

SİDE LİMAN GÜMRÜK YAPISI AMPHORALARI

Doktora Tezi

Canan UYSAL TEZER

Eskişehir 2025

SİDE LİMAN GÜMRÜK YAPISI AMPHORALARI

Canan UYSAL TEZER

DOKTORA TEZİ

Arkeoloji Ana Bilim Dalı

Klasik Arkeoloji Programı

Danışman: Prof. Dr. Feriştah SOYKAL ALANYALI

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2025

Eskişehir

26/09/2025

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Canan UYSAL TEZER'in "Side Liman Gümrük Yapısı Amphoraları" başlıklı tezi 01/08//2025 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Arkeoloji Anabilim dalında Klasik Arkeoloji Programında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Ünvanı / Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı) :	Prof. Dr. Feriştah SOYKAL ALANYALI	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Dilek ŞEN	
Üye :	Doç. Dr. Erkan DÜNDAR	
Üye :	Doç. Dr. B. S. Alptekin ORANSAY	
Üye :	Doç Dr. Serap AKCA	

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

SİDE LİMAN GÜMRÜK YAPISI AMPHORALARI

Canan UYSAL TEZER

Arkeoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2025

Danışman: Prof. Dr. Feriştah SOYKAL ALANYALI

Pamphylia Bölgesi kentlerinden olan Side Antik Kenti, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. Antalya'nın 80 km doğusunda, Alanya'nın ise yaklaşık 60 km batısında konumlanmıştır. Kent, antik dönemde Akdeniz Bölgesi'nin en önemli liman kentlerinden biri olmasıyla deniz ticaretinde etkiliydi. Kentin korunaklı liman yapısı bu ticaretin gelişmesine katkı sağlamıştır.

2019-2020 yıllarında kentte gerçekleştirilen kazılarla anıtsal bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan anıtsal yapının kullanım amacı ve işlevi ile ilgili kesin bilgilere sahip olmasak da kentteki konumu, buluntular ve epigrafik kanıtlar sayesinde, bu yapının Liman Gümrük Yapısı olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın materyalini Liman Gümrük Yapısı'ndan çıkarılan ticari amphora buluntuları oluşturmaktadır. Bu buluntuların form repertuarı ve bölgelere göre dağılımı konusu ele alınmıştır. Özellikle, farklı amphora tipleri ve çeşitliliği, kentteki Liman Gümrük Yapısı'nın deniz ticareti açısından önemini belirlemede yardımcı olurken, kentin antik dönem ticaretinin ve ekonomik ilişkilerinin anlaşılmasına da önemli katkılar sağlamıştır.

Anahtar Sözcükler: Doğu Akdeniz, Side, Liman Gümrük Yapısı, Seramik, Ticari Amphoralar.

ABSTRACT

SİDE PORT CUSTOMS STRUCTURE AMPHORAE

Canan UYSAL TEZER

Department of Archaeology

Anadolu University, Graduate School of Education, July 2025

Supervisor: Prof. Dr. Feriştah SOYKAL ALANYALI

Side Ancient City, one of the cities of the Pamphylia Region, is located in the Eastern Mediterranean Region. It is located 80 km east of Antalya and approximately 60 km west of Alanya. The city was effective in maritime trade as it was one of the most important harbour cities of the Mediterranean Region in Antiquity. The sheltered harbour structure of the city contributed to the development of this trade.

Excavations carried out in the city in 2019-2020 revealed a monumental structure. Although we do not have precise information about the purpose and function of the monumental building uncovered, its location in the city, finds and epigraphic evidence indicate that this building is the Harbour Customs Structure.

The material of the study consists of the commercial amphorae recovered from the Harbour Customs Building. The form repertoire of these finds and their distribution according to regions are discussed. In particular, the different types and diversity of amphorae helped to determine the importance of the Harbour Customs Structure in terms of maritime trade, and contributed significantly to the understanding of the ancient trade and economic relations of the city.

Keywords: Eastern Mediterranean, Side, Harbour Customs Structure, Ceramics, Commercial Amphorae.

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca her aşamada bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, akademik gelişimime büyük katkı sağlayan değerli danışmanım Prof. Dr. Feriştah Soykal Alanyalı'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Onun kıymetli yönlendirmeleri ve desteğiyle bu çalışmayı tamamlamak benim için büyük bir onur olmuştur.

Araştırma sürecimde yapıcı eleştirileri ve her zaman teşvik edici tutumuyla farklı bakış açıları geliştirmemi sağlayan, samimi yaklaşımıyla da destek olan Dr. Dilek Şen'e ayrıca şükran borçluyum.

Tezimin metodoloji bölümünde katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Erkan Dünder'a içten teşekkür ederim.

Araştırmam sırasında literatür desteği sağlayan ve yönlendirmeleriyle çalışmama katkıda bulunan Doç. Dr. B. S. Alptekin Oransay, Doç. Dr. Serap Akca, Dr. Uğurcan Orhan, Dr. F. Çağım Özcan ve Liman Gümrük Yapısı'na ait sikkelerin tarihlendirilmesinde destek veren Prof. Dr. Ahmet Tolga Tek'e teşekkür ederim.

Side kazılarında uzun yıllar emek vermiş değerli meslektaşlarım Arş. Gör. Volkan Öztekin, Dr. H. Yeliz Öztunç, Esin Emre Arı, Orkun Özer, Serkan Çalkar, Neslihan Ağluç, Hatice Yıldırım, Goncagül Alparslan, Meltem Demirel Memişoğlu, Hami Yuluğ'a ve isimlerini burada tek tek sayamadığım tüm kazı ekibi arkadaşlarıma; moral, motivasyon ve teknik katkıları için içtenlikle teşekkür ederim.

Ayrıca, değerli arkadaşım ve meslektaşım Arkeolog Güneş Girgin'e hem akademik hem de kişisel anlamda her koşulda yanımda olduğu için özel bir teşekkürü borç bilirim.

Bu sürecin en zorlu anlarında sabrı, anlayışı ve desteğiyle her zaman yanımda olan eşime sevgi ve şükranlarımı sunarım. Son olarak, hayatın her anında bana ılık olan, sevgisi ve desteğiyle varlığını hep hissettiren anneme ve zor zamanlarda bile cesaretimi yeniden kazanmamı sağlayan aileme sonsuz teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Canan UYSAL TEZER

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis/dissertation is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “Scientific Plagiarism Detection Program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

Canan UYSAL TEZER

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken (ChatGPT, Gemini, DALL-E vb.) üretken yapay zekâ programlarından destek almadığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından (örneğin çeviri, bilimsel makale vb.) desteği almadım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Canan UYSAL TEZER

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	viii
GÖRSELLER DİZİNİ	xxv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xxvi
TABLolar DİZİNİ	xxix
GRAFİK DİZİNİ	xxx
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xxxi
GİRİŞ.....	1
1.1. Konu.....	3
1.2. Amaç	4
1.3. Kapsam	5
1.4. Yöntem.....	6
2. SİDE LİMAN GÜMRÜK YAPISI.....	8
2.1. Yapının Kent İçindeki Yeri ve Stratejik Konumu.....	8
2.2. Yapının arkeolojik kazılar ışığında tarihsel olarak değerlendirilmesi.....	9
2.3. Mimari Tanım ve Sonuç	17
3. SİDE LİMAN GÜMRÜK YAPISI AMPHORALARI.....	20
3.1. Pamphylia Bölgesi.....	22
3.1.1. Pamphylia amphorası.....	25
3.1.1.1. Tipolojisi	25

3.1.1.2.	Üretim alanları.....	29
3.1.1.3.	Kullanım alanları.....	31
3.1.1.4.	Yayılım alanları.....	33
3.1.1.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	34
3.1.1.5.1.	Tip 7'den Tip 8'e geçiş varyantı.....	34
3.1.1.5.2.	Tip 5 varyantı.....	35
3.1.1.5.3.	Tip 2 varyantı.....	35
3.1.2.	Syedra tip 6.....	36
3.1.2.1.	Tipolojisi	37
3.1.2.2.	Üretim alanları.....	38
3.1.2.3.	Kullanım alanları.....	40
3.1.2.4.	Yayılım alanları.....	40
3.1.2.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	42
3.1.2.5.1.	Proto tip olarak önerilen varyant	42
3.1.2.5.2.	Silindirik boyunlu varyantlar	42
3.1.2.5.3.	İç bükey boyunlu varyantlar	44
3.1.2.5.4.	Geç varyantlar	45
3.1.3.	Troesmis X/Aegyssus I.....	46
3.1.3.1.	Tipolojisi	46
3.1.3.2.	Üretim alanları.....	47
3.1.3.3.	Kullanım alanları.....	48
3.1.3.4.	Yayılım alanları.....	48
3.1.3.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	48
3.2.	Kilikia Bölgesi	49
3.2.1.	Pinched handle (sıkıştırılmış kulplu)	50
3.2.1.1.	Tipolojisi	50

3.2.1.1.1.	Agora G199 varyantı	51
3.2.1.1.2.	Agora L11 varyantı	52
3.2.1.1.3.	Agora M239 varyantı	53
3.2.1.1.4.	Agora M273'e geçiş (?) olarak düşünülen karakteristik varyant	54
3.2.1.2.	Üretim alanları	55
3.2.1.3.	Kullanım alanları	55
3.2.1.4.	Yayılım alanları	56
3.2.1.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri	57
3.2.2.	Agora G 198 ve Agora M54	64
3.2.2.1.	Tipolojisi	65
3.2.2.2.	Üretim alanları	66
3.2.2.3.	Kullanım alanları	67
3.2.2.4.	Yayılım alanları	67
3.2.2.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri	68
3.2.3.	Pompei V	69
3.2.3.1.	Tipolojisi	69
3.2.3.2.	Üretim alanları	70
3.2.3.3.	Kullanım alanları	71
3.2.3.4.	Yayılım alanları	71
3.2.3.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri	72
3.2.4.	LRA (late roman amphorae) 1	74
3.2.4.1.	Tipolojisi	75
3.2.4.1.1.	Proto-LRA 1	77
3.2.4.2.	Üretim Alanları	78
3.2.4.3.	Kullanım alanları	80
3.2.4.4.	Yayılım alanları	81

3.2.4.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	85
3.3.	Levant (Suriye-Filistin) Bölgesi	88
3.3.1.	Carrot.....	91
3.3.1.1.	Tipolojisi	91
3.3.1.2.	Üretim alanları	92
3.3.1.3.	Kullanım alanları.....	92
3.3.1.4.	Yayılım alanları.....	92
3.3.1.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	93
3.3.2.	Beyrut tip 14.....	94
3.3.2.1.	Tipolojisi	94
3.3.2.2.	Üretim alanları.....	95
3.3.2.3.	Kullanım alanları.....	96
3.3.2.4.	Yayılım alanları.....	96
3.3.2.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	96
3.3.3.	Beyrut Tip 52.....	97
3.3.3.1.	Tipolojisi	97
3.3.3.2.	Üretim alanları.....	98
3.3.3.3.	Kullanım alanları.....	98
3.3.3.4.	Yayılım alanları.....	99
3.3.3.5.	Side liman gümrük yapısı örneği.....	99
3.3.4.	Amrit/Tartus.....	100
3.3.4.1.	Tipolojisi	100
3.3.4.2.	Üretim alanları.....	101
3.3.4.3.	Kullanım alanları.....	102
3.3.4.4.	Yayılım alanları.....	103
3.3.4.5.	Side liman gümrük yapısı örneği.....	103

3.3.5.	LRA (late roman amphorae) 4.....	104
3.3.5.1.	Tipolojisi	104
3.3.5.2.	Üretim alanları	106
3.3.5.3.	Kullanım alanları.....	108
3.3.5.4.	Yayılım alanları.....	109
3.3.5.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	110
3.3.6.	LRA (late roman amphorae) 5/6.....	111
3.3.6.1.	Tipolojisi	112
3.3.6.2.	Üretim alanları	112
3.3.6.3.	Kullanım alanları.....	113
3.3.6.4.	Yayılım alanları.....	113
3.3.6.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	114
3.4.	Mısır Bölgesi.....	115
3.4.1.	Egloff 172.....	116
3.4.1.1.	Tipolojisi	117
3.4.1.2.	Üretim alanları	118
3.4.1.3.	Kullanım alanları.....	119
3.4.1.4.	Yayılım alanları.....	119
3.4.1.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	120
3.5.	Kuzey Afrika Bölgesi	121
3.5.1.	Dressel 26	123
3.5.1.1.	Tipolojisi	123
3.5.1.2.	Üretim alanları	125
3.5.1.3.	Kullanım alanları.....	125
3.5.1.4.	Yayılım alanları.....	126
3.5.1.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	127

3.5.2. Tripolitania I.....	128
3.5.2.1. Tipolojisi	128
3.5.2.2. Üretim alanları	129
3.5.2.3. Kullanım alanları.....	130
3.5.2.4. Yayılım alanları.....	131
3.5.2.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	131
3.5.3. Tripolitania II	133
3.5.3.1. Tipolojisi	134
3.5.3.2. Üretim alanları.....	134
3.5.3.3. Kullanım alanları.....	134
3.5.3.4. Yayılım alanları.....	135
3.5.3.5. Side liman gümrük yapısı örneği.....	135
3.5.4. Tripolitania III	136
3.5.4.1. Tipolojisi	136
3.5.4.2. Üretim alanları.....	137
3.5.4.3. Kullanım alanları.....	137
3.5.4.4. Yayılım alanları.....	138
3.5.4.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	138
3.5.5. Africana tip I	139
3.5.5.1. Tipolojisi	139
3.5.5.1.1. Africana I A varyantı.....	141
3.5.5.1.2. Africana I A/B geçiş varyantı	141
3.5.5.1.3. Africana I B varyantı	142
3.5.5.1.4. Africana I C varyantı	143
3.5.5.2. Üretim alanları.....	144
3.5.5.3. Kullanım alanları.....	145

3.5.5.4.	Yayılım alanları	145
3.5.5.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	146
3.5.6.	Africana tip II.....	148
3.5.6.1.	Tipolojisi	148
3.5.6.1.1.	Africana II A (A1, A2, A3 alt varyantları)	148
	Africana II A/A1 alt varyantı	148
	Africana II A/A2 alt varyantı	149
	Africana II A/A3 alt varyantı	149
3.5.6.1.2.	Africana II B varyantı	151
	Africana II B/pseudo-Tripolitania alt varyantı	152
3.5.6.1.3.	Africana II C varyantı	153
	Africana II C/C1 alt varyantı:	153
	Africana II C/C2 alt varyantı:	153
	Africana II C/C3 alt varyantı:	154
3.5.6.1.4.	Africana II D varyantı.....	155
	Africana II D/D1 alt varyantı:.....	155
	Africana II D/D2 alt varyantı:.....	155
3.5.6.2.	Üretim alanları.....	157
3.5.6.3.	Kullanım alanları.....	158
3.5.6.4.	Yayılım alanları.....	158
3.5.6.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	160
3.5.6.5.1.	Tipolojik dağılım, kronolojik çerçeve ve muhtemel üretim merkezlerine ilişkin değerlendirmeler	160
3.5.7.	Africana tip III	161
3.5.7.1.	Tipolojisi	161
3.5.7.1.1.	Africana III A varyantı:.....	163

3.5.7.1.2.	Africana III B varyantı:.....	164
3.5.7.1.3.	Africana III C varyantı.....	165
3.5.7.2.	Üretim alanları.....	167
3.5.7.3.	Kullanım alanları.....	167
3.5.7.4.	Yayılım alanları.....	168
3.5.7.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	168
3.5.7.5.1.	Africana III A varyantı:.....	169
3.5.7.5.2.	Africana III B varyantı:.....	169
3.5.7.5.3.	Africana III C varyantı:.....	169
3.5.8.	Keay 3B similis/Keay 39 tipi	170
3.5.8.1.	Tipolojisi	170
3.5.8.2.	Üretim alanları.....	171
3.5.8.3.	Kullanım alanları.....	171
3.5.8.4.	Yayılım alanları.....	171
3.5.8.5.	Side liman gümrük yapısı örneği.....	172
3.5.9.	Keay 27/Bonifay Type 35.....	173
3.5.9.1.	Tipolojisi	173
3.5.9.1.1.	Tip A	173
3.5.9.1.2.	Tip B	174
3.5.9.2.	Üretim alanları.....	175
3.5.9.3.	Kullanım alanları.....	175
3.5.9.4.	Yayılım alanları.....	175
3.5.9.5.	Side liman gümrük yapısı örneği.....	175
3.5.10.	Dressel 30	176
3.5.10.1.	Tipolojisi	176
3.5.10.2.	Üretim alanları.....	177

3.5.10.2.1. Afrika menşeli Dressel 30 amphoraları ve bölgesel atölyeler bağlamında değerlendirme.....	178
Mauretania Caesariensis Kaynaklı Üretim	178
Africa Proconsularis Üretimi: Salakta ve Bon Burnu Odaklı Bulgular....	179
Nabeul ve El Assa Yerleşimlerinde Üretim Faaliyetleri	179
3.5.10.3. Kullanım alanları.....	180
3.5.10.4. Yayılım alanları.....	180
3.5.10.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	181
3.5.11. Binghazi D299	182
3.5.11.1. Tipolojisi	182
3.5.11.2. Üretim alanları.....	182
3.5.11.3. Kullanım alanları.....	182
3.5.11.4. Yayılım alanları.....	183
3.5.11.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	183
3.5.12. Hammamet tip 2.....	183
3.5.12.1. Tipolojisi	183
3.5.12.2. Yayılım alanları.....	184
3.5.12.3. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	184
3.6. Batı Anadolu ve Çevresi	184
3.6.1. Greko-italik	186
3.6.1.1. Tipolojisi	186
3.6.1.2. Üretim alanları.....	188
3.6.1.3. Kullanım alanları.....	189
3.6.1.4. Yayılım alanları.....	190
3.6.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	190
3.6.2. MRA (middle roman amphorae) 3	192

3.6.2.1.	Tipolojisi	194
3.6.2.2.	Üretim alanları	195
3.6.2.3.	Kullanım alanları	196
3.6.2.4.	Yayılım alanları	196
3.6.2.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	197
3.6.3.	Dressel 24	199
3.6.3.1.	Tipolojisi	199
3.6.3.2.	Üretim alanları	201
3.6.3.3.	Kullanım alanları	201
3.6.3.4.	Yayılım alanları	203
3.6.3.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	204
3.6.4.	Knidos	205
3.6.4.1.	Tipolojisi	205
3.6.4.1.1.	Küçük Knidos Amphoraları Tip B	207
3.6.4.1.2.	Geç Knidos Amphoraları	208
	Tip I Amphoraları	208
	Tip II Amphoraları	209
3.6.4.2.	Üretim alanları	209
3.6.4.3.	Kullanım alanları	210
3.6.4.4.	Yayılım alanları	210
3.6.4.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	211
3.6.5.	Rhodos.....	212
3.6.5.1.	Tipolojisi	213
3.6.5.2.	Üretim alanları	216
3.6.5.3.	Kullanım alanları	217
3.6.5.4.	Yayılım alanları	217

3.6.5.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	221
3.6.6.	Kapitan I.....	223
3.6.6.1.	Tipolojisi	223
3.6.6.2.	Üretim alanları.....	224
3.6.6.3.	Kullanım alanları.....	225
3.6.6.4.	Yayılım alanları.....	225
3.6.6.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	226
3.6.7.	Kapitan II	226
3.6.7.1.	Tipolojisi	227
3.6.7.2.	Üretim alanları.....	229
3.6.7.3.	Kullanım alanları.....	229
3.6.7.4.	Yayılım alanları.....	230
3.3.7.5.	<i>Side liman gümrük yapısı örnekleri</i>	232
3.6.8.	LRA (late roman amphorae) 8.....	233
3.6.8.1.	Tipolojisi	233
3.6.8.2.	Üretim alanları.....	235
3.6.8.3.	Kullanım alanları.....	236
3.6.8.4.	Yayılım alanları.....	237
3.6.8.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	238
3.7.	Karadeniz Bölgesi	240
3.7.1.	Shelov tip C.....	241
3.7.1.1.	Tipolojisi	241
3.7.1.2.	Üretim alanları.....	242
3.7.1.3.	Kullanım alanları.....	243
3.7.1.4.	Yayılım alanları.....	243
3.7.1.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	244

3.7.2.	MRA (middle roman amphorae) 5	244
3.7.2.1.	Tipolojisi	245
3.7.2.2.	Üretim alanları	245
3.7.2.3.	Kullanım alanları	246
3.7.2.4.	Yayılım alanları	247
3.7.2.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri	247
3.7.3.	Sinope	248
3.7.3.1.	Tipolojisi	248
3.7.3.2.	Üretim alanları	254
3.7.3.3.	Kullanım alanları	255
3.7.3.4.	Yayılım alanları	256
3.7.3.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri	257
3.8.	İtalya ve Çevresi	259
3.8.1.	Dressel 1	260
3.8.1.1.	Tipolojisi	260
3.8.1.2.	Üretim alanları	261
3.8.1.3.	Kullanım alanları	261
3.8.1.4.	Yayılım alanları	262
3.8.1.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri	263
3.8.2.	Dressel 2-4	264
3.8.2.1.	Tipolojisi	264
3.8.2.2.	Üretim alanları	267
3.8.2.3.	Kullanım alanları	270
3.8.2.4.	Yayılım alanları	271
3.8.2.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri	272
3.9.	Güney Gallia	274

3.9.1. Gauloise 3.....	274
3.9.1.1. Tipolojisi	274
3.9.1.2. Üretim alanları	275
3.9.1.3. Kullanım alanları.....	275
3.9.1.4. Yayılım alanları	275
3.9.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	275
3.9.2. Gauloise 4.....	275
3.9.2.1. Tipolojisi	275
3.9.2.2. Üretim alanları	276
3.9.2.3. Kullanım alanları.....	277
3.9.2.4. Yayılım alanları	277
3.9.2.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	277
3.10. İber Yarımadası (İspanya ve Portekiz)	278
3.10.1. Beltran II	278
3.10.1.1. Tipolojisi	278
3.10.1.2. Üretim alanları	279
3.10.1.3. Kullanım alanları.....	279
3.10.1.4. Yayılım alanları	279
3.10.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	279
3.10.2. Almagro 50	280
3.10.2.1. Tipolojisi	280
3.10.2.2. Üretim alanları	281
3.10.2.3. Kullanım alanları.....	281
3.10.2.4. Yayılım alanları	281
3.10.2.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri.....	282
3.10.3. Almagro 51	282

3.10.3.1.	Tipolojisi	282
3.10.3.2.	Üretim alanları	283
3.10.3.3.	Kullanım alanları	283
3.10.3.4.	Yayılım alanları	283
3.10.3.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri	284
3.10.4.	Haltern 70	284
3.10.4.1.	Tipolojisi	284
3.10.4.2.	Üretim alanları	285
3.10.4.3.	Kullanım alanları	285
3.10.4.4.	Yayılım alanları	285
3.10.4.5.	Side liman gümrük yapısı örnekleri	286
4.	SİDE LİMAN GÜMRÜK YAPISI AMPHORALARINA GENEL BİR BAKIŞ	287
4.1.	Pamphylia formları genel değerlendirme	287
4.2.	Kilikia formları genel değerlendirme	288
4.3.	Levant (Suriye-Filistin) formları genel değerlendirme	289
4.4.	Mısır formu genel değerlendirme	289
4.5.	Kuzey Afrika formları genel değerlendirme	289
4.6.	Batı Anadolu formları genel değerlendirme	290
4.7.	Karadeniz formları genel değerlendirme	290
4.8.	İtalya ve çevresi formları genel değerlendirme	291
4.9.	Güney Gallia formları genel değerlendirme	291
4.10.	İber Yarımadası (İspanya ve Portekiz) formları genel değerlendirme ..	291
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	293
	KAYNAKÇA	296
	KATALOG	333

EKLER	370
Ek 1 (Çizimler, Resimler ve Hamur Örnekleri).....	370
Ek 2 (Grafikler)	420

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1 Kent planı

Görsel 2 Liman Gümrük Yapısı, Liman Hamamı ve Liman Agorası planı

Görsel 3 Side ve Doğu Akdeniz deniz ticareti rotaları, Kıbrıs-Akamas Burnu güzergahı

Görsel 4 Pamphylia-Pisidia-Lykaonia yol güzergahları haritası

Görsel 5 LRA 1 üretim merkezleri

Görsel 6 Dressel 26 amphora yayılım alanları

Görsel 7 Africana I amphora yayılım alanları

Görsel 8 Africana II amphora yayılım alanları

Görsel 9 Africana III amphoraları yayılım alanları

Görsel 10 Keay 39 amphoraları yayılım alanları

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 Pamphylia amphora tipolojisi

Şekil 2 Syedra Amphoraları tipolojik değişimi

Şekil 3 Troesmis X / Aegysuss I Amphoraları tipolojisi

Şekil 4 Agora G199 tip amphora tipolojisi

Şekil 5 Pinched handle amphoralar tipo-kronolojik değişimi

Şekil 6 Agora M273'e geçiş olarak düşünülen karakteristik tip

Şekil 7 Liman Gümrük Yapısı, Agora G199 hamur grubu 1 ile benzerlik gösteren, karşılaştırmalı Sinop ve Kıbrıs-Pakhna Havzası kil yatakları makroskobik ve petrografik fotoğrafları

Şekil 8 Agora G198 ve Agora M54 tipolojisi

Şekil 9 Pompei V Amphora tipolojisi

Şekil 10 LRA 1 formunun tipo-kronolojik değişimleri

Şekil 11 Carrot amphora tipolojisi

Şekil 12 Beyrut amphora (Varyant 1, Varyant 2) tipolojisi

Şekil 13 Amphora tip52 tipolojisi

Şekil 14 Amrit/Tartus tipolojisi

Şekil 15 LRA 4 tipo-kronolojik değişimi

Şekil 16 LRA 5/6 (Bag-shaped) tipo-kronolojik değişimi

Şekil 17 İskenderiye Müzesi ve Kellia'da bulunan AE 3 (Egloff 172) amphora tipolojileri

Şekil 18 Dressel 26/Bonifay Type 13 tipolojisi

Şekil 19 Tripolitania Tip I tipolojisi

Şekil 20 Tripolitania Tip II tipolojisi

Şekil 21 Tripolitania Tip III tipolojisi

Şekil 22 Africana Tip I A tipolojisi

Şekil 23 Africana Tip I B tipolojisi

Şekil 24 Africana Tip I C tipolojisi

Şekil 25 Africana tip II A/A1 alt varyantı

Şekil 26 Africana tip II A/A2 alt varyantı

Şekil 27 Africana II A/A3 alt varyantı

Şekil 28 Africana tip II B/pseudo-Tripolitania alt varyantı

Şekil 29 Africana tip II C/ C1, C2, C3 alt varyantlar

Şekil 30 Africana II D/D1 ve D2 alt varyantları

Şekil 31 Africana tip III A varyantı

Şekil 32 Africana tip III B varyantı

Şekil 32 Africana tip III C varyantı

Şekil 33 Büyük silindirik Afrika amphorası sınıflandırması Bonifay Tip 34

Şekil 34 Keay 27/Bonifay Type 35 A ve B varyantları tipolojisi (

Şekil 35 Keay sınıflandırmasına göre Tip 1A ve Tip 1B varyantları

Şekil 36 Greko-İtalik amphora a, b, c, d ve e varyantları

Şekil 37 Agora F65, F66, J46, J47, M45, M125, M255 Amphoraları

Şekil 38 DR 24 varyantları

Şekil 39 Knidos Amphoraları tipo-kronolojik değişimleri

Şekil 40 Rhodos Amphoraları tipo-kronolojik değişimleri

Şekil 41 Geç Rhodos amphoraları tipo-kronolojik değişimleri

Şekil 42 Kapitan I tipolojisi

Şekil 43 Kapitan II amphora tipolojisi

Şekil 44 Agora M273 Amphora tipolojisi

Şekil 45 Shelov Tip C varyantları

Şekil 46 Sinop amphoraları tipo-kronolojik değişimleri

Şekil 47 Sinope C grubu tipolojisi.

Şekil 48 Dressel 1 amphora tipolojisi

Şekil 49 Dressel 2-4 üretildiği bölgeye göre tipolojik değişimi

Şekil 50 Gauloise 3 amphhora tipolojisi

Şekil 51 Gauloise 4 amphhora tipolojisi (

Şekil 52 Beltran IIA varyantı, Beltran IIB varyantı

Şekil 53 Almagro 50 formu farklı tipolojileri

Şekil 54 Almagro 51C tipolojisi

Şekil 55 Haltern 70 amphora tipolojisi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 Pinched handle amphora varyantları hamur gruplarına göre değerlendirme

Tablo 2 Liman Gümrük Yapısı, MR 3 Amphora Grubu hamur gruplarına göre morfolojik, tarihi ve olası üretim bölgelerini gösteren tablo

Tablo 3 Geç Rhodos Tip I ve Tip 2 tipolojik karşılaştırma

Tablo 4 Rhodos Amphora örnekleri tarihlendirme tablosu

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1 Side Liman Gümrük Yapısı ticari amphoraları bölgesel dağılımı ve istatistiksel grafiği

Grafik 2 Hellenistik/Geç Hellenistik Dönem-Erken Roma Dönemi amphora formları yüzyıl bazında kullanım aralığı

Grafik 3 Orta Roma Dönemi amphora formları kullanım aralığını yüzyıl bazında kullanım aralığı

Grafik 4 Geç Roma/Erken Bizans Dönemi amphora formları yüzyıl bazında kullanım aralığı

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Teknik kısaltmalar

a.g.k. : Adı geçen kaynak

Bkz./bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

Dn. : Dipnot

Ed./Eds. : Editör/Editörler

h : yükseklik

Kat. No. : Katalog Numarası

Lev./lev. : Levha

Ref. : Referans

Res./res. : Resim

s. : sayfa

SD. : Side

S : sondaj

yy : yüzyıl

Terminolojik kısaltmalar

MÖ : Milattan Önce

MS : Milattan Sonra

ARSW : Afrika Kırmızı Astarlı Seramiği

DSA : Doğu Sigillata A Grubu

DSC : Doğu Sigillata C Grubu

DSD : Doğu Sigillata D Grubu

LRA : Late Roman Amphora

LRC : Late Roman C Group

LRD : Late Roman D Group

Kaynakça kısaltmaları

AA	: Archäologischer Anzeiger
Adalya	: Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı
Agora	: The Athenian Agora
AJA	: American Journal of Archaeology
AM	: Athenische Mitteilungen
ANMED	: Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü – Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri
AnSt	: Anatolian Studies
A.R.H.E.	: Amphores Romaines et Histoire Economique
AST	: Araştırma Sonuçları Toplantısı
Atlante	: Enciclo pediade ll'arte antica classica e orientale, Atlante delle forme ceramiche
AW	: Antike Welt. Zeitschrift für Archäologie und Kulturgeschichte
BAR	: British Archaeological Reports
BCH	: Bulletin de Correspondance Hellénique
BSA	: British School at Athens
CollAn	: Colloquium Anatolicum
DOP	: Dumbarton Oaks Papers
Hesperia	: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens
IJNA	: The International Journal of Nautical Archaeology and Underwater Exploration
IFBO	: Institute Francais du proche-orient
IstMitt	: Istanbuler Mitteilungen
JRA	: The Journal of Roman Archaeology
JRS	: The Journal of Roman Studies

KST	: Kazı Sonuçları Toplantısı
LRCW	: Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean, Archaeology and Archaeometry, The Mediterranean
LRFW	: Late Roman Fine Wares
METUJFA	: Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture
Öjh	: Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien
RE	: Paulys Real Encyclopädie
RCRF	: Rei Cretariae Romanae Favtorvm
SEMA	: Studies in Eastern Mediterranean Archaeology
SRMKA	: Seramik Araştırmaları Dergisi
TIB	: Tabula Imperii Byzantini

GİRİŞ

Antik Dönem’de, deniz ticareti, dünya ekonomisinin şekillenmesinde etkin bir role sahipti. Akdeniz’in coğrafi konumu ve doğal limanlarının varlığı, deniz ticaretini kolaylaştırmaktaydı. Akdeniz havzasındaki liman şehirleri, ticaretin merkezlerini oluşturarak deniz ticaretinin gelişimine katkıda bulunmaktaydı. Ticaret gemileri sayesinde, farklı ürünlerin, farklı bölgelerden alışverişi Akdeniz üzerinden sağlanmaktaydı. Bu durum, Akdeniz’in doğusu ile batısı arasındaki etkileşimin artmasına ve ticaret ağlarının oluşturulmasına katkı sağlamaktaydı.

Roma İmparatorluğu, coğrafi olarak Akdeniz’in kalbinde yer almaktaydı. İmparatorluk, bu sayede, limanları etkili bir şekilde işletmiş, malzeme ve gıda tedarik zincirlerinin sürekliliğini sağlamış, şehirlerin beslenmesi ve büyümesi için elzem bir alt yapı oluşturmuştu. İmparatorluk, nüfusun artmasıyla birlikte, ticari faaliyetlerini planlı ve koordineli olarak devlet idaresinde yürütebilmek ve gıda taleplerini karşılayabilmek adına belli başlı düzenlemeler getirmişti. Bu düzenlemelerin amacı özellikle tarımsal ürünlerin ve gıda maddelerinin teminini sağlamak ve bu süreci kontrol altında tutmaktı. Bunun için tarımsal ürünlerin üretimini ve dağıtımını *Annona Sistemi* ile tek merkezden himaye ederek, özellikle başkent Roma’nın gıda güvenliğini sağlamayı hedeflenmişti. Bu durum, Roma’nın çok uluslu yapısını da bir araya getirerek imparatorluğun ekonomik istikrarına ve büyümesine yol açmıştı.

Roma kentlerinde pazarların gelişimi, ticari aktivite dinamiklerini şekillendiren bir ortam yaratmıştı. Bu da çeşitli ürünlerin hızlı bir şekilde pazarlara yayılmasını kolaylaştırmıştı. İmparatorluk, Asya, Afrika, Suriye ve Avrupa’nın farklı bölgeleriyle bağlantılar kurarak değişim ve gelişim süreçlerini ticari aktivitelerle hızlandırmıştı. Farklı kıtalardaki ürünlerin ve malzemelerin en verimli biçimde toplanmasını sağlayan bir ağ oluşturmuş; böylece, zengin kaynaklarını deniz yoluyla etkin bir şekilde kullanma fırsatını elde etmişti. Özellikle, zeytinyağı, şarap, tahıllar gibi değerli gıda maddelerinin yanı sıra, gıda maddeleri dışında farklı ürünlerin de ticareti büyük bir önem arz etmekteydi. Bu sebeple, Akdeniz’deki deniz yollarının güvenliği ve deniz ticaretinin sürekliliği Roma donanmasıyla sağlanmıştı. Nihayetinde, Roma İmparatorluğu’nun deniz yollarındaki egemenliği, tarihsel sürecin şekillenmesinde ve medeniyetlerin birbirini etkilemesinde kilit bir role sahipti. Dolayısıyla, Roma Dönemi’nin deniz ticareti, hem günümüz

ekonomik sistemlerinin gelişmesine katkıda bulunmuş hem de kültürel mirasın zenginleşmesine önayak olmuştur.

Akdeniz ticaret yolları üzerinde stratejik olarak konumlanan ve Doğu Akdeniz kentlerinden biri olan Side Antik Kenti de bu dinamiklerden payına düşeni almıştır. İmparator Valerianus ve Gallienus Dönemleri'ni kapsayan MS 253-268 yılları arasında, doğuya yönelik askeri seferlerin artmasıyla birlikte, Side Limanı'nın önemi daha da belirginleşmiştir¹. Bu dönemde liman, başta Kıbrıs, Suriye ve Mısır olmak üzere doğu eyaletlerine yönelik askeri malzeme ve gıda (*Annona militaris*) sevkiyatında aktif rol oynamıştır².

Side Limanı, yalnızca askeri sevkiyatların yönetildiği bir geçiş noktası olmakla kalmamış, aynı zamanda kentin ekonomik canlılığının sürdürülmesi bakımından da önemli merkezlerden biri hâline gelmiştir.

Roma'nın doğuya yönelik stratejik planlamalarında önemli bir lojistik merkez işlevi üstlenen kent, bu sayede imparatorluk içindeki konumunu güçlendirmiş ve MS 2. yüzyıl ile 3. yüzyıl boyunca ekonomik istikrarını büyük ölçüde muhafaza etmiştir.

Jeopolitik konumu gereği, doğal, korunaklı ve büyük ticaret gemilerini barındırabilir özellikte limanı olması kenti, Antik Dönem'in gözdesi olarak öne çıkarmaktaydı. Bu sayede, kent hem Doğu Akdeniz hem de Batı Akdeniz ülkeleriyle bağlantı halindeydi. Özellikle, MS 1. yüzyıl ve 3. yüzyıl arasında, kent, Roma İmparatorluğu'nun en önemli yerleşimlerinden biri olarak dikkat çekmekteydi. Bu dönemde inşa edilen yapılar, kentin mimari dokusunu zenginleştirmişti. Tiyatro, tapınaklar, hamamlar ve agora gibi yapılar, kentin kültürel ve dini konumunu pekiştirirken, son yıllardaki kazılarla ortaya çıkarılan Liman Gümrük Yapısı da kenti ticari açıdan öne çıkarmaktaydı.

Bilindiği gibi, liman gümrük yapıları, ticaretin düzenlenmesinde önemli bir denetim mekanizması olarak işlev gören yapılardandır. Bu mekanizma, ithalat ve ihracat işlemlerinin kontrolünün yanı sıra, ticari malların kalitesi, miktarı ve vergilendirilmesi gibi unsurları da kapsamaktadır. Liman gümrük yapıları, limanların önemine paralel olarak ithalat ve ihracat faaliyetlerini sistematik bir biçimde düzenlemeye yaramaktadır. Bu sayede, taraflar arasında güvenilir bir ticaret ortamı sağlanır ve ticaretin sürekliliği

¹H. S. Alanyalı ve A. Yurtsever (2020). M. E. Altınsapan ve B. Y. Olcay Uçkan (Eds.). *Canan Parla Armağanı: Sanat Tarihi, Arkeoloji, Tarih ve Filoloji Araştırmaları*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi, s. 53.

²J. Nollé (1986). Die Blütezeit der Stadt Side in der 2. Hälfte des 3. Jhdts. n. Chr. *AST*, (4), s. 269-272.

güvence altına alınır. Bu noktada, Side Antik Kenti'nde ortaya çıkarılan liman gümrük yapısının, sadece ticari mal takasına ev sahipliği yapmakla kalmayıp, aynı zamanda bölgenin ekonomik canlılığını artırmış olma ihtimalini de göz önünde bulundurmalyız. Bu bakımdan düşünüldüğünde bu tür yapılar, yalnızca yüklerin yüklenip boşaltıldığı yerler olarak değil, aynı zamanda demirleme alanları, depolama alanları ve ticaretin kalbinin attığı sosyal merkezler olarak da hizmet ettiği biçiminde yorumlanabilir.

Ebetteki, liman gümrük yapılarının bir parçası olarak düşünebileceğimiz ticari amphoralar, Antik Dönem'deki en önemli taşımacılık ve depolama kapları olarak öne çıkmaktaydı. Hem taşınan malın güvenliğini sağlamakta hem de ticaretin düzenlenmesinde ticari denetim mekanizması niteliği taşımaktaydı. O dönemin gelişmiş organizasyon düzeyi sayesinde ürünler, çıkış noktasından varış noktasına kadar kolay izlenebilmekteydi. Hatta, bazı amphoralarda yer alan yazıtlar ve damga mühürleri, mülkiyet ve ticaret uygulamaları hakkında değerli veriler sunmasıyla gelişmiş bir organizasyon düzeyini göstermekteydi. Dolayısıyla, bu kaplar, Antik Dönem'de var olan karmaşık ticaret ağlarını anlamamızda bir mercek işlevi görmek ve limanın ticari işlevinin bir parçası olarak incelenmeye değerdir. Hem taşınan ürünlerin coğrafi menşei hakkında bilgi edinmekte faydalı, hem liman kentlerinin ticaret hacmini ve denizcilik faaliyetlerini gözler önüne sermekte, hem de bu ürünlerin ticaret yollarını aydınlatmaktadır diyebiliriz.

Side'nin, antik dünyada ticaret merkezi olarak daha ayrıntılı bir anlayış sağlamak amacıyla, bu buluntuların çalışılması ve bir araya getirilmesiyle, bu konulara ışık tutarak önemli bir kaynak niteliğinde olacağı öngörülmektedir.

1.1. Konu

“Side Liman Gümrük Yapısı Amphoraları” başlıklı doktora tez çalışmasının konusunu, Side Antik Kenti'nde 2019-2020 yılı kazılarında ortaya çıkarılan, epigrafik belgelerle ve diğer buluntularla liman gümrük yapısı olduğu belirlenen yapının kazıları esnasında çıkarılan ticari amphora buluntuları oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu doktora çalışması, Roma ve Geç Roma-Erken Bizans Dönemleri'nde Side Antik Kenti Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen amphora buluntuları üzerinden, kentin Akdeniz ticaret ağları içerisindeki konumunu çok yönlü biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın temel hedefi, söz konusu amphora formlarının morfolojik tipoloji ve makroskobik kil kompozisyonu verileri ışığında değerlendirilmesiyle, Side'nin dönemin ekonomik ve kültürel etkileşim coğrafyasındaki rolünü daha ayrıntılı biçimde ortaya koymaktır.

Bu bağlamda ilk olarak, farklı dönemlere ait tabakalarla ilişkilendirilen amphora örneklerinin tipolojik ve tipo-kronolojik özellikleri sistematik biçimde analiz edilerek, Side Liman Gümrük Yapısı'na ulaşan ticari form repertuarı oluşturulacaktır. Tanımlanan formlar, öncelikle üretim bölgeleri esas alınarak sınıflandırılacak; her bir formun üretim alanı, yayılım coğrafyası ve Side ile olası ticari bağlantıları değerlendirilerek, ithalat süreçleri ve taşınan mal çeşitliliğine dair çıkarımlar yapılacaktır.

İkinci aşamada, amphora örneklerine ait makroskobik hamur analizleri yoluyla, üretim merkezleri ile Side'ye ulaşan formlar arasındaki olası eşleşmeler ortaya konacaktır. Bu doğrultuda, literatürde yer alan kil kompozisyonlarına dair varolan petrografik çalışmalarla karşılaştırmalı değerlendirmeler gerçekleştirilerek, orijinal üretim mi yoksa yerel taklit mi olduklarına dair çıkarımlar yapılması hedeflenmektedir. Böylece, sadece ticaret yollarının değil, aynı zamanda yerel üretim potansiyelinin de sınırları belirlenmeye çalışılacaktır.

Son olarak, elde edilen tüm veriler doğrultusunda Side'nin Doğu ve Batı Akdeniz arasındaki coğrafi konumunun amphora dolaşımına nasıl yansıdığı, kentin geçiş ve dağıtım merkezi işlevi bağlamında yeniden ele alınacaktır. Bu analiz, Side'nin bölgesel ticaret ağları içerisindeki aracılık rolünü hem ekonomik hem de lojistik düzlemde değerlendirmeye imkân tanıyacaktır.

Bu çalışma, yalnızca amphora formlarının sistematik tanımlamasıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda Side'nin Roma ve Geç Roma/Erken Bizans Dönemleri'nde gelişen liman politikaları, ticaret stratejileri ve ekonomik yapısı hakkında derinlemesine bir çerçeve

sunmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulguların, antik deniz ticaretinin çok katmanlı yapısını, üretim-tüketim merkezleri arasındaki bağlantıları ve kültürel etkileşim mekanizmalarını anlamaya yönelik ileriki araştırmalar için önemli bir temel oluşturması beklenmektedir.

1.3. Kapsam

Bu doktora tezinin temel inceleme alanını, Side Limanı Gümrük Yapısı'nda ele geçen ticari nitelikli amphora buluntuları oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, farklı üretim merkezlerinde şekillendirilip çeşitli boyut ve tiplerde Akdeniz'in doğu ve batı kıyılarından Side'ye taşınmış amphora formları değerlendirilmiştir. Bu formlar, sadece tipolojik değil; aynı zamanda coğrafi kökenleri üzerinden de değerlendirilmiş ve bu sayede Side'nin Roma ve Geç Antik Dönemler'de etkileşimde bulunduğu ticari hinterlandı belirlenmeye çalışılmıştır.

Roma ve Geç Antik Dönemler'de, Akdeniz havzasındaki politik sınırlar göz önünde bulundurulduğunda, Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı bölümlerinin çoğunlukla Akdeniz kıyıları boyunca tanımlandığı görülmektedir. Bu bağlamda Doğu Akdeniz; Anadolu'nun güney kıyıları, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Ürdün, Mısır, Libya ve Kıbrıs'ı kapsayan geniş bir bölge olarak şekillenirken, Batı Akdeniz ise İtalya, Fransa, İspanya, Portekiz ile Kuzey Afrika'daki Fas, Cezayir ve Tunus'u içine almaktadır.

Akdeniz ticaret ağlarının oluşturduğu geniş perspektiften hareketle, doktora tezinde incelenen ticari amphoralar, Side Antik Kenti merkez alınarak bölgesel bir çerçevede ele alınmıştır. Bu bağlamda, öncelikle Pamphylia Bölgesi'ne ait olabilecek amphora üretimleri değerlendirilmiş, ardından kentin doğusundaki Kilikia ile Levant Bölgesi (Suriye ve Filistin) üretim merkezlerinden Side Liman Gümrük Yapısı'na ulaşan formlar incelenmiştir. Devamında Mısır, Kuzey Afrika, İber Yarımadası (İspanya ve Portekiz), Gallia ve İtalya kökenli amphora tipleri ayrı başlıklar altında sınıflandırılmış; son olarak Batı Anadolu ve Karadeniz Bölgesi üretimleri sistematik biçimde ele alınmıştır. Böylelikle amphora formlarının kökenlerine göre dağılımı, Side merkez alınarak bir çember oluşturulmuş ve Akdeniz ticaret sistemine dair bölgesel bir analiz çerçevesinde ortaya konulmuştur.

Buna göre; çalışma verileri toplamda 50 farklı form tipine ait 1531 parçaya ulaşılmış olup, bunların 364 adedi analitik değerlendirmeye olanak sağlayacak nitelikte kataloglanmıştır.

1.4. Yöntem

Bu doktora araştırması, beş temel aşamadan oluşan sistematik bir çalışma planı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, Side Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen seramik buluntuların stratigrafik bağamlarına göre sınıflandırılması ve değerlendirilmesi sağlanmıştır. Bu süreçte, farklı sondajlardan ve yapıya ait mimari birimlerden elde edilen seramik materyaller tabakalaşma ilişkileri doğrultusunda tarihlendirilmiştir. Özellikle kaliteli kırmızı astarlı ve kaba hamurlu seramiklerin yoğunluğu gözlemlenmiş; bu gruplar arasında ticari nitelikli amphora formlarının sayıca belirgin şekilde baskın olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, yapının fonksiyonel kullanımına dair ipuçları sunması nedeniyle, çalışmanın odak noktasını amphora buluntularına yönlendirmiştir.

İkinci aşamada, çalışmanın materyal kümesini oluşturacak seramik grubu kesin olarak belirlenmiş ve yalnızca amphora formları üzerinde derinlemesine inceleme yürütülmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda, belirlenen tüm amphora parçalarının çizim süreci başlatılmış; form veren örneklerin el çizimleri ve teknik çizimleri CorelDRAW ve AutoCAD yazılımları ile tamamlanmıştır. Kataloğa dahil edilecek örnekler için ayrı bir çalışma dosyası oluşturulmuş ve bu dosyada yer alan her parça, "Munsell Soil Color Charts"³ referans alınarak yüzey ve hamur renkleri açısından değerlendirilmiştir. Renklerin ana tonu, oranı ve varyasyonları sistematik biçimde kaydedilmiştir. Ayrıca her örnekten alınan hamur parçaları önce makroskobik olarak belgelenmiş, ardından içerdikleri katkı malzemeleri tespit edilmiştir. İlgili örnekler, bölgesel üretim merkezlerinden elde edilen petrografik verilere dayanarak analogik karşılaştırmalara tabi tutulmuştur. Bu karşılaştırmalar, formların orijinal üretim merkezlerinden mi yoksa yerel taklit atölyelerden mi geldiğini belirlemeye yönelik kritik veriler sunmuştur. Çizimleri ve analizleri tamamlanan amphora parçalarının her biri ayrıca dijital olarak fotoğraflanmış ve Paint 3D programı aracılığıyla görsel düzenlemeleri yapılmıştır.

³Her örneğin hamur ve yüzey/astar rengi, Munsell Soil Color Charts (2000)'tan bakılarak renk tonları belirlenmiştir.

Üçüncü aşamada, kazı verilerinin bağlamsal değerlendirilmesi için 2019-2020 kazı sezonlarına ait resmi raporlar incelenmiş; yapının mimarisi ve çevresindeki yapılarla olan ilişkisi detaylı şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda, Gümrük Yapısı'nın işlevsel kurgusuna dair bilgiler hem mimari belgeler hem de arkeolojik buluntular ışığında değerlendirilmiş ve tezin ilgili bölümlerine entegre edilmiştir.

Dördüncü aşama, literatür araştırmalarının ve akademik kaynak taramasının derinleştirildiği safhadır. Bu kapsamda, amphora formlarının tanımlanmasında, üretim bölgeleri esas alınmış; gerektiğinde araştırmacıların literatürde önerdiği terminolojik farklılıklar da dikkate alınarak alternatif adlandırmalara yer verilmiştir. Her form, üretildiği coğrafi bölge ve zaman dilimi doğrultusunda tipolojik ve kronolojik olarak sınıflandırılmış; böylece repertuvar sistematik bir biçimde oluşturulmuştur. Formların değerlendirilmesinde, alanında uzman akademisyenler Dr. Dilek Şen, Doç. Dr. Erkan Dündar, Doç. Dr. H. Asena Kızırlanslanoğlu, Doç. Dr. Ahmet Bilir ve Dr. Orhan Uğurcan ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş, bu uzmanların katkıları doğrultusunda bazı form tiplerinin tarihlendirmesi ve bölgesel bağlantıları netleştirilmiştir. Ayrıca, elde edilen veriler doğrultusunda formların yüzyıllara göre dağılımı istatistiksel olarak analiz edilmiş ve çeşitli grafiksel sunumlarla desteklenmiştir.

Beşinci ve son aşamada, çalışmanın yazım sürecine geçilmiş; bu süreçte bölümler arası başlık yapısı belirlenmiş ve analizler sistematik biçimde metne aktarılmıştır. Yazım aşamasında literatür taramaları genişletilmiş, Ankara İngiliz Arkeoloji Araştırma Enstitüsü (BIAA), Antalya Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) ve Türk Tarih Kurumu (TTK) kütüphanelerinden erişilen kaynaklarla arşiv ve bibliyografya desteklenmiştir. Ayrıca, Dr. Dilek Şen, Doç. Dr. Erkan Dündar, Doç. Dr. B. S. Alptekin Oransay, Doç. Dr. İsmail Akkaş ve Dr. Orhan Uğurcan gibi uzmanlardan literatür ve yayın temini konusunda destek alınmıştır.

Araştırma sonucunda, farklı üretim bölgelerine ait çok sayıda amphora formu belirlenmiş; bu formların ticaret yolları ile ilişkileri detaylı biçimde analiz edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda, Side Antik Kenti'nin Doğu ve Batı Akdeniz arasındaki ticari geçiş noktasındaki stratejik rolü bir kez daha teyit edilmiştir. Çalışma hem amphoraların dağılım dinamiklerini hem de antik ticaret sistemlerinin yapısal karmaşıklığını aydınlatmaya yönelik önemli bir katkı sunmuş; Side'nin Akdeniz dünyasındaki ekonomik ve kültürel etkileşim ağları içindeki konumunu daha görünür kılmıştır.

2. SİDE LİMAN GÜMRÜK YAPISI

Antalya ili, Manavgat ilçesi, Side Mahallesi sınırlarında, III. Derece Arkeolojik Sit Alanı statüsündeki Side Antik Kenti'nde yer alan 780 ada 6 (eski 497), 780 ada 11 ile 800 ada 1 ve 4 numaralı parsellerde, 2019-2020 yılları arasında Side Kazı Başkanlığı denetiminde yürütülen sistematik kazı çalışmaları neticesinde, kuzey-güney doğrultulu anıtsal nitelikte bir yapı kompleksi gün yüzüne çıkarılmıştır. Kazı alanının, daha önce Side Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'na aykırı modern müdahalelere maruz kalmış olması nedeniyle, arkeolojik veri elde etme süreci hem müdahalelerin belgelenmesini hem de yapının restitüsyonuna dair yeni ipuçlarının açığa çıkarılmasını mümkün kılmıştır.

Ortaya çıkarılan yapı, yalnızca mimari ölçekte değil, aynı zamanda epigrafik verilerle desteklenen işlevsel nitelikleriyle de dikkat çekicidir. Anıtsal kompleksin liman gümrük yapısı olarak tanımlanması, epigrafik belgelerde geçen kentteki liman gümrük yapısı varlığı ve mekânsal organizasyonun ticaretle doğrudan ilişkili olması sayesinde kesinlik kazanmıştır⁴ (**Plan 1**). Söz konusu yapı, antik kentin doğu yarısında, kıyıya yakın ve limanla entegre bir konumda yer almakta olup, ticaretin kontrolü, idari işlemlerin yürütülmesi ve mal akışının düzenlenmesi gibi çok yönlü işlevleri bir arada barındırmaktadır.

Yapının çevresinde yer alan diğer mimari kalıntılar, örneğin liman agorası, liman hamamı ve antik rıhtım ile kurduğu mekânsal ilişki, kentin doğu kesiminin ticari, idari ve kamusal işlevler için özel olarak planlandığını ortaya koymaktadır (**Plan 2**). Bu bütüncül planlama anlayışı, Roma İmparatorluğu'nun özellikle liman kentlerinde uyguladığı merkezi yönetim modellerine uygun biçimde şekillenmiştir.

2.1. Yapının Kent İçindeki Yeri ve Stratejik Konumu

Liman gümrük yapısı, Side Antik Kenti'nin güneybatı kesiminde, kıyıya paralel biçimde konumlanmış olup hem deniz hem kara yolu ağlarının kesiştiği bir noktada yer almasıyla dikkat çekicidir. Bu konum, yapının yalnızca bir ticaret yapısı değil, aynı zamanda bölgesel mal hareketlerinin kontrol noktası olarak işlev gördüğünü düşündürmektedir.

Yapının batısında liman agorası, kuzeybatısında liman hamamı, kuzeydoğusunda ise antik rıhtım ve deniz surları yer almakta, böylelikle yapı bir tür kentsel liman kompleksinin

⁴ F. Soykal-Alanyalı (2024). Side'nin Erken Dönemleri. A. Özdizbay ve İ Dağlı (Eds.) Bereketli Ovada Halkların Ahengi Pamphylia içinde, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 424-441.

çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu konumlandırma, sadece malların denizden kente girişi için değil, aynı zamanda kentten dışa taşınması sürecinde uygulanacak kontrol ve gümrükleme işlemlerinin organize biçimde yürütülmesi açısından da oldukça işlevseldir.

Stratigrafik analizler ve plan düzlemindeki değerlendirmeler, bu yapının çevresindeki diğer yapılarla birlikte MS 2. yüzyılın ilk yarısında sistematik biçimde inşa edildiğine işaret etmektedir. Kent planlamasında doğu bölgesinin liman odaklı ekonomik faaliyetler için tahsis edilmiş olması, Side'nin Doğu Akdeniz ticaret sistemine ne denli entegre olduğunun açık göstergesidir. Ayrıca, yapının farklı dönemlere ait mimari eklentiler ve onarımlar geçirmiş olması, onun çok katmanlı bir kullanım tarihine sahip olduğunu ve özellikle Roma İmparatorluğu ile Geç Antik Dönem arasında işlevselliğini koruduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, liman gümrük yapısı sadece bir gümrükleme noktası değil; aynı zamanda şehir içi ve şehirlerarası ticaretin organize edildiği, malların sınıflandırıldığı, vergilendirildiği ve muhtemelen güvenlik denetimlerinin yapıldığı bir idari merkez olarak değerlendirilmelidir. Böylesi işlevsel bir yapının Side gibi bir liman kentinde ortaya çıkması, bölgenin yalnızca bir kıyı yerleşimi olmadığını, aynı zamanda imparatorluk düzeyinde ticari ve lojistik merkez statüsünde değerlendirildiğini de kanıtlamaktadır.

2.2. Yapının arkeolojik kazılar ışığında tarihsel olarak değerlendirilmesi⁵

Side Liman Gümrük Yapısı'na ait arkeolojik kazı çalışmaları, sistematik sondaj uygulamalarıyla desteklenmiş ve yapının mekânsal organizasyonuna dair önemli veriler elde edilmiştir. Üç farklı ada ve dört parselde gerçekleştirilen toplam sondajlar hem mimari bütünlüğü ortaya koymuş hem de yapı evrelerinin anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

780 Ada 6 Parsel

Bu parselde yürütülen arkeolojik çalışmalar kapsamında toplam 9 sondaj açılmış, neticesinde A, B, C ve D olarak kodlanan dört ayrı mekân tespit edilmiştir. Mekânların sondajlarla olan ilişkisi şu şekilde belirlenmiştir:

⁵Yapı ve bölümlerine ilişkin mimari tanımlar, mekânsal işlevlendirmeler ve sondajların dağılımına dair değerlendirmeler yapılırken, öncelikle 2019 ve 2020 yılı Side Antik Kenti Kazıları'na ait Kazı Arşivi verilerinden yararlanılmış; ardından bu bilgiler, güncel bulgular ve revize edilen analizler doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

- A Mekânı, Sondaj 1'in kuzeydoğu köşesini kapsamakta olup doğrudan Sondaj 9'u içermektedir.
- B Mekânı, geniş bir alanı kaplamakta olup Sondaj 2, 5, 6, 7 ve 8 ile örtüşmektedir. Bu sondajların özellikle B mekânının mimari sınırlarını ve döşeme özelliklerini anlamada belirleyici olduğu görülmüştür.
- C Mekânı, Sondaj 4 ve Sondaj 5'in küçük bir kısmını kapsamaktadır.
- D Mekânı ise Sondaj 3 ve 4 ile örtüşmekte ve yapının kuzeydoğusuna doğru uzanan mimari bütünlüğün parçası olarak değerlendirilmektedir.

Bu dağılım, 780 ada 6 parseldeki mimari bölümlerin nispeten kompakt bir düzenleme içerisinde, önceden belirlenmiş bir fonksiyonel planlama şeması ile oluşturulduğunu göstermektedir.

780 Ada 11 Parsel

Bu parsel, kazı alanlarının en yoğun olduğu bölüm olarak dikkat çekmektedir. Toplam 71 adet sondaj açılmış ve neticesinde alfabetik sıralamayla E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O ve P olmak üzere 12 farklı mekân tanımlanmıştır. Mekânlara göre sondaj dağılımı aşağıdaki şekildedir:

- E Mekânı: Sondaj 65
- F Mekânı: Sondaj 70
- G Mekânı: Sondaj 63 ve 64
- H Mekânı: Sondaj 54 ve 58
- I Mekânı: Sondaj 52, 53 ve 43'ün bir bölümü
- J Mekânı: Sondaj 42 ve 32'nin kısmı
- K Mekânı: Sondaj 41 ve 51
- L Mekânı: Sondaj 31
- M Mekânı: Sondaj 41
- N Mekânı: Küçük apsis
- O Mekânı: Sondaj 62 ve 67
- P Mekânı: Sondaj 40, 49 ve 50

Özellikle Sondaj 1-30, 33-40, 44-50, 55-57 ve 60-62 aralığındaki kazılarda herhangi bir yapı kalıntısına rastlanmamış olması, bu alanın muhtemelen yapının iç avlusu veya atrium olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Ayrıca, apsisli bölümle ilişkili olarak Sondaj 63, 64 ve 69'da yapılan çalışmalar, ikinci yapı evresine ait mimari modüllerin belgelenmesi açısından önem taşımaktadır.

800 Ada 1 ve 4 Parsel

Bu iki parselde, yapı kompleksinin güney devamı olarak değerlendirilen alanlarda toplam 15 mekân (A-J arası) ve 13 kontrol sondajı gerçekleştirilmiştir. Mekânların ve kontrol sondajlarının dağılımı şu şekildedir:

- A Mekânı: Sondaj 12 ve KS11
- B Mekânı: Sondaj 1 ve 2, KS1
- C2 Mekânı: Sondaj 3, KS10
- C3 Mekânı: Sondaj 11
- D Mekânı: Sondaj 4, 9, 10, 14, 15 ve KS9
- E Mekânı: Sondaj 5, KS2
- F Mekânı: Sondaj 6, 8, 15, 16, 22 ve KS6
- G Mekânı: Sondaj 7, 17, 18, 19, 20, 21, 28, 29, 30 ve KS3, KS4
- H Mekânı (Ayazma?): KS5
- I Mekânı: Sondaj 13, 23, 24, 27 ve KS8, KS12
- İ Mekânı: Sondaj 24, 25 ve KS13
- J Mekânı: Sondaj 26 ve KS7

Bu kontrol sondajları sayesinde, mekanlara ait temel duvarlarının zemin altı mimari evrelendirmeleri, zemin döşeme izleri ve seramik buluntularına dayalı tarihlemeler ile yapı kompleksinin kullanım sürecine ilişkin önemli veriler elde edilmiştir. Özellikle MS 1.-2. yüzyıl seramikleri, yapı kompleksinin erken İmparatorluk Dönemi'nde işlevsel olduğunu ve bu dönemde liman ticaretiyle ilişkili olarak kullanıldığını göstermektedir.

Liman gümrük yapısına ait mimari kompleks, birbirleriyle mekânsal süreklilik ve yapısal bütünlük arz eden çok sayıda birimden oluşan çok parçalı yapı grubunu ortaya koymuştur. Kazılar, özellikle 780 ada 6 ve 11 parsellerinin kuzeydoğu ve kuzeybatı kesimlerinde birbirine bağlantılı olarak organize edilmiş mekânların varlığını açığa çıkarmıştır. Bu

mekânlar hem plan düzlemindeki ilişkileri hem de yapı teknikleri bakımından birincil yapısal organizasyonun parçası niteliğindedir.

Yapının güney bölümünde konumlanan 800 ada 1 ve 4 parsellerinde ise, aynı doğrultuda uzanan duvar kalıntıları ve benzer yapı tekniklerine sahip mimari öğeler açığa çıkarılmıştır. Söz konusu mekânlar, 780 ada 6 ve 11 parsellerinde tespit edilen yapılarla morfolojik ve strüktürel açıdan bütünlük göstermektedir. Bu nedenle, dört farklı parsele yayılmış olmasına rağmen, bu alanlarda açığa çıkarılan duvar izleri, döşeme kalıntıları ve mekânsal birimlerin tamamı, tek bir yapı kompleksi olarak değerlendirilmiştir.

Bu bütünleşik yapı düzeni, liman gümrük yapısının yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda anlamlı bir kent mimarisi bileşeni olduğunu ortaya koymaktadır. Parseller arasında gözlenen süreklilik, hem planlamada merkezi bir otoritenin etkisini düşündürmekte hem de yapının bir bütün halinde tasarlanmış, etaplar hâlinde inşa edilmiş olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Dolayısıyla hem kuzey hem de güney bölümlerdeki kazı bulguları, yapı kompleksinin ticaret, kontrol, depolama ve idari işlemler gibi çok yönlü işlevlerini yerine getiren modüler bir sistemle kurgulandığını düşündürmektedir.

Bu mimari bütünlük içinde 780 ada 6 parseli üzerinde, yapı kompleksine ait A, B, C ve D olarak kodlanan dört ana mekân belirlenmiştir. A Mekânı, giriş fonksiyonuna işaret eden mimari öğeleriyle dikkat çekmektedir. Bu alanda tespit edilen iki stylobat, yapının anıtsal bir giriş düzeneğine sahip olduğunu ve girişin sembolik önem taşıdığını göstermektedir. Stylobatların varlığı, yapının hem kamusal görünürlüğünü hem de statüsünü vurgulayan bir mimari kurgunun parçası olarak değerlendirilmektedir.

A Mekânı'nın hemen güneyinde yer alan ve B Mekânı olarak tanımlanan alan, yaklaşık 10.08 x 8,75 m ölçülerinde dikdörtgen planlı bir oda olup, zemininde oldukça nitelikli bir *opus sectile* döşemeye sahiptir. Bu zemin tekniği, antik dönemde yüksek statülü kamu yapılarında ve özel yapılarda tercih edilen dekoratif bir uygulamadır. Farklı renk ve niteliklerdeki mermer plakaların geometrik desenler hâlinde yerleştirilmesiyle oluşturulan bu döşeme, yalnızca estetik değil, aynı zamanda yapının idari-simgesel niteliğini de yansıtmaktadır.

B Mekânı'nın mimari ve işlevsel özellikleri, burasının bir atrium olarak tasarlandığını işaret etmektedir. Atrium, antik mimaride iç avlu ya da geçiş mekânı olarak kullanılmış olup, dış dünyadan yapının iç organizasyonuna geçişi sağlayan bir ara yüz olarak işlev

görmektedir. Bu bağlamda, B Mekânı'nın konumu ve donatıları, yapının idari temsil mekânı ile lojistik alanları arasında bir tampon bölge niteliğinde tasarlandığını düşündürmektedir. Ayrıca, *opus sectile* uygulamasının bu geçiş alanında tercih edilmiş olması, görsel düzenin ve geometrik simetrisinin bu tür mekânlarda düzen ve otorite temsiliyle bütünleştiğini göstermektedir.

Bu iki mekânın doğusunda konumlanan C ve D Mekânları, mozaikli zemin kaplamaları ile dikkat çekmektedir. Ancak C Mekânı, günümüz modern yerleşiminin fosseptik alanına denk gelmesi nedeniyle kısmen tahrip olmuş ve detaylı incelenmesi mümkün olamamıştır. Buna karşın hem C hem de D mekânlarındaki mozaik zeminler, bu alanların yapının daha özel, olasılıkla idari veya temsili amaçlarla kullanılan bölümleri olduğunu düşündürmektedir. D Mekânı'nda yer alan mozaiklerin daha sağlam ve belirgin olması, bu alanın kamusal veya seçkin ziyaretçilere hizmet eden bir birim olarak kurgulanmış olabileceğini akla getirmektedir.

Tüm bu veriler, 780 ada 6 parsel üzerindeki mimari düzenin sadece teknik işlevlere değil, aynı zamanda sosyal hiyerarşiyi yansıtan bir mekânsal organizasyon şemasına göre tasarlandığını ortaya koymaktadır. Girişten itibaren artan mimari özen ve zemin kaplamalarında gözlenen malzeme çeşitliliği, yapının kademeli bir kullanım sistemine sahip olduğunu hem kontrol hem de temsil işlevlerini bir arada yürüttüğünü güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

780 ada 11 parselin batı köşesinden başlayarak güney aksında yürütülen sondaj çalışmalarında, mimari açıdan anlamlı herhangi bir bulguya rastlanmamış olması, bu kısmın yapı kompleksinin dışında kalan bir geçiş ya da açık alan olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Buna karşın, parselin kuzeybatı ve kuzeydoğusunda gerçekleştirilen sondajlarda hem mimari öğeler hem de mekânsal düzenlemeler açığa çıkarılmış; bu doğrultuda yapı ile deniz suru arasındaki doğrudan ilişki tespit edilmiştir. Bu mekânsal organizasyon, yapının limanla olan entegrasyonunun ve savunma altyapısıyla kurduğu ilişkinin açık bir göstergesidir.

Söz konusu alan içerisinde, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O ve P olarak adlandırılan 12 adet mekân tespit edilmiştir. Bu mekânlar, yalnızca mimari kurgunun parçaları değil; aynı zamanda yapının işlevsel çeşitliliğini de yansıtan bölümlerdir. Özellikle 780 ada 6 parselde yer alan ve mozaikli zemin döşemeleri ile dikkat çeken C ve D mekânlarının

kuzeyinde konumlanan E ve F mekânları, yapının kuzey yönlü mimari sürekliliğini sağlamaktadır.

E ve F mekânları, kare plana sahip iki oda olarak belgelenmiştir. Ancak bu alanlarda, C ve D mekânlarındaki gibi zemin döşemelerine ilişkin herhangi bir mozaik ya da dekoratif döşeme unsuruna rastlanmamıştır. Bu durum, bu mekânların ya daha sade işlevler üstlendiğini ya da geç dönemde bir dönüşüm geçirdiğini düşündürmektedir. Bu iki mekânın kuzeyinde ise, mekânlara bitişik bir apsisin varlığı dikkat çekicidir. Bu planlama biçimi, söz konusu odaların, apsisli bir mekânsal düzenlemenin parçası olarak tasarlandığını ve muhtemelen yarı-kamusal ya da idari ritüel işlevlere hizmet ettiğini düşündürmektedir.

E mekânı zemin seviyesinde herhangi bir döşeme ya da kullanım izine sahip değildir; bu da bu alanın ya hiçbir zaman aktif kullanım görmediğini ya da geç dönemde yeniden düzenlendiğini gösterebilir. Buna karşılık, F mekânının doğu bölümünde, zemin seviyesinde tespit edilen kuzey-güney doğrultulu bir eşik, bu mekânın işlevsel olarak bir geçiş alanı olduğunu ve giriş-çıkış kontrolünün burada sağlandığını göstermektedir.

Dikkat çekici bir diğer unsur ise, 780 ada 6 parseldeki A mekânı girişi ile 780 ada 11 parseldeki F mekânı girişinin aynı yöne, doğuya bakıyor olmasıdır. Bu yön birliği, yapının doğu kesiminin ana giriş aksı olarak kurgulandığına işaret etmektedir. Ancak, modern yapılaşmanın bu kesimi büyük oranda tahrip etmiş olması ve gümrük yapısının doğu yönlü devamının günümüzde tescilli modern bir yapının altında kalması, bu bölgede daha ileri düzeyde arkeolojik araştırmalar yapılmasını engellemiştir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, E ve F mekânları ile ilişkilendirilen apsisin varlığı, yapının çok evreli mimari gelişimi ve işlevsel çeşitliliği hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Doğru aksın tahrip olmuş olmasına rağmen, yön birliği ve mekânsal geçiş öğeleri, liman gümrük yapısının plan düzleminde bütüncül ve bilinçli bir tasarıma sahip olduğunu göstermektedir. Bu düzenleme, Side Limanı'na denizden ulaşan malların ön kontrol, sınıflandırma ve idari süreçlere tabi tutulduğu merkezi bir yapı dizgesinin parçası olarak değerlendirilmelidir.

G mekânı, güney doğrultulu, 3,85 m yarıçapında ve moloz taş örgü tekniğiyle inşa edilmiş yarım yuvarlak planlı bir apsis barındırmakta olup, bu yapısal öğenin mimari dokuya geç evrede eklendiği anlaşılmaktadır. Apsisin duvar kalınlığı 0,96 m mevcut derinliği ise 2,35

m olarak ölçülmüştür. Bu yapısal veriler, G mekanının hem biçimsel hem de teknik özellikleri bakımından, ana yapıya sonradan eklenmiş bir fonksiyonel-dini ya da törensel modül olduğunu düşündürmektedir. Bu tür apsisli eklemelerin Geç Roma veya Erken Bizans mimarisinde sıkça görülmesi, gümrük yapısının kullanım süresi boyunca işlevsel dönüşümler geçirdiğine işaret eder.

Apsisin hemen güneyinde yer alan H ve I mekanları, doğu-batı doğrultulu dikdörtgen planlarıyla dikkati çeker. Bu iki mekânın güneyinde ise J, K, L ve M olarak kodlanan dört ayrı alan tespit edilmiştir. J mekânı parsel sınırları içinde kalırken, K, L ve M mekânlarının güneydoğu kısımları modern kentsel dokunun altında kalan sokağa doğru uzanmakta, bu da mimari bütünlük hakkında net bir değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak bu alanlardan elde edilen çeşitli amphora formlarına dayalı arkeolojik veriler, bu bölümlerin yüksek ihtimalle depolama ya da mal tasnifi amacıyla kullanıldığını düşündürmektedir. Bu bağlamda, söz konusu mekânlar, gümrük yapısının yalnızca idari değil, aynı zamanda lojistik faaliyetlere de hizmet eden çok işlevli bir merkez olduğunu ortaya koymaktadır.

Yapı kompleksine ait 780 ada 11 parselde gözlemlenen temel duvarlar, mimari kronoloji açısından iki yapı evresini belgelemektedir. Özellikle kuzey-güney doğrultulu dış duvarda (1 no'lu duvar), apsisin bulunduğu bölümde yapılan onarım ve kalınlık farkı (orijinal: 2,40 m / onarım: 1,30 m) bu ikinci evreye işaret etmektedir. Aynı kotlarda devam eden H, I, J, K, L ve M mekânlarının bu onarım evresiyle ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Örgü sistemi, yapı malzemesi ve plan birlikteliği dikkate alındığında, N apsisi ile bağlantılı O ve P mekânlarının da bu ikinci evrede yapıya eklendiği sonucuna varılmaktadır. Bu evrelendirme, yapı kompleksinin zamanla değişen kullanım senaryolarına göre yeniden tasarlandığını ve işlevsel çeşitliliğini sürdürdüğünü göstermektedir.

Yapının güney uzantısında yer alan 800 ada 1 ve 4 parsellere ait kazı çalışmaları, toplamda 15 mekânın tanımlanmasıyla sonuçlanmıştır. Bunlar: A, B, C1, C2, C3, C4, D, E, F, G, H, I, I1, İ ve J olarak kodlanmıştır. Bu alanların bir bölümü, 780 ada 6 ve 11 parsellerde daha önce kazısı tamamlanmış Liman Gümrük Yapısı'nın güney bölümüne ait devamlılık göstermektedir. Söz konusu mekânlar, yapı kompleksinin sistematik ve planlı bir genişleme süreci geçirdiğini ve kent dokusuna organik biçimde entegre olduğunu açık biçimde ortaya koyduğu vurgulanmıştır.

Özellikle 799 ada 14 parseldeki önceki yıllarda kazılmış konut kalıntıları, Roma Dönemi'nin kent mimarisiyle birebir örtüşen özellikler göstermektedir. Bu durum, yapı kompleksinin bulunduğu alanın Roma Dönemi boyunca konut ve kamu işlevlerinin iç içe geçtiği bir kentsel düzenlemeye tabi olduğunu düşündürmektedir. Öte yandan, yapının temel duvarlarının tarihlendirilmesi amacıyla yürütülen 13 adet kontrol sondajı (KS1-KS13), stratigrafik verilerle desteklenen seramik buluntuları sayesinde MS 1.-2. yüzyıla tarihlenen bir kullanım evresine işaret etmektedir. Bu erken tarihli bulgular, yapı kompleksinin en azından bu dönemde aktif olarak kullanıldığını ve muhtemelen daha erken evrelere kadar giden bir mimari geçmişe sahip olabileceğini düşündürmektedir.

Bu kapsamda, E mekânı, tüm duvarlarının zemin altı temel seviyesinde bulunması ve herhangi bir kapı, döşeme ya da tesviye izine rastlanmaması nedeniyle kullanıma açılmadan bırakılmış ya da tahrip olmuş bir yapı unsuru olarak değerlendirilmektedir. F mekânı ise kuzey-güney doğrultulu, dikdörtgen planlı bir yapıdır. Modern yol altyapısının altında kalması nedeniyle ölçüleri tam olarak tespit edilememişse de parsel içerisinde kalan kısmı 19.00 x 2,60 m boyutlarındadır. Mekânın içinde, yakın dönemde inşa edilmiş ve artık kullanılmayan bir taş örgü kuyu (çapı: 0,70 m, kalınlık: 0,60 m) bulunmaktadır. Kuyunun içi modern moloz dolgu ile kaplı olduğundan derinliği belirlenememiştir. Her iki mekânda da mimari açıdan işlevsel bir düzenlemeye dair izler (kapı, döşeme, tesviye) bulunmamaktadır.

G mekânı, kısmen parsel dışına taşmakta olup, içinde pişmiş toprak kanal tabanına rastlanması nedeniyle muhtemelen su ile ilişkili bir alan olarak işlev görmüştür. Aynı şekilde H mekânı, G mekânının orta bölümünde yer almakta olup, içerisinde devşirme taş bloklardan oluşan sekiz basamaklı bir iniş tespit edilmiştir. Bu mimari düzenleme, mekânın ayazma ya da nymphaeum gibi dini ya da kamusal su yapısı işlevi gördüğüne işaret etmektedir. Mekânın doğrultusu G mekânı ile tam paralellik göstermemekle birlikte, işlevsel bir bütünlüğe sahip olduğu açıktır.

I mekânı, doğu-batı doğrultulu dikdörtgen planlı olup, A duvarı önünde yapıya içeriden doğru yönelen 5,02 m uzunluğunda bir çıkıntı barındırmaktadır. Bu çıkıntının, D mekânına giriş sağlayan basamaklı bir modül olduğu düşünülmektedir. Ancak mekânda kapı izi ya da döşeme/tesviye gibi doğrudan kullanımı belgeleyen mimari öğeler tespit edilememiştir. I1, İ ve J mekânlarının önemli bölümleri modern kentsel alanın (800 ada 4

parşel) sınırları içinde kalmakta olup, ölçümleri ve işlevsel değerdendirmeleri bu nedenle sınırlıdır.

Sonuç olarak, bu yapısal organizasyonun sahip olduğu mozaikli zeminler, taş işçiliğıyle örölmüş sağlam kalan temel duvarları, apsisli mimari modöller ve su altyapısı, yalnızca idari ve ticari değil, aynı zamanda kült ve lojistik işlevleri de kapsayan çok katmanlı bir kullanım modeli ortaya koymaktadır. Bu da Side Limanı'nın yalnızca bir geçiş ya da gümrük noktası değil, aynı zamanda düzenli denetim, depolama, sınıflandırma ve muhtemelen dini-törenseld işlemlerin eşgüdömlü olarak yürütöldüğü karmaşık bir ticaret merkezi olduğunu düşöndörmektedir.

2.3. Mimari Tanım ve Sonuç

Side Antik Kenti'nin doğu yarısında, 780 ada 6 ve 11 ile 800 ada 1 ve 4 no'lu parşellerde gerçekleştirilen sistematik kazı ve araştırmalar, antik limanla doğrudan ilişkili anıtsal bir gümrük yapısının varlığını bilimsel olarak ortaya koymuştur. Bu yapı kompleksi, sadece mimari nitelikleriyle değil, aynı zamanda Side'nin Doğü Akdeniz ticaret ağındaki merkezi rolünü açıklayan somut bir gösterge olarak değerdendirilmelidir.

Gerçekleştirilen kazılar sonucunda, yapı kompleksinin kuzey-güney doğrultuda yaklaşık 97 metre uzunluğa ulaştığı ve doğrudan hem kuzeyden hem de güneyden denizle temas edebilen ayrıcalıklı bir coğrafi konumda yer aldığı belirlenmiştir. Söz konusu yapı, doğrudan liman agorası, liman hamamı ve antik rıhtım ile mekânsal bütönlük arz eden bir yerleşim içerisinde konumlanmıştır. Bu bağlamda, yapı yalnızca fiziksel bir fonksiyon alanı olarak değil, aynı zamanda Side kentinin ekonomik, idari ve lojistik organizasyonunun merkezine yerleşmiş bir yapı olarak değerdendirilmelidir.

Kazılar neticesinde 780 ada 6 parşelde 9 sondajla dört temel mekân (A-D), 780 ada 11 parşelde 71 sondajla on iki mekân (E-P) ve 800 ada 1 ve 4 parşellerde 15 mekânın (A-J) yanı sıra 13 kontrol sondajı tespit edilmiştir. Elde edilen mimari veriler, yapı kompleksinin iç içe geçmiş idari mekânlar, depolama alanları, mozaikli avlular, apsisli bölömler ve su altyapısı gibi birçok farklı işlevsel modölü bünyesinde barındırdığını göstermektedir. Özellikle geometrik desenli *opus sectile* döşemeler ve zemin mozaikleri, yapının kamuya açık, temsil gücü yüksek bir işlev taşıdığını düşöndörmektedir. Aynı şekilde, geç evrelerde apsisli mekânların yapıya eklenmesi, yapının işlevsel dönüşüm ve yeniden kullanım süreçlerine işaret etmektedir.

Yapının mimari karakteri ve işlevsel dağılımı, Side'nin sadece tüketici değil, aynı zamanda dağıtıcı ve yeniden yönlendirici bir liman kenti olduğunu göstermektedir. Özellikle amphora formlarının yoğun olarak tespit edildiği bazı mekânlarda, depolama ve mal tasnifi işlevlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, gümrük yapısının hem vergi toplama hem ithalat-ihracat denetimi, hem de güvenlik ve kayıt dışılığı önleme gibi çok katmanlı işlevleri eş zamanlı olarak yürüttüğü düşünülebilir.

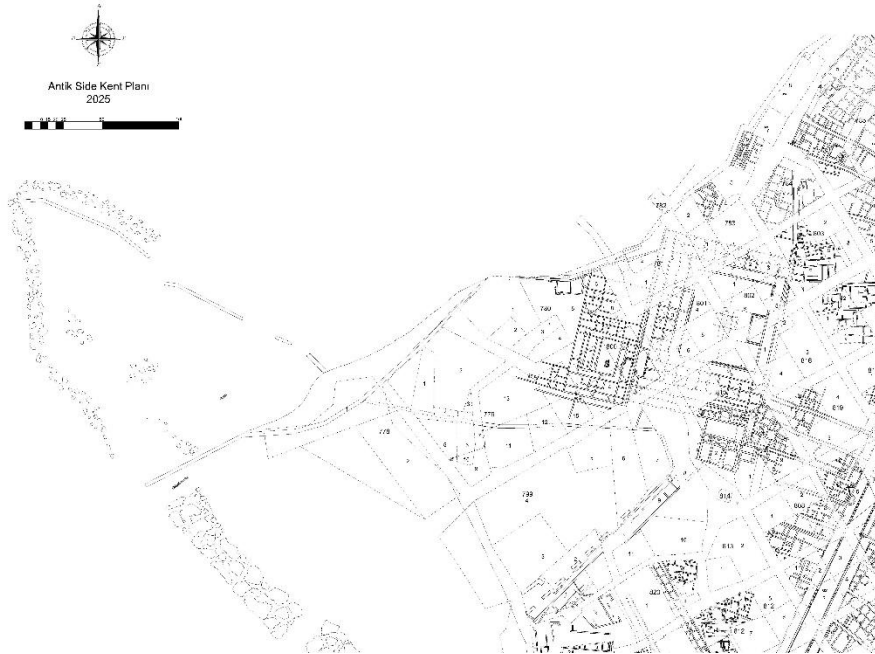
Mimari açıdan değerlendirildiğinde, kompleksin özgün kurgusu, Side kent dokusundaki kamu ve ticari yapıların mekânsal ilişkisini yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Kuzey-güney aksında planlanan yapının, liman agorası ile bütünleşik bir sistemin parçası olarak MS 2. yüzyılın ilk yarısında inşa edildiği düşünülmektedir. Bu kronolojik önerme, yapıdan ele geçen seramik ve nümizmatik buluntularla da desteklenmektedir. Nitekim, yapının farklı evrelerinde Hellenistik, Roma İmparatorluk ve Geç Antik/Erken Bizans dönemlerine ait mimari öğeler tespit edilmiş; stratigrafik açıdan Hellenistik Dönem duvarlarının varlığı, yapı kompleksinin daha erken dönemlere tarihlenen bir yapı üzerine inşa edilmiş olabileceğine işaret etmiştir.

Söz konusu yapı, sadece fiziksel işlevselliği değil, aynı zamanda Roma İmparatorluğu'nun ekonomik organizasyonuna dair yönetsel izleri de barındırmaktadır. Bu durum, gümrük yapılarının yalnızca mal dolaşımını değil, aynı zamanda imparatorluk düzeyinde ekonomik regülasyonun mekânsal tezahürleri olduğunu göstermektedir. Side örneğinde olduğu gibi, böylesi kompleks yapılar, maddi kültür üzerinden idari otoritenin ve ekonomik kontrolün nasıl somutlaştığını anlamamıza katkı sağlar.

Antik Side yerleşimi ile modern Selimiye Mahallesi'nin örtüşen sınırları, arkeolojik araştırmalar açısından bazı zorluklar yaratsa da yapılan kazılar Side'nin ticaret, yönetim ve kent planlamasındaki rolünü yeniden değerlendirmemizi sağlayacak nitelikte yeni veriler sunmaktadır. Bu yapı, yalnızca geçmişin ekonomik faaliyetlerinin fiziksel bir temsili değil, aynı zamanda Akdeniz dünyasının iç içe geçmiş mimari, ticari ve yönetsel ağlarının somut bir kesiti olarak ele alınmalıdır.

Plan 1 *Kent planı (Side Kazı Arşivi 2024)*

Plan 2 *Liman Gümrük Yapısı, Liman Hamamı ve Liman Agorası planı
(Side Kazı Arşivi 2024)*

3. SİDE LİMAN GÜMRÜK YAPISI AMPHORALARI

Pamphylia kıyısında yer alan Side, coğrafi olarak yalnızca Akdeniz'in ortasında bir liman değil, aynı zamanda Doğu ile Batı arasında köprü işlevi gören stratejik bir ticaret durağıdır.

Kentin, özellikle Kıbrıs ile Kilikia arasındaki dar geçit olarak tanımlanan “*Aulon*” geçidinin girişine yakınlığı, Side'yi hem Suriye hem de Mısır yönüne uzanan rotalar açısından kritik bir noktaya dönüştürmüştür. Bu konumu sayesinde, Side üzerinden Kıbrıs'ın Akamas Burnu'na, oradan da Suriye veya Mısır kıyılarına uzanan deniz yolu rotası, Antik Çağ boyunca kesintisiz işleyen bir ticaret hattı oluşturmuştur⁶ (**Görsel 3**).

Özellikle Kıbrıs'ın batı ucu olan Akamas Burnu, İskenderiye-Side hattı üzerindeki önemli uğrak noktalarından biri olarak öne çıkar. Bu coğrafi eşik, Levant ve Mısır'dan gelen gemilerin Anadolu kıyılarına yönelmeden önce geçmek zorunda oldukları bir kavşak işlevi görmekteydi. Bu durum, Kıbrıs'ın hem Levant Bölgesi hem de Pamphylia limanlarıyla olan ticari ilişkilerini güçlendirmiş; adayı, Doğu Akdeniz'in deniz trafiğinde stratejik bir ara durak haline getirmiştir.

Görsel 3. Side ve Doğu Akdeniz deniz ticareti rotaları, Kıbrıs-Akamas Burnu güzergahı (P. R. Franke vd. 1989)

⁶J. Nollé (1987). Pamphyliche Studien 6-10. *Chiron*, (17) içinde, (s. 235-276), s. 259; H. J. Drexhage (1991). Die Kontakte zwischen Side, Alexandria und Ägypten in der römischen Kaiserzeit (1.-3. Jh. n. Chr.). *AMS*, (3) içinde, (s. 75-90), s. 76.

Strabon'un aktardığına göre, Side ile Kıbrıs'ın kuzeybatı ucundaki Akamas Burnu arasında uzanan güzergâh, yalnızca Side ile Kıbrıs arasındaki bağlantıyı değil, aynı zamanda Kıbrıs üzerinden İskenderiye ve Doğu Akdeniz limanlarına uzanan ana hattın bir bölümünü de oluşturmaktadır⁷. İskenderiye'den yola çıkan gemilerin önce Akamas Burnu'na, oradan da Side'ye ulaştığı; dönüşte ise aynı hattı ters yönde izlediği anlaşılmaktadır. Rüzgâr koşulları elverişli olduğunda bu seferin 3,5-4,5 gün gibi kısa sürede tamamlanabildiği bilinmektedir.

Kıta Yunanistan, Ege Adaları, Kıbrıs, Suriye, Finike ve Mısır arasında işleyen deniz yollarının kavşak noktası konumundaki bölge, özellikle Side gibi gelişmiş liman kentleri aracılığıyla bu ağın etkin bir parçası hâline gelmiştir⁸. Bu bağlamda Side, yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'in bütününe yayılan uzun mesafeli ticaretin önemli bir düğüm noktası olarak değerlendirilmelidir⁹. Bu coğrafi konum, kentin deniz ticaretinde aktarma, dağıtım ve konaklama merkezi olarak işlev görmesine büyük katkı sağlamıştır.

Bu ticaret ağının deniz taşımacılığında kullanılan amphora buluntuları üzerinden izlenmesi mümkündür. Yapılan tipolojik analizler sonucunda, Side Liman Gümrük Yapısı kazılarında çıkan amphora örnekleri bölgesel ve tipolojik çeşitlilik gösterirken, toplamda 1831 parça içinden 48 farklı amphora formu belirlenmiştir. Bunların 366 adedi ise kataloglanmıştır.

Buluntuların bölgesel kökenlerine göre dağılımı, Akdeniz dünyasının farklı merkezleriyle olan ticari bağları net biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda; Pamphylia Bölgesi'ne ait üç form, Kilikia Bölgesi'nden sekiz form, Levant (Suriye-Filistin) menşeli altı form, Mısır kökenli bir form, Kuzey Afrika'dan on iki form, Batı Anadolu ve çevresinden sekiz form, Karadeniz kaynaklı üç form, İtalya ve çevresinden iki form ile İspanya-Portekiz kökenli dört form tespit edilmiştir. Verilerin analiz sonuçları, Side'nin yalnızca bölgesel üretim merkezleriyle değil, aynı zamanda uzun mesafeli deniz ticaretiyle de doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

⁷Drexhage, 1991, **a.g.k.**, 76.

⁸E. Arca, N. Gökalp ve N. Ören (2011). Pamphylia Bölgesi'nin Mısır ve Kıbrıs ile olan ilişkileri. *OLBA* (XIX) içinde, (s. 287-312), s. 288.

⁹Nollé, 1987, **a.g.k.**, 259; Drexhage, 1991, **a.g.k.**, 75.

Bu çeşitlilik, Side'nin yalnızca Doğu Akdeniz limanlarıyla değil, Batı Akdeniz ve Karadeniz limanlarıyla da bağlantılı, çok odaklı bir ticaret sistemine entegre olduğunu göstermektedir. Farklı kültürel ve üretim hinterlandlarına ait amphoraların aynı limanda bir araya gelmiş olması, Side'nin Antik Çağ boyunca hem ithalat hem de transit ticarete aktif bir rol oynadığını güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, amphora buluntuları Side'nin antik deniz ticaretindeki çok katmanlı ve geniş coğrafi etkileşimini somutlaştırmakta; limanın sadece bir yükleme noktası değil aynı zamanda farklı bölgelerden gelen malların aktığı bir ticaret merkezi olduğunu göstermektedir¹⁰.

3.1. Pamphylia Bölgesi

Lykia ve Kilikia Bölgeleri'nin ortasında yer alan Pamphylia Bölgesi'nin sınırlarına bakıldığında, batı sınırı genellikle Olbia¹¹ veya Phaselis¹² olarak yorumlanmıştır¹³. Doğu sınırı ise bazı antik yazarlarca genellikle Korakesion¹⁴ olarak kabul edilirken, bazı antik yazarlarca Melas Nehri ve Side'ye¹⁵ kadar uzanmaktadır. Mansel'e göre ise, bu sınır bazen Dağlık Kilikia kenti olarak, bazen de Doğu Pamphylia kenti olarak kabul edilen Syedra'ya kadar uzanmaktadır¹⁶. Buna göre; batı sınır Olbia kenti, doğu sınır ise Korekesion kenti olarak kabul edilmiş görünmektedir¹⁷. Bölgenin sınırlarının belirlenmesinde şüphesiz dönemin siyasal olaylarının da etkili olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bölgenin topografyası da bu ticaret hatlarını etkileyen önemli bir unsurdur. Toros Dağları'nın güney eteklerine yerleşmiş olan Pamphylia liman kentleri, sadece kıyı

¹⁰C. Uysal-Tezer (2024). Side Liman Gümrük Yapısı Kilikya Tip 1 Amphorası Tipo-Kronolojik Değişimi. *SRMK (Seramik Araştırmaları Dergisi)* (6) içinde, s. 252-274, dn.65.

¹¹Strabon, **a.g.k.**, 196, 14,4,2.

¹²Plinius (1938). *Naturalis Historia: Naturalis History*. (Çev. H. Rackham). The Loeb Classical Library, Harvard University Press, s. 938, 5,26,96.

¹³Nollé, 1987, **a.g.k.**, 259; Roma İmparatorluk Dönemi'nde bölgenin önemli kentlerini batıdan doğuya doğru ολβια (Olbia-Antalya), Ἀτταλεία (Attaleia-Antalya), Μάγυδος (Magydos-Antalya), Πέργη (Perge-Aksu), Σύλλειον (Syllion-Yanköy), Ἀσπενδος (Aspendos-Belkis), Σελεύκεια (Lyrbe (?)-Bucakşeyhler) ve Σίδη (Side-Manavgat) olarak sıralanmaktadır (Bölgenin antik kentleri ve sınırları ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. H. S. Alanyalı ve A. Yurtsever (2020). M. E. Altınsapan ve B. Y. Olcay Uçkan (Eds.). *Canan Parla Armağanı: Sanat Tarihi, Arkeoloji, Tarih ve Filoloji Araştırmaları*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi, s. 37vd.; A. Özdizbay (2008). *Perge'nin MS 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

¹⁴Strabon, **a.g.k.**, 196, 14,4,2.

¹⁵Plinius, 1938, **a.g.k.**, 938, 5,26,96.

¹⁶A. M. Mansel (1956). *İlkçağda Antalya Bölgesi*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, s. 3.

¹⁷Mansel, 1956, **a.g.k.**, 3.

yerleşimleri için değil, aynı zamanda Pisidia bölgesindeki iç kentlerin de Akdeniz ticaret ağına bağlanmasında birer çıkış noktası işlevi gördüğü düşünülmelidir. Bu yönüyle Pamphylia Bölgesi kentlerinden Side, hinterlandındaki üretim merkezlerini ve deniz rotalarına entegre edebilecek lojistik bir merkez konumundaydı.

Bölgede yer alan batıdan doğuya doğru *Katarraktes* (Düden), *Kestros* (Aksu), *Eurymedon* (Köprüçay) ve *Melas* (Manavgat Çayı) olmak üzere çok sayıdaki nehir¹⁸, sulama yoluyla tarımsal üretkenliğin artmasına katkı sağlarken, aynı zamanda iç ticaret ve ulaşımı mümkün kılan su yolları olarak da hizmet etmiştir. Bunun kanıtı olarak; Perge'den başlayarak Kestros (Aksu) Irmağı vadisinin kuzeyindeki Adada (Karabavlu Köyü) üzerinden Eğirdir Gölü doğusuna ve oradan Pisidia Antiocheia'ya (Yalvaç) çıkan yol gösterilebilir¹⁹. Bu yol, Perge üzerinden Pisidia Antiocheia'ya (Yalvaç) uzanan yollarla hinterlanda bağlanmıştır. Bir diğer yol, Eurymedon Irmağı (Köprüçay) vadisinin kuzeye doğru sağ sahilini izleyerek Başkonak Köyü kuzeyindeki “Oluk Köprü” ile ırmağın batısına geçen ve batıdan gelen bir başka hat ile birleşerek Selge'ye (Altınkaya Köyü) çıkan ve oradan batıya yönelerek Pednelissos (Hasgebe) üzerinden Perge'nin kuzeyine çıkan yoldur²⁰.

Son olarak, Side'den başlayarak Seleuceia'ya(?) (Şihlar) ve oradan Etenna'ya (Sırtköy) uzanan ve Erymna (Ormana) üzerinden Lycaonia'ya çıkan yol gösterilebilir. Bu yol, Aspendos Köprüsü ile Eurymedon (Köprüçay) ırmağının doğusuna geçen ve Taşağıl, Çardak Köyleri yakınlarından geçip, Beydiğin Köyü kuzeyindeki Kargı Han'a ulaşan ve “At izi” mevkiinde birleşen yoldur²¹. Bu yol ile Aspendos Köprüsü ile Eurymedon (Köprüçay) Nehri'nin batısına ulaşılmaktaydı. Bu sayede Side, İç Anadolu'ya erişim sağlamaktaydı. Kent, bu yol haritasında güney ile kuzeyin bağlantı noktasında yer alan en önemli giriş çıkış yeri olarak konumlanmıştır. Bu yol ağları sayesinde, yerel ürünler, iç bölgelerden Akdeniz ticaret ağları arasına dağılımını sağlamış görünmektedir.

Anadolu'nun güney kıyısı boyunca uzanan Pamphylia, kuzeyde Toros dağlarıyla sınırlanan dar kıyı ovalarıyla karakterize edilen coğrafi bir manzara sunmaktadır.

¹⁸Özdizbay, 2008, **a.g.k.**, 8. Bölgenin nehirleri için bkz. dn. 3.

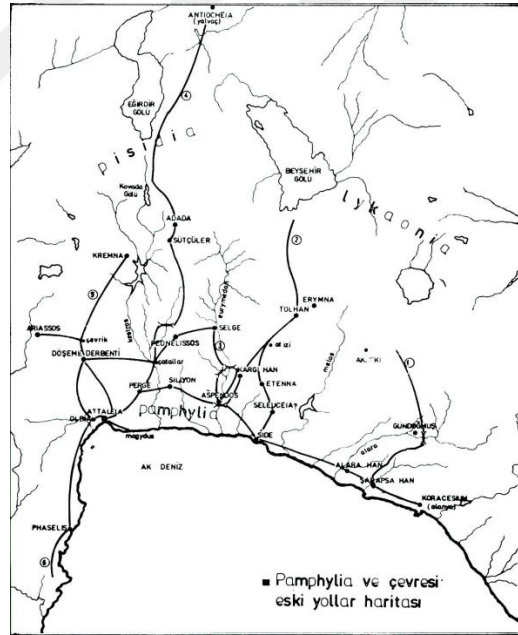
¹⁹G. Ercenk (1992). Pamphylia Bölgesi ve Çevresi Eski Yol Sistemi. *Belleten* içinde, Cilt LVI, Sayı: 216, s. 361-381.

²⁰Ercenk, 1992, **a.g.k.**, 362.

²¹Ercenk, 1992, **a.g.k.**, 362.

Bölgenin dağları, tarih boyunca bölge sakinlerine yalnızca doğal koruma sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Pamphylia'nın bereketli ovalarına akan tatlı su akarsularının kaynağı olarak da hizmet etmiştir. Engembeli arazi ve kıyı erişiminin birleşimi, tahıl, zeytin, üzüm gibi çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesine olanak tanınmasının yanı sıra, tarıma elverişli benzersiz bir mikro iklim de sağlamıştır.

Bölgenin bereketli toprakları ve Akdeniz ikliminin sağladığı uygun sıcaklık ve yağış oranları sayesinde, çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesine olanak tanımıştır. Zeytin, tahıl (özellikle buğday ve arpa), üzüm ve narenciye gibi ürünler, Pamphylia'nın ekonomik yapısında önemli bir yer tutmaktaydı. Özellikle, Side ve Aspendos kentleri tahıl üretimi ve ticareti ile öne çıkan kentlerdendi²². Zeytin, hem yağ üretimi hem de doğrudan tüketim için hayati önem taşımaktaydı. Antik yazarlardan Strabon'un²³ anlatımına göre tepelerinde zeytin ağaçlarının olduğu ifade edilen Side kenti, ürettiği zeytinyağı sayesinde hem yerel hem de uluslararası tüccarların yoğun ilgisini çeken merkez haline gelmiş olabileceği düşünülmelidir.

Görsel 4 Pamphylia-Pisidia-Lykaonia yol güzergahları haritası (G. Ercenk, 1992, Levha I, 371)

²²Pamphylia Bölgesi, tarım ve ekonomisi ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. H. Y. Öztunç (2025). *Pamphylia Heykeltraşlığı ve Suriye ile Karşılıklı Etkileşimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.15 vd.

²³Strabon, *Geographika: Antik Anadolu Coğrafyası: XII-XIII-XIV*. (Çev. A. Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 12 7.1.

Sosyal ve ticari hareketliliğin bu denli yoğun olduğu Pamphylia Bölgesi, sıvı ve yarı sıvı ürünlerinin taşınması, saklanması ve dağıtımını amacıyla bölge adını taşıyan amphora ürettiği bilinmektedir. Bunlardan ilki; bölgenin kendi adı ile literatüre geçmiş olan Pamphylia amphoralarıdır. İkincisi, Mansel tarafından Doğu Pamphylia kenti olarak kabul edilen ve yukarıda bahsedilen Syedra Tip 6/Kilikia Tip 6 olarak adlandırılan amphora formu ve son olarak; üretim yeri henüz netleşmemiş; fakat Pamphylia Bölgesi'nde üretilmiş olabileceği öngörülen²⁴ Troesmis X/Aegyssus I Tip Amphora formudur.

3.1.1. Pamphylia amphorası

Diğer bir adı Kilikia Tip 5²⁵ ve Grace 13 (Pamphylia Amphorası)²⁶ amphoradır²⁷.

3.1.1.1. Tipolojisi

MÖ 3. yüzyıldan itibaren Doğu Akdeniz pazarlarında görülmeye başlayan Pamphylia kökenli amphoralar, bölgesel üretim kimliğini yansıtan ve ticaret ağlarındaki varlığıyla dikkat çeken özgün bir form grubunu temsil etmektedir. Bu amphoraların tanımlanma süreci, arkeolojik araştırmaların gelişimine paralel olarak evrilmiştir.

Zaman içinde uygulanan ayrıntılı tipolojik analizler, Pamphylia amphoralarının kronolojik varyasyonlarının tanımlanmasına olanak vermiştir. Bu sayede formun evrim süreci, üretim tekniklerindeki değişimler ve bölgesel atölyelerin dönemsel üretim kapasitesi daha net izlenebilmiştir. Kronolojik verilerle tipolojik bulguların birlikte değerlendirilmesi, yalnızca üretim merkezlerinin gelişimini değil, aynı zamanda bu amphoraların ticaret rotaları üzerindeki dağılım dinamiklerini anlamada da belirleyici olmuştur.

Özellikle damgalı kulp örneklerinin belgelenmesi ve bu damgaların diğer tanısal unsurlarla (ağız formu, dip tipi, astar rengi vb.) birlikte değerlendirilmesi sayesinde

²⁴Grace, 1973, **a.g.k.**, 183-194; M. Lawal (2005). Amphorae in Athens: Trade and Consumption in the Roman and Late Antique Periods, *Hesperia*, 74(1), s. 65-66.

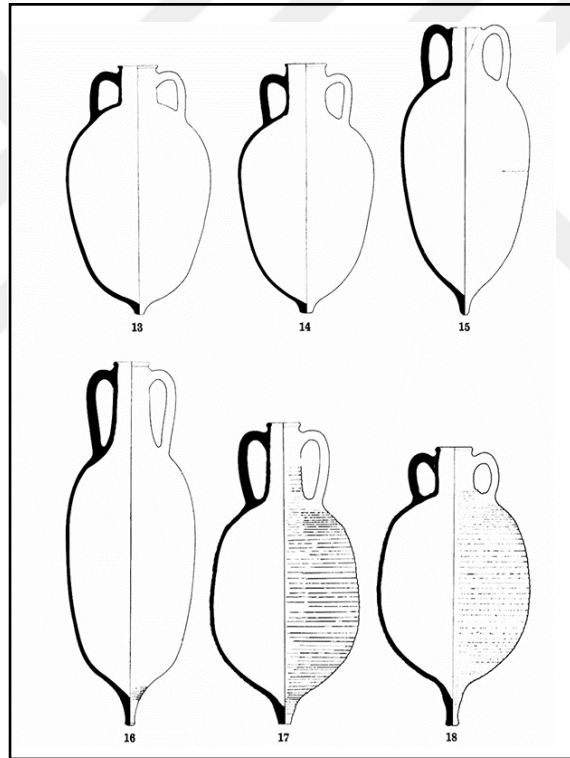
²⁵C. Autret (2012). Cyprus and Cilicia: Amphora Production, Trade and Relations in the Early Roman Era. A. Georgiou (Ed.), *CYPRUS An Island Culture, Society and Social Relations from the Bronze Age to the Venetian Period* içinde, Oxbow Books, s. 251-267.

²⁶H. A. Kızılsanoğlu (2016). *Antik Çağ'da Elaiussa Sebaste'nin Amphora Üretimi ve Ticari İlişkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 250.

²⁷A. K. Şenol ve G. Cankardeş-Şenol (2003). Commercial Ties of Cilicia by Means of Hellenistic and Roman Amphorae. *OLBA VII* içinde, s. 114-147.

araştırmacılar, Pamphylia amphoraları için daha detaylı bir kronolojik çerçeve oluşturabilmiştir. Bu bağlamda hem stratigrafik buluntu verileri hem de karşılaştırmalı tipolojik analizler aracılığıyla form evrimi takip edilebilmekte, üretim merkezlerine ve dönemsel yayılım alanlarına dair daha sağlıklı yorumlar yapılabilmektedir.

Grace'in gerçekleştirdiği tipolojik sınıflandırmaya göre tanımlanan altı farklı amphora formu, kronolojik olarak kademeli bir evrim süreci sergilemektedir²⁸. Bu sistematik ayırım, amphora üretiminde biçimsel sürekliliklerin ve değişimlerin izlenebilmesine olanak sağlamıştır. Buna göre, ilk üç amphora tipi Augustus Dönemi'ne (MÖ 27-MS 14) veya MS 1. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar tarihlenmektedir²⁹. Bu erken tipler, genellikle ince cidarlı, belirgin omuz kırımlı ve kısa boyunlu yapılarıyla karakterize edilir.

Şekil 1 Pamphylia amphora tipolojisi (V. Grace 1973, 196-197, Fig. 8, 13-18.)

Tipoloji dizisinin dördüncü formu, MS 1. yüzyılın sonlarına tarihlendirilmekte olup, gövde formundaki hafif incelmeler ve kulp konumundaki değişikliklerle önceki varyantlardan ayrılmaktadır. Beşinci form, Erken 3. yüzyıla işaret ederken, daha kalın cidarlı, uzamış gövdeli ve daha baskın omuz profilli bir yapı sergilemektedir. Altıncı ve

²⁸V. R. Grace (1973). Imports from Pamphylia. *BHC Suppl.*, (1), s. 183-208.

²⁹Grace, 1973, **a.g.k.**, 198.

son tip ise Geç 3. yüzyıla tarihlenmektedir; bu dönemde amphora formunda belirginleşen üretim özellikleri ve seri üretime yönelik standartlaşma eğilimleri dikkat çekicidir.

Grace'in bu kronolojik tipolojisi, özellikle Doğu Akdeniz kökenli amphora gruplarının tarihlenmesinde ve üretim merkezli dağıtım modellerinin analizinde başvurulması gereken bir referans niteliği taşımaktadır.

Grace'in ilk tipolojik sınıflandırmasıyla belirlediği altı Pamphylia amphora formuna, sonraki araştırmalarla birlikte iki yeni tip daha eklenmiştir³⁰. Bu yeni formlar, İskenderiye Greko-Romen Müzesi'nde korunmakta olan, mühürlü iki Pamphylia amphorasına dayanmaktadır³¹. Söz konusu amphoralardan biri tam olarak korunmuş, diğeri ise büyük ölçüde tamamlanabilmiş durumdadır. Böylece Pamphylia amphoralarına ait bilinen tip sayısı sekize ulaşmıştır. Bu tipolojik genişleme, yalnızca form çeşitliliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda Pamphylia Bölgesi'ndeki amphora üretiminin uzun vadeli evrimini ve ticari dinamiklerini daha bütüncül bir şekilde anlamamıza katkı sağlamıştır.

Bu genişletilmiş tipolojide, Doğer'in³² yaptığı kronolojik değerlendirme şu şekildedir:

- Tip 1 ve Tip 2, en erken varyantlar olarak kabul edilmekte ve MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına,
- Tip 3, Augustus Dönemi'ne (MÖ 27-MS 14),
- Tip 4 ve Tip 5, MS 50-75 arasına,
- Tip 6, MS 50-100 arasına tarihlendirilmektedir.
- Tip 7 ve Tip 8 geç dönem örnekleri olup, seri üretimin ve bölgesel dağılımın arttığı bir dönemin temsilcisi olarak değerlendirilebilir. Her iki form da MS 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Pamphylia amphoralarına ait tanımlanan sekiz tipin morfolojik evrimi, bölgedeki amphora üretiminin zamana bağlı gelişimini ve biçimsel dönüşümünü açıkça

³⁰E. Doğer (1991). *Antik Çağda Amphoralar*. İzmir: Sergi Yayınevi, s. 120-124.

³¹Şenol ve Cankardeş-Şenol, 2003, **a.g.k.**, levha 18/fig. 5.

³²Doğer, 1991, **a.g.k.**, R.135-R.142, 120-124. Araştırmacı, adı geçen kitabında 8 farklı Pamphylia Amphora tipinden bahsetmiştir. Bunlar; Tip 1, Tip 2, Tip 3, Tip 4, Tip 5, Tip 6, Tip 7 ve Tip 8 olarak adlandırılmıştır.

yansıtmaktadır. Bu dönüşüm hem üretim tekniklerindeki değişimi hem de ticaret ve kullanım alışkanlıklarındaki farklılaşmayı göstermesi bakımından önemlidir. Belirlenen tipler morfolojik olarak ise şu şekildedir:

- Tip 1, dışa taşkın dudak kenarı, hafif ters konik boyun ve ovoidal gövdesiyle tanımlanmaktadır. Kulplar, ağız kenarının hemen altından başlamakta ve omuzlara kadar uzanmaktadır.
- Tip 2, Tip 1'e benzemekle birlikte daha kısa boyun yapısına sahiptir. Kulplar kısa ve oval formda olup gövde daha şişkin ve küresel bir görünüm arz etmektedir. Form, damla şeklinde bir dip ile sonlanır. Tip 1 ve Tip 2 genellikle kalın cidarlı, kısa boyunlu ve belirgin omuzlu yapılarıyla tanımlanır.
- Tip 3 ve Tip 4, birbirine oldukça benzer formlardır. Ancak Tip 4'te boyun ve kulp kısımlarının daha uzun olması, ayırt edici bir morfolojik fark olarak kabul edilir (yukarıda bkz. **Şekil 1/16-17**). Bu iki formda uygulanan küçük değişiklikler dışında, Tip 1 ve Tip 2'nin doğal devamı niteliğinde bir tipolojik çizgi takip edilmektedir.
- Tip 5, uzun boyunlu, silindirik gövdeli, dudak altından omuza bağlanan dikey kulplara ve içi dolu bir dip yapısına sahiptir. Gövde, önceki tiplere nazaran daha uzamış, dip ise kısa ve gövdeye bağlanırken hafif boğumlu bir yapı kazanmıştır. Bu form, damla dip formundan ayrılarak ters konik bir dip yapısına evrilmiştir.
- Tip 6, Tip 5'e kıyasla daha kısa ve kalın bir boyun yapısına, daha şişkin bir gövdeye ve içi dolu kısa bir dip kısmına sahiptir. Kulplar, dudak çizgisini aşacak şekilde, hemen dudak altından başlayarak omuz üzerine yerleştirilmiştir.
- Tip 7 ve Tip 8, Pamphylia amphora tipolojisinin bilinen en geç formlarıdır. Tip 5 ve 6'nın devamı niteliğinde gelişen bu formlar, gövde üzerinde sık ve paralel yivlerin bulunmasıyla dikkat çeker. Ayrıca dip kısımları belirgin şekilde uzamış ve konikleşmiştir.

Bu geç dönem varyantlarının morfolojik özellikleri, Atina Agorası gibi merkezi tüketim alanlarında bulunan mühürsüz ancak kil hamuru ve form benzerliği açısından Pamphylia üretimi olduğu düşünülen amphoralarla paralellik göstermektedir. Bu durum, Pamphylia

üretiminin MS 3. yüzyıla dek süreklilik gösterdiğini ve bölgesel dağıtım ağları içinde tanınan bir üretim repertuvarına sahip olduğunu ortaya koymaktadır³³.

Pamphylia amphoralarının, özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde yaygın biçimde kullanılan ince ve uzun gövdeli tiplerinin, Akdeniz'in çeşitli liman kentlerindeki buluntu oranları incelendiğinde, bu üretim ve dağıtım ağının MÖ 2. yüzyıl sonlarından MS 2. yüzyıla kadar kesintisiz biçimde artan bir ivmeyle sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu durum, Pamphylia Bölgesi'nin Roma Dönemi boyunca Akdeniz içi ekonomik sistemde önemli bir üretim ve ihracat merkezi olduğunu göstermektedir.

Tipolojik ve kronolojik veriler, mühürlü ve mühürsüz örneklerin birbirinden farklı üretim evrelerine ait olduğunu ortaya koymaktadır. Mühürlü örnekler, genellikle MÖ 2. yüzyılın ikinci çeyreğinden MÖ 1. yüzyılın sonlarına kadar olan döneme tarihlenmekte olup, bu örneklerin çoğunluğu resmî veya kontrol edilen üretim yapılarının göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Üzerlerindeki üretici, atölye ya da yönetici isimleri taşıyan damgalar, aynı zamanda amphoraların ticari kimliklerini ve yasal statülerini de belirlemiştir.

Öte yandan, mühürsüz Pamphylia amphoraları, MS 1. yüzyılın ikinci çeyreğinden başlayarak Geç 3. yüzyıla kadar kesintisiz biçimde üretilmiştir³⁴. Bu durum, Roma İmparatorluk Dönemi'nin ortalarında standardize mühürleme uygulamalarının terk edilmesi, yerel atölyelerin yaygınlaşması ve ticari denetim biçimlerinde değişiklik gibi faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Bu geç dönem örnekleri, özellikle Doğu Akdeniz'deki kıyı yerleşimlerinde, kırsal hinterlandta ve askeri garnizon bölgelerinde yoğun olarak belgelendiği bilinmektedir.

3.1.1.2. Üretim alanları

Pamphylia amphoralarının üretim merkezleri üzerine yapılan değerlendirmelerde, Syedra önemli aday yerleşimlerden biri olarak öne çıkmaktadır. N. K. Rauh, 1997 yılında yürüttüğü Syedra yüzey araştırmaları sırasında, bölgedeki seramik atıkları arasında Syedra çevresinde üretilmiş olduğu düşünülen hamurlarla benzer doku ve renk özellikleri

³³Doğer, 1991, **a.g.k.**, 122-123.

³⁴G. Cankardeş-Şenol (2006). *Klasik ve Hellenistik Dönem'de Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri*. İstanbul: Ege Yayınları, s. 77-80.

taşıyan amphora parçaları tespit etmiştir³⁵. Bu buluntular, özellikle Slane ve Grace tarafından tanımlanan Pamphylia amphora formlarıyla gösterdiği tipolojik ve hamur benzerlikleri nedeniyle dikkat çekicidir.

Rauh, bu benzerliklerden hareketle, söz konusu amphora parçalarının yerel bir üretimin ürünü olabileceğini belirtmiş ve Pamphylia amphoralarının sadece bölgeye ithal edilen kaplar olmayıp, Syedra’da üretilmiş olabileceğini ileri sürmüştür³⁶. Bu yorum, Syedra’nın Roma İmparatorluk Dönemi boyunca sadece bir tüketim merkezi değil, aynı zamanda bölgesel ölçekte faaliyet gösteren bir üretim sahası olduğunu da ortaya koymaktadır.

Rauh, daha sonra bu amphora parçalarını doğrudan Pamphylia tipi amphoralar kapsamında değerlendirmiş ve yerel üretim repertuarı içinde sınıflandırmıştır. Bu yaklaşım, Pamphylia tipi amphoraların yalnızca Elaiussa Sebaste gibi büyük merkezlerle değil, aynı zamanda Syedra gibi daha küçük ölçekli kentlerle de ilişkilendirilmesi gerektiğini göstermesi açısından önemlidir.

Pamphylia amphoralarına ait mühürlü örneklerin hamur özellikleri, tipolojik tanımlamalar kadar kronolojik ve üretimsel farklılaşmayı da yansıtan önemli göstergelerdendir. Söz konusu mühürlü parçaların büyük çoğunluğu, ince taneli, yumuşak dokulu ve yüzeyde açık bej renge sahip bir kil yapısıyla karakterize edilmektedir. Kırık yüzeylerinde ise genellikle açık kırmızı renkli bir çekirdek gözlemlenmekte; bu çekirdekte az miktarda mika parıltısı dikkat çekmektedir.

Brixhe’in ifadesine göre, kesin olarak Pamphylia kökenli olduğu belirlenen amphora damgaları genellikle ince dokulu ve yumuşak hamurlardan üretilmektedir; söz konusu hamurlar, çok az miktarda veya hiç mika ve kireç tanesi içermemektedir³⁷. İç dokunun rengi açık gridan koyu pembeye kadar değişirken, yüzey tonları açık somon pembesinden beje kadar farklılık göstermektedir.

³⁵N. K. Rauh ve K. W. Slane (2000). Possible Amphora Kiln Sites in Western Rough Cilicia. *JRA Supplement* (13), s. 319-330. Araştırmacılar, Syedra’da, Yeşilöz Irmağı ağzındaki fırın alanında formun üretiminin olduğunu belirlemişlerdir.

³⁶Rauh ve Slane, 2000, **a.g.k.**, Fig. 8, 322.

³⁷C. Brixhe (2012). Timbres amphoriques de Pamphylie, (*avec la collaboration de Gonca Cankardeş-Şenol*) *Études Alexandrines* 23-2012 (AmphorAlex, 2), s.16.

Bu tür hamur yapısı, özellikle MÖ 2. yüzyılın ikinci çeyreğinden MÖ 1. yüzyıl sonuna kadar mühürlenmiş olarak üretilmiş erken Pamphylia amphora formlarına özgüdür. Bu dönem örneklerinde, yüksek ısılı ancak oksijenli ortamda pişirilmiş, homojen yapılı kilin tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Buna karşılık, daha koyu renkli kil hamuruna sahip örnekler, genellikle daha uzun saplı ve geç tarihli Pamphylia amphora formlarıyla ilişkilendirilmektedir³⁸. Bu amphoralar, MS 2. yüzyıl sonları ile MS 3. yüzyıla tarihlenen mühürsüz örneklerdir ve üretim tekniklerinde ya da atölye standartlarında meydana gelen değişimlerin göstergesi olabilir. Söz konusu koyu hamurlar, yerel kaynaklı farklı kil yataklarının kullanımına ya da daha az artırılmış, iri taneli katkılı killi malzeme tercihinin işaret edebilir.

Bu hammaddesel farklılıklar, yalnızca kronolojik evrimi değil, aynı zamanda Pamphylia Bölgesi'ndeki üretim atölyeleri arasındaki teknik çeşitliliği de yansıtmaktadır. Mikroskopik ve petrografik analizler, bu kil farklılaşmalarının üretim yerlerine dair daha kesin sonuçlara ulaşılmasında önemli bir araçtır.

3.1.1.3. Kullanım alanları

Amphoraların kullanım amaçları ve içinde taşınan maddelerin belirlenmesinde kimyasal, arkeobotanik analizler, modern arkeolojide önemli araçlar hâline gelmiştir. Bu analizler, amphora iç cidarlarında ya da dip kısımlarında korunmuş organik kalıntıların fiziksel ve kimyasal bileşenlerini inceleyerek, taşıma kaplarının içerdikleri ürünler, üretim merkezleri ve dağıtım rotaları hakkında somut veriler sunmaktadır³⁹.

Antik Dönem'de Pamphylia Bölgesi, özellikle tarımsal üretim kapasitesiyle dikkat çeken son derece verimli bir coğrafya olarak öne çıkmaktaydı. Bu bağlamda, buğday, zeytinyağı ve şarap gibi temel ürünlerin üretimi, bölge ekonomisinin ana unsurlarını oluşturmuştur⁴⁰. Bölgenin önemli liman kentlerinden biri olan Side'de, MS 2. ile 3. yüzyıllar arasına tarihlenen çeşitli epigrafik belgeler, kentte tahıl üretiminin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda dini ve kültürel boyutlarıyla da önemsendiğini ortaya koymaktadır⁴¹. Bu

³⁸Cankardeş-Şenol, 2006, a.g.k., 80.

³⁹Özdemir ve Demir, 2022, s. 7-18; Aşınmaz 2021, s. 48, dn.197.

⁴⁰J. Nollé (1983). Zum Landbau von Side. EA, (1), s. 119-129.

⁴¹J. Nollé (1993). Side im Altertum I. Inschriften Griechischer Städte Aus Kleinasien. Bonn: Rudolf Habelt Yayınevi, s. 25-29.

yazıtlar, Side'nin tahıl üretimi ve ticaretinde üstlendiği rolü belgeler nitelikte olup, aynı zamanda bölgenin tarım temelli refah düzeyine de ışık tutmaktadır. Epigrafik buluntularla paralellik gösteren arkeolojik veriler ise, Side Limanı'ndan elde edilen farklı amphora formları başta Doğu ve Batı Akdeniz olmak üzere, geniş bir ticaret ağı aracılığıyla farklı liman kentlerine ulaştırıldığını kanıtlamaktadır. Pamphylia amphoraları da benzer şekilde zeytinyağı ve şarap gibi sıvı tarım ürünlerinin taşınmasında kullanılmış olmalıdır. Özellikle erken dönem Pamphylia amphoralarında görülen küresel gövde, kısa boyun ve geniş ağız formları, zeytinyağı taşımacılığına uygunluk göstermektedir. Aynı zamanda bölgedeki antik zeytinyağı işlikleri (örneğin Side'de belgelenen pres ve taş oluklar), bu işlevi doğrudan destekleyen arkeolojik bulgular arasında yer alır⁴². Antik kaynaklardan Strabon, Pamphylia'nın önde gelen kentlerinden Side ve Aspendos çevresindeki tepelerde yoğun zeytin ağacı varlığına dikkat çekerek, bu ürünün bölge ekonomisindeki önemine işaret etmektedir⁴³. Özellikle Side, zeytin ve zeytinyağı üretimiyle hem iç tüketim hem de dış ticaret açısından istikrarlı bir gelir kaynağına sahip olmuştur.

Bu tarımsal ürünün kentsel kimlik ve ekonomiyle olan bağlantısı, döneme ait nümizmatik veriler üzerinden de izlenebilmektedir. Philippus II (MS 244-249) ve Valerianus II (MS 253-260) Dönemleri'ne tarihlenen Side sikkelerinde, zeytin ağacının kentin koruyucu tanrıçası Athena tarafından kutsanmış biçimde tasvir edilmesi, yalnızca bir sembolik anlatım değil, aynı zamanda zeytinyağının kent ideolojisi ve refahı içerisindeki rolünü vurgulayan bilinçli bir görsel mesaj niteliği taşımaktadır⁴⁴. Bu ikonografik öğeler, zeytin ve türevlerinin Side ekonomisinde ne denli merkezi bir yer işgal ettiğini somut biçimde ortaya koymaktadır.

Bazı Pamphylia amphoralarının iç yüzeyinde tespit edilen çam reçinesi kalıntıları, bu kapların şarap taşımacılığında da kullanıldığını ortaya koymaktadır⁴⁵. Reçine hem şarabın bozulmasını önlemek hem de aromatik bir katkı sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Bu bağlamda, Yaşlı Plinius'un Pamphylia Bölgesi'nde üretilen passum (kuru üzümünden

⁴²C. Uysal-Tezer (2024). Side Liman Gümrük Yapısı Kilikya Tip 1 Amphorası Tipo-Kronolojik Değişimi. *SRMK (Seramik Araştırmaları Dergisi)* (6) içinde, s. 252-274, dn.65.

⁴³Strabon XII 7.1. (C 569f.); J. Nollé (1983). Zum Landbau von Side. EA, (1), s. 121; Nollé, 1993, **a.g.k.**, 151. TLit 12.

⁴⁴J. Nollé (1990). Side. Zur Geschichte einer kleinasiatischen Stadt in der römischen Kaiserzeit im Spiegel ihrer Münzen. AW, (21), (s. 244-265), s. 252-253. Nr. 33.

⁴⁵Sezgin vd. 2022, 151.

yapılan tatlı şarap) hakkında övgüyle söz etmesi, bu kaliteli ürünün uluslararası pazarlarda bilindiğine işaret eder⁴⁶.

Pamphylia amphoraları ayrıca Mısır pazarıyla da ilişkili bir taşımacılık fonksiyonu üstlenmiştir⁴⁷. Mısır'da yerli üretimin düşük kalitede ve yetersiz olması, dışarıdan zeytinyağı ve şarap ithalatını zorunlu kılmıştır. Bu ihtiyacın karşılanmasında, Pamphylia üretimi mühürlü amphoralar aracılığıyla bölgeden Mısır'a düzenli ürün sevkiyatı yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, mühürlerin hem içerik kontrolü hem de kökenin tanımlanması açısından lojistikteki işlevine işaret eder.

3.1.1.4. Yayılım alanları

Pamphylia kökenli amphoraların ticari yayılım alanları, bu formun sadece yerel değil, aynı zamanda Akdeniz genelinde tanınan ve tercih edilen bir taşıma kabı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yayılım, özellikle mühürlü amphora kulplarının ele geçtiği merkezler üzerinden izlenebilmektedir.

Bu bağlamda en dikkat çekici buluntular, İskenderiye Greko-Romen Müzesi'nde korunan Benaki Koleksiyonu'nda yer almaktadır⁴⁸. Bu koleksiyonda tespit edilen 600'ü aşkın mühürlü Pamphylia amphora kulpu, bilinen tüm merkezler arasında en yüksek sayısal yoğunluğu temsil etmektedir. Bu durum, Pamphylia ürünlerinin, özellikle zeytinyağı ve şarap gibi sıvı tarım ürünlerinin Mısır'a düzenli olarak ihraç edildiğini ve bu ürünlerin orada sistematik şekilde tüketildiğini göstermektedir.

Pamphylia kökenli mühürlü amphora kulpları ayrıca, Delos, Nessana, Atina, Rodos ve Antiokheia gibi Doğu Akdeniz'in önemli ticaret merkezlerinde de belgelenmiştir⁴⁹. Bu dağılım, formun ticaret rotaları üzerindeki hareketliliğini ve geniş coğrafyalarda kabul görmüş bir ambalaj standardı olduğunu teyit etmektedir. Özellikle Delos'ta 1953 yılında gerçekleştirilen kazılarda, Pamphylia Bölgesi'ndeki birden fazla üretim merkezine atfedilen, MÖ 86 sonrasına tarihlenen 9 adet mühürlü amphora ortaya çıkarılmıştır⁵⁰. Bu

⁴⁶Plinius, *Naturalis Historia*, XIV.14.

⁴⁷Y. Sezgin, A. K. Şenol, G. Cankardeş-Şenol (2022). *İzmir Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları*. İzmir: Ege Yayınları, s. 151-152.

⁴⁸Şenol ve Cankardeş-Şenol, 2023, **a.g.k.**, 143, levha 18/fig. 5.

⁴⁹V. R. Grace (1979). Stamped Amphora Handles: Contributions to the Chronology of the Hellenistic and Early Roman Periods, *Hesperia Supplements*, Princeton: ASCSA.

⁵⁰Grace, 1973, **a.g.k.**, Fig.7/12, 183-208.

amphoraların bulunması, hem Hellenistik Dönem sonlarına tarihlenen Pamphylia üretiminin ticari geçerliliğini, hem de Roma etkisinin arttığı dönemde yerel üretimin uluslararası pazara entegre olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Pamphylia kökenli amphoraların Akdeniz ticaret ağındaki dağılımı, özellikle Augustus Dönemi'nden itibaren belirgin bir ivme kazanmıştır. Bu süreçte Kıbrıs, söz konusu formun dolaşımında dikkat çekici olmakla birlikte sınırlı sayıda buluntu sunan bölgelerden biri olarak öne çıkar. Ada genelinde yalnızca Paphos ve Amathous'ta tespit edilen örneklerin, Pamphylia amphoraları ile kesin tipolojik veya üretim ilişkisi henüz netlik kazanmamıştır⁵¹. Bununla birlikte, Grace'ın çalışmasında Augustus Dönemi üretimi olarak tanımlanan Pamphylia amphoralarının Kıbrıs'ta belgelenmesi, iki bölge arasında bu dönemde aktif bir ticaret bağlantısının varlığına işaret etmektedir⁵².

Öte yandan, Elaiussa Sebaste'de Hellenistik Dönem'e ait amphora repertuarı içerisinde Pamphylia kökenli örnekler de yer almaktadır⁵³. Burada ele geçen bazı amphoraların hamur bileşimlerinin, Pamphylia Bölgesi'nde mühürlü tiplerde görülen özelliklerle örtüşmesi, kentin yerel üretim atölyelerine sahip olma olasılığını güçlendirmektedir.

3.1.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Kent genelinde sayıca dikkat çeken formlardan biri olan Pamphylia Amphoraları, Side Limanı, gümrük yapısı buluntuları arasında sınırlı sayıda da olsa belgelenmiştir.

3.1.1.5.1. Tip 7'den Tip 8'e geçiş varyantı

ilk örnek, **Kat. No. 1** olarak numaralandırılan kulplu ağız-boyun parçasıdır. Tipolojik olarak Tip 7 ile Tip 8 arasında geçiş niteliği taşıyan bu örnek, hem morfolojik bir devamlılık hem de üretimsel evrim açısından önemlidir. Kulpu uzun yapısı ve belirgin bir yay çizerek omuz üzerine bağlanması, klasik Tip 7 özelliğiyle örtüşmektedir. Buna karşın, boynun görece kısa oluşu ve iç kısmının bombeli görünümü ise Tip 8 formunun karakteristik yönleriyle paralellik göstermektedir. Bu örnek, ara varyant olarak yorumlanabilir ve MS 3. yüzyılın başı ile ortası arasına tarihlendirilmektedir. Grace, Atina

⁵¹Kaldeli, 2009, **a.g.k.**, 373-375, Fig.17.7.

⁵²Grace, 1973, **a.g.k.**, 198.

⁵³Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 229, 518, Lev. 113a.

Agora'sı çalışmalarında, P 25616 kodlanan benzer bir örneği MS 267'ye tarihlendirmiştir⁵⁴.

3.1.1.5.2. Tip 5 varyantı

İkinci örnek, **Kat. No. 2** olarak numaralandırılan dip parçasıdır. Morfolojik olarak ters konik bir görünüme sahiptir ve bu nedenle Tip 5 formuna atfedilmiştir. Tip 5, uzun boynu ve silindirik gövdesiyle bilinen Geç İmparatorluk Dönemi'ne ait bir formdur. Ancak, bu örnek, tipolojiyle uyumlu şekilde MS 50-75 yılları arasına tarihlendirilmektedir.

3.1.1.5.3. Tip 2 varyantı

Üçüncü örnek, **Kat. No. 3** olarak numaralandırılan dip parçası, daha erken bir döneme işaret etmektedir. Morfolojik açıdan Tip 2 formuna benzerlik göstermektedir: küresel gövde yapısı, kısa boyun ve damla biçimli dip özellikleri dikkat çekmektedir. Bu örnek, MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir.

Söz konusu üç örnekten **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** olarak numaralandırılan parçalar, aynı hamur özelliklerini taşımaktadır. Bu örneklerin orta sertlikte, hafif kırmızımsı kahverengi çekirdekli, bitkisel boşluklara sahip, açık bej renk yüzeyli ve içinde kireç parçacıkları içeren bir hamur yapısına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bu özellikler, geç Pamphylia amphoralarına atfedilen klasik hamur yapısıyla uyumludur. Bu tür hamurların karakteristikleri, bölgede yaygın olan ince taneli kalsitli ve kuvarslı kil yataklarının kullanımıyla ilişkilendirilmekte ve Side çevresiyle, hatta Elaiussa Sebaste ile benzerlik gösterebilmektedir.

Kat. No. 3 olarak numaralandırılan dip parçası, morfolojik yapısı ve hamur karakteristikleri dikkate alındığında, Pamphylia amphoraları içerisinde 2. hamur grubuna dahil edilebilecek nitelikler sergilemektedir. Bu parçanın hamuru: ince taneli, yumuşak dokulu, az miktarda bitkisel boşluklara sahip, açık bej yüzey rengiyle tanımlanabilir bir görünüme sahiptir.

Kırık yüzeylerde ise çoğunlukla açık kırmızı ya da pembemsi çekirdek yapısı dikkat çekmektedir. Bu nitelikler, 2. hamur grubunun diğer örnekleriyle uyumlu bir petrografik yapı ortaya koymakta ve üretiminde nispeten daha temizlenmiş kil kullanıldığına işaret etmektedir (**Kat. No. 1, Kat. No. 2, Kat. No. 3**).

⁵⁴Grace, 1973, **a.g.k.**, fig. 8, no. 18.

Morfolojik açıdan değerlendirildiğinde, bu dip parçası ile birlikte liman gümrük yapısında tespit edilen kulplu ağız-boyun parçası ve ters konik dip parçası görünüm bakımından özellikle LR 8/Agora M273 amphora formunun erken varyantlarıyla dikkat çekici benzerlik göstermektedir⁵⁵. Özellikle kulpun yüksek konumlu oluşu, boyun formunun kısa ve kalın olması, dip parçasının ise belirgin koniklik göstermesi bu paralelliği destekler. Bu bağlamda, Pamphylia amphoralarının, LRA 8 tipi amphoraların öncülü olabileceği yönünde tipolojik bir geçiş evresi önerilebilir. Her iki formun da, Doğu Akdeniz kökenli ve zeytinyağı ya da şarap taşımaya yönelik olarak kullanılmış uzun ömürlü taşıma kapları olmaları, bu olası evrimi destekler niteliktedir. Özellikle, MS 2.-3. yüzyıla tarihlenen geç Pamphylia formları ile MS 3.-4. yüzyıla tarihlenen erken LRA 8 formları arasında gözlemlenen bölgesel süreklilik, formun üretimindeki evrimsel süreci ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, söz konusu hipotezin daha sağlam temellere oturtulabilmesi için, her iki form grubuna ait amphora örneklerinin, petrografik ve jeokimyasal analizlerinin ve stratigrafik kontekstlerinin karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yürütülecek karşılaştırmalı üretim yeri çalışmaları, Pamphylia amphoraları ile LRA 8 amphoraları arasındaki morfolojik, kronolojik ve ekonomik ilişkilerin açıklığa kavuşması açısından büyük önem taşımaktadır.

3.1.2. Syedra tip 6

Syedra Tip 6 ya da literatürdeki diğer adlandırmalarıyla Kilikia Tip 6⁵⁶, Atina Agorası P8164⁵⁷, Cylindrical Aegean (Silindirik Ege Tip I) I⁵⁸, Bjelajac Tip VIII⁵⁹ veya Pamphylia

⁵⁵İ. Akkaş (2020). *2008-2019 Yılları Arası Amphora Buluntuları Işığında Parion Kenti Roma ve Erken Bizans/Geç Roma Dönemi Ticari İlişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 282-286, 288, 293-294; D. Sen (2017). *La Ceramique Protobyzantine De Lycie: Étude Du Mobilier Des "Bains Portuaires" (Hürmalık Hamamı) De Patara*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Paris 1: Panthéon Sorbonne Université. Pl. 132/1002.

⁵⁶C. Autret, H. A. Kızırlarslanoglu ve N. K. Rauh, (2016). Batı Kilikia Amphora Araştırmalarında Yeni Gelişmeler. *ANMED* (14), s. 333-337, Res. 4-5.

⁵⁷A. Opait (2014a). Defining More Roman Amphora Types From The Athenian Agora: Too Much History, Too Little Typology (I). *RCRF Acta* (43) içinde, Fig. 24-27, 29, s. 43-54.

⁵⁸Opait, 2014a, **a.g.k.**, 50-53. Aslında, "Silindirik Ege I Amphora" adlandırması ilk olarak, Sina Yarımadası'nda keşfedilen silindirik şekilli bir amphorayı etiketlemek için P. Arthur ve E. D. Oren'nin tarafından kullanılmıştır (Detay için bkz. P. Arthur ve E. D. Oren (1998). The North Sinai survey and the evidence of transport amphorae for Roman and Byzantine trading patterns. *JRA*, 11 içinde, (s. 193-212), s. 201.).

⁵⁹Bjelajac, 1996, **a.g.k.**, 33, Fig. IX, 35.

amphorası (?)⁶⁰ adlandırmaları ile de bilinmektedir. Ayrıca, 2014 yılı araştırmalarında Yeşilöz’de belgelenerek SC 187kodlu örnek olarak tanımlanmıştır⁶¹.

3.1.2.1. *Tipolojisi*

Formun en karakteristik morfolojik özellikleri, üçgen kesitli ağız kenarı, oluklu iç dudak, boyunla ağız arasında yer alan tek sıra yiv ve kulpların yerleşimidir. Kulak biçiminde üzeri yivli kulplar, dudak altından başlayıp, omuz üzerine bağlanarak kulplara belirgin, oval bir görünüm kazandırmaktadır. Gövde üzeri birbirine paralel yivlerle kaplıdır. Dip formuna dair bilgiler eksik olsa da Agora G199 varyantı dipleri ile morfolojik benzerlik gösterdiği bilinmektedir.

Syedra Tip 6 formu, morfolojik özellikleri doğrultusunda kronolojik bir gelişim göstermektedir. Bu formun erken evresine ait görece daha büyük hacimli örnekler bilinmektedir ki bunlardan bir tanesi Callatis’te bulunmuş 61,8 cm yüksekliğinde, 35 litre kapasiteli örnektir⁶². Erken örnekler bazı bağlamlarda, MS 1. yüzyıl sonlarına tarihlenmekte olup, geniş ve küresel karın yapılarıyla dikkat çeker⁶³. Formun bilinen en erken örneği ise, Quseir al-Qadim’de bulunan ve MÖ 1. yüzyılın başına tarihlendirilen bir örnek iki kat kapasiteye sahiptir ki; bu da ağırlığının iki katı anlamına gelmektedir⁶⁴.

Bu örneklerden kapasite bakımından daha küçük olanlar ise genellikle MS 2. ve 3. yüzyıllara tarihlendirilmiş olup, üretim tekniklerindeki değişimle birlikte taşıma kolaylığına yönelik tasarlanmış ara/geçiş tiplerini temsil eder. Genellikle karasal alanlarda bulunan daha büyük versiyonları bulunmaktadır ki bunlar; MS 3. yüzyıl

⁶⁰G. Majcherek (2007). Aegean and Asia Minor Amphorae from Marina el-Alamein. S. Marchand ve A. Marangou (Eds.), *Amphores d'égypte de la Basse époque à l'époque arabe Institut Français D'Archéologie Orientale* içinde, s. 9-31.

⁶¹C. Autret (2015). *La Vigne, Vin Et Les Amphores En Cilicie À L'Époque Romaine. Production Et Diffusion Du Ier s. Au IVe s. apr. J.-C.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Paris: Sorbonne Üniversitesi, s. 304-307. Bahsi geçen formu, C. Autret, yukarıda adı geçen doktora tezinde “*Amphore Cilicienne de Type 6 (AK6)*” olarak kodlamıştır. Aynı yıl araştırmalarında, Yeşilöz atölyesinde tespit edilen “*Syedra Amphorası*” olarak adlandırılan ve SC 187 numarası ile kodlanan amphoranın da yerel olduğu belirtilmiştir.

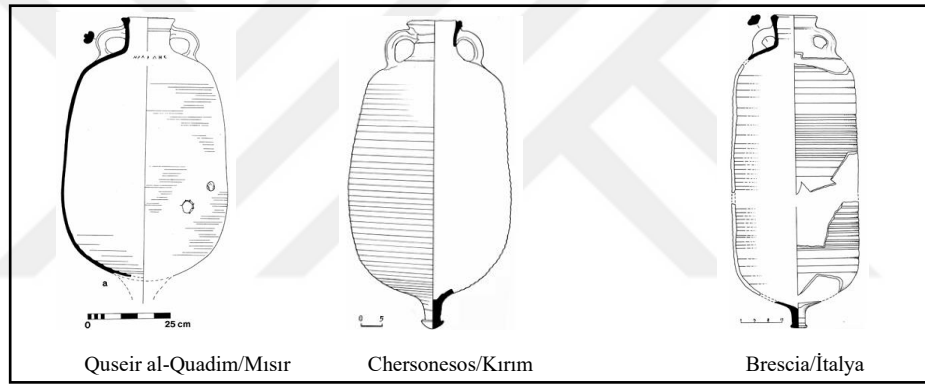
⁶²A. Opait, D. Davis, M. L. Brennan ve M. Kofahl (2019). The Sinop F Shipwreck In The Black Sea: An International Cargo From Late Antiquity. H. Kaba, G. Kan Şahin, B. M. Akarsu ve O. Bozoğlan (Eds.). *Sinop Üniversitesi Uluslararası Sinope ve Karadeniz Arkeolojisi Sempozyumu, 13-15 Ekim 2017 Bildiriler Kitabı* içinde. Sinop: Sinop Üniversitesi, (s. 77-89), s. 80.

⁶³Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 448.

⁶⁴D. S. Whitcomb (1982). Roman Ceramics. D. S. Whitcomb ve J. H. Johnson (Eds.). *Quseir Al-Qadim 1980. American Research Center in the Egypt Reports* (Vol. 7). Malibu: Undema Publication, pl. 15.a, (s. 57-58), s. 57.

örnekleridir ve yükseklik yaklaşık 40 ile 50 cm arasında⁶⁵, kapasite ise 60 lt civarındadır⁶⁶. Atina ve Chersonesos'ta bulunan iki amphoranın hacmi 36 ila 46 litre arasındadır. Bu varyantlar ise, aynı tipteki daha küçük kapasiteli örneklere dönüşmüştür ve MS 4. yüzyıla gelindiğinde de söz konusu tipin dolaşımının kesintisiz biçimde devam ettiği belirlenmiştir.

Tipin en küçük hacimli örnekleri ise MS 4. yüzyıl sonları ile 5. yüzyıla tarihlenmekte olup, bu dönem amphoraları daha ince cidarlı, silindirik/torpedo biçimli, dar ve uzun gövdeli olarak tasarlanmıştır⁶⁷. Bu bağlamda, form, morfolojik olarak kapasitesi büyük olanlar MS 1. yüzyılın sonları 2. yüzyılın ilk yarısına, bunun biraz daha küçük olanları MS 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyıl arasına, kapasitesi en küçük olanlar ise MS 4. yüzyıla tarihlendirilir⁶⁸.

Şekil 2 Syedra Amphoraları tipolojik değişimi (A. Opait 2014a, Fig. 24, 26 ve 27)

3.1.2.2. Üretim alanları

Syedra Tip 6 formunun üretim yeri konusunda farklı görüşler mevcuttur. P. Arthur ve E. D. Oren, formun, Khios Adası'nda bulunan amphoralara kil benzerliği nedeniyle Khios üretimi olabileceğini öngörmüşlerdir⁶⁹. A. Opait, formun Geç Roma varyantlarının da olduğu çok sayıda alt tipe sahip Ege üretimi bir amphora olabileceğine dikkat çekmiştir⁷⁰.

⁶⁵Opait, Davis, Brennan ve Kofahl, 2019, **a.g.k.**, 77-89.

⁶⁶Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 448.

⁶⁷Opait, 2014a, **a.g.k.**, Fig. 27, 53.

⁶⁸A. Opait, D. David ve M. L. Brennan (2018). Roman Commerce And Elite Markets In The Eastern Mediterranean: A Case Study of Two 2nd Century Shripwrecks Off Knidos. *Pontica LI Supplementum* (V) içinde, (s. 299-334), s. 316, Fig. 13/a, c.

⁶⁹P. Arthur ve E. R. Oren (1998). The North Sinai survey and the evidence of transport amphorae for Roman and Byzantine trading patterns. *JRA Supplement* (11), 201, Fig. 5/8.

⁷⁰A. Opait (2014b). The Mediterranean: A Market without Frontiers, The Baggy Amphora Shape: A New Fashion?. N. Poulou-Papadimitriou-E. Nodarou-V. Kilikoglou (Eds.). LRCW 4 içinde, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 441-450.

Bir diğerk araştırmacı E. Dünder ise, Rhodiapolis araştırmalarında, yerleşimin yakınındaki alanlarda Syedra Tip 6 formuna ait olabilecek seramik cüruflarına rastladığını belirtmiřtir⁷¹.

Formun, Ege kaynaklı olabileceğı araştırmacılar tarafından yaygın olarak kabul edilmiş görünmektedir. Fakat, Doğu Akdeniz amphoraları ile ilgili halen yoğun ve detaylı çalışmalar devam etmektedir. Bunun bir kanıtı olarak,⁷² N. K. Rauh ile K. W. Slane'nin Dağlık Kilikia'daki araştırmaları neticesinde bölgenin batısında amphora üretilen üç işlik daha saptadıklarını gösterebiliriz⁷³. Dağlık Kilikia Yüzey Araştırmaları Ekibi, Syedra'da, Anemurium'da, Bıçkıcı'da, Antiokheia ad Cragum'da bilinen dört önemli fırın alanında, en az bir amphora tipi üretildiğini ortaya çıkarmıřlardır⁷⁴. Syedra'da, Pamphylia amphoraları, Anemurium, Bıçkıcı, Antiokheia ad Cragum'da pinched handle amphoralar, ayrıyeten Bıçkıcı'da yerel bir tip olan Dressel 2-4 formu üretimlerinin gerçekleştirildiğı tespit edilmiřtir⁷⁵.

N. K. Rauh ve K. W. Slane, Batı Kilikya ve Pamphylia sınırında yer alan Syedra Fırın Alanı'ndaki araştırmalarında, kirli beyaz renkte yerel hamurdan yapıldığı belirlenen işlenmiş pinched handle amphora parçaları ile birlikte, farklı bir amphora formu ile karşılaşmışlardır. Bölge üretimi olan diğerk amphora parçaları ile karşılaşılan yeni formun bir arada bulunması ve hamur özelliklerinin bölge üretimi amphoralarla benzerlik taşıması, bu formun da Syedra üretimi olabileceğı üzerinde durulmuş ve bu formun da üretiminin burada gerçekteşmiş olabileceğı öne sürölmüřtür⁷⁶.

Bu bilgiyi destekleyen bir öneri de G. Majcherek'ten gelmiştir. Araştırmacı, Syedra Tip 6 formunun Pamphylia amphorası olabileceğine vurgu yapmıřtır⁷⁷. Bu varsayımını destekleyen argümanı ise, Mısır/Marina El Alamein'da bulunan parçaların morfolojik ve

⁷¹Doktora Tez İzleme Toplantısı'nda (2024) ve sözlü görüşmelerimizde, Rhodiapolis ile ilgili araştırma sonuçlarını paylaştığı için Doç.Dr. E. Dünder'a teşekkürlerimi sunarım.

⁷²Autret vd., 2016, **a.g.k.**, 335-336.

⁷³Rauh ve Slane, 2000, **a.g.k.**, 319-330.

⁷⁴Autret, Kızıarslanoğlu ve Rauh, 2016, **a.g.k.**, 335; C. Autret ve N. K. Rauh (2008). Roman Amphora Production in Western Rough Cilicia. Ü. Aydınöğlu ve A. şenol (Eds.). *Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı ve şarap Üretimi Sempozyum Bildirileri* içinde, s. 109-122.

⁷⁵Autret, Kızıarslanoğlu ve Rauh, 2016, **a.g.k.**, 335; Autret ve Rauh, 2008, **a.g.k.**, 109-122; C. Autret (2012). Cyprus And Cilicia: Amphora Production, Trade And Relations In The Early Roman Era. A. Georgiou (Ed.), *An offprint from CYPRUS An Island Culture Society and Social Relations from the Bronze Age to the Venetian Period* içinde, s. 251-267.

⁷⁶Rauh ve Slane, 2000, **a.g.k.**, 319-330.

⁷⁷Majcherek, 2007, **a.g.k.**, 24-25, Fig. 6/39-41.

teknolojik özelliklerinden yola çıkarak, bunların Pamphylia Bölgesi üretimi amphora hamurları ile özdeşleştiği yönündeki açıklamasıdır. Majcherek'in, kendi varsayımını desteklediği diğer bir argümanı ise, Pamphylia ithalatının İskenderiye'nin yabancı mal alışverişindeki kapsamı bakımından, Greko-Romen Müzesi koleksiyonundaki 500'den fazla Pamphylia damgalı amphora kulpu grubuyla en iyi şekilde kanıtladığını belirten fikridir⁷⁸.

Mısır/Marina El Alamein örneklerinin görsel olarak incelenmesinde, bunların en azından bazılarının aynı türden olabileceği, varsayımsal olarak Pamphylia kilini paylaştığı izlenimini bırakmaktadır. Bu örnekler, ince taneli ve yumuşak dokulu, yüzeyde açık bej renkte, kırıklarda genellikle açık kırmızı bir çekirdek göstermektedir⁷⁹.

Sonuç olarak, günümüze değin yapılmış araştırmalar doğrultusunda, formun üretim yeri/yerleri ile ilgili şimdilik varolan bilgilerin dikkatli bir analizine güvenebiliriz. Üretim yerleri ile ilgili kesin veriler edinmek için daha kapsamlı araştırmalar gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır.

3.1.2.3. *Kullanım alanları*

Syedra, Bıçkıcı ve Antiochia ad Cragum kentlerinde zeytinyağı ve şarap üretildiği bilinmektedir. Syedra Tip 6 formunun da Syedra'da üretilmiş olmasından yola çıkarak zeytinyağı ve şarap taşımakta kullanılmış olabileceği öngörülebilir. A. Opait, bu forma ait amphora parçalarının iç kısımlarında rastlanan katran izleri nedeniyle taşınan malzemenin şarap olması gerektiğini öne sürmüştür⁸⁰.

3.1.2.4. *Yayılm alanları*

Arkeolojik ve ticari bağlamlar, Syedra Tip 6 formunun MS 1. yüzyıl başlarından MS 4. yüzyıl sonlarına kadar hem üretildiğini hem de ihraç edildiğini ortaya koymaktadır.

Erken Roma Dönemi'nde bu tip, özellikle Doğu Akdeniz'de geniş bir dağılım göstermiştir. İtalya'da Ostia, Monte Testaccio, Milano ve Alba'da; Mısır'da, Sina Yarımadası'nda, Kızıldeniz kıyılarında Hindistan rotası üzerinde; ayrıca Karadeniz'in

⁷⁸Majcherek, 2007, **a.g.k.**, 24.

⁷⁹Majcherek, 2007, **a.g.k.**, 24.

⁸⁰Opait, 2014a, **a.g.k.**, 52.

kuzey kıyılarında Chersonesos, Barabanskaya Balka'daki İskit nekropolünde, Tanais'te, Gorgipija'da; Pannonia'da Aquincum'da ve Aşağı Tuna'da belgelenmiştir⁸¹.

Dağlık Kilikia yüzey araştırmaları kapsamında Anemurium ve çevresinde yalnızca kıyı kentlerindeki tüketim alanlarına değil, aynı zamanda hinterland ile bağlantılı Gazipaşa Bölgesi, Syedra, Bıçkıcı ve Antiocheia fırın alanlarında yerel üretimle birlikte Syedra tip 6 formu belgelenmiştir⁸². Dağılım verileri, Syedra Tip 6 formunun en yoğun biçimde Alanya ve Gazipaşa çevresinde rastlanmakla birlikte, bu formun daha doğuda yer alan Elaiussa Sebaste'de de tespit edildiği görülmektedir⁸³.

Mısır/Quseir al-Qadim'de, Roma Villası'nda "Büyük Depo" olarak tanımlanan bölümde⁸⁴ ve Mısır/Marina el-Alamein'de, pinched handle amphoralarla birlikte bu forma ait örnekler ortaya çıkarılmıştır⁸⁵.

Datça Yarımadası'nın kuzeyinde keşfedilen Knidos S Batığı'nda Agora G199 varyantı ve Dressel 24 amphoraları ile birlikte bulunmuş ve büyük olanlar MS 1. yüzyıl sonuna, daha küçük örnekler ise 2. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir⁸⁶. Pompeipolis⁸⁷ ve Eretria'da MS 2. yüzyıla⁸⁸, Atina'da MS 140 ve 170 yılları arasına⁸⁹ tarihlendirilmiştir. Kırım/Chersonesos'ta, bugünkü Sırbistan sınırlarında yer alan *Viminacium*'da, Pécine'de, günümüzde Belgrad olarak bilinen *Singidunum*'da MS 1. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar tarihlendirilmiştir⁹⁰.

Söz konusu amphora formunun, Tuna Vadisi'nde ele geçirilen Batı Akdeniz kökenli formlar arasında DR 20 ve Peacock ve Williams Class 25 olarak sınıflandırılmış olmasına rağmen, gerçekte Syedra Tip 6 formuyla örtüştüğü anlaşılmaktadır. Yassıada ve Iatrus örnekleri, MS 4. yüzyıl sonuna, 5. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir⁹¹.

⁸¹Opait, 2014a, **a.g.k.**, 51-52.

⁸²Autret ve Rauh, 2008, **a.g.k.**, 109 vd.

⁸³Autret, Kızıllarslanoglu ve Rauh, 2016, **a.g.k.**, 336.

⁸⁴Whitcomb, 1982, **a.g.k.**, pl. 16a, 57-58.

⁸⁵Majcherek, 2007, **a.g.k.**, Fig. 6/39-40, 31.

⁸⁶Opait, David ve Brennan, 2018, **a.g.k.**, 299-334.

⁸⁷Opait, David ve Brennan, 2018, **a.g.k.**, 315.

⁸⁸Palaczyk, 2018, **a.g.k.**, 726, Fig. 4.2.

⁸⁹Opait, 2014a, **a.g.k.**, 51, Fig. 26.

⁹⁰Bjelajac, 1996, **a.g.k.**, fig. IX/43, 45, 33-35.

⁹¹Akkaş, 2020, **a.g.k.**, dn. 2949-2950 bkz., 452.

İskenderiye/Eski Diana Tiyatrosu kazılarında rastlanan örnekler, MS 4. yüzyıldan başlayarak MS 7. yüzyılın başı aralığında tarihlendirilmiştir⁹².

3.1.2.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Syedra Tip 6 formu, Side kazılarında pinched handle tiplerinden sonra en yoğun biçimde temsil edilen amphora grubunu oluşturmaktadır. Bu tipe ait toplamda dört farklı varyant belirlenmiştir. Bunlar:

3.1.2.5.1. *Proto tip olarak önerilen varyant*

Bunlardan ilki, formun prototipi olarak değerlendirilen **Kat.No.4** numaralı kulplu ağız-boyun parçasıdır. Söz konusu örnekte kulpların üç yivli bir özellik göstermesi, boynun silindirik bir biçime sahip olması, dışa doğru kalınlaştırılmış dudak yapısı ve dudak altına yatay olarak konumlandırılmış tek bir yiv bulunması, formun karakteristik özellikleriyle yüksek düzeyde benzerlik sergilemektedir. Bu morfolojik özellikler, söz konusu parçanın Syedra Tip 6'nın erken proto tip örneklerinden biri olarak kabul edilebileceğini düşündürmektedir.

3.1.2.5.2. *Silindirik boyunlu varyantlar*

Erken varyant olduğu düşünülen bu varyanttaki örneklerin hamurlarının sarı, soluk sarı veya krem renkte olduğu görülmüştür. Bazı araştırmacılar, genel olarak Syedra Tip 6'nın üç farklı hamur grubunun varlığından bahsetmektedir⁹³. Bu araştırmacılardan biri olan Opait'in tanımlamasına göre hamur grubu renkleri; soluk sarı (5Y 8/3, 8/4), sarı (2.5YR 7/6) veya krem renkler (10YR 8/4) erken örnekler arasında değerlendirilirken; pembe (5YR 7/4, 5YR 7/6) veya mat turuncu (2.5YR 6/6) renkler arasında değişim gösteren örnekler ise geç örnekler arasında değerlendirilmektedir⁹⁴.

Bu varyant, Side genelinde de en sık rastlanan Syedra Tip 6 varyantını temsil etmektedir. Aynı zamanda, formun en yüksek hacimli örneklerini barındıran varyanttır. Sayısal

⁹²A. K. Şenol (2000). *İskenderiye Kazılarında Ele Geçen Amphoralar Işığında Kentin Roma Dönemi Şarap, Zeytinyağı, Salamurları ve Sos Ticareti*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 494-496.

⁹³B. Bruno (2002). Importazione e consumo di derrate nel tempo: l'evidenza delle anfore. F. Rossi (Ed.), nuove ricerche sul Capitolium di Brescia. Scavi, studi e restauri, (s. 277-306), s. 287; R. Tomber (2006). s. 171. Amphorae. V. A. Maxfield ve D. P. S. Peacock (Eds.), Survey and excavation. mons Claudianus 1987-1993. Vol. 3: Ceramic vessels and related objects. Fouilles inst. Français Caire 54 s. 142-217.

⁹⁴Opait, 2014a, a.g.k., 52.

yoğunluğu ve hamur özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, yerel üretim potansiyeline işaret edebileceği düşünülmektedir.

Quseir al-Qadim’de ele geçen ve MÖ 1. yüzyıl başına tarihlendirilen amphora örneği ile Side Liman Gümrük Yapısı buluntuları arasında yer alan **Kat.No.5, 6, 7, 8 ve 9** numaralı parçaların, morfolojik açıdan ve kil kompozisyonu bakımından dikkate değer ölçüde benzerlik gösterdiği belirlenmiştir⁹⁵. Özellikle, **Kat.No.7** olarak numaralandırılan dip parçası, hamur ve kil bileşimi bakımından **Kat.No.6** ile çok yakın özellikler sergilemektedir. Bu nedenle, söz konusu parçanın boyut ve form özellikleri göz önüne alındığında, olasılıkla bu forma ve bu varyanta dâhil edilebilecek bir dip parçası olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca, silindirik boyunlu varyanta ait bazı örneklerin hamur özellikleri ve kil kompozisyonları, Agora G199 ve Pompei V formlarındaki benzer örneklerle karşılaştırılabilir düzeydedir. Bu karşılaştırma, söz konusu varyantlar ile Agora G199 ve Pompei V hamurlarının katalog üzerinden izlenmesi suretiyle gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda, eğer Syedra Tip 6 erken varyantlarının üretim alanlarının Kilikia Bölgesi olduğu kabul edilirse, aynı dönemlerde Agora G199 varyantı ve Pompei V amphora üretimlerinin muhtemelen aynı atölyelerde gerçekleştirildiği düşünülebilir. Özellikle, Elaiussa Sebaste üretimi Agora G199 amphoralarda gözlemlenen sarımsı krem renkli, yumuşak ve tebeşirimsi dokulu hamur ve kil kompozisyonunun, Syedra Tip 6 erken varyantlarının hamur ve kil özellikleriyle benzerlik göstermesi dikkat çekicidir⁹⁶.

Quseir al-Qadim’de ele geçen benzer örnekler MÖ 1. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiş olmakla birlikte, Side Limanı Gümrük Yapısı bağlamlarında Agora G199 ve Pompei V gibi formlarla birlikte bulunmaları, söz konusu varyantın MS 1. yüzyılın sonları ile 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmesini daha uygun kılmaktadır.

Kat.No.10 ve Kat.No.11 olarak numaralandırılan kulplu ağız-boyun ve ağız-boyun parçalarının hamur ve kil kompozisyonu birleşimi itibarıyla, Kuzey Afrika kökenli bazı amphora üretimleriyle dikkate değer benzerlikler sunmaktadır. Bu hamur grubunda gözlemlenen yoğun mineral katkılar, açık tonlu pişirim renkleri ve kaba dokulu kırık

⁹⁵Whitcomb, 1982, **a.g.k.**, pl. 15.a, 57.

⁹⁶Uysal-Tezer, 2024, **a.g.k.**, 255, fig.7, 273,

yüzeyler, özellikle Tripolitania Bölgesi'ne ait Roma Dönemi amphoralarının petrografik özelliklerini çağrıştırmaktadır. Nitekim, Tripolitania üretimi amphoralar sıklıkla kireç bakımından zengin, kahverengimsi bej renkte, iri taneli kümülatif katkı içeren ve yüksek sıcaklıkta pişirilmiş hamur yapısıyla tanımlanır⁹⁷. Syedra Tip 6 örneğinde görülen bu yapısal uyum, söz konusu amphoranın Kuzey Afrika'da üretilerek Side'ye ithal edilmiş olabileceğini akla getirebilir. Dolayısıyla, bu buluntu sadece form ve tipi açısından değil, hamur karakteristiği üzerinden yürütülen petrografik benzeşimler aracılığıyla da geniş Akdeniz ticaret ağlarının izlerini taşıdığı düşünülebilir⁹⁸.

3.1.2.5.3. İç bükey boyunlu varyantlar

Söz konusu varyant, formun tipolojik evrimi içerisinde boyutlardaki küçülme eğilimini yansıtmaktadır. Bu değişim, yalnızca ölçülerdeki daralma ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda boyunun morfolojisinde de belirginleşmektedir. Nitekim boyun, erken örneklerde görülen silindirik yapısını kaybederek içe doğru kavislenen konkav bir görünüme dönüşmüştür. Bu morfolojik farklılaşma, MS 2. yüzyıldan itibaren Syedra Tip 6 üretiminde gözlenen standardizasyon ve işlevsellik odaklı dönüşümün tipik bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu dönemde gözlenen önemli morfolojik dönüşümlerin, Side Limanı Gümrük Yapısı buluntuları arasında belgelenen Syedra Tip 6 örnekleriyle doğrudan ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Özellikle **Kat.No.12, 13, 14, 15, 16** ve **17** numaralı örnekler, iç bükey boyun formuna sahip olmalarıyla bu varyantın karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Benzerlerine, Parion'da⁹⁹, Knidos S Batığı'nda¹⁰⁰, Chersonesos/Kırım'da¹⁰¹,

⁹⁷A. Wilson (2009). Tripolitania and the Export of Olive Oil in Late Antiquity. *JRA Suppl.* 77, s. 237–248.

⁹⁸ Peacock ve Williams Class 36, Tripolitanian Amphorası ile Syedra Tip 6 Amphorası'nın 8. hamur grubu, petrolojik özellikleri ile ilgili bkz. Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 167. Ayrıca, bkz. https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/petrology.cfm?id=305 (Erişim Tarihi: 15.04.2024)

⁹⁹ Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 592, Kat. No. 296. Araştırmacı, bahsi geçen örneği MS 2. yüzyılın II. yarısı ile 3. yüzyıla tarihlendirmiş ve Tip I/B olarak tanımlanmıştır.

¹⁰⁰ A. Opait, D. Davis ve M. L. Breenan (2018). Sailing from Cilician Shores to Elite Markets: A Case Study of Two 2nd-Century Shipwrecks off Knidos. *Pontica, LI* Suss. V, 299-334, Fig. 13/a-c.

¹⁰¹ S. F. Strzheletskiy, T. N. Vysotskaya, L. A. Ryzhova ve G. I. Zhestkova (2005). Naselenie okrugı Khersonesa v pervoy polovine I tysyacheletiya novoy ery (po materialam nekropolya «Sovkhoz № 10»). *Stratum plus* (4) içinde, Sankt-Peterburg; Kishinev, Odessa; Bucharest: Vysshaya antropologicheskaya shkola, Urn. (pp. 27-277). 46, Pl. 40.

Brescia'da¹⁰² ve Novae'de¹⁰³ rastlanmıştır ve MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Ayrıca, **Kat.No.17** olarak numaralandırılan ağız boyun parçasının benzerleri Atina Agorası'nda MS 140-170'e tarihlenen bağlamlarda¹⁰⁴ Parion'da ise MS 3. yüzyıl başı-4. yüzyılın ilk çeyreği olarak tarihlenen bağlamlarda rastlanmıştır¹⁰⁵. Side Limanı Gümrük Yapısı'ndan ele geçen söz konusu varyantın, tipolojik özellikleri ve stratigrafik bağlamı dikkate alındığında, MS 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyıl arasına tarihlendirilmesi uygun görünmektedir.

3.1.2.5.4. Geç varyantlar

Kat.No.18 ve **Kat.No.19** olarak numaralandırılan kulplu ağız-boyun ve ağız boyun parçaları hamur ve kil kompozisyonu bakımından Mısır/Marina El Alamein örneklerinde bahsi geçen ince taneli ve yumuşak dokulu, Pamphylia kilini paylaştığı izlenimi vermektedir. Ayrıca, Antiochia ad Cragum'da üretim yeri olduğu belirlenen pinched handle formu hamurları ile aynı özellikleri taşıması dikkat çekicidir¹⁰⁶. Antiochia ad Cragum'daki pinched handle örneklerinin, sabunumsu, mikalı, somon kırmızısı rengine, bazılarının yüzeylerinin açık krem, mat sarımsı astarlı olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır¹⁰⁷.

Morfolojik ve petrografik özellikleriyle MS 1.-4. yüzyıllar arasında aktif üretim ve tüketim görmüş Syedra Tip 6 amphoraları, Syedra ile Side arasındaki ticari hat üzerinde yoğun biçimde belgelenmesi, bu tipin bölgesel üretim ve dağıtım ağındaki merkezi rolünü ortaya koymaktadır. Özellikle Agora G199, Agora M54 ve Pompei V formlarıyla

¹⁰²B. Bruno (2002) Importazione e consumo di derrate nel tempio: l'evidenza delle anfore. En F. Rossi (Eds.). Nuove ricerche sul Capitolium di Brescia. Scavi, studi e restauri. Actes du congrès (Brescia, 3 avril 2001) (pp. 277-307). Milan: Rcd, Nos. 72.

¹⁰³A. B. Biernacki ve E. Ju. Klenina (2010). Trade relations between the Lower Danube Region and Mediterranean in the Late Roman Period: The Ceramic Evidence from Novae (Moesia secunda). In S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci ve G. Guiducci (Eds.). LRCW 3, BAR IntSer 2185 Oxford: Archaeopress, (pp. 983-992). s. 984 Fig. 3,8-9.

¹⁰⁴Opait, 2014a, a.g.k., 51.

¹⁰⁵Akkaş, 2020, a.g.k., Katalog No: 294, 455.

¹⁰⁶H. A. Kızırlaranoğlu. (2023). Antiochia ad Cragum, Pinched Handle/Zemer 41/Agora M29 Amphora Üretimi: Tipolojik Özellikleri ve Varyasyonları, *Sosyal Bilimlerde Güncel Tartışmalar* (14), s. 1674-1705, şek. 33.

¹⁰⁷H. A. Kızırlaranoğlu (2023). Antiochia ad Cragum, Pinched Handle/Zemer 41/Agora M239 Amphora Üretimi: Tipolojik Özellikleri ve Varyasyonları, *Sosyal Bilimlerde Güncel Tartışmalar* (14) içinde, s. 1674-1705, Şek. 33. Doç. Dr. H. A. Kızırlaranoğlu ile gerçekleştirilen sözlü görüşmede, Syedra Tip 6 amphoralarının Antiochia ad Cragum kentinde de üretilmiş olabileceği ile ilgili araştırmaların devam ettiği belirtilmiştir. Paylaştığı önemli bilgi için kendilerine çok teşekkürlerimi sunarım.

paylaştığı kil özellikleri, bu formların ortak bir atölye veya üretim havzasına ait olabileceği fikrini güçlendirmektedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, Syedra Tip 6'nın kullanım süresi, üretim yoğunluğu ve dağılım örüntüsünün; Syedra, Bıçkıcı ve Elaiussa Sebaste atölyelerinde belgelenen Agora G199 ile Ovalık Kilikia'nın önemli bir liman kenti olan Aigeai yakınlarında üretilmiş Pompei V ve Agora M54 formlarıyla tarihsel açıdan da paralel oldukları görülmektedir. Formun kil bileşiminde Pamphylia Bölgesi'ne özgü mineral ve katkı unsurlarının varlığı farklı araştırmacılar tarafından da dikkat çekmiştir¹⁰⁸. Bu durum, formun yerel üretim olasılığını güçlendirmektedir.

Syedra Tip 6'nın yalnızca tipolojik olarak değil, teknolojik ve hammaddesel açıdan da Pamphylia üretim geleneğiyle ilişkili olduğu; Side gibi yoğun ticaret trafiğine sahip liman kentlerinde yüksek temsil oranının ise bu üretim merkezleri arasındaki bağlantının somut bir göstergesi olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda, Syedra Tip 6 formunun, tipolojik özelliklerinin yanı sıra petrografik bileşenlerinin detaylı incelemesi sonucunda Pamphylia Bölgesi üretimi olabileceği kesinlik kazanacaktır.

3.1.3. Troesmis X/Aegyssus I

Troesmis X ya da Aegyssus I olarak tanımlanan amphora formu, ilk kez Opaiş tarafından isimlendirilmiştir¹⁰⁹.

3.1.3.1. Tipolojisi

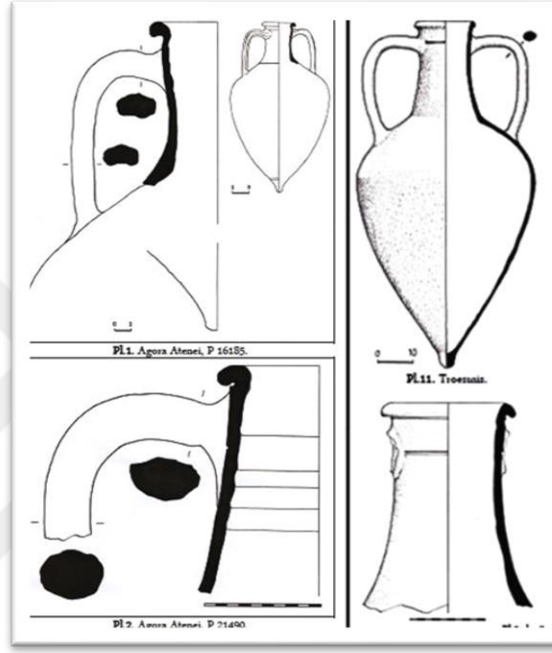
Formun tipolojik özelliklerine bakıldığında, dudak kenarının dış kısmında aşağı doğru sarkık ya da kıvrık bir yapı sergilediği görülmektedir. İnce ve silindirik bir boyun, omuza hafifçe ters konik bir açıyla bağlanmaktadır. Kulplar, dudak altından başlayarak yivli yapıda ve yay biçiminde omuza ulaşmaktadır. Gövde konik formda olup, dip kısmı sivri ve içi dolu bir görünüm arz eder.

¹⁰⁸Majcherek, 2007, **a.g.k.**, 24.

¹⁰⁹A. Opaiş, A. Barneat, I. Barnea, B. Grigoraş ve I. Potra (2020). Supplying Wine, Olive Oil And Fish Products To The Lower Danube Frontier (2nd-7th Century AD): The Case Of *Dinogetia*. *RCRF Acta* (46) içinde, Fig. 2/5, Pl. 2, s. 381-394.

Formun çeşitli varyantları bulunmakla birlikte, en erken örnekleri Hellenistik Dönem'in sonlarına doğru İskenderiye ve Atina kazılarında ele geçmiştir. Geç varyantlara ise yine Atina'daki buluntularda rastlanmaktadır¹¹⁰.

Erken örneklerin yaklaşık kapasitesi 60 ila 67 litre arasında değişirken, ağız çapları 15-6 cm, yükseklikleri ise 80-83 cm civarındadır¹¹¹. Geç dönem örneklerde ise ağız çapı 6-7 cm arasında olup, kapasite 55-65 litre aralığında tespit edilmiştir¹¹².

Şekil 3 Troesmis X / Aegysuss I Amphoraları tipolojisi (A. Opait 2015, 327-345)

3.1.3.2. Üretim alanları

Troesmis X formunun üretim alanı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bunlardan biri, Atina'da bulunan örneklerden yola çıkarak bu formun Pamphylia bölgesinde üretilmiş olabileceği yönündedir¹¹³. Diğer bir görüş ise üretimin Kuzey Ege ve hatta Pontik Bölgesi kaynaklı olması gerektiği şeklindedir¹¹⁴.

¹¹⁰A. Opait (2015). Noi considerații despre amphora de tip Aegyssus I / Troesmis X. C. Croitoru ve G. D. Hânceanu (Eds.). *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Vasile Ursachi Octogenarii* içinde Istros: Publicatii Editura Istros, s. 327-345.

¹¹¹Opait vd., 2020, **a.g.k.**, 382.

¹¹²Opait, 2015, **a.g.k.**, 328-329.

¹¹³Grace, 1973, **a.g.k.**, 183-194; M. Lawal (2005). Amphorae in Athens: Trade and Consumption in the Roman and Late Antique Periods, *Hesperia*, 74(1) içinde, s. 65-66.

¹¹⁴Opait vd., 2020, **a.g.k.**, 382.

3.1.3.3. *Kullanım alanları*

Troesmis X amphoralarının iç yüzeylerinin ziftle kaplandığı bilinmekte olup, bu durum söz konusu amphoraların genellikle şarap taşımada kullanıldığı yorumunu desteklemektedir¹¹⁵. Özellikle Ibida Bölgesi'nde bulunan birçok gövde parçasının iç yüzeyinde zift kalıntılarına rastlanmıştır. Bu durum, taşınan şarabın Tuna Nehri'nin her iki yakasında ve kuzey Pontik kıyılarında yoğun tüketildiğine işaret etmektedir¹¹⁶.

3.1.3.4. *Yayılm alanları*

Bu formun örnekleri, Romanya'nın Kuzey Dobruca Bölgesi'ndeki Dinogetia ve Troesmis kazılarında, ayrıca Atina'da ele geçirilmiştir¹¹⁷. Ayrıca, Parion, Odeion kazılarında birbirinden farklı varyantlarla MS 1. yüzyıla tarihlendirilen örnekleri mevcuttur¹¹⁸.

Liman gümrük yapısı kazılarında bulunan örnekler hem hamur katkı maddeleri hem de form özellikleri bakımından bu buluntularla benzerlik göstermektedir¹¹⁹. Parion örneklerine benzerlik nedeniyle, liman gümrük yapısı örneklerinden birincisi MS 1. yüzyıla, ikincisi ise MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir¹²⁰.

3.1.3.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Limanı Gümrük Yapısı kazılarında, Troesmis X/Aegyssus I tipi amphoralara ait iki birey belgelenmiştir. Bunlar oldukça iyi korunmuş, ağız ve boyun kısmı kulplarıyla birlikte ele geçmiş fragmanlardır. Olasılıkla her ikisi de tek kulplu bir forma sahiptir.

Birinci örneğin hamur kesitinde görüldüğü üzere pişirimden kaynaklandığı düşünülen hafif bir grileşme izlenmektedir (**Kat. No. 21**). Bu örneğin hamuru orta derecede sıkı dokulu olup, yüzey astarında aşınma mevcuttur. Hamur bileşiminde ince boyutlu kum taneleri, kireç parçacıkları, sarı mika, taşçıklar ile birlikte bitkisel boşluklara rastlanmakta ve olasılıkla şamot katkısı gözlenmektedir. Çekirdek rengi kırmızımsı bir tona sahiptir.

İkinci örnek de benzer bir hamur karakteristiği göstermektedir (**Kat. No. 22**). Yüzeyde hafif grileşme, orta sıkı dokulu yapı ve belirgin astar aşınması dikkat çekmektedir. Hamur

¹¹⁵Opait vd., 2020, **a.g.k.**, 382.

¹¹⁶Opait, 2015, **a.g.k.**, 329.

¹¹⁷Opait vd., 2020, **a.g.k.**, 382.

¹¹⁸Akkaş, 2020, **a.g.k.**, (bkz. Kat. No: 208, 210, 211 numaralı örnekler), 308.

¹¹⁹Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 311.

¹²⁰Akkaş, 2020, **a.g.k.**, (bkz. Katalog No: 211 (çift kulplu örnek), Katalog No: 212 (tek kulplu örnek), 311-312.

yapısında kum ve kireç tanecikleri ile birlikte sarı mika katkıları yer almaktadır; çekirdek rengi ise yine kırmızımsı tonlardadır.

Söz konusu iki örnek, morfolojik ve hamur özellikleri bakımından Parion, Odeion ve Yamaç Hamamı kazılarında belgelenmiş Troesmis X/Aegyssus I tipi amphoralarla tipolojik ve teknolojik düzeyde dikkat çekici benzerlikler göstermektedir¹²¹. Bu paralellik, formun hem yayılım alanı hem de üretim sürecindeki standardizasyonu hakkında anlamlı veriler sunmaktadır. Ayrıca, Pamphylia Bölgesi üretimi olasılığını destekler nitelikte, Pamphylia amphoraları arasında değerlendirilen **Kat.No.1** ve **Kat.No.2**'nin hamur ve kil bileşimlerinin **Kat.No. 21** ile **Kat. No. 3**'ün ise **Kat.No.22** ile yüksek oranda örtüşmesi, bu örneklerin aynı üretim merkezine ait olabileceğine dair önemli bir ipucu sunmaktadır.

3.2. Kilikia Bölgesi

Kilikia'nın coğrafi konumu ve ticari faaliyetleri göz önüne alındığında stratejik bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Dağlık Kilikia ve Ovalık Kilikia olarak ikiye ayrılmış olan bölge, konumu, verimli arazileri ve liman kentleri ile Akdeniz'deki en önemli üretim ve ticaret merkezlerinin oluşmasına olanak sağlamıştır¹²². Bölgenin limanları, deniz ticareti için oldukça elverişliydi ve bu da bölgenin ticari anlamda gelişmesine büyük katkı sağlamış ve özellikle bölgenin ticari anlamda öne çıkmasına yol açmıştı.

Kilikia Bölgesi'nde ticari amphora üretimi Roma Dönemi'nden Geç Antik/Erken Bizans Dönemi'ne kadar devam etmiştir. Bölgede üretilen amphoralar, bölgenin şarap ve zeytinyağı gibi ürünlerini taşınması ve depolanması için tasarlanmışlardı. Bu dönemde özellikle dikkat çeken formlar, pinched handle, Agora M54, Agora G198, Pompei V/Kilikia Tip 3 ve Dressel 2-4 amphoralarıdır¹²³.

Side Liman Gümrük Yapısı'nda Erken Roma Dönemi'ne ait Kilikia Bölgesi amphora buluntuları arasında en yoğun tespit edilen form, pinched handle ya da Kilikia Tip 1 olarak adlandırılan amphoralardır. Bazı tipolojik değişikliklerle MS 1. yüzyıldan 4. yüzyıla kadar üretimine devam edilmiştir. Bunun yanı sıra, aynı döneme tarihlendirilen, Agora

¹²¹Akkaş, 2020, **a.g.k.**, Kat. No. 211, Kat. No. 212.

¹²²Kızıllarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 1674.

¹²³Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 100.

M54/Kilikia Tip 2, Agora G1968, Pompei V/Kilikia Tip 3 gibi Side kazılarında yoğun olarak karşılaşılan formlar da mevcuttur.

Geç Antik Dönem/Erken Bizans Dönemi'ne ait tek form LR 1 amphoraları ve bu formun alt varyantı olan Proto LR 1 amphoralarıdır. LR 1 amphoraları, Side seramik repertuarı olarak değerlendirildiğinde de oldukça yaygın bir form olması ile dikkat çekmektedir.

3.2.1. Pinched handle (sıkıştırılmış kulplu)

Araştırmacılar tarafından pinched handle¹²⁴, Kilikia Tip 1¹²⁵, Zemer 41¹²⁶, Agora G199¹²⁷, Benghazi Middle Roman Amphora 4 (MRA 4)¹²⁸, Anemurium Tip A¹²⁹, Shoene-Mau XXVII/XXVIII¹³⁰, Nea Paphos 3¹³¹, Ostia Form 631¹³² ve Kuzmanov V¹³³ şeklinde farklı isimlendirmelerle sınıflandırılmıştır. Formun en çok kullanılan isimleri ise pinched handle ve Zemer 41'dir.

3.2.1.1. Tipolojisi

Side Liman Gümrük Yapısı'ndan ele geçen pinched handle amphoralar, sayısal yoğunlukları ve gösterdikleri tipolojik çeşitlilik ile bölgenin ticari bağlantıları hakkında önemli veriler sunmaktadır. Bu formun özellikle MS 1. yüzyıl ortalarından itibaren kullanıldığı ve MS 4. yüzyıl sonuna kadar farklı varyantlarla üretiminin sürdüğü anlaşılmaktadır.

Pinched handle amphora formunun, MS 1. yüzyıl ortalarından MS 2. yüzyıl sonuna kadar olan dönemde Agora G199 varyantı; MS 2. yüzyıl sonlarından MS 3. yüzyıl ortası/sonuna

¹²⁴J. A. Leonard (1995). The Ancohrage at Kioni, J. Feijfer Aarhus (Ed.). *Ancient Akamas I: Settlement and Enviroment* içinde s. 133-170. 144 vd.

¹²⁵C. Autret ve A. Marangou (2011). L'importation Des amphores ciliciennes à Chypre à l'époque impériale, A. Demetriou (Ed.), *ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ Δ' ΔΙΕΞΕΝΟΥΣ ΚΥΠΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ*, (29 Nisan- 3 Mayıs 2008) içinde, Lefkoşa: Antik Bölüm Yayın, s. 357-366.

¹²⁶A. Zemer (1978). Storage Jars in Ancient Sea Trade. The National Maritime Museum, Haifa. s. 52.

¹²⁷H. S. Robinson (1959). Pottery of the Roman Period: Chronology. *The Athenian Agora: Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens* (5), New Jersey: Princeton, s. 48.

¹²⁸J. A. Riley (1979). The coarse pottery from Berenice. J. A. Lloyd (Ed.), *Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice): Volume (II)*, Tripoli: Dept. Of Antiquities, Secretariat of Education, London: Society for Libyan Studies, Libya, s. 91-467 vd.

¹²⁹Williams, 1989, **a.g.k.**, 91 vd.

¹³⁰Dyczek, 2001, 160 vd.

¹³¹Hayes, 1991, **a.g.k.**, 91 vd.

¹³²Panella, 1973, **a.g.k.**, 474 vd.

¹³³Kuzmanov, 1985, **a.g.k.**, 13.

kadar olan süreçte Agora L11 varyantı; MS 4. yüzyılda ise Agora M239 varyantı¹³⁴ ve MS Geç 4. yüzyıla tarihlenen Agora M273'ye Geçiş Tipi¹³⁵ (?) olabilecek varyant şeklinde üretildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu formun tipolojik dağılımı, dört temel varyant üzerinden değerlendirilmektedir:

3.2.1.1.1. *Agora G199 varyantı*

Tipolojik olarak, erken örnekler, dış kısımda yuvarlatılmış dudak yapısı, uzun silindirik boyun, eğimli omuz kısmı, birbirine paralel, kalın yivlerle kaplı ve silindirik gövdeli, mantar formu kaide görünümü ile dikkat çekmektedir¹³⁶.

Kulplar, boyunla omuz üzerinde birleştirilmiş görünümde köşeli ve köşe yaptığı yerde sıkıştırılmıştır. Formun kulplarındaki bu görünüm, formu karakterize eden unsurlardandır.

Boynun ve kulpun dikey kısmı, yatay kısmından daha uzundur. Omuz kısımları daha diktir. Dip kısımları belirgin mantar görünümünü henüz korumaktadır. MS 1.-2. yüzyıllara tarihlendirilen formun, ele geçen örneklerden yola çıkarak 65 ile 70 cm arasında uzunluğu ve yaklaşık 19 litre kapasiteli olduğu bilinmektedir¹³⁷.

Yukarıda sıralanan bu özellikler, formun erken örnekleri olarak adlandırılan Agora G199 varyantları olarak kabul edilmektedir¹³⁸. Büyük kapasiteli bu erken dönem varyantı, Side Liman Gümrük Yapısı amphora repertuarında 280 birey ile temsil edilmiştir. Benzer örnekler, Elaiussa Sebaste ve Syedra üretimiyle ilişkili olup, Ovalık Kilikia Bölgesi'ne özgü karakteristik özellikler göstermektedir.

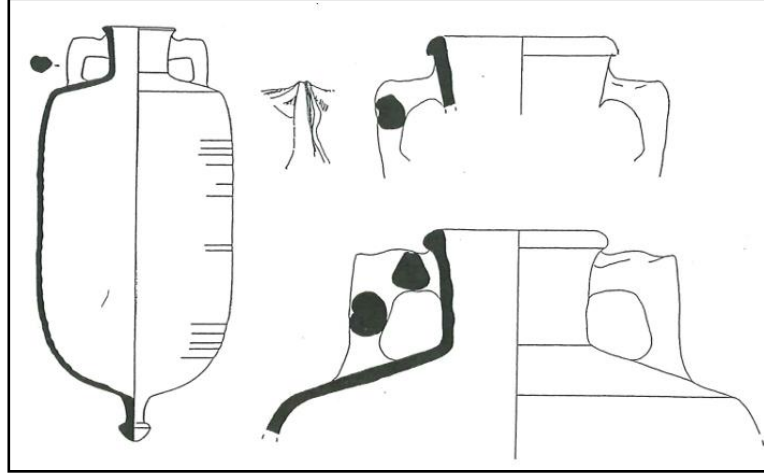
¹³⁴ Robinson, 1959, **a.g.k.**, 48, 75, 106.

¹³⁵ Uysal-Tezer, 2024, **a.g.k.**, 257 vd.

¹³⁶ Zemer, 1978, **a.g.k.**, 52, Pl. 15-41; Panella, 1973, **a.g.k.**, 631, Fig. 34; Şenol 2009, 141.

¹³⁷ Kızılsarıslanoğlu, 2023, **a.g.k.**, 1675.

¹³⁸ Robinson, 1959, **a.g.k.**, 48.

Şekil 4 Agora G199 tip amphora tipolojisi (J. Lund, 2000, Fig.1-2, 566)

3.2.1.1.2. Agora L11 varyantı

Agora L11 varyantı, pinched handle formunun Orta Roma Dönemi'ne tarihlendirilen ve özellikle MS 2. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gözlemlenen tipolojik değişimleri yansıtan bir alt formudur. Bu varyant, Zemer 41 formu ile morfolojik açıdan yakın benzerlikler taşıdığı için literatürde zaman zaman bu adla da anılmaktadır.

Agora G199 varyantına göre daha küçük hacimli olan Agora L11 amphoraları, aynı zamanda daha kısa boyun yapısına sahiptir. Bu değişkenlik, üretim merkezleri arasındaki farklılıkların sonucu olarak değerlendirilebileceği gibi, aynı üretim alanı içerisindeki kronolojik gelişimin de bir göstergesi olabilir. Özellikle MS 2. yüzyılın sonu ile MS 3. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen örneklerde, kulpların çimdikli (pinched) kısımlarının daha belirgin bir şekilde köşe yaptığı noktadan yukarıya doğru kulak biçiminde yükseldiği; boyunun ise erken varyantlara göre daha darlaştığı gözlemlenmektedir. Bu özellikler, MS 3. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen varyasyonlarının tipik morfolojik karakteristikleri olarak kabul edilebilir¹³⁹.

Bu bağlamda Agora L11 varyantı, sadece biçimsel bir dönüşümü değil, aynı zamanda üretim biçimindeki ve kullanım alanlarındaki olası değişimleri de yansıtan bir göstergedir¹⁴⁰. Formun gerek iç hacmindeki küçülme gerekse boyun-kulp oranındaki değişim, taşıdığı malzemenin türü ve dolaşım sahası hakkında dolaylı bilgiler

¹³⁹J. A. Riley (1979). The coarse pottery from Berenice. J. A. Lloyd (Eds.), Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice), Volume II. Tripoli: Dept. Of Antiquities, Secretariat of Education, London: Society for Libyan Studies, Libya, (s. 91-467), s.186-187.

¹⁴⁰ Robinson, 1959, a.g.k., 73-75, Pl.16.

sunmaktadır. Nitekim bu formun, Pamphylia kıyılarından Kilikia ve Suriye kıyılarına kadar uzanan bir ticaret hattında dolaşımda olduğu, bölgesel üretim merkezlerinde de benzerlerinin bulunduğu yapılan petrografik ve makroskobik analizlerle desteklenmektedir.

3.2.1.1.3. *Agora M239 varyantı*

MS 4. yüzyıla tarihlenen ve Agora M239 olarak adlandırılan varyant, Orta Roma Dönemi amphora repertuarı içerisinde belirgin tipolojik dönüşümleri yansıtan formlardan biridir¹⁴¹. Bu varyantta özellikle kulp tasarımında gözlemlenen değişimler, üretim anlayışındaki işlevsel ve estetik dönüşümün önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Erken dönem varyantlarında yaygın olan keskin dönüşlü ve belirgin çimdik izli kulpların yerini, Agora M239 örneklerinde daha küçük, oval formda ve gövdeye yumuşak geçişli kulplar almıştır. Bu kulplar, genellikle dudağın hemen kenarından başlayarak doğrudan omuz kısmına bağlanmakta ve dudağın formunu kesintiye uğratacak şekilde yerleştirilmektedir. Çimdiklenmiş form izleri ise bu geç dönem varyantında oldukça silik hale gelmiştir.

Gövde formu genel hatlarıyla silindirik yapısını muhafaza etmekle birlikte hem boyut açısından küçülme hem de yüzeydeki yiv (rilling) aralıklarının daha sık yerleştirilmesi dikkat çekicidir. Bu morfolojik eğilim, üretimin daha hızlı ve standartlaştırılmış kalıplarla yapılmaya başlandığı bir döneme işaret edebilir. Nitekim, Agora L11 ve Agora M239 varyantlarının dip kısımlarında da benzer bir dönüşüm gözlemlenmektedir. MS 2.-3. yüzyıl örneklerinde görülen karakteristik “mantar biçimli” dip çıkıntısı¹⁴², bu geç dönem varyantlarında ya tamamen kaybolmuş ya da oldukça belirsizleşmiştir¹⁴³. Önceki varyasyonlarına göre daha az sıkıştırılan bu kulplar, dudağın biçimini bozacak biçimde dudaktan başlayarak omuza tutturulmuştur¹⁴⁴.

Morfolojik olarak, Agora M239 varyantı hem hacim hem de detay açısından daha minimal bir yapı sergilemektedir. Agora M239’un taşıma kapasitesinin ortalama 2 litre dolayında olduğu tahmin edilmektedir¹⁴⁵. Sınırlı hacimleri ve dar boyun yapıları, bu

¹⁴¹Robinson, 1959, **a.g.k.**, 48, 75, 106.

¹⁴²Özcan, 2023, **a.g.k.**, 1673.

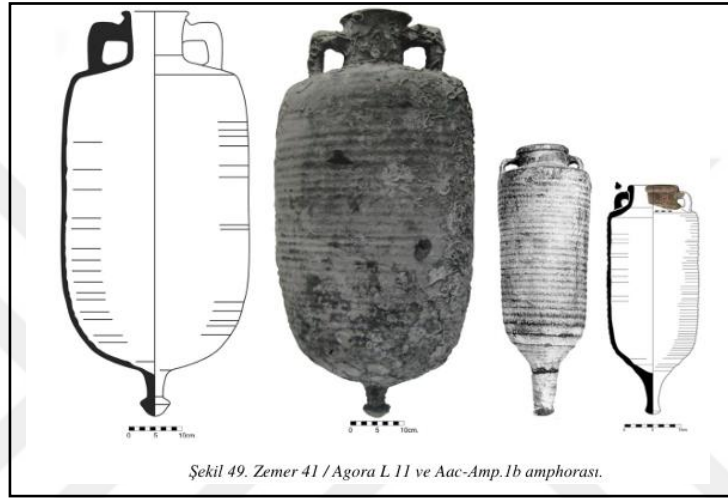
¹⁴³Kızılarıslanoğlu, 2023, **a.g.k.**, 1679.

¹⁴⁴Robinson, 1959, **a.g.k.**, 106, pl.28.

¹⁴⁵Alkaç, 2013, **a.g.k.**, 113 vd.

formların muhtemelen reçinelenmiş ya da aromalandırılmış şarap gibi özel içerikli sıvıların taşınması amacıyla üretildiğini düşündürmektedir.

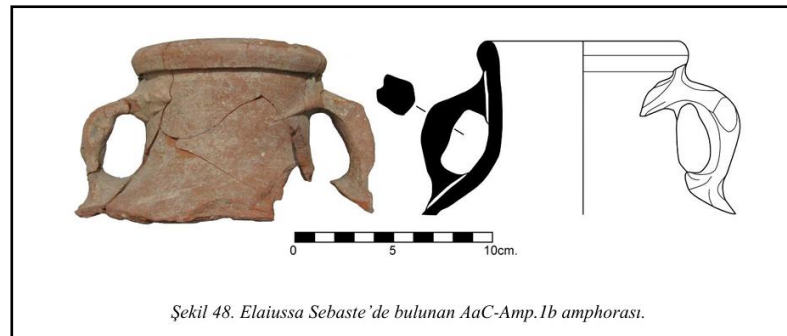
Yaklaşık 2 litrelik kapasitesiyle sınırlı hacimli olan bu amphoraların, muhtemelen yerel dağıtımına yönelik ya da özel tüketime sunulan ürünleri taşımak amacıyla kullanıldığı düşünülebilir. Ayrıca, bu tür kapların, pahalı şarapların daha geniş bir tüketici kitlesine, özellikle de yüksek fiyatlara erişim imkânı olmayan bireylere, daha ekonomik koşullarda ulaştırılmasını sağlamak amacıyla da tercih edilmiş olabileceği değerlendirilebilir.

Şekil 5 Pinched handle amphoralar tipo-kronolojik değişimi (A. Kızıarslanoğlu, 2023, şek. 49, 1701.)

3.2.1.1.4. Agora M273'e geçiş (?) olarak düşünülen karakteristik varyant

Agora M273'e geçiş olarak düşünülen karakteristik örnekler, form özellikleri bakımından Agora M273 formuna oldukça yakın olup, bilinen üretim yeri olan *Antiochia ad Cragum* (AaC) ile ilişkilendirilmeleri bakımından dikkat çekicidir¹⁴⁶.

Şekil 6 Agora M273'e geçiş olarak düşünülen karakteristik tip (H.A. Kızıarslanoğlu, 2023, şek.48, 1071, AaC-Amp.1b)

¹⁴⁶Kızıarslanoğlu, 2023, a.g.k., 1674-1705.

Söz konusu varyantın, formun geç evresine ait bir tipolojiyi temsil ettiği görülmektedir. Ayrıca, bu örneklerin hamur özellikleri, Pamphylia Bölgesi üretimi bazı amphoralarla da benzerlik göstermektedir. Ancak bu benzerliğin net biçimde ortaya konulabilmesi için mevcut veriler yeterli değildir; dolayısıyla söz konusu ilişkinin kesinleştirilebilmesi adına daha kapsamlı petrografik ve kimyasal analizleri içeren ileri düzey bir araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla ilgili bazı araştırmacılar, bu varyantı LRA 8 kataloğu seramikleri içerisinde MS 4. yüzyılın ikinci yarısı-5. yüzyıla tarihlemiştir.

Söz konusu varyantın, geç evre üretim özellikleri sergilemesi nedeniyle, formun tipolojik gelişimi içerisinde Geç Antik Çağ'a tarihlenen bir evreyi temsil etmesi olasıdır. Morfolojik açıdan yapılan karşılaştırmalar, bu varyantın MS 4. yüzyılın ikinci yarısı ile 5. yüzyıl arasına tarihlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Nitekim bazı araştırmacılar da bu örnekleri, LRA 8 formunun tanımlandığı katalog serileri içerisinde değerlendirmiş ve benzer şekilde söz konusu zaman aralığına yerleştirmiştir¹⁴⁷.

3.2.1.2. Üretim alanları

Formun üretim merkezlerinin Kilikya Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir. Günümüze kadar gerçekleştirilen araştırmalar ışığında, Kilikya Bölgesi'nde beş üretim alanı tespit edilmiştir¹⁴⁸. Bunlar; Anemurium¹⁴⁹, Syedra¹⁵⁰, Bıçkıcı¹⁵¹, Elaussia Sebaste¹⁵² ve Antiochia ad Cragum'dur¹⁵³. Bunların dışında, Kıbrıs'ta da formun üretilmiş olabileceği J. W. Hayes tarafından önerilmektedir¹⁵⁴. Buluntu yoğunluğu dikkate alındığında, Side de bu üretim merkezleri arasında değerlendirilebilecek potansiyele sahip olduğu görülmektedir.

3.2.1.3. Kullanım alanları

Antik yazar Strabon'dan edindiğimiz bilgiye göre, Pamphylia Bölgesi Side ve Aspendos tepelerinde çok fazla zeytin ağacı bulunmaktaydı¹⁵⁵. Nollé'nin aktarımına göre, Pamphylia Bölgesi'nin kendi kendine yetecek kadar ve bunu ihraç edecek kadar

¹⁴⁷Akkaş, 2020, **a.g.k.**, Katalog No. 190, 289.

¹⁴⁸Zoroğlu vd. 2008, **a.g.k.**, 33-50.

¹⁴⁹Williams 1989, **a.g.k.**, 91-95; Autret ve Rauh 2010, 110.

¹⁵⁰Kızıarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 1676.

¹⁵¹Rauh 2004, **a.g.k.**, 327, 329-330; Autret ve Rauh, 2008, 110; Kızıarslanoglu, 2019, **a.g.k.**, 55.

¹⁵²Kızıarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 1676 vd.

¹⁵³Kızıarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 1676 vd.

¹⁵⁴Hayes, 1977, **a.g.k.**, 279-287.

¹⁵⁵Strabon, **a.g.k.**, 14.3.

zeytinyağı üreten bir bölge olmasıdır¹⁵⁶. Araştırmacı, ayrıca, Side'nin yakınlarında birçok zeytinyağı işliği kalıntıları olduğundan bahseder. Burada, Side Arkeoloji Müzesi'ndeki zeytinyağı press taşı örneklerine de atıf yapıyor olabilir. Nitekim Lyrboton Kome'de bulunan epigrafik buluntular ve kentteki zeytinyağı işlikleri, bölgenin zeytinyağı üretimine dair önemli tarihsel bir geçmişi yansıtmaktadır¹⁵⁷. Bu işlikler, kentin antik dönemde zeytinyağı üretiminin merkezi konumunda olduğunu ve bölge ekonomisinde önemli bir rol oynadığını kanıtlar niteliktedir. Pamphylia Bölgesi kentlerinden Sillyon'un 4 km kuzeyindeki Koca Kepez Tepesi'ndeki zeytinyağı işlikleri de bunlardan bir diğeri olabilir¹⁵⁸. Side'nin kuzeybatısına konumlanmış olan Koca Kepez Tepe, yakınında bulunan ırmaklar sayesinde, ürettiği zeytinyağını Side limanına ulaştırıp, Side'den farklı bölgelere dağılımının pinched handle amphoralarla yapıldığı akla gelmesi mümkündür.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Kilikia'da üretilen pinched handle amphoralar ile Pliny (Natural History XIV-81) tarafından "*passum*" olarak adlandırılan bölge üretimi şarabını taşıdığı düşünülse de¹⁵⁹, olasılıkla formun küçülen boyutlardaki Agora L11 ve Agora M239 varyasyonları ile özel aromalı şarapların taşındığı söylenebilir. Atina Agorası'nda¹⁶⁰, Antiochia ad Cragum'da¹⁶¹ ve Anemurium'da¹⁶² ele geçen formun MS 3. yüzyılın sonları 4. yüzyılın başlarına tarihlendirilen örneklerinin iç kısımlarında tespit edilen siyah reçine, karaçam reçinesi gibi kalıntılara rastlanması, formun erken örneklerinden ziyade Agora L11 ve Agora M239 amphoralarıyla şarap taşındığı düşüncesini desteklediği görülmektedir.

3.2.1.4. Yayılım alanları

Formun oldukça geniş ticari ağı sahip olduğu bilinmektedir. Pinched handle amphoralar, Doğu Akdeniz'de birçok merkezde yoğun olarak görüldüğü kadar, Batı Akdeniz'e de ihraç edilmiş bir amphora formudur. Akdeniz coğrafyasında doğuda Levant ve Mısır'a,

¹⁵⁶Nollé, 1993, **a.g.k.**, 137, dn.61.

¹⁵⁷O. Erdoğan (2019). *Pamphylia Lyrboton Kome Işığında Geç Antik Çağ'da Akdeniz Kırsalı*. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları No:64, s. 173.

¹⁵⁸M. Bilgin (2021). Sillyon Territoriumu'nda Bulunan Kepez Yerleşiminin Kırmızı Astarlı Seramikleri Üzerine Ön Değerlendirmeler. *Arkhaia Anatolika* 4 içinde, s. 174-214.

¹⁵⁹Kızıllarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 1675.

¹⁶⁰Robinson, 1959, **a.g.k.**, 75.

¹⁶¹Rauh vd. 2006, **a.g.k.**, 58, 86.

¹⁶²Williams 1989, **a.g.k.**, 91.

batıda ise Gallia'nın güneyine kadar ve Ostia'da gerçekleştirilen ithalat ile ilgili çok sayıda ipucunun varlığı buna kanıt olarak gösterilebilir¹⁶³.

Formun en erken örneği, Pompei kazıları sırasında MS 55-65 yılları arasına tarihlendirilen bir mezarda rastlanmıştır. Pinched handle formu Atina Agorası, Korint ve Girit'teki kazılarda MS geç 1. yüzyıl ile erken 2. yüzyıla tarihlendirilen katmanlarda en yoğun bulunan amphora formlarındandır¹⁶⁴. İtalya'nın limanı Ostia'da MS 1. yüzyıl ile 4. yüzyıl arasına tarihlendirilen katmanlarda¹⁶⁵, İtalya'nın güneydoğu ucunda bulunan Brindishi kenti kazılarında en geç MS 2. yüzyılın sonu ve 3. yüzyılın ortalarına ait katmanlarında¹⁶⁶ bulunmuştur. İtalya'nın kuzeydoğusunda bulunan Trieste ve Aquileia kentlerinde çok nadir de olsa rastlanmıştır¹⁶⁷. Kuzey Afrika'da Berenike ve İskenderiye Gabbari Nekropolü'nde MS 1. yüzyıla tarihlendirilen katmanlarda, Suriye Filistin Bölgesi'nde, Kıbrıs Paphos'ta ve Amathonte'de MS 1. yüzyıl ile 4. yüzyıl arasına tarihlendirilen katmanlarda ortaya çıkarıldıkları ifade edilmektedir¹⁶⁸. Ayrıca, Suriye Filistin Bölgesi'ndeki batıklarda da yoğun olarak bulunduğu bilinmektedir¹⁶⁹. Side genelinde de formun bu denli yoğun olması, coğrafi bakımdan Dağlık Kilikya'ya yakınlığı ya da yerel bir üretim ile açıklanabilir.

3.2.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Limanı'nda yürütülen kazı çalışmaları kapsamında liman gümrük yapısı içinde ele geçen amphora buluntuları, kentin Roma Dönemi'nde üstlendiği ekonomik rolün anlaşılması açısından önemli veriler sunmaktadır. Bu buluntular arasında, pinched handle olarak tanımlanan amphoralar, sayıca en yoğun grubu oluşturmaları dikkat çekicidir¹⁷⁰. Bu durum, söz konusu form grubunun hem uzun soluklu kullanım sürecini hem de bölgedeki yoğun tedarik ve tüketim ağlarını yansıtmaları açısından önemlidir¹⁷¹.

¹⁶³Autret ve Marangou 2011, **a.g.k.**, Pl. 12-17.

¹⁶⁴Robinson, 1959, 40; Bezeczky, 2004, **a.g.k.**, 87, 95.

¹⁶⁵Panella, 1986, **a.g.k.**, 622; Autret ve Marangou 2011, **a.g.k.**, Pl. 12-17.

¹⁶⁶Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 367. (Formun yayılım alanları için Akkaş 2020, 368'e bakınız.)

¹⁶⁷Bilir, 2017, **a.g.k.**, 224.

¹⁶⁸Şenol, 2000, **a.g.k.**, 203.

¹⁶⁹Şenol, 2000, **a.g.k.**, 203-204.

¹⁷⁰Uysal-Tezer, 2024, **a.g.k.**, 254.

¹⁷¹H. S. Robinson (1959). Pottery of the Roman Period: Chronology. *The Athenian Agora* Vol. V. Princeton: American School of Classical Studies, s. 27-33.

Gerçekleştirilen ayrıntılı tipolojik ve morfolojik değerlendirmeler sonucunda toplam 611 amphora bireyi sınıflandırılmıştır. Bu örneklerin dağılımı şu şekilde tespit edilmiştir:

- Agora G199 varyantı'na ait 294 birey,
- Agora L11 varyantı'na ait 305 birey,
- Agora M239 varyantı'na ait 7 birey ve
- Agora M273'e geçiş özelliği taşıdığı düşünülen karakteristik varyanta ait 5 bireydir.

Makroskobik hamur ve yüzey özellikleri incelemeleri sonucunda, bu formların yalnızca morfolojik değil, kil kompozisyonu açısından da farklı gruplara ayrıldığı gözlemlenmiştir. Tanımlanan farklı hamur gruplarına göre:

- Birinci hamur grubu: Bu gruba dâhil örnekler soluk yeşil renkte olup mika katkısı barındırmaz; bazı bireylerde siyah taşıcıkların varlığı dikkati çeker. Yüzeyleri genellikle krem ya da soluk kahverengi tonlarındadır. Tipolojik açıdan Agora G199 varyantı ile ilişkilendirilmiş ve 115 birey, MS geç 1. yüzyıl-2. yüzyıl ortası/sonu arasına tarihlenmektedir (**Kat.No.23-26, 28-37, 40, 41**).

- İkinci hamur grubu: Çok soluk kahverengi renkte ve mikasız hamur yapısına sahiptir. Yüzeyleri krem ya da pembemsi tonlarda olup yine Agora G199 varyantı ile paralellik göstermektedir. 177 birey, MS geç 1. yüzyıl-2. yüzyıl ortası/sonu dönemine ait olarak tanımlanmaktadır (**Kat.No.27, 38, 39, 42, 43**).

- İkinci hamur grubuna ait M273'e geçiş varyantı: Soluk kahverengi tonlarında ve mikasız özellik gösteren bu tekil örneğin yüzeyi krem-pembemsi bir renktedir. Tipolojik açıdan Agora M273 formuna geçişi yansıtan karakteristik nitelikler taşımayan 1 birey, MS geç 4. yüzyıl içine tarihlenmektedir (**Kat.No.72-73**).

- Üçüncü hamur grubu: Sarımsı kırmızı ve sarımsı kahverengi tonlarındaki hamur yapısı, belirgin mika katkıları ile karakterize edilmektedir. Yüzeylerinde kırmızımsı sarı, devetüyü ve yer yer pudralı dokular gözlemlenmiştir. Tipolojik-morfolojik açıdan Agora L11 varyantı ile yakın benzerlik gösteren 305 birey, stratigrafik bulgular ışığında MS 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyıl ortası/sonu arasına tarihlenmektedir (**Kat.No.44, 46, 47, 48, 54, 56**).

- Dördüncü hamur grubu: Kırmızı, açık kırmızı, kiremit tonlarında ve pembe tonlarında hamur yapısına sahip olan bu gruba ait örneklerin yüzeyleri kırmızı, kırmızımsı kahverengi, kırmızımsı sarı, çok soluk sarı, açık kahverengi ve krem renklerinde değişkenlik göstermektedir (**Kat.No.45, 49, 65-71**). Bu gruba ait örnekler, Agora M239 varyantı ve Agora M273'e geçiş (?) olarak düşünülen karakteristik varyant ile uyumlu olup, MS 4. yüzyıl/Geç 4. yüzyıla tarihlenmektedir.

Hamur Grubu	Birey Sayısı	İlişkili Tipoloji	Ebatları	Katkı Maddesi Özellikleri	Hamur ve Yüzey Rengi Özellikleri	Olası Üretim Yeri ile Benzerlik	Tarihsel Aralık
1.Hamur Grubu	115 birey	Agora G199	Büyük kapasiteli	Kireçli, soluk yeşil, mikasız, şamot katkılı, bazı örnekler siyah taşçıklı	Krem renk, soluk kahverengi	-Anemurium -Kıbrıs-Pakhna Havzası -Sinop	MS Geç 1. yüzyıl-2. yüzyıl
2. Hamur Grubu	177 birey			Kireçli, çok soluk kahverengi, soluk kahverengi ve mikasız	Krem renk, pembemsi ton	-Anemurium bağlantılı -Kıbrıs-Baf -Syedra	
3. Hamur Grubu	305 birey	Agora L11	İki varyant arası kapasite	Sarımsı kırmızı-sarımsı kahverengi, mikalı	Kırmızımsı sarı, devetüyü, bazılarının yüzeyi pudralı, bazıları sabunumsu görünüm	-Bıçkıcı üretimi benzerliği -Antiocheia ad Cragum üretimi benzerliği	MS 2.yüzyılın II. yarısı- erken 3. yüzyıl/ortası
4. Hamur Grubu	8 birey	Agora M239	Küçük kapasiteli	Kırmızı, açık kırmızı, pembe	Kırmızı, kırmızımsı kahverengi, kırmızımsı sarı, çok soluk sarı, açık kahverengi, krem renk	-Bıçkıcı, -Antiocheia ad Cragum üretimi benzerliği	MS 4. yüzyıl
4. Hamur Grubu	5 birey	Agora M273'e geçiş olarak düşünülen karakteristik varyant	Kapsite bilinmiyor		Kırmızı, kırmızımsı kahverengi, kırmızımsı sarı, çok soluk sarı, açık kahverengi, krem	-Antiocheia ad Cragum	MS Geç 4. yüzyıl
2. Hamur Grubu	1 birey			Kireçli, çok soluk kahverengi, soluk kahverengi ve mikasız	Krem renk, pembemsi ton	-Antiocheia ad Cragum -Elaussia Sebaste	MS Geç 4. yüzyıl

Tablo 1 Pinched handle amphora varyantları hamur gruplarına göre değerlendirme tablosu

Bu değerlendirmeler ışığında, tipolojik veriler ile belirlenen hamur gruplarının birlikte analiz edilmesi, Side Liman Gümrük Yapısı'nda belgelenen pinched handle amphora formlarının sayısal ve teknolojik çeşitliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Tablolar aracılığıyla sunulan birey sayıları, bu çeşitliliğin yalnızca morfolojik düzlemde değil, aynı zamanda hamur kompozisyonu ve üretim şekilleri bakımından da dikkate değer bir zenginlik taşıdığını göstermektedir.

Özellikle, Agora G199 varyantının hem birinci hem de ikinci hamur gruplarında yüksek oranda temsil edilmesi, bu formun üretim sürecinin tek merkezli değil, birden fazla üretim atölyesi veya dönemin imkanları kapsamında şekillenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bu farklılıklar, özellikle şamot (?), taşçık, kireç gibi katkı maddeleri ve yüzey özellikleri bağlamında belirgin biçimde ayrışmakta; mikasız ve kireç katkılı hamur yapılarıyla Anemurium üretim sahasıyla olan üretim şekillerindeki paralellikleri ön plana çıkarmaktadır. Bu tür katkı malzemeleri, Anemurium atölyelerinde belgelenen, yüksek kireç içeriğine sahip ve taşçıklı hamurların tipik özellikleri arasında yer almaktadır¹⁷². Dolayısıyla bu gruplar hem fiziksel hem de kimyasal nitelikleri bakımından Anemurium üretimiyle doğrudan ilişkili formlar olabilir. Anemurium atölyelerinde üretilen seramiklerle örtüşmeyen tek husus, kireç katkısı bakımından zengindir ancak, burada üretilen seramiklerin ince kırmızı mikalı bir hamurla karakterize edilmeleridir¹⁷³

Öte yandan, birinci hamur grubu içinde yer alan bazı bireylerin siyah renkte taşçık katkısı içermesi, bu örneklerin petrografik ve makroskobik olarak Sinop ya da Kıbrıs-Pakhna Havzası kil yatakları¹⁷⁴ ile benzerlik gösterdiğini düşündürmektedir (**Kat.No.29, 31, 32, 33, 34, 35, 36**). Kil bileşimi belirgin biçimde kireçli olan bu tür taşçıklı yapılar, özellikle Sinop atölyelerinde yaygın olarak belgelenen bir özellik olup, aynı zamanda Pakhna Havzası'nda da benzer petrografik karakteristikler gözlemlenmektedir¹⁷⁵. Dolayısıyla bu bireyler söz konusu bölgelerde üretildiği düşünölen Agora G199 formlarının Side'ye ithal

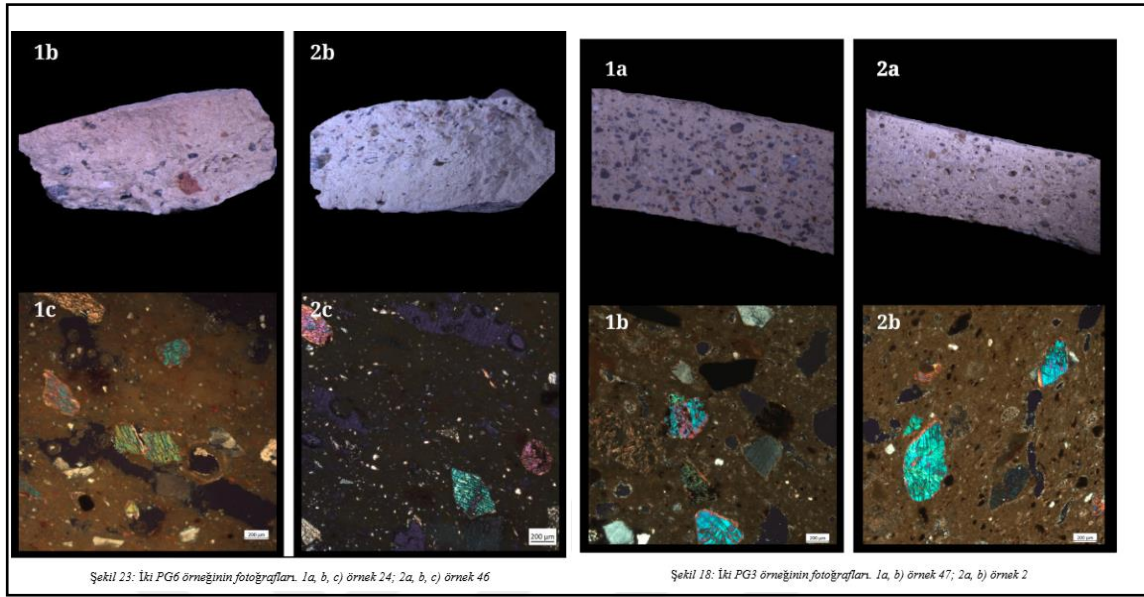
¹⁷²T. Bezeczky (2013). Amphorae from the Cilician Coast. *Anatolian Studies*, 63 içinde, s. 91-110.

¹⁷³Autret ve Marangou, 2011, **a.g.k.**, 359.

¹⁷⁴G. Gillet (2023). *A Petrographic Network Analysis of the Distribution of Late Roman I Amphorae in the Eastern Mediterranean*. M. A. Thesis. Tel Aviv University, Faculty of Humanititute of Humanities Sonia & Marco Nadler Institute of Archaeology, 62, fig. 23.

¹⁷⁵Gillet, 2023, **a.g.k.**, 50, fig.18.

edildiğini veya bu üretim bölgelerinin Side ile ticari ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

Şekil 7 Liman Gümrük Yapısı, Agora G199 hamur grubu 1 ile benzerlik gösteren, karşılaştırmalı Sinop ve Kıbrıs-Pakhna Havzası kil yatakları makroskobik ve petrografik fotoğrafları (G. Gillet, 2023, 50, fig.18, 62, fig. 23)

Benzer şekilde, tipolojik ve morfolojik olarak Agora L11 varyantına yakınlık gösteren üçüncü hamur grubu örneklerinin homojen bir üretim geleneği içerisinde şekillendiği ve muhtemelen bölgesel ölçekte üretildiği söylenebilir (**Kat.No.44-61**).

Bu gruptaki örneklerde gözlenen mikalı ve ince kuvars katkılı hamur yapısı, söz konusu formların yalnızca tipolojik olarak değil, aynı zamanda benzer üretim standartları içinde ortaya çıktığını göstermektedir¹⁷⁶. Bulgular, üretim sürecinde kullanılan hammaddenin aynı veya benzer jeolojik kaynaklardan temin edildiği olasılığını güçlendirmektedir.

Söz konusu hamurlar özellikle Bıçkıcı Çay fırın alanı gibi bilinen yerel üretim merkezleriyle ilişkilendirilebilir. Bıçkıcı menşeli örneklerde gözlemlenen tipik yüzey özellikleri dikkat çekicidir¹⁷⁷: İç ve dış yüzeyde 7.5YR 7/6 tonlarında kırmızımsı sarı astar uygulaması ve sarımsı-devetüyü renkli yüzey rengi, üretim tekniklerine özgü

¹⁷⁶Kızıllarslanoğlu, 2023, **a.g.k.**, 1686, 1691, 1695, şekil 6, 8, 24, 33.

¹⁷⁷D. F. Williams ve J. Lund (2013). Petrological Analyses of “Pinched Handle” Amphorae from the Akamas Peninsula, Western Cyprus. M. L. Lawall ve J. Lund (Eds.). *The Transport Amphorae and Trade of Cyprus*, Aarhus Universitetsforlag, Vol. (3), s. 158.

tercihlerin izlerini taşımaktadır¹⁷⁸. Bu tür özelliklerin Agora L11 varyantına ait Side Limanı buluntularında da tekrarlanıyor oluşu, Bıçkıcı üretim merkezi ile Side arasındaki olası bir kentsel/liman tedarik zincirine işaret etmektedir¹⁷⁹. Mevcut veriler bu üretim ilişkisini destekler nitelikte olmakla birlikte, Agora L11 varyantının üretim yeri konusunda kesin bir hükme varmak için daha geniş hamur analizi çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle Bıçkıcı Çay fırın alanına ait üretim atıkları, fırın kalıntıları ve yerel kil örneklerinin petrografik analizlerle karşılaştırılması, söz konusu ilişkinin netleştirilmesi açısından belirleyici olacaktır. Bu tür çok disiplinli veri setlerinin artması, Side Limanı'nda ele geçen amphoraların üretim coğrafyası bağlamında daha yüksek çözünürlüklü bir haritalama yapılmasına imkân sağlayacaktır.

Dördüncü hamur grubu örnekleri kil özellikleri ve kırmızı tonlu hamuru ile bilinen üretim yeri Antiochia ad Cragum'daki AaC-Amp.1b formlarıyla yüksek düzeyde örtüşmektedir¹⁸⁰. Bu benzerlik, yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda mineralojik düzeyde de desteklenmektedir¹⁸¹. Bu durum, formun evrildiği tipolojiyi izleme çalışmalarında önemli bir kanıt olarak değerlendirilebilir (**Kat. No.62-68**).

Geç dönem formları olan Agora M239 ve Agora M273 geçiş tipi olduğu düşünülen örneklerde ise daha düşük birey sayıları gözlemlenmekle birlikte, morfolojik yönden ayrışan dördüncü hamur grubuyla ilişkilendirilmiş olmaları, yeni üretim merkezlerinin veya üretim tekniklerinin devreye girdiğini göstermektedir. Agora M273'e geçiş olarak düşünülen karakteristik varyantın bilinen iki üretim yerinden söz edilmektedir. Bunlardan biri Elaiussa Sebaste, diğeri Antiochia ad Cragum'dur¹⁸². Kırmızı renkli hamura sahip örneklerin Antiochia ad Cragum üretimi olduğu anlaşılmaktadır (**Kat.No.69-71**). Bu örneklerin Parion'da bulunan benzerleri LRA 8/Agora M273 olarak tanımlanmış ve MS 4. yüzyılın ikinci yarısı ile 5. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir¹⁸³.

Bu grubun çok soluk kahverengi, mikasız ve açık renk tonuna sahip ikinci hamur grubu özellikleri taşıyan örneği (**Kat. No.72-73**) ise Elaiussa Sebaste üretimi olabileceği, hatta

¹⁷⁸F. Ç. Özcan (2023). Side'den Bir Grup Kilikya Tip 1 (Agora G199/Zemer 41) Amphora. *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/International Journal of Historical Researches*, Vol. 8 içinde, Sayı No. 2, (s. 1667-1692.), s.1673.

¹⁷⁹Rauh ve Slane, 2000, **a.g.k.**, 325.

¹⁸⁰Autret ve Rauh 2008, **a.g.k.**, 112; Kızıllarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 1679.

¹⁸¹Kızıllarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 1676-1680.

¹⁸²Kızıllarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 1681.

¹⁸³İ. Akkaş (2020). Parion Yamaç Hamamı Ticari Amphora Buluntuları (MÖ 1. yüzyıl- MS 7. yüzyıl). *Arkhaia Anatolika* 3 içinde, Katalog No: 50, Fig. No: 15, 205-206.

bu örneğin hamuru ile özdeş Agora G199 varyantında yer alan ikinci hamur grubundaki örnekler olduğu (bkz. **Kat.No.24, 39, 42**) görülmektedir.

Tüm veriler bir araya getirildiğinde, Kilikia Bölgesi'nde bugüne kadar tespit edilmiş 5 ana üretim merkezi dışında, Side Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen bazı pinched handle amphora örneklerinin, formun yerel taklitleri olarak üretilmiş olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kapsamda, Side, yalnızca farklı üretim merkezlerinden gelen amphoraların son durağı değil, aynı zamanda olası yerel üretim ve form taklidi yapılan bir seramik üretim merkezi olabilir. Nitekim, bu konudaki arkeolojik kazılar ve analitik çalışmalar hâlen sürdürülmekte olup, formun üretim teknolojisi ve dağıtım ağına dair yeni verilerin elde edilmesi beklenmektedir¹⁸⁴. Bu bağlamda, Side'nin yalnızca bir ticaret merkezi değil, aynı zamanda kendi üretim atölyelerine sahip bir seramik üretim merkezi olarak da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, tipolojik varyasyon ile hamur grubu çeşitliliği arasındaki eşgüdüm, Side Limanı'nın yalnızca geniş ölçekli bir ticaret noktası değil, aynı zamanda farklı üretim merkezlerinden gelen mal akışlarını kontrol eden bir dağıtım ağı içinde konumlandığını ortaya koymaktadır. Bu çok katmanlı yapının hem bölgesel hem de bölge ötesi ekonomik sistemlerle bağlantılı olduğu hem makroskobik hem de morfolojik veriler ışığında daha net biçimde anlaşılmaktadır.

3.2.2. Agora G 198 ve Agora M54

Agora G198 ve Agora M54 amphoraları, ilk olarak H. S. Robinson tarafından Atina Agorası kazılarında birbirinden ayrılarak iki farklı form olarak tanımlanmıştır¹⁸⁵. Her iki form da Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmekte olup, üretim ve kullanım bağlamında özellikle Doğu Akdeniz ticaretinde önemli bir rol oynamıştır.

Agora G198 formu literatürde “Pseudo-Koan” ve “Benghazi ER Amphora 2” isimleriyle de anılmaktadır¹⁸⁶. Öte yandan, Agora M54 formu, “Kilikia Tip 2”, “Pompei XIII”¹⁸⁷,

¹⁸⁴Side Antik Kenti'nin Doğu Nekropol kısmında gerçekleştirilen kazılarda alanın güneybatısında kentin antik dönem üretim faaliyetlerine işaret eden bir seramik fırını, üretim atıkları gün yüzüne çıkarılmıştır. Buradaki araştırmalarla ilgili veriler yayına hazırlanmaktadır.

¹⁸⁵Robinson, 1959, **a.g.k.**, 43.

¹⁸⁶Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 107.

¹⁸⁷Reynolds, 2003, **a.g.k.**, 120-130.

“Knossos Tip 47”¹⁸⁸, “Schöne XIII”¹⁸⁹ ve “Nea Paphos Tip 8”¹⁹⁰ gibi farklı adlandırmalarla da tanımlanmıştır.

3.2.2.1. *Tipolojisi*

Atina Agorası’nda MS 1. yüzyıl sonu, 2. yüzyıl başı arasına tarihlendirilen M grubunun içinde sınıflandırılmış olan bu formlar, pseudo bifid (ikiz görünümlü) kulp yapısıyla karakterize edilir.¹⁹¹ Bu kulplar, dudak altından başlayarak gövdeye kavisli şekilde bağlanır ve Kos amphoralarını andıran bir görünüm sunar.¹⁹²

Gövde yapısı uzun, kademeli ve piriformdur; kaideye doğru daralarak üçgenimsi bir form kazanır. Ağız kısmı dışa yuvarlaklaşırken boyun kısmı oldukça kısa ve incedir. Kaide dolu ve sivridir. Ortalama yükseklikleri 74-90 cm, gövde genişliği ise 25-32 cm arasında değişmekte olup, taşıma kapasitesi yaklaşık 20 litredir.¹⁹³

Agora G198 formu ise M54 ile birçok morfolojik benzerlik göstermektedir. Ancak bu formda gövdenin üst kısmı daha dardır ve kulplar yay biçimli değil, daha düz olarak şekillenmiştir. Bu özellikleriyle form, Pompei V tipi MS erken 3. yüzyıl örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Tomber, bu varyantın Pompei V tipi ile Dressel 2-4 arasında bir geçiş formu olabileceğini ileri sürmektedir.¹⁹⁴

Latakia Müzesi’nde sergilenen ve açık kahverengi, altın mikalı kile sahip iki tam Dressel 4 amphora örneğinin, Yumurtalık/Aigeai üretimi Agora M54 formları ile benzerlik gösterdiği bildirilmektedir.¹⁹⁵

¹⁸⁸J. W. Hayes (1983). The Villa Dionysos Excavations. Knossos: The Pottery, *The Annual of the British School at Athens*, Vol.78, s. 97-169, 158.

¹⁸⁹A. K. Şenol (2000). *İskenderiye Kazılarında Ele Geçen Amphoralar Işığında Kentin Roma Dönemi Şarap, Zeytinyağı, Salamura Balık ve Sos Ticareti*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 206.

¹⁹⁰J. W. Hayes (1991). Commercial Amphorae: Hellenistic Types, Roman Types, The Hellenistic and Roman Pottery, *PAPHOS*, III, s. 93-94.

¹⁹¹A. K. Şenol (2009). AETAM (Arslan Eyce Taşucu Amphora Müzesi)’da Bulunan Ticarî Amphoralar ve Akdeniz’de Ticaretin İzleri, s. 143.

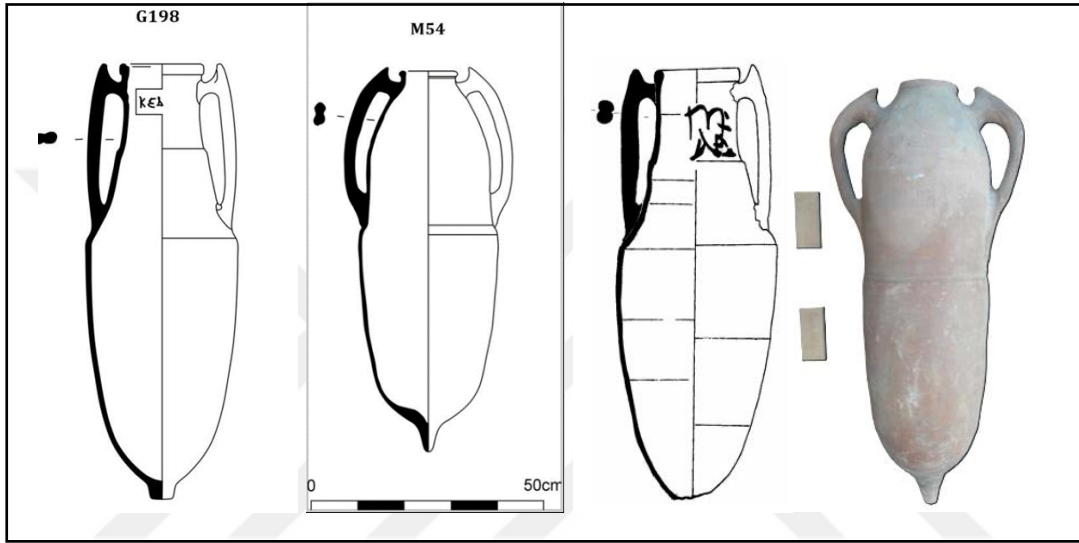
¹⁹²J. Y. Empereur ve M. Picon (1989). Les Régions De Production D’Amphores Impériales En Méditerranée Orientale. Anfore Romane e Storia Economica: Un Decennio Di Ricerche, *Collection De L’Ecole Française De Rome*, 114, s. 230-232.

¹⁹³Şenol, 2009, **a.g.k.**, 144.

¹⁹⁴R. Tomber (1998). Laodician Wine Containers in Roman Egypt, Life on the Fringe, Living in the Southern Egyptian Deserts During the Roman And Early-Byzantine Periods. E. Kaper (Ed.), *Proceedings of a Colloquium held on the occasion of the 25th Anniversary of the Netherlands Institute for Archaeology and Arabic Studies in Cario, 9-12th December, 1996*, Research School CNWS, School of Asian, African and Amerindian Studies, Leiden, Fig. 1/5, s. 213-220.

¹⁹⁵P. Reynolds (2005). Levantine amphorae from Cilicia to Gaza: a typology and analysis of regional production trends from the 1st to the 7th centuries. J.M. Gurt i Esparraguera, J. Buxeda i Garrigos ve M. A.

Agora M54 amphoraları, geniş piriform, uzun ve kademeli gövdelidir. Gövde, kaideye doğru daralarak üçgen bir forma bürünmektedir. Ağız kenarı, dışa doğru yuvarlaklaşmaktadır. Boynu yok denecek kadar kısa ve dardır. Ağız kenarının hemen altından başlayan yay biçimli bifid kulplar, gövdenin orta kısmına kadar uzanmakta ve karın üzerinde birleşmektedir. Kaide kısmı, içi dolu ve sivri bir yapıya sahiptir¹⁹⁶. Gruba ait formların yüksekliği 74-90 cm arasında, genişliği 25-32 cm arasında, kapasite olarak 20 litre civarındadır¹⁹⁷.

Şekil 8 Agora G198 ve Agora M54 amphoraları (İ. Akkaş, 2020, 350, Şekil 3.5.1; A. K. Şenol, 2009, 144)

3.2.2.2. Üretim alanları

Agora M54 ve G198 formlarının başlıca üretim alanları Kilikia Bölgesi olarak belirlenmiştir¹⁹⁸. Agora M54 ve G198 formlarının başlıca üretim alanları Kilikia Bölgesi olarak belirlenmiştir⁹. Özellikle Agora M54'ün bazı varyantlarının Aigeai (Yumurtalık) liman kentinde üretildiği, burada en az üç farklı atölyenin bu formu ürettiği tespit edilmiştir¹⁹⁹. Ayrıca, Seleukeia Pierie ve Elaiussa Sebaste'de de üretimin yapılmış olabileceği düşünülmektedir²⁰⁰.

Cau Ontiveros (Eds.), LCRW (1) 1340 içinde, (s. 563–611), *BAR IntSer* 1340, England: Oxford, Archaeopress.; s. 565; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 145.

¹⁹⁶Şenol, 2000, **a.g.k.**, 206.

¹⁹⁷Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 351; İ. Akkaş (2021). Kilikia Araştırmaları I. E. Alkaç (Ed.), Doruk Yayıncılık, İstanbul. s. 59.

¹⁹⁸Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 564; Şenol 2009, **a.g.k.**, 140; Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 232.

¹⁹⁹Şenol, 2009, **a.g.k.**, 142; Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 232.

²⁰⁰Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 352; Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 230.

3.2.2.3. *Kullanım alanları*

Agora M54 formlarının iç yüzeylerinde herhangi bir yalıtım uygulamasına rastlanmamıştır²⁰¹. Bu durum, amphoranın doğrudan sıvı taşımada (şarap, zeytinyağı) kullanıldığını düşündürmektedir. Rouge, özellikle formun geniş ağız çapı nedeniyle meyve ve şarap taşımacılığına elverişli olduğunu ifade etmiştir²⁰² Kilikia'nın antik çağda önemli bir şarap ve meyve ihracatçısı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu ürünlerin taşınmasında kullanılmış olması muhtemeldir²⁰³.

3.2.2.4. *Yayılım alanları*

Agora M54 amphoraları, Doğu Akdeniz'den Batı Akdeniz'e kadar geniş bir coğrafyada tespit edilmiştir. Atina Agorası'nda MS 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen katmanlarda, Kerameikos'ta²⁰⁴ benzer tarihlerde, Ephesos Tetragonos Agorası'nda²⁰⁵ ise MS erken 1. yüzyıldan geç 2. yüzyıla kadar olan süreçte görülmektedir²⁰⁶. 1.yüzyıl sonu-2.yüzyıl başlarında Tralleis²⁰⁷, Parion²⁰⁸, Nea Paphos²⁰⁹, Amathous²¹⁰, Kition-Kathari, Beyrut ve Alexandria²¹¹ gibi merkezlerde de bu formun örnekleri MS 3.yüzyıl depozitlerinde tespit edilmiştir. Beyrut'taki formun örneklerinin kil özellikleri, Pinched handle (sıkıştırılmış kulplu) ve Geç Roma 1 Amphoraları ile bağlantılı görünmektedir²¹². Agora M 54'ün tam

²⁰¹Şenol, 2000, **a.g.k.**, 206-207.

²⁰²Rouge, 1987, **a.g.k.**, 151-170.

²⁰³Sciallano ve Sibella (1991). Amphores: Comment les identifier? Aix-en- Provence, Edisud, *Persée*, s. 294; J. Y. Empereur ve M. Picon (1998). The production of Aegean amphorae: field and laboratory studies. *New Aspects of Archaeological Science in Greece: British School at Athens Occasional Paper* (3), s. 33-38; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 207; S. Lemaitre (2002). Recherche Sur La Diffusion En Gaule Des Amphores Produites Dans Le Sudquest De l'Anatolie A l'Epoque Imperiale. *Ceramique Hellenistiques et Romaines TMO* 35, Maison de l'Orient, Lyon, 214; Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 564; K. Panayotova (2010). Wine Trade in the Eastern Mediterranean. *JRA*, 23 içinde, s. 211-230.

²⁰⁴B. Böttger (1992). Die Kaiserzeitlichen und Spätantiken Amphoren aus dem Kera- meikos, *Mittelungen des Deutschen Archäologischen Instituts*, 107, s. 338-339, Kat. No. 55-60.

²⁰⁵S. Baylan (2008). *Tralleis Kazılarında Ele Geçen Amphoralar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 83, Kat. No. 35.

²⁰⁶Robinson, 1959, **a.g.k.**, M 54, Pl. 89, 97.

²⁰⁷Reynolds, 2005, 564; S. Lemaitre (2007). Mobilier Céramique Du Létoun de Xanthos, *Céramiques Antiques En Lycie (VIIe S. a. C. – VIIe S. p. C.)*. S. Lemaitre (Ed.), Les Produits Et Les Marchés, *Actes De La Table-Ronde de Poitiers*, s. 280.

²⁰⁸Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 353, 355, Katalog No: 236-237.

²⁰⁹Hayes, 1991, **a.g.k.**, 93, No. 31-32.

²¹⁰Autret ve Marangou, 2011, **a.g.k.**, 361.

²¹¹Şenol 2000, **a.g.k.**, 363; T. Bezeczky (2004). Early Roman Food Import in Ephesus: Amphorae from the Tetragonon Agora. J. Eiring ve J. Lund (Eds.), *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean*, s. 95. Opait, 2004, **a.g.k.**, 172-176.

²¹²Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 564.

bir örneği ve MS 1. yüzyılın sonu ve 2. yüzyılın birinci yarısına tarihlendirilen Baf Dionysos Evi²¹³ kontekslerinde bulunmuştur.

3.2.2.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Liman Gümrük Yapısı kazılarında, Agora M54 amphora formuna ait toplam 45 birey tespit edilmiştir. Bu bireylere ait makroskobik hamur özelliklerine dayalı yapılan ayrıntılı analizler, örneklerin altı farklı hamur grubuna ayrıldığını göstermektedir. Bu gruplar aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:

- Birinci hamur grubu: Yoğun taşçıklı, kuvars parçacıklı ve kum katkılı, çok açık kahverengi renk tonlarında bir yapıya sahiptir (**Kat.No.76, 77**).
- İkinci hamur grubu: Az miktarda taşçıklı, ancak yoğun kalker katkılı kahverengi hamurlu bireylerden oluşmaktadır. Kalker katkılarının fazlalığı, kırılganlık ve pişirme esnasında oluşan yüzey kabarcıkları ile kendini göstermektedir (**Kat.No.79**).
- Üçüncü hamur grubu: Yoğun kuvars ve kum katkısı içeren, kırmızımsı sarı tonlarda ve daha sert dokuludur. Bu tür bir katkı, pişirme sıcaklığının yüksek olduğu atölye tekniklerine işaret edebilir (**Kat.No.81**).
- Dördüncü hamur grubu: Kil rengi grimsi tonlarda, küçük boyutlu taşçıklar ve ince kireç tanecikleri içermektedir (**Kat.No.75**).
- Beşinci hamur grubu: Şamot katkılı, taşçıklı ve kahverengi tonlarında yoğun katkılı bir hamur yapısına sahiptir. Yüksek şamot oranı, önceki kullanımdan gelen malzeme döngüsüne işaret eder (**Kat.No.74, 78, 80**).
- Altıncı hamur grubu: İnce kum ve kireç katkısı içeren, daha homojen ve nispeten açık tonlarda hamur yapısı gösterir.

Agora M54 formuna ait **Kat.No.74**'ün hamur özellikleri ile MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıla tarihlenen **Kat.No.23** ve **25** pinched handle amphora kil kompozisyonu ile yakın petrografik benzerlikler göstermektedir. Bu durum, özellikle Syedra/Kilikia Tip 6 **Kat.No.6, 7** ve Pompei V **Kat.No.91** örneği ile yapılan karşılaştırmalı analizlerde de gözlemlenmiştir. Her üç form grubunda da benzer kireç katkılı ve taşçıklı kil

²¹³Hayes, 1983, a.g.k., 98, 158.

kompozisyonu yapısı dikkat çekicidir. Bu bağlamda, Side Liman Gümrük Yapısı'nda tespit edilen Agora M54 bireylerinin de muhtemelen MS 1.-2. yüzyıllar arasında üretilmiş oldukları bilimsel olarak kabul edilebilir bir varsayım olarak görünmektedir.

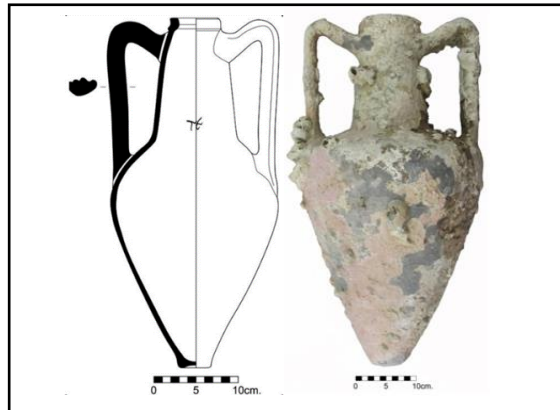
3.2.3. Pompei V

Pompei V amphoraları ya da Kilikia Tip 3²¹⁴ olarak sınıflandırılan amphoralar, ilk olarak Pompei Antik Kenti kazılarında bulunması sebebiyle Pompei V olarak adlandırılmıştır²¹⁵.

3.2.3.1. Tipolojisi

Pompei V Amphorası tipolojik olarak, bazı araştırmacılar tarafından, Ege Bölgesi'nde üretilen Kapitan II Amphorası'nın öncüsü²¹⁶, bazı araştırmacılar tarafından ise, Kilikia Bölgesi'nde MS 4.yüzyılda üretimine başlanan Geç Roma 1 amphorasının (Late Roman Amphorae 1) öncüsü²¹⁷ olarak kabul edilmektedir.

Form erken ve geç örnekler olarak 2 gruba ayrılmaktadır. Erken varyasyon MS 1. ve 2. yüzyıllara tarihlendirilen depozitlerde, geç varyasyonu ise MS 3. yüzyıl içerisine tarihlendirilmektedir²¹⁸. Erken örnekler ortalama 45-60 cm yüksekliği ile geç örneklerden daha büyük görünümündedir. Ağız kısmı dışta bant şeklinde, boyun konik ve uzun, gövde ovoidal, kaide halka şeklinde ve kulplar yay biçiminde dudak altından başlayıp omuz üzerine bağlanmaktadır.

Şekil 9 Pompei V Amphora tipolojisi (H. A. Kızıarslanoglu, 2016, 452, Lev. 47; İ. Akkaş, 2020, 356, şek. 3.5.3.)

²¹⁴Autret ve Marangou, 2011, **a.g.k.**, 361.

²¹⁵Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 237.

²¹⁶Şenol, 2009, **a.g.k.**, 144-145.

²¹⁷Kızıarslanoglu, 2019, **a.g.k.**, 56.

²¹⁸Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 356-357.

3.2.3.2. Üretim alanları

Pompei V ismiyle anılsa da İskenderiye Müzesi'nde 11 tam örneği bulunan formun Batı'dan çok Doğu Akdeniz ticaretinde kullanıldığı anlaşılmaktadır²¹⁹.

Pompei V Amphoraları, Agora M54 Amphoraları ile aynı merkezde üretilmiştir. Bu merkez Ovalık Kilikia Bölgesi'nin liman kenti Aigeai (Yumurtalık Körfezi) kenti yakınlarındaki bir üretim yeridir²²⁰. Ayrıca, Elaiussa Sebaste'de bölgede üretilen günlük kullanım kaplarıyla renk ve kil-hamur özelliklerinin aynı olması nedeniyle Pompei V Amphoraları'nın burada da üretiminin olabileceği ifade edilmektedir²²¹. Buna kanıt olarak Bıçkıcı ve Syedra mevkiinde yapılan araştırmalarda tespit edilen, fırın alanlarında bulunan seramik örnekleri ile Elaiussa Sebaste buluntusu olan Pompei V arasında renk ve kil-hamur özellikleri arasında benzerlikler tespit edildiğini gösterebiliriz²²².

Elaiussa Sebaste'de gerçekleştirilen çalışmalar, Pompei V formunun iki farklı kil kompozisyonuyla üretildiğini göstermektedir. Bu örneklerden birinci grup "E. Sebaste Pompei V.1" olarak tanımlanmış; ikinci grup ise hem kil yapısı hem de form farklılıkları dolayısıyla "E. Sebaste Pompei V.2" olarak ayrılmıştır²²³. Özellikle "E. Sebaste Pompei V.1" grubu, kil özellikleri bakımından Elaiussa Sebaste üretimi LR 1 amphoralarıyla ortak özellikler taşır. Her iki grupta da krem, kiremit ve muhtemelen fırınlama sürecinden kaynaklanan yeşilimsi tonlarda, bol kuvars, kum, kireç ve kırmızı mineral katkı içeren hamur yapıları tespit edilmiştir²²⁴.

Üretildiği dönemde erken ve geç örnekler olarak ayrılan Pompei V Amphoraları'nın geç varyasyonlarının, "Gallic" Amphoraları'nın taklit üretimlerine kil yönünden benzerlikler bulunmaktadır. Bu sebeple, formun, Aigeai (Yumurtalık Körfezi) ve Kuzeybatı Suriye Bölgesi'nde üretildiği düşünülmektedir²²⁵. Ayrıca, Geç Roma/Erken Bizans Dönemi'nde kentte tespit edilebilen ve 6 adet fırında üretildiği belirlenen LR 1 Amphoraları ile aynı renk, kil ve hamur özellikleri göstermesi, Pompei V formunun burada da üretiminin

²¹⁹Şenol, 2009, **a.g.k.**, 145.

²²⁰Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 237, Fig.20-21;

²²¹Kızılarşanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 108.

²²²Kızılarşanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 107 vd.

²²³Kızılarşanoğlu, 2019a, **a.g.k.**, Kat. 1-5 / Fig. 2-5, Kat. 6-9 / Fig. 6-9, 59, s. 68-69.

²²⁴Kızılarşanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 106 vd.

²²⁵Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 565, 590, Pl. 3, Fig. 23.

yapılmış olabileceğini düşündürmektedir²²⁶. Konu ile ilgili arkeometrik ve petrografik analiz çalışmaları devam etmektedir.

3.2.3.3. *Kullanım alanları*

Mısır Abou Rawash'ta ortaya çıkarılan Pompeii V Amphora örneklerinin iç yüzeyindeki katran kalıntıları nedeniyle bu amphoralarla Kilikia Bölgesi'nin ünlü şaraplarını taşıdığını göstermektedir²²⁷.

3.2.3.4. *Yayılım alanları*

Roma İmparatorluğu Dönemi'nin sevilen formlarından olan Pompei V Amphoraları, az sayıda üretilmiş bir formdur, ancak çok geniş bir yayılım alanına sahiptir. Kullanım alanı bakımından Doğu Akdeniz ticaretinde sayısal olarak daha çok görülmektedir. Akdeniz'in birçok merkezinde, Doğu Akdeniz'de Mısır Abou Rawash'da²²⁸, Tarsus Gözlükule'de²²⁹, Kıbrıs Kition'da²³⁰, İskenderiye Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde²³¹ ve Eleiussa Sebaste'de²³² MS 1.-2. yüzyıllara tarihlendirilen depozitlerde bulunmuştur.

Batı Akdeniz'deki Kullanım alanları da azımsanmayacak ölçüdedir. Ege'de, Knossos'da, Atina ve Argos'ta²³³ MS 1. yüzyılın ilk yarısına, Pompei'de ve Ostia'da²³⁴ bulunduğu bilinmektedir. Kuzey'de Karadeniz'in batı kıyısındaki Noviodunum'da, az da olsa Rusya'da²³⁵ Myrmekion, Tanais'de ele geçmiştir. Erken tipe ait örnekler, Tarsus Gözlükule, Elaiussa Sebaste, Paphos, Beyrut, Gaza²³⁶, Alexandria, Atina, Korinthos, Ostia'da MS 1.-2. yüzyıl içine tarihlendirilmiştir. Geç örnekler; Beyrut ve Paphos'ta MS 2. yüzyıl sonları, 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilen depozitlerde bulunmuştur²³⁷. Formun,

²²⁶Kızılsırlanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 62.

²²⁷Autret ve Marangou, 2011, **a.g.k.**, 361-362.

²²⁸A. K. Şenol ve Cankardeş-Şenol, 2003, **a.g.k.**, 114-147.

²²⁹Goldman, 1950, **a.g.k.**, 268, Fig. 158-712.

²³⁰Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 565.

²³¹Şenol 2018, **a.g.k.**, 494-501, No. 416-424.

²³²Kızılsırlanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 108.

²³³Böttger, 1992, **a.g.k.**, 340, No. 1, Abb. 3, Taf. 99.

²³⁴C. Panella (1974). Appunti su un Gruppo di Anfore della Prima, Media e Tarda Età Imperiale. *Ostia III: Le terme del Nuotatore: Scavo dell'ambiente V et di un saggio dell'area*, Studi miscellanei, 21, 1973, s. 463-633.

²³⁵C. Abadie Reynal (1999). Les Amphores Romaines en mer Noire (Ier-IVe s.). Dans la Y. Garlan (Ed.), *Production et commerce des amphores Anciennes en mer Noire*, Provence: publications de l'Uni de Provence, s. 255-264.

²³⁶Reynolds, 2005, 565, 589, Plate 2, Fig. 13-18.

²³⁷Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 359.

Side Müzesi'ndeki varyasyonu MS 1. yüzyılın sonları ile 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilen erken örneklerindendir²³⁸.

3.2.3.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Liman Gümrük Yapısı'ndan ele geçen amphora buluntuları arasında Pompei V tipi amphoralar, toplamda sekiz örnek ile temsil edilmekte olup, bu örnekler beş farklı hamur grubuna ayrılmıştır.

- Birinci hamur: Kırmızımsı sarı renkte, ince kum, gri mikro taşçık ve çok az kireç parçaçığı katkılı, düzgün kırıklara ve bitkisel boşlukluklara sahiptir (**Kat.No.88**).
- İkinci hamur: Çok soluk kahverenginde, ince kum ve gri mikro taşçık, kuvars ve kireç taneleri görülmektedir (**Kat.No.89**).
- Üçüncü hamur: Kırmızı renkli, beyaz kuvars taneciği ve gri makro taşçık katkılı (**Kat.No.90**).
- Dördüncü hamur grubu: Krem renginde, oldukça soluk kahverengi tonlar göstermektedir; kuvars tanecikleri ile koyu kahverengi mikro taşçık ve (muhtemelen) şamot katkıları içermektedir (**Kat.No.91, 93, 94, 95**). Bu hamur grubunun, Syedra Tip 6 (**Kat. No.6, 7, 8, 9, 12, 13, 14**) ve Agora G199 (**Kat. No. 24, 37, 38, 39**) örnekleriyle karşılaştırıldığında, mineralojik bileşim ve kil kompozisyonu açısından dikkate değer benzerlikler sergilediği görülmektedir.

Söz konusu benzerlikler, hammadde bakımından bölgesel ölçekte ortak bir üretim geleneğine işaret edebileceğini düşündürmektedir. Bu çerçevede, dördüncü hamur grubunun Side ve yakın çevresindeki üretim merkezleriyle bağlantılı olabileceği, ayrıca Syedra ve Pamphylia genelinde gözlenen üretim gelenekleriyle örtüşen bir karakter sunduğu ileri sürülebilir.

- Beşinci hamur: Sarımtırak renkte, bitkisel boşluklara sahip, iri kuvars taneli ve az miktarda gri taşçık ve koyu kahverenginde taşçık katkılıdır (**Kat.No.92**).

Kat.No.88 ve **Kat.No.89** numarayla belgelenen kulplu ağız-boyun parçaları, morfolojik özellikleri ve kil bileşimleri bakımından Elaiussa Sebaste kökenli, literatürde Pompei V.2

²³⁸E. Dündar (2012). A Group of Amphorae from Side Museum and a New Type of Amphora: The Lycian Amphora? *Archäologischer Anzeiger (AA) 1. Halbband, DAI*, s. 43-61.

olarak adlandırılan ikinci grup amphora formlarıyla önemli benzerlikler sergilemektedir²³⁹. Bu örneklerde hem kulp yerleşimi ve formu hem de hamurun içerdikleri mineral bileşenler, söz konusu üretim grubuna dair karakteristik özellikleri yansıtmaktadır. Buna karşılık, aynı grupta yer alan **Kat.No.90** numaralı parça, yalnızca biçimsel (formel) düzeyde benzerlik göstermekte; özellikle kil dokusu, yüzey rengi ve astar uygulamaları açısından diğer iki örnekten ayrılmaktadır. Bu durum, **Kat.No.90** kulplu ağız-boyun parçasının muhtemelen aynı tipolojinin yerel taklidine ya da farklı bir atölye üretimine işaret ettiğini düşündürmektedir.

Kat.No. 88, 89 ve 90 numaralarıyla belgelenen kulplu ağız-boyun parçaları, Elaiussa Sebaste üretimi Pompei V.2 grubu çerçevesinde değerlendirilmektedir ve bu sebeple, MS 1. yüzyıl ile erken 3. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir²⁴⁰. Ancak bu örnekler, tipolojik olarak Atina Agorası'nda ele geçen ve MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen Agora F 73 buluntusuyla da belirli benzerlikler taşımaktadır²⁴¹. Özellikle kulp yerleşimi, boyun formu ve astar uygulamaları açısından gözlemlenen bu paralellik, her iki merkezde benzer üretim geleneklerinin benimsendiğine işaret etmektedir. Side Liman Gümrük Yapısı'ndan ele geçen söz konusu buluntular, hem Elaiussa Sebaste'deki MS 1.-3. yüzyıl üretim evresiyle hem de Atina'daki MÖ 1. yüzyıl örneğiyle uyumlu tipolojik özellikler sergilemektedir. Bu durum, formun uzun süreli dolaşımı ya da bölgesel varyantlar aracılığıyla farklı kronolojik katmanlarda yeniden üretildiğini düşündürmekte; aynı zamanda Side Limanı'nın hem erken İmparatorluk hem de Geç Hellenistik Dönem'e uzanan ticaret bağları ile ilgili olabileceğini akla getirmektedir.

Kat.No.91²⁴² ve **Kat.No.92** numaralı ağız-boyun ve kulplu boyun parçaları tipolojisi bakımından yalnızca Side Arkeoloji Müzesi'ndeki²⁴³ değil, aynı zamanda Amathus²⁴⁴ ve Taşucu Aslan Eyce Müzesi²⁴⁵ koleksiyonlarındaki örneklerle de benzerlik göstermektedir. Özellikle Amathonte buluntularının MS Geç 1. yüzyıl ile 2. yüzyılın ilk yarısına

²³⁹Kızıarslanoğlu, 2019a, **a.g.k.**, 60-61, 70-71, fig. 6-9.

²⁴⁰Kızıarslanoğlu, 2019a, **a.g.k.**, fig. 2, Kat. 1 (E. Sebaste Pompei V.1), 61, 68.

²⁴¹Robinson, 1959, **a.g.k.**, pl. 2, P 11875, 18.

²⁴²Benzerleri için bkz. H. A. Kızıarslanoğlu, 2019a, Fig. 5. Kat. 5 (E. Sebaste Pompei V.1), *SRMKA* 1 içinde, s. 54-71; Kızıarslanoğlu, 2016, **a.g.k.**, Kat. No. 9-17, s. 315-321; H. A. Kızıarslanoğlu (2019b). Elaiussa Sebaste'den Kos Origin Sorunsallı Dressel (DR) 2-4 Amphoraları. V. Keleş, H. Kasapoğlu, H. E. Ergürer, E. Çelikbaş ve A. Yılmaz (Eds.). *Cevat Başaran'a 60. yaş armağanı* içinde, Ankara: Bilgin Kültür Sanat, s. 39-70, fig. 2-3.

²⁴³Dündar, 2012, **a.g.k.**, 45, Fig. 4

²⁴⁴Autret ve Marangou, 2011, **a.g.k.**, pl. 16, fig. 6/a-b.

²⁴⁵Şenol, 2009, **a.g.k.**, 144-145, 226, Kat. No. 50.

tarihlendirilmiş örnekleri ile form ve detay bazında tipolojik paralellikler kurulabilmektedir²⁴⁶.

Kat.No.93 ve **94** numaralı kulplu ağız-boyun parçaları, Parion Odeion kazılarında ele geçen ve MS 2. yüzyıla tarihlendirilen bir Kilikia üretimi örnek ile büyük oranda örtüşmektedir²⁴⁷. Parion'daki bu bireyin, formun erken tipine ait karakteristik ağız yapısını ve özgün kil kompozisyonunu yansıttığı; ayrıca bu formun kentteki tek temsili olduğu belirtilmektedir. Stratigrafik veriler doğrultusunda söz konusu birey MS 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir²⁴⁸.

Sonuç olarak, Pompei V, Agora M54 ve Pinched handle (Agora G199 varyantı) tip amphoraların Elaiussa Sebaste'de üretildiği yönünde görüş birliği oluşmaya başlamakla birlikte, Pompei V formu ile ilgili henüz doğrudan üretim atölyesi verilerine dayanan somut bir kanıt mevcut değildir²⁴⁹. Bununla birlikte, Side'de ele geçen Pompei V amphoralarının, Kilikia Bölgesi'nde üretilip, bölgenin şaraplarının Side limanına ulaştırılmasında kullanılmış olabileceği değerlendirilmelidir. Bu durum, bölge içi ticaret ve üretim-tüketim merkezleri arasındaki ekonomik ilişkiler açısından da önem taşımaktadır.

3.2.4. LRA (late roman amphorae) 1

LRA 1 formu, farklı isimlerle tanımlanmıştır: Augst 58, Beltran 82, Agora M333, Benghazi LRA 1, Egloff 164-167, Kartaca LRA 1, Keay 18, Keay LIII, Kuzmanov XIII, Dressel 34, Ballana 6, British B2, Peacock ve Williams Class 44²⁵⁰, Scorpan VIII²⁵¹, Knossos Types 21 ve 5, Yakobson 9, Antonova VIII-X, Böttger II-1, Radulescu 10, Sabratha Tip 27, Yassıada Tip 1 ve Ephesos (Bezczky) Tip 52 isimlendirmeleriyle de bilinmektedir.²⁵²

²⁴⁶Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 106.

²⁴⁷Akkaş, 2020, **a.g.k.**, Katalog No: 238, 361.

²⁴⁸Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 359 vd.

²⁴⁹Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 63-64.

²⁵⁰Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, fig. 104, 185,

²⁵¹C. Scorpan (1977). Contribution à la connaissance de certains types ceramiques romanobyzantins (IVe-VIe siècles) dans l'espace istro-pontique. *Dacia* 21, s. 269-297, fig. 12, 13.

²⁵²Şenol, 2000, **a.g.k.**, 196; Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 185.

3.2.4.1. Tipolojisi

D. Pieri, LR 1 formunu iki ana tipe ayırmıştır: LRA 1A ve LRA 1B. Bu tiplerin yanı sıra “transition” ve “sous-module” alt varyantları da tanımlanmıştır. LRA 1A, MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl arası; LRA 1A transition, MS 5. yüzyıl sonu ile 6. yüzyıl başları; LRA 1A sous-module, MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl ilk yarısı; LRA 1B, MS 6. yüzyıl ile 7. yüzyıl ortaları; LRA 1B sous-module ise MS 6. yüzyıl ortası ile 7. yüzyıl ortaları arasına tarihlendirilmektedir²⁵³.

LRA 1 olarak üretilen formun, genel morfolojisi şu şekildedir: Dışa doğru hafif çekilmiş dudak kenarı dış tarafta bant şeklinde ve hafif olukludur. Dudak üzerinden başlayan ve omuza kadar uzanan oval kesitli dikey kulplar üzerinde düzensiz yivler yer almaktadır. Gövde kısmı oval ve üzerinde belirli ve düzensiz aralıklarla verilmiş yivler yer almaktadır. Bu yivler formun alt varyantlarına ve üretim yerlerine göre farklılık göstermektedir. Dip kısmı, basit bir şekilde hafif çıkıntı ile sonlanan bombeli ve düğme şeklinde bir görünüme sahiptir²⁵⁴.

Pieri'nin tanımladığı LRA 1A tipi, morfolojik olarak; köşeli veya yumuşak geçişli ağız kenarına, dış çapı 5-7,5 cm arasında değişen bantlı bir görünüme, yumurta şekilli gövdeye, hafifçe daralan dar, dikey, silindirik boyna, üst kısmı derin oluklu dikey kulplara ve düğme şeklinde çıkıntı ile sonlanan yuvarlak dip kısma sahip gibi karakteristik özellikler sunmaktadır²⁵⁵. Gövde yüzeyi genellikle kademeli ve düzensiz yivlerle süslenmiştir. LRA 1A Tipi Amphoralar'ın 15 ile 27 litre arasında değişen bir kapasiteye sahip olduğu belirlenmiştir.

LRA 1B tipi, MS 6. ve 7. yüzyıllarda üretilen daha geç örneklerden olduğu söylenebilir²⁵⁶. LRA 1B tipi morfolojisi, kalınlaştırılmış ve yuvarlaklaştırılmış, 10-12,5 cm çapında ağız kenarı, ağız kenarını vurgulayan kademeli bant ve silindirik dar boynu ile LRA 1A Tipi'ne kıyasla daha kısaltılmış ve küreselleşmiş bir gövde yapısına sahiptir²⁵⁷. Bu tipin ortalama

²⁵³Pieri, 2005, **a.g.k.**, 71; A. F. Ferrazzoli ve M. Ricci (2010). Un Centro di Produzione delle Anfore LR 1: Elaiussa Sebaste in Cilicia. Gli Impianti, Le Anfore. S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci ve G. Guiducci (Eds.), LRCW 3 içinde, *BAR IntSer* 2185 (II), England: Oxford, Archaeopress, s. 817; Şenol, **a.g.k.**, 2000, 196.

²⁵⁴R. Tomber (2007). Rome and Mesopotamia-Importers into India in the First Millennium AD, *Antiquity*, 81, s. 125, 158.

²⁵⁵Pieri, 2005, **a.g.k.**, 70-74.

²⁵⁶Ferrazzoli ve M. Ricci, 2010, **a.g.k.**, 817.

²⁵⁷Pieri, 2005, **a.g.k.**, 75-76.

15-20 litre arasında değişen bir kapasiteye sahip olduğu kaydedilmiştir²⁵⁸. LRA 1A ve LRA 1B ana tiplerin, sous-modüllerden morfolojik olarak ve kapasite olarak farklılıkları vardır. Bu farklılıklar, LRA 1A sous-modüllerde ve LRA 1B sous-modüllerde ana tiplere nazaran boyun ince ve uzun, gövde kapasiteleri azalmış olarak kendini göstermektedir.

Genellikle yoğun miktarda kireç ve kum, serpantin ve piroksen içerikli, gözenekli ve az rafine bir yapıda olan kil özelliği, bu amphora grubuna özgüdür²⁵⁹. Formun, kırmızımsı sarı (5YR 6/6-7/6-7.5YR 6/6), sarımsı kırmızı (5YR 5/6) ve pembemsi krem (7.5YR 8/2-4) gibi çeşitli renk tonları görülür. Gövde yüzeyleri, formun belirgin bir özelliği olan yivlerle süslenmiş ve birçok örnekte, *tituli picti* tekniği ile kırmızı veya siyah tonlarda sembol ve monogramlar eklenmiştir.

LR 1 Amphoraları, boyun ve omuz kısımlarında genellikle ticari işaretler, modiuslar²⁶⁰ (ölçü birimi), vergi sembolleri veya dini monogramlar içeren *tituli picti* ile zengin bir görsellik sunmaktadır²⁶¹.

Elaiussa Sebaste Bölgesi'nde bulunan amphoralar, sert, kumlu ve kireç parçacıklı hamurlarıyla dikkat çekmektedir. Bunlar, açık sarıdan kırmızıya (7.5 YR 8/2-4 ve 5 YR 7/6) uzanan renk skalasına ve astarlı kaba yüzeylere sahiptir. Soli/Pompeipolis'te bulunan LRA 1A ve 1B formları, sarımsı bej (5 Y 7/3-8/3) ve turuncumsu bej (10 YR 6/4) renk tonları arasında değişir. Bu amphoralarda nadiren rastlanan gümüş mika, çok ince kahverengi tanecikler ve küçük kireç boşlukları ile grimsi beyaz parçacıklar bulunmuştur²⁶².

Aigeai (Yumurtalık Körfezi)'de üretilen amphoralar, sert, kaba ve kum katkılı hamurlarıyla, pembemsi beyaz (7.5YR 8/2) ve pembemsi gri (5YR 7/2) renk tonları arasında değişen renklerde gözlenmiştir. Bu hamurlar, yüksek oranda küçük beyaz kireçtaşı içeriğine sahiptir²⁶³.

²⁵⁸Pieri, 1998, **a.g.k.**, 99; Pieri, 2005, **a.g.k.**, 76-77.

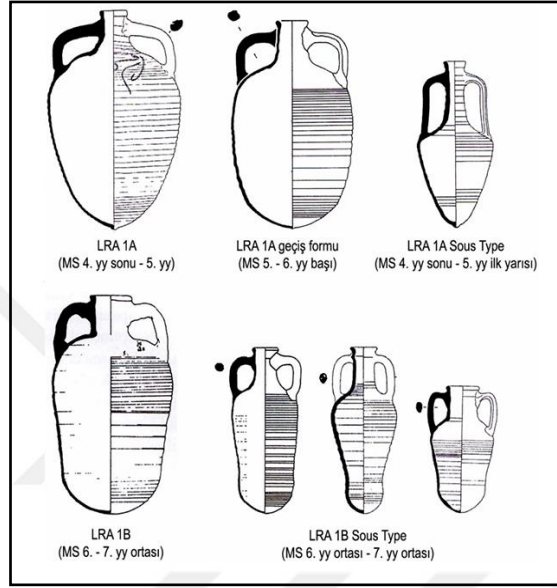
²⁵⁹Hammond, 2015, **a.g.k.**, 92-93.

²⁶⁰Modius, Roma'da tahıl ölçü birimi, (ayrıntı için bkz. S. Kabağaç ve E. Alova (1995). Latince-Türkçe sözlük (1. bs. C. 1), İstanbul, s. 372).

²⁶¹S. J. Keay (1984). A Typology And Economic Study: The Catalan Evidence, LRCW, *BAR IntSer* 196 (i), England: Oxford, Archaeopress, s. 268-278.

²⁶²Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 239; A. K. Şenol (2009). "AETAM'da Bulunan Amphoraların Tipolojisi". Ed. A. K. Şenol, AETAM'da (Arslan Eyce Taşucu Amphora Müzesi) Bulunan Ticari Amphoralar ve Akdeniz'de Ticaretin İzleri. İzmir, s. 145; Autret, Yağcı ve Rauh, **a.g.k.**, 2010, 203-207.

²⁶³Autret, Yağcı ve Rauh, 2010, **a.g.k.**, 205-206.

Şekil 10 LRA 1 formunun tipolojik-kronolojik değişimleri (D. Pieri, 2005, s. 71; A. Kızırlanoğlu, 2016, 480)

3.2.4.1.1. Proto-LRA 1

LR 1 amphoralarının öncü varyasyonu olduğu kabul edilen Proto-LR 1 amphoraları, Egloff 169²⁶⁴, A. Opait LR 1A2²⁶⁵, Keay LIII²⁶⁶ ve Pieri LR 1A²⁶⁷ gibi isimlerle de bilinmektedir.

Pieri'nin, LR 1A tipi olarak tanımladığı erken tip amphora, bazı araştırmacılar tarafından Proto-LR 1 amphorası tipi olarak adlandırılmaktadır. Proto-LR 1 amphoraları, bazı araştırmacılara göre, MS 4. yüzyılın II. yarısında²⁶⁸, bazılarına göre ise, MS 4. yüzyılın ortalarında görülür²⁶⁹. İlâveten, bu tipin MS 4. yüzyılın üçüncü çeyreği civarında LRA 1 olarak tanımlanan şeklini aldığı düşünülmektedir²⁷⁰.

Proto-LR 1 amphoraları morfolojisi, bu form, ağız kenarında bant, derin oluklu dikey kulplar, konik ve nervürlü gövde ile LR 1 amphoraları ile benzer düğme şeklinde bir dip

²⁶⁴M. Egloff (1977). La potterie copte. Quatre siècles d'artisanat et d'échanges en basse- Égypte. *Kellia III* içinde, (s. 108-119), s. 113.

²⁶⁵A. Opait (2010). On The Origin Of Carthage LR Amphora 1. N. Poulou-Papadimitriou-E. Nodrou-V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4 içinde, *BAR IntSer* 2185 (II), England: Oxford, Archaeopress, s. 1017, 1020, 1021.

²⁶⁶S. J. Keay (1984). A typology and economic study: the Catalan evidence, LRCW içinde, *BAR IntSer* 196 (i), England: Oxford, Archaeopress, s. 250-251.

²⁶⁷D. Pieri (2005). Le Commerce du vin Oriental, A L'époque Byzantine (Ve-VIIe siècles), Le Témoignage des amphores en Gaule, IFPO Bibliothèque Archeologique et Historique- T.124, Beyrouth, Fig. 25, 71.

²⁶⁸B. Tekkök, B. M. Akarsu, D. Tamer ve E. Tamer (2024). Sinop Müzesi'nden Bir Grup Roma Amphorası Üzerinden MÖ 1. Yüzyıl-MS 7. Yüzyıl Arası Karadeniz Ticaretine Genel Bir Bakış. *Arkhaia Anatolika* 7 içinde, (s. 47-90), s. 60.

²⁶⁹Opait, 2010, **a.g.k.**, 1017.

²⁷⁰Opait, 2010, **a.g.k.**, 1017.

yapısına sahiptir. Caesarea, Beyrut ve Mısır gibi merkezlerde bu forma ait erken örnekler tespit edilmiştir²⁷¹. Proto-LRA 1'in en erken tanımlanan varyantı ise olasılıkla İtalya'da keşfedilen bir amphora olduğu ifade edilmektedir²⁷². Tipin Beyrut'ta keşfedilen varyantının MS 325/+ ve sonrasına ait olduğu belirtilmektedir²⁷³. Mısır'da²⁷⁴ keşfedilen küçük bir amphoranın da morfolojik olarak Proto-LRA 1 benzeri varyanta ait ara bir dönem amphorası olabileceği öngörülmektedir²⁷⁵.

3.2.4.2. Üretim Alanları

Geç Antik Çağ'da formun popüler olması nedeniyle, Kilikia Bölgesi²⁷⁶, Kuzey Suriye²⁷⁷, Kıbrıs²⁷⁸, Batı Anadolu ve Kuzey Afrika gibi çok geniş bir coğrafyada üretildiği bilinmektedir.

Doğu Akdeniz kıyısı boyunca doğudan batıya doğru Seleukeia Pieria ve çevresinde petrolojik analizlerle LR 1 Amphoraları'nın üretimi saptanmıştır. Aigeai (Yumurtalık Körfezi), Tarsus, Kazanlı Bölgesi, Soli/Pompeipolis, Zephyrion, Elaiussa Sebaste²⁷⁹, Korykos²⁸⁰ LR 1 Amphora üretimi tespit edilen merkezlerdendir²⁸¹. Kazanlı ve Zephyrion'da LR 1 Amphoralar'a ait birçok örnek ve seramik çöplükleri gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu yoğun üretimin temel sebebi, artan tarımsal üretimin diğer bölgelere pazarlanması ihtiyacı olarak gösterilebilir²⁸². Soli/Pompeipolis'teki amphora atık

²⁷¹R. Tomber (1999). Pottery from the sediments of the Inner Harbour (Area 114). *Caesarea Papers* (2) içinde, s. 296-321; Pieri, 2005, **a.g.k.**, 74.

²⁷²P. Arthur (1998) Eastern Mediterranean Amphorae between 500 and 700: A View From Italy. *Ceramica in Italia: 6-7 Secolo. Atti Del Convegno in Onore di J. W. Hayes*. L. Sagui (Ed.), Florence: All'Insegna del Giglio, s. 157-184, 164.

²⁷³P. Reynolds (2005). Levantine amphorae from Cilicia to Gaza: a typology and analysis of regional production trends from the 1st to the 7th centuries. J.M. Gurt i Esparraguera, J. Buxeda i Garrigos ve M. A. Cau Ontiveros (Eds.), LCRW 1, s. 563-611. *BAR IntSer* 1340. England: Oxford, Archaeopress.

²⁷⁴Egloff, 1977, **a.g.k.**, 133.

²⁷⁵Opait, 2010, **a.g.k.**, 1017.

²⁷⁶Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 72-78.

²⁷⁷Keay, 1984, **a.g.k.**, 270-275.

²⁷⁸Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 239; D. Michaelides (1996). "The Economy of Cyprus During the Hellenistic and Roman Periods", The Development of the Cypriot Economy, From the Prehistoric Period to the Present Day, (eds. V. Karageorghis-D. Michaelides), s. 149; S. W. Manning vd., (2000). Late Roman Type 1a Amphora Production At The Late Roman Site of Zygi-Petrini, Cyprus, *Report of the Department of Antiquities Cyprus*, s. 255; B. Gomez vd., (2002). The Source Provenance of Bronze Age And Roman Pottery From Cyprus, *Archaeometry*, 44(1), s. 23-36; K. W. Jacobsen (2004). Regional Distribution of Transport Amphorae in Cyprus in the Late Roman Period. J. Eiring-J. Lund (Eds.), *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean*, Monographs of the *Danish Institute at Athens Volume* (5), s. 145.

²⁷⁹Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 190.

²⁸⁰E. Alkaç (2012). Korykos (Kilikia) Yüzey Araştırmalarında Bulunan LR 1 Amphoraları. *OLBA XX* içinde, s. 323-344.

²⁸¹Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 239, fig. 19-18; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 145.

²⁸²Pieri, 2005, **a.g.k.**, 80.

yığınının boyutu, yoğunluğu ve malzemedeki homojenlik, kentte LR 1 Amphoraları'na ait üretim atölyelerinin varlığını göstermiştir. Elaiussa Sebaste'de tespit edilen fırınlarda ağırlıklı olarak LR 1 formunun üretildiği, fırın kalıntılarının içinde ve etrafında ele geçen çok sayıdaki amphora parçalarıyla netlik kazanmıştır²⁸³. Son zamanlarda Korkyos kentinde yapılan yüzey araştırmaları ile burada da LR 1 Amphora buluntularının ele geçtiği bilinmektedir²⁸⁴. Bölge içindeki üretimle ilgili diğer bir bulgu, fırın kalıntıları ve atık malzemenin tespit edildiği, bölgenin dağlık kısımlarında yer alan Deliçay civarındadır²⁸⁵. Yine, Kilikia Bölgesi'nde Magarsos (Karataş)'ta yapılan kazılarda LR 1 Amphoraları'nın üretimine dair kanıtlar, atık seramik tabakalarıyla netleştirilmiştir²⁸⁶.

Kıbrıs'ta, Paphos'ta, Kourion'da²⁸⁷, Amathous'ta²⁸⁸ ve Zygi-Petrini'de²⁸⁹ LR 1 amphora üretiminin yapıldığı öngörülmüştür²⁹⁰. Ancak, Kıbrıs'taki kentlerde sadece Paphos ve Zygi'de üretim olduğuna dair bilgi sağlanmıştır²⁹¹. Batı Anadolu'da Rhodos, Kos²⁹², Paros²⁹³ ve İçmeler'de²⁹⁴ üretimi tespit edilmiştir.

Kuzey Suriye Ras al Bassit'te formun MS 5. yüzyıl başlarında sadece bölgenin ihtiyacını karşılayacak kadar LR 1 amphoralarının üretildiği tespit edilmiştir²⁹⁵.

Batı Akdeniz ve Ege'ye ihraç edilirken, Kıbrıs üretimi LR 1 amphoraların da Mısır'a ürünlerini satmış olabileceği önerilmiştir²⁹⁶. Ancak, yine de Mısır'da bulunan Kilikia

²⁸³Kızılsırlanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 72.

²⁸⁴Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 242, Şenol, **a.g.k.**, 2009, 145; Şenol ve Alkaç, 2017, **a.g.k.**, 831-843.

²⁸⁵Şenol ve Alkaç, 2017, **a.g.k.**, 831-843.

²⁸⁶Kızılsırlanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 190.

²⁸⁷S. J. Hayes, (2007) s. 437-438.

²⁸⁸S. Demesticha (2003) Amphora productions on Cyprus during the late Roman period, *VIIIe congrés international sur la céramique médiévale en méditerranée*, Thessaloniki, 11-16 Octobre 1999, 2003, s. 470-71.

²⁸⁹Demesticha, 2003, **a.g.k.**, 471-472, fig. 1.

²⁹⁰Demesticha, 2003, **a.g.k.**, 469-476; Pieri, 2007, **a.g.k.**, 620, fig. 5.

²⁹¹Pieri, 2007, **a.g.k.**, D. Pieri (2007). Les centres de production d'amphores en Méditerranée orientale durant l'antiquité tardive: Quelques remarques. M. Bonifay – J. C. Trégliat (Eds.), LRCW 2, Vol. II, *BAR IntSer* 1662 (II), Oxford, s. 620, 611-625, fig. 5.

²⁹²C. Diamanti (2010). Local Production And Import Of Amphoras at Halasarna of Kos Island (5th-7th c.), *Athens*, s. 1.

²⁹³C. Diamanti (2016). The Late Roman Amphora workshops Of Pa Ros Island In The Aegean Sea (Recent Results), *RCRF Acta* (44) içinde, s. 691.

²⁹⁴Pieri, 2005, **a.g.k.**, 80, fig. 38.

²⁹⁵P. J. E. Mills ve P. Reynolds (2014). Amphorae and Specialized Coarsewares of Ras al Bassit, Syria: Local Products and Exports. N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.). LRCW 4 içinde, *BAR IntSer* 2616, Oxford: Archaeopress, s. 133-142, fig. 4- 11, 12.

²⁹⁶Şenol, 2009, **a.g.k.**, 147, bkz. dn.512.

Bölgesi LR 1 amphoraları, Kıbrıs üretimi LR 1 amphoralarından sayıca fazla olduğu tespit edilmiştir²⁹⁷.

Görsel 5 LRA 1 üretim merkezleri (İ. Akkaş, 2020, Şekil 3.5.7., 380)

Mısır’da St. Jeremia (Saqqara)²⁹⁸, Bauloit²⁹⁹, Uyn Musa³⁰⁰ ve Kellia’da³⁰¹ LR 1 Amphoraları B varyantına ait taklit üretimler bulunmuştur. Kuzey Afrika’da, Tunus, Henchir ech Chekaf (Salakta)’ta, Acium’da yerel ve bölgesel pazarlar için üretilmiş şarap, zeytin ve zeytinyağı taşımacılığında kullanılan LRA 1 Similis olarak sınıflandırılan varyantına ait üretim atölyesi tespit edilmiştir³⁰².

3.2.4.3. Kullanım alanları

Beyrut, Kıbrıs ve Mısır’da 4. yüzyılda ortaya çıkan bu formun, üretim alanlarından bu bölgelere taşınan tarımsal ürünlerle birlikte, özellikle “*annona*” sistemine dâhil edilen askeri birliklere kumanya sağlamak için kullanıldığı düşünülmektedir.

LR 1 amphoralar, temel olarak şarap ve zeytinyağı taşıma amaçlı kullanılmış olup, yapılan analizler sonucunda bu kapların iç yüzeylerinde katran veya reçine tabakası ile zeytin çekirdeği kalıntıları tespit edilmiştir³⁰³. Bu bulgular ve üretim merkezlerinde keşfedilen şarap ve zeytinyağı ışıkları, amphoraların asıl kullanım amaçları hakkında net

²⁹⁷Şenol, 2009, **a.g.k.**, 147.

²⁹⁸H. Ghaly (1992). Pottery workshops of St. Jeremia (Saqqara). *CCE*, 3 içinde, s. 161-171, fig 16a-b.

²⁹⁹Manchand ve D. Dixneuf, 2007, 316, Fig. 21-23.

³⁰⁰P. Ballet ve D. Dixneuf (2004). Ateliers D'Amphores de la Chora Egyptienne aux Epoques Romaine et Byzantine. In J. Eiring ve J. Lund (Eds.). *Transport amphorae and trade in the Eastern Mediterranean, monographs of the Danish Institute at Athens Volume 5* içinde Athens: Aarhus University Press, s. 67-72, 71.

³⁰¹Pieri, 2007, **a.g.k.**, 615, fig. 15.2.

³⁰²S. Amari (2014). Observations on the Late Roman Coarse Wares Production from the Factory of Acium in Sicily (Italy). In N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou & V. Kilikoglou (Eds.). *LRCW 4, BAR IntSer 2616* içinde, England, Oxford: Archaeopress, s. 225-233, 226-227, fig. 1, 9-11.

³⁰³Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 133.

bilgiler sağlamaktadır³⁰⁴. Antik kaynaklardan edinilen bilgiye göre, özellikle Kilikia Bölgesi'nin kendi üretimi olan şarap ile Girit üretimi kuru üzüm şarabı karşılaştırıldığında, Girit üretimi şaraptan sonra Kilikia Bölgesi şarabının saygı duyulan bir şarap olduğu ifade edilmektedir³⁰⁵.

3.2.4.4. Yayılım alanları

Akdeniz Havzası'nın doğu ve güney kısımlarındaki yayılım alanları incelendiğinde, LR 1 formları MS 4. yüzyıl sonlarından MS 7. yüzyıl başlarına kadar olan dönemlerde sıkça karşılaşılan bulgulardandır³⁰⁶.

MS 4. yüzyıl itibariyle, Doğu Akdeniz'de artan ticari hareketlilik, LR 1 amphoralarının üretilmeye başlanması ve bu kapların Akdeniz³⁰⁷, Karadeniz³⁰⁸, Tuna ve Fırat nehirleri³⁰⁹ aracılığıyla geniş bir coğrafi alana yayılmasını sağlamıştır. En eski LR 1A grup örnekleri, Kourion'da MS 365 yılında meydana gelen deprem kalıntıları arasında bulunmuştur³¹⁰. Buna karşın, LRA 1B varyantının en eski örnekleri MS 5. yüzyılın son çeyreğinden öncesine ait değildir³¹¹. Elaiussa Sebaste kentinde yapılan son dönem çalışmaları, buradaki en eski LRA 1A varyantı örneklerinin MS 350-400 yılları arasına, en geç LRA 1B örneklerinin ise MS 650-680 yıllarına tarihlendiğini ortaya koymuştur³¹².

Kilikia ve Suriye üretimi LR 1 amphoraların başlangıçta Doğu Akdeniz ve Ege Bölgesi'ne, Kıbrıs üretimi olanların ise Mısır pazarlarına ihraç edildiği üzerinde durulmuştur³¹³. Ancak, son zamanlarda Mısır'da ele geçen LR 1 amphoraları üzerinde

³⁰⁴Formun içinin reçine veya katran ile kaplanması 3 temel amacı olduğu bilinmektedir. Bunlar, 1) Şarabı taşıma sırasında ısıdan korumak, 2) Gözenekli yapıdaki kil gövdelerinden sızıntıyı önlemek ve 3) Şarabın tadını iyileştirmek veya korumak, ayrıntı için bkz. C. Vogt vd., (2002). Notes On Some Of The Abbasid Amphorae of Istabl Antar- Fustat (Egypt), *Bulletin of the American School of Oriental Research*, 326, s. 71-76; Pieri, **a.g.k.**, 2005, 81-85.

³⁰⁵Plinius, 1938, **a.g.k.**, XIV, 81.

³⁰⁶Riley, 1979, **a.g.k.**, 212-215.

³⁰⁷Scorpan, 1977, **a.g.k.**, s. 269-296.

³⁰⁸A. Sazanov (2007). Les Amphores Orientales d'Epoque Protobyzantine Au Nord De La Mer Noire: Chronologie et Typologie. M. Bonifay ve J. C. Trégliat (Eds.), *LRCW 2, BAR IntSer 1662*, England: Oxford, Archaeopress, s. 803-815.

³⁰⁹Reynolds, **a.g.k.**, 2005, 565.

³¹⁰J. A. Riley (1982). New Light on Relations Between the Eastern Mediterranean and Carthage In The Vandal and Byzantine Periods: The Evidence From the University of Michigan Excavations, l'Institut national d'archéologie et d'Art (Tunisie), Actes, Colloque Sur La Céramique Antique, s. 116; J. Lund (1993). Rhodian Amphorae as Evidence for the Relations between Late Punic Carthage and Rhodes". *ActaHyp 5*, s. 130.

³¹¹Ferrazzoli ve Ricci, **a.g.k.**, 2010, 817-818.; Kızıllarslanoğlu, **a.g.k.**, 2016, 183- 184.

³¹²Ferrazzoli ve Ricci, **a.g.k.**, 2010, 815-819.

³¹³M. Touma (2001). Quelques Témoignages De La Céramique Sur Les Echanges Syro-Chypriotes A La Période Byzantine, *La Céramique Byzantine et Proto-Is- lamique en Syrie-Jordanie (IVe-VIIIe siècles apr.*

yapılan hamur ve kil analizlerinde³¹⁴, bölgeye gelen ürünler arasında Kilikia formlarının, özellikle MS 6. yüzyıl tabakalarında LR 1B varyantının, Kıbrıs üretimlerine kıyasla daha yoğun olduğu belirlenmiştir³¹⁵.

Zeugma'da³¹⁶ bulunan örneklerin MS 5. ile 7. yüzyıl arasına tarihlendiği bilinmektedir³¹⁷. Yassı Ada Batığı'nda ele geçen LRA 1A varyantı örneklerinin MS 4. yüzyıla, LRA 1B varyantı örneklerinin MS 7. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Samos'ta yapılan kazı çalışmalarında da aynı dönemlere ait LR 1 amphora parçaları bulunmuştur³¹⁸. Rhodiapolis'te³¹⁹ yapılan kazılarda az sayıda MS 5.-7. yüzyıla tarihlendirilen parçalar ele geçmiş, Kopetra'da³²⁰ ise LRA 1 varyantına ait örnekler MS 5.-7. yüzyıl tabakalarında dağınık olarak karşılaşılmıştır.

Kazı faaliyetleri sırasında Kartaca'da bulunan LR 1 Tipi amphoraların MS 5. yüzyıl ile 7. yüzyıl arasına tarihlendiği ve özellikle 6. yüzyılda zirveye ulaştığı belirlenmiştir³²¹. Kartaca'da formun en eski örnekleri, MS 425 yılı civarında Theodosius duvarının dolgusunda keşfedilmiştir. En geç örnekleri ise MS 7. yüzyılın sonlarına ait çöktelerde bulunmuştur. Lamlu'da yapılan kazılarda, MS 7. yüzyılın başlarına tarihlenen katmanlardan çıkarılan LR 1 amphoralar üzerinde yapılan arkeometrik analizler, bu

J.-C.). E. Villeneuve ve P. M. Watson (Eds.), s. 53; G. Majcherek (2004). Alexandria's Long – distance Trade in Late Antiquity-the Amphora Evidence. J. Eiring - J. Lund (Ed.), *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean*, Monographs of the *Danish Institute at Athens*, 5, s. 235.

³¹⁴A. K. Şenol (2008). Cilician Commercial Relations with Egypt due to the New Evidence of Amphora Finds, *OLBA XVI* içinde, s. 115-116.

³¹⁵J. A. Riley (1981). The Pottery From The Cisterns 1977.1, 1977.2, 1977.3. H. Humphrey (Ed.), *Excavations at Carthage 1975-1979: Conducted by the University of Michigan. Vol. 6*, s. 120.

³¹⁶P. Reynolds (2013). *Transport Amphorae of the First to Seventh Centuries: Early Roman to Byzantine Periods*. W. Aylward (Ed.), *Excavations at Zeugma*, Chapter Three, Conducted by Oxford Archaeology, California, s. 102, Pl. 67/AM327, Pl. 73/AM462-AM465.

³¹⁷G. F. Bass ve F. H. Van Doorninck (1971). A Fourth-Century Shipwreck at Yassi Ada, *AJA*, 75(1), s. 27-37; G. F. Bass ve F. H. Van Doorninck (1982). Yassi Ada, I, A Seventh-century Byzantine Shipwreck, Texas, s. 155.

³¹⁸C. Steckner (1989). Les Amphores LR 1et LR 2 En Relation Avec Le Pressoir Du Complexe Ecclésiastique Des Thermes De Samos, *Recherches Sur La Céramique Byzantine*. V. Derche ve J. H. Spieser (Eds.), *BHC Suppl.* 18, s. 58.

³¹⁹Ö. Çömezoglu (2012). Bizans Döneminde Günlük Kullanım Amaçlı Cam Objeler ve Kullanım Alanları Üzerine Düşünceler. *Sanat Tarihi Yıllığı*, (20), s. 17-49.

³²⁰M. L. Rautman (2000). The Busy Countryside of Late Roman Cyprus, *Report of the Department of Antiquities Cyprus*, 38, s. 321.

³²¹Riley, 1981, **a.g.k.**, 120.

amphoraların kilinin Kıbrıs'ta üretildiğine dair özellikler gösterdiğini ortaya koymuştur³²².

Doğu Akdeniz, Mısır ve Kartaca gibi merkezlerde yoğun olarak ele geçen LR 1 Amphoraları ile Batı Akdeniz'de de karşılaşılmıştır. İspanya ve İtalya Yarımadası gibi batıdaki yerleşimlere ait katmanlarda LR 1 amphoraları sıklıkla rastlanan buluntulardandır. Özellikle, MS 5. ve 6. yüzyıllarda Kuzeybatı İspanya ve Güneybatı Britannia'ya yönelik ithalata odaklanılmıştır³²³. İspanya'da değerlendirilen veriler LR 1 amphoralarının ithalatının MS 4. yüzyıl sonundan, MS 6. yüzyıl ortasına kadar devam ettiği tespit edilmiştir³²⁴. İtalya'da³²⁵ MS 500-600 ile MS 625-725 arasına tarihlendirilen katmanlarda, İngiltere'de³²⁶ MS 6.-7. yüzyıl katmanlarında ve Fransa'da³²⁷ MS 5.-6. yüzyıl katmanlarında bulunmuştur.

İspanya, Katalonya kazılarında MS 5. yüzyıla tarihlendirilen LRA 1 buluntuları, Taragona'da 6. yüzyıl ortalarına, Estrato'da MS 6. yüzyıl başlarına, Can Bosc de Basea'da ise MS 4. ve 5. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir.

İtalya'da yapılan kazılar, LR 1 amphoralarının Roma'daki Palatino³²⁸, Magna Mater Tapınağı ve Crypta Balbi'de³²⁹ MS 4. ve 5. yüzyıl arasına; Aquileia'da³³⁰ MS 4. ve 6.

³²²S. Antonelli ve O. Menozzi (2014). Late Roman Coarse Ware And Amphorae From Cyrenaica (Libya): The Case of Lamluda. N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou – V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 888.

³²³Riley, 1981, **a.g.k.**, 120; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 199.

³²⁴Keay, 1984, **a.g.k.**, 271, 278; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 199; E. Alkaç, (2015). *Kanytellis Kazısından Late Roman 1 Amphoraları, Kanytellis-Kanlıdivane*. Dağlık Kilikia'da Bir Kırsal Yerleşimin Arkeolojisi, Ü. Aydınoglu (Ed.), İstanbul: Ege Yayınları, s. 126.

³²⁵P. D. Wingo (2005). Liguria in Late Antiquity and in the Early Middle Ages: Its Trade Relations with the Western and Eastern Mediterranean Sea Through Transport Amphorae. In J. M. Gurt Esparraguera, J. Buxeda Garrigós ve M. A. Cau Ontiveros (Eds.), LRCW I, *BAR IntSer* 1340 içinde, s. 341-353.

³²⁶E. Campbell ve C. Bowles (2004). Byzantine Trade to the Edge of the World: Mediterranean Pottery Imports to Atlantic Britain in the 6th Century. Byzantine Trade, 4th-12th Centuries, The Archaeology of Local, Regional and International Exchange, Papers of the Thirty-Eighth Spring Symposium of Byzantine Studies, Marlia Mundell Mango (Ed.), St John's College, University of Oxford, March, s. 298.

³²⁷M. Bonifay ve F. Villedieu (1989). Importations D'Amphores Orientales en Gaule, V.-VII. Siècle, *BCH Suppl. XVIII*, Recherches sur la Céramique Byzantine s. 17-46.

³²⁸A. Carignani ve F. Pacetti (1989). Le Importazioni di Anfore Bizantine a Roma fra IV e V Secolo: Le Evidenze di Alcuni Contesti Urbani, Recherches sur la Céramique Byzantine, *BCH Suppl. XVIII*, s. 10-11.

³²⁹A. Ceazzi-Brusco (2014). La Ceramica Comune, la Ceramica da Cucina Locale e Importata, e le Anfore dallo Scavo di via Bolivia, Aquileia (Udine-Italia), N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou – V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 943-953.

³³⁰P. D. Wingo (2005). Liguria In Late Antiquity and in the Early Middle Ages: Its Trade Relations with the Western and Eastern Mediterranean Sea Through Transport Amphorae. J. M. Gurt-Es- parraguera-J. Buxeda-Garrigós-M. A. Cau-Ontiveros (Eds.), LRCW 1, *BAR IntSer* 1340, England: Oxford, Archaeopress, s. 341-353.

yüzyıl arasına; Liguria’da³³¹ ise en MS erken 6. yüzyıl başlarına ve en geç 8. yüzyılın ilk çeyreğine; Corte Vanina’da ise MS 4. yüzyıl ortaları ve 7. yüzyıl arasına tarihli oldukları bulguları ile desteklenmiştir³³². Yunanistan’da ise, Cassandra (Chalcidice) ve Kanistro’da yapılan kazılarda³³³ LRA 1 formuna ait parçalar MS 5. ve 6. yüzyıl arasına; Argos’ta³³⁴ MS 4. yüzyıl ortaları ve 6. yüzyıl sonuna; Kerameikos’ta³³⁵ en erken MS 5. yüzyılın ilk yarısına; Philippi’de³³⁶ ise MS 4. ile 5. yüzyıl arasına LRA 1A ve MS 6. ile 7. yüzyıl arasına LRA 1B örnekleri; Atina Agorası’nda³³⁷ 6. yüzyıla ve Nicopolis’te 7. yüzyıla tarihlemeleri yapılmıştır.³³⁸

Kuzey Karadeniz Bölgesi’nde yürütülen arkeolojik çalışmalar, LR 1 Tipi amphora örneklerinin MS 4. yüzyıla ait olmadığını ortaya koymuştur; en eski örneklerin MS 5. yüzyıl öncesine ait olmadığı belirlenmiştir. Bu bilgidен hareketle, LRA 1 Tipi amphoraların Karadeniz çevresine ilk ciddi ihracatı MS 5. yüzyılın başlarında başladığı görülmektedir³³⁹. MS 5. yüzyılın başından MS 7. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Karadeniz’in batı ve güney kıyılarında oldukça yaygın olarak bulunurken, Karadeniz’in kuzey ve doğu bölgelerinde MS 6. yüzyılın ikinci çeyreğinden MS 7. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar olan dönemlerdeki kazılarda ortaya çıkarılmıştır³⁴⁰. Özellikle Scythia

³³¹C. Corti (2005). Anfore e Ceramiche D’Impasto Grezzo dal Sito Corte Vanina (Concordia Sulla Secchia/Modena/Italia): Importazioni e produzioni locali tra Tardoantico e Altomedioevo, J. M. Gurt-Esparraguera, J. Buxeda-Garrigós ve M.A. Cau-Ontiveros (Eds.), LRCW 1, *BAR IntSer* 1340, England: Oxford, Archaeopress, s. 355-367.

³³²Keay, 1984, **a.g.k.**, 271-278.

³³³V. Spyros ve T. Elisavet-Bettina (2014). Late Roman Pottery from Recent Excavations at Cassandra Chalcidice, στο: Natalia Poulou-Papadimitriou, Eleni Nodarou and Vassilis Kilikoglou (Eds.), LRCW 4. Volume I, *BAR IntSer* 2616, (I), England: Oxford, Archaeopress, s. 723-735.

³³⁴C. Abadie-Reynal (1999). “Les Amphores Protobyzantines D’Argos (IV e -VI e siècle)”, *Recherches Sur La Ceramique Byzantine, BCH Supplé*, XVIII, s. 47-56; C. Abadie-Reynal (1989a). “Les Amphores Romaines en Mer Noire (I er - IV e s.)”, *Production Et Commerce Des Amphores Anciennes En Mer Noire*, (ed. Y. Garlan), s. 255-264.

³³⁵Böttger, **a.g.k.**, 1992, 346, Taf. 101, 1-3.

³³⁶S. Zachariadis (2014). Pottery From The Workshop Building, In The Early Byzantine City of Philippi, Greece. N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 706-707.

³³⁷Robinson, **a.g.k.**, 1959, Pl. 32/M333.

³³⁸P. Reynolds ve E. Pavlidis (2014). “Nicopolis (Epirus Vetus): An Early 7th Century Pottery Assemblage from the ‘Bishop’s House’ (Greece)”, N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 451-467.

³³⁹Reynolds, **a.g.k.**, 2005, 577; A. Sazanov (1999). “Les Amphores “LA 1 Carthage” Dans La Region De La Mer Noire”, *Typologie et Chronologie: V e -VII e s. Apr. J.*, (ed. Y. Garlan), 265-279; F. Pacetti (1995). “Le Importazioni di Anfore Bizantine a Roma fra IV e V Secolo: Le Evidenze di Alcuni Contesti Urbani”, *Recherches sur la Céramique Byzantine*, Ed: V. Déroche-J.M. Spieser, *BCH Suppl* XVIII, s.10- 11.

³⁴⁰Pacetti, **a.g.k.**, 1995, 278-279; A. Sazanov (1997). “Les Amphores de L’Antiquité Tardive et du Moyen Age: Conti-nuité ou Rupture? Le Cas de la mer Noire”, *La Céramique Médiévale en Méditerranée, Actes Du VI E Congrès de L’aiecm* 2, 13-18 novembre 1995, (eds. G. D. Archimbaud), Aix-en-Provence, s. 87-88; Sazanov, **a.g.k.**, 1999, 265-279.

(Dobrudja), Topraichioi, Murighiol, Iatrus, Tomis ve Histria gibi yerleşim yerlerinde elde edilen buluntular, bu formun MS 5. yüzyılın başından MS 7. yüzyılın sonuna kadar var olduğunu göstermektedir³⁴¹. Ayrıca, Sacidava³⁴², Dichin³⁴³ ve Chersonesos³⁴⁴ yerleşim yerlerinde de benzer tarih aralıklarında LRA 1 formuna rastlanmıştır. Kırım açıklarında bulunan bir gemi enkazında ise MS 6. yüzyılın ikinci çeyreği ile MS 7. yüzyılın üçüncü çeyreği arasında tarihli örnekler tespit edilmiştir³⁴⁵.

LR 1 amphoralarının Avrupa'nın iç kesimlerine olan ihracatında, bu amphoraların yoğun bir şekilde bulunduğu Tuna Nehri Havzası'nı kullanan taşıma ağı üzerinden gerçekleştiği düşünülmektedir. Ticaret ağındaki bu yoğunluk, MS 6. yüzyılda Batı Akdeniz'deki merkezlerde azalmasına rağmen, Kuzey Ege Bölgesi'ndeki yerleşimlerde yapılan çalışmalar MS 6. yüzyıl sonlarına ve MS 7. yüzyılın başlarına kadar sürekli olarak ticaret yapıldığını göstermiştir. Atlantik'e yapılan ihracatlar ise MS 5. yüzyıl sonları itibarıyla başlamış, Avrupa'daki arkeolojik çalışmalarda bu döneme ait amphora parçaları Durres, Butrint, Shkoder, Elbasan, Saranda, Arles, Saint-Blaise, Collioure, Port-Vendres, Tautavel, Pataran, Collias, Lombren, Toulon, Olbia, Narbonne ve Marsilya gibi yerlerin katmanlarında bulunmuştur³⁴⁶.

3.2.4.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Limanı Gümrük Yapısı kazılarında, Doğu Akdeniz menşeli geç dönem amphoraları içerisinde önemli bir yere sahip olan Late Roman Amphora 1 (LRA 1) ve bu formun erken

³⁴¹A. Sazanov (2000). "Les Ensembles Clos De Chersonese De La Fin Du VIe-Troi- sieme Quart du VIIe siecles: La Chronologie De La Ceramique", Les Sites Archéologiques En Crimée Et Au Caucase Durant l'Antiquité Tardive Et Le Haut Moyen-Age, (eds. M. Kazanski – V. Soupault), 123-149.

³⁴² Scorpan, **a.g.k.**, 1977, 278.

³⁴³V. G. Swan (2004). "Dichin (Bulgaria) and the Supply of Amphorae to the Lower Danube in the Late Roman-Early Byzantine Period", J. Eiring ve J. Lund (Eds.), Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, *Monographs of the Danish Institute at Athens*, 5, s. 372; V. G. Swan (2007). Dichin (Bulgaria): Interpreting the Ceramic Evidence in its Wider Context, *British Academy*, s. 251-280.

³⁴⁴A. Sazanov (2014). The Deposit Of The End Of The 6th Century AD From Chersonesos (Crimea), N. Poulou-Papadimitriou – E. Nodarou – V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 411-412.

³⁴⁵A. Opait (1996). Aspecte Ale Vietii Economice Din Provincia Scythia, (secolele IV-VI p. Ch.), Productia ceramicii locale și de import, Ministerul Învățământului, Institutul Român de Tracologie Bibliotheca Thracologica XVI, București, s. 47-48, Pl. 7; A. Opait (2004a). Local and Imported Ceramics in the Roman Province of Scythia (4th-6th centuries AD)", *BAR IntSer* 1274, England: Oxford, Archaeopress, s. 121-190; Opait, A. (2004b). The eastern Mediterranean amphorae in the province of Scythia, Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, *Monographs of the Danish Institute at Athens*, 5, s. 294-298.

³⁴⁶S. Y. Walksman, vd., (2014). Archaeological and Archaeometric Investigations of the Amphorae Cargo of a Late Roman Shipwreck Sunk Near the Cape of Plaka (Crimea, Ukraine). N. Poulou, Papadimitriou-E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, (I), I, England: Oxford, Archaeopress, s. 919-929.

evresi olarak değerlendirilen Proto-LRA 1 formuna ait toplam 11 amphora parçası tespit edilmiştir. Bu örneklerin dördü Proto-LRA 1, yedisi ise LRA 1 formuna ait olduğu görülmüştür.

Proto-LRA 1 örnekleri, makroskobik incelemelere göre dört farklı hamur grubuyla temsil edilmektedir. Bu gruplar, içerdiği katkı maddeleri ve pişirim kalitesi açısından çeşitlilik arz etmektedir.

- Birinci hamur grubu, ince kum, kireç tanecikleri ve şamot katkısının yanı sıra bitkisel boşluklar içermektedir (**Kat.No.96**). Bu hamur grubunun benzerleri, Parion Roma Hamamı kazılarında ele geçen ve MS 5. yüzyıla tarihlendirilen Proto-LRA 1 ağız-boyun örneklerinde de belgelenmiştir³⁴⁷. Morfolojik olarak Patara'daki benzeri, LRA 1A varyantı adı ile MS 4. yüzyıl sonu 5. yüzyıl olarak tarihlendirilmiştir³⁴⁸.
- İkinci hamur grubu, olasılıkla düşük sıcaklıkta ve yetersiz pişirimli, şamot katkılı ve bitkisel boşluklara sahip olup çok az miktarda kireç tanecikleri barındırmaktadır. Bu hamur grubundaki **Kat.No.97** no'lu parçanın, MS 5.-6. yüzyılda Elaiussa Sebaste'de üretilen LR 1 hamur çeşitleri ile yoğun benzerliği dikkat çekicidir³⁴⁹.
- Üçüncü grupta, beyaz, gri ve kahverengi taşçıkların yoğunluğu dikkat çeker (**Kat.No.98**). Tespit edilen bu hamur grubunun, MS 5. yüzyıla tarihlendirilen Parion'daki karşılıklarıyla gösterdiği benzerlik, olası üretim merkezleri açısından anlamlı ipuçları sunmaktadır³⁵⁰.
- Dördüncü grup, koyu kahverengi ile siyah taşçıkların baskın olduğu ve seyrek beyaz (muhtemelen kalker kökenli) taşçık katkılı bir yapıya sahiptir (**Kat.No.99**). Bu hamur grubu yine Elaiussa Sebaste'de MS 5.-6. yüzyılda üretilen LR 1 hamurları ile yoğun benzerlikler taşımaktadır³⁵¹.

³⁴⁷Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 591, Kat. No. 251.

³⁴⁸D. Şen (2017). *La Ceramique ProtoByzantine De Lycie: Etude Du Mobilier Des «Bains Portuaires» (Hürmalık Hammam) De Patara*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Paris: Pantheon Sorbonne Ecole Doctorale D'Archeologie (ED 112) Universite Paris 1, pl.108/872.

³⁴⁹Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 191, 495, lev. 90.

³⁵⁰Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 398, 591, Kat. No. 252.

³⁵¹Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 495, lev. 90.

LRA 1 formuna ait örnekler ise hem morfolojik hem de petrografik açıdan daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Yedi farklı hamur grubunun tamamı farklı hamur karakterini yansıtan yedi örnekten oluşmaktadır. Tipolojik olarak bu bireyler, bir birey LRA 1A (**Kat.No.100**), bir birey LRA 1A/B (**Kat.No.101**), ve beş birey LRA 1B varyantına (**Kat.No.102-106**) aittir.

Side Limanı Gümrük Yapısı'nda belgelenen **Kat.No.100** olan kulplu ağız-boyun LRA 1A varyantına, **Kat.No.101** olan kulplu ağız-boyun LRA 1A/B varyantına ait örnekler hamur ve kil bileşenleri Elaiussa Sebaste yerleşiminde ele geçen LR 1 amphora örneklerinin hamur ve kil bileşimi ile karşılaştırıldığında önemli benzerlikler göstermektedir³⁵². Yapılan karşılaştırmalı analizlerde, gerek hamur dokusu ve katkı maddesi içeriği, gerekse renk ve yüzey özellikleri bakımından benzeşen bu örnekler, söz konusu amphora grupları arasında üretimsel veya teknolojik bir ilişkinin varlığına işaret edebilir. Bu bağlamda, Elaiussa Sebaste örnekleri ile Side Liman Gümrük Yapısı buluntuları arasındaki paralellikler, her iki merkezde muhtemelen ortak bir üretim geleneğinin izlerini taşımaktadır.

Kat.No.102 olan LRA 1B formu hamuru, Elaiussa Sebaste hamur örneği ile benzemektedir³⁵³. Her iki merkezde belgelenen LR 1 amphoralarında, bol miktarda kuvars ve kireç katkısı içeren hamur yapısı gözlenmiştir. Ayrıca, kırmızı mineral parçacıkları ve heterojen katkı dağılımı (düzensiz tane boyutları ve yayılımı) hem Side hem de Elaiussa Sebaste örneklerinde ortak özellik olarak yorumlayabiliriz³⁵⁴. İki merkezdeki örneklerde genellikle açık bej ile kırmızımsı çekirdek arasında değişen renk geçişleri mevcuttur. Bu durum, benzer oksitleyici pişirim atmosferine işaret edebilir. Tipolojik olarak yapılan değerlendirme sonucunda Elaiussa Sebaste LRA 1B formu örnekleri MS 5.-6. yüzyıla tarihlendirildiği görülmüştür³⁵⁵.

LRA 1 örneklerinin petrografik grupları ile ilgili gerçekleştirilen analizler sonucunda Side Liman Gümrük Yapısı LRA 1B varyantı grubu içerisinde yer alan **Kat.No.103**,

³⁵²Kızılarşanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 495, lev. 90.

³⁵³Kızılarşanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 495, lev. 90.

³⁵⁴Kızılarşanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 191.

³⁵⁵Kızılarşanoğlu, 2016, **a.g.k.**, 191.

Kat.No.106 ağız boyun parçaları hamur ve petrografik özellikleri bakımından Dağlık Kilikia özelliği taşıdığı görülmektedir³⁵⁶.

LRA 1B grubu içerisinde yer alan diğer bir örnek ise, özellikle, **Kat.No.104** numaralı ağız-boyun parçası ile Agora M54 **Kat.No.84** amorf dip parçası arasındaki makroskobik benzerlik önem arz etmektedir. Bu benzerlik yalnızca bu iki örnekle sınırlı kalmamakta; benzer bir ilişki, Parion Roma Hamamı kazılarında MS 5. yüzyıla tarihlendirilen Proto-LRA 1 kulplu ağız-boyun parçası örneğine benzemektedir³⁵⁷. Söz konusu Parion örneklerinin üretim merkezi Kilikia Bölgesi olarak tanımlanmaktadır. Bu durum bir kez daha, Kilikia Bölgesi'nin Erken Roma Dönemi'nden Geç Antik/Erken Bizans Dönemi boyunca kesintisiz bir biçimde farklı formların üretimini yaptığını ve ticari ağını göstermektedir.

LRA 1B grubu içerisinde yer alan son hamur örneği **Kat.No.105** olan ağız-boyun parçası hem makroskobik hem de morfolojik açıdan **Kat.No.105** dikkat çeken örneklerden biridir. Geç dönem LRA 1B formunun tipik ağız kesiti ve dar silindirik boyun yapısı ile tanımlanmakta; ancak, hamur özellikleri bakımından serinin genelinden ayrılmaktadır. Batı Kıbrıs kaynaklı LRA 1A tipi üretimlerle benzerlik arz etmektedir. Bu bağlamda, söz konusu örnek, Gillet'in çalışmasında tanımladığı PG4b petrofabrik grubuna oldukça yakın bir yapıya sahiptir³⁵⁸. Ayrıca, Kıbrıs'ın batı kıyısında, özellikle Paphos ve Kouklia çevresinde tanımlanan atölyelerde, bu tarz form-hamur geçişlerini belgeleyen diğer örneklerle paralellik gösterdiğini söyleyebiliriz.

3.3. Levant (Suriye-Filistin) Bölgesi

Antik Çağ'da Doğu Akdeniz'in en yoğun ticaret güzergâhlarından biri olan *Via Maris*, Suriye-Filistin kıyı hattı boyunca uzanarak, bölgeyi Levant ile Akdeniz dünyası arasında lojistik bir merkez hâline getirmiştir³⁵⁹.

Sidon, Tyros, Akko³⁶⁰, Ashkelon³⁶¹ ve Gaza gibi kıyı kentleri, amphora üretimi ve dağıtımı açısından stratejik öneme sahip olmuş; bu merkezlerde üretilen kaplar, özellikle

³⁵⁶Gillet, 2023, **a.g.k.**, 62, fig. 21/2b, (PG4b)

³⁵⁷Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 591, Kat. No. 252.

³⁵⁸Gillet, 2023, **a.g.k.**, , fig. 25/2b, (PG8)

³⁵⁹https://en.wikipedia.org/wiki/Via_Maris (Erişim Tarihi: 28.04.2024)

³⁶⁰E. Stern (1994). *Dor, Ruler of the Seas*. Israel Exploration Society, s. 145-166.

³⁶¹D. Syon (2004). A Winepress and Amphora Kilns at Horbat Eleq in the Western Galilee. *Atiqot*, 45, s. 157-180.

Roma ve Geç Antik Çağ boyunca Akdeniz'in farklı limanlarına yayılmıştır. Bölgedeki başlıca üretim merkezleri arasında Sidon, Ras Ibn Hani, Akko ve Gazze ön plana çıkarken, Apamea ve Palmyra³⁶² gibi iç bölge kentlerinde de kırmızı astarlı seramikler ve amphora üretimi gerçekleştirilmiştir³⁶³. Bu durum, bölgenin yalnızca kıyı şeridiyle sınırlı olmayan, geniş bir hinterlandı kapsayan üretim ve dağıtım sistemine sahip olduğunu göstermektedir.

Levantine Ceramics Project (LCP) gibi veri tabanları aracılığıyla tanımlanan dağıtım güzergâhları, Levant limanlarından başlayarak Mısır, Kıbrıs ve Ege üzerinden Batı Akdeniz'e; karayoluyla ise Apamea ve Palmyra üzerinden Mezopotamya'ya uzanan ticaret yolları sayesinde şekillenmiştir³⁶⁴. Bu yollar üzerinden taşınan amphora formları arasında, Carrot Type, Beyrut Tip 14 ve 52, Amrit/Tartus ve geç dönemde LRA 4 ile LRA 5/6 (bag-shaped) gibi tipler dikkat çekmektedir. Söz konusu formlar, özellikle Beyrut, Gaza ve Ashkelon gibi liman kentlerinde üretilmiş ve geniş bir coğrafyaya yayılmıştır³⁶⁵.

Side Limanı da bu ticaret ağından payına düşeni almıştır; özellikle kentte ele geçen ve MS 3. yüzyılın başlarına tarihlenen yazıt sayesinde, Side'nin dış ticaret organizasyonundaki yeri epigrafik verilerle somut biçimde ortaya konmuştur. Nitekim olağanüstü dönemlerde imparatorluk yönetimi tarafından devreye alınan *Annona Militaris* sistemi kapsamında Side Limanı aracılığıyla Suriye'ye tahıl gönderilmiş olması, kentin bölgesel stratejik önemini açıkça ortaya koymaktadır³⁶⁶.

Buna karşın, bu döneme tarihlenen arkeolojik bulgular, özellikle Side Liman Gümrük Yapısı'ndan elde edilen amphora örneklerinin dağılımı dikkate alındığında, söz konusu Levant Bölgesi formlarının (özellikle LRA 5/6) yapıda az sayıda temsil edilmesi dikkat çekicidir. Bu durum, birkaç düzlemde değerlendirilebilir.

Her şeyden önce, gümrük yapıları genellikle malların giriş, kayıt ve denetim noktalarıdır; dolayısıyla burada belgelenen amphora çeşitliliği, kente doğrudan ulaşan ürün gruplarının niteliğiyle ilişkilidir. Carrot, Beyrut Tip 14, Beyrut Tip 52, Amrit/Tartus ve LRA 5/6

³⁶²F. Alpi (2009). Palmyra's Amphorae: Imports and Local Productions. *Palmyra and the Silk Road. Proceedings of the Conference*, s. 97-120.

³⁶³M. E. Aubet (2001). *The Phoenicians and the West: Politics, Colonies and Trade*. Cambridge University Press, s. 55-97.

³⁶⁴<https://www.levantineceramics.org/> (Erişim Tarihi: 28.04.2024)

³⁶⁵<https://www.levantineceramics.org/> (Erişim Tarihi: 28.04.2024)

³⁶⁶J. Nollé (1993). *Side im Altertum I. Inschriften Griechischer Städte Aus Kleinasien*. Bonn: Rudolf Habelt Yayinevi, 29-30, 195-202. TEp 1.

formundaki amphoraların azlığı, bu ürünlerin Side'ye doğrudan değil, daha çok kıyı ticareti ya da ikincil dağıtım rotaları aracılığıyla ulaştığını düşündürmektedir. Bu bağlamda, Side'nin doğrudan ithalat merkezi olmaktan ziyade, bölgesel ticaret ağı içinde bir ara istasyon ya da yeniden dağıtım limanı işlevi gördüğü sonucuna varılabilir.

Ayrıca, bu dönem limanlarının her biri belirli mal gruplarıyla özdeşleşmiş olabilir. Side Liman Gümrük yapısı amphoraları arasında Carrot, Beyrut Tip 14, Beyrut Tip 52, Amrit/Tartus ve LRA 5/6 formlarının az görülmesi, bu dönemde limanın daha çok şarap, tahıl ya da özel tüketim ürünlerinin dağıtımında rol aldığını, zeytinyağı ya da balık sosu gibi malların ise yerel üretimle karşılandığını ima eder. Bu olasılık, kentin tüketim profilini ve bölgesel üretim kapasitesini göz önünde bulundurmayı gerektirir. Öte yandan, kent içi yapılardan elde edilen homojen tabakalar, gündelik yaşam ve tüketim kalıplarını doğrudan yansıttığı için, özellikle LRA 4 ve LRA 5/6 formları daha yaygın belgelenmektedir. Bunun sebebi, liman yapılarındaki tabakalar çoğu zaman idari işlevli, kontrollü ve sınırlı alanları temsil eder. Dolayısıyla, gümrük yapısında bu formların azlığı, kentteki gerçek tüketim yoğunluğuyla birebir örtüşmek zorunda değildir. Daha açık ifade edilmesi gerekirse; gümrük yapısı, ticaretin giriş-çıkış noktasıdır ama tüketimin yapıldığı yer değildir. Bazı amphoralar yapıya hiç girmemiş olabilir veya kısa süreli olarak bulunmuş, sonra başka yerlere taşınmış olabilir. Bu yüzden, sadece gümrük yapısında az sayıda bulunmuş olmaları, bu amphoraların kentte de az tüketildiği sonucunu doğurmaz. Bu bağlamda, buluntu verilerinin tüketimle değil, buluntu yerinin işleviyle ilişkili olduğu akla gelmelidir.

Sonuç olarak, Carrot, Beyrut Tip 14, Beyrut Tip 52, Amrit/Tartus ve LRA 5/6 formlarının Side Liman Gümrük Yapısı'nda sınırlı temsil edilmesi, yalnızca tüketim eğilimleri değil, aynı zamanda kentin ticari organizasyonu, ithalat rejimi ve gümrük sistemiyle de doğrudan ilişkilidir. Bu veriler, Side'nin Levant merkezli ticaretin birincil hattında değil, daha çok tali dağıtım rotaları içerisinde yer alan ve belirli mal gruplarında uzmanlaşmış bir liman olarak işlev gördüğünü düşündürmektedir. Bu bağlamda, gümrük kayıtlarıyla belgelenen ürün gruplarının çeşitliliği, bu dönemde kentin ekonomik önceliklerinin, geleneksel Levant ürünlerinden ziyade, farklı kalemlerde yoğunlaştığı söylenebilir ya da kent içinde formların üretilmiş olabileceğine işaret edebilir.

3.3.1. Carrot

Tipolojik sınıflandırmalarda birçok farklı adla tanımlanmıştır: Augst 44, Camulodunum 189³⁶⁷, Peacock ve Williams 12³⁶⁸, Pompeii 15, Schoene-Mau 15, Hayes 48³⁶⁹, Kelemen 14, Bjelajac Type V³⁷⁰, Hofheim 75³⁷¹, Dyczek Tip 7a (Aşağı Tuna bölgesi)³⁷², Opait IX (Aşağı Moesia)³⁷³. İlk olarak 1909 yılında Dressel sistemine Schoene-Mau XV adıyla dahil edilmiştir ve özellikle Colchester'daki buluntular nedeniyle Camulodunum 189 olarak da tanınır³⁷⁴.

3.3.1.1. Tipolojisi

Literatürde “Carrot amphora” (havuç amphorası) olarak adlandırılan bu form, karakteristik olarak dibe doğru keskin biçimde daralan konik gövdesi nedeniyle bu isimle anılmaktadır. Tip, özellikle kademeli daralan gövdesi, yatay oluklarla (nervürlerle) bezeli profili, düz veya yuvarlatılmış kenarlı açık ağız yapısı, kısa ve kalın halka kulpları ile ayırt edici bir morfolojiye sahiptir. Boyunsuz yapısı ve küçük hacimli formu da bu amphora tipinin belirgin özellikleri arasındadır.

Şekil 11 Carrot amphora tipolojisi (D. P. S. Peacock ve D. F. Williams, 1985, fig. 42, 109) (https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/pictures.cfm?id=56) (Erişim Tarihi: 30.05.2025).

³⁶⁷https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/pictures.cfm?id=56

(Erişim Tarihi: 30.05.2024).

³⁶⁸Peacock ve Williams, 1985, **a.g.k.**, 109.

³⁶⁹Hayes, 1983, **a.g.k.**, 158.

³⁷⁰Bjelajac, 1996, **a.g.k.**, fig. 6, 28.

³⁷¹E. Ritterling (1912). Das frühromische Lager bei Hofheim im Taunus, *Annalen des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung* 40, 302, Abb. 72.

³⁷²Dyczek, 2001, **a.g.k.**, fig. 10, 40, 89.

³⁷³A. Opait (1980). Consideratii preliminare asupra amforelor romane și romano-bizantine din Dobrogea, *Peuce* VIII içinde, (s. 291-327), s 306-307.

³⁷⁴Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 89.

3.3.1.2. Üretim alanları

Carrot amphora tipinin üretim merkezi kesin olarak belirlenememiş olmakla birlikte, kil kompozisyonundaki belirgin kuvars içerikleri, çöl karakterli bir çevrede üretildiği hipotezini desteklemektedir³⁷⁵. Bu morfolojik forma sahip kapların erken dönem örnekleri çoğunlukla Britannia ve Germany'daki askeri yerleşim alanlarında belgelenmiştir. Bununla birlikte, Pompei ve Girit (Knossos) gibi Akdeniz yerleşimlerinde de sınırlı sayıda örneğe rastlanmıştır.

MS 2. yüzyılın ikinci yarısında Knossos'ta stratigrafik olarak tarihlenmiş bir tabakada, Pannonia bölgesinde ise tüm 2. yüzyıl boyunca kullanıldığı anlaşılmaktadır³⁷⁶. Yukarı Moesia'da (Viminacium) ele geçen bir örnek ise bu formun MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl başı arasındaki kullanım sürecini belgelemektedir³⁷⁷. Üretiminde kullanılan kilin sert, pürüzlü ve iri kumlu yapısı, genellikle tuğla kırmızısı (Munsell 10R 4/6-8, 10YR 5/1) tonlarındadır ve bu formu diğer amphoralardan ayırt etmede önemli bir kriterdir³⁷⁸.

3.3.1.3. Kullanım alanları

Carrot amphora formunun içeriği konusunda doğrudan epigrafik ya da organik kalıntı verileri bulunmamakla birlikte, formun dar gövdeli ve küçük hacimli yapısı dikkate alındığında, tropikal meyveler, özellikle hurma, taşımak amacıyla üretildiği yönünde yorumlar yapılmıştır. Bu varsayım, Herculaneum'daki bazı duvar resimlerinde yer alan ve meyve ile ilişkilendirilen küçük kap formlarıyla olan benzerlik üzerinden ileri sürülmektedir. Ayrıca formun taşıma kapasitesi, sıvıdan ziyade kuru ya da yarı kuru ürünlerin taşınmasına daha uygun olduğuna işaret eder³⁷⁹.

3.3.1.4. Yayılm alanları

Carrot tipi amphoralar, ilk kez MÖ 1. yüzyılın son çeyreğinde Oberaden yerleşiminde saptanmıştır; ayrıca, MS 1. yüzyılda özellikle Claudius ve Nero dönemlerine tarihlenen yerleşim katmanlarında Wiesbaden, Vindonissa ve Colchester gibi bölgelerde belgelenmiştir³⁸⁰. MS 75 sonrası Fishbourne'daki buluntular, formun kullanım sürecinin Flavius hanedanlığı sonrasına da uzandığını gösterir³⁸¹. MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl

³⁷⁵Peacock ve Williams, 1985, **a.g.k.**, 109.

³⁷⁶Hayes, 1983, **a.g.k.**, 158.

³⁷⁷Bjelajac, 1996, **a.g.k.**, 28.

³⁷⁸Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 89; Peacock ve Williams, 1985, **a.g.k.**, 110.

³⁷⁹Peacock ve Williams, 1985, **a.g.k.**, 109.

³⁸⁰Peacock ve Williams, 1985, **a.g.k.**, 109.

³⁸¹Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 89.

başına tarihlenen Viminacium (Kanabe) buluntusu ise formun Balkanlar'daki varlığına işaret eden önemli bir kanıttır³⁸².

3.3.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Pamphylia kıyılarında nadiren belgelenen bu form, Side Limanı'nda gerçekleştirilen kazılarda ele geçen bir dip ve bir kulp parçasıyla temsil edilmektedir. Söz konusu parçalar, Side Limanı'nın İmparatorluk Dönemi'nde güneydoğu eyaletleri ile kurduğu ticari ilişkilerin maddi yansımalarından biri olarak değerlendirilebilir.

Side'de belgelenen iki fragmanların varlığı, bu limanın yalnızca doğu-batı hattında değil, kuzey-güney ekseninde de aktif bir amphora dolaşım ağına dahil olduğunu ortaya koymaktadır. Side Liman Gümrük Yapısı örnekleri arasında 1 birey kulp, bir birey dip ile temsil edilmektedir (**Kat.No.107-108**).

Tespit edilen bu iki fragman-bir kulp ve bir dip parçası-form birliği sergilemelerine rağmen, hamur ve katkı malzemeleri bakımından dikkate değer niteliksel farklılıklar göstermektedir. Söz konusu farklılıklar, bu amphora tipinin üretim süreci ve dolaşım dinamikleri açısından önemli yorumlara zemin sunar.

İlk örnek olan kulp parçası, bitkisel boşluklar içeren, iri kum ve kireç katkılı, pürüzlü kırıklı bir hamura sahiptir. Bu, pişirme sırasında organik katkının yanarak oluşturduğu boşluklar ve heterojen katkı yapısı ile karakterizedir (**Kat.No.107**).

İkinci örnek olan dip parçası ise, daha ince taneli kum ve kireç katkılı, daha homojen ve düzgün kırıklı bir hamura sahiptir. Bu, daha iyi rafine edilmiş bir hamur karışımına işaret eder (**Kat.No.108**).

Side Liman Gümrük Yapısı'nda belgelenen Carrot amphora örneklerinin hamur özellikleri arasındaki fark, yüksek olasılıkla farklı üretim merkezlerine, daha düşük olasılıkla ise farklı dönemsel üretim pratiklerine işaret edebilir. Bu durum, Carrot amphora formunun tek tip üretim değil, çok merkezli ve uyarlanabilir bir üretim modeli içerisinde dolaşıma girdiğini ve Side'nin bu çok yönlü ağ içinde çeşitli üretim yerlerinden gelen malları karşılayan ve ayıklayan bir liman işlevi gördüğünü akla getirmektedir.

³⁸²Bjelajac, 1996, **a.g.k.**, 29, fig. VI.

3.3.2. Beyrut tip 14

MS 1. yüzyılın ilk yarısında nispeten nadir görülen Kuzey Palestine (Filistin) Bölgesi amphora formudur. Beyrut Tip 14 amphorası, Havuç gövdeli (Carrot-bodied) ve Jalame Amphora Form 1 olarak da adlandırılmaktadır³⁸³.

3.3.2.1. *Tipolojisi*

Beyrut Tip 14 amphora formu, karakteristik havuç biçimli gövdesi, kulplarının konumlandırılması ve içi boş taban yapısıyla öncelikle Beyrut tipi amphoralarla yakın biçimsel bir ilişki göstermektedir.

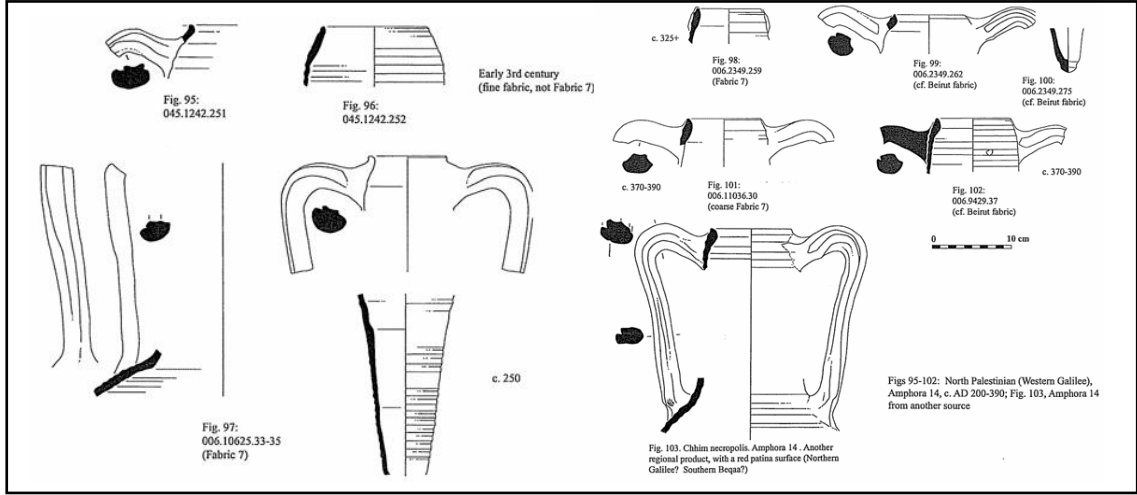
Tipolojik olarak amphoranın içi boş, yuvarlatılmış bir burunla biten uzun, havuç biçimli gövdesi vardır. İki varyant tanımlanmıştır³⁸⁴:

Varyant 1: İçe dönük ağız kenarlıdır. Kulplar, ağız kenarının hemen altından başlamakta ve yukarı doğru kavis yapmaktadır. Kulptaki bu kavis, ağız düzlemini aşan belirgin bir yay çizerek karın altına bağlanmaktadır. Gövde, üstten alta doğru düzenli şekilde daralmakta ve form, içi boş, uzun konik bir dip ile sonlanmaktadır (**Kat.No.109**).

Varyant 2: Temel hatlarıyla Varyant 1'e benzemekle birlikte, bazı ayırt edici morfolojik farklar taşır. Ağız kenarı ve genel gövde formu benzer nitelikte olup, yine içe dönük bir dudak yapısı gözlenmektedir. Bununla birlikte, ağız kısmı iç yüzeyde belirgin biçimde üçgen bir profil görüntüsü sunmaktadır. İki adet sarmal kulp, önceki varyantta olduğu gibi ağız kenarı ve omuz arasına dikey olarak yerleştirilmiştir. Kulpların hacmi, taşıma sırasında formun üst bölgesine yönelen baskıyı dengelemek üzere tasarlanmış olabilir. Gövde ise yine alta doğru sivrilen, içi boş konik dip yapısıyla sonlanmaktadır (**Kat.No.110**).

³⁸³P. Reynolds (2005). Levantine Amphorae From Cilicia To Gaza: A Typology and Analysis Of Regional Pruduction Trends From The 1st to 7th Centuries. In J. M. Gurt Esparraguera, J. Buxeda Garrigós ve M. A. Cau Ontiveros (Eds.). LRCW I, England: Oxford, Archaeopress, *BARIntSer* 1340 içinde, (s. 563-611), s. 570.

³⁸⁴Johnson, 1988, **a.g.k.**, 209, Şek. 7-49, 718-719, 721-727.

Şekil 12 Beyrut amphora Varyant 1, Varyant 2 tipolojisi (P. Reynolds, 2005, pl. 14, 601)

3.3.2.2. Üretim alanları

Söz konusu formun bilinen üretim merkezlerinden biri, Akko'nun doğusunda yer alan Horvat 'Uza yerleşimi, yalnızca Amphora 14 üretimiyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda Agora M 334 tipi ile LRA 5 formunun torba tipi varyantlarını da üretmiştir ve bu durum, Horvat 'Uza'nın MS 3.-4. yüzyıllarda bölgesel üretim çeşitliliği açısından önemli bir seramik atölyesi olduğunu göstermektedir³⁸⁵.

Arkeolojik veriler, Amphora 14 formunun ilk olarak MS 3. yüzyılın başlarında Beyrut'ta kullanıma girdiğini, MS 3. yüzyılın ortalarında yaygınlaştığını ve MS 4. yüzyılda da kullanımdaki devamlılığını koruduğunu göstermektedir. Form, hem Akko bölgesine özgü 7 no'lu hamur grubunda (ince yuvarlak kuvars içeren sarımsı-krem tonundan portakal-somona geçişli hamur) hem de Beyrut tipiyle makroskobik olarak ayırt edilemeyen, ancak Lübnan menşeli olmadığı düşünülen başka bir hamur grubunda üretilmiştir³⁸⁶.

Formun başka bir ince cidarlı varyantı, farklı bir hamur tipinde yine MS 3. yüzyıl başlarında Beyrut'ta belgelenmiştir. Aynı formun, farklı bir üretim merkezinden temin edilmiş örneği Kıbrıs/Kition'a ihraç edilmiştir. Bu bulgu, yalnızca bölgesel iç dağıtımı değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz ölçeğinde erken dönem ticari dolaşımı da gözler

³⁸⁵Reynolds, 2005, a.g.k., 570.

³⁸⁶Reynolds, 2005, a.g.k., 570. Araştırmacının özellikle bahsettiği son örnek, Yona Waksman tarafından yapılan PIXE analizine tabi tutulmuş, ancak analiz edilen ama Beyrut örneği sınıflandırmasına dahil edilmemiştir. Bu durum, bölgeler arası üretim ve dağıtım ilişkilerini daha ayrıntılı petrografik ve kimyasal analizlerle ortaya koyma gereğini açıkça göstermektedir.

önüne serer. Jalame gibi iç bölgelerde formun belgelenmiş olması, yayılımın kıyı ötesine ulaştığını ve muhtemelen kara ticareti aracılığıyla gerçekleştiğini düşündürmektedir.

3.3.2.3. *Kullanım alanları*

Kuzey Palestine Bölgesi amphorası MS 100-150 yılları arasında üretimi artarak MS 4. yüzyıla kadar kullanımına devam edilmiştir³⁸⁷.

3.3.2.4. *Yayılım alanları*

Yayılım alanı, Kıbrıs Kition, Lyon, Arles ve Marsilya'da bulunan Palestine amphora formlarının kil çeşitleri, Doğu Kıbrıs, Güney Gallia ve muhtemelen Britannia ile bunların da yaygın olduğu Ren Nehri üzerindeki bölgelerin MS 1. yüzyıl ile 5. yüzyıl arasında ithal edildiğini gösteriyor³⁸⁸.

3.3.2.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen iki ayrı kulplu ağız-boyun parçası hem tipolojik hem de kronolojik açıdan dikkat çekici nitelikler sunmakta; bölgesel üretim etkileşimlerinin izlenebilmesi açısından önemli veriler sağlamaktadır. Bu örneklerden ilki olan **Kat.No.109** analogik ve morfolojik özellikleri göz önünde bulundurularak MS 3. yüzyılın erken evrelerine tarihlendirilmektedir. Formun genel profili, ağız-kulp birleşim biçimi ve hamur karakteristiği, bu döneme ait amphora üretim standartlarıyla uyumlu bir görünüm sergilemektedir³⁸⁹. Jalame'de, MS 4. yüzyılın ikinci yarısına ve muhtemelen daha geç dönemlere tarihlenen bağlamlarda çok sayıda forma ait parça ele geçirilmiş olmasına karşın, herhangi bir fırın alanı tespit edilememiştir³⁹⁰.

İkinci örnek olan **Kat.No.110** ise yine kulplu ağız-boyun parçası olup, tipolojik olarak daha geç bir evreye ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu parça, özellikle kulp profili ve ağız kenarının yuvarlatılmış geçiş formu itibarıyla MS 3. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl başlarına tarihlendirilebilir³⁹¹. Her iki örnek, sadece biçimsel benzerlikleriyle değil, aynı zamanda üretim teknolojisi ve kullanım süreci açısından da birbirini tamamlayan veriler sunmakta;

³⁸⁷P. Reynolds (2005). Levantine amphorae from Cilicia to Gaza: a Typology and Analysis of Regional Production Trends from the 1st to 7th Centuries fig. 990, s. 563-612.

³⁸⁸Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 571.

³⁸⁹Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 570-571, fig. 95-97.

³⁹⁰B. L. Johnson (2008). The Pottery. (Ed.) J. Patrich. *Archaeological Excavation at Caesarea Maritima*. Vol. I.: The Objects. Jérusalem. 2008, fig.992, s. 84, 176.

³⁹¹Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 570-571, fig. 99-103.

Side Limanı'ndaki ticari ve ekonomik hareketliliğin zamansal sürekliliğini gözler önüne sermektedir.

Bu parçalar, bulundukları yapısal kontekst ve arkeolojik bağlam itibarıyla yalnızca belirli bir kronolojik sürece işaret etmekle kalmayıp, aynı zamanda bölgesel üretim merkezleri ile Side arasındaki mal dolaşımının sürekliliğini ve yoğunluğunu göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. Yapının tarihsel ve ekonomik işlevi göz önüne alındığında, söz konusu amphora fragmanları, Doğu Akdeniz içindeki ticari ağların yerel yansımalarını belgeleyen değerli buluntular arasında değerlendirilmektedir.

Side örneklerinden ilki **Kat.No.109** kulplu ağız-boyun parçası analogik ve tipolojik özellikleri göz önünde bulundurularak, bu dönemin üretimi uyumlu olup, muhtemelen erken 3. yüzyıl; **Kat.No.110** kulplu ağız-boyun parçası ise 3. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl başına tarihlenebilir. Bölgesel üretim etkileşimlerinin taşıyıcısı olarak kabul edilecek bu örnekler hem arkeolojik bağlam hem de bulunduğu yapının tarihsel-ekonomik anlamı açısından oldukça değerlidir.

3.3.3. Beyrut Tip 52

Reynolds Amphora Tip 52 amphorası, Peacock ve Williams sınıflandırmasında Class 65³⁹² olarak tanımlanmaktadır.

Akdeniz'deki deniz ticareti sistemlerinin arkeolojik olarak izlenebilmesi, çoğu zaman amphora formu ve dağılımı üzerinden mümkün olduğu birçok kez belirtilmiştir. Bu bağlamda, Beyrut Tip 52, özellikle Kuzey Lübnan Bölgesi'ndeki Yannouh, Arca (Tell Arqa) ve çevresinde MS 1. yüzyıldan itibaren Roma etkisinin yoğunlaştığı süreçte gelişen yerel tarımsal üretimi ve ticaret ağlarını yansıtan önemli bir form olarak öne çıkar³⁹³.

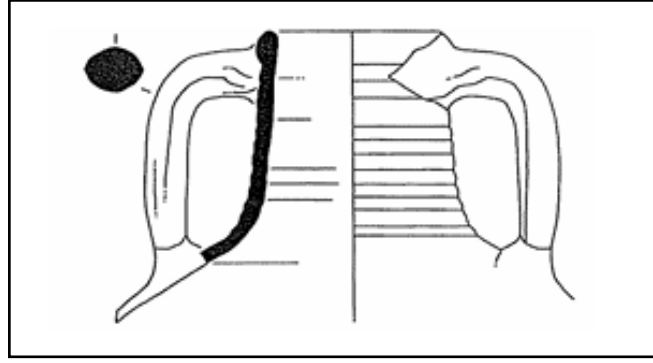
3.3.3.1. Tipolojisi

Beyrut Tip 52, konik-dipli, havuç biçimli gövde yapısı ve geniş ağız kenarlarıyla karakterize edilir. Form, Peacock ve Williams Class 50 ile benzerlikler gösterse de boyun kısmının aşağıya doğru daralması gibi farklılıklarla ayrılır³⁹⁴.

³⁹² Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 216.

³⁹³ A. H. M. Jones (1937). The Cities of the Eastern Roman provinces, Oxford, Chapter 10.

³⁹⁴ Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 570, bkz. Şekil 64 ve Şekil 65'te belgelenen varyantlar, bu tipin içsel morfolojik çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Şekil 13 Amphora Tip 52 tipolojisi (P. Reynolds, 2003, 596, pl.9, fig. 64.)

3.3.3.2. Üretim alanları

Yüzey araştırmaları, Beyrut Tip 52 formunun üretiminin Yannouh ve Arca (Tell Arqa) çevresinde yoğunlaştığını göstermektedir³⁹⁵. Bu bölge, MS 1. yüzyıl itibarıyla Roma İmparatorluğu'nun sınırları içine dahil olmuş, özellikle Herodian aristokrasisi döneminde tarımsal üretim artışı göstermiştir. Bu formun kuzey Lübnan'da imparatorluk mülkleri (Saltus Goniaticus) içinde üretildiği öne sürülmüştür³⁹⁶.

3.3.3.3. Kullanım alanları

Beyrut Tip 52'nin içerdiği malzemeye dair doğrudan epigrafik veriler günümüze ulaşmamış olsa da formun morfolojik özellikleri, üretim bağlamı, coğrafi dağılımı ve karşılaştırmalı tipolojik analizler aracılığıyla taşıdığı mallara ilişkin güçlü çıkarımlar yapılabilen mümkündür. Tipolojik özellikleri özellikle sıvı değil, meyve veya kuru tarım ürünleri taşımak üzere tasarlandığına işaret etmektedir.

Geniş ağız çapı: Tip 52, klasik sıvı taşıma amphoralarında (örneğin şarap veya zeytinyağı için kullanılan) görülen dar ağızlı formların aksine genişçe bir ağız açıklığına sahiptir. Bu durum, sızdırmazlık ve dökülmeyi önleme ihtiyacının ön planda olmadığı, dolayısıyla sıvı yerine katı ya da yarı-katı maddeler taşındığını düşündürmektedir.

Havuç biçimli gövde ve konik dip: Bu tür formlar, yığın halinde taşınan ve üst üste istiflenebilen ürünler için elverişlidir. Şarap gibi sıvılar için değil, daha çok katı ve hacimli ürünler için uygun olduğu belirtilebilir.

Tip 52'nin kullanım alanları ile ilgili üretim yerleri bağlamında yorumlamak gerekirse;

³⁹⁵P. L. Gatier (2001). Mission de Yanouh et de la haute vallé du Nahr Ibrahim. Rapport préliminaire, *BAAL*, 5 içinde, (1999-2001), s. 93-152, pl.1.5.

³⁹⁶Reynolds, 2005, *a.g.k.*, 568.

Yannouh, Arca (Tell Arqa) ve Batroun çevresi, tarımsal üretimin yoğun olduğu ve MS 1-3. yüzyıllarda Roma İmparatorluk toprakları arasında yer alan verimli bir bölge olduğu görülmektedir. Zeytin ve zeytinyağı (özellikle Batroun çevresi), kuru meyve (incir, hurma, üzüm), bakliyat, tahıl (arpa, buğday, mercimek), reçineli ürünler, reçel ya da şıra gibi yarı işlenmiş ürünlerin üretimiyle bilinmektedir³⁹⁷.

3.3.3.4. Yayılım alanları

Amphora Tip 52'nin dağılımı, Suriye-Filistin kıyı kentleri (Beyrut, Sayda, Sur), Galile ve güneyde Hauran gibi bölgeleri kapsamaktadır³⁹⁸. Bu formun Arca çevresindeki tarımsal üretimle birlikte, Doğu Akdeniz içi ticaret ağına girdiğini ve bölgesel dağılımda etkin olduğu savunulur. Özellikle Hadrian Dönemi'nde, bölgedeki arazi reformları ve imparatorluk mülkiyet politikaları ile bu amphora formunun yayılımı arasında bağlantı kurulabilir.

Özellikle Yannouh, Arca ve Batroun gibi üretim merkezleri, Roma döneminde imparatorluk politikaları ve tarımsal üretim artışıyla birlikte bu formun yaygınlaşmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir.

3.3.3.5. Side liman gümrük yapısı örneği

Side Liman Gümrük Yapısı'nda kataloglanan bir adet kulplu ağız-boyun parçası, amphora form repertuarı içerisinde Amphora Tip 52 grubunu temsil eden nadir bir örnektir (**Kat.No.111**). Bu örnek hem form hem de kil kompozisyonu bakımından dikkat çekici bulgular sunmakta ve Doğu Akdeniz'deki Levant kökenli üretim merkezleriyle Side Limanı'nın Antik Çağ'da kurduğu bağları gözler önüne sermektedir.

Tip 52'nin bilinen karakteristikleriyle örtüşen kulplu ağız-boyun parçası, fonksiyonel, fiziksel ve üretim stili ile daha çok MS 1.-2. yüzyıl Levant tipi havuç-gövde amphoralarının geç evresine ait olabilecek MS erken 3. yüzyıla ait bir modülü temsil ettiği görülmektedir³⁹⁹. Geniş boyun kesiti ve kulp bağlantısı, taşıma ve boşaltma kolaylığına odaklanan bir tasarımı yansıtırken, gövde ve dip kısmının eksikliği nedeniyle formun tam rekonstrüksiyonu yapılamasa da örneğin üst bölümdeki teknik detayları, onu Tip 52 havzasına sağlam biçimde yerleştirmektedir.

³⁹⁷Gatier, 2001, **a.g.k.**, 93-152; Reynolds, 2003, **a.g.k.**, 128-130.

³⁹⁸Reynolds, 2003, **a.g.k.**, 120-130.

³⁹⁹Reynolds, 2003, **a.g.k.**, 596, pl.9, fig.64.

Beyrut üretimi amphoralarla liman gümrük yapısı örneği karşılaştırıldığında belirgin benzerlikler göze çarpmaktadır. Örneğin; kırmızı-kahverengi ile koyu gri arasında değişen pişirim tonları, pürüzlü ve silinmeye eğilimli yüzey dokusu, kulp detayındaki kullanım ve taşımadan kaynaklanan mekanik aşınmanın izleri amphoranın işlevsel niteliği ile ilgili bilgi vermektedir.

Beyrut merkezli amphora örneklerine kıyasla liman gümrük yapısı örneğinin farklı yönleri ise, kil kompozisyonu bakımından daha az kireçli ve daha az kumlu olmasıdır. Bu örneğin aynı atölye grubunun daha rafine bir varyantı olabileceğini akla getirmektedir. Bu durum, söz konusu amphoranın Beyrut'un kentsel merkezinden değil, muhtemelen banliyö niteliğindeki üretim alt-merkezlerinden çıkmış olabileceğini düşündürmektedir.

3.3.4. Amrit/Tartus

Bu amphora tipi, literatürde farklı araştırmacılar tarafından Amrit amphorası, Tartus amphorası⁴⁰⁰ ya da Hayes Type IX⁴⁰¹ gibi adlandırmalarla tanımlanmaktadır.

3.3.4.1. Tipolojisi

Söz konusu amphoralar, basamaklı omuz yapısı, konik gövde profili ve düz bant kaburgalarla bezelidir. Taban kısmı, belirgin spiral izleri taşıyan kalın bir düğümle son bulur. Bu amphoraların en belirgin özelliği, boyun kısmında oluklu-yivli ve geniş bir bantla sonlanan ağız yapısıyla tanımlanmasıdır.

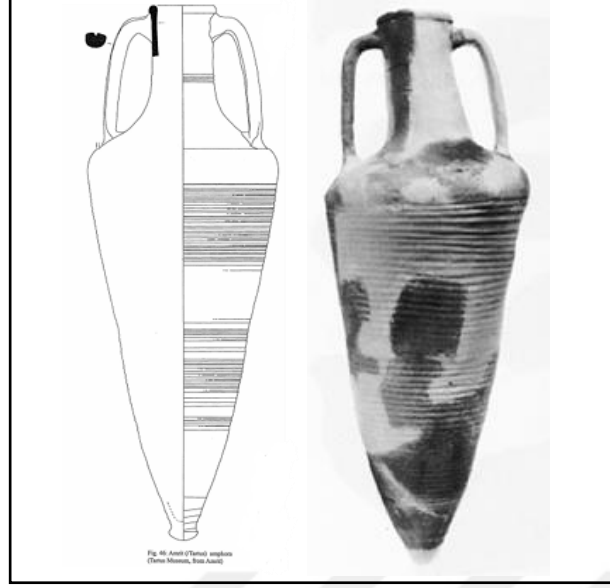
Amphoralar, çoğunlukla kireçtaşı, kuvars ve fosil içerikli bir hamurla üretilmiş olup, aynı katmanda ele geçen pişirme kaplarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Bu bulgular, muhtemelen Hayes IX Tipi'ne karşılık gelmekte ve MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir⁴⁰².

Bu formun üretimi ve kullanımı, MS 4. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiş; taban tipolojisi bu sürekliliği belgelemektedir. Bununla birlikte, özgün oluklu kulp formları Bizans Dönemi'ne geçişte ortadan kalkmış, sadece belirgin olmayan, ortada katlanmış ve yivsiz bant görümlü örneklerle temsil edilmiştir. Bu durum, formun geç dönem morfolojik dönüşümünü ortaya koymaktadır.

⁴⁰⁰Reynolds, 2003, **a.g.k.**, 568, fig. 7-8, fig.46-58.

⁴⁰¹J. W. Hayes (1991). Paphos. *The Hellenistic and Roman Pottery*, Volume III, s. 94.

⁴⁰²Hayes, 1991, **a.g.k.**, 94, pl. 25/7.

Şekil 14 Amrit/Tartus (P. Reynolds, 2005, 594, pl.7/fig.46; J. W. Hayes, 1991, 94, pl.25/7.)

Beyrut örnekleri MS 2. yüzyılın başlarından 4. yüzyılın sonlarına kadar uzanan bağlamlarda görülmektedir. Klasik form MS 2. yüzyıla tarihlenmektedir. En erken tarih MS 2. yüzyılın başlarıdır. En geç tarih ise MS 4. yüzyılın sonlarıdır, ancak yivli kulplar MS 3. yüzyılın başlarından sonrasına tarihlenmemektedir. Bu formu, 3. yüzyılda ortaya çıkan daha küresel ve daha konik boyunlu amphoralardan ayırt etmek zordur.

3.3.4.2. Üretim alanları

Roma İmparatorluk Dönemi'nde, Doğu Akdeniz'de yer alan Amrit (eski Marathus) ve yakınındaki Tartus/Antaradus merkezli amphora üretimi, özellikle Dressel 2-4 tipini taklit eden amphoraların yerel varyantları olmasıyla dikkat çeker⁴⁰³.

Amrit ve komşusu Tartus merkezli amphora üretimi, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Levant Bölgesi'nin karakteristik amphora gruplarından birini temsil etmesi ile bilinmektedir.

Beyrut'un doğusunda yer alan ve "BEY 015" olarak adlandırılan fırın alanında yürütülen analizler, bu bölgedeki seramik üretiminin MS 1. yüzyıl ortalarına kadar uzandığını göstermektedir⁴⁰⁴. Bu üretim alanında, hem küçük boyutlu 'havuç tipi' amphoraların hem

⁴⁰³Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 568vd.

⁴⁰⁴P. Reynolds (2003). Amphorae in Roman Lebanon: 50BC to AD 250, Archeology and History in Lebanon, formerly *National Museum News*, 17, 120-130.

de “Amphora 72” olarak tanımlanan daha büyük amphora varyantlarının üretildiği anlaşılmıştır⁴⁰⁵.

3.3.4.3. *Kullanım alanları*

Söz konusu amphoraların iç yüzeyinde yaygın olarak gözlemlenen koyu gri-kahverengi tonlardaki boyalı kaplama, bu formun sıvı ürün taşımacılığına yönelik kullanıldığını düşündürmektedir. Bu tarz iç astarlar, kap iç yüzeyini sıvı ile doğrudan temastan koruma, sızdırmazlık sağlama ve içeriğin bozulmasını önleme işlevleriyle tanınır. Özellikle bu teknik, Gazze ve Askalon gibi Geç Antik Dönem’in önemli şarap ihracat merkezlerinde üretilmiş amphoralarda da benzer biçimde uygulanmıştır⁴⁰⁶. Bu karşılaştırmalı benzerlik, Amrit/Tartus tipi amphoraların da benzer işlevsel bağlamda değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Bu tip amphoraların bölgesel yayılımı, özellikle MS 2. yüzyılın sonları ile 3. yüzyılın başlarında, Beyrut gibi önemli liman kentlerinde yoğun biçimde belgelenmiştir⁴⁰⁷. Nicel analizler, söz konusu dönemde Levant Bölgesi’ne ithal edilen amphoraların %70’inden fazlasının Amrit/Tartus tipi olduğunu ortaya koymaktadır⁴⁰⁸. Bu oran, hem bu formun bölgesel dolaşımdaki ağırlığını hem de Amrit ve Tartus limanlarının şarap ve diğer sıvı ürünlerin taşınmasında stratejik merkezler olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu bağlamda Beyrut, yalnızca bir tüketim noktası değil, aynı zamanda üretimle doğrudan ilişkili bir merkez olarak da öne çıkmaktadır. Kentin doğu sınırlarında yer alan BEY 015 numaralı fırın sahasında yapılan kazılar, Amrit/Tartus tipi amphoraların yerel üretiminin yanı sıra, küçük “havuç tipi” kapların ve büyük gövdeli “Amphora 72” formlarının da üretildiğinin belgelenmesi⁴⁰⁹, bu çeşitliliğin, bölgede yoğunlaşan şarap ve sıvı ürün ticaretine paralel bir seramik üretim örgütlenmesini düşündürmektedir.

⁴⁰⁵Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 567-570.

⁴⁰⁶Reynolds, 2003, **a.g.k.**, 125-130.

⁴⁰⁷P. Reynolds (1999). Trade in the Western Mediterranean, AD 400-700. The ceramic evidence. S. Y. Walksman, M. Roumié, B. Nsouli, S. Lemaitre ve P. Reynolds (Eds.), *BAR IntSer*, 604, England: Oxford, Archaeopress.

⁴⁰⁸Reynolds, 1999, **a.g.k.**, 41, 90, şek. 38-39, 41.

⁴⁰⁹Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 567-570.

3.3.4.4. *Yayılım alanları*

Arkeolojik bağlamda bu amphoraların en yoğun biçimde ele geçtiği merkezler Amrit, Tartus ve Beyrut olup, bu bölgeler söz konusu formun üretim ve tüketim ağı içinde yer aldığını göstermektedir⁴¹⁰.

Tartus ve Amrit'te yapılan kazılarda, yerel üretim atıklarıyla birlikte bu tipe ait tam ya da parçalanmış örnekler sıkça rastlanması, bu merkezlerin birincil üretim sahaları olduğunu düşündürmektedir. Özellikle Beyrut'ta, MS 2. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başlarına tarihlenen katmanlarda bu formun varlığı oldukça yoğundur ve ticari dolaşımında önemli bir yer tuttuğunu gösterir. Beyrut, Tartus, Amrit'in yanı sıra Anemurium'da bulunmuştur.

Bunun yanı sıra, Kıbrıs'ta ele geçen örnekler, bu amphoraların Akdeniz içi ticaret bağlamında ihracat potansiyelini ortaya koymaktadır⁴¹¹. Söz konusu buluntular, Kıbrıs'ın ithalatçı konumunu pekiştirirken, Amrit ve Tartus limanlarının bu sürece aktif şekilde dahil olduğunu göstermektedir.

Ayrıca Anemurium'da tanımlanan örnekler, formun yalnızca Levant Bölgesi'yle sınırlı kalmadığını, Doğu Akdeniz'in batı kenarlarına kadar ulaştığını göstermektedir⁴¹². Bu bağlamda, söz konusu formun yayılımı, yalnızca yerel değil, aynı zamanda bölgesel ölçekte bir dağılıma işaret etmektedir.

Sonuç olarak, Amrit/Tartus amphoraları hem tipolojik sürekliliği hem de yaygın coğrafi dağılımıyla Roma Dönemi Levant seramik repertuarında belirleyici bir yer tuttuğu görülmektedir. Üretim merkezleri ile tüketim alanları arasındaki ilişki, bu formun bölgesel deniz ticaretindeki önemini destekler niteliktedir.

3.3.4.5. *Side liman gümrük yapısı örneği*

Side Liman Gümrük Yapısı'nda belgelenen Amrit/Tartus tipi amphoraya ait bir birey dip parçası (**Kat.No.112**), formun bilinen MS erken 3. yüzyıl üretim karakteristikleriyle örtüşen şekilde, kalın duvarlı ve yüksek oranda kireç katkılı, soluk gri-kahverengi hamur dokusuyla dikkat çekmektedir (**Kat.No.112**). İri yuvarlak kireç taneleri, fosil kabuk

⁴¹⁰Hayes, 1991, **a.g.k.**, 94, pl. 25/7.

⁴¹¹Hayes, 1991, **a.g.k.**, 94.

⁴¹²Hayes, 1991, **a.g.k.**, 94.

kalıntıları, demir oksit partikülleri ve muhtemel volkanik orijinli killi katkılar, Levant kökenlibu üretim grubunun tipik petrografik izlerini yansıtmaktadır⁴¹³.

3.3.5. LRA (late roman amphorae) 4

Pieri tarafından geliştirilen sınıflandırma sisteminde LRA (Late Roman Amphora) 4 olarak tanımlanan form grubu, literatürde farklı araştırmacılar tarafından çeşitli adlandırmalarla tanımlanmıştır⁴¹⁴. Bu formun bilinen diğer karşılıkları arasında Zemer 51 ve Zemer 53 (özellikle Filistin ve çevresindeki kazılarda), Almagro 54 (İspanya ve Batı Akdeniz literatüründe), Kuzmanov Tip XIV (Balkanlar’da yapılan çalışmalarda), Carthage LR Amphora 4 (Kuzey Afrika merkezli tipoloji çalışmaları kapsamında) ile Peacock ve Williams Class 48-49 gibi alternatif tanımlamalar yer almaktadır⁴¹⁵.

3.3.5.1. Tipolojisi

LR 4 amphoraları, üretim kronolojisi açısından değerlendirildiğinde, ilk örneklerinin muhtemelen MS 1. yüzyıl sonlarına kadar uzandığı, en yoğun kullanım ve dağılım evresinin ise MS 4. yüzyıldan itibaren başladığı anlaşılmaktadır⁴¹⁶. Bu amphoralar, MS 7. yüzyıl ortalarına kadar Akdeniz ticaretinde sıklıkla karşılaşılan standart amphora formlarından biri olma özelliğini korumuştur. Nitekim bu form üzerine yapılan tipolojik ve petrografik temelli çalışmalar, LR 4’ün yalnızca yaygınlığı değil, aynı zamanda bölgesel varyasyonlar açısından da zengin bir üretim repertuarına sahip olduğunu ortaya koymuştur⁴¹⁷. Bu bağlamda, LR 4 amphora formu, Geç Antik Çağ Akdeniz ticaretinde

⁴¹³https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/petrology.cfm?id=319 (Erişim Tarihi: 02.06.2024)

⁴¹⁴Pieri, 2005, **a.g.k.**, 101-114.

⁴¹⁵Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 197-198.

⁴¹⁶Riley, 1979, **a.g.k.**, 219-220; A. K. Şenol (2001). Amphoras from the Necropolis of Gabbari. J. Y. Empereur ve M. D. Nenna (Eds.), *Nécropolis 1, Etudes Alexandrines* 5 içinde, Le Caire, (s. 369-396), s. 370; P. Ballet (2005). Introduction à l’étude des échanges: la céramique. C. Saliou (Ed.), *Gaza dans l’Antiquité Tardive. Archéologie, rhétorique et histoire, Etudes et Textes pour l’Identité Culturelle de l’Antiquité Tardive, Cardo Salerno* 2 içinde, Salerno, (s. 41-50), s. 48.

⁴¹⁷Zemer, 1977, **a.g.k.**, pl. XVIII, 61-66; G. Majcherek (1995). Gazan Amphorae: typology reconsidered. H. Meyza ve J. Mlynarczyk (Eds.), *Hellenistic and Roman Pottery in the Eastern Mediterranean- advances in scientific studies* içinde, Warsaw, (s. 163-178), s. 172, pl. 3; D. Piéri (1998). Les importations d’amphores orientales en Gaule méridionale durant l’Antiquité tardive et le haut Moyen Age (IVe-VIIe siècles après J.-C.) Typologie, chronologie et contenu. L. Rivet (Ed.), *Importations d’amphores en Gaule du sud, du règne d’Auguste à l’antiquité tardive: actualités des recherches céramiques (S.F.E.C.A.G.)*. Marseille, (s. 97-106), s. 101, fig. 5; D. Piéri (2007). Les centres de production d’amphores en Méditerranée orientale durant l’Antiquité tardive: quelques remarques. M. Bonifay ve J. C. Trégliat, (Eds.), *LRCW 2, BAR IntSer 1662*. Marseille and Arles, 13-16 April 2005, England: Oxford, Archaeopress, s. 611-625, fig. 8.

önemli bir taşıma kabı olarak öne çıkmakta ve tipolojik açıdan kendine özgü morfolojik özellikleriyle ayırt edilmektedir.

Tipolojik olarak, çoğunlukla torpido biçimindeki gövde yapısıyla tanınır; sivrileşen alt kısmı ve uzunca silindirik gövdesiyle, taşımada denge sağlayan ve gemi ambarlarına yerleştirilmesi kolay bir form sunar. Ağız kenarı kısa, dışa hafif çekik ve ucu yuvarlatılmış olup, karakteristik olarak ağız çevresinde gelişigüzel dağılmış iri kil parçacıkları gözlemlenir; bu, üretim tekniğine ve atölye pratiğine dair ayırt edici bir özelliktir. Boynuzsuz ve uzun silindirik gövde yapısıyla klasik Roma amphoralarından farklıdır. Bu nedenle, boyun kısmı belirgin şekilde tanımlanmaz; omuzla bütünleşmiş silik bir geçiş görüntüsü verir.

LRA 4 formu, gövde şekline göre A ve B olmak üzere iki ana tipe ayrılmaktadır: Pieri'nin sınıflandırmasına göre; A tipi alt varyantları A1 ve A2 olarak; B tipi alt varyantlar B1, B2 ve B3 olarak kodlanmıştır⁴¹⁸.

Gövde formuna göre yapılan ayrımında LRA 4A tipi kısa ve ovoid gövdeli, LRA 4B tipi ise daha uzun ve silindirik yapılıdır. Bu farklılık formun varyantlarının coğrafi olarak farklı üretim merkezlerine sahip olması ile açıklanabilir. Coğrafi olarak bu ayrım, A tipinin Ashkelon ve Negev'de; B tipinin ise Gazze merkezli üretim alanları olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda, iki farklı hamur grubu (kireçli sarımsı kırmızı ve killi kahverengi) aracılığıyla üretim merkezleri arasında olası farklılıklar belirlenebilmiştir.

Alt varyantların tipolojik farklılıkları şu şekildedir:

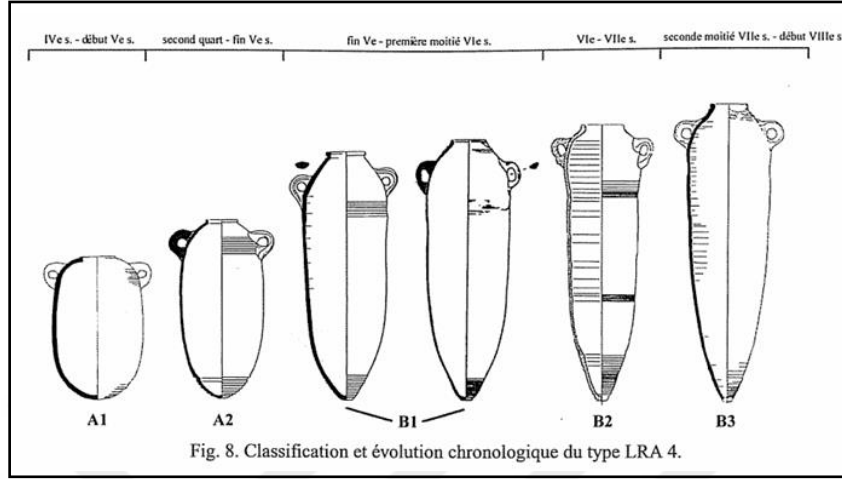
LRA 4A1 varyantı, neredeyse küresel gövde formu ve 13 litre civarındaki hacmiyle tanımlanırken, LRA 4A2 varyantı bu formdan türeyen daha uzun ve silindirik bir tiptir⁴¹⁹. Her iki varyantta da omuzdan çıkan kısa kulplar ve gövde çevresinde yatay derin oluklar belirleyici morfolojik unsurlar arasında yer alır. Bu oluklar, formun tip tanımlamasında başat rol oynar.

LRA 4B tipi ise daha gelişkin bir morfolojik yapı sergiler. B1 varyantı, A2 ile geçiş özelliği gösteren, daha eski bir tiptir. Özellikle ağız kenarında içe dönük bilezikli çıkıntı yer almaktadır. Ancak gövde daha silindirik, dibi ise derin koniktir. Bu varyantta gövde yüksekliği artmış, hacmi 16-26 litreye kadar çıkmıştır. LRA 4B1, LRA 4A2 ile doğrudan

⁴¹⁸Pieri, 2005, **a.g.k.**, 103, fig.66.

⁴¹⁹Pieri, 2005, **a.g.k.**, 105.

bağlantılı geçiş formu niteliği taşıırken, LRA 4B2 varyantı formun zirveye ulaştığı, gövdenin daha fazla inceldiği, ağız kenarının sadeleştiği ve dip kısmın sivrileştiği bir aşamayı temsil eder.

Şekil 15 LRA 4 tipo-kronolojik değişimi (D. Pieri, 2005, fig. 8, 103)

LRA 4A1: MS 4. yüzyılın ilk yarısında, özellikle MS 325-375 arasında yoğun olarak belgelenmiştir.

LRA 4A2: MS 4. yüzyıl sonlarından başlayarak 5. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar devam eder.

LRA 4B1: MS 480-550 arasında yayılım gösterir.

LRA 4B2: MS 6. yüzyıl ortalarından 7. yüzyıl başına kadar yaygın kullanıma sahiptir.

Bu evrimsel süreç, formun üretim teknolojisindeki gelişimi kadar, ticari adaptasyonlara da yanıt verdiğini gösterir. Özellikle LRA 4B2 tipi, büyük kapasitesi ve daha dayanıklı morfolojisi ile uzun mesafeli ticarete tercih edilmiştir.

3.3.5.2. Üretim alanları

Geç Antik Dönem'in karakteristik amphora formlarından biri olan LRA (Late Roman Amphora) 4, özellikle Gaza Bölgesi'ne özgü bir üretim geleneğini yansıtmaktadır. Bu bağlamda Ashkelon ve Ashdod kentleri, LR 4 tipi amphoraların başlıca üretim merkezleri olarak öne çıkmaktadır⁴²⁰. Bununla birlikte, formun üretimi yalnızca bu iki kentle sınırlı

⁴²⁰A. Zemer (1977). Storage jars in ancient sea trade. Haifa, s. 61; J. A. Riley (1979). The coarse pottery from Berenice, J. A. Lloyd (Ed), Excavations at Sidi Khrebish, Benghazi (Berenice) Vol. II (*Libya Antiqua* 5). Tripoli, (s. 91-497), s. 219-220; M. Sciallano ve P. Sibella (1991). *Amphores: comment les identifier?* Aix-en-Provence. Amphore Late Roman 4, Edisud, *Persée*; T. Bezeczky, P. Scherrer ve R. Sauer (2013). The Amphorae of Roman Ephesus. Wien, 171.

kalmayıp, bazı varyantlarının Nil Deltası gibi daha batıdaki bölgelerde de imal edilmiş olabileceğine dair veriler bulunmaktadır. Özellikle İsrail kıyılarında yer alan Caesarea Hipodromu'nda yapılan kazılarda ele geçirilen LR 4 amphoralarına ilişkin analizler, bu tipin muhtemel menşeinin Gaza çevresi olabileceğini güçlü biçimde desteklemektedir⁴²¹.

Ayrıca Negev bölgesinin kuzey kesimlerinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kazılar, bu görüşü pekiştirecek nitelikte veriler sunmuştur⁴²². Zira bölgede tespit edilen üretim atıkları ve atık alanları, LR 4 amphoralarının yalnızca tüketim değil aynı zamanda üretim sahalarının da bu çevrede yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu durum, söz konusu amphora formunun hem üretim hem de dağıtım ağları açısından Güney Levant'ın önemli ekonomik bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Formun kökeni uzun süre tartışmalı kalmış, çeşitli hipotezler ortaya atılmıştır ve zamanla daha fazla örnek yayınlanmıştır. 1938'de L. P. Kirwan, bu formun morfolojik özelliklerine dikkat çekmiş ve Mısır menşeli olduğunu, Saite seramiklerinin devamı niteliğinde olduğunu iddia etmiştir. Scorpan, bu formun benzerinin boyunsuz, sivri uçlu, konik dipli, MS 1. yüzyılda Batı'da ortaya çıkan "DR 21/22" olduğunu, LR 4 formunun ise Kartaca geleneğinden türediğini ve Kuzey Afrika atölyelerinde yapıldığını öne sürmüştür.

LR 4 formunun yoğun buluntuları nedeniyle, Mareotis Gölü civarında, Mısır'da üretildiği düşünülmüş, ancak yapılan analizler sonucu kil kompozisyonunun farklı olduğu ve üretimin bu bölgede olmadığı ortaya çıkmıştır. Kom el-Dikka'da bulunan LR 4 amphoralarının 15 örneği X-ışını flüoresans spektroskopisi ile analiz edilmiş, İskenderiye'nin güneybatısında önerilen Mareotis Gölü ve Abu Mena çevresindeki fırın sitelerinden alınan örneklerle karşılaştırılmıştır⁴²³. Analizler, LR 4 Amphora hamurlarının, Mareotis Gölü ve Abu Mena örneklerinden farklı kil özellikleri gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu bulgular, LR 4 formunun İskenderiye yakınlarında üretildiği hipotezini güçlendirmiştir. Kom el-Dikka ve çevresindeki LR 4 amphoraları incelendiğinde, tüm örneklerde benzer özellikler tespit edilmiştir, bu da malzemelerin

⁴²¹Riley, 1979, **a.g.k.**, 30.

⁴²²D. Regev (2004). The Phoenician transport amphora. J. Eiring ve J. Lund (Eds.), *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens. (TATEM; Monographs of the Danish Institute at Athens Vol. 5)*. 26-29 September 2002. Aarhus, (s. 337-352), s. 347-348, fig. 9.

⁴²³Empereur ve Picon, **a.g.k.**, 1989, 243.

aynı üretim alanında MS 1. ile 7. yüzyıllar arasında üretilen bir gelenek olduğunu göstermektedir⁴²⁴. Riley, Caesarea kazılarında bulunan amphoralar ile günümüzde güney Filistin’de üretilenler arasındaki teknolojik benzerliklere işaret etmiş, LR 4 formunun kökenini Gaza’ya dayandığını öne sürmüştür⁴²⁵. Bu öneri genel kabul görmüş ve petrografik analizlerle desteklenmiştir.

Son veriler ışığında, Güney Palestine Bölgesi’nde yer alan Ashdod, Ashqelon ve Horvat Pattish’deki araştırmalarda, LRA 4A ve B formunun alt varyasyonlarının üretildiği fırın alanları açığa çıkarılmıştır⁴²⁶. Yapılan son çalışmalar ışığında A tipi Askalon ve Negev’de, B tipi ise Gazze bölgesinde üretildiği belirlenmiştir⁴²⁷.

3.3.5.3. *Kullanım alanları*

Riley, antik dönemde değerli bulunan Gaza beyaz şarabının taşınmasında kullanıldığını belirten bu formun, antik kaynaklardan alınan referanslarla desteklenen kullanım alanlarını vurgulamaktadır⁴²⁸. Örneğin, Apollinaris, Ommatius’un doğum günü davetinde Gaza, *Khia* ve *Falerna* şaraplarının olmadığını ancak bölge şaraplarıyla misafirleri ağırlamak istediğini anlatan bir şiir yazmıştır⁴²⁹.

Geç Antik Çağ’da Doğu Akdeniz havzası, ticari ve kültürel etkileşimlerin yoğunlaştığı bir dönem olarak Kilikia ve Suriye-Filistin bölgeleri arasında gözlemlenen çift yönlü amphora dolaşımı, bu iki bölge arasındaki ticari dinamizmin arkeolojik kanıtlarını sunar. Nitekim, Suriye-Filistin bölgesinde yapılan arkeolojik kazılarda Kilikia menşeli amphora formlarının varlığı dikkat çekicidir. Suriye-Filistin’de Kilikia üretimi olan Pompe V, Zemer 41, Agora M54, Agora G198 ve LR 1 amphoraları bulunurken, Kilikia’nın Elaiussa Sebaste gibi kentlerinde ise Suriye-Filistin üretimi LRA 4, LRA 5-6, Agora M 334 amphoraları keşfedilmiştir⁴³⁰. Bu etkileşim ağına Pamphylia’nın önemli liman kentlerinden biri olan Side de dâhil edilmelidir. Kentte, özellikle LR 4 tipi amphoraların tüm varyantlarının yoğunlukla ele geçmiş olması, Side’nin Doğu Akdeniz ticaretinde aktif bir merkez olduğunu doğrular niteliktedir. Bu formların varlığı, Filistin ve Kıbrıs

⁴²⁴Majcherek, **a.g.k.**, 1995, 165.

⁴²⁵Riley, 1979, **a.g.k.**, 31.

⁴²⁶Pieri, 2005, 109-110.

⁴²⁷Şen, 2017, **a.g.k.**, 268.

⁴²⁸Riley, 1979, **a.g.k.**, 219- 222.

⁴²⁹Majcherek, 1995, **a.g.k.**, 165.

⁴³⁰ Reynolds, **a.g.k.**, 2005, 563- 611; Kızırlaslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 192-204.

menşeli ürünlerin Side'ye taşındığını, kentin tüketim ve muhtemelen yeniden dağıtım merkezlerinden biri olarak işlev gördüğünü işaret etmektedir.

Ayrıca, Filistin bölgesinde tespit edilen Kıbrıs üretimi LR 1 amphoraları ve bazı diğer LR 1 formlarının da içerik olarak şarap ve zeytinyağı taşıdığı; hamur ve form özellikleri açısından ise Doğu Kilikia kökenli varyantlarla örtüştüğü anlaşılmaktadır. Bu durum, üretim merkezlerinin zaman zaman bölgesel tarzları taklit ederek benzer form ve hamur teknolojilerini uyguladığına da işaret eder. Bu bağlamda, Filistin limanlarına ulaşan bazı amphoraların Kıbrıs üzerinden yeniden ihraç edilmiş olabileceği gibi, Kilikia'da üretilip doğrudan ithal edilmiş olmaları da mümkündür⁴³¹.

Bu çalışmanın ana eksenini oluşturan bulgular, özellikle Roma ve Bizans yönetimi altında artan doğuya yönelimli ticaret politikalarının Side üzerindeki yansımalarını net biçimde ortaya koymaktadır. Kentte belgelenen LR 1 amphoralarının bir kısmı, makroskobik ve petrografik analizler doğrultusunda yerel üretim olarak değerlendirilmiş ve bu durum Side'nin yalnızca ithalat yapan bir liman değil, aynı zamanda ihracat faaliyetlerinde bulunan aktif bir üretim merkezi olduğunu göstermektedir. Böylece Side'nin, Geç Antik Çağ'da Doğu Akdeniz'in amphora ticaretindeki yerini belirleyen stratejik rolü daha iyi anlaşılakta, bölgenin ekonomik coğrafyasına katkısı somut örneklerle desteklenmektedir.

3.3.5.4. Yayılım alanları

Anadolu yarımadasında bu amphoranın yayılımı özellikle güney sahil şeridinde belirgindir. Likya bölgesinde batıdan doğuya doğru Xanthos, Patara, Limyra, Olympos ve Phaselis gibi kentlerde belgelenen LRA 4 formları, Pamphylia'da ise Perge ve Side gibi önemli liman kentlerinde tespit edilmiştir. Kilikya sahilinde Anemurium, Silifke, Elaiussa Sebaste ve Taşucu kıyılarında yapılan sualtı araştırmaları da bu formun yaygın dolaşımını belgelemektedir⁴³².

Kıyı yerleşimlerinin ötesinde ise LRA 4 örnekleri, Zeugma gibi Fırat'a kıyısı olan iç bölge merkezlerinde de belgelenmiştir. Bu, formun kara ve nehir yollarıyla Akdeniz

⁴³¹D. F. Williams (1980). The Petrology of Certain Byzantine Amphorae: Some Suggestions as to Origins, *Actes, Colloque sur la Ceramique Antique, Carthage* 1980, 99-110; Pieri, **a.g.k.**, 2005, 85- 93.

⁴³²Şen, 2017, **a.g.k.**, bkz. dn. 1416, 269.

hinterlandına taşındığını ve çok yönlü bir dağılım ağının parçası olduğunu göstermektedir.

Fransa'da LRA 4A amphoraları 4. yüzyıldan itibaren ithal edilmiş, özellikle 5. yüzyılda yaygın hale gelmiştir. Bu form, Bordeaux, Narbonne, Arles, Lyon, Marseille gibi birçok merkezde belgelenmiştir⁴³³.

LRA 4A1, daha çok 4. yüzyılın başı; LRA 4A2, 5. yüzyıl başı ve sonrasında görülmektedir. Kourion gibi alanlarda 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. LRA A2, daha yaygındır ve 4. yüzyılın ikinci yarısından 5. yüzyıla kadar yayılım gösterir. Mısır'da Kellia, Sinay, Marina el-Alamein, Filistin, Anadolu'da Dor, İzmir, Ephesos, İtalya'da Roma, İspanya'da Empurias, Tarragona gibi çok sayıda bölgede bulunur⁴³⁴.

LRA 4A2 ile geçiş özelliği gösteren B1 varyantı, MS 5. yüzyılın sonu-6. yüzyıl ortasına tarihlenir. Yayılımı çok geniştir: Filistin, Mısır, Yunanistan, Anadolu, İtalya, İspanya ve Kuzey Afrika; B1'den türetilen B2 varyantı ise, MS 6. yüzyılın ikinci yarısında Kellia, Tell Fara, İskenderiye, Pelusium, Kudüs, Dor, Beyrouth, Thasos, Roma, Ravenna, Barselona, Sibenik, Kostolac, Durrës, Shkodra vb. yerlerde yaygın olarak rastlanmıştır⁴³⁵.

3.3.5.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Late Roman Amphora 4 (LRA 4) formu, üretim merkezlerinin organizasyon yapısı ve pazar taleplerine verdikleri yanıtları yansıtan önemli bir amphora serisini temsil eder. Bu formun içerisinde yer alan farklı varyantlar, örneğin küçük kapasiteli LRA 4A1 tipi ile yüksek hacimli LRA 4B2 tipi arasındaki çeşitlenme, yalnızca üretimindeki evrimi değil, aynı zamanda bölgesel bağlamda, ticaret ağlarının yönelimi ve tedarik zincirlerinin çok merkezli karakterini de gözler önüne serer.

Side kazılarında, LRA 4 formu gerek kent içi dağılımı gerekse sayısal varlığı açısından dikkat çeken bir grup olarak öne çıkmaktadır. Özellikle liman gümrük yapısında ele geçen amphora repertuarı içinde bu form, belirgin bir yoğunlukla belgelenmiştir. Kent genelinde geç dönem LRA 4 varyantları (örneğin B2 tipi) sayıca öne çıksa da liman yapısı

⁴³³Pieri, 2005, a.g.k., 104.

⁴³⁴Pieri, 2005, a.g.k., 104vd.

⁴³⁵Pieri, 2005, a.g.k., 106.

özelinde erken varyantların (özellikle A1 ve A2) daha belirgin şekilde temsil edildiği gözlemlenmektedir. Bu durum, yapının kullanım kronolojisine ışık tutmaktadır.

LRA 4 amphoralarının bu tür mekânsal ve kronolojik dağılımları, liman yapısının sadece ekonomik değil, aynı zamanda bölgesel ticaret organizasyonları açısından da stratejik bir düğüm noktası olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Belgelenen LRA 4 varyantları, tipolojik özellikleri ve stratigrafik verilerle birlikte Pieri'nin kronolojik önerileri dikkate alınarak değerlendirilmesi şu şekildedir:

- LRA 4A1 varyantı, MS 4. yüzyılın ilk yarısında, özellikle MS 325-375 arası yoğun olarak görülür (**Kat.No.113, Kat.No.114, Kat.No.115**),
- LRA 4A2 varyantı, MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyılın ikinci çeyreği arası görülür (**Kat.No.116, Kat.No.117, Kat.No.118, Kat.No.119**),
- LRA 4B1 varyantı, MS 480-550 arası görülür (**Kat.No.120, Kat.No.121, Kat.No.122, Kat.No.123, Kat.No.124**),
- LRA 4B2 varyantı, MS 6.yüzyıl ortası 7. yüzyıl başı arası görülür (**Kat.No.125**).

3.3.6. LRA (late roman amphorae) 5/6

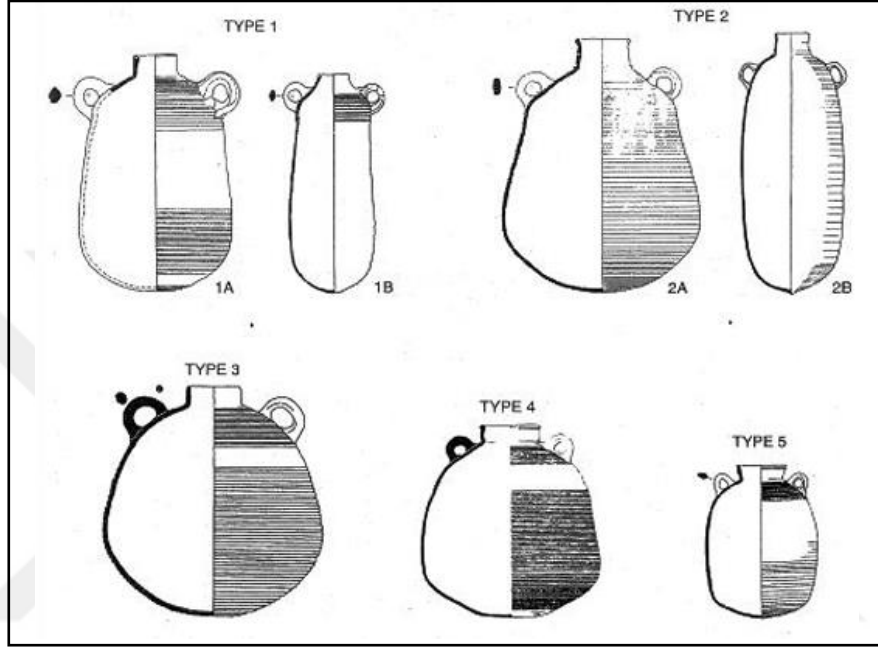
Literatürde genellikle “torba formu” (bag-shaped) olarak adlandırılan, ovoid gövdesi aşağıya doğru genişleyen ve yuvarlak dipli yapısıyla karakterize edilen özgün bir amphora formudur.

Silindirik boynu ve omuz hizasında yer alan kulak biçimli kulpları ile ayırt edici bir morfolojiye sahiptir. Bu formun tipolojik özgünlüğü, yalnızca geometrik yapısında değil, aynı zamanda üretim hamurlarının çeşitliliğinde de gözlemlenmektedir⁴³⁶. Adlandırma konusunda farklı varyantlar altında sınıflanan bu tip,¹ Greko-Romen amphora geleneğine sahip Filistin kökenli form tipolojilerinden türemiş olmakla birlikte, MS 5. yüzyıldan itibaren Akdeniz ticaret rotaları üzerinde daha yoğun bir biçimde görünür hale gelmiştir.

⁴³⁶Şen, 2017, a.g.k., 269-271.

3.3.6.1. Tipolojisi

Bu gruba ait formlar, D. Pieri tarafından beş ana tipe ayrılmış ve “Tip 1-5” olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca, Tip 1 ve Tip 2 formları, alt kategorilere ayrılarak Tip 1/1A-1B ve Tip 2/2A-2B olarak adlandırılmıştır⁴³⁷. Tip 3, Tip 4 ve Tip 5 de formun diğer varyantlarıdır.

Şekil 16 LRA 5/6 (Bag-shaped) tipo-kronolojik değişimi (D. Pieri, 2005, fig.76, 117)

3.3.6.2. Üretim alanları

LR 5/6 amphoralar, MS 4. yüzyılın başlarından itibaren üretilmeye başlanmış ve MS 10. yüzyıla kadar Levant, Filistin ve Mısır gibi çeşitli bölgelerde imal edilmiştir⁴³⁸. Formun üretimi, esas olarak Filistin’in kuzey ve güney bölgelerinde yoğunlaşmakta, ayrıca Aşağı Mısır’daki atölyelerde de bu tipe özgü varyantlar üretilmektedir. Formun morfolojik sürekliliği içerisinde, farklı pişirme teknikleri, hamur rengi ve katkı maddelerine göre birbirinden ayrılan alt tipler dikkat çekmektedir. Bu yönüyle, LRA 5/6 yalnızca bir kap formu değil, aynı zamanda üretim coğrafyasına bağlı olarak değişen teknolojik adaptasyonların bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

⁴³⁷Pieri, 2005, **a.g.k.**, 114-128, fig. 76.

⁴³⁸Engemann 1992, 157-158; Vogt 1997, 258; Bailey 1998, 137; Ballet ve Dixneuf, 2004, **a.g.k.**, 70; Pieri, 2005, **a.g.k.**, 124-125; Dixneuf, 2011, **a.g.k.**, 142-153.

LR 5/6 amphorası üretim yeri ile ilgili en bilinen bölge, Palestine Horvat Uza / Tell Ayadiya, Bata, Nahf, Horvat Uza/Tell Ayadiya, Ramat Rahel ve Jerusalem'te ve Levant Bölgesi olması yönündedir⁴³⁹. Akka fırın alanında Agora M334 formu ile birlikte üretimi gerçekleşmiştir⁴⁴⁰. Formun tutulması ile birlikte Kuzey/Orta Mısır, Mareotis Gölü çevresinde ve Ürdün Bölgeleri'nde MS 10. yüzyıla kadar kullanımına devam edilmiştir⁴⁴¹.

Tipolojik çeşitliliği ve petrografik farklılıkları sayesinde, Palestina-Mısır hattı ile Anadolu kıyıları arasında şekillenen ticari dolaşımı anlamlandırmak için güçlü bir arkeolojik veri sunmaktadır.

3.3.6.3. *Kullanım alanları*

LRA 5/6 tipin içerdiği maddeler üzerine yapılan değerlendirmeler, bu formun özellikle Filistin bölgesi beyaz şarap ihracatında önemli bir rol oynadığını göstermektedir⁴⁴². Nitekim bazı haham metinlerinde, benzer şekilde kese biçimli olan *havith* adlı kapların öncelikle şarap taşımakta kullanıldığı, bununla birlikte zeytinyağı, kuru incir ve balık sosu (garum) gibi diğer maddelerin taşınmasında da yerel düzeyde kullanıldığı belirtilmektedir⁴⁴³. Ancak söz konusu içerik çeşitliliği, esas olarak yerel tüketim bağlamında geçerlidir; zira söz konusu amphora formunun uzun mesafeli ticarete kullanımı düşünüldüğünde, içeriğin çoğunlukla beyaz şarap olduğu anlaşılmaktadır. Filistin bağcılığının Geç Antik dönemde ulaştığı yaygınlık ve ticari şarap üretimindeki artış göz önüne alındığında, LRA 5/6 formunun Akdeniz havzasındaki taşımacılık fonksiyonu büyük ölçüde şarap ihracatına yönelik şekillenmiştir.

3.3.6.4. *Yayılım alanları*

Erken dönem örneklerinin MS 1. yüzyıldan itibaren üretildiği, geç dönem örneklerinin ise MS 3. yüzyılın ikinci yarısından 7. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. LRA 5/6 grubuna ait Tip 1B örneği, Argos⁴⁴⁴, Korinthos⁴⁴⁵ ve Marsilya⁴⁴⁶ gibi yerlerdeki benzer örneklerle karşılaştırılarak MS 5. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Tip

⁴³⁹Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 574-575.

⁴⁴⁰Pieri, 2007b, **a.g.k.**, 303.

⁴⁴¹Johnson, 1986, **a.g.k.**, 580-590; Bailey, 1998, **a.g.k.**, 137; Pieri, 2005, **a.g.k.**, 124-125.

⁴⁴²Peacock ve Williams, 1985, **a.g.k.**, 191.

⁴⁴³Pieri, 2005, **a.g.k.**, 125.

⁴⁴⁴Aupert, 1980, **a.g.k.**, 439, fig. 45/321; Abadie-Reynal, 1989b, **a.g.k.**, 55, fig. 12.

⁴⁴⁵Williams et al. 1974, **a.g.k.**, 32, lev. 8/50; Johnson, 1986, **a.g.k.**, 591-593, fig. 1/a-c, fig. 2/a-b.

⁴⁴⁶Pieri, 2005, **a.g.k.**, lev. 43/1.

2B ise Marsilya⁴⁴⁷, Atina⁴⁴⁸, Argos⁴⁴⁹, Korinthos⁴⁵⁰, Saraçhane⁴⁵¹, Pella⁴⁵², Kudüs⁴⁵³, Pompeiopolis⁴⁵⁴ ve Olba⁴⁵⁵’da stratigrafik veriler ışığında MS 5. yüzyılın ikinci yarısı ile 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Anadolu’daki dağılım ağı, Likya bölgesinde Limyra ve Andriake, Pamphylia bölgesinde ise özellikle Perge ve Side yerleşimlerinde yoğun biçimde belgelenmiştir. Ayrıca Anemurium gibi Kilikya liman kentlerinde ve Silifke ile Taşucu müze envanterlerinde bu tipe ait örnekler kayıt altına alınmıştır⁴⁵⁶. Batı Anadolu arkeolojik bağlamında ise, bu formun temsili oldukça sınırlıdır. Ancak farklı batıklardan elde edilen örnekler, bu amphoranın deniz taşımacılığı yoluyla Küçük Asya limanlarına ulaşmış olduğunu göstermektedir. Böylelikle Filistin-Mısır merkezli üretim sahaları ile Anadolu’nun güney kıyıları arasındaki ticari bağlantılar, bu form özelinde daha somut biçimde izlenebilmektedir.

3.3.6.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Liman Gümrük Yapısı’nda belgelenen LRA 5/6 grubuna ait Tip 2A varyantına ait ağız-boyun parçası, söz konusu formun Filistin-Mısır üretim sahaları ile Anadolu’nun güney kıyıları arasında şekillenen ticaret ağında Side’nin rolüne dair önemli ipuçları sunmaktadır (**Kat.No.126**). LRA 5/6 formunun Filistin Bölgesi’nde özellikle beyaz şarap taşımacılığı ile özdeşleşmiş olması, söz konusu amphoranın içerik fonksiyonunun da oldukça belirgin bir ticari karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Side Limanı’nda tespit edilen bu parçanın yerel tüketimden çok uzun mesafeli taşımacılığın bir parçası olduğu söylenebilir.

Tip 2A varyantı, Pieri’nin tipolojisine göre LRA 5/6 tipolojisi içerisinde morfolojik farklılaşmanın ve bölgesel üretim tekniklerinin belirginleştiği bir alt grup olarak tanımlanır. Bu varyant, özellikle daha düzenli ve torpido benzeri gövde formu, dar ağız

⁴⁴⁷Pieri, 2005, **a.g.k.**, lev. 44/4-7.

⁴⁴⁸Robinson, 1959, **a.g.k.**, 68, K108.

⁴⁴⁹Aupert, 1980, **a.g.k.**, 441, no. 329; Abadie-Reynal-Sodini 1992, **a.g.k.**, 57-58, fig. 25/CC328.

⁴⁵⁰Hammond, 2015, **a.g.k.**, no. 185-190.

⁴⁵¹Hayes, 1992, **a.g.k.**, 65-66, fig. 48/172-173 (Type 8).

⁴⁵²Watson, 1992, **a.g.k.**, 138-239, fig. 8/62, fig. 9/72; Watson, 1995, **a.g.k.**, 314-315, fig. 7.

⁴⁵³Magness, 1992, **a.g.k.**, 178-179, fig. 9/6, 9; Magness, 1993, **a.g.k.**, 224.

⁴⁵⁴Opait, 2018, **a.g.k.**, fig. 21-22.

⁴⁵⁵Aydın, 2019, **a.g.k.**, kat. no. 137.

⁴⁵⁶Şen, 2017, **a.g.k.**, 270.

açıklığı ve boyun-profil oranları ile karakterize edilir. Bu özellikler, taşınan sıvının (çoğunlukla şarap) hem muhafazasını kolaylaştırmakta hem de taşıma sırasında dökülme riskini minimize etmektedir.

Side’de ele geçen Tip 2A ağız-boyun parçasının makroskobik özellikleri ve bulunduğu stratigrafik konum, bu amphoranın MS 5. yüzyılın ikinci yarısı ile MS 6. yüzyılın ortaları arasına tarihlenebileceğini göstermektedir **(Kat.No.126)**. Bu kronoloji, aynı tipin Marsilya, Atina, Korinthos, Kudüs, Saraçhane, Pompeiopolis ve Parion gibi merkezlerde saptanmış örnekleriyle paralellik göstermektedir⁴⁵⁷.

Sonuç olarak, LRA 5/6 Tip 2A varyantının Side Liman Gümrük Yapısı’ndaki varlığı, hem Geç Antik Dönem şarap ticaretinin kent üzerindeki etkisini, hem de Side’nin Doğu Akdeniz limanlarıyla olan bağlantılarını belgeleyen kıymetli bir göstergedir. Aynı zamanda bu buluntu, formun geç dönem dolaşım haritasına Anadolu’nun güney kıyılarını da dahil ederek, ticaret yollarının çeşitliliği ve esnekliğini göstermektedir.

3.4. Mısır Bölgesi

Antik Dönem’de Mısır, tarımsal üretim kapasitesi ve değerli tüketim mallarıyla Akdeniz ticaretinin başlıca merkezlerinden biri konumundaydı. Bu geniş ekonomik ağ içerisinde Pamphylia, sahip olduğu stratejik konum sayesinde Mısır için yalnızca bir geçiş noktası değil, aynı zamanda önemli bir lojistik merkez işlevi görmüştür. Mısır’dan sevk edilen tahıl, keten ve benzeri ürünlerin Pamphylia limanlarına ulaştırılarak hem bölgesel ihtiyaçların karşılanmasında hem de Anadolu’nun iç kesimleri ve ötesine yönelen ticaret rotalarının beslenmesinde aracı rol üstlenmiş olmalıdır⁴⁵⁸. Bu hususta bazı görüşler mevcuttur. Side ile Mısır kıyıları arasındaki deniz ticaretinde izlenen güzergâhlar ile ilgili Drexhage’in analizi, iki ana rota etrafında şekillenmektedir. Bu rotalardan ilki, Doğu Akdeniz’in kıyı şeridini takip eden klasik hat olup Pamphylia’dan başlayarak sırasıyla Kilikia, Suriye, Filistin kıyıları üzerinden İskenderiye’ye ulaşmaktadır⁴⁵⁹. Bu güzergâh, coğrafi olarak kısa olmasına rağmen, özellikle korsan tehdidi, ani hava değişimleri ve kıyı şeridindeki siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle riskli kabul edilmekteydi.

⁴⁵⁷Pieri, 2005, **a.g.k.**, 119; Akkaş, **a.g.k.**, Katalog No: 284, 437.

⁴⁵⁸Öztunç, 2025, **a.g.k.**, 19-22 vd.

⁴⁵⁹Drexhage, 1991, **a.g.k.**, 76.

Alternatif olarak sunulan diğer güzergâh ise daha güvenli kabul edilmekle birlikte, açık deniz seyri nedeniyle daha uzun bir yolculuk gerektiriyordu. Bu hatta, doğrudan İskenderiye'den yola çıkan gemiler, Akamas Burnu üzerinden Batı Kıbrıs'a geçmekte ve buradan Side gibi Pamphylia limanlarına yönelmekteydi⁴⁶⁰. Özellikle rüzgâr yönleri ve deniz akıntılarının uygun olduğu dönemlerde bu rota tercih edilmekteydi. Bu deniz koridoru aynı zamanda, Kıbrıs'ın doğusu daha hızlı ve daha kontrollü bir deniz ulaşımı sağlaması bakımından stratejik bir alternatif sunuyordu⁴⁶¹.

Bölgenin stratejik konumunun yanı sıra, siyasi tarihi de belileyici bir role sahipti. Ptolemaioslar Dönemi'nin başlarında, Mısır'daki demografik dönüşüm ve artan tüketim talepleri doğrultusunda şarap ve amphora üretiminde kapsamlı bir yeniden yapılanma süreci başlatılmıştır. Özellikle Yunan kökenli nüfusun yoğun olarak yerleştiği bölgelerde üretim faaliyetleri ilk kez örgütlenmiş; bu bölgelerde başlayan üretim kısa süre içerisinde ülke geneline yayılmıştır. Bu süreçte, ilk üretim merkezlerinden biri olan Naukratis⁴⁶² ve çevresinde, Yunan amphoralarının biçimsel özelliklerini yansıtan ve literatürde *Petos Grubu* olarak tanımlanan yerel bir amphora formu geliştirilmiştir⁴⁶³. Söz konusu form, Grek seramik geleneğinin yerel üretim üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymakta, aynı zamanda Hellenistik Dönem'de Mısır'daki ekonomik ve kültürel etkileşimin somut bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

3.4.1. Egloff 172

Söz konusu Egloff 172 form⁴⁶⁴, literatürde farklı adlandırmalarla sınıflandırılmış olup, bu sınıflandırmalar arasında Peacock ve Williams Class 53⁴⁶⁵, Kellia Type 172, Kellia Type 180⁴⁶⁶, AE 3⁴⁶⁷, Bezecky Type 69⁴⁶⁸ ve genel olarak Bitronkonik amphora⁴⁶⁹ tanımlamaları öne çıkmaktadır.

⁴⁶⁰Drexhage, 1991, **a.g.k.**, 76.

⁴⁶¹Nollé, 1987, **a.g.k.**, 259; Drexhage, 1991, **a.g.k.**, 75-76.

⁴⁶²D. E. W. Coulson, N. C. Wilkie, J. W. Rehard (1986). Amphoras from Naukratis and Environs. *BCH Supplement XIII*, Paris, s. 543-550, fig. 8-9.

⁴⁶³V. Grace, J. Y. Empereur (1981). Un groupe d'amphores Ptolémaïques estampillées, *Bulletin Du Centenaire Supplément*, BIFAO 81 içinde, Kahire, s. 409-426.

⁴⁶⁴Egloff, 1977, pl. 59, 1.

⁴⁶⁵Peacock ve Williams, 1985, **a.g.k.**, 206.

⁴⁶⁶Pieri, 2005, **a.g.k.**, 129.

⁴⁶⁷E. Aslan ve Y. Kılıç (2015). Kekova Adası Arkeolojik Yüzey/Sualtı Araştırması 2015, *AST* (34), 1. Cilt içinde, 23-27 Mayıs 2016, Edirne, (s. 27-49), s.39.

⁴⁶⁸Bezecky, 2013, **a.g.k.**, 182.

⁴⁶⁹Şenol, 2000, **a.g.k.**, 248.

3.4.1.1. *Tipolojisi*

Mısır, Mareotis Gölü'nün kıyısındaki atölyelerde MÖ 1. yüzyılda üretimine başlanan bitronkonik amphoralar, Mısır'ın diğer bölgelerinde MS 5. yüzyıla kadar üretimine devam edilmiştir⁴⁷⁰. Bitronkonik amphoralar, form çeşitliliği bakımından oldukça zengin bir yelpazeye sahip olup, mevcut veriler bu tiplerin homojen olmayan bir gelişim süreci geçirdiğini göstermektedir⁴⁷¹.

Genel itibarıyla, formun, ağız kenarı genellikle içe doğru kıvrımlı olup, yuvarlak ya da üçgene yakın konturlarla şekillenmiştir. Boyun kısmı, dıştan hafif yivli bir silindirik yapı göstererek aşağıya doğru konikleşmekte ve omuz hattıyla bütünleşmektedir. Kulplar çoğunlukla ağız hizasından veya biraz alt seviyeden başlayarak, boyun boyunca uzanan, oval kesitli elemanlar olarak formu tamamlar. Gövde ise belirgin biçimde bikonik karakterdedir ve alt kısımda yoğunlaşıp içi dolu, sivri bir dip yapısına ulaşır⁴⁷².

Erken dönem örneklerinde ağız kenarı genellikle üçgen kesitli bir profil sunarken, bu morfolojik özellik zamanla evrilmiş ve özellikle MS 3. yüzyıldan itibaren daha yuvarlak hatlara sahip bir form gelişmeye başlamıştır⁴⁷³. Ağız profiline dair bu evrimsel süreç, formun kronolojik belirlenmesinde önemli bir tipolojik kriter olarak değerlendirilmiştir⁴⁷⁴.

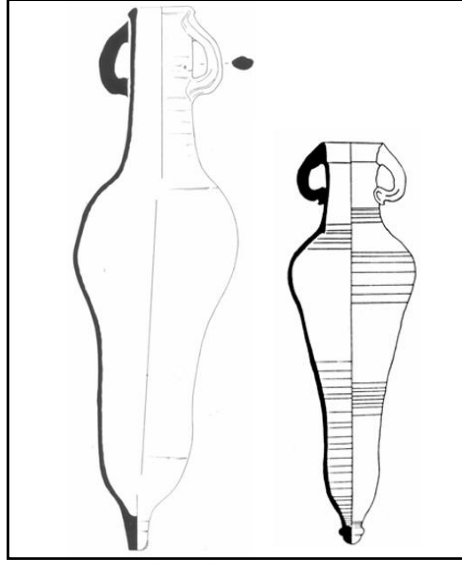
⁴⁷⁰P. Ballet, F. Mahmoud, M. Vichy, M. Picon (1991). "Artisanat de la céramique dans l'Égypte romaine tardive et byzantine. Prospections d'ateliers de potiers de Minia à Assouan", *CCE*, 2 içinde, (s. 129 143), s. 138, fig.15; Şenol, 2023, **a.g.k.**, 168-169.

⁴⁷¹Bu çeşitlilik için bkz. H. A. Kızırlarşlanoğlu (2023). Kilikia Bölgesi ve Mısır Ticari İlişkilerine Dair Yeni Veriler: Elaiussa Sebaste'de Ele Geçen Mısır Üretimi Ticari Amphoralar. G. Salı ve S. Batal (Eds.), *Sosyal & Beşerî Bilimlerde Güncel Araştırmalar II* içinde, s. 295-315, Kat. No. 1-8.

⁴⁷²Tipolojisi için bkz. A. K. Şenol (2003). *Taşucu Aslan Eyce Amphora Müzesi*. Taşeli Matbaacılık, Mersin, s. 169; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 248; Kızırlarşlanoğlu, 2023, **a.g.k.**, 298.

⁴⁷³Kızırlarşlanoğlu, 2023, **a.g.k.**, 298.

⁴⁷⁴Şenol ve Cankardeş-Şenol, 2000, **a.g.k.**, 127.

Şekil 17 İskenderiye Müzesi ve Kellia'da bulunan AE 3 (Egloff 172) amphora tipolojileri (A. K. Şenol, 2009, 169, fig.

M. Egloff'un çalışmaları doğrultusunda MS 4. ile 5. yüzyıllar arasına tarihlenen Kellia 172 formu; ikincisi ise MS 6.-7. yüzyıllarda üretildiği düşünülen ve Orta Mısır Hermopolis Magna'nın kuzeyindeki bölgesiyle ilişkilendirilen Kellia 180 tipidir⁴⁷⁵.

3.4.1.2. Üretim alanları

Geç Antik Çağ'da Mısır kökenli iki temel amphora formu olan bitronkonik tipler⁴⁷⁶ ve LRA 7 amphoraları, özellikle hamur bileşimleri bakımından dikkat çekici ortak özellikler sergilemektedir. Bu formlar, karakteristik olarak orta Nil vadisine özgü alüvyonal nitelikli çökellerden elde edilmiş bir kil kullanılarak üretilmiştir⁴⁷⁷.

Mısır'ın Orta bölgesinde, özellikle antik Hermoupolis Magna olarak bilinen Ashmounein'de gerçekleştirilen arkeolojik araştırmalar, bitronkonik formlu amphora üretiminin burada da gerçekleştirildiğini ortaya koymuştur⁴⁷⁸. Hermes'e adanmış kutsal alan çevresinde, kahverengi hamurlu ve astarsız çok sayıda üretim atığı tespit edilmiştir ki bu durum, bölgenin yerel bir üretim merkezi olduğuna işaret etmektedir⁴⁷⁹. Ayrıca, Fayoum bölgesinde yapılan çalışmalarda da olasılıkla üçüncü bir üretim merkezinin

⁴⁷⁵Pieri, 2005, **a.g.k.**, fig. 84, 129; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 249.

⁴⁷⁶J. Y. Empereur ve M. Picon (1992). s. 148. (Bitronkonik formdaki AE3 ve AE4 tipi amphora üretim atölyeleri, J. Y. Empereur ve M. Picon'un çalışmalarında detaylı biçimde ele alınmış olup, bu atölyelerin etkinlik dönemleri MS 1. ile 3. yüzyıllar arasındaki Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmektedir.); Şenol, 2003, **a.g.k.**, 475.

⁴⁷⁷Pieri, 2005, **a.g.k.**, 129; Kızıllarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 297.

⁴⁷⁸Kızıllarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 298.

⁴⁷⁹Kızıllarslanoglu, 2023, **a.g.k.**, 298.

varlığı saptanmış; böylece Geç Antik Dönem Mısır amphora üretiminin sanılandan daha geniş bir coğrafyaya yayıldığı anlaşılmıştır⁴⁸⁰. Bu bulgular, Mısır'daki amphora üretiminin merkezî olmaktan çok bölgesel nitelikler taşıdığını ve farklı üretim sahalarının gelişim süreçlerine paralel olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

Araştırmacıların bazı örneklerde tespit edilen koyu kırmızı renkli, daha sert, ince dokulu ve yüksek mikalı hamurlar, Aşağı Nubya ve özellikle Asvan'ın kuzey çevresine ait farklı bir üretim geleneğine işaret etmektedir. 1985 yılından itibaren P. Ballet, J. Y. Empereur ve M. Picon tarafından yürütülen sistematik yüzey araştırmaları, bu amphora gruplarına ait çeşitli üretim merkezlerini ortaya koymuştur⁴⁸¹. Elde edilen bulgular, özellikle Nil'in orta vadisinde, ikincil olarak ise Maréotide bölgesinde amphora üretiminin yoğunlaştığını göstermektedir⁴⁸².

3.4.1.3. Kullanım alanları

Şarap ticaretinin özellikle MS 3. yüzyılda en yoğun dönemine ulaştığı, bu süreçte Mısır üretimi şarabın Akdeniz'in çeşitli liman kentlerinde geniş bir dağılım gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda formun şarap için kullanılmış olabileceği akla yatkındır⁴⁸³.

3.4.1.4. Yayılım alanları

Mısır menşeli şarabın Akdeniz havzasına yayılımı, MÖ 1. yüzyıl sonlarından itibaren belirginleşmiş ve bu durum hem kara kazıları hem de sualtı arkeolojik araştırmalarıyla somut biçimde ortaya konmuştur⁴⁸⁴. Şarap ticaretinin özellikle MS 3. yüzyılda en yoğun dönemine ulaştığı, bu süreçte Mısır'dan ihraç edilen ürünlerin Akdeniz'in çeşitli liman kentlerinde geniş bir dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır.

MS 2. ve 3. yüzyıllara tarihlenen Egloff 172/AE 3 tipi amphora örneklerinin, Kıbrıs'ın batı kıyısında yer alan Nea Paphos kentinde ele geçmiş olması, formun Doğu Akdeniz ticaret ağları içerisindeki dolaşımına dair somut bir kanıt sunmaktadır⁴⁸⁵. Nitekim İtalya Yarımadası'nda, özellikle Güney İtalya'daki Agropoli kenti yakınlarındaki Secca di Trentova'da yapılan kazılarda, MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen tabakalarda Mısır kökenli

⁴⁸⁰Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 234-235.

⁴⁸¹Empereur ve Picon, 1992, **a.g.k.**, 148.

⁴⁸²Şenol, 2000, **a.g.k.**, 248.

⁴⁸³Şenol, 2000, **a.g.k.**, 249.

⁴⁸⁴Şenol, 2000, **a.g.k.**, 249.

⁴⁸⁵U. Orhan (2023). *Amphora Buluntuları Işığında Phaselis'in Akdeniz Ticaretindeki Yeri*. Antalya: *Phaselis Suppl. Ser. I*, s. 113.

amphora buluntularına rastlanmıştır⁴⁸⁶. Benzer şekilde, Doğu Akdeniz kıyısındaki önemli liman kentlerinden biri olan Caesarea Maritima’da da MS 5. yüzyıla kadar bu ithalatın sürdüğü arkeolojik verilerle belgelenmiştir⁴⁸⁷.

Bununla birlikte, geç dönem Mısır amphoralarının Batı Akdeniz’deki dolaşımına ilişkin veriler oldukça sınırlı kalmaktadır. Özellikle Gallia bölgesinde, bu döneme ait yayılımın zayıf olduğu anlaşılmaktadır⁴⁸⁸. Kellia 172 varyantına ait bilinen tek örnek, olasılıkla Margham atölyelerinde üretilmiş bir örnek olup, Fransa’nın Fos Körfezi açıklarında tespit edilen Fos A Batığı’ndan ele geçirilmiştir⁴⁸⁹. Ancak bu buluntu hem eksik ve parçalıdır hem de stratigrafik ya da bağlamsal bir ilişki sunmamaktadır. Bu durum, söz konusu amphora formunun Gallia’daki ticaret sistemine entegre bir yapıya sahip olmadığını ya da düzenli bir dağıtım ağı içerisinde yer almadığını göstermektedir⁴⁹⁰. Dolayısıyla Mısır şarabının geç Antik Çağ’da Batı Akdeniz’e yönelik ihracatının, Doğu Akdeniz ve İtalya gibi bölgelere kıyasla daha sınırlı ve düzensiz bir karakter taşıdığı söylenebilir.

3.4.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Egloff 172 formundaki amphora, morfolojik evrim süreciyle dikkat çeken, kronolojik olarak izlenebilir bir tipolojik gelişim örneği sunmaktadır. Erken evrelerinde üçgen kesitli, belirgin hatlara sahip ağız profili ile tanımlanan bu form, özellikle MS 3. yüzyıldan itibaren ağız kenarlarında görülen yuvarlatılmış geçişler ve daha yumuşak kıvrımlar ile yeni bir morfolojik evreye geçmiştir.

Side Limanı Gümrük Yapısı’nda ele geçen ve yalnızca kulplu ağız-boyun kısmı korunmuş olan örnek, bu dönüşüme işaret eden geçiş evresi form özelliklerini yansıtmaktadır (**Kat. No.127**). Ağız kenarındaki yuvarlatılmış profil, geçiş tipi morfolojisine işaret ederken, kulp bağlantısındaki geçiş ve yüzey işçiliği de benzer biçimde MS 3. yüzyıl sonrası üretim anlayışına uygundur. Bu bireyin, yalnızca tipolojik değil, aynı zamanda teknolojik ve üretimsel özellikleri bakımından da Mısır’ın Orta Bölgesi ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Nitekim, yukarıda bahsedildiği üzere, antik Hermoupolis Magna (Ashmounein) kentinde, Hermes’e adanmış kutsal alan çevresinde gerçekleştirilen kazılarda, benzer formda

⁴⁸⁶Şenol, 2000, **a.g.k.**, 249-250.

⁴⁸⁷Riley, 1975, **a.g.k.**, 33.

⁴⁸⁸Pieri, 2005, **a.g.k.**, 129; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 249-250.

⁴⁸⁹M. Corsi-Sciallano ve P. Sibella, (1991). Amphores, Comment les Identifier? Aix-en-Provence, s. 87.

⁴⁹⁰Pieri, 2005, **a.g.k.**, 129.

kahverengi hamurlu, astarsız ve atık niteliğindeki çok sayıda üretim atığı parçaları belgelenmiştir⁴⁹¹. Side buluntusunun da kahverengi hamurlu ve astarsız olması, bu iki buluntu grubunu petrografik analiz yapılmaksızın bile önsel olarak eşleştirilebilir kılmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu örneğin olası üretim yeri olarak Ashmounein çevresi gösterilmesi hem arkeolojik bağlam hem de tipolojik benzerlikler bakımından bilimsel açıdan anlamlı ve tutarlıdır.

3.5. Kuzey Afrika Bölgesi

Kuzey Afrika, Akdeniz'in güney kıyısında yer alan stratejik konumu sayesinde Antik Çağ deniz ticaretinde önemli bir rol oynamıştır. Sahil boyunca sıralanan doğal limanlar, bölgenin doğu-batı, kuzey-güney yönündeki deniz ulaşımı ve ticaret hatlarıyla entegrasyonunu kolaylaştırmış, böylece Kuzey Afrika'yı Akdeniz dünyasının ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Coğrafi avantajları sayesinde bu bölge, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel alışverişin de yoğunlaştığı bir merkez işlevi görmüştür.

Tarihsel süreç içerisinde Kuzey Afrika; Fenikeliler, Kartacalılar ve özellikle Roma İmparatorluğu gibi büyük denizci ve ticaretçi uygarlıkların etkisi altına girmiştir. Bu uygarlıkların bölgedeki egemenlikleri, yalnızca politik değil, aynı zamanda ekonomik yapıların da dönüşümüne neden olmuştur. Söz konusu medeniyetler, liman şehirlerinin inşası, denizcilik tekniklerinin gelişimi ve ticaretin kurumsallaşması gibi süreçlerle, bölgenin deniz ticaretindeki konumunu güçlendirmiştir.

Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Kuzey Afrika, özellikle zeytinyağı, şarap ve tahıl gibi tarımsal ürünlerin üretim ve ihracat merkezi haline gelmiştir. Bu ürünlerin taşınmasında kullanılan en önemli lojistik araçlardan biri amphoralar olmuştur. Kuzey Afrika üretimi amphoralar, Roma İmparatorluğu Dönemi ve Geç Antik Dönem boyunca Akdeniz'in dört bir yanına, özellikle İtalya, Yunanistan, Anadolu ve Levant kıyılarına ihraç edilmiştir. Arkeolojik buluntular, bu amphoraların yoğun biçimde kullanıldığını ve Kuzey Afrika menşeli ürünlerin Akdeniz pazarlarında yüksek bir dolaşım hacmine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Roma İmparatorluğu dönemine ait, özellikle MS 1. yüzyıl ve sonrasında kullanılan amphora tipleri tek bir üretim geleneğinden türememiş, aksine farklı coğrafi ve biçimsel geleneklerin etkileşimi sonucu iki temel morfolojik model ortaya çıktığı görülmektedir.

⁴⁹¹Kızıllarslanoglu, 2023, a.g.k., 298.

Bunlardan ilki; İtalya merkezli ovoid formlar, ikincisi; Kuzey Afrika kökenli silindirik Punic gelenekte üretilen formlardır.

Birinci model, Geç Cumhuriyet Dönemi İtalya'sında geliştirilen ve özellikle Brindisi üretimleriyle tanınan ovoid karın yapısına sahip amporalar olduğu bilinmektedir. MÖ 2.-1. yüzyıllarda şekillenen bu tipler, yalnızca şarap değil aynı zamanda yağ taşımacılığına da uygunluk göstermeleri bakımından işlevsel bir form sunmuşlardır.

İlerleyen dönemlerde, bu formun İspanya başta olmak üzere Batı Akdeniz'deki diğer üretim merkezlerinde de benimsendiği ve yerel gereksinimlere göre adapte edildiği gözlemlenmektedir.

İkinci model ise, Geç Pön (Punic) döneminde, özellikle Kartaca ve çevresinde geliştirilen silindirik gövde yapısına sahip amphoralara dayanmaktadır. Bu Kuzey Afrika kaynaklı formlar, MÖ geç yüzyıllarda yaygın olarak kullanılmış ve işlevsellikleri dolayısıyla İmparatorluk Dönemi amphoralarının biçimsel evriminde belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Silindirik gövdeleriyle tanımlanan bu amphoralar hem üretim teknikleri hem de taşıma fonksiyonları açısından daha sonraki Roma Afrika amphoraları üzerinde doğrudan etkili olmuştur.

Dolayısıyla, imparatorluk döneminde yağ taşımacılığı için kullanılan amphora repertuarı, yalnızca yerel biçimsel evrimlerin sonucu değil; aksine, İtalya'nın Geç Cumhuriyet geleneği ile Kuzey Afrika'nın Pön mirasının birleştiği çok katmanlı ve bölgesel etkileşimlere dayalı bir gelişim sürecinin ürünüdür. Bu durum, Roma amphora tipolojisinin tekil bir çizgide değil, çok merkezli ve dinamik bir kültürel ağ içerisinde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Bu bölümde, ilk olarak; Kuzey Afrika kökenli, İtalya merkezli amphoralardan öykünülerek üretilen, ovoid forma sahip Dressel 26 amphorası ve Kuzey Afrika kökenli silindirik Punic gelenekte üretilen Tripolitania I, II, III, Africana Tip I, Tip II, Tip III ve bunların alt varyantları, Keay 3B similis/Keay 39 tipi, Keay 27/Bonifay Type 35, Binhgazi 298-299 ve Hammamet formları yer almaktadır. Genellikle büyük hacimli (95-120 cm arası) olan bu amphoralar, içerdikleri malların miktar ve ağırlık açısından yoğun ticari değere sahip olduğunu göstermektedir.

Side Liman Gümrük Yapısı'nda amphora form repertuvarında belirlenen Kuzey Afrika amphora grubunu tipolojik ve morfolojik özelliklerini, üretim merkezleri ve yayılım alanları ile birlikte ayrıntılı biçimde ele almak yerinde olacaktır.

3.5.1. Dressel 26

Bonifay'in sınıflandırmasına göre "Bonifay Type 13" şeklinde geçmektedir⁴⁹².

3.5.1.1. Tipolojisi

MÖ 1. yüzyıldan itibaren, artan ticaret hacmi ve ürün çeşitliliğine paralel olarak, farklı üretim bölgelerinde uzun mesafeli taşımaya uygun, işlevsel ve morfolojik açıdan çeşitlenmiş bir amphora repertuarı gelişmiştir. Bu süreçte, mevcut yaygın formlar baz alınarak yeni tipler türetilmiş; boyun, kulp ve karın gibi unsurlar yeniden biçimlendirilmiştir. Özellikle bu dönemde, tipolojik geçişler ve bölgesel varyasyonlar oldukça karmaşık bir yapı arz ettiğinden, form tanımlamaları dikkatle yapılmalı ve yalnızca fragmanlara dayalı yorumlardan kaçınılmalıdır. Dressel 26 gibi formlar bu bağlamda hem morfolojik evrim süreçlerini hem de Roma öncesi geleneklerin yeniden işlenmesini yansıtan geçiş tipleri olarak değerlendirilmelidir⁴⁹³.

Dressel 26 tipi amphora, tipolojik karakteristikleri açısından değerlendirildiğinde, geç dönem Pön geleneklerinin Roma amphora repertuarına geçiş sürecinde önemli bir halkayı temsil ettiği görülmektedir⁴⁹⁴.

Raynaud ve Bonifay'in vurguladığı üzere, bu form Roma İmparatorluğu'nun Batı Akdeniz'de Pön kökenli kap formları üzerindeki dönüştürücü etkisinin bir göstergesi olarak ele alınmalı ve formun, Pön (Punici) tiplerinin Romalılaştırılması olgusuna dâhil edilmelidir⁴⁹⁵.

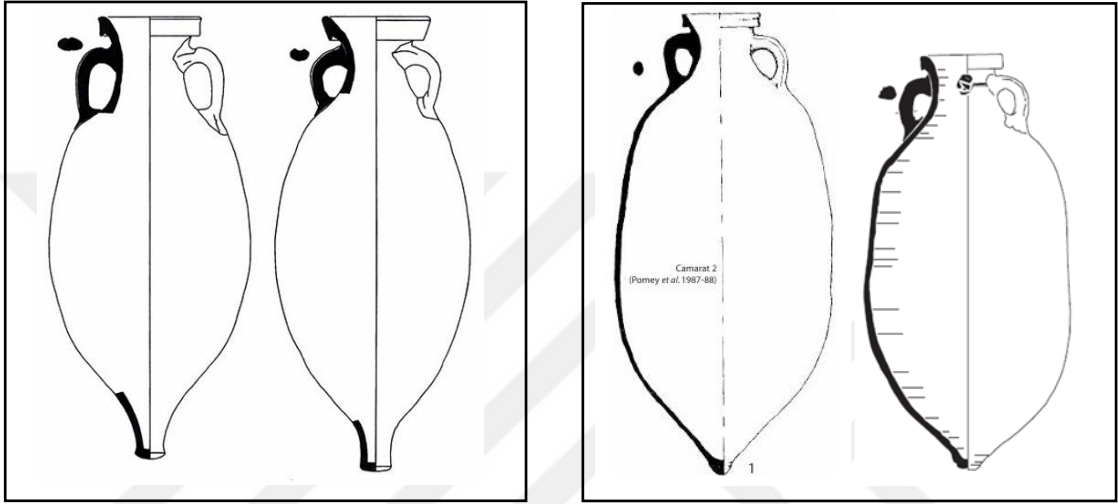
⁴⁹²Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 101.

⁴⁹³S. Martin-Kilcher ve A. Tchernia (2021). Amphorae: typology and contents. Roman Amphora Contents Reflecting On The Maritime Trade Of Foodstuffs in Antiquity. (Eds.) D. Bernal-Casasola, M. Bonifay, A. Pecci and V. Leitch. *Roman and Late Antique Mediterranean Pottery* 17, Archaeopress, fig.5, s. 33.

⁴⁹⁴H. Dressel (1879). Di un grande deposito di anfore rinvenuto nel nuovo quartiere del Castro Pretorio. *BCAR VII*, II, 36-112, 143-196. Kazılarda ele geçen amphoraların incelenmesi Heinrich Dressel tarafından yapılmış ve 1879 yılında bilim dünyasına tanıtılmıştır. Dressel, Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ait amphoraların sistematik bir şekilde sınıflandırılmasını gerçekleştirerek bu özel amphora türünü "Dressel 26" olarak adlandırmıştır. Bu sınıflandırma, Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ait amphoraların tipolojik ve işlevsel açıdan değerlendirilmesinde önemli bir aşama olarak görülmektedir.

⁴⁹⁵C. Raynaud ve M. Bonifay (1993). Amphores africaines. In: M. Py, M. Adroher Auroux, C. Raynaud. *Dictionnaire des céramiques antiques (VIIe s. av. n.è.-VIIe s. de n.è.) en Méditerranée nord-occidentale (Provence, Languedoc, Ampurdan)*. Lattes, A.R.A.L.O., s. 15-22 (Lattara 6).

Ağız yapısı bakımından *Van der Werff 3* olarak bilinen neo-Pön tipiyle önemli benzerlikler taşıyan Dressel 26, bazı araştırmacılar tarafından *Tripolitaine I* formunun erken bir evresi ya da öncülü olarak değerlendirilmiştir⁴⁹⁶. Eğer bu bağlantı doğruysa, bu formda kulpların boyun bölgesine alınması gibi morfolojik yeniliklerin MÖ 2. yüzyıl sonlarında uygulandığı varsayılmalıdır. Nitekim bu form, Güney Gallia ve İberya'daki stratigrafik bağlamlarda MÖ 2. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen örneklerle belgelenmiştir⁴⁹⁷.

Şekil 18 Dressel 26/Bonifay Type 13 tipolojisi (D. Bernal-Casasola, M. Bonifay vd. 2021, 33, fig. 5) (Soldan sağa: Palamós batığı buluntuları, Camarat Batığı ve Alexandria-Gabari Nekropolü buluntusu)

Dressel 26 amphoralarının fiziksel ve morfolojik özellikleri incelendiğinde, kısa ve silindirik bir boyuna sahip oldukları görülmektedir⁴⁹⁸. Omuz bölgesi geniş bir yapıya sahip olan bu amphoraların gövdeleri aşağı doğru daralan konik bir form sergilemektedir. Alt kısımlarındaki sivri uç, taşıma sırasında dengeyi sağlama amacıyla tasarlanmıştır. Gövdelerinin genişliği, özellikle sıvı ürünlerin, başta zeytinyağı olmak üzere, büyük miktarlarda taşınmasına olanak tanımaktadır. Bu amphoralar, standartlaştırılmış üretim

⁴⁹⁶Raynaud ve Bonifay, 1993, **a.g.k.**, 15-22.

⁴⁹⁷M. Py, A. Adroher Auroux, C. Sanchez (2001). *Dicocer 2. Corpus des céramiques de l'Age du Fer de Lattes (fouilles 1963-1999)*. Lattes, *ADALR*, (Lattara, 14), s. 253-257; G. Pascual Berlanga, A. Ribera Lacomba (2002). *Las ánforas tripolitanas antiguas en el contexto del Occidente Mediterráneo: un contenedor poco conocido de la época republicana*. (Eds.) L. Rivet, M. Sciallano. *Vivre, produire, échanger: reflets méditerranéens*. Mélanges offerts à Bernard Liou. Montagnac, EMM, *Archéologie et histoire romaine*, 8 içinde, (s. 303-318), s. 311; Yılmaz, 2023, **a.g.k.**, 16.

⁴⁹⁸E. Yılmaz (2023). *Roma İmparatorluk Dönemi Kuzey Afrika Amphoraları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, s. 16.

süreçleriyle üretilmiş olup, benzer boyutlara sahip olmaları lojistik işlemleri kolaylaştırmıştır⁴⁹⁹.

3.5.1.2. Üretim alanları

Yakın dönem literatürde formun kökenine dair yeni bir öneri getirilmiş; Sicilya’da üretildiği öne sürülmüştür⁵⁰⁰. Ancak, Dressel 26 tipi amphoraların başlıca üretim merkezi olarak Tunus ve çevresi belirlenmiştir. Kuzey Afrika’nın zengin mineralojik yapısı ile karakterize edilen kil kaynakları, bu amphora tipinin söz konusu bölgedeki atölyelerde üretildiğine dair güçlü ve somut kanıtlar sunmaktadır. Nitekim, Alexandria’da ele geçen iki adet Dressel 26 amphoranın yapılan analizleri, bu örneklerin Kuzey Afrika kökenli kil malzemesi kullanılarak üretildiğini açıkça ortaya koymuştur⁵⁰¹.

Bu durum, Dressel 26 tipinin Akdeniz’in her iki yakasında-özellikle Kuzey Afrika kıyıları ile Sicilya’da paralel üretim hatlarında şekillendirilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

3.5.1.3. Kullanım alanları

Dressel 26 tipi amphoralarının temel kullanım alanı zeytinyağı taşımacılığı olmuştur. Roma döneminde zeytinyağı, günlük hayatta ve ticarete hayati bir rol oynamıştır. Bu amphoralar, geniş gövdeleri sayesinde büyük miktarlarda zeytinyağı taşımaya uygun şekilde tasarlanmıştır. Üzerlerinde yer alan damgalar ve yazıtlar (tituli picti), taşınan ürünlerin türü, miktarı ve kalitesi hakkında bilgi sunarak ticari faaliyetlerin belgelenmesine olanak sağlamıştır. Kuzey Afrika’dan İtalya’ya yapılan zeytinyağı taşımacılığında, özellikle Roma ve Ostia gibi şehirler için bu amphoralar vazgeçilmez bir araç olmuştur.

Zeytinyağı taşımacılığında kullanılan standartlaştırılmış üretim teknikleri ve lojistik düzenlemeler, bu amphoraları Roma toplumunun ekonomik yapısında vazgeçilmez bir unsur haline getirmiştir⁵⁰². Özellikle, Roma İmparatorluğu’nun zeytinyağı ihtiyacını

⁴⁹⁹J. Y. Empereur ve A. Hesnard (1987). Les amphores Hellénistiques. *Céramiques hellénistiques et Romaine II*, s. 17-71.

⁵⁰⁰R. J. A. Wilson (1999). Sicily under the Roman Empire. The archaeology of a Roman province (36 BC-AD 535). Warminster, Aris and Philipp, s. 534.

⁵⁰¹Wilson, 1999, **a.g.k.**, 534.

⁵⁰²A. Contino ve C. Capelli (2014). Nuovi dati archeologici e archeometrici sulle anfore africane tardorepubblicane e primo imperiali: rinvenimenti da Roma (Nuovo Mercato Testaccio) e contesti di confronto. In: *Amphorae ex Hispania*. Paisajes de producción y de consumo, Sociedad de Estudios de la

karşılama için Tunus'taki üretim merkezleri stratejik bir öneme sahip olduğu ifade edilmektedir⁵⁰³.

3.5.1.4. Yayılım alanları

Dressel 26 tipi amphoraların üretim ve kullanım süreci MÖ 1. yüzyıl ortalarından başlayıp, MS 2. yüzyıl/3. yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır. Kuzey Afrika ile İtalya arasındaki ticaret ağlarının yoğunluğu, bu amphoraların yaygın şekilde kullanılmasını sağlamıştır. Roma'nın artan nüfusu ve büyüyen ticaret hacmi, Dressel 26 tipi amphoraların Akdeniz'in birçok noktasında kullanılmasına yol açmıştır⁵⁰⁴.

En sık bulunduğu yerler arasında Roma ve Ostia öne çıkmaktadır. Kuzey Afrika'dan getirilen zeytinyağının dağıtımında bu iki şehir önemli bir merkez olmuştur. Ancak, bu amphoralar yalnızca İtalya'da değil, Akdeniz'in farklı bölgelerinde de tespit edilmiştir⁵⁰⁵. Güney Gallia ve İberya'daki stratigrafik bağlamlarda MÖ 2. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen örneklerle belgelenmiştir⁵⁰⁶.

Bununla birlikte, Palamós batığında, MÖ 1. yüzyıldan itibaren farklı içeriklerin taşınmasına yönelik geliştirilen çeşitli amphora tiplerinin morfolojik temelini oluşturan formlar arasında görülen oval gövdeli Dressel 26'nın dikkat çekici örnekleri ele geçmiştir⁵⁰⁷.

Camarat 2 Batığı'nda iki tane bütün örnek bulunmuştur⁵⁰⁸. Bunun yanı sıra, Kuzey Afrika kil kompozisyonuna ait olduğu ispatlanan Alexandria-Gabari Nekropolü örneği yer almaktadır. Ayrıca, ATI (?) mühürlü Alexandria-Gabari Nekropolü'nde bulunan ve yapılan analizler sonucunda Kuzey Afrika kil kompozisyonuna ait olduğu belirlenen bir örnek, bu formun Kuzey Afrika'daki üretim merkezleriyle olan doğrudan bağlantısını ortaya koymaktadır.

Cerámica Antigua en Hispania III-ex officina hispana, Congreso de Tarragona (10-13 de diciembre de 2014).

⁵⁰³A. Ferrandes (2014). "Circolazione ceramica e approvvigionamento urbano a Roma nel I secolo a.C. Nuovi dati dall'area degli Horti Lamiani", *RCRF Acta* (43) içinde, s. 353-366.

⁵⁰⁴C. Panella, (1977), *Anfore Tripolitane a Pompei*, Quaderni di Cultura Materiale 1, s. 135-149.

⁵⁰⁵A. Contino (2015). *Anfore africane tardorepubblicane e primoimperiali dal Nuovo Mercato di Testaccio a Roma* (ipotesi di produzione, commercio e diffusione nel Mediterraneo), Tesi di dottorato presso Aix-Marseille Université e Università Cattolica di Milano, sotto la direzione di M. Bonifay e I. Romeo.

⁵⁰⁶Py, Adroher Auroux ve Sanchez, 2001, **a.g.k.**, 253-257.

⁵⁰⁷A. M. Menéndez (2008). *Àmfores Tarraconenses i bétiques en els derelictes de mitjan segle I a.C. a la costa catalana*. Marsille, Société Française d'Étude de la Céramique Antique en Gaule. In *SFECAG, Actes de Congrès de l'Escala Empúries*: (s. 103-127), s. 108, fig. 3/3, 4.

⁵⁰⁸Pomey vd. (1987), s. 88, şek. 40; Sciallano ve Sibella (1991)

Görsel 6 Dressel 26 amphora yayılım alanları (E. Yılmaz, 2023, Harita 4, 64)

3.5.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Liman gümrük yapısında belgelenen ağız-boyun parçaları arasında toplam dokuz birey tespit edilmiştir.

Bu örneklerden ikisi, **Kat.No.128** ve **Kat.No.129** olarak kodlanan ağız-boyun parçaları morfolojik ve tipolojik özellikleri bakımından Palamós Batığı’nda ele geçen Dressel 26 formundaki amphoralarla yüksek düzeyde benzerlik göstermektedir⁵⁰⁹. Söz konusu benzerlik, bu iki ağız-boyun parçasının MÖ 50 yılı dolaylarına tarihlendirilmesini mümkün kılmakta ve bilimsel açıdan anlamlı bir kronolojik eşleşmeye işaret etmektedir. Aynı morfolojik benzerlik İspanya’nın güneybatısında yer alan ve bir liman kenti olan Cádiz bölgesi üretimi olduğu belirtilen ve çoğunlukla Dressel 7-11 formuyla karıştırılan⁵¹⁰ MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortasına tarihlenen Dressel 26 örneklerinde görülmektedir.

Camarat 2 Batığı’nda ele geçen örneklerle **Kat.No.130**, **Kat.No.131**, **Kat.No.132** olarak kodlanan ağız-boyun parçalarının morfolojik ve tipolojik açıdan önemli ölçüde benzerlikler sergilediği tespit edilmiştir. Söz konusu formun gemi batıklarında ele geçmesi, DR 26’nın deniz ticaretinde etkin bir şekilde kullanıldığını doğrudan ortaya

⁵⁰⁹ Martin-Kilcher ve Tcherna, 2021, **a.g.k.**, fig.5, s. 33.

⁵¹⁰ Menéndez, 2008, **a.g.k.**, fig.3/3, 108-109; Ayrıca, bkz. E. Garcia Vargas (1998), La producción de “anforas” en el sur de Hispania. República y Alto Imperio. Congreso internacional Edx Baetica amphorae. Conservas, aceite y vino de la Bética en el Imperio Romano. Sevilla-Ecija, 17 al 20 de diciembre 1998, III, Ecija, 2000, p. 51-174, s. 74-75.

koymaktadır⁵¹¹. Ayrıca, aynı örneklerin Alexandria-Gabari Nekropolü örneği ile de morfolojik bakımından benzerliği dikkat çekicidir⁵¹². Araştırmacılar formun genel tarih önerisi olarak MÖ 2. yüzyılın son çeyreği/sonuna işaret etmektedir.

Kat.No.133 olarak kataloglanan ağız-boyun parçası, tipolojik açıdan Dressel 26 amphora formu ile benzerlik arz etmekle birlikte, hamur dokusu ve kil kompozisyonuna ilişkin makroskopik özellikler, bu örneğin yerel bir üretimi -muhtemelen Side kaynaklı bir üretimi- işaret edebileceği yönünde değerlendirilmesine yol açmaktadır.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Dressel 26 gibi Cumhuriyet Dönemi'nin bazı geç amphora tipleri, doğrudan Pön geleneğinin devamı olmaktan ziyade, Kuzey Afrika'da Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte gelişecek olan klasik amphora tipolojisinin erken habercileri olarak değerlendirilmelidir. Bu formlar, Roma dünyasında amphora üretiminin bölgeselleşmesi ve içerik çeşitliliğine uyum sağlayacak şekilde tipolojik farklılaşma sürecinin bir parçası olarak, özellikle Kuzey Afrika'daki üretim merkezlerinin kurumsallaşmasına geçişin morfolojik göstergeleri niteliğindedir.

3.5.2. Tripolitania I

Tripolitania I amphorası, farklı araştırmacılar tarafından farklı adlandırmalarla kodlanmıştır. Buna göre, bilinen diğer adlandırmalar; Peacock ve Williams Class 36⁵¹³, Ostia 64⁵¹⁴, Bezczy Type 46⁵¹⁵ ve Bonifay tip 19⁵¹⁶ şeklindedir.

3.5.2.1. Tipolojisi

Formun en karakteristik unsurları arasında kalınca biçimlendirilmiş dış yüzü içbükey kıvrımlı yuvarlak bir ağız kenarı, nispeten uzun hafif konik bir boyun, silindirik bir gövde ile boşluklu konik bir dip sivrisi yer alır. Kulplar, kısa ve silindirik formda olup doğrudan boyuna bağlanmıştır. Söz konusu kulp tasarımı taşıma sırasında ergonomik bir avantaj sağlarken, gövde oranları ve dip yapısı, amphoranın hem istiflemeye hem de sabitlenmeye uygun olduğunu gösterir.

⁵¹¹M. Sciallano ve P. Sibella (1991). Amphores, Comment les identifier? Aix-en-Provence, Edisud.

⁵¹²Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 101.

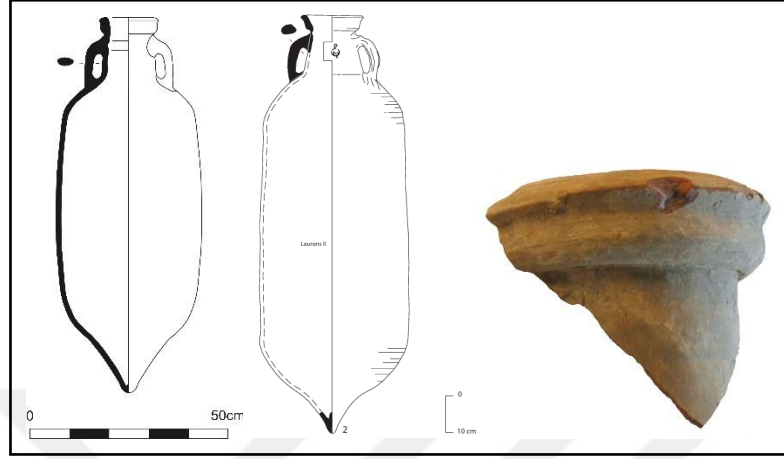
⁵¹³Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 167.

⁵¹⁴Panella, 1973, **a.g.k.**, 559.

⁵¹⁵Bezczy, 2013, **a.g.k.**, 152.

⁵¹⁶Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 55a, 104-105.

Genellikle yüzeyi kaba işlenmiştir ve estetikten çok lojistik kullanım amacıyla şekillendirilmiş bir kap görüntüsü verir. Bazen ağız kenarında ve kulp üzerinde mühürleme izlerine rastlanabilir⁵¹⁷.

Şekil 19 Tripolitania Tip I tipolojisi⁵¹⁸ (M. Bonifay, 2024a, 104, fig.55a.)

Tripolitania bölgesine özgü Roma İmparatorluk Dönemi amphoraları, özellikle Kuzey Afrika üretim geleneği içerisinde tanımlanan Roma-Afrika tipi formlar arasında önemli bir yere sahiptir. Bu amphoralar, muhtemelen Cumhuriyet Dönemi'ne ait ve Dressel 26 tipiyle tipolojik benzerlikler taşıyan erken amphoralardan türemiş olup, imparatorluk döneminde daha standartlaşmış bir forma evrilmişlerdir. Bu evrimsel süreçte ortaya çıkan formlar, özellikle Tip I ve Tip III olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır⁵¹⁹.

3.5.2.2. Üretim alanları

Tripolitania I formunun üretimine ilişkin arkeolojik veriler, bölgedeki farklı fırın sahalarının varlığına işaret etmektedir⁵²⁰. Özellikle günümüz Tunus sınırları içerisinde kalan Tripolitania bölgesi, bu amphoranın önemli bir üretim merkezi olarak öne çıkar. Bu bağlamda, Zitha/Zian atölyesi, formun yoğun biçimde üretildiği merkezlerden biri olarak kabul edilmektedir⁵²¹. Buradan elde edilen buluntular hem morfolojik hem de hamur özellikleri bakımından, bölgeye özgü bazı Tip I ve Tip III varyantlarının bu merkeze atfedilmesine olanak tanımaktadır.

⁵¹⁷Peacock ve Williams, 1991, a.g.k., 167.

⁵¹⁸https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/zoom.cfm?id=304&img=PEC422&CFID=91f61d3e-6eac-46fd-b824-eeaccd0a6b10&CFTOKEN=0 (Erişim Tarihi: 17.06.2024)

⁵¹⁹Panella, 1973, a.g.k., 560-562 ve 564-571.

⁵²⁰Panella, 1973, a.g.k., 566-567.

⁵²¹Bonifay, 2004a, a.g.k., 105.

Makroskopik olarak değerlendirildiğinde, bu atölyelere ait ürünler genellikle iki tonlu-kırmızı ve gri geçişli-hamur yapısıyla dikkat çeker. Bu hamur, çok sayıda beyaz katkı maddesi içermekte olup, bu katkıların büyük kısmı kalker parçacıkları ya da beyaz tepkime halkaları (reaction rims) ve zaman zaman grog (yeniden işlenmiş seramik kırığı) formundadır⁵²². Bu özgün görsel yapı, bölgedeki yerel üretim geleneğini yansıtan önemli bir tanılayıcıdır.

Petrografik incelemeler, Tripolitania kökenli daha ince dokulu hamurlar, nispeten temiz ve berrak bir matris içerisinde, yaklaşık 0,05 mm çapında homojen dağılmış ince kuvars taneleri ile karakterize edildiğini göstermiştir⁵²³. Bu matris içinde zaman zaman 0,5 mm'ye kadar ulaşan iri kuvars kristalleri ile birlikte kriptokristalin yapıda kireçtaşı parçaları da gözlemlenmiştir⁵²⁴. Bu bileşenler, formun üretildiği hammaddenin mineralojik zenginliğine dair ipuçları sunar.

Öte yandan, daha kaba dokulu Tripolitania hamurları, ince kesitte Orta Tunus kökenli ürünlerden belirgin biçimde ayrılmaktadır. Tripolitania ürünleri yüksek oranda kireçtaşı içerirken, genellikle matris içinde dağılmış olan çok ince (yaklaşık 0,10 mm) kuvars tanelerine sahiptir. Buna karşılık, Orta Tunus kökenli çanak çömleklerde kuvars hem miktar hem tane boyutu bakımından çok daha belirgin olup, bu ürünlerin karakteristik bileşeni olarak öne çıkar. Bu ayrım, her iki bölgedeki üretim geleneklerinin petrografik düzeyde ayrıştırılmasına olanak sağlamaktadır.

3.5.2.3. Kullanım alanları

Amphoranın genel olarak ana taşıma içeriğinin zeytinyağı taşımacılığında kullanıldığı kabul edilir⁵²⁵. Tripolitanian I formu, bölgedeki zeytinyağı üretimi ve dış pazarlara aktarımıyla doğrudan bağlantılıdır; bu bağlamda bu form, Roma İmparatorluğu Dönemi'ndeki tarım-ticaret ilişkilerinin önemli bir taşıyıcısı olarak değerlendirilmelidir.

Tripolitania Bölgesi'ndeki üretim alanlarında yapılan arkeolojik kazılar, atölye kalıntıları ve amphora batıkları üzerinde gerçekleştirilen petrografik ve organik kalıntı analizleri, bu formun içerik ve kullanım amacını doğrulamaktadır. Özellikle sivri dip yapısı, amphoraların gemi ambarlarında dikey biçimde istiflenmesini kolaylaştırmakta; aynı

⁵²²Bezczky, 2013, **a.g.k.**, 152.

⁵²³Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 167.

⁵²⁴Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 168.

⁵²⁵Panella 1973; Carandini ve Panella 1981; Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 166.

zamanda kumluk veya toprak zeminlere yerleştirme gibi sabitleme yöntemlerine de olanak tanımaktadır. Bu özellik, formun hem taşımada hem depolamada fonksiyonelliğini artırmıştır.

3.5.2.4. Yayılım alanları

Tripolitania üretimi amphoralar, öncelikli olarak Kuzey Afrika'nın doğusunda, özellikle Tunus'ta da MS 1. yüzyıla tarihlenen tabakalarda Tripolitania üretimi amphoralara rastlanmaktadır. Kuzey Afrika'nın batısındaki üretim merkezlerine yakın bölgelerde ve özellikle Batı Akdeniz'deki tüketim noktalarında yoğun bir dağılım göstermektedir. Bu dağılım başta Tripolitania ve Tunus olmak üzere, İtalya Yarımadası'nda ve genel olarak Batı Akdeniz havzasında belirgin şekilde izlenmektedir⁵²⁶. Özellikle İtalya'nın önemli ticaret ve liman kentlerinden Ostia ve Pompeii, bu amphora tiplerinin yoğun olarak belgelenmiş olduğu merkezlerdir⁵²⁷. Pompeii'de MS 1. yüzyıla tarihlenen arkeolojik kontekstlerde bu amphoralara sıklıkla rastlanırken, Ostia'da dağılımın MS 2. yüzyılın ortalarından itibaren yoğunlaştığı ve 4. yüzyıla kadar devam ettiği görülmektedir⁵²⁸.

Doğu Akdeniz coğrafyasında ise bu tip amphoraların varlığı daha sınırlıdır. Bununla birlikte, Ephesos gibi önemli bir liman kentinde saptanmış olmaları, nadir de olsa Doğu Akdeniz'e ulaşan ticaret rotalarının varlığını kanıtlamaktadır⁵²⁹. Ayrıca Raetia ve Pannonia eyaletlerindeki (özellikle Emona kenti) buluntular, amphoranın karasal ticaret yolları aracılığıyla iç bölgelere kadar ulaştığını göstermesi açısından dikkat çekicidir⁵³⁰. Öte yandan, Mısır'da belgelenmiş örnekler, söz konusu amphora formunun Akdeniz'in farklı liman kentlerinde farklı yoğunluklarda dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Kuzey Afrika'nın doğusunda, Tunus'ta MS 1. yüzyıl bağlamlarında, Ephesos, Raetia ve Pannonia (Emona) Mısır belgelendiği diğer yerlerdir⁵³¹.

3.5.2.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen Tripolitania Tip I amphoralarına ait buluntu grubu, toplamda 48 birey ile temsil edilmektedir. Bu bireylerden kataloglanmış olanlar

⁵²⁶Şenol, 2000, **a.g.k.**, 214.

⁵²⁷Panella, 1973, **a.g.k.**, 570.

⁵²⁸Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 167; Panella 1973, **a.g.k.**, 560-562; Rizzo, 2003, **a.g.k.**, 182.

⁵²⁹Bezczky, 2013, **a.g.k.**, 152.

⁵³⁰Bezczky, 2013, **a.g.k.**, 152.

⁵³¹Bezczky, 2013, **a.g.k.**, 152.

arasında, bir kulplu ağız-boyun, üç ağız-boyun ve sekiz dip parçası yer almakta olup, bu şekilde 12 örnek kataloğa dahil edilmiştir. Söz konusu materyal grubu hem nitelik hem nicelik açısından değerlendirmeye elverişli bir örnekler sunmaktadır.

Bununla birlikte, bu örnekler üzerinde yapılan ön incelemeler hem morfolojik hem de tipolojik çeşitlilik göstermekte olup, özellikle farklı kil kompozisyonlarının varlığı, söz konusu amphoraların üretim atölyelerini net bir şekilde tanımlamayı güçleştirmektedir. Gözlemlenen varyasyon, tek bir merkezden değil, muhtemelen farklı üretim sahalarından gelen ürünlerin aynı liman yapısında birlikte bulunmuş olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Tripolitania kökenli İmparatorluk Dönemi amphoralarının sistematik sınıflandırmasında Tip I ve Tip III formları temel iki morfolojik grup olarak kabul edilmekle birlikte, arkeolojik bağlamda yalnızca ağız kenarı gibi küçük parçalar üzerinden bu ayrımı yapmak çoğu zaman metodolojik belirsizliklere yol açmaktadır. Bu durum, formun tam profiline, özellikle de boyun, gövde ve dip geçişlerine ilişkin tamamlayıcı unsurlar bulunmadığında daha da belirginleşmektedir.

Tip I, genellikle masif ve çift kademeli bir ağız kenarı ile silindirik ya da hafif konik bir boyun yapısına sahipken; Tip III, daha geniş gövde hacmi ve farklı dip morfolojisiyle tanımlanır. Ancak bu iki tip arasında yer alan marjinal form varyasyonları, sınıflandırmayı yalnızca ağız kenarına dayandırarak gerçekleştirmeyi bilimsel açıdan sınırlı kılmaktadır. Özellikle kenar formu bakımından her iki tipe de uyum sağlayabilecek geçiş özellikleri taşıyan parçalar, bu bağlamda dikkatli bir analiz sürecini zorunlu kılar.

Bu çerçevede, **Kat.No.138** ve **Kat.No.139** numaralı örnekler, Tripolitania üretimi olduğu tipolojik ve hamur özellikleri temelinde belirlenmiş olsa da yalnızca ağız kenarının korunmuş olması nedeniyle Tip I mi yoksa Tip II mi olduğu kesin biçimde tespit edilememektedir. Parçanın mevcut morfolojik verileri, her iki tipe ait olasılıkları dışlamayacak ölçüde ortak özellikler taşımakta; bu da parçanın ara formlar veya üretim varyantları ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir⁵³².

Bu nedenle, söz konusu örnekler, tip tayininde morfolojik tamamlayıcılığın önemini vurgulayan tipik örneklerdendir. Tipolojik sınıflamanın sağlıklı yapılabilmesi için yalnızca ağız kenarının değil, formun tüm yapı elemanlarının birlikte değerlendirilmesi

⁵³²Bonifay, 2004a, a.g.k., Fig. 55a/1, 105.

gerektiği açıktır. Ayrıca bu tür belirsizlikleri gidermek amacıyla, hamur kompozisyonu ve petrografik özelliklere dayalı karşılaştırmalı analizler, tip tayinini destekleyecek önemli bir araç olarak değerlendirilmelidir.

Side Limanı Gümrük Yapısı'nda belgelenen diğer örnekler bakıldığında, özellikle iki tonlu (kırmızıdan griye geçişli) hamur yapısı ve gözle görülebilir beyaz tepkime halkaları ile dikkat çekmektedir. **Kat.No.141, Kat.No.142, Kat.No.145 ve Kat.No.148** kodlu bu örnekler, pişirim atmosferi ve katkı malzemesi kompozisyonuna bağlı olarak oluşan görsel özellikler açısından anlamlıdır. Söz konusu renk geçişleri ve reaksiyon halkaları, özellikle üretim atmosferi ve pişirim koşullarıyla ilişkili bir göstergedir ve formun teknolojik özelliklerine dair ipuçları sunmaktadır.

Daha önce vurgulandığı üzere, bu tür özgün görsel nitelikler, Tripolitania Bölgesi'ndeki bazı yerel atölye üretimleriyle uyumlu tipolojik ve hamur benzerlikleri sergilemekte; dolayısıyla Side Limanı'nda ele geçen amphoraların olası Kuzey Afrika kökenli ithalat ya da yerel üretim denemeleriyle olan ilişkisini tartışmaya açmaktadır.

Bu morfolojik ve hamur nitelikleri, Tripolitania bölgesindeki bazı yerel üretim merkezleriyle tipolojik ve teknolojik paralellikler göstermekte olup, Side buluntularının ya Kuzey Afrika'dan ithal edilmiş olabileceğini, ya da aynı teknolojik gelenek çerçevesinde yerel olarak üretildiklerini düşündürmektedir.

Ancak bu öneriler, yalnızca makroskopik gözleme dayalıdır ve bu nedenle tek başına kesin sonuçlara ulaşmak için yeterli değildir. Varsayımların sağlam temellere oturtulabilmesi için, bu örneklerin mutlaka petrografik, mineralojik ve jeokimyasal analizlerle desteklenmesi gereklidir. Bu tür bütüncül analizler, hem olası üretim merkezlerinin daha net biçimde tanımlanmasına hem de Akdeniz içi amphora dolaşımına dair karşılaştırmalı bir perspektifin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

3.5.3. Tripolitania II

Tripolitania II'nin bilinen diğer adlandırmaları Keay IX⁵³³, Bezeczky Type 35⁵³⁴ ve Ostia XXIV⁵³⁵'tür.

⁵³³Keay, 1984, **a.g.k.**, 129.

⁵³⁴Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, 135.

⁵³⁵Panella, 1982, **a.g.k.**, 570-573.

3.5.3.1. *Tipolojisi*

Tripolitania II amphora formu, dışa doğru çıkıntı yapan, kademeli ve kalınca biçimlenmiş bir ağız kenarıyla ayırt edilir; silindirik boyun yapısı, omuzun üst kısmından başlayarak hafifçe kıvrılan ve gövdeyle yumuşak bir geçiş yapan oval kesitli kısa kulplarla tamamlanır. Gövde formu silindirik bir görünüm sunarken, tabanda içi dolu konik bir kaide yer alır.

Şekil 20 Tripolitania Tip II tipolojisi⁵³⁶

3.5.3.2. *Üretim alanları*

Tripolitania II tipi amphoraların üretimi, Kuzey Afrika'daki Tripolitania Bölgesi'nde yürütülen yüzey araştırmalarıyla tespit edilen yerel çömlekçilik atölyelerine dayandırılmaktadır⁵³⁷. Bu amphoralar, açık kahverengi tonlarında hamura sahip olup yüksek oranda kireçtaşı katkısı içermektedir. Yüzeyleri ise genellikle yeşilimsi gri bir kaplama ile karakterize edilmekte, bu da hem üretim teknolojisine hem de bölgesel hammadde kullanımına işaret etmektedir⁵³⁸.

3.5.3.3. *Kullanım alanları*

Tripolitania II formunun, özellikle MS 1. yüzyıldan MS 4. yüzyıla kadar Roma İmparatorluğu'nun kontrolü altındaki Tripolitania Bölgesi'nde sistemli biçimde üretildiği

⁵³⁶https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/zoom.cfm?id=305&img=PEC414&CFID=91f61d3e-6eac-46fd-b824-eeaccd0a6b10&CFTOKEN=0 (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

⁵³⁷P. Arthur (1986). Roman Amphorae from Canterbury. *Britannia* Vol.XVII, s. 254.

⁵³⁸Şenol, 2000, a.g.k., 216.

anlaşılmaktadır⁵³⁹. Formun, bölgenin ekonomik açıdan en değerli tarım ürünlerinden biri olan zeytinyağının taşınması ve ticareti amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Bu durum hem formun hacimsel özellikleri hem de iç kaplama izleriyle desteklenmektedir⁵⁴⁰.

3.5.3.4. Yayılım alanları

Tripolitania II tipi amphoraların, özellikle MS 2. yüzyılın sonlarından itibaren Roma'ya ihraç edildiği arkeolojik buluntularla belgelenmiştir⁵⁴¹. Akdeniz havzasındaki birçok liman kentinde, bu tipe ait amphoraların yoğun olarak MS 2. yüzyıl sonlarına tarihlenen tabakalarda ele geçmesi, formun bölgesel dağılımının yanı sıra ticaret ağlarındaki etkin rolünü de göstermektedir. Bu bağlamda, söz konusu amphoraların sadece üretildikleri coğrafyada değil, aynı zamanda İmparatorluk coğrafyası içinde geniş bir dağılıma sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bu tipe ait amphoralar, İtalya ve Kuzey Afrika'da MS 1. yüzyıldan 4. yüzyıla kadar çeşitli bağlamlarda ele geçmektedir⁵⁴². J. Riley'ye göre bu form, Sabratha'daki Augustus tabakalarında yaygındır⁵⁴³.

3.5.3.5. Side liman gümrük yapısı örneği

Side Limanı Gümrük Yapısı'nın form repertuarı içerisinde tespit edilen Tripolitania II amphorasına ait bir ağız-boyun parçası, bu formun Doğu Akdeniz'e sınırlı düzeyde ulaşmış örneklerinden biri olması açısından dikkate değerdir. Söz konusu parça, formun karakteristik tipolojik öğeleri olan dışa çekik, belirgin dudak kenarlı ve silindirik boyun yapısıyla uyum göstermektedir (**Kat.No.149**).

Parçanın hamur yapısı ve yüzey özellikleri, üretim yeri ile ilgili önemli ipuçları sunmaktadır. Daha ince taneli, homojen yapılu Tripolitania II hamuru, özellikle Zitha/Zian atölyesi ürünleriyle örtüşen bir karakter sergilerken; analiz edilen bu bireyde gözlemlenen daha iri taneli, kaba dokulu hamur tipi ise Leptis Magna çevresindeki üretim

⁵³⁹Şenol, 2000, **a.g.k.**, 216.

⁵⁴⁰Şenol, 2000, **a.g.k.**, 216.

⁵⁴¹Lund, 1993, **a.g.k.**, 128.

⁵⁴²Bezczky, 2013, **a.g.k.**, 136.

⁵⁴³Riley, 1979, **a.g.k.**, 167; Keay, 1989, **a.g.k.**, 43; Panella, 1973, **a.g.k.**, 563.

merkezlerinde tanımlanan gruplarla morfolojik ve teknolojik açıdan benzerlik göstermektedir⁵⁴⁴.

Amphoranın yüzeyinde yer yer gözlenen beyazımsı tortular ve yüzeydeki gözenekli yapı, deniz taşımacılığı sırasında uzun süreli tuzlu suya maruz kalmanın bir sonucu olabilir. Bu durum, amphoranın taşındığı gemide bilhassa balık ürünleri ya da tuzlu sıvı içeren malların taşınmasına yönelik olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim, Tripolitania II formları genellikle balık ürünlerinin taşınmasında tercih edilmiş olup, bu kullanım biçimi ile söz konusu bireyin yüzey koşulları arasında doğrudan bir ilişki kurulabilir.

3.5.4. Tripolitania III

Keay XI⁵⁴⁵, Dressel 41⁵⁴⁶, Bonifay Type 20⁵⁴⁷, Ostia 24; Peacock ve Williams 37B⁵⁴⁸; Augst 64⁵⁴⁹, Bezeczky Type 47⁵⁵⁰ olarak da adlandırılmaktadır.

3.5.4.1. *Tipolojisi*

Bu uzun silindirik gövdeli, dışa dönük ağız kenarlı alçak boyunlu ve ağız kenarının altında başlayan ve omuza tutturulmuş iki dikey kulba sahiptir. Oval kesitli kulplar, taşıma ergonomisi açısından önemlidir.

Oldukça kaba açık kırmızı kil (2.5YR 6/6), bir miktar küçük beyaz ve koyu renkli taşçıklar ve boşluklar, bir miktar da parlak kalıntılar yer almaktadır⁵⁵¹. Aşınmış iç yüzey ile kil aynı renktedir. Dış yüzeyi soluk sarı astarlıdır (5Y 8/2)⁵⁵².

Tetragonos Agora'da ele geçen bir ağız-boyun parçası, sert ve çok ince taneli bir hamura sahiptir; yalnızca birkaç tane (~0,5 mm) beyaz kalker katkılı daha iri parça içermektedir⁵⁵³. Ephesos'ta bulunan örneğin hamur özellikleri, muhtemelen Leptis

⁵⁴⁴https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/petrology.cfm?id=305 (Erişim Tarihi: 20.06.2024)

⁵⁴⁵Keay, 1984, **a.g.k.**, fig. 50, 133.

⁵⁴⁶Keay, 1984, **a.g.k.**, 133.

⁵⁴⁷Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 55a, 105.

⁵⁴⁸Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 169-170.

⁵⁴⁹Martin-Kilcher, 1994, **a.g.k.**, 447.

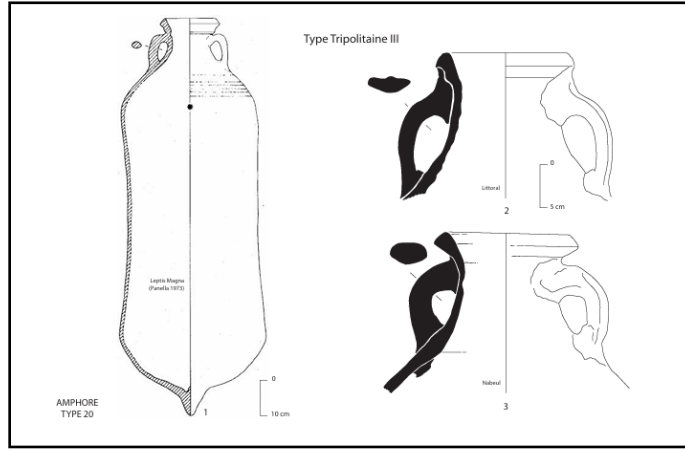
⁵⁵⁰Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, 153.

⁵⁵¹Şenol, 2000, **a.g.k.**, 218.

⁵⁵²Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 103-104.

⁵⁵³Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, 153.

Magna'da üretildiğini ve bu tipe ait amphoralardan Ephesos'ta çok az sayıda ele geçtiği bilinmektedir⁵⁵⁴.

Şekil 21 Tripolitania Tip III tipolojisi (M. Bonifay, 2004a, fig. 55a, 104)

3.5.4.2. Üretim alanları

Tripolitana bölgesinde birçok üretim atölyesi bilinmektedir, ancak formun Tripolitana bölgesinde üretildiği bilinmektedir. Bölgede, özellikle kıyı kentlerinde yoğun üretim faaliyetleri belgelenmiştir. Kıyı kenti Leptis Magna, Tripolitana'nın önde gelen amphora üretim merkezlerinden biridir⁵⁵⁵.

Form, MS 2. yüzyıldan MS 4. yüzyılın ortalarına kadar tarihlendirilmektedir⁵⁵⁶. Kronolojik belirleme, daha çok benzer örneklerin stratigrafik verilerine ve yazıtlara dayanmaktadır.

3.5.4.3. Kullanım alanları

Tripolitania III tipi amphoraların üzerindeki yazıtlar, bu kapların zeytinyağı taşımacılığında kullanıldığını açıkça ortaya koymaktadır⁵⁵⁷. Yazıt analizlerinin zeytinyağına işaret eden sonuçları, formun kullanım amacıyla doğrudan örtüşmektedir⁵⁵⁸. Ayrıca bölgedeki zeytinyağı preslerine ait arkeolojik buluntular, bu amphora tipinin

⁵⁵⁴Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, 153.

⁵⁵⁵Panella, 1973, 629, no.24.

⁵⁵⁶B. L. Johnson (2008). The Pottery. (Ed.) J. Patrich. *Archaeological Excavation at Caesarea Maritima*. Vol. I.: The Objects. Jérusalem. 2008, s. 14- 206, fig.1243, 103-104, 191.

⁵⁵⁷Panella, 1973, **a.g.k.**, 568; Carandini ve Panella, 1981, **a.g.k.**, 500; Keay, 1984, **a.g.k.**, 134; Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 105; M. Bonifay (2005). Dressel 2-4 African, Van der Werff type 1, 2, 3, Tripolitana 1 and 3; In: S. Keay ve D. F. Williams, Roman amphorae. a digital resource, (University of Southampton 2005) https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=306) (Erişim Tarihi: 23.05.2025)

⁵⁵⁸D. J. Mattingly (1988). Oil for Export? A Comparison of Libyan, Spanish and Tunisian Olive Oil Production in the Roman Empire, *JRA*, Vol. 1, s. 37-38.

zeytinyağı taşımacılığıyla ilişkili olduğunu destekleyen bir diğer önemli kanıtlardan olduğu görülmektedir⁵⁵⁹.

3.5.4.4. *Yayılm alanları*

Tripolitan III, MS 2. yüzyılın ikinci yarısında Tip I'in yerini almakta ve MS 3. yüzyılın tipik Tripolitania amphorası olarak kabul edilmektedir. Laurons II batığında ele geçen örnek, tarihlemeyle ilgili bazı tartışmalar olsa da büyük olasılıkla MS 2. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir⁵⁶⁰.

Bu tip amphora Tripolitana, Tunus, İspanya, Güney Fransa, İtalya, Almanya, İsviçre, Türkiye ve Levant bölgesinde tespit edilmiştir⁵⁶¹. Geniş dağılım haritası, Tripolitania III amphorasının yaygın ticaret ağları içinde taşındığını göstermektedir.

3.5.4.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Limanı Gümrük Yapısı'nda ele geçen amphora repertuarı içerisinde yer alan, kulplu ağız-boyun parçası formundaki bir birey, tipolojik olarak Tripolitania III tipi amphoralar kapsamında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu formun Side yerleşimi genelinde yaygın biçimde temsil edilmediği, dolayısıyla nadir bir buluntu niteliği taşıdığı gözlemlenmektedir.

İlgili parçanın tipolojik ve morfolojik özellikleri bazı farklılıklar içermekle birlikte, örneğin makroskopik hamur ve astar özellikleri, özellikle Leptis Magna merkezli üretimi belgelenmiş Tripolitania III tipi amphoralarla benzerlik göstermektedir⁵⁶². Bu benzerlik doğrultusunda form, Tripolitania III başlığı altında sınıflandırılmıştır (**Kat.No.150**). Ancak kesin tanımlamalarda bulunabilmek için daha geniş karşılaştırmalı verilere ve analitik yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır.

⁵⁵⁹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 105; M. Bonifay (2005). Dressel 2-4 African, Van der Werff type 1, 2, 3, Tripolitana 1 and 3; In: S. Keay ve D. F. Williams, Roman amphorae. a digital resource, (University of Southampton 2005)

https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=306)

⁵⁶⁰Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 105, bkz. S. Ximénès ve M. Moerman (1991). Le matériel archéologique de l'épave Laurons II (Martigues, Bouches-du-Rhône). *Cahiers d'Archéologie Subaquatique*, X, s. 209-222. Tip I, no. 2 (örneğin Deneauve VII/alt tip 1 tipi bir kandil ile birlikte bulunduğu ifade edilmektedir).

⁵⁶¹Panella, 1973, **a.g.k.**, 567-571; Manacorda, 1976, **a.g.k.**, 77, fig. F, 583, 597; Keay, 1984, **a.g.k.**, 136; Peacock-Williams, 1986, **a.g.k.**, 170; Wintermeyer, 2004, **a.g.k.**, 113, type am 4.4; Bonifay, 2005, **a.g.k.**, Tripolitania 3; Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, 153.

⁵⁶²Panella, 1973, **a.g.k.**, 629, no.24; Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 55a/1, 104; Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, fig.87/B, 169.

Hamur analizi açısından değerlendirildiğinde, bu amphoraların kil kompozisyonu açık kırmızı-kahve renkte (2.5YR 6/6) olduğu görülmektedir⁵⁶³. Side liman yapısı örneğinde hamur içerisinde az miktarda küçük beyaz ve koyu renkli taşçıklar ile boşluklara rastlanmakta; ayrıca parlak mineral kalıntıları da gözlemlenmektedir. Dış yüzeyinde de soluk sarı (5Y 8/2) renkte bir astar uygulanmış olduğu görülmektedir.

Tüm bu nitelikler, formun hem üretim merkezinin belirlenmesi hem de bölgesel dolaşım ağlarındaki yeri açısından önem taşımaktadır⁵⁶⁴. Mevcut örnek, Side limanının Batı Akdeniz bağlantılarına dair dolaylı ancak anlamlı bir veri sunmakta, dolayısıyla amphoraların ticaret ağı içerisindeki işlevini sorgulayan çalışmalar açısından dikkate değerdir.

3.5.5. Africana tip I

Bu amphora formu, farklı araştırmacılar ve bölgelerde değişik adlarla anılmaktadır. Literatürde bilinen karşılıkları arasında şu sınıflamalar yer alır: Africano I Piccolo⁵⁶⁵, Beltran 57⁵⁶⁶, Ostia IV⁵⁶⁷, Keay III⁵⁶⁸, August 65-66, Peacock ve Williams 33⁵⁶⁹, MRA 16a ve Bonifay Tip 21⁵⁷⁰’dir.

3.5.5.1. Tipolojisi

Africana I amphorası, Kuzey Afrika üretimi amphoralar içerisinde ayırt edilmesi en kolay form gruplarından biridir. Tipolojik açıdan, mütevazı boyutlarıyla öne çıkan genel gövde yapısı oldukça düzgün ve silindirik bir profil sunar.

Africana I formu, Roma İmparatorluğu Dönemi’nde özellikle MS 2. yüzyıl sonlarından itibaren yayılmaya başlayan Kuzey Afrika menşeli amphora gruplarından biridir. Bu form hem boyut hem de morfolojik özellikleri bakımından diğer Africana tiplerinden kolaylıkla ayrılır; genellikle daha küçük hacimli olup, bu yönüyle “*Piccolo*” (küçük) tanımlamasını almıştır⁵⁷¹.

⁵⁶³Şenol, 2000, **a.g.k.**, 218.

⁵⁶⁴Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 103-104.

⁵⁶⁵https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=1&CFID=38b14dea-900f-4ff5-9730-6c2146913efe&CFTOKEN=0 (Erişim Tarihi: 05.06.2024)

⁵⁶⁶Beltran, 1970, **a.g.k.**, 45-77.

⁵⁶⁷Panella, 1982, **a.g.k.**, 174.

⁵⁶⁸Keay, 1984, **a.g.k.**, 103, Fig.37.

⁵⁶⁹Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 153-154.

⁵⁷⁰Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 107.

⁵⁷¹https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=1&CFID=38b14dea-900f-4ff5-9730-6c2146913efe&CFTOKEN=0 (Erişim Tarihi: 05.06.2024)

F. Zevi ve A. Tchernia'nın 1969'da gerçekleştirdiği ilk sistematik sınıflandırmanın ardından, Ostia kazılarında geliştirilen ve C. Panella tarafından 1972 ve 1973 yıllarında yayımlanan tipoloji hâlen geçerliliğini korumaktadır⁵⁷². Bu tipoloji, 1984 yılında S. Keay tarafından yeniden ele alınarak, 3'ten 7'ye kadar numaralandırılan yeni formlarla genişletilmiştir⁵⁷³. Keay'in katkısıyla daha sistematik bir görünüm kazanan bu sınıflandırma, günümüzde Ostia kökenli amphora formlarının tanımlanmasında en yaygın başvuru olan sistem olma özelliğini sürdürmektedir. Bununla birlikte, söz konusu tipolojinin en belirgin sınırlılığı, tanımlamaların büyük ölçüde ağız kenarı (rim) morfolojisine dayandırılmış olmasıdır; bu durum, eksik örneklerde güvenilir tip tayinini güçleştirmektedir⁵⁷⁴. Formun, ortalama maksimum çapları 30-33 cm, yükseklikleri 96-99 cm, kapasiteleri 35-40 litre arasında değişmektedir⁵⁷⁵.

Görsel ve petrolojik açıdan Africana I amphoralarının kumaşı, merkezi Tunus kökenli olup, sert ve kiremit kırmızısı (2.5YR 6/6) rengindedir. Dış yüzeyi, tuzlu su kullanımına bağlı olarak beyaz/gri (10YR 8/3) bir kabukla kaplanmıştır⁵⁷⁶ ve bu tabaka bazı örneklerde genellikle dikey fırça darbeleri ile yumuşatılmıştır. Kartaca Bölgesi'nden gelen malzemeler de benzer özellikler taşır ancak genellikle daha kırmızı renktedir. Ayrıca kumaşta kireçtaşı veya beyaz reaksiyon sıkça görülür. Petrolojik kesitlerde, yuvarlak kireçtaşı parçaları ve ağartılmış reaksiyon kenarları ile birlikte 0,1-0,2 mm çapında yarı köşeli kuvars taneleri sıkça tespit edilmiştir⁵⁷⁷.

Africana I tipolojisi, ağız kenarı profiline göre gösterdiği morfolojik değişim nedeniyle araştırmacılar tarafından iki ya da üç ana varyant şeklinde sınıflandırılmıştır. C. Panella tarafından Tip A ve Tip B olarak, Bonifay tarafından Tip A, Tip B ve Tip C olarak gruplandırılmıştır⁵⁷⁸.

⁵⁷²Zevi ve Tchernia, 1969, **a.g.k.**, 174; Panella 1982, **a.g.k.**, 173.

⁵⁷³Keay, 1984, **a.g.k.**, 100-101.

⁵⁷⁴M. Bonifay (2004a). Etudes sur la céramique romaine tardive d'Afrique. (CNRS, Aix Marseille Univ, CCJ, Aix-en-Provence, France), s. 107.

⁵⁷⁵F. Zevi ve A. Tchernia (1969). Amphores du Byzacene au Bas-empire. *Antiquités Africaines*, 13 içinde, (s. 173-214), s. 174.

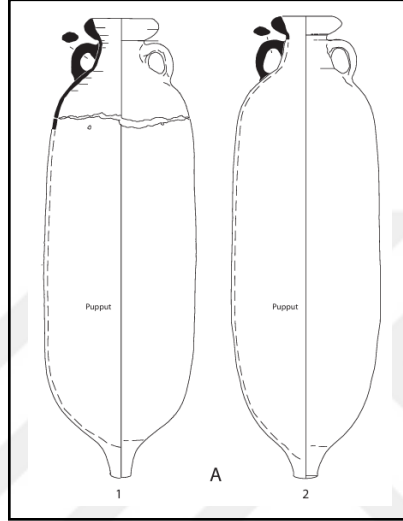
⁵⁷⁶Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 41.

⁵⁷⁷Peacock ve Williams, 1986, **a.g.k.**, 154.

⁵⁷⁸Panella, 1973, Le anfore. In: *Ostia III*, (s. 463-633), pl.36, fig. 262, Pl.60, fig. 526-8; Bonifay 2004a, **a.g.k.**, 106-107, Fig. 56.

3.5.5.1.1. *Africana I A varyantı*

Bu varyant, “*Ostia III*, 262; *Ostia IV*, 432-433” ile eşleştirilir⁵⁷⁹. Tip I A’ların ağız kenarlarının dış yüzeyi kuvvetle dışbükeydir⁵⁸⁰; iç yüzeyi ise düz veya hafif içbükey olan karakteristik bir ağız profili ile tanımlanır⁵⁸¹. Dar boyun yapısı, küçük dikey kulpları, silindirik gövdeleri, kısa içi boş dipçe son bulan görünüşleri vardır. (**Kat.No.151, Kat.No.152, Kat.No.153**)

Şekil 22 *Africana* Tip I A tipolojisi (M. Bonifay, 2004a, 106, fig. 56)

Ognina batığında bu iki varyant birlikte bulunmuş olsa da Tip I A’nın Ostia’daki yayılımı, MS 2. yüzyıl içerisinde Tip I B’den biraz daha erken başlar gibi görünmektedir⁵⁸².

Africana Tip I A varyantı, MS 2. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmakla birlikte, bazı bağlamlarda MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl başına, diğer bazı bağlamlarda ise MS 2. yüzyıl genelinde tarihlendirilmektedir⁵⁸³.

3.5.5.1.2. *Africana I A/B geçiş varyantı*

Bazı örneklerde, morfolojik esnekliğin görüldüğü, tipolojik ayrımın net olmadığı ve tip I A ile tip I B varyantları arasında geçiş özelliği gösteren bireyler tanımlanmıştır⁵⁸⁴. Bu

⁵⁷⁹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 107.

⁵⁸⁰Keay, 1984, **a.g.k.**, 100.

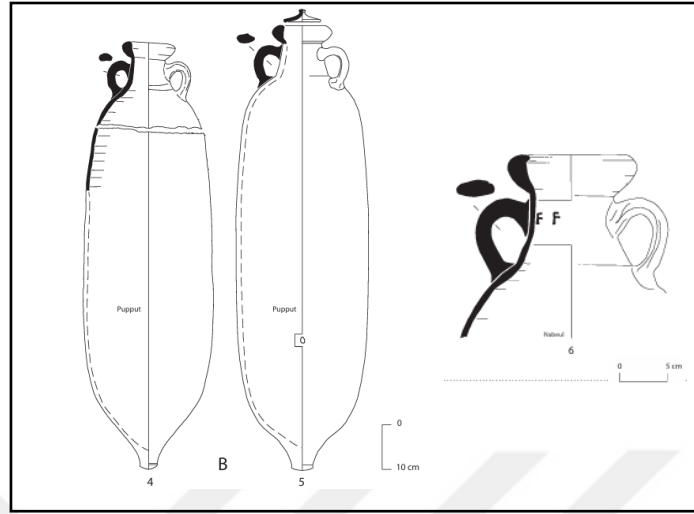
⁵⁸¹Panella, 1973, **a.g.k.**, 575-579.

⁵⁸²Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 157

⁵⁸³Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 107; Peacock ve Williams, 1986, **a.g.k.**, 155. Varyant A için bkz. Puput Mezar 1213 (env. 2678.1) ve Puput Mezar 402, amphora no. 3 (Bonifay 2004a, şek.10, no.12).

⁵⁸⁴Bonifay, 2004, **a.g.k.**, Pupput, mezar 402, fig. 10, no: 13. Bahsi geçen mezar buluntusu geçiş örneğinde hem A varyantının simetrik profiline hem de B varyantının dışbükey-dalgalı kenar yapısına dair izler

durum, üretim merkezlerinde zamanla değişen kalıpların veya zanaatkâr farklılıklarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir⁵⁸⁵ (Kat.No.154).

Şekil 23 Africana Tip I B tipolojisi (M. Bonifay, 2004, 106, fig. 56)

3.5.5.1.3. Africana I B varyantı

“Ostia I, 526-529” ile tanımlanan Africana I formunun ikinci temel varyantı olan B tipi, ağız profili, derin içbükey bir iç yüzey ile birlikte, belirgin dışbükey bir dış hat sergiler⁵⁸⁶. C. Panella bu durumu “*articolato ad echino*” ifadesiyle tanımlanmış; bu da ağız formunun deniz kestanesine benzer bir şekilde karmaşık ve girintili çıkıntılı yapısını vurgular⁵⁸⁷. Bu varyantta dış profildeki şişkinlik, A varyantına göre daha baskın ve yukarıya doğru belirgin biçimde kabarıktır⁵⁸⁸. Dairesel yay simetrik olmaktan çıkarak, üst kısımda yassılaştıran bir asimetri kazanır.

Bazı örneklerin boyun kısmında bir yerin baş harfleri ya da *Tria Nomina* mühürlerinin bulunduğu örnekler mevcuttur⁵⁸⁹. Özellikle damgalı örnekler, üretim ve dağıtım sistemine dair daha kurumsal bir yapı izlenimini vermektedir. Bu örnekler, IB varyantının özellikle MS 3. yüzyılın ilk yarısından başlayarak hatta MS 3. yüzyıl ortalarına kadar yaygın

mevcuttur. Böyle örnekler, biçimsel olarak tek bir sınıfa dahil edilmesi zor formların, tipolojik evrim açısından ne denli dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Side Liman Gümrük yapısı Africana Tip I grubu içinde bu tarife uyan bir ağız-boyun parçası; Africana Tip IA/B geçiş varyantı olarak tanımlanmıştır.

⁵⁸⁵Bonifay, 2004a, a.g.k., 107, bkz. Puput Mezar 1313 (env. 3046.1).

⁵⁸⁶Bonifay, 2004a, a.g.k., 107.

⁵⁸⁷Panella, 1982, a.g.k., 174.

⁵⁸⁸Panella, 1982, a.g.k., 173; Keay, 1984, a.g.k., 100-101.

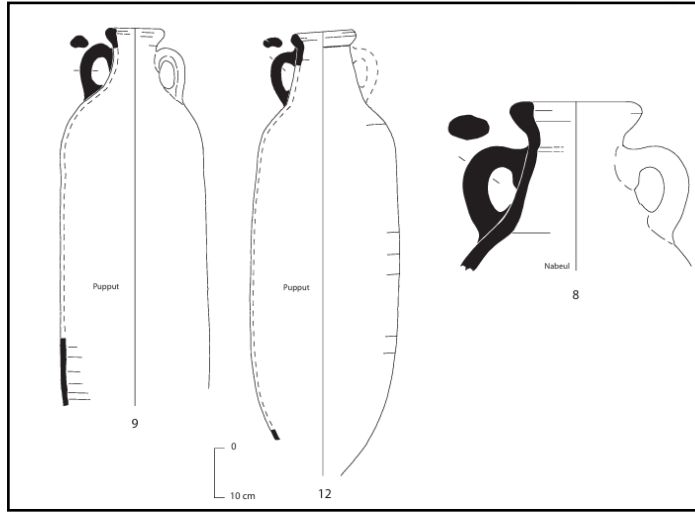
⁵⁸⁹Peacock ve Williams, 1986, a.g.k., 155.

şekilde kullanıldığı ve mezar bağlamlarında da tercih edildiği bu örneklerle ortaya konmaktadır (**Kat.No.155**).

3.5.5.1.4. *Africana I C varyantı*

Africana I amphoralarının daha geç evrim aşamasını temsil eden bu form, literatürde variant I C varyantı veya “geç varyant=Ostia IV, 169 olarak tanımlanır⁵⁹⁰. Bu formlar, ağız yapısında sadeleşme, profil çizgisinde ise belirgin dış bükeylikten uzaklaşan daha yalın bir yapı ile karakterize edilir⁵⁹¹. Ağız kenarı hafifçe dışa doğru çıkıntı yapar; ancak önceki varyantlardaki keskin form detayları artık görülmez. Bu sadeleşme, muhtemelen üretim sürecinde standartlaşmaya geçişin ve işlevselliğin ön planda tutulduğu bir dönemin yansıması olarak düşünülebilir.

Ağız yapısı daha sadeleştirilmiş, kenar profili ise hafif dışa çıkıntılı ve süslemeden yoksundur. Önceki varyantlara göre daha az karmaşık olan bu tip, üretim sürecindeki bir standartlaşma eğilimini ve belki de yaygın üretim fazını yansıtır. Bu varyantın üretiminin en geç evresine yani, MS 4. yüzyıl sonu-5. yüzyıl başına ait olduğu anlaşılmaktadır⁵⁹². Bazı araştırmacılara göre Tip I C varyantı MS 3. yüzyılın ikinci yarısı-4. yüzyıl olarak tarihlendirilmiştir⁵⁹³ (**Kat.No.156**).

Şekil 24 *Africana* Tip I C tipolojisi (M. Bonifay, 2004, 106, fig. 56)

⁵⁹⁰C. Panella (1982). Le anfore africane della prima, media e tarda età imperiale, tipologia e problemi. In: *Actes du colloque sur la céramique antique* (Carthage, 23-24 juin 1980). Carthage, 1982, (s. 171-186), s. 173; Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 106-107.

⁵⁹¹Panella, 1982, **a.g.k.**, 173.

⁵⁹²Peacock ve Williams, 1986, **a.g.k.**, 156 vd.

⁵⁹³Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 107, bkz. Nabeul, Oda XLIV (env. NB 1878.15), Pupput, Mezar 1207 (env. PP2686.1), Oued el-Akarit, atölye alanı (üstte, şekil 14, no. 1-2), Pupput, Mezar 1058 (env. PP2306.2).

3.5.5.2. Üretim alanları

Africana I tipi amphoralar, esas olarak Kuzey Afrika'nın doğu kıyısındaki üretim merkezlerinde geliştirilen ve özellikle MS 1. yüzyılın sonlarından itibaren yaygınlaşan, görece küçük boyutlu taşıma kaplarıdır⁵⁹⁴.

Africana Tip I formunun üretim merkezi belirlemelerinde hamur özelliklerine göre iki ayrı üretim bölgesinin adı geçmektedir. Buna göre;

- I. Grup: Kuzey Tunus'taki Zeugitana Menşeli Örnekler;

İlk grubu oluşturan örnekler, yoğun kırmızı-turuncu tonlarında (yaklaşık Munsell 10R 5/8, 10R 7/8, 5YR 5/8) pişirilmiş, oldukça homojen, ince ve iyi yoğrulmuş bir hamur yapısına sahiptir⁵⁹⁵. Dış yüzey astarı ise açık bej ile sarımsak tonları arasında değişmekte olup, Munsell 10YR 8/3, 10YR 8/2, 5Y 8/2 değerleriyle tanımlanabilmektedir⁵⁹⁶.

- II. Grup: Byzacena Menşeli Örnekler

İkinci grubu oluşturan örneklerde ise hamur, daha açık kırmızıya çalan tonlarda olup Munsell 2.5YR 6/8 skalasında tanımlanabilmektedir. Bu örneklerin hamurunda yüksek oranda kuvars katkısı gözlemlenmekte, yüzeydeki iri taneli mineraller çıplak gözle seçilebilir düzeyde belirgindir. Hamur rengi yer yer turuncuya dönerek farklı pişirme atmosferlerine işaret etmektedir. Dış yüzey astarı, hamura yakın tonlarda olmakla birlikte kimi örneklerde somon rengi (Munsell 10YR 8/2) veya sarımsak (Munsell 5Y 8/2) bir görünüm arz etmektedir⁵⁹⁷.

Özellikle Roma Dönemi'nde Byzacena eyaletine dâhil olan Leptis Minor, Hadrumentum, Thaeana ve Sullecthum gibi önemli liman kentleriyle bağlantılıdır ve formun üretiminin de bu kentlerin hinterlandında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır⁵⁹⁸. Ayrıca, Kartaca

⁵⁹⁴Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 107.

⁵⁹⁵Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 41.

⁵⁹⁶Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 41.

⁵⁹⁷D. Şen-Yıldırım (2012). Hurmalık Hamamı Buluntuları Işığında Patara'nın Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kuzey Afrika Kökenli Seramikleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (4), (s. 151-171), s. 154.

⁵⁹⁸Zevi ve Tchernia, 1969, **a.g.k.**, 174; Panella, 1973, **a.g.k.**, 153; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 223.

yakınlarındaki Ariana Bölgesi'nde yer alan seramik atölyelerinde bu tipe ait üretim faaliyetlerinin gerçekleştiği yönünde güçlü arkeolojik bulgular bulunmaktadır⁵⁹⁹.

3.5.5.3. *Kullanım alanları*

Africana I amphoraları ile ne taşındığı Plemmiro B Batığı'nda yer alan formun içinde zeytin kalıntısına rastlanması ile bu amphoralarda zeytin ve zeytinyağı taşındığını ortaya çıkmıştır⁶⁰⁰. Bu nedenle, bu form çoğunlukla zeytinyağı taşımak amacıyla kullanılmıştır⁶⁰¹. Ancak bazı örneklerde şarap ve balık ürünlerine dair kalıntılara da rastlanmıştır.

3.5.5.4. *Yayılım alanları*

Africana Tip I amphoraları, özellikle İtalya (Ostia, Roma), İspanya kıyıları, Güney Gallia ve Ege kıyıları ile Levant Bölgesi'nde yaygın biçimde belgelenmiştir⁶⁰². Batı Akdeniz bölgesinde yaygın olarak dağılmış olup, özellikle Roma ve Ostia'da yaygındır, ancak aynı zamanda Doğu Akdeniz ve Britannia'ya da ulaşmıştır⁶⁰³. Bu durum, Kuzey Afrika ürünlerinin Doğu Akdeniz pazarlarına düzenli olarak ulaştığını göstermektedir.

Görsel 7 Africana I amphora yayılım alanları (E. Yılmaz, 2023, Harita 6, 70)

Ayrıca, Tunus Ksour Essaf Bölgesi'nde El Mokaida yerleşim yerinde ortaya çıkan bir fırın alanı etrafında MS 2. yüzyılın sonları ile 3. yüzyılın başlarına tarihlendirilen

⁵⁹⁹Panella ve Riley, 1973, **a.g.k.**, 153vd.

⁶⁰⁰Parker, 1992, **a.g.k.**, 319; Formenti, 1989, **a.g.k.**, 562.

⁶⁰¹Panella, 1982, **a.g.k.**, 174.

⁶⁰²Peacock ve Williams, 1986, **a.g.k.**, 154-155.

⁶⁰³Panella, 1982, **a.g.k.**, 173.

örnekler, Henchir Ben Hassine ve Ras Bou Tria'daki fırın atıklarında rastlanan örnekler ve Tunus'da yer alan Dahar Slima'daki atık seramik alanlarında MS 2. yüzyılın sonları ile 4. yüzyılın başı arasına tarihlendirilen Africana I A amphoralarına ait çok sayıda örnek bulunduğu bilinmektedir⁶⁰⁴.

Africana I B varyasyonunun en erken örnekleri MS 3. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen depozitlerde bulunmuştur. Ostia Terne del Nuotatore kazılarında, Ostia ve Ognia A Batığı araştırmalarında Africana I A ve I B birlikte ele geçmiştir⁶⁰⁵.

3.5.5.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı kazılarında ele geçen Africana I tipi amphora parçalarının değerlendirilmesinde form unsurları kadar hamur özellikleri de tipolojik tespitte belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır.

Bu kapsamda belgelenen toplam altı ağız-boyun parçası arasında üçü Africana tip I A (**Kat.No.151, 152 ve 153**), biri I A/B geçiş varyantı (**Kat.No.154**), biri tip I B varyantı (**Kat.No.155**) ve bir diğeri ise I C varyantı (**Kat.No.156**) olarak tanımlanmıştır.

Yapılan makroskopik incelemeler, bu örneklerin büyük oranda kırmızı, kırmızımsı sarı, açık kırmızı, turuncu tonlarda pişirilmiş, dış yüzeyler, genellikle açık bejden sarımtırak uzanan bir astarla kaplı olduğu belirlenmiştir. Bazısında bu astarın üretim sürecinde kullanılan tuzlu su nedeniyle yüzeyde kendine özgü bir kabuklanma oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Side Liman Gümrük Yapısı örnekleri arasında yer alan bu gruba ait form çeşitliliği ve kronolojik aralık aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- **Kat.No.151, Kat.No.152 ve Kat.No.153** olarak kodlanan örnekler olan Africana I A varyantına ait olup, MS 2. yüzyılın ikinci yarısından MS 3. yüzyıl başlarına kadar olan tarih aralığında değerlendirilir. Bazı bağlamlarda geç MS 2. yüzyıla tarihlenmektedir.
- **Kat.No.154** olarak kodlanan ağız-boyun parçası, Africana I A/B geçiş varyantı, MS 2. yüzyıl sonu- MS 3. yüzyılın ilk çeyreğine uzanan bir tarihlendirme önerilmektedir.

⁶⁰⁴Peacock, 1989, **a.g.k.**, 189-190; Peacock, 1994, **a.g.k.**, 60-62, Fig. 1; Peacock 1989, **a.g.k.**, 196-198.

⁶⁰⁵Gibbins ve Parker 1986, **a.g.k.**, 287; Kapitan 1972, **a.g.k.**, 100.

- **Kat.No.155** olarak kodlanan ağız boyun parçası, Africana I B varyantı, MS 3. yüzyılın ilk yarısı ile ortaları arasına tarihlenmektedir.
- **Kat.No.156** olarak kodlanan kulplu ağız-boyun parçası, Africana I C varyantı, MS 3. yüzyılın ikinci yarısından MS 4. yüzyıla tarihlenmektedir⁶⁰⁶. Bazı bağlamlarda MS 4. yüzyıl sonu ile MS 5. yüzyıl başı arasına tarihlendirilmiştir⁶⁰⁷.

Yerel olabileceği düşünülen bu örnek (**Kat.No.156**); grup dışında kalan bir diğer kulplu ağız-boyun parçası ise herhangi bilinen bir üretim merkeziyle doğrudan eşleştirilememiştir. Bu örneğin, yerel nitelikli bir üretimi temsil etme olasılığı değerlendirilmektedir.

Roma Dönemi'nde Byzacena eyaletine bağlı önemli liman kentlerinden Leptis Minor, Hadrumentum, Thaenae ve Sullecthum ile doğrudan ilişkili olan Africana I tipi amphoraları üretiminin, büyük ölçüde bu şehirlerin hinterlandında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır⁶⁰⁸. Bununla birlikte, formun üretiminde Kartaca yakınlarında yer alan Ariana Bölgesi'ndeki seramik atölyelerinin de rol oynamış olabileceği, kesinlik kazanmamakla birlikte, dikkate değer bir olasılık olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda hazırlanan sınıflandırma ile tipolojik ve makroskopik değerlendirmeler, Side Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen Africana I tipi amphoraların olası üretim merkezlerine ışık tutmakta ve bölgenin Roma Dönemi ve Geç Antik Dönem Akdeniz ticaret ağlarındaki konumuna dair önemli veriler sunmaktadır.

Söz konusu tipolojik dağılım, Side Liman Gümrük Yapısı'nda tespit edilen Africana I grubu amphoraların yalnızca morfolojik çeşitliliğini değil, aynı zamanda stratigrafik süreklilik bağlamında anlamlı bir farklılaşmayı da ortaya koymaktadır. Özellikle I A/B geçiş varyantına işaret eden örneklerin varlığı, bu form grubunun tipolojik evrimi içerisinde, Side bağlamında ara bir morfolojik tipin kullanımda olduğunu düşündürmektedir. Bu durum hem bölgedeki ticari ilişkilerin hem de amphora kullanım pratiklerinin zaman içinde geçirdiği dönüşümleri takip edebilmek açısından dikkate değerdir.

⁶⁰⁶Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 107.

⁶⁰⁷Peacock ve Williams, 1986, **a.g.k.**, 156 vd.

⁶⁰⁸Zevi ve Tchernia, 1969, **a.g.k.**, 174; Panella, 1973, **a.g.k.**, 153; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 223.

3.5.6. Africana tip II

3.5.6.1. Tipolojisi

Africana II tipi amphoralar, Kuzey Afrika menşeli seramik repertuarı içinde özellikle heterojen form yapısı ve bölgesel üretim varyantları ile dikkat çeken daha büyük boyutlu bir grup olarak öne çıkmaktadır⁶⁰⁹.

Tipin genel morfolojik tanımı, dışa kalınlaştırılmış, badem formuna yakın ağız yapısı, konik kısa ya da uzun boyun, kulak biçimli şerit kulplar ve dolu, çıkıntısız konik dip gibi karakteristik öğelere dayanmaktadır⁶¹⁰. Yükseklikleri yaklaşık 95 ila 120 cm arasında değişirken (çoğunluğu 100-110 cm arasında), çapları ise 28 ila 45 cm arasında farklılık gösterir⁶¹¹.

C. Panella tarafından önerilen A, B, C ve D olmak üzere dört ana alt tipe yapılan sınıflandırma, bilinen örneklerin büyük kısmını düzenlemeyi mümkün kılmaktadır⁶¹². Tip II A varyantı, diğer Tip II amphoralara göre daha alçak ancak daha geniş bir gövde ile ayırt edilir⁶¹³. Puppit yerleşiminden elde edilen tamamlanmış Tip II A örnekleri bu kalıplaşmış tanımı aşarak üç ara varyantın (A1, A2, A3) varlığına işaret eder⁶¹⁴.

3.5.6.1.1. Africana II A (A1, A2, A3 alt varyantları)

Africana Tip II A varyantı, C. Panella tarafından tanımlanan tipolojik sistem içerisinde yer almakla birlikte, Bonifay'ın sınıflandırmasında "Amphore Type 22" olarak adlandırılmaktadır⁶¹⁵. Bu paralel adlandırma, özellikle formun ağız, boyun ve dip yapısı gibi morfolojik unsurlarına dayanan detaylı tipoloji analizlerinden kaynaklandığını düşündürmektedir.

Africana II A/A1 alt varyantı

Tipolojik ve morfolojik açıdan değerlendirildiğinde, Africana II A formu içerisinde yer alan alt varyantlar, kendi içlerinde hem işlevsel hem de kronolojik açıdan anlamlı farklılıklar göstermektedir. Bu varyantlardan II A, A1 formu, armut biçimli (piriform) bir profile sahip olup, dibe doğru genişleyen gövdesi ve oldukça kısa boynu ile tanımlanır.

⁶⁰⁹ Bonifay 2004a, **a.g.k.**, Fig.59/2, 110.

⁶¹⁰ Panella, 1973, **a.g.k.**, 581; Panella, 1982, 175.

⁶¹¹ Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 107.

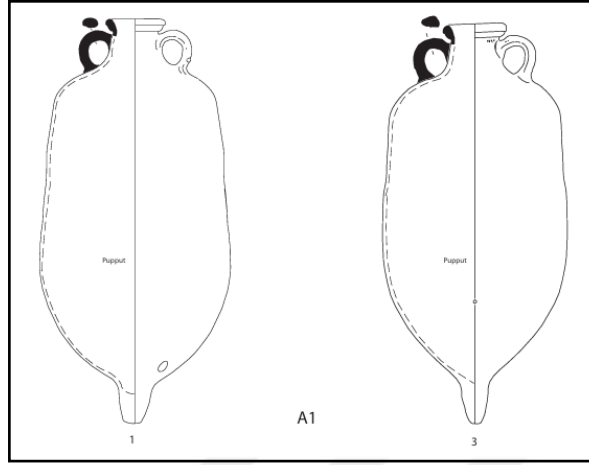
⁶¹² Panella, 1973, **a.g.k.**, 460-633.

⁶¹³ Zevi ve Tchernia, 1969, **a.g.k.**, 187; Panella, 1973, **a.g.k.**, 584.

⁶¹⁴ Bonifay, 2004, **a.g.k.**, 111.

⁶¹⁵ Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig.58/7, 109-111.

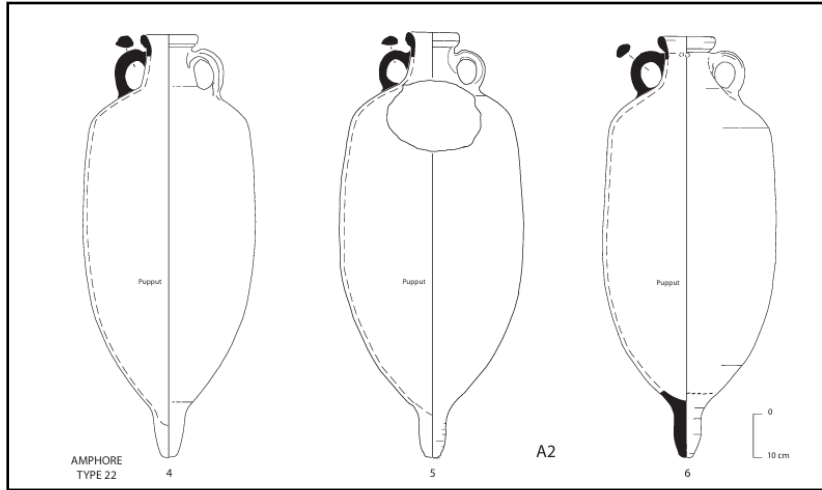
Küçük boyutlu olması ve genişleyen gövdesi, bu varyantı Africana I grubuyla tipolojik olarak yakınlaştırmakta; dolayısıyla geçiş formu niteliği taşıdığı düşünülmektedir.

Şekil 25 Africana tip II A/A1 alt varyantı (M. Bonifay, 2004a, fig.57, 108.)

Africana II A/A2 alt varyantı

Tip II A, A1 varyantından daha büyük boyutlu olan II A, A2 ise daha dik ve ince profilli bir ağız kenarına sahiptir. Bu morfolojik özellik, taşıma kapasitesindeki artışın yanı sıra, kullanım amacına veya içerik türüne bağlı işlevsel bir farklılaşmaya da işaret ediyor olabilir (Kat.No.157).

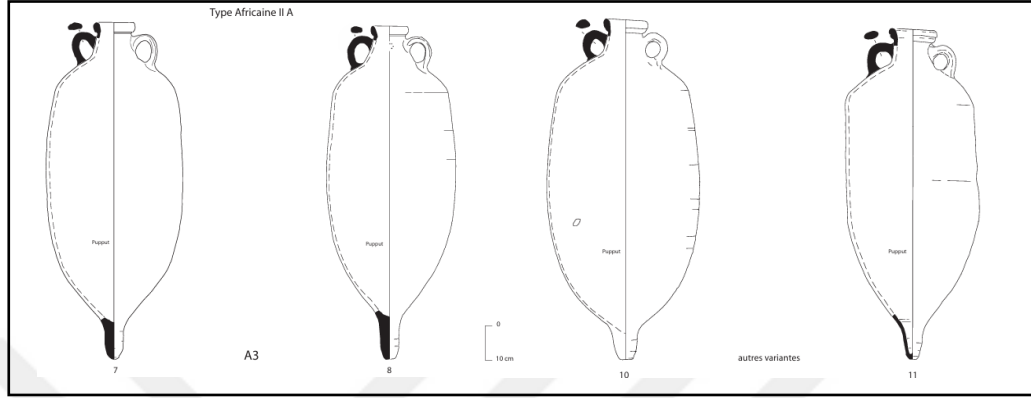

Şekil 26 Africana tip II A/A2 alt varyantı (M. Bonifay, 2004a, fig.57, 108.)

Africana II A/A3 alt varyantı

Form serisinin daha iri yapılı örneklerinden biri olan II A, A3 varyantı ise hem hacimsel olarak daha geniş bir gövdeye sahiptir hem de karakteristik biçimde “badem şeklinde” ağız kenarı ile tanımlanır. Bu varyant, özellikle gövde formu bakımından Africana II B

tipiyle önemli benzerlikler gösterir. Söz konusu benzerlik, sadece tipolojik yakınlıkla sınırlı kalmayıp, üretim anlayışında zaman içinde ortaya çıkan biçimsel dönüşümü ve form grupları arasındaki geçişkenliği de ortaya koymaktadır (**Kat.No.158** ve **Kat.No.159**).

Şekil 27 Africana II A/A3 alt varyantı (M. Bonifay, 2004a, fig.58, 109.)

Bu alt varyantlar üzerinden değerlendirildiğinde, Africana II A serisinin, üretim merkezlerinde farklı zaman dilimlerinde ve muhtemelen farklı içerik taleplerine göre biçimsel olarak evrilmiş bir dizi formu kapsadığı anlaşılmaktadır. Böylelikle form grupları arasındaki tipolojik süreklilik ve morfolojik çeşitlilik, bu amphora ailesinin hem yerel üretim dinamikleri hem de Akdeniz ticaretindeki rolü açısından daha derinlemesine incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Üretim coğrafyası açısından, özellikle A1 varyantının Salakta kökenli olabileceğine dair makroskopik hamur gözlemleri, Kuzey Afrika'daki üretim merkezlerinin mikro-bölgesel farklılıklarını da gözler önüne sermektedir⁶¹⁶. Aynı form tipine ait ancak farklı boyut, oran ve hamur özellikleri gösteren kapların bir arada bulunması, merkezi bir standardizasyondan çok, bölgesel talepler doğrultusunda şekillenmiş esnek bir üretim modeli olduğunu düşündürmektedir.

Zaman içinde ortaya çıkan varyantlar arasında kronolojik bir ardıllık olduğu açıktır: A1 ve A2 varyantları genellikle MS 2. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başlarına tarihlenirken, A3 varyantı hem gövde formu hem de II B tipleriyle beraber bulunması sayesinde 3. yüzyılın ortalarına ve sonrasına işaret eder⁶¹⁷. Bu durum, C. Panella'nın Ostia buluntuları

⁶¹⁶Bonifay, 2004a, a.g.k., 111.

⁶¹⁷Bonifay, 2004a, a.g.k., 111.

üzerinden yaptığı kronolojik öneriyle de paralellik gösterir⁶¹⁸. Ancak bu tipin üretiminin 4. yüzyıla kadar sürdüğü yönündeki bazı iddialar, şu anki arkeolojik veriler ışığında desteklenmemektedir⁶¹⁹. Bonifay tarafından önerilen tarihlendirmeye göre;

- *Africana II A Varyant A1*: MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyılın ilk yarısı,
- *Africana II A Varyant A2*: MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyılın ilk yarısı,
- *Africana II A Varyant A3*: MS 3. yüzyıl ortası ya da ikinci yarısıdır⁶²⁰.

Sonuç olarak, *Africana II A* amphoraları üzerine yapılan değerlendirme, tipolojik sabitlerden ziyade varyantların biçimsel, teknik ve bağlamsal özelliklerine dayalı çok katmanlı bir analiz gerektirmektedir. Bu amphoralar, yalnızca Kuzey Afrika üretim teknolojisinin değil, aynı zamanda Akdeniz içi ticaretin ve içerik-yönlü lojistik organizasyonun da maddi izlerini taşımaktadır. Her yeni kazı ve buluntu, bu formun içsel çeşitliliğini biraz daha aydınlatarak, geç antik dönemin ekonomik ve kültürel ağlarının daha net çözümlenmesine olanak sunmaktadır.

3.5.6.1.2. *Africana II B varyantı*

Africana Tip II B varyantı, Bonifay'ın sınıflandırmasında “Amphore Type 23” olarak adlandırılmaktadır⁶²¹.

Africana II B amphoralar, Kuzey Afrika üretim repertuarı içinde yer alsa da tipolojik sınırlarının muğlaklığı nedeniyle literatürde tartışmalı bir konuma sahiptir. C. Panella tarafından önerilen dört ana (A, B, C ve D) *Africana II*'nin alt tipinden biri olan II B, özellikle tanımlayıcı unsurların zayıflığı ve örnekler arasındaki biçimsel tutarsızlık nedeniyle uzun süre “tipolojik belirsizlik” alanı olarak değerlendirilmiştir⁶²². Bu bağlamda, bazı araştırmacılar bu formun bağımsız bir tip olarak varlığını sorgularken, II A'nın geç fazlarına ait varyantlar olarak değerlendirme eğiliminde olmuşlardır⁶²³.

Formun bu varyantının homojen olmaması nedeniyle, *Africana* tipi klasik amphora sınıflandırmasında bir tür “çöp kutusu” tipine dönüşme eğilimi göstermiştir; diğer daha

⁶¹⁸C. Panella (1977). Anfore tripolitane a Pompei. In : L'instrumentum domesticum di Ercolano e Pompei nella prima età imperiale. Roma, L'Erma di Bretschneider, 1977, s.135-149.

⁶¹⁹D. Manacorda (1977). Le anfore. In: *Ostia IV*, (s. 117-285), s. 161.

⁶²⁰Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 111.

⁶²¹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 111.

⁶²²Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 132.

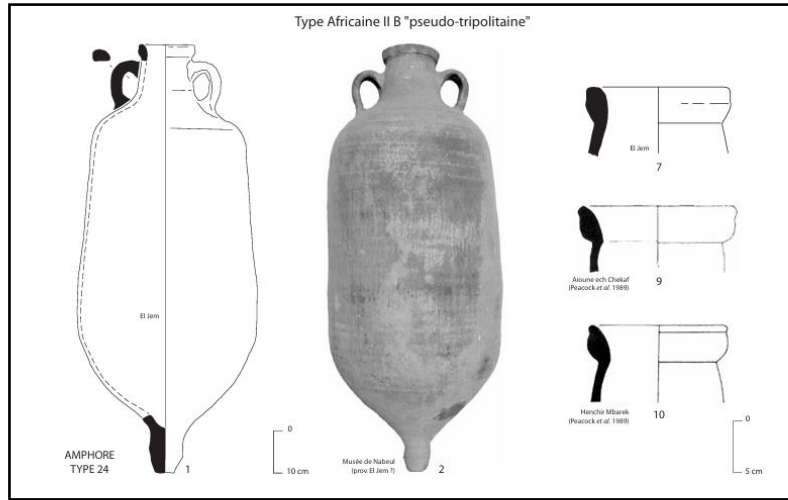
⁶²³Panella, 1973, **a.g.k.**, 582; Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 163

iyi tanımlanmış A, C ve D tiplerine girmeyen örneklerin bu grup altında toplanması yaygınlaşmıştır⁶²⁴. Ancak, Puppit nekropol alanında ele geçen, tamamlanmış ve kontekst içinde belgelenmiş örnekler, II B tipinin belirli morfolojik kalıplara sahip, ayrık ve tanımlanabilir bir form olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle 110 cm'lik yüksekliğiyle dikkat çeken bu kaplar, şişkin omuz yapısı, uzun konik boyun ve kaba dörtgen kesitli şerit ağız unsurları ile II A'dan ayrılmaktadır. Hafifçe şişkin, dolu dip kısmı ise hem üretim tekniği hem de taşıma fonksiyonları açısından dikkate değerdir. Puppit nekropol alanında bulunan bu varyanta ait örneklerin MS 3. yüzyıldan daha erken olamayacağı belirlenmiştir⁶²⁵.

Africana II B/pseudo-Tripolitania alt varyantı

Africana II B alt varyantı, Bonifay'ın sınıflandırmasında “Amphore Type 24” olarak adlandırılmaktadır⁶²⁶.

Africana II B tipi içinde yer alan ve “pseudo-tripolitaine” (sözde Tripolitain) varyantı olarak tanımlanan bu form, ağız ve boyun morfolojisi açısından özgün bir alt grubu temsil etmektedir⁶²⁷. Dış profili “S” şeklinde kıvrımlı, şerit biçimli ağız kenarı ile tanımlanan bu amphora hem üretim tekniği hem de morfolojik tutarlılığı açısından bölgesel atölye karakteristiğini yansıtmaktadır.

Şekil 28 Africana tip II B/pseudo-Tripolitania alt varyantı (M. Bonifay, 2004a, fig.59, 110.)

⁶²⁴Bonifay, 2004a, a.g.k., 114.

⁶²⁵Bonifay, 2004a, a.g.k., 111.

⁶²⁶Bonifay, 2004a, a.g.k., 114.

⁶²⁷Bonifay, 2004a, a.g.k., 114.

Özellikle Sidi el-Hani Sebkhası çevresindeki Henchir Mbarek ve Aioune ech-Chekaf gibi atölye alanlarında belgelenmiş olması, bu varyantın sahil şeridinden ziyade iç bölgedeki Sahel üretim hinterlandına ait olduğunu göstermektedir⁶²⁸. Üretim atölyelerinin konumu dikkate alındığında, bu tip amphoraların zeytin ve şarap temelli ürünlerin taşınması ve üretimiyle ilişkili olduğu; söz konusu faaliyetlerin ise MS 3. yüzyıla tarihlenen bağlamlara ait olabileceği önerilmektedir⁶²⁹ (**Kat.No.161**).

3.5.6.1.3. *Africana II C varyantı*

Africana Tip II C amphoraları, “Bonifay Type 25” olarak sınıflandırılmaktadır⁶³⁰. Bu form, özellikle ağız kısmındaki belirgin dışbükey dudak yapısı ve uzun konik boyunuyla tanımlanırken, Tip II A ve Tip II B varyantlarıyla yapısal benzerlikler taşıyan şerit kulplar ve masif dip yapısıyla ayrışır. Gövde formu, tabana doğru daralan silindirik bir yapı arz eder ve genellikle oldukça büyük boyutludur⁶³¹. Bu genel özelliklere ek olarak, Tip II C altında üç ayrı alt varyant tanımlanmıştır⁶³²; bu varyantlar özellikle dudak yüksekliği, boyun uzunluğu, kulp yerleşimi ve gövde çapı gibi morfolojik farklılıklarla ayrışmaktadır.

Africana II C/C1 alt varyantı:

Belirgin biçimde, yaklaşık 4 cm dışbükey dudak, kısa konik boyun, kulak biçimli kulplar ve yaklaşık 38 cm geniş çaplı gövde ile karakterize edilir. Yaklaşık 110-115 cm yüksekliğindedir ve MS 3. yüzyıl ortası ile 4. yüzyıl başı arasında tarihlendirilir (**Kat.No.162**).

Africana II C/C2 alt varyantı:

Tip II C/C1 varyantına göre daha yüksek yaklaşık 4,5-5 cm kenar, dış yüzey hafif dışbükey ve bazen kanallı, daha uzun ve silindirik bir boyun, yaklaşık 26-28 cm daha ince bir gövde çapı, yükseklik yaklaşık 110-120 cm ve MS 3. yüzyıl sonu-4. yüzyıl ilk yarısına tarihlenmektedir (**Kat.No.163** ve **Kat.No.164**).

⁶²⁸D. P. S. Peacock, F. Bejaoui ve N. Ben Lazreg (1990). Roman pottery production in central Tunisia. *JRA*, 3 içinde, (s. 59-84), s. 63- 64.

⁶²⁹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 114.

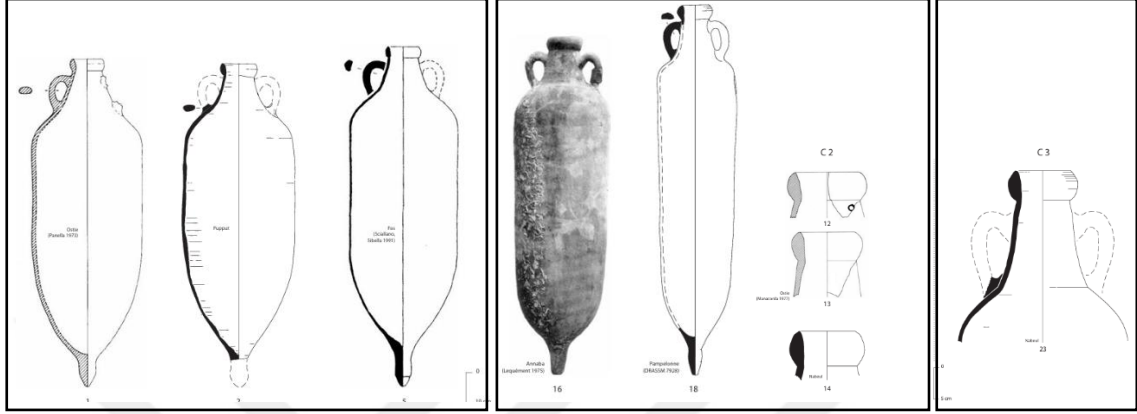
⁶³⁰Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 112-115, fig. 60-61.

⁶³¹Panella, 1973, **a.g.k.**, 586.

⁶³²Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 165.

Africana II C/C3 alt varyantı:

Diğer alt varyantlardan II C/C1 ve C2'ye göre yüksek dudak kenarlı, yaklaşık 5-6 cm, bazen kanallı dudak kenarı, 14-15 cm uzun boyun, daha ince ve yaklaşık 120 cm uzunluğuna sahip gövdelidir. Tarih önerisi MS 4. yüzyıldır (**Kat.No.165**).

Şekil 29 Africana tip II C/ C1, C2, C3 alt varyantları (M. Bonifay, 2004a, fig.60-61, 112-113.)

Bu amphoraların üretiminde kullanılan hamur genellikle parlak kırmızı-turuncu renkte, kompakt yapılı ve bazen beyaz yüzeylidir⁶³³. Salakta atölyesine özgü hamur bu tipte görülmezken Nabeul çevresindeki atölyelerde bu tipin yaygın olarak üretildiği anlaşılmaktadır⁶³⁴. Ayrıca, Salsamenta (tuzlu balık ürünleri) taşındığına dair kuvvetli bulgular mevcuttur. Planier VII, Pampelonne ve Annaba örneklerinde reçineli astar ve kurşun etiketler tespit edilmiştir⁶³⁵.

Africana II C, büyük olasılıkla II A tipi amphoradan türemiştir. Ostia'daki buluntular, bu formun MS 3. yüzyılın ikinci yarısıyla 4. yüzyıl boyunca yoğun biçimde kullanıldığını göstermektedir⁶³⁶. Genel olarak, Tip II C'nin C1, C2 ve C3 için genel tarih önerileri:

- *Africana II C/C1 alt varyantı*: MS 3. yüzyıl ortası-4. yüzyıl başı
- *Africana II C/C2 alt varyantı*: MS 3. yüzyıl sonu-4. yüzyılın ilk yarısı
- *Africana II C/C3 alt varyantı*: MS 4. yüzyıl (?) belirlenmiştir⁶³⁷.

⁶³³Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 164.

⁶³⁴Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 165.

⁶³⁵Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 115.

⁶³⁶Panella, 1973, **a.g.k.**, 588.

⁶³⁷Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 115.

3.5.6.1.4. *Africana II D varyantı*

Africana II D amphoraları, “Bonifay Type 26” olarak sınıflandırılmaktadır⁶³⁸. Tipolojik olarak, düz yüzeyli bir ağız kenarı ile karakterize edilir; bu kenar bazen hafifçe dışa çıkıntılıdır ve boyundan ancak hafif bir ayırıcı kanal ile ayrılır⁶³⁹. Bu form, Zevi ve Tchernia’nın “*Africana grande*” tipi olarak adlandırdığı amphoraların çoğuna karşılık gelmektedir⁶⁴⁰.

“*Africana grande*” serisinin geç evresini temsil eden bu form, Geç Antik Dönem amphora tipolojisinde önemli bir eşik oluşturarak Keay 25 tipi olarak bilinen geç dönem silindirik formlara geçiş sürecini yansıtır⁶⁴¹. MS 3. yüzyılın ortaları ile 4. yüzyılın ilk yarısı arasında tarihlenen bu tip hem üretim teknikleri hem de morfolojik özellikleri bakımından ara bir evre niteliğindedir ve Kuzey Afrika’daki geleneksel üretim anlayışının dönüşümünü yansıtan kilit örnekler arasında yer alır.

Africana II D tipi, ilk aşamada Manacorda tarafından dört varyant halinde sınıflandırılmıştır⁶⁴². Ancak araştırmacı, bu ayrımı sahada uygulamanın güçlüğüne dikkat çekerek sınıflamayı iki ana varyanta indirgemeyi önermiştir:

Africana II D/D1 alt varyantı:

Bu alt form, yaklaşık 4 cm yüksekliğinde ve 1,5 cm kalınlığında *ince, bant şeklinde ağız kenarına* sahiptir. Kenar, sığ ancak belirgin bir kanal ile boyundan ayrılır. Bu yapı, onu *Africana II B* tiplerinden daha yüksek ve belirgin kılar. D1, genellikle daha rafine bir işçilik sunar ve muhtemelen tipin erken evrelerine karşılık gelir (**Kat.No.166, Kat.No.167 ve Kat.No.168**).

Africana II D/D2 alt varyantı:

D1’e kıyasla daha birleşik bir form sunan bu varyantta, dudak kenarı boyun hattından neredeyse ayrılmamıştır; yalnızca çok sığ bir kanal ile tanımlanabilir. Ağız kenarının içe doğru hafif kalınlaştığı örnekler de bulunur (özellikle Manacorda’nın “b” varyantı)⁶⁴³. Bu varyant, formun geç evresini temsil eden örnekleri barındırmaktadır.

⁶³⁸Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 112-115, fig. 60-61.

⁶³⁹Manacorda 1977, **a.g.k.**, 166.

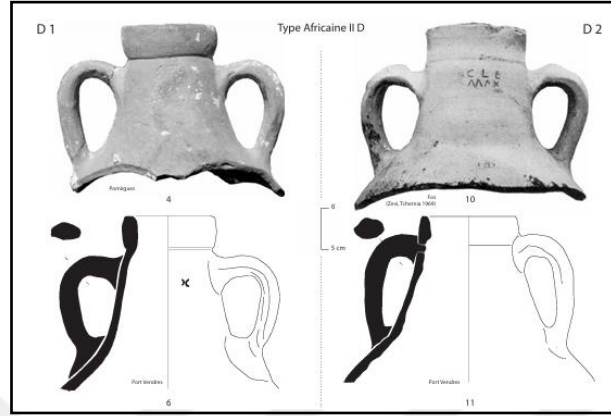
⁶⁴⁰Zevi ve Tchernia, **a.g.k.**, fig. 1a-3.

⁶⁴¹Şen-Yıldırım, 2012, **a.g.k.**, 154.

⁶⁴²Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 166-167.

⁶⁴³Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 117.

Manacorda, “C” varyantının dar ağız çapı ve yapısal geçiş özellikleri nedeniyle bu formun Africana II ile değil, muhtemelen *Keay 25.1* tipi ile ilişkilendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir⁶⁴⁴. Bu durum, Africana II D formunun gelişim süreci içerisinde bazı alt tiplerin başka amphora tipleriyle tipolojik sınır oluşturduğuna işaret etmektedir.

Şekil 30 Africana II D/D1 ve D2 alt varyantları (M. Bonifay, 2004a, fig.62a, 116.)

Africana II D tipi, genel olarak MS 3. yüzyıl ortalarından MS 4. yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan süreçte yoğun olarak üretilmiş ve ihraç edilmiştir⁶⁴⁵. Atina⁶⁴⁶ ve Ostia⁶⁴⁷ kazılarında MS 3. yüzyıl ikinci yarısına tarihlenen örnekler bu kronolojiyi desteklemektedir. Ek olarak, Pupput ve Cabrera III batığı⁶⁴⁸ gibi buluntular da bu formun Akdeniz ticaret ağı içindeki dolaşımına dair güçlü kanıtlar sunmaktadır.

Bununla birlikte, MS 4. yüzyıla ilişkin dağılım tartışmalıdır. Örneğin Planier VII batığında saptanan örnekler bu yüzyılın ileri safhalarına işaret etmezken, Pointe de la Luque batığında ele geçen parçalar da oldukça sınırlıdır ve Provence kıyılarındaki MS 4. yüzyıla tarihlenen batıklarda ise genellikle Africana III tipi amphoralara rastlanır⁶⁴⁹.

Ancak dikkat çekici bir şekilde, Africana II D D2 tipi amphoraların MS 425 sonrası Turris Libysonis depolarında yüksek oranda temsil edilmesi, bu formun bölgesel olarak geç dönemde de kullanımda olduğunu göstermektedir⁶⁵⁰. Bu durum, Africana II D tipinin evrimsel sürecinin yalnızca kronolojik değil, aynı zamanda yerel üretim ve dağıtım

⁶⁴⁴Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 168.

⁶⁴⁵Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 117.

⁶⁴⁶Robinson, 1959, **a.g.k.**, 69, K116.

⁶⁴⁷Manacorda 1977, **a.g.k.**, 168.

⁶⁴⁸Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 117.

⁶⁴⁹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 117. Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, bkz. s. 467.

⁶⁵⁰F. Villedieu (1984). Turris Libysonis. Fouille d'un site romain tardif à Porto Torres, Sardaigne. LRCW *BAR IntSer*, 224, England: Oxford, Archaeopress, s.183.

dinamiklerine göre şekillendiğini düşündürmektedir. Nitekim, Nador Kalesi'nde MS 5. yüzyıl sonu-6. yüzyıl başına tarihlenen bir bağlamda bulunan örneklerin, daha sonra yapılan tipolojik analizlerle *Keay 56* ve *57* gibi daha geç formlara ait olduğu ortaya konmuştur⁶⁵¹.

Africana II D tipi amphoralarla ilgili içerik analizleri çelişkili sonuçlar vermiştir. Bazı örneklerde zeytinyağı kalıntıları tespit edilmişken⁶⁵², bazı analizlerde hiçbir yağ izine rastlanmamıştır⁶⁵³. Bununla birlikte, birçok örneğin iç yüzeyinde reçine kaplama olduğu belgelenmiştir⁶⁵⁴. Bu bulgu, amphoranın içerisindeki ürünün sıvı formda ve muhtemelen yağ dışı organik içerikli olduğunu, ayrıca taşınan ürünün niteliğinin zamanla değişebileceğini düşündürmektedir. Ostia'da ele geçen ve *titulus pictus* olan bir örnek ise⁶⁵⁵, amphoranın olağan içeriğinden farklı bir ürün taşımış olabileceğini akla getirmektedir.

Africana II D tipi, form özellikleri, üretim merkezleri ve kronolojik dağılımı bakımından Africana II grubunun en kompleks alt formlarından biridir. Büyük olasılıkla *Leptiminus* başta olmak üzere, *Hadrumentum* gibi Kuzey Afrika'daki büyük üretim merkezlerinde imal edilmiştir⁶⁵⁶. Bu formun üretiminde, tipolojik ayrım kadar bölgesel stil farklılıkları ve fonksiyonel gereksinimlerin etkili olduğu görülmektedir. Özellikle D2 varyantının geç dönemdeki yaygınlığı, formun yerel talepler doğrultusunda uzun süre üretimde kaldığını ve bazen Keay grubu ile tipolojik örtüşmeler sergileyebileceğini göstermektedir.

3.5.6.2. Üretim alanları

Africana II tipi amphora formlarının, Kuzey Afrika'da özellikle Tunus topraklarında yer alan çeşitli yerleşimlerde üretildiği bilinmektedir. Bu formun üretim merkezleri arasında Zeugitana Bölgesi'ndeki Nabeul, Sahel Bölgesi'ndeki Leptiminus (Lemta) ve Hadrumentum (Sousse), Sullecthum çevresindeki Salakta, Cap Bon Yarımadası'nda yer

⁶⁵¹D. Manacorda (1989). I materiali. In: L. Anselmino, M. Bouchenaki, A. Carandini, P. Leveau, D. Manacorda, C. Pavolini, G. Pucci, P. Salama-II castellum del Nador, Storia di una fattoria tra Tipasa e Caesarea (I-VI sec d. C.). Rome, L'Erma di Bretschneider, *Monografie di Archeologia Libyca*, XXIII, fig. 42, s. 227-229.

⁶⁵²S. Passi, M. C. Rothschild-Boros, M. Nazzaro-Porro ve D. Whitehouse (1981). An application of high performance liquid chromatography to analysis of lipids in archaeological samples. *Journal of Lipid Research*, 22, 1981, s. 778-784.

⁶⁵³Panella, 1982, a.g.k., 176.

⁶⁵⁴Bonifay, 2004a, a.g.k., 117.

⁶⁵⁵Zevi ve Tcherna 1969, a.g.k., 187.

⁶⁵⁶Bonifay, 2004a, a.g.k., 117-118.

alan El-Assa, Kartaca yakınlarında konumlanan Ariana ile Byzacena Bölgesi'ndeki Thaenae (Sfax civarı) gibi önemli atölye alanları öne çıkmaktadır⁶⁵⁷.

Bu üretim merkezlerinde ortaya konan amphoralar, Tunus'a özgü hamur karakteristiklerini belirgin biçimde yansıtmaktadır. Kesitte genellikle tuğla kırmızısı ya da turuncu tonlarında gözlenen kil, fırınlama sonrası yüzeyde beyaz ya da krem renkte mat bir tabaka oluşturmaktadır. Ayrıca, bu yüzeylerde tuzlu su kullanımıyla ilişkili olduğu düşünülen kalker kökenli kalıntılar dikkati çekmektedir. Söz konusu özellikler, Tunus merkezli üretim tekniklerinin ayırt edici göstergeleri arasında değerlendirilmektedir⁶⁵⁸.

3.5.6.3. Kullanım alanları

Bu gruptaki amphoraların öncelikle şarap ve zeytinyağı taşımak amacıyla kullanıldığı düşünülse de⁶⁵⁹ yapılan son araştırmalar, özellikle Tip II C varyantının tuzlanmış balık ya da balık sosu taşımakta da kullanıldığını ortaya koymuştur.

Nitekim bazı araştırmalar, bu varyantın Kuzey Afrika'da üretilen salsamenta (tuzlanmış balık) ya da balık sosu gibi hayvansal içerikli ürünlerin taşınmasında da kullanılmış olabileceğini kanıtlamıştır⁶⁶⁰. Bu öneri, formun içerik çeşitliliğine işaret etmesinin yanı sıra, Kuzey Afrika limanlarında gelişen işlenmiş deniz ürünleri üretim ve dağıtım ağlarının da amphora repertuarı üzerinden izlenebileceğini göstermektedir. Böylelikle, Africana Tip II serisinin yalnızca tarımsal ürünlere özgü bir taşıma kabı olmaktan ziyade, daha geniş bir ekonomik faaliyeti yansıtan çok amaçlı bir form grubu olduğu anlaşılmaktadır.

3.5.6.4. Yayılım alanları

Bu formlar, Batı Akdeniz başta olmak üzere tüm Akdeniz Havzası'nda geniş bir yayılım göstermiştir. Tip II A1 ve A2, gruptaki en erken tarihlendirilen formlar olup, Africana Tip II amphoraları MS 2. yüzyılın sonlarından itibaren üretilmeye başlanmış ve MS 4. yüzyıl ortalarına kadar üretim ve ihracatı sürmüştür⁶⁶¹.

⁶⁵⁷M. Bonifay (2004b). Observations préliminaires sur la céramique de la nécropole de Puppit. Griesheimer: *PRN*, s. 33-35.

⁶⁵⁸D. Manacorda (1977). Anfore Spagnole a Pompei. *Instrumentum Domesticum di Ercolano e Pompei. Quaderni di Cultura Materiale*, 1, s. 121-133; Peacock vd. 1990, **a.g.k.**, 63-64, fig. 3/1-8; Bonifay, 2004, **a.g.k.**, 33-35, 115.

⁶⁵⁹Panella, 1982, **a.g.k.**, 176; Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 111.

⁶⁶⁰Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 115, 117; Beltran, 1970, **a.g.k.**, 567; Carandini ve Panella, 1981, **a.g.k.**, 150.

⁶⁶¹Panella, 1982, **a.g.k.**, 176; Bonifay, 2004, **a.g.k.**, 115, 117.

Tip II A3 kategorisi MS 3. yüzyılın ortaları ile ikinci yarısına tarihlendirilen Lyon⁶⁶², Nabeul⁶⁶³, Putput⁶⁶⁴ ve Ostia⁶⁶⁵ gibi yerleşimlerde ve Alexandria Greco-Roman Müzesi⁶⁶⁶’nde rastlanmaktadır.

Orta Tunus’un Sahel bölgesi, Roman Byzacena, Leptis Minor, Hadrumantum, Thaenae ve Sulletham’a atıfta bulunan pullara dayanmaktadır⁶⁶⁷. Batı Akdeniz bölgesinde yaygın olarak dağıtılır ve özellikle Roma ve Ostia’da yaygındır. Ancak, aynı zamanda doğu Akdeniz ve Britannia’ya da ulaşmıştır⁶⁶⁸.

Genellikle zeytinyağı olduğu düşünülse de balık ürünleri de taşınmış olabilir⁶⁶⁹. MS 2. yüzyıl sonlarından en azından 4. yüzyıl sonlarına kadar, Ostia’da form özellikle erken ikinci yüzyıldan itibaren yaygınlaşıyor⁶⁷⁰. Bonifay’ın bu varyant için önerdiği tarih aralığı MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyılın birinci yarısıdır⁶⁷¹. Keay’ın sınıflandırmasına göre Keay III A sim. /1 varyantı olarak adlandırılan örnekler için verdiği tarih önerisi MS 2. yüzyıl sonu-erken 4. yüzyıl arasındır⁶⁷².

Görsel 8 *Africana II amphoraları yayılım alanları (E. Yılmaz, 2023, Harita 7, 76)*

⁶⁶²Silvino, 2007, **a.g.k.**, fig. 9/1; Lemaitre et al. 2011, **a.g.k.**, fig. 10; 216.

⁶⁶³Bonifay vd., 2002/03, **a.g.k.**, Fig. 20, no. 287.

⁶⁶⁴Bonifay, 2004b, **a.g.k.**, Fig. 10, no. 16.

⁶⁶⁵Franco, 2012, **a.g.k.**, PRN 175, 311, 204, 679, 838, 875.

⁶⁶⁶Şenol, 2018, **a.g.k.**, kat. no. 189.

⁶⁶⁷Zevi ve Tchernia, 1969, **a.g.k.**, 187; Beltran, 1970, **a.g.k.**, 517-580; Panella, 1973, **a.g.k.**, 586.

⁶⁶⁸Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, Fig. 81, Africana II A ve B, C ve D, 155-159.

⁶⁶⁹Beltran, 1970, **a.g.k.**, 567; Carandini ve Panella, 1981, **a.g.k.**, 150.

⁶⁷⁰Riley, 1979, **a.g.k.**, 180; Bonifay 2004a, **a.g.k.**, Fig.57/4, 108.

⁶⁷¹Bonifay, 2004, **a.g.k.**, 111.

⁶⁷²Keay, 1984, **a.g.k.**, Fig.37-39, 100.

3.5.6.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Liman Gümrük Yapısı kazılarında ele geçen Africana Tip II amphoralarına ait 15 parça, tipolojik çeşitlilik ve farklı varyant temsili açısından dikkat çekici bir dağılım sunmaktadır. Bu buluntular Kuzey Afrika menşeli üretim merkezlerinin Side'deki çeşitliliğine işaret etmektedir. Ayrıca, farklı dönemlerde Side'ye ulaşan Africana II amphoralarının ithalat rotalarının Roma Dönemi boyunca, MS 2. yüzyıl sonlarından başlayarak 4. yüzyıl sonlarına kadar uzandığını göstermektedir.

3.5.6.5.1. *Tipolojik dağılım, kronolojik çerçeve ve muhtemel üretim merkezlerine ilişkin değerlendirmeler*

Tip II A grubu içinde yer alan A1, A2 ve A3 varyantları, genel olarak MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl ikinci yarısı arasına tarihlenmektedir. Bu erken tarihli form temsilleri, Side'nin Afrika ile ilk ticarî temaslarına dair veriler sunmaktadır.

- *Africana IIA/A2 alt varyantı: Kat.No.157*, (MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyıl ilk yarısı, muhtemel üretim merkezi Salakta)
- *Africana IIA/A3 alt varyantı: Kat.No. 158 ve Kat. No.159*, MS 3. yüzyıl ortası ya da ikinci yarısı.
- *Africana IIA A1/A2/A3 alt varyantlar: Kat.No.160* (muhtemelen bu gruptan birini temsil etmektedir.)
- *Africana II B (pseudo-Tripolitania) alt varyant: Kat.No.161*; Tunus'un Sahel bölgesindeki Sidi el-Hani civarındaki atölyelerle ilişkilendirilir. MS 3. yüzyıla tarihlenen bu form, sınırlı ihracat potansiyeline rağmen Side'de varlık göstermiş olmasıyla dikkat çekicidir.
- *Africana II C/C1 alt varyantı: Kat.No.162*, MS 3. yüzyıl sonu-4. yüzyıl ilk yarısına tarihlenir. Son çalışmalar, bu formun balık ürünleri gibi içeriklere de uygun olduğunu öne sürmektedir.
- *Africana II C/C2 alt varyantı: Kat.No.163 ve Kat.No.164*, MS 3. yüzyıl sonu-4. yüzyıl ilk yarısı)
- *Africana II C/C3 alt varyantı: Kat.No.165*, MS 4. yüzyıldır.

- *Africana II D/D1 alt varyantı*: **Kat.No.166**, **Kat.No.167**, **Kat.No.168**. Bu buluntular MS 3. yüzyıl ortalarından 4. yüzyıl sonlarına kadar uzanan Orta Roma amphoralarını temsil etmektedir.
- *Yerel Taklitler*: **Kat.No.169** (Africana Tip IIA/A2 varyantı benzeri), **Kat.No.170** (Africana Tip II C/C1 varyantı benzeri); **Kat.No.171** (Africana II A/A2 varyantı benzeri). Bu parçalar, Side ya da yakın çevresinde üretilmiş, Africana formlarına öykünen yerel ya da taklit ürünler olarak yorumlanabilir. Bu örnekler yerel üretimin ithal formlar üzerinden biçimsel etkilenmeye maruz kaldığının göstergesi olarak yorumlanabilir.

Side Liman Gümrük Yapısı'nda tespit edilen Africana Tip II amphora parçaları, MS 2. yüzyıl sonlarından 4. yüzyıl sonlarına kadar uzanan, dönemsel ve formsel olarak farklılık gösteren bir ithalat sürecine işaret etmektedir. Tunus'un çeşitli üretim merkezleriyle kurulan ticarî ilişkilerin sadece sürekliliğini değil, içerik ve form çeşitlenmesini de ortaya koyduğu görülmektedir. Pseudo-Tripolitania, Tip II C ve yerel taklit form örnekleri, bölgesel tedarik şemalarını yeniden düşünmeyi gerektirecek niteliktedir. Side örnekleri, Akdeniz ticarî sisteminin bir yansıması olmanın ötesinde, Kuzey Afrika amphora üretiminin evrimi ve yayılımına dair de önemli bir gözlem alanı sunmaktadır.

3.5.7. Africana tip III

Africana III amphoraları, literatürde Keay 25⁶⁷³, Ostia IV⁶⁷⁴, Beltrán 64/65a⁶⁷⁵, Peacock ve Williams Sınıf 35⁶⁷⁶, Sabratha Tip 21, Bonifay 27-29⁶⁷⁷ ve Vegas 53 gibi farklı adlandırmalarla anılan bir diğer Kuzey Afrika kökenli amphora grubudur.

3.5.7.1. Tipolojisi

Africana III amphoraları, tipolojik olarak, Africana Tip II formunun kronolojik ve morfolojik devamı niteliğindedir. Özellikle Geç Roma Dönemi'ne tarihlenen bu formlar, Afrika üretimli amphoraların geç evresini temsil etmektedir.

⁶⁷³Keay, 1984, **a.g.k.**, 171-212.

⁶⁷⁴Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 171-190.

⁶⁷⁵Beltran, 1970, **a.g.k.**, 567.

⁶⁷⁶Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 158.

⁶⁷⁷Bonifay, 2004b, **a.g.k.**, 119.

Bu gruba dahil edilen amphoralar, ilk kez D. Manacorda tarafından “Geç İmparatorluk Dönemi Silindirik Kapları” başlığıyla bilim dünyasına tanıtılmış ve tanımı yapılmıştır⁶⁷⁸. Daha sonra S. J. Keay tarafından geliştirilen ayrıntılı tipoloji sisteminde bu formlar Keay 25 başlığı altında birleştirilmiş ve 25A’dan 25Z4’e kadar uzanan toplam 29 varyant ile detaylandırılmıştır⁶⁷⁹. Ancak bu detaylı ayırım, arkeolojik pratiğe aktarımda kimi zorluklar yaratmış; formun morfolojik çeşitliliği çoğu zaman yorum farklılıklarına neden olmuştur.

Keay’ın sistemi, yirmi dokuz varyantı yedi ana alt grup altında toplamış olsa da literatürdeki çoğu örnek esasen ilk üç grup (25A-25V arası) içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda, çok parçalı sınıflandırmalardan ziyade daha kapsayıcı ve sadeleştirilmiş bir çerçeve benimsenmiş, Raynaud, Bonifay, Pieri ve Ben Lazreg gibi araştırmacılar tarafından Keay’ın üçlü sistemine dayanan pratik bir tipolojik yaklaşım geliştirilmiştir⁶⁸⁰. Bu yaklaşım, Ostia kazılarında ortaya koyulan form şemalarıyla da örtüşmekte ve Africana III grubunun sistematik olarak tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır⁶⁸¹.

Bu tipolojik ayrımlar hem kronolojik hem de coğrafi açıdan anlam taşımaktadır. Kronolojik açıdan, bu kapların ortaya çıkış tarihi çok erken dönemlere götürülemez. Ancak, Cabrera III batığında, ki bu batık 265 yılından daha erken değildir, bu türlere rastlanmaması oldukça anlamlıdır⁶⁸².

Erken varyantlar gerek güney Byzacène’de üretilen örnekler gerekse Zeugitane üretimi olanlar, MS 3. yüzyıl sonu-4. yüzyıl başı bağlamlarında görülmektedir⁶⁸³.

Languedoc bölgesinde, A ve B varyantları MS 4. yüzyıla tarihlenen sigillata seramiklerle aynı bağlamlarda bulunur⁶⁸⁴. Arles’te ise, bu formların MS 400 civarında hâlâ yaygın olarak kullanıldığı belgelenmiştir⁶⁸⁵.

⁶⁷⁸Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 171-185.

⁶⁷⁹Keay, 1984, **a.g.k.**, 184-212.

⁶⁸⁰M. Bonifay ve D. Pieri (1995). Amphores du Ve au VIIe s. à Marseille: nouvelles données sur la typologie et le contenu. JRA, 8, 1995, (s. 94-120), s. 95.

⁶⁸¹Panella, 1982, **a.g.k.**, 138-141.

⁶⁸²J. P. Bost, M. Campo, D. Colls, V. Guerrero, F. Mayet (1992). *L’épave Cabrera III (Majorque). Echanges commerciaux et circuits monétaires au milieu du IIIe siècle ap. J.-C.* Paris, De Boccard, Publications du Centre Pierre Paris, 23.

⁶⁸³Panella, 1982, **a.g.k.**, Type 27, 1, 2, 5, 6; Type 27, 5-8; Type 27, 1-4, 138-141.

⁶⁸⁴C. Raynaud (1984). Un atelier de potier du IVe s. ap. J.-C. à Générac, *Gard. RAN*, XV içinde, 1982, s. 325-350, fig. 10, no. 178, 179, 181 ve fig. 10, no. 182-183.

⁶⁸⁵J. Piton (1998). Contexte amphorique du début du Ve s.    Arles (Bouches-du-Rhône). In: *SFECAG, Actes du Congrès d’Istres* (21-24 mai 1998). Marseille, 1998, s. 107-115, fig. 4-5.

Son olarak, III C tipi, Nabeul bölgesi⁶⁸⁶ ve Byzacène (Henchir ech-Choggaf)⁶⁸⁷ kökenlidir ve orta boy silindirik amphoralar arasında MS 5. yüzyıl ortalarına kadar varlığını sürdürebilen tek tiptir.

- Bu tip, MS 5. yüzyılın ilk çeyreğinde Arles'te⁶⁸⁸,
- MS 5. yüzyılın ikinci çeyreğinde Roma'da⁶⁸⁹ ve Tarragona'da⁶⁹⁰ iyi belgelenmiştir.
- Marsilya'da MS 5. yüzyıl ortası bağlamlarında ise bu tipe ait yalnızca birkaç örneğe rastlanmaktadır⁶⁹¹.

3.5.7.1.1. *Africana III A varyantı:*

Africana III serisinin erken varyantlarını temsil eden Tip A, Keay'in sistematığında Tip 25'in birinci alt grubu (A-C varyantları) içerisinde yer almakta olup, Ostia IV kataloğunda 138-141, 142-144 ve 146 numaralı formlarla eşleşmektedir⁶⁹².

Bu varyant, geç antik dönemde Kuzey Afrika'nın standardize edilmiş silindirik amphora üretimi içerisinde hem morfolojik bütünlüğü hem de içerik taşıma kapasitesi bakımından öne çıkmaktadır.

Boyun kısmı, tronkonik (konik altı kesitli) bir yapıda olup, ağızdan omuza kadar yaklaşık 15 cm'lik bir uzunluğa sahiptir. Gövde formu, üstten alta doğru fusiform (iğ şeklinde) daralan, taban kısmında ise ortasında belirgin bir çıkıntı barındıran sivri dip ile sonlanan bir düzendedir⁶⁹³. Bu dip formu, taşımada denge sağlama ve istiflenebilirlik açısından işlevselliği artıran bir unsur olarak değerlendirilebilir.

⁶⁸⁶Panella, 1982, **a.g.k.**, Type 29, 4, 6, 10, 138-141.

⁶⁸⁷D. S. P. Peacock, F. Bejaoui ve N. Ben Lazreg (1990). Roman pottery production in central Tunisia. *JRA*, 3 içinde, 1990, s. 59-84.

⁶⁸⁸G. Congès, M. Leguilloux (1991). Un dépotoir de l'Antiquité Tardive dans le quartier de l'Esplanade à Arles. *RAN*, 24, 1991, s. 201-234. fig. 7, no. 24, 26.

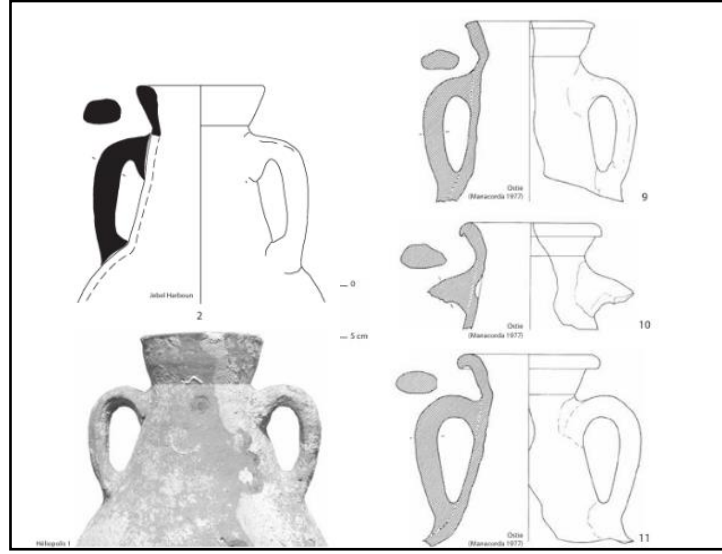
⁶⁸⁹D. Whitehouse, G. Barker, R. Reece ve D. Reese (1982). The Schola Praeconum I. The Coins, Pottery, Lamps and Fauna. *PBSR*, L, (s. 53-101), fig. 10, no. 131-132.

⁶⁹⁰J. A. Remolà I Vallverdú, A. Abello I. Riley (1989). Les àmfores. In: *Ted'a-Un abocador del segle V D. C. en el forum provincial de Tàrraco. Tarragone, Memories d'Excavacio*, 2, s. 249-320, fig. 132, no. 8.14.

⁶⁹¹M. Bonifay ve D. Pieri (1995). Amphores du Ve au VIIe s. à Marseille: nouvelles données sur la typologie et le contenu. *JRA*, 8 içinde, (s. 94-120), s. 95.

⁶⁹²Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 258, no. 18, 19, 21.

⁶⁹³Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 119.

Şekil 31 Africana tip III A varyantı (M. Bonifay, 2004a, fig.63, 118.)

Arkeolojik bağlamda, bu tipe ait erken üretim örnekleri, özellikle Nabeul bölgesinde belgelenmiştir. III A tipi (Byzacène) için yeni tarihlendirme verileri bulunmamaktadır. Ancak III B varyantı (muhtemelen Nabeul bölgesi), 4. yüzyılın ikinci yarısında Nabeul’de iyi belgelenmiştir; bu da genel olarak bu tiplerin 4. yüzyıla tarihlendiği hipotezleri desteklemektedir⁶⁹⁴.

J. Freed’in tanımladığı Keay 25 A1 varyantı ile eşleşen bu formlar, Africana III A’nın erken evresine işaret etmektedir⁶⁹⁵. Formun yayılımı, Batı Akdeniz’in önemli limanları (Arles, Marsilya, Tarraco) üzerinden belgelenmiş olup, MS 3. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl başı arasına tarihlendirilmektedir. Tip III A amphoraları, ağız çapları 11-15 cm arası, ortalama yükseklikleri 93-125 cm ve kapasiteleri 25-30 litre arasında değişmektedir⁶⁹⁶.

Sonuç olarak, Africana III A tipi, sadece morfolojik farklılıklarıyla değil, aynı zamanda üretim-tekrar üretim sürecindeki varyasyonları ve ticaret ağlarındaki konumuyla da Geç Roma Dönemi Afrika amphora tipolojisinin önemli bir halkasını oluşturmaktadır.

3.5.7.1.2. Africana III B varyantı:

Africana III B formu, Keay 25’in alt tiplerinden biri olan 3. gruba (K-V varyantları) tekabül etmekte olup, Ostia IV’de belgelenen 149-156 numaralı varyantlarla doğrudan

⁶⁹⁴Panella, 1982, **a.g.k.**, Type 28, 8-9, 178.

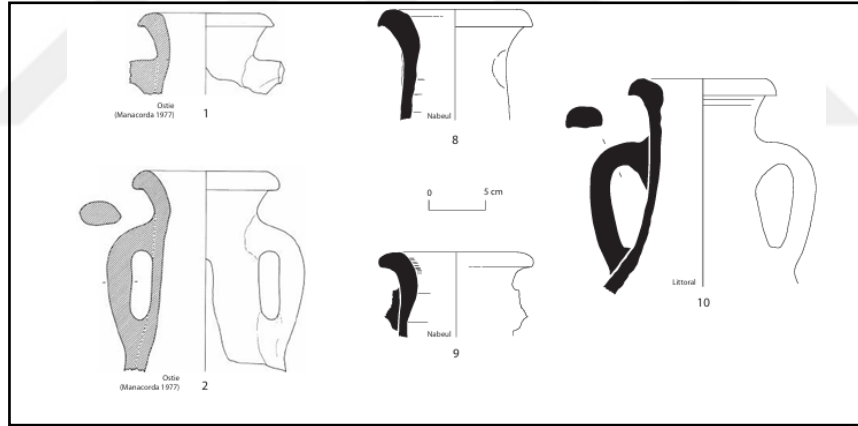
⁶⁹⁵Freed, 1995, **a.g.k.**, şek. 1, no. 1; Freed 1990, **a.g.k.**, Şek. 2.

⁶⁹⁶Keay, 1984, **a.g.k.**, 184-185.; Bonifay, 2004, **a.g.k.**, 119; Keay, 1984, **a.g.k.**, 189, 189.; Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 119.

eşleştirilmektedir⁶⁹⁷. Bu form, tipolojik ve morfolojik açıdan Africaine III A'dan önemli ölçüde ayrılmakta ve özellikle Geç Antik Dönem'in üretim standardizasyonunu yansıtan özgün yapısal unsurlar sunmaktadır⁶⁹⁸.

Africaine III B formunun en ayırt edici morfolojik özelliği, ağız kısmının sade ve dışa doğru kıvrık oluşudur. Bazı örneklerde bu ağız profili, hafif bir dış basamakla karakterize edilse de bu yapı Africana III A'da gözlemlenen huni biçimli, ağız yapısından açıkça farklıdır⁶⁹⁹. Bu fark, yalnızca form farklılaşmasıyla sınırlı kalmayıp, üretim tekniği ve içerik taşıma işlevleri bakımından da ayırıştırıcı nitelikte olabilir. Tip III B amphoraları ağız çapları ortalama 12-13 cm, ortalama yükseklikleri 107-112 cm arasında, kapasiteleri 20-25 litre arasındadır⁷⁰⁰.

Tunus kıyısında Henchir el-Medeina gibi arkeolojik sahalarda da bu forma ait örneklerin tespit edilmiş olması, kırsal üretim merkezlerinin de bu dağılım ağına dahil olduğunu düşündürmektedir. Özellikle yazısız damgalarla karakterize edilen bireyler, merkezi olmayan fakat organize üretim sistemlerinin varlığına işaret edebilir.

Şekil 32 Africana tip III B varyantı (M. Bonifay, 2004a, fig.64, 120.)

3.5.7.1.3. Africana III C varyantı

Africana III C, Keay 25 tipolojisinin alt tip 2 kategorisinde sınıflandırılan ve literatürde E-I varyantları olarak tanımlanan amphora grubuna karşılık gelir⁷⁰¹. Bu varyant, özellikle

⁶⁹⁷Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 258, no. 20 ve 23.

⁶⁹⁸Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 177.

⁶⁹⁹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 119.

⁷⁰⁰Keay, 1984, **a.g.k.**, 184-185.; Bonifay, 2004, **a.g.k.**, 119; Keay, 1984, **a.g.k.**, 189, 189.; Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 119.

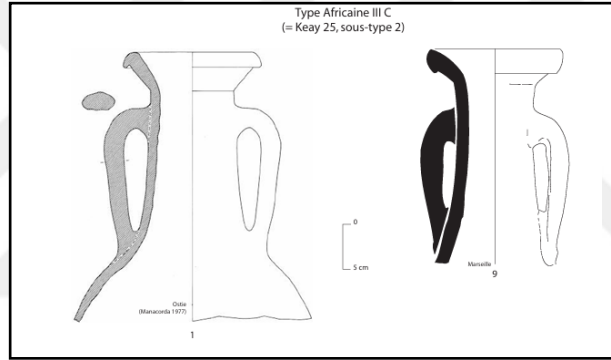
⁷⁰¹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 119.

Ostia IV, 147 numaralı örnekle temsil edilmekte olup, Africana III serisinin geç evresini yansıtan önemli bir morfolojik form sunar⁷⁰².

Morfolojik olarak, bu varyantın ağız çapı 12-16 cm, boyun tamamen silindirik 20-25 cm, yaklaşık yükseklik 105-115 cm, dip 18-25 cm arasında ve kapasiteleri 20-25 litre arasında değişmektedir⁷⁰³.

Africaine III C varyantı, C. Panella'nın önerdiği evrimsel tipoloji şeması ile örtüşmektedir⁷⁰⁴. Bu şemaya göre:

- A varyantı dışa doğru açılan ağız yapısıyla ayırt edilir,
- B varyantı, kalınlaşarak boyunla birleşen kıvrımlı bir dudak yapısına sahiptir⁷⁰⁵,
- C varyantı ise, geniş ağız kenarıyla tanımlanır⁷⁰⁶.

Şekil 33 Africana tip III C varyantı (M. Bonifay, 2004a, fig.65, 121.)

III A, III B ve III C'nin tarih önerileri şu şekildedir:

- *Africana III A erken varyantlar*: MS 3. yüzyılın sonu ile 4. yüzyılın başları⁷⁰⁷;
- *Africana III A ve Tip B varyasyonları*: Genel olarak MS 4. yüzyıla tarihlenmesi gerektiği yönünde çıkarımlar mevcuttur⁷⁰⁸.

⁷⁰²Manacorda, 1977, a.g.k., 258, no. 22

⁷⁰³Keay, 1984, a.g.k., 184-185; Bonifay, 2004, a.g.k., 119; Keay, 1984, a.g.k., 189, 189; Bonifay, 2004a, a.g.k., 119-122.

⁷⁰⁴Panella, 1982, a.g.k., 177.

⁷⁰⁵Panella, 1982, a.g.k., Ostia IV, 150-156.

⁷⁰⁶Panella, 1982, a.g.k., Ostia IV, 139-149.

⁷⁰⁷Keay, 1984, a.g.k., 392.

⁷⁰⁸Bonifay, 2004a, a.g.k., 119; Panella, 1982, a.g.k., 178.

- *Africana III C*: MS 4. yüzyılın sonu ile 5. yüzyılın ilk yarısı/ortası arasında tarihlendirilmektedir⁷⁰⁹.

3.5.7.2. Üretim alanları

Africana Tip III amphoralarının üretim yerleri Orta Tunus civarında özellikle Byzacen bölgesi başta olmak üzere, Nabeul, Sidi Zahrani Neopolis menşeli olduğu bilinmektedir⁷¹⁰.

Africana Tip III amphoralar, özellikle Byzacena Bölgesi başta olmak üzere Kuzey Afrika'nın kıyı atölyelerinde üretilmiş ve başta İtalya olmak üzere, Batı Akdeniz ile Levant limanlarına kadar uzanan geniş bir dağılım ağına sahip olmuştur⁷¹¹.

3.5.7.3. Kullanım alanları

Bu tip amphoraların taşıdığı içerikler arasında zeytinyağı, balık ürünleri ve diğer sıvı gıda maddeleri yer almaktadır.

Dramont E Batığı'nda bulunan Africana Tip III'ün içinde zeytin çekirdeğinin ele geçmesi bu tipin zeytin ihracaatında kullanıldığına kanıt olarak gösterilmektedir⁷¹². Ayrıca, şarap ve balık ihracaatında kullanıldığı da bilinmektedir⁷¹³. Formun Africana Tip III C varyantının bazı örnekleri, genellikle ziftlenmiş (katranla kaplanmış) iç yüzeyleriyle tanınmakta ve bu özelliğiyle şarap taşımacılığı için kullanıldığı düşünülmektedir. Amphoranın sızdırmazlık özelliğini arttıran bu kaplama hem ürün kalitesini koruma hem de uzun mesafeli taşımacılık açısından önemli bir teknolojik adaptasyonu temsil etmektedir.

Bu gruba ait örneklerin Side gibi Doğu Akdeniz liman kentlerinde belgelenmesi, hem Roma İmparatorluğu'nun geç döneminde Afrika menşeli ürünlerin (özellikle zeytinyağı ve balık sosu) ticaret hacmine hem de Side'nin bu ticaret ağındaki rolüne işaret etmektedir.

⁷⁰⁹Santamaria, 1995, **a.g.k.**, 111-116; Bonifay ve Pieri, 1995, **a.g.k.**, 95; Lequement, 1975, **a.g.k.**, 181; Freed, 1995, **a.g.k.**, 167; Done ve Keay, 1989, **a.g.k.**, 46.

⁷¹⁰Keay, 1984, **a.g.k.**, 193; Bonifay, 2004, **a.g.k.**, 122; Şen-Yıldırım, 2012, **a.g.k.**, 154.

⁷¹¹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 119.

⁷¹²Bonifay, 1993, **a.g.k.**, 6.

⁷¹³Keay, 1984, **a.g.k.**, 193.

3.5.7.4. Yayılım alanları

Yayılım alanı oldukça geniştir. Özellikle Tip III A'nın yayılım alanı, Doğu Akdeniz'de Beyrut, Katalonya⁷¹⁴, Kartaca, Pompelonne, Hierapolis, Point la Luque B Batıkları'nda⁷¹⁵, AETAM'da⁷¹⁶ ve Batı Akdeniz'de özellikle Ostia ve Roma'dadır.

Tip III B grubunun yayılım alanı, Akdeniz, İspanya, İtalya⁷¹⁷, Fransa, Myndos⁷¹⁸, Tripolis'tedir⁷¹⁹. Tip III C'nin yayılım alanı, Batı Akdeniz, İspanya, Dramont E-F Batığı, İtalya'da ve Doğu Akdeniz coğrafyasında rastlanmıştır⁷²⁰.

Görsel 9 Africana III amphoraları yayılım alanları (E. Yılmaz, 2023, Harita 8, 78)

3.5.7.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı kazılarında ele geçen toplam altı adet Africana Tip III amphora parçası hem formun varyantları hem de tarihsel dağılımlar açısından dikkat çekicidir. Bu buluntular bir adet kulplu ağız-boyun, bir adet ağız-boyun, bir adet ağız kenarı ve bir adet dip parçasından oluşmaktadır. Tipolojik açıdan Tip III A, Tip III B ve Tip III C varyantlarına ait bireyler olarak sınıflandırılmıştır.

⁷¹⁴Bonifay, 2003, **a.g.k.**, 113.

⁷¹⁵Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 171-190.; Keay 1984, **a.g.k.**, 171-190.

⁷¹⁶Şenol, 2009, **a.g.k.**, 174.

⁷¹⁷Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 171-190; Keay, 1984, **a.g.k.**, 171-212.

⁷¹⁸Gülsefa, 2015, **a.g.k.**, 50.

⁷¹⁹Katıracı, 2020, **a.g.k.**, 30.

⁷²⁰Manacorda 1977, **a.g.k.**, 171-190; Keay, 1984, **a.g.k.**, 171-212.

3.5.7.5.1. *Africana III A varyantı:*

Bir birey dip parçası, karakteristik olarak *Africana III A* formuna ait olup, orta kısmı hafif bombe yapan görece kalın dip görüntüsü ile tanımlanabilir (**Kat.No.172**) Bu varyant, genellikle MS 3. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl başlarına tarihlenen bağlamlarda görülmektedir. Formun yüzeyinde, üretim tekniğine özgü izler ile birlikte yüzeyin nispeten düzgün ve sert pişmiş bir hamura sahip olması, Kuzey Afrika atölyelerine işaret ettiği öngörülmektedir.

3.5.7.5.2. *Africana III B varyantı:*

Ağız-boyun parçalarından oluşan iki örnek, morfolojik özelliklerine göre *Africana III B* varyantına dâhil edilmiştir (**Kat.No.173**, ve **Kat.No.174**). Bu form, daha çok MS 3. yüzyılın sonu ile 4. yüzyıl başlarına kadar devam eden üretim dönemine sahiptir. Tip III B varyantı, belirgin dışa açık ağız yapısı, kalınlaştırılmış dudak kenarı ve gövdeye geçişte hafif genişletilmiş boyun profili ile ayırt edilir.

3.5.7.5.3. *Africana III C varyantı:*

Diğer bir örnek, **Kat.No.175** no'lu ağız kenarı parçası, ilk bakışta Tip III A varyantı Ostia örnekleri⁷²¹ ile karıştırılabilir; ancak, Tip III C varyantının ağız formu dikkatli incelendiğinde, C varyantındaki ağız şeridinin belirgin biçimde daha uzun olduğu ve yaklaşık 45 dereceye varan açıyla dışa doğru yayvan bir şekilde açılarak karakteristik bir yaka görüntüsü oluşturduğu, dudak ucunun ise kanca formunda kıvrım oluşturduğu görülür⁷²². Bu biçimsel özellikler, *Africana III C* varyantına özgü ayırt edici morfolojik nitelikler arasında yer almakta olup, bahsi geçen buluntu da bu karakteristikleri açık biçimde yansıtmaktadır. Dolayısıyla ilgili parçanın, tipolojik olarak *Africana III C* varyantı kapsamında değerlendirilmesi anlamlı ve yerinde bir yorum sunmaktadır.

⁷²¹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 63/10-11, 118.

⁷²²Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 65.

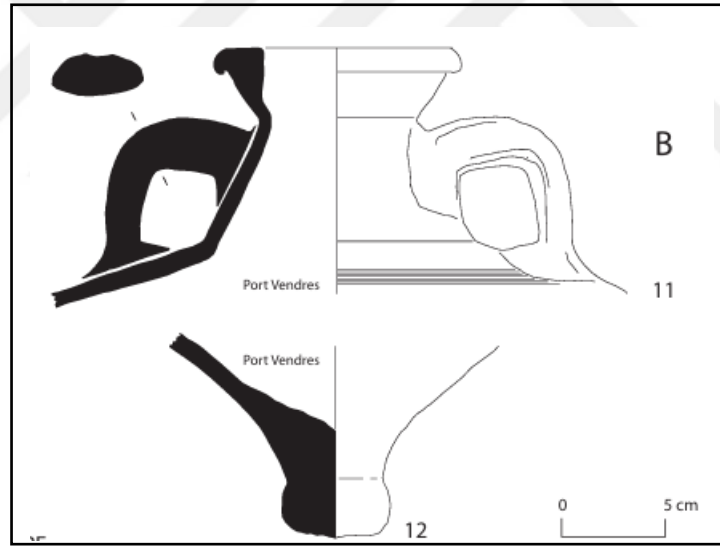
3.5.8. Keay 3B similis/Keay 39 tipi

Keay B similis/Keay 39 tipi, Bonifay sınıflandırmasında Tip 34 şeklinde tanımlanmaktadır⁷²³.

3.5.8.1. Tipolojisi

S. J. Keay tarafından tanımlanan ve “Keay 3B similis” ile “Keay 39” olarak iki varyant altında değerlendirilen amphora grubu, tipolojik olarak oldukça karmaşık bir sınıflandırma sunar⁷²⁴.

Keay, bu formun boyun ve ağız yapısının Africana I tipi amphoralara olan benzerliğini vurgularken, genel gövde formu ve morfolojik özellikleri bakımından kendi oluşturduğu Keay 39 tipiyle de yakın ilişkiler kurmuştur⁷²⁵. Bu bağlamda, söz konusu amphoraların kesin tipolojik durumu konusunda tereddüt yaşadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 34 Büyük silindirik Afrika amphorası sınıflandırması Bonifay Tip 34 (M. Bonifay, 2004a, fig. 70B/11, 130)

Bu tipin bilinen örnekleri arasında, Japon arkeoloji heyeti tarafından Tarquinia’da ele geçirilen tam formda bir amphora, boyutları (yükseklik: 100 cm; çap: 43 cm) itibarıyla grubun büyük hacimli taşıma kapları sınıfına ait olduğunu açıkça ortaya koymaktadır⁷²⁶.

⁷²³Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 70/11B, 129.

⁷²⁴Keay, 1984, **a.g.k.**, fig. 39, 105, 108.

⁷²⁵Keay, 1984, **a.g.k.**, fig. 95, 226.

⁷²⁶Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 70B/11, 130.

Keay sınıflandırmasına göre;

- *Varyant A*: Keay 3B similis tipi, kenar formu ve genel profil itibarıyla Africana I ile daha yakın ilişkili görünmektedir⁷²⁷.
- *Varyant B*: Keay 39 tipine karşılık gelmekte ve Keay'ın orijinal sınıflamasında bağımsız bir tip olarak değerlendirilmektedir⁷²⁸.

3.5.8.2. Üretim alanları

Bununla birlikte, hamur yapısının oldukça saf, homojen ve nitelikli olması, üretimin yüksek kaliteli hammaddeden yapıldığını göstermektedir. Bu petrografik özellikler, üretim merkezinin Afrika'nın batı kesimlerinde-özellikle Zeugitana'nın batı ucu, Numidya ya da Sitifienne bölgeleri yer almış olabileceğine dair bir izlenim vermektedir⁷²⁹. Her ne kadar bu değerlendirme doğrudan arkeometrik verilerle desteklenmemiş olsa da morfolojik ve dağılım bağlamlarıyla örtüşen bir hipotez olarak kabul edilebilir.

3.5.8.3. Kullanım alanları

Port-Vendres Anse Gerbal batığında ele geçen örnekler üzerinde zift kalıntısı bulunmaması, bu amphoraların genellikle şarap için kullanılan zift kaplamasına ihtiyaç duymayan bir ürün, muhtemelen zeytinyağı taşıdığını düşündürmektedir⁷³⁰. Bu durum, formun kullanım amacının sıvı yağ taşımacılığına yönelik olduğuna dair işlevsel bir yorum sunmaktadır.

3.5.8.4. Yayılım alanları

Keay 3B similis/39 tipi amphoraların yayılımı esas olarak Batı Akdeniz'le sınırlı kalmıştır. Bu amphoralar Marsilya ve İtalya'da nadir olarak belgelenmiş olup, Tarquinia örneği bu noktada istisnai bir durum sunmaktadır.

⁷²⁷Keay, 1984, **a.g.k.**, fig. 39/4, 105, 108.

⁷²⁸Keay, 1984, **a.g.k.**, fig. 95, 226.

⁷²⁹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 129.

⁷³⁰Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 129.

Görsel 10 Keay 39 amphoraları yayılım alanları (E. Yılmaz, 2023, Harita 12, 85)

Varyant A Keay 3B similis'e ait Tarquiniave⁷³¹ ve Saint-Bonnet-du-Gard⁷³² örnekleri, MS 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen kontekstlerden gelmektedir. Aynı şekilde, Tarragona⁷³³ ve Port Vendres⁷³⁴ yerleşimlerinde yoğun biçimde belgelenmiş bu amphora grubu, bu bölgelerde MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyılın ilk yarısı arasındaki ticari dolaşımın aktif bir taşıyıcısı konumundadır⁷³⁵. Bu bağlamda, formun kronolojik yerleştirmesi için önerilen tarih aralığı MS 4. yüzyıl sonları-5. yüzyılın ilk yarısı şeklindedir.

3.5.8.5. Side liman gümrük yapısı örneği

Side Liman Gümrük Yapısı'nda belgelenen Bonifay Tip 34 amphora formuna ait bir ağız kenarı parçası, **Kat.No.176** ile kayıt altına alınmıştır. Bu örnek, özellikle Port Vendres yerleşimlerinde MS 4. yüzyıl sonlarından 5. yüzyılın ilk yarısına uzanan süreçte yoğun biçimde belgelenen ticari dolaşım örüntüleriyle paralellik göstermektedir⁷³⁶. Dolayısıyla, söz konusu buluntu Side Limanı'nın da bu dönemde Batı Akdeniz odaklı ticaret ağlarıyla

⁷³¹M. Aoyagi (1994). Le site romain de Cazzanello (Tarquinia). Recherches archéologiques. Rapport provisoire, 2. Tokyo, Université de Tokyo, *Annual Report of the Institute for the Study of Cultural Exchange*, No. 10, (en japonais), şek. 21; Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 70B/3, 70B/4, 130.

⁷³²M. Py ve C. Raynaud (1982). Stratigraphie du Marduel (Saint-Bonnet-du-Gard), I. Les sondages préliminaires (zones 01, 03-09, 05 et 08). Documents d'Archéologie Méridionale, 5, s. 5-32, şek. 26.

⁷³³Remolà ve Abello, 1989, **a.g.k.**, şek. 131; Keay, 1984, **a.g.k.**, şek. 39, no. 4; Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 70B/1, 2, 10.

⁷³⁴Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 70B/5-8, 11-12.

⁷³⁵Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 129.

⁷³⁶Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 70B/5-8, 11-12.

etkileşim içinde olduğunu ve Bonifay Tip 34 formunun dolaşımına dayalı tedarik zincirinden pay aldığını göstermektedir.

Bonifay Tip 34 olarak sınıflandırılan amphoralar, morfolojik açıdan Geç Antik Dönem'in tipolojik geçiş formlarından biri olmasının yanı sıra, büyük kapasiteli taşıma kapları olmaları dolayısıyla da dikkat çekmektedir. Bu formların olası Kuzey Afrika kökeni, Roma İmparatorluğu'nun geç döneminde Afrika eyaletlerinden zeytinyağı teminine dair güçlü bir ticari yapının varlığına işaret eder. Nitekim bu amphoraların yayılım alanı, özellikle Afrika Proconsularis ve Byzacena bölgelerinden çıkan zeytinyağının Batı ve Doğu Akdeniz'e dağıtımını belgeleyen maddi veriler arasında değerlendirilebilir. Söz konusu form üzerine gerçekleştirilecek detaylı petrografik ve içerik analizleri, üretim merkezlerinin tespiti ve taşınan ürünlerin niteliği açısından daha net sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak, böylece Side örneğinin menşei ve işlevi hakkında daha derinlemesine değerlendirmelere olanak tanıyacaktır.

3.5.9. Keay 27/Bonifay Type 35

Keay 27 formu, Bonifay sınıflandırmasında "Bonifay Type 35", Peacock ve Williams sınıflandırmasında Class 35⁷³⁷ olarak belirlenmiştir⁷³⁸.

3.5.9.1. Tipolojisi

Yüksekliği 110-120 cm, çapı 30-32 cm, kapasite ortalama 45-50 lt arasında, silindirik formda ve oldukça uzun gövdeli, alt kısma doğru kısa ve basık bir diple sonlanır⁷³⁹. Uzun ve kum saati şeklinde bir boyuna sahip olup, ağız kısmında belirgin bir dudak gelişimi görülmez, basit ağız kenarlıdır. Kulplar, gövdeye sap şeklinde bağlanmıştır.

Keay, bu amphora formunu iki ana varyanta ayırmaktadır:

3.5.9.1.1. Tip A

Bazı örneklerde daha dik bir profil sergileyen ağız kenarı ile tanımlanır. Formun erken evresi olan A varyantı, ağız kısmı hafifçe dışa açılan ve içten belirgin bir çıkıntı sunan bir

⁷³⁷Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 158.

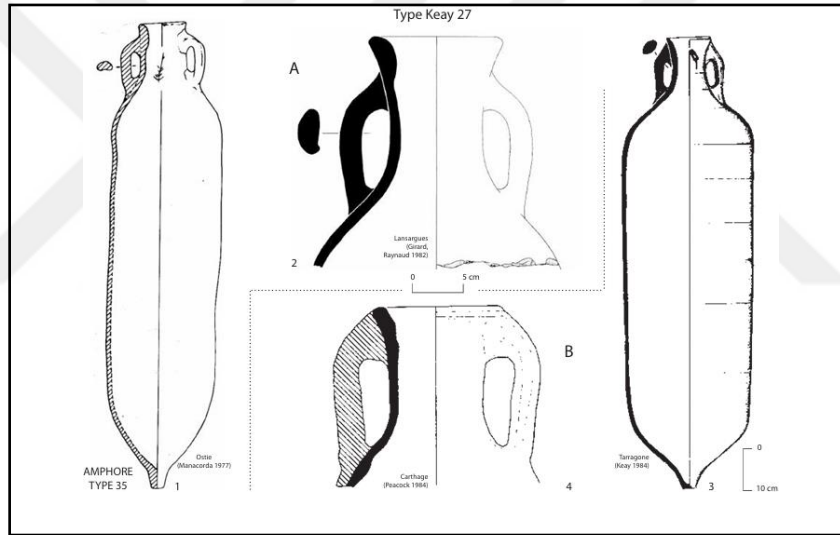
⁷³⁸Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 130.

⁷³⁹https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/character.cfm?id=209 (Erişim Tarihi: 15.06.2024)

kenar yapısına sahiptir. Bu varyantta, kulpların üst bağlantı noktaları ağız kenarından daha aşağıda konumlanmış olup, bu durum formun işlevsel morfolojisini belirlemede önem taşır. Bu özelliklere sahip örnekler özellikle Ostia buluntuları⁷⁴⁰ ve Lansargues⁷⁴¹ buluntuları arasında belgelenmiştir. MS 4. yüzyılın ikinci yarısı bağlamlarına tarihlendirilmektedir⁷⁴².

3.5.9.1.2. Tip B

Belirgin bir dudak gelişimi göstermeyen, daha yumuşak geçişli bir ağız formuna sahiptir. Kulplar dudakla birlikte başlar ve bu varyant literatürde daha yaygın olarak belgelenmiştir. Tarragona⁷⁴³, Kartaca⁷⁴⁴ ve Marsilya-Bourse⁷⁴⁵ buluntuları B varyantı olarak belgelenmiştir. MS 5. yüzyılın başlarında/ilk yarısı kullanılmıştır⁷⁴⁶.

Şekil 35 Keay 27/Bonifay Type 35 A ve B varyantları tipolojisi (M. Bonifay, 2005, 454, fig.8, 466.)

⁷⁴⁰Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 116.

⁷⁴¹A. Girard ve C. Reynaud (1982). Une nécropole du IVe siècle de notre ère à Lansargues (Hérault). *Documents d'Archéologie Méridionale*, 5 içinde, s. 159-167, fig. 5, no. 32.

⁷⁴²Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 132.

⁷⁴³Keay, 1984, **a.g.k.**, fig. 26, no. 3, 86, 224.

⁷⁴⁴D. S. P. Peacock (1984). The Amphorae: Typology and Chronology. In: Fulford, Peacock, s. 116-140, fig. 39; 5-6.

⁷⁴⁵M. Bonifay (1986). Observations sur les amphores tardives de Marseille d'après les fouilles de la Bourse (1980-1984). *RAN*, XIX içinde, s. 269-305, fig. 6, no. 17-18.

⁷⁴⁶Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 132; M. Bonifay (2005b). Observations Sur La Typologie Des Amphores Africaines De L'antiquité Tardive, Turris Libisonis. Fouille d'un site romain tardif à Porto Torres, Sardaigne. *LRCW I, BAR IntSer*, 1340, England: Oxford, Archaeopress, (s. 451-472), s. 454, 466, fig. 8.

3.5.9.2. *Üretim alanları*

Hamur yapısı ile tipolojik özellikleri birlikte değerlendirildiğinde, bu örneğin büyük olasılıkla Tunus'un kuzeybatısında yer alan bir üretim merkezine ait olduğu anlaşılmaktadır⁷⁴⁷.

3.5.9.3. *Kullanım alanları*

Bazı örneklerin ziftlenmiş olması, bu amphoraların sıvı (muhtemelen şarap veya zeytinyağı) taşıdığını gösterir. Ancak ziftlenmemiş örneklerin bulunması, katı veya yarı katı ürünlerin (örneğin balık ezmesi, tahıl ürünleri) de taşınmış olabileceğine işaret eder. Bu çeşitlilik, bu tip amphoraların sadece bir ürüne özgülendiğini ve farklı ticaret ağlarında farklı işlevlerle yer aldığını düşündürür.

3.5.9.4. *Yayılım alanları*

Tunus'ta, özellikle Kartaca bölgesinde ve genel olarak Batı Akdeniz'de (Katalonya, Güney Fransa ve İtalya), Doğu Akdeniz'de, 35 örnek İspanya'da, eksiksiz bir örnek Ostia'da, yaklaşık 25 örnek Kartaca'da, Geç Roma Dönemi'ne ait bir mezarda B varyantı İskitya'daki Tomi'de belgelenmiştir⁷⁴⁸.

3.5.9.5. *Side liman gümrük yapısı örneği*

Side Liman Gümrük Yapısı amphora form repertuarı içinde Keya 27/Bonifay Type 35 form grubuna ait bir birey kulplu ağız boyun parçası belgelenmiştir (**Kat.No.177**).

Formun A varyantı olduğu tespit edilen kulplu ağız boyun parçasının benzerleri, MS 4. yüzyılın ikinci yarısı bağlamlarına tarihlendirilen Fransa-Lansargues kenti kazılarında rastlanmıştır⁷⁴⁹.

Kil kompozisyonu bakımından değerlendirildiğinde; hamurunun yoğun kırmızı-turuncu tonlarında (Munsell 10R 5/6-8, 10R 4/6-8, 2.5YR 5/8) olması (yüzeyi yıpranma nedeniyle tespit edilememiştir) renk ve doku açısından kuzey Tunus'taki Zeugitane Bölgesi üretimleriyle benzerlik gösterdiği öngörülmektedir.

⁷⁴⁷https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=209

(Erişim Tarihi: 15.06.2024); Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 167-168.

⁷⁴⁸Keay, 1984, **a.g.k.**, 224.

⁷⁴⁹Girard ve Raynaud, 1982, **a.g.k.**, 159-167, fig. 5, no. 32.

3.5.10. Dressel 30

Benghazi MRA (Middle Roman Amphora) 12⁷⁵⁰, Augst 15⁷⁵¹, Keay 1A⁷⁵², Peacock ve Williams 38⁷⁵³ ve Ostia V⁷⁵⁴ formun bilinen diğer isimlerindendir⁷⁵⁵.

3.5.10.1. Tipolojisi

Keay tarafından tipolojik olarak Keay Tip 1A ve Keay Tip 1B olarak sınıflandırılmıştır⁷⁵⁶.

Dressel 30 tipi amphoralar, karakteristik morfolojik özellikleriyle tanınan, dışa doğru genişleyen üçgen kesitli bir ağız kenarına sahiptir. Ağız kenarının hemen altında başlayan kısa ve dar boyun kısmı, gövde ile net bir şekilde ayrışır. Kulplar genellikle yassı formda, bazen basit şerit biçiminde kulplar, bazen de ortası çanak biçiminde içbükey profil gösteren kulp tipidir. Her iki kulp formu da dudak altından başlayarak omuz hattı üzerinde gövdeyle birleşmektedir.

Gövde formu belirgin biçimde ovoidal (yumurta biçimli) olup, alt kısma doğru daralarak kaide ile birleşir. Kaide kısmı içi boş bir yapı sergilemekle birlikte, dıştan düzleştirilmiş dip formu ile dikkat çeker. Bu özellik, amphoranın dik durmasını kolaylaştırmakta ve istifleme/taşıma işlevine katkı sağladığı düşünülebilir.

⁷⁵⁰Riley, 1979, **a.g.k.**, 196, fig. 84/247.

⁷⁵¹Martin-Kilcher, 1994, **a.g.k.**, Tafel 166/Gruppe 5: 3605-3610 Dressel 30.

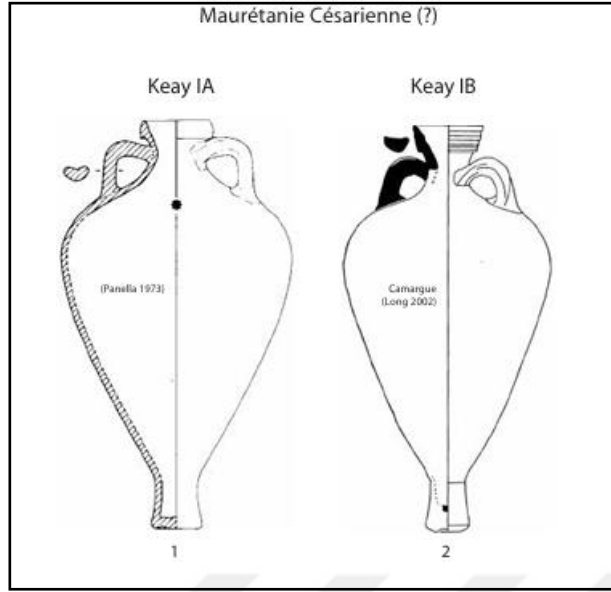
⁷⁵²Keay, 1984, **a.g.k.**, 95, fig. 35/1-2.

⁷⁵³Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 171.

⁷⁵⁴Şenol, 2000, **a.g.k.**, 208.

⁷⁵⁵Şenol, 2000, **a.g.k.**, 208; Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 171.

⁷⁵⁶Keay, 1984, **a.g.k.**, fig. 35, 95-97.

Şekil 36 Keay sınıflandırmasına göre Tip 1A ve Tip 1B varyantları (M. Bonifay, 2004a, fig.81, 149)

Formun bazı örnekleri, üretim merkezlerine göre farklı hamur yapıları ve kulp biçimi varyasyonları göstermekle birlikte, genel tipolojik çerçevede tanımlanan morfolojik özellikleri koruduğu görülmektedir.

3.5.10.2. Üretim alanları

Epigrafik ve arkeolojik veriler ışığında⁷⁵⁷, günümüz Cezayir sınırları içerisindeki Tubusuctu (modern Tiklat) kentinde Dressel 30 tipiyle uyumlu amphora üretiminin belgelenmesiyle birlikte, bu form ile üretim merkezi arasında doğrudan bir tipolojik ilişki kurulmaya başlanmıştır⁷⁵⁸. Bu gelişme sonucunda, Gallia menşeli düz tabanlı amphora formlarını doğrudan model alan yukarıdaki Şekil 30/1 ya da biçimsel olarak dolaylı yoldan izleyen Şekil 30/2 tüm Afrika kaynaklı örnekler için “*Mauretania Caesariensis amphoraları*”⁷⁵⁹ ifadesi, literatürde giderek yerleşik bir terminoloji hâline gelmiştir. Bu bağlamda, Dressel 30 tipiyle ilişkili amphoraların Tunus’ta da üretilmiş olabileceğine dair bulgular özel bir önem taşımaktadır. Bu gözlem ilk kez, Bon Burnu’nun kuzeybatı kıyısında yer alan, belirgin olmayan bir üretim alanı olan El-Assa’da yapılmıştır⁷⁶⁰.

⁷⁵⁷J. P. Laporte (1976-1978). Les amphores de Maurétanie et l’huile de Tubusuctu. *BCTH*, n. s., fasc. 12-14B içinde, s. 131-157.

⁷⁵⁸Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 81-82, 149-150; Şenol 2000, **a.g.k.**, 208.

⁷⁵⁹Panella, 1973, **a.g.k.**, 600-605; Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 149-151.

⁷⁶⁰N. Ben Lazreg, M. Bonifay, A. Drine ve P. Troussset (1995). Production et commercialisation des salsamenta de l’Afrique ancienne. In: L’Afrique du Nord antique et médiévale. Production et exportations africaines. Actualités archéologiques. Actes du VIe colloque d’Histoire et d’Archéologie de l’Afrique (Pau, 25 29 octobre 1993). Paris, CTHS, (s. 103-142), s. 131 ve şek. 12, no. 8-9.

Ardından Nabeul çevresindeki Sidi Aoun atölyesinde kesin biçimde Dressel 30 formunun üretimi olduğu doğrulanmıştır⁷⁶¹.

3.5.10.2.1. Afrika menşeli Dressel 30 amphoraları ve bölgesel atölyeler bağlamında değerlendirme

Mauretania Caesariensis⁷⁶² ve Africa Proconsularis⁷⁶³ eyaletlerinde Geç Antik Çağ boyunca gelişen amphora üretimini tipolojik varyantlar ve üretim merkezleri açısından katmanlı bir şekilde yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Keay 1A ve 1B varyantları ile özellikle Afrika'nın kuzey kıyı kuşağında tespit edilen özgün üretim merkezlerine ilişkin kanıtlar, bölgesel ticaret ve üretim ilişkilerinin çözümlenmesinde önemli ipuçları sunmaktadır.

Mauretania Caesariensis Kaynaklı Üretim

Mauretania Caesariensis'e ait olabileceği düşünülen örneklerden biri, Annaba/Bougie bölgesinden ele geçmiş olup, Keay 1A varyantı çerçevesinde değerlendirilmiştir⁷⁶⁴. Formun özellikleri, Kuzey Afrika'nın batısında yer alan bu bölgedeki üretim tekniklerinin, Gallia kökenli düz tabanlı amphora formlarını doğrudan taklit ettiğini göstermektedir.

Buna paralel olarak, Saintes-Maries-de-la-Mer 19 batığında ele geçen Keay 1B varyantı örneği Mauretan menşeli amphoraların Akdeniz'in batı kesimlerinde dolaşıma girdiğini belgelemektedir⁷⁶⁵. Her iki örnek de Mauretania Caesariensis'teki atölyelerin Roma İmparatorluğu'nun geç dönem lojistik sistemine entegre olduğunu ortaya koymaktadır⁷⁶⁶. Arles kentindeki MS 4. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen Keay 1B varyantı örnekleri tabakalaşmalarda iyi biçimde belgelenmiş olduğu bilinmektedir⁷⁶⁷.

⁷⁶¹T. Ghali, M. Bonifay ve C. Capelli (2004). L'atelier de Sidi-Zahrani: mise en évidence d'une production d'amphores de l'Antiquité tardive sur le territoire de la cité de Neapolis (Nabeul, Tunisie). *Archaeopress Archaeology and Archaeometry* (Barcelone, 14-16 March 2002). LRCW I, *BAR IntSer*, 1340, England: Oxford, Archaeopress.

⁷⁶²Kuzey Afrika'daki Roma eyaletleri arasında doğuda konumlanan Mauretania Caesariensis, siyasi ve idari bakımdan Roma'nın Afrika'daki egemenlik sahasının en doğudaki noktalarından biri olarak, yaklaşık olarak bugünkü Cezayir'in iç ve kıyı bölgelerini içine alacak şekilde alanı kapsamaktaydı.

⁷⁶³Söz konusu coğrafya, yaklaşık olarak günümüz Tunus topraklarını, Cezayir'in kuzeydoğusunu ve Sidra Körfezi boyunca uzanan batı Libya kıyılarını kapsamaktaydı. Antik dönemde bu bölge, erken dönemlerden itibaren ve Roma hâkimiyeti sırasında da antik kaynaklarda *Numidae* ve *Maurii* olarak anılan yerli halklar tarafından meskûn halde olduğu bilinmektedir.

⁷⁶⁴Panella, 1973, *a.g.k.*, 630, no. 33.

⁷⁶⁵L. Long (2002). Prospections et sondages archéologiques dans le Rhône, à Arles et ses environs. In: *Histoire du Rhône en Pays d'Arles* (Actes du colloque (7 novembre 1992). Arles, *Groupe Archéologique Arlésien* içinde, s. 45-71. şek. 36, c.

⁷⁶⁶Bonifay, 2004a, *a.g.k.*, 148.

⁷⁶⁷Keay, 1984, *a.g.k.*, 95-99.

Africa Proconsularis Üretimi: Salakta ve Bon Burnu Odaklı Bulgular

Salakta çevresindeki üretime dair önemli bir kanıt, MS 2. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başlarına tarihlenen Plemmirio B batığında ele geçen bir amphora örneğiyle temsil edilmektedir⁷⁶⁸. Bu örneğin hamur analizleri, aynı yükte bulunan Africana I ve II A tipleriyle birebir örtüşmekte olduğu, formun Africa Proconsularis'teki üretim zinciriyle doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir⁷⁶⁹.

Bon Burnu menşeli olduğu varsayılan bir diğer örnek daha vardır ki; bu örneğin kabartmalı “CAS” mühürü ile parlak kırmızı hamuru ve krem-beyaz yüzeyi dikkat çekicidir⁷⁷⁰. Bahsi geçen örneğin, her ne kadar üretim yeri varsayımsal olarak belirlenmiş olsa da morfolojik ve teknolojik veriler Bon Burnu çevresinde faaliyet göstermiş bir üretim merkezini işaret ettiği ifade edilmektedir⁷⁷¹.

Nabeul ve El Assa Yerleşimlerinde Üretim Faaliyetleri

Africa Proconsularis'teki yerel üretimin önemli merkezlerinden biri olan Nabeul'de, özellikle tuzlama fabrikası sahasında bulunan havuzlardan elde edilen amphora parçaları, endüstriyel ölçekli bir üretim ortamını yansıttığı ifade edilmektedir⁷⁷². Bu buluntular, yerel tuz üretimi ile amphora üretimi arasındaki fonksiyonel ilişkiyi ortaya koymakla birlikte Nabeul'deki Sidi Aoun atölyesinden elde edilen örnekler, belirgin bir tipolojik evrim sürecini de yansıtmaktadır⁷⁷³. Bu doğrultuda, MS 3. yüzyılın ikinci çeyreği ya da ortalarına tarihlenen örnekler, büyük olasılıkla Ostia'da ele geçmiş ve “CAS” mühürü taşıyan Dressel 30 ile bağlantılı olabilir⁷⁷⁴. Takip eden dönemlere ait örnekler, MS 3. yüzyıl sonları ile 4. yüzyıl başı varyantlarını⁷⁷⁵ ve MS 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen geç varyantları⁷⁷⁶ kapsamaktadır.

⁷⁶⁸D. L. J. Gibbins (2001). A Roman shipwreck at Plemmirio, Sicily; evidence for north African amphora production during the Severan period. *World Archaeology*, 32 (3) içinde, (s. 311-334), s. 313.

⁷⁶⁹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 148.

⁷⁷⁰Panella 1973, **a.g.k.**, (Ostia I, 536 envanter numaralı amphora), 602.

⁷⁷¹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 148.

⁷⁷²Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 148.

⁷⁷³Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 148. Ayrıca, adı geçen atölyede üretim atığı niteliğindeki Dressel 30 (Keay 1A varyantı niteliğinde) amphora kulplu ağız, boyun parçalarına rastlanmıştır (bkz. fig.17/13, 14, 15, s. 36).

⁷⁷⁴Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 81/4, 149.

⁷⁷⁵Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 81/6, 149.

⁷⁷⁶Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 81/7, 149.

El Assa'daki atölyeden gelen örnekler, bölgedeki form çeşitliliği ve teknik standartlaşma konusunda önemli veriler sunmaktadır⁷⁷⁷. Bu örnekler, yalnızca bölgesel dağılımı değil, aynı zamanda Africa Proconsularis'in iç dinamiklerine bağlı olarak gelişen üretim modellerini de belgelemektedir.

Sonuç itibarıyla yukarıda üretim yerlerine göre aktarılan Dressel 30 amphora örnekleri, Kuzey Afrika'daki amphora üretiminin hem tipolojik çeşitliliğini hem de bölgesel yayılımını göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Keay 1A ve 1B varyantlarının farklı üretim merkezlerinde yeniden üretimi ve dolaşımı, Roma İmparatorluğu'nun son yüzyıllarındaki ekonomik ve ticari ağların hem merkezî hem de yerel boyutlarda nasıl şekillendiğini anlamamıza katkı sağlamaktadır. Özellikle Mauretania Caesariensis ve Africa Proconsularis gibi iki önemli üretim bölgesi arasındaki form benzerlikleri ve hamur özellikleri, olası üretim teknikleri transferlerinin ve ticaret bağlantılarının izini sürmek açısından verimli bir analitik çerçeve sunmaktadır.

3.5.10.3. Kullanım alanları

Dressel 30 amphoralarıyla MS 2. yüzyıl ile 4. yüzyıl arasında şarabın yanı sıra, Tripolitania Bölgesi'ndeki zeytinyağını taşımak için kullanıldığı da düşünülmelidir⁷⁷⁸. Dressel 30 tipi hem formel hem de teknolojik açıdan Kuzey Afrika üretim merkezleri ile ilişkili olup, Roma Dönemi ticaret ağlarında özellikle zeytinyağı ve bazı sıvı gıda ürünlerinin taşınmasında kullanıldığı düşünülmektedir. Tubusuctu'nun büyük ölçekli petrol üretim alanlarına yakınlığı sebebiyle petrol taşınmış olabileceği konusunda da yorumlar yer almaktadır⁷⁷⁹.

3.5.10.4. Yayılım alanları

Keay Tip IA, İtalya'nın batısında, Sardinia, Roma ve Ostia'ya; Keay Tip IB ise İspanya'nın doğusuna, hatta Ostia'da yapılan kazılarda MS 2. yüzyıl sonu/3. yüzyıl ile 4. yüzyıla tarihlendirilen depozitlerde, Roma'da MS 250-350 arasına tarihlendirilen depozitlerde, ayrıca Britannia'daki kazılarda da ele geçtiği görülmektedir⁷⁸⁰.

⁷⁷⁷Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 148 (Bahsi geçen üretim atölyesinde Dressel 30 (Keay 1B varyantına ait olabilecek örneklerin çizimleri mevcuttur (Ayrıca, bkz. fig. 19/5-9 numaralı çizimler, 40.).

⁷⁷⁸A. Naciri, F. Widemann (1986). Distinction par analyse par activation neutronique des amphores Gauloise 4 et de leurs imitations tardives en Mauretanie Césarienne: les Dressel 30, *Antiquités Africaines*, 16 içinde, s. 140.

⁷⁷⁹Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 171.

⁷⁸⁰Carignani ve Pacetti, 1989, **a.g.k.**, 611; Riley 1979, **a.g.k.**, 196.

Narbonensis'in başkenti Lugdunum'da MS 4. yüzyılın sonu ile 5. yüzyılın başı arasına tarihlenen depozitlerde ortaya çıkarılmıştır⁷⁸¹. Lugdunum'da MS 1. yüzyılın ortasından 3. yüzyılın sonuna kadar yerel üretim şarabın taşınması için Gauloise 4 amphoraları kullanılmaktaydı⁷⁸².

3.5.10.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı'na ait arkeolojik kontekstte, biri kulplu ağız-boyun parçası, ikisi ise dip fragmanı olmak üzere toplam üç amphora bireyi belgelenmiştir. Bu buluntulardan biri, **Kat.No.178** olarak kodlanan kulplu ağız-boyun, ikincisi, **Kat.No.179** ve **Kat.No.180** olarak kodlanan dip parçalarıdır.

Krem tonlarında bir astara sahip olan kulplu ağız-boyun parçası örneği, form ve yüzey özelliklerinin yanı sıra hamur yapısıyla dikkat çekicidir. Söz konusu parça, hamur bileşimi ve yüzey özellikleri açısından, MS 2. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başlarına tarihlenen Salakta çevresi üretimlerine yakın benzerlikler gösterdiği öngörülmektedir. Özellikle Plemmirio B batığında ele geçirilen⁷⁸³ ve aynı döneme tarihlendirilen bir amphora örneği ile hamur yapısı açısından birebir örtüşmekte olduğu görülmektedir.

Liman gümrük yapısının diğer Dressel 30 formu dip örneklerindeki benzerlikler de yalnızca tekil bir eşleşmeyle kalmayıp, aynı batık yükünde yer alan Africana I ve Africana II A tipleriyle de petrografik ve makroskopik düzeyde önemli paralellikler arz etmektedir.

Bu bağlamda, **Kat.No.178** kulplu ağız-boyun parçası ile **Kat.No.179** ve **Kat.No.180** olarak kodlanan dip parçalarının fragmanları hamur ve kil kompozisyonunun hem form hem de üretim tekniği açısından Africana I ve Africana II A tiplerinin yer aldığı Africa Proconsularis üretim zinciri ile doğrudan ilişkili olduğu ileri sürülebilir. Side Limanı'nda ele geçen bu örnekler, yalnızca ticari bir dağılımın değil, aynı zamanda Kuzey Afrika kaynaklı üretim geleneğinin Doğu Akdeniz'e nasıl taşındığını da somut bir biçimde ifade etmesi bakımından önemlidir.

⁷⁸¹C. Becker (1989). Types d'amphores en usage à Lugdunum du Ier au VIe siècle. *A.R.H.E.*, Collection de L'Ecole Française de Rome 114, 1 içinde, (s. 656-659), s. 659.

⁷⁸²Şenol, 2000, **a.g.k.**, 209.

⁷⁸³Gibbins, 2001, **a.g.k.**, 313.

3.5.11. Binghazi D299

Peacock ve Williams Class 25⁷⁸⁴, Sabratha 16d⁷⁸⁵, Brindisi amphoraları ile form benzerliği nedeniyle Brindisi amphorası⁷⁸⁶ olarak da adlandırılmaktadır.

3.5.11.1. *Tipolojisi*

Tipolojik ve morfolojik olarak bu amphora tipi oval gövdeli olup, omuz ile doğrudan ağız kenarına dikey bağlanan iri kulplarıyla ayırt edilmektedir. Ağız kenarı geniştir ve kesitte üçgene yakın bir form göstermekte, iç kısmında ise bir yiv yer almaktadır.

Formun tipolojik açıdan iki alt varyantı tanımlanmıştır. Biri yumurta biçimli, diğeri ise daha ince gövdelidir. Her iki varyantın da Callatis'te temsil edilmesi, formun bölgesel dolaşım ve tüketim açısından önemine işaret etmektedir.

3.5.11.2. *Üretim alanları*

Söz konusu formun üretim yeri konusunda şu aşamada kesin bir veri bulunmamaktadır. Turuncu, açık pembe ya da krem renk dış yüzey, oldukça kaba açık kırmızı kil (2.5YR 6/6), bir miktar küçük beyaz ve koyu renkli taşçıklar ve boşluklar, bir miktar da parlak kuvars (?) yer almaktadır⁷⁸⁷.

Quaseir al-Qadim'de, Roma Villası'nın Büyük Depo Odası'nda MÖ 1. yüzyılın başına tarihlenen Syedra Tip 6/Kilikia Tip 6 formu ile birlikte ele geçirilmiş olması, söz konusu formun genel kronolojik konumunun belirlenmesine de önemli ölçüde katkı sağlamaktadır⁷⁸⁸.

3.5.11.3. *Kullanım alanları*

Gerek hamur özellikleri gerekse tipolojik biçimlenişleri açısından değerlendirildiğinde, bu amphora grubunun, kendisinden sonraki dönemde yaygın olarak üretilen Dressel 20 formu üzerinde belirgin bir etkide bulunduğu düşünülmektedir⁷⁸⁹. Bu nedenle, ardılı olan Dressel 20 amphoraları gibi yağ taşımış olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

⁷⁸⁴Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 136-140,

⁷⁸⁵Johnson, 2008, **a.g.k.**, fig.1243, 103-104, 191.

⁷⁸⁶Şenol, 2000, **a.g.k.**, 409, Kat.No.253 a.

⁷⁸⁷Whitcomb, 1982, **a.g.k.**, 58, pl.16 (c, f)

⁷⁸⁸Whitcomb, 1982, **a.g.k.**, 58, pl.16 (a, b, c, f)

⁷⁸⁹Riley, 1979b, **a.g.k.**, D299, 208, fig.88/299; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 113.

Bu durum, söz konusu formun yalnızca kendi kronolojik bağlamı içerisinde değil, aynı zamanda Roma İmparatorluk Dönemi'nin karakteristik amphora tipolojisinin şekillenme sürecinde de önemli bir ara basamak işlevi görmüş olabileceğine işaret etmektedir.

3.5.11.4. Yayılım alanları

Roma Dönemi'nde Dobruca Bölgesi'nde hem kentsel merkezlerde hem de kırsal yerleşimlerde nispeten sınırlı ancak tutarlı bir yoğunlukla belgelenmektedir.

3.5.11.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Söz konusu form, **Kat.No.181**, **Kat.No.182**, **Kat.No.183** ve **Kat.No.184** numaralı örneklerle belgelenmiş olup, toplamda dört birey kulplu ağız boyun ile temsil edilmektedir. Formun iki farklı alt varyantının varlığı bilinmesi ile birlikte, gövde profillerine ilişkin yeterli veri mevcut değildir. Bu nedenle, kronolojik değerlendirme büyük ölçüde tipolojik paralellikler ve buluntu bağlamları üzerinden yapılmakta olup, formun genel tarih aralığı MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arasında konumlandırılabilir. Söz konusu tarih aralığı, formun hem geç Hellenistik hem de erken Roma İmparatorluk Dönemi bağlamlarına yayılmış olabileceğini göstermekte ve alt varyantların olası üretim süreçleri ile kullanım süreleri hakkında sınırlı da olsa bilgi sağlamaktadır.

3.5.12. Hammamet tip 2

Literatürde Bonifay Type 9 olarak da sınıflandırılmaktadır⁷⁹⁰.

3.5.12.1. Tipolojisi

Hammamet Tip 2 amphorası, adını Kuzey Afrika kıyısında Hammamet Körfezi'nden alan ve geç Antik Çağ'a tarihlenen bir amphora formudur.

Genel olarak silindirik bir gövde yapısına sahiptir ve boyut olarak oldukça iri formlar arasında yer alır. Maksimum yüksekliği yaklaşık 1,20 metreye, gövde çapı ise yaklaşık 0,45 metreye ulaşmaktadır. Ağız kısmı, dışa doğru kıvrılmış kanca şeklinde bir dudakla sonlanır. Boyun, konik biçimde kesilmiş bir geçişe sahiptir. Kulplar, omuz üzerinde kulak biçiminde yerleştirilmiştir.

Dip kısmı ise bazı örneklerde içi boş, bazılarında ise dolu olarak tasarlanmıştır. Bu varyasyon, üretim merkezlerine ya da işlevsel tercihlere bağlı olarak gelişmiş olabilir.

⁷⁹⁰Bonifay, 2004a, a.g.k., fig. 50, 93.

Konik dip, taşıma ve depolama koşullarında stabilite sağlamada yardımcı olarak düşünülebilir.

3.5.12.2. *Yayılm alanları*

Bonifay, Hammamet Tip 2 amphorasını A, B, C, D ve E olmak üzere beş varyanta ayırmış ve tüm varyantları Sidi Jdidi sahasında gerçekleştirdiği araştırmalarla belirlemiştir⁷⁹¹.

A ve D varyantları arası: MS 3. yüzyıl ortaları-4. yüzyıl (D varyantı, 5. yüzyıla kadar görülmektedir), E varyantı: 5. yüzyılda görülür⁷⁹².

3.5.12.3. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Kat.No.183 formun B varyantını, **Kat.No.184** formun C varyantını temsil etmektedir. Jebel Harboun'daki bir mezarda, B varyantı örneği Africana III A (Keay 25.1) tipi amphora ile birlikte ele geçmiş ve bu bağlam, söz konusu varyantın kronolojik olarak MS 3. yüzyılın sonlarından 4. yüzyılın başlarına kadar kullanımda olduğunu göstermektedir⁷⁹³. Form genel olarak MS 3. yüzyıldan 5. yüzyıla kadar uzun bir evrim geçirmiş olup, detayları hâlen tam olarak netleşmemiştir⁷⁹⁴.

3.6. **Batı Anadolu ve Çevresi**

MÖ 1. yüzyıldan itibaren Batı Anadolu'nun Roma egemenliği altına girmesiyle birlikte bölgedeki ticaret yolları, *Pax Romana* olarak adlandırılan barış ve istikrar ortamının da etkisiyle daha güvenli ve sürdürülebilir bir hâl almıştır. Bu siyasi istikrar, özellikle kıyı kentlerinin ekonomik gelişimini doğrudan etkilemiş, Ephesos, Roma Asya Eyaleti'nin başkenti olarak, Roma dünyası ile bağlantılı bir ticaret ve lojistik merkezi konumuna yükselmiştir⁷⁹⁵.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Batı Anadolu ve çevresinde yer alan liman kentleri özellikle Ephesos, Smyrna (İzmir), Halikarnassos (Bodrum) Doğu Akdeniz deniz ticaretinin merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Bu limanlardan iç bölgelere doğru uzanan

⁷⁹¹Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, fig. 50, 93; M. Bonifay ve P. Reynaud (2004). La céramique. In: A. Ben Abed, M. Fixot, M. Bonifay, S. Roucole-Sidi Jdidi I. La basilique sud. Rome, *EFR*, sous presse (Coll. de l'Ecole française de Rome), şek. 150.

⁷⁹²Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 93, fig.50/3B

⁷⁹³B. Abed, M. Bonifay, G. Filantropi, F. Giomblanco vd. (2000). Une sépulture romaine tardive en milieu rural (jebel Harboun, région d'Hammamet, Tunisie). *AntAfr*, 36 içinde, 2000 (2002), s. 135-144.

⁷⁹⁴Bonifay, 2004a, **a.g.k.**, 93.

⁷⁹⁵S. Isager ve J. E. Skydsgaard (1992). *Ancient Greek Agriculture: An Introduction*. London: Routledge, s. 101-117; S. Mitchell (1993). *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor* (Vol. I). Oxford: Clarendon Press, s. 123-129.

kara yolları aracılığıyla kurulan ticaret ağları, bölgenin ekonomik canlılığını büyük ölçüde artırmıştır⁷⁹⁶. Roma dünyasında limanların ve onları hinterlanda bağlayan yolların ticari sistemin temel omurgasını oluşturduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Batı Anadolu kıyılarındaki limanlar, imparatorluğun genel ekonomik bütünlüğüne katkı sağlayan stratejik merkezler olarak değerlendirilmelidir.

Erken İmparatorluk Dönemi'nde Ege kıyı kentlerinde gözlenen ticari canlılık, bölgenin Akdeniz havzasındaki önemini pekiştirmiştir. Özellikle ithalat ve ihracat faaliyetleri, bölgenin ekonomik profilini şekillendirmiştir. Bölgenin ana ihracat kalemleri arasında üzüm, zeytin ve zeytinyağı, şarap, tekstil ürünleri ve seramik yer almaktadır⁷⁹⁷. Antik kaynaklar ve arkeolojik bulgular, zeytin ve zeytinyağının yalnızca temel bir gıda maddesi değil, aynı zamanda tıbbi ve ritüel kullanım için de önemli olduğunu göstermektedir⁷⁹⁸. Şarap ise, Batı Anadolu'nun en önemli ihracat ürünlerinden biri olmuş; bölgenin uygun iklimi, tarım teknikleri ve yerel üzüm türleri, yüksek kaliteli şarap üretimini olanaklı kılmıştır⁷⁹⁹. Fermantasyon süreçlerinde kullanılan tekniklerin bölgesel farklılıklar göstermesi, şarabın hem iç pazarda hem de dış pazarda tercih edilmesini sağlamıştır.

Batı Anadolu'da üretildiği saptanan veya bu bölgeyle doğrudan ilişkili olduğu düşünülen amphora formları arasında Greko-Italik, MRA (Middle Roman Amphorae) 3 grubu amphoralar, Dressel 24, Geç Knidos, Geç Rhodos, Kapitan I, Kapitan II, Proto-LRA (Late Roman Amphorae) 3 ve LRA 8/Agora M273 gib formlar yer almaktadır⁸⁰⁰. Bu formlar hem içerik taşıma kapasiteleri hem de üretim teknikleri açısından Batı Anadolu'nun ekonomik fonksiyonlarına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Amphora form tipolojisinin bölgesel dağılımı, sadece ekonomik yönelimleri değil, aynı zamanda yerel üretim merkezlerinin ticaret stratejilerini de anlamamıza olanak sağlar.

⁷⁹⁶N. K. Rauh (2003). The Economic Role of the Eastern Mediterranean Port Cities in the Roman Period. *AJA*, 107(4) içinde, s. 579-600.

⁷⁹⁷A. Wilson (2009b). Approaches to Quantifying Roman Trade. Bowman ve Wilson (Eds.), In *Quantifying the Roman Economy*, Oxford University Press, s. 213-250.

⁷⁹⁸L. Foxhall (2007). *Olive Cultivation in Ancient Greece: Seeking the Ancient Economy*. Oxford: Oxford University Press, s. 89-112.

⁷⁹⁹J. P. Brun, J.-P. (2004). *Archéologie du vin et de l'huile dans l'Empire romain*. Paris: Errance, s. 53-74.

⁸⁰⁰C. Panella (1973). Le anfore di età romana in Italia: tipologia e diffusione. *Archeologia Classica*, 25, s. 71-115; Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 109-131.

3.6.1. Greko-italik

Greko-İtalik terimi, ilk kez 1954 yılında Marsilya açıklarında gerçekleştirilen sualtı kazılarında ortaya çıkarılan ve 400'den fazla amphora bireyinden oluşan bir grup için F. Benoit tarafından kullanılmıştır⁸⁰¹.

Bu form grubu, adını taşıdığı üzere hem Yunan (Greko) hem de İtalik (özellikle Roma Cumhuriyet Dönemi) geleneklerini bir arada yansıtan karma bir özellik taşımaktadır. Özellikle Güney İtalya, Sicilya ve daha geniş Akdeniz coğrafyasında yaygın olarak dağılım göstermiştir. Literatürde Class 2, Républicaine 1 ve Lamboglia 4 gibi adlandırmalarla da tanımlanan Greko-İtalik amphoralar, biçimsel olarak Yunan amphoralarına benzemeleri nedeniyle bu adla anılmaktadır⁸⁰².

3.6.1.1. Tipolojisi

Greko-İtalik formlar, adlarından da anlaşılacağı üzere Yunan amphora geleneğini sürdüren bazı morfolojik nitelikleri bünyesinde barındırmakta; ancak bu nitelikler zamanla Roma Cumhuriyet Dönemi'ne özgü teknik ve biçimsel özelliklere evrilmektedir. Bu geçişin daha sistematik şekilde izlenebilmesi amacıyla E. L. Will tarafından form, a, b, c, d, e olmak üzere beş farklı alt tipe ayrılmıştır⁸⁰³. Bu kategoriler arasında en yaygın olanlar form a ve form d'dir. Form b ve form c, artan hacim kapasitesi ve değişen gövde formu bakımından a ve d formları arasında birer geçiş evresi olarak kabul edilmektedir⁸⁰⁴. Form e ise, özellikle İspanya'da geliştirilen bir uyarlama olarak değerlendirilmektedir.

Tipolojik evrimi kronolojik açıdan değerlendirmek gerekirse;

- Will Tip a'nın üretimi MÖ 4. yüzyıl sonu ile MÖ 3. yüzyıl başları arasında yoğunlaşmaktadır.
- Will Tip b, MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak bu yüzyılın sonuna kadar üretimde kalmıştır⁸⁰⁵.
- Will Tip c'nin üretimi ise MÖ 3. yüzyıl sonları ile MÖ 2. yüzyıl başları arasına tarihlenmektedir.

⁸⁰¹F. Benoit (1961). 'L'épave du Grand Congloué à Marseille, Gallia, *Suppl.* XIV, 1961. s. 7-70, s. 40-41.

⁸⁰²Şenol, 2000, **a.g.k.**, 108.

⁸⁰³E. L. Will (1982). Greco-Italic Amphoras. *Hesperia* içinde, Vol. 51, No. 3. (Jul.- Sep., 1982), s. 338-356, s. 341; Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 85.

⁸⁰⁴Will, 1982, **a.g.k.**, 341 vd.

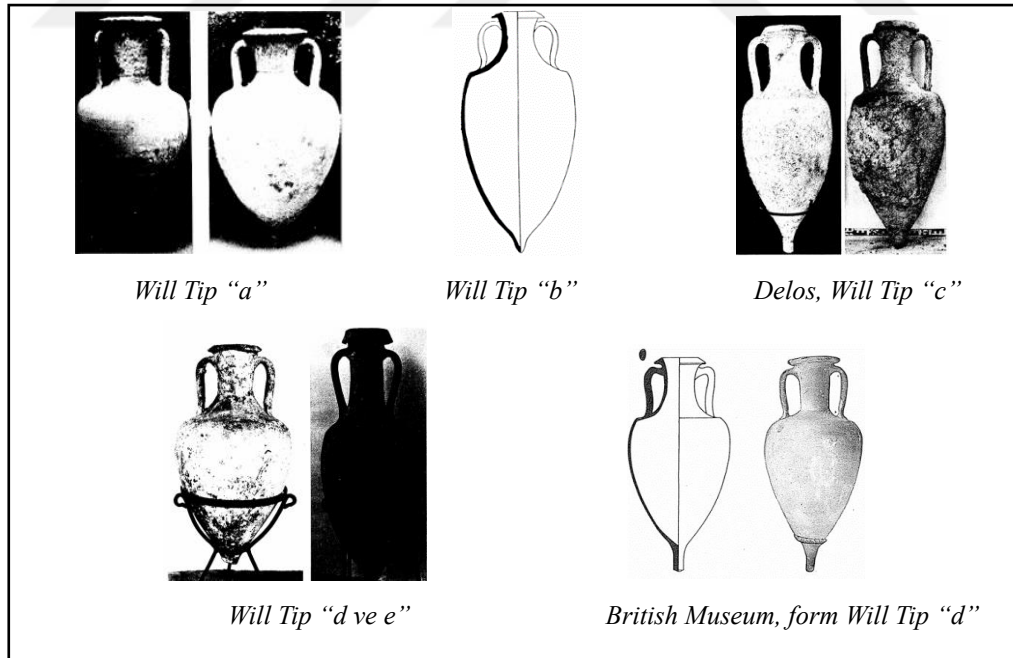
⁸⁰⁵Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 84.

- Will Tip d, MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilirken, Will Tip c'nin gelişimsel sürecinin devamı niteliğinde değerlendirilebilir.
- Will Tip e'nin MÖ 2. yüzyılın ilk yarısından başlayarak MÖ 130 yılına kadar üretildiği öngörülmektedir⁸⁰⁶.

Bu kronolojik dağılım, aynı zamanda İtalya ve Batı Akdeniz ticaret yollarındaki değişen dinamiklerle de uyumludur.

Genel olarak, formun mantar biçimli ağız kenarına, silindirik kısa boyunun keskin bir açı ile omuza bağlanması, oval kesitli dikey kulplara, geniş ovoidal gövdeye ve aşağı doğru çekilerek uzatılmış içi dolu basit formu ile karakterize edilmektedir⁸⁰⁷.

Bu formun, ince uzun gövde yapısı sayesinde Dressel 1 amphoralarının erken prototiplerinden biri olduğu da öne sürülmüştür⁸⁰⁸. Tipolojik olarak form; dışa çekik, mantar biçimli üçgen ağız kenarına, konik boyuna ve karakteristik yivli kulplara sahiptir. Gövde formu ise çoğunlukla kalp biçimli ve sivri diplidir. Bu geçiş formları, Roma Cumhuriyet Dönemi ticaretinin artan hacmini yansıtmakta ve sonraki dönem amphora tipolojilerine (özellikle Dressel 1) önemli bir zemin hazırlamaktadır.

Şekil 37 Greko-İtalik amphora a, b, c, d ve e varyantları (E. L. Will, 1982, pl.85; D. P. S. Peacock ve D. F. Williams, 1991, 84, fig. 24)

⁸⁰⁶Peacock ve Williams, 1991, a.g.k., 85.

⁸⁰⁷Şenol, 2000, a.g.k., 108; Orhan 2018, a.g.k., 16.

⁸⁰⁸Benequet ve Piot, 1981, a.g.k., 253; Şenol, 2000, a.g.k., 109.

3.6.1.2. Üretim alanları

MÖ 4. yüzyıl sonlarından itibaren farklı morfolojik varyantlarla üretildikleri bilinen bu amphora tipi, üretim merkezleri açısından hâlâ tartışmalıdır. Bununla birlikte, yapılan arkeolojik ve petrografik çalışmalar, Greko-İtalik amphora formlarının Fransa, İspanya, Kuzey Afrika, İtalya kıyıları ve Sicilya gibi farklı bölgelerde üretildiğini düşündürmektedir.

Greko-İtalik amphoraların üretimi, kronolojik olarak MÖ 4. yüzyıl sonlarından başlayarak MÖ 2. yüzyıl ortalarına kadar uzanan geniş bir zaman aralığını kapsamaktadır⁸⁰⁹. Bu tarih aralığı, özellikle Güney İtalya ve Sicilya'daki Yunan kolonilerinin ekonomik olarak büyüme ve bölgesel ticarete aktifleşme süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Söz konusu dönemde artan zeytinyağı ve şarap üretimi, bu tip amphoraların yaygın olarak kullanıldığı bir ekonomik ortamın göstergesidir.

Arkeolojik kazılardan elde edilen veriler ve benzer form gruplarıyla yapılan karşılaştırmalı seramik analizleri, Greko-İtalik amphoraların bölgesel üretim özelliklerini ve kullanım evrelerini daha ayrıntılı biçimde ortaya koymuştur. Özellikle Siraküza, Agrigento ve Taranto gibi Güney İtalya ve Sicilya kentlerinde ele geçen örnekler, bu amphora tipinin bölgesel farklılıklar gösteren üretim biçimlerine ve zaman içinde değişen kullanım amaçlarına işaret etmektedir⁸¹⁰. Bu merkezlerde belgelenen buluntular, formun evrimine dair önemli veriler sunmakta ve Greko-İtalik amphoraların Akdeniz ticaretinde ne denli aktif bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Sınırlı sayıda mühür buluntusu ve petrografik analiz verileri dikkate alındığında, Greko-İtalik amphora formlarının üretim merkezlerine dair bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Bu bağlamda, *Form a*'nın yalnızca Sicilya'da değil, aynı zamanda Ege Bölgesi'nde de üretildiği yönünde veriler bulunmaktadır⁸¹¹. *Form b*'nin ise büyük olasılıkla Orta veya Güney İtalya'daki üretim merkezlerinde şekillendiği düşünülmektedir. Petrografik özellikleriyle tanımlanan *Form c*, Cosa çevresi ve Pompei gibi Campania Bölgeleri'nde üretim görmüş olabilirken, *Form e*'nin üretim yeri olarak İber Yarımadası öne çıkmaktadır.

⁸⁰⁹Şenol, 2000, **a.g.k.**, 110.

⁸¹⁰Şenol, 2000, **a.g.k.**, 133.

⁸¹¹Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 85.

Greko-İtalik amphoralar, üzerlerinde Latince mühürler olan ilk Roma amphora formlarıdır, ancak, ele geçen mühürlerin çok dilli niteliği, bu amphora tipinin üretimini tek bir bölgeye atfetmeyi zorlaştırmaktadır⁸¹². Üretim ve köken açısından Beazley, bu formun Greko-İtalik kolonilerde üretildiğini ve Akdeniz çapında geniş bir ticari ağı dâhil olduğuna dikkat çekmektedir. Bu nedenle üretim yerleri ve kökeni ile ilgili farklı bölgelerin adları geçmektedir. Erken örneklerinin Sicilya ve Ege’de üretildikleri öne sürülmektedir⁸¹³.

Güney İtalya’nın yanı sıra Sicilya’da da yoğun bir şekilde bulunan kil ocakları ve geniş ölçekli fırın kalıntıları, Greko-İtalik Amphoralar’ın üretimi için gerekli altyapının varlığını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca, bu amphoraların Akdeniz genelindeki ticaret ağlarına nasıl entegre edildiğine dair bulgular, çeşitli ticaret kolonileri ve liman kentlerindeki arkeolojik kazılarda elde edilmiştir. MÖ 4. yüzyılın sonundan MÖ 2. yüzyılın ortalarına kadar Batı Akdeniz’de bulunan merkezlere İtalyan şarabının ihracaatında kullanıldıkları bilinmektedir⁸¹⁴.

Phokaia örneklerindeki formun üretim yerlerini ve ticaret rotalarını belirlemek amacıyla yapılan arkeometrik analizler, bu amphoraların yerel olarak üretilip üretilmediğini ve hangi malzemelerin kullanıldığını ortaya çıkarmak için önemlidir. Özellikle, amphora parçalarından alınan kil örnekleri üzerinde yapılan petrografik ve kimyasal analizler, bu amphoraların MÖ 3.-2. yüzyılda Phokaia’da üretilmiş olabileceğine dair sağlam kanıtlar sunmaktadır⁸¹⁵. Ayrıca, Maltepe Höyük’teki kazılarda Greko-İtalik Amphoralar’ın ardılı olduğu düşünülen çok sayıda Dressel 1 amphoralar bulunması da bu üretimin veya ticaretin Erken Roma Dönemi’nin başlarına kadar sürdüğünü desteklemektedir⁸¹⁶.

3.6.1.3. Kullanım alanları

Greko-İtalik Amphoralar, şarap taşınması için tasarlanmışlardır. İç yüzeyleri yalıtılmış olarak ele geçen örnekler formun MÖ 4. yüzyıl sonlarından itibaren şarap taşımak için

⁸¹²S. Paksoy (2007). *Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk Döneminde İtalya’da Üretilen Roma Amphoraları Işığında Doğu Akdeniz Ticareti*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 24.

⁸¹³Şenol, 2000, **a.g.k.**, 109.

⁸¹⁴Şenol, 2009, **a.g.k.**, **a.g.k.**, 108.

⁸¹⁵E. Okan, C. Atila ve A. A. Akyol (2018). The Greko-Italic Amphorae Found On Maltepe Tumulus in Phocaea. *OLBA XXVI* içinde, (s. 177-214), s. 171.

⁸¹⁶A. K. Şenol (2015). Smyrna Kazılarında 2007-2011 Yılları Arasında Bulunan Ticari Amphoralar/Commercial Amphorae Found in the Excavations of Smyrna between 2007-2011 Excavation Seasons, *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları I. Çalıştay Bildirileri*, İstanbul 2015, s. 243-256.

kullanıldıklarını kanıtlamaktadır⁸¹⁷. Bununla birlikte, formun evrimi süresince, ağız kısmının daha da daraltılması ve dudak kısmının daha da genişletilmesi gibi değişiklikler gözlemlenmiştir. Bu değişiklikler, amphoranın içeriğinin daha uzun süre taze kalmasını sağlamak amacıyla yapılmış olabileceğini akla getirmektedir.

Romalı antik yazarlardan ve şairlerden ismini sıkça duyduğumuz *Falernia* ve *Caecubia* şarapları bu amphoralar ve bunların ardılı Dressel 1 amphoraları içinde ihraç edildiği bilinmektedir⁸¹⁸. Formun genellikle zengin dekorasyonlu olmaması, onların daha çok pratik kullanım amaçlı üretildiğini desteklemektedir.

Phokaia, Maltepe Tümlüsü'nde bulunan örneklerde, amphoraların boyun kısımları dikkat çekici biçimde uzun ve genellikle omuza doğru daralmaktadır ki bu da içeriğin uzun süreli korunmasına olanak tanımaktadır. Bu özellikler, aynı zamanda Greko-İtalik amphoraların hem yerel hem de uzun mesafe ticaretinde kullanıldığını göstermektedir⁸¹⁹.

3.6.1.4. Yayılım alanları

Özellikle İtalya menşeli şarabın taşınmasında kullanıldığı değerlendirilen bu amphoralar, Batı Akdeniz coğrafyasında geniş bir dağılım göstermektedir. İtalya, Sicilya, Fransa, İspanya ve Kuzey Afrika'daki ticaret merkezlerinde yoğun olarak belgelenen buluntular, bu amphoranın bölgesel ticarete oynadığı önemli role işaret etmektedir. Doğu Akdeniz'de ise daha sınırlı sayıda örneğe rastlanmaktadır; bu durum, söz konusu tipin yayılımında Batı Akdeniz odaklı bir dağılımın tercih edildiğini göstermektedir.

3.6.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Limanı Gümrük Yapısı kazılarında toplamda 24 Greko-İtalik amphora bireyi ele geçirilmiştir. Bu buluntuların 11'si kataloglanmış olup, bunlar tipolojik olarak 7 adet ağız-boyun parçası, 2 adet kulplu ağız-boyun parçası ve 2 adet dip parçasından oluşmaktadır⁸²⁰.

⁸¹⁷Şenol, 2000, **a.g.k.**, 110.

⁸¹⁸Şenol, 2009, **a.g.k.**, 133.

⁸¹⁹Şenol, 2000, **a.g.k.**, 108.

⁸¹⁹Lawal, 2009, **a.g.k.**, 78.

⁸²⁰Kat. No. 155 olarak kodlanan dip parçası örneği için bkz. E. Okan, C. Atilla ve A. A. Akyol (2018). The Greko-Italic Amphorae Found On Maltepe Tumulus In Phocaea, *OLBA XXVI* içinde, s. 165-214, fig. 4, Cat. No. 36-40, 205. Araştırmacılar ilgili yayındaki benzer örnekleri MÖ 2. yüzyılın ilk çeyreği/ başlarına tarihlendirmişlerdir.

Makroskobik analizler, bu amphora parçalarının hamur renklerinin açık kırmızı ve pembemsi tonlar arasında değiştiğini; yüzeylerde ise pembe ile krem arası geçişli astar uygulamalarının tercih edildiğini ortaya koymuştur. Bu renk dağılımı ve yüzey işçiliği hammadde bileşimi açısından Batı Anadolu menşeli seramik gruplarıyla dikkat çekici düzeyde benzerlik göstermektedir⁸²¹. Özellikle Phokaia ve çevresindeki geç Hellenistik Dönem atölye üretimleriyle karşılaştırıldığında, söz konusu amphora parçalarının kil dokusu ve yüzey işlemleri, Ege Bölgesi'nde üretilmiş Greko-İtalik form gruplarının karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bununla birlikte, bu örneklerde gözlemlenen kil kompozisyonunun yalnızca Batı Anadolu'daki üretim merkezleriyle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda Kilikia Bölgesi'nde üretildiği petrografik olarak kanıtlanmış Agora G199 tipi amphora örnekleriyle de benzerlik taşıdığı tespit edilmiştir. Agora G199'un Kilikia'daki atölye üretimiyle ilişkilendirilen kil grupları, mineral bileşimleri ve kil kompozisyonu özellikleri bakımından Side örnekleriyle ortaklık göstermektedir. Bu paralellik, Greko-İtalik formunun yalnızca bir Batı Anadolu üretim kalıbı değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'de de benimsenmiş ve bölgesel varyantlar aracılığıyla yeniden üretilmiş bir form olduğunu düşündürmektedir.

Öte yandan, İskenderiye Eski Bilardo Salonu kazılarında ele geçirilen Greko-İtalik amphora örnekleriyle Side buluntuları arasında kurulan morfolojik paralellikler, bu formun Doğu Akdeniz'deki dolaşımına ve çok merkezli üretim potansiyeline işaret etmektedir⁸²². Bu bağlamda, Phokaia Maltepe Tümülüsü'nde MÖ 2. yüzyılın ilk çeyreğine; İskenderiye buluntularında ise MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen örnekler, formun hem kronolojik olarak uzun süreli kullanıma sahip olduğunu hem de Akdeniz havzası genelinde çok yönlü bir ticaret ve kültürel alışveriş ağı içinde dolaşımda bulunduğunu göstermektedir⁸²³.

Side Liman Gümrük Yapısı'ndan belgelenen Greko-İtalik amphora grubuna ait **Kat.No. 187**, **Kat.No.193** ve **Kat.No.194** olan ağız boyun parçası, kil kompozisyonu bakımından oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu amphoranın makroskobik özellikleri, Ephesos'ta nadiren ele geçen ancak stratigrafik bağlamı sayesinde kesin olarak tarihlendirilebilen bir Greko-İtalik örnekle önemli ölçüde benzeşmektedir. Ephesos buluntusunun MÖ 30/27-

⁸²¹Okan, Atila, Akyol, 2018, **a.g.k.**, 183 vd., fig. 3; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 30, kat. No. 2.

⁸²²Şenol, 2000, **a.g.k.**, 108-112.

⁸²³Okan, Atila, Akyol, 2018, **a.g.k.**, 177; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 133.

MS 23 yılları arasına tarihlendirilmiş olması⁸²⁴, liman gümrük yapısı örneğinin de benzer bir kronolojik aralığa yerleştirilebileceğini göstermektedir.

Ancak bu petrografik uyum, Side'deki söz konusu örneğin yalnızca Batı Akdeniz kökenli amphoralarla değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'in yerel üretimleriyle de belirli düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bu örnek, Greko-İtalik formunun Batı Anadolu ve Kilikia Bölgesi ile olan üretimsel ve ticari ilişkilerine işaret etmenin ötesinde, makroskobik özellikler bakımından bölgesel amphora tipleriyle de dikkat çekici paralellikler sunmaktadır. Özellikle hamur rengi ve kil dokusu, Kilikia üretimi Agora G199 varyantları ile Syedra Tip 6/Kilikia Tip 6 formlarının birinci ve ikinci hamur gruplarıyla yüksek düzeyde benzerlik göstermektedir⁸²⁵. Bu durum, liman gümrük yapısında, Greko-İtalik formlar olarak değerlendirilen bazı örneklerin, Syedra Tip 6/Kilikia Tip 6 grubu içinde daha sonra gelişecek olan form tipolojisinin bir ön evresi (proto-form) olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir. Özellikle **Kat.No.194** olan kulplu ağız-boyun parçası, bu bağlamda öne çıkan nitelikli bir örnektir.

Dolayısıyla, söz konusu amphoraların morfolojik olarak Greko-İtalik gelenek içerisinde değerlendirilmesi mümkün olsa da bölgesel form tipleriyle paylaştıkları yapısal benzerlikler, bunların üretimsel ya da teknolojik anlamda Syedra Tip 6 ile genetik bir bağ taşıyıp taşımadıkları sorusunu ortaya koymaktadır. Bu noktada, yalnızca biçimsel analizlere dayalı bir değerlendirme yetersiz kalmakta; hamur yapısı, mineralojik içerik ve üretim teknolojisine ilişkin çok yönlü petrografik incelemelerle desteklenmiş karşılaştırmalı çalışmaların gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu formların Greko-İtalik mi yoksa Syedra merkezli yerel üretim geleneklerine mi ait olduğu ancak kapsamlı laboratuvar analizleri sonucunda kesinlik kazanabilecektir.

3.6.2. MRA (middle roman amphorae) 3

MRA (Middle Roman Amphora) 3⁸²⁶ başlığı altında değerlendirilen amphora grubu, temel olarak Batı Anadolu kıyılarında MÖ 1. yüzyıldan başlayarak MS 4. yüzyılın başlarına kadar üretildiği anlaşılan ve kronolojik açıdan erken örneklerden geç tip örneklerle kadar bir dizi formu kapsamaktadır. Bu grup içerisinde özellikle Proto-LRA 3

⁸²⁴Bezecky, 2013, **a.g.k.**, pl. 70/204, pl. 70/207, 98.

⁸²⁵Hamur karşılaştırmaları için, Agora G199 ve Syedra Tip 6/ Kilikia Tip 6 formlarının birinci ve ikinci hamur gruplarına bkz.

⁸²⁶Riley, 1979, **a.g.k.**, fig. 83, D 228-235.

tipi olduğu düşünölen Agora F65/66, J46/J47, M45, M125 amphora formlarına ait örnekler yer almaktadır.

Atina Agorası'nda ele geçen amphora formlarını değerdendiren H. Robinson, 1959 tarihli çalışmasında buluntuların stratigrafik konumlarını dikkate alarak bu grubu Agora F65/F66, J46/J47, M45 ve M125 şeklinde sınıflandırmıştır. Her ne kadar bu tip adlandırmalar araştırmacılar arasında yaygın biçimde kullanılıyor olsa da söz konusu formlar arasında kesin çizgilerle ayırım yapmak her zaman mümkün olmamaktadır. Zira bu formlar, tipolojik gelişimlerini Erken İmparatorluk Dönemi'nde başlatmış ve bu süreç, ilerleyen yüzyıllarda kademeli morfolojik değışimlerle devam etmiştir. Bu nedenle, söz konusu formlar bir bütün olarak ele alındığında, aralarındaki geçiş formlarının varlığı, tipolojik sürekliliğin bir göstergesi olarak değerdendirilmesi uygun olabilir.

Bu düşünceden hareketle, MRA 3 grubu hem morfolojik hem de petrografik benzerlikler göz önünde bulundurularak; Agora F65, F66, F65/F66 birleşik formları, Agora J46, J47 ve Agora M45, M125 gibi çeşitli alt tipleri içerecek şekilde tanımlanmıştır⁸²⁷. Bu sınıflandırma zaman içinde farklı araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde ele alınmıştır. Örneğin, S. M. Kilcher söz konusu form serilerini August Type 55⁸²⁸ olarak adlandırırken; S. Lemaître bu grubu LRA (Late Roman Amphora) tiplerinin öncülü niteliğinde olduğunu vurgulamış, MRA (Middle Roman Amphorae) 3 çatısı altında toplamış ve üretim/tedarik sürecini MS 1. yüzyıl başlarından MS 4. yüzyıl başlarına kadar tarihleyerek sistematize etmiştir⁸²⁹. Aynı gruba ait formlar, farklı tipoloji sistemlerinde de çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin, C. Panella tarafından Ostia kazılarında Ostia III, 68⁸³⁰ olarak sınıflandırılmış; D. P. S. Peacock'un tipolojisinde Class 45⁸³¹, J. W. Hayes tipolojisinde Knossos 49⁸³² koduyla yer bulmuş; T. Bezeczky'nin sisteminde ise Bezeczky Type 6⁸³³ olarak tanımlanmıştır.

⁸²⁷Robinson, 1959, **a.g.k.**, pl. 2, pl. 11, pl. 23.

⁸²⁸Martin-Kilcher, 1994, **a.g.k.**, 784-785, Taf. 243/5523-5534.

⁸²⁹S. Lemaître (2001). *Les amphores du Bas-Empire en Méditerranée Occidentale*. Paris: CNRS Éditions, s. 133-137; S. Lemaître (1997). L'Amphore de Type Agora F65/66, Dite "Monoansee" Essai de synthese à partir d'exemplaires Lyonnais. *SFECAG, Actes du Congres Du Mans*, s. 311-320.

⁸³⁰Panella, 1973, **a.g.k.**, 460-462.

⁸³¹Peacock ve Williams, 1991, 188-189.

⁸³²Hayes, 1983, **a.g.k.**, 158, Type 49, Fig. 26, A 105-107.

⁸³³T. Bezeczky (2013b). *The Amphorae Of Roman Ephesus*. P. Scherrer ve R. Sauer (Contributors), *Forschungen in Ephesos XV/1*, Wien, s. 65.

3.6.2.1. *Tipolojisi*

MRA (Middle Roman Amphora) 3 grubuna ait amphoraları genel tipolojisi bakımından değerlendirilirse; dar ve görece uzun bir boyun yapısına sahip olduğu, bununla birlikte gövde ve dudak bölümlerinde zaman içerisinde belirgin stilistik değişimlerin gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Denilebilir ki; bu gruba ait formlar, genel hatlarıyla birbirine oldukça benzese de boyun-omuz birleşimi, gövde konturları ve dip biçimleri açısından küçük fakat tipolojik olarak anlamlı farklılıklar sergilemektedir.

MRA 3 grubuna ait amphoralar, ince cidarlı yapıları, tek kulplu oluşları ve belirgin dik omuz geçişleriyle tipolojik olarak ayırt edilebilmektedir. Gövde formu genellikle oval ya da kalp biçimindedir; dip kısımları ise çoğunlukla küçük, sade ve katkısızdır. Bu ortak morfolojik özellikler, söz konusu amphoraların benzer üretim teknikleriyle şekillendirildiğini ve kullanım amaçları açısından aynı ekonomik-ticari çerçevede değerlendirildiklerini ortaya koymaktadır.

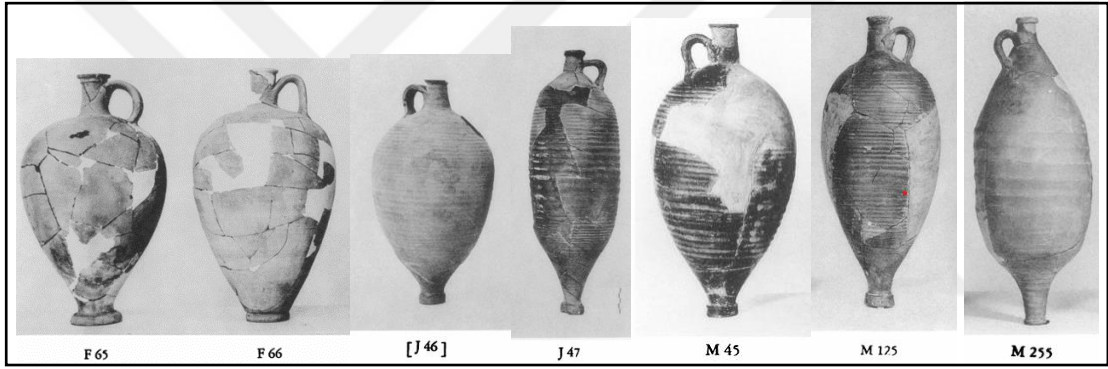
Agora F serisine ait formlar arasında Agora F65, kronolojik olarak serinin bilinen en erken tipini temsil etmektedir⁸³⁴. Bu formu izleyen Agora F66 ile F serisi içinde geç dönem varyantlardan biri olarak değerlendirilen Agora F65/66 tipi, tipolojik gelişim sürecinde birbirine yakın ancak ayırt edilebilir özellikler sergilemektedir. Özellikle F65/66 formunun, F65'in doğrudan bir türevi olduğu anlaşılmakta ve bu iki form arasındaki farklılıklar, yapısal oranlar ve morfolojik detaylar üzerinden kolaylıkla gözlemlenebilmektedir. Örneğin; Agora F65, daha ince cidarlı ve uzun gövdeli bir yapıya sahipken, Agora F65/66 bu karakteristikten farklı olarak daha kısa ve geniş gövdeli bir silüete sahiptir. Ayrıca F65/66 formunun dudak kısmı daha az bombeli olup, geniş açılı bir profil sunar. Kulplar, boynun orta kısmından başlayarak omuz seviyesinde kulak biçiminde dışa doğru kıvrılan ve neredeyse dairesel bir görünüm kazanan özgün bir formda şekillendirilmiştir. Bu kulp yapısı, ayrıca, sadece taşıma işleviyle değil, aynı zamanda formun tanımlanmasında ayırt edici tipolojik bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Agora J46/J47 ve M45, M125 formları, genel olarak Agora F65, F66 grubu ile tipolojik bir bağ içinde değerlendiriliyor olsa da belirgin morfolojik farklılıklar sergilemektedir.

⁸³⁴Bezecky, 2013, **a.g.k.**, 65; E. Kırkanlı (2021). *1977-1988 Erythrai Kazıları Ticari Amphora Buluntuları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lev. 257-Kat. No. 257, 556.

Söz konusu formlar, genellikle 50-53,5 cm arasında değişen yükseklikleriyle tanımlanmakta; omuz geçişlerinde oval bir projeksiyon oluşturmakta ve dip kısımlarına doğru daralan, uzun ve oval bir gövde profili sunmaktadır. Bu formların dipleri, Agora F65/66 grubuna kıyasla daha dar olup, içi boş ve yukarı doğru açılan bir yapı sergilemektedir⁸³⁵.

Her ne kadar MRA 3 grubuna dahil amphoralar arasında ciddi form farklılıkları bulunmasa da morfolojik özellikler dikkate alındığında bu grubu iki alt tip altında değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda, genel yapısal nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu formlar geç antik çağda aynı coğrafi bölgede üretimi yaygınlaşan LRA 3 tiplerinin doğrudan öncülleri olarak değerlendirilmekte ve Proto-LRA 3 şeklinde tanımlanmaları da mümkün görünmektedir.

Şekil 38 Agora F65, F66, J46, J47, M45, M125, M255 Amphoraları (H. S. Robinson, 1959)

3.6.2.2. Üretim alanları

Agora F65/66 formunun üretiminin, başlangıçta Attika Bölgesi'ne dayandığı kabul edilmektedir. Ancak formun geniş dağılımı, üretimin yalnızca Attika ile sınırlı kalmadığını ortaya koymaktadır. Özellikle, Hellenistik Dönem'de Batı Anadolu kıyıları ve Ege Adaları'nda üretim atölyelerinin varlığı, yapılan petrografik analizler ve bağlamsal buluntularla desteklenmiştir. Bu geniş yayılım, Agora F65/66'nın ticari değerinin ve kullanım alanlarının genişlediğine işaret etmektedir.

Ephesos kenti, bu formun üretim merkezlerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Kentteki arkeolojik kazılarda söz konusu forma ait çok sayıda bireyin belgelenmesi, burada yerel üretim atölyelerinin varlığına işaret etmektedir. Aphrodisias, Samos ve Kos

⁸³⁵Robinson, 1959, **a.g.k.**, 17; Panella, 1986, **a.g.k.**, 614; Lemaitre, 1997, **a.g.k.**, 312;
https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/pictures.cfm?id=311
(Erişim Tarihi: 15.06.2025)

adaları da alternatif üretim merkezleri olarak önerilmiştir⁸³⁶. Bazı araştırmacılar tarafından Ephesos ve Aphrodisias dışında formun üretiminin Samos Adası olabileceği öne sürülmüştür⁸³⁷. Ancak araştırmacıların çoğu, Ephesos ve Aphrodisias'ı başlıca üretim merkezleri olarak kabul etmektedir⁸³⁸.

3.6.2.3. Kullanım alanları

Agora F65/66 tipi amphoraların kullanım amacına yönelik en açık veriler, üzerinde tespit edilen grafiti ve kazı kontekstleridir⁸³⁹. Bu amphoralar öncelikli olarak şarap taşımacılığı amacıyla üretilmiştir. Ancak bununla sınırlı kalmamış; zeytinyağı, su ve benzeri sıvıların taşınması ve depolanmasında da kullanılmıştır⁸⁴⁰. Ayrıca, bu amphoralar sıklıkla tarım ürünlerinin depolanmasında ve hatta küçük ölçekli ticaret mallarının ambalajlanmasında tercih edilmiştir. Yine bu amphoraların bulunduğu kazılarda, genellikle ticari bölgelerde ve liman kentlerinde ele geçirilmiş olması, onların ticarete ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

3.6.2.4. Yayılım alanları

Agora F65/66 formu, kronolojik olarak MÖ 330 ile MÖ 150 yılları arasına tarihlendirilmekte olup Hellenistik Dönem'in geniş bir kısmını kapsamaktadır. Atina, Korinthos ve Delos gibi Yunan şehirlerinde stratigrafik olarak belgelenmiştir. Aynı zamanda Batı Anadolu'nun önde gelen merkezlerinden Pergamon, Ephesos ve Aphrodisias'ta yoğun biçimde tespit edilmiştir. Diğer Hellenistik Dönem seramikleriyle karşılaştırmalı tarihlleme yöntemleri kullanılarak, bu amphoraların kullanıldığı kesin zaman aralığı daha da netleştirilmiştir.

Agora F65/66'nın daha sonraki dönemlerde de kullanıldığına dair kanıtlar, özellikle Ephesos ve Kos gibi Ege'nin önemli ticaret merkezlerindeki buluntularından anlaşılmaktadır⁸⁴¹. Batı Anadolu kentlerinden Pergamon, Ephesos ve Aphrodisias'ta

⁸³⁶Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 190; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 153; Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, 66.

⁸³⁷Ladstatter ve Pülz 2007, **a.g.k.**, 422-423; Hautumm 1981, **a.g.k.**, 129-139, Abb. 338-339, 364-367; Grace, 1971, **a.g.k.**, 72, dn. 51. Ayrıca Sciallano ve Sibella 1994, **a.g.k.**, 99; Majcherek, 1993, **a.g.k.**, 218; Bjelajac, 1996, **a.g.k.**, 41.

⁸³⁸H. S. Robinson (1959). Pottery of the Roman Period Chronology. *The Athenian Agora*, Vol. 5, s. (1-149), s. 17; Panella, 1986, **a.g.k.**, 614-615; Scorpan, 1976, **a.g.k.**, 158-159; Opait, 1996, **a.g.k.**, 50-52; Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 189-190; S. Ladstätter (2010). Amphorenproduktion in Ephesos. *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts* 79 içinde, s. 229-242.

⁸³⁹Robinson, 1959, **a.g.k.**, 17, Pl. 2.

⁸⁴⁰J. Y. Empereur ve M. Picon (1989). Les régions de production des amphores impériales, *Revue Archéologique*, 1 içinde, s. 25-46.

⁸⁴¹Monachov, 2016, **a.g.k.**, 96.

stratigrafik katmanlarda belgelenmiştir⁸⁴². Yunanistan’da Atina, Korinthos, Delos gibi merkezlerde yoğun olarak bulunmuştur⁸⁴³. Doğu Akdeniz’de Kıbrıs (Salamis) ve Levant sahil kentlerinden Akko ile Dor’da bu formların yaygın kullanımı belgelenmiştir⁸⁴⁴. Batı Akdeniz’de ise Roma, Ostia ve Kartaca gibi büyük liman kentlerinde oldukça fazla sayıda örnek tespit edilmiştir⁸⁴⁵.

Karadeniz ve Balkanlar’da Nikopolis, Tomis (Romanya) ve Odessa gibi merkezlerde bu forma ait türevler belirlenmiştir⁸⁴⁶. Bu dağılım, formun geniş bir ticaret ağı içinde dolaşımda olduğunu göstermektedir.

3.6.2.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı kazılarında, belgelenen MRA (Middle Roman Amphora) 3 grubu amphoraları, makroskobik değerlendirmeler sonucunda 31 birey dip parçası, 7 farklı hamur grubu altında sınıflandırılmıştır.

Söz konusu gruplandırma, yalnızca hamur özelliklerini değil aynı zamanda morfolojik varyantların dağılımını, aktif olduğu süreleri ve üretim merkezlerini de yansıtmakta faydalı olmuştur.

Aşağıda, her bir hamur grubuna ait amphora form çeşitliliği ile bu formların literatürde önerilen ve bağlamsal buluntularla desteklenen muhtemel üretim merkezlerine ilişkin değerlendirme sunulmuştur.

Formlar	Birey Sayısı	Hamur Grubu (HG)	Tarih Önerisi	Bezecky Tarih Önerisi	Olası üretim merkezleri
Agora F65	1	2HG	MÖ 1. yy.	MÖ 30/27-MS 23 arası	Batı Anadolu (özellikle Ephesos çevresi)
Agora F65	1	3HG	MÖ 1. yy.	MS 23-45 arası	Lykos Vadisi: Tripolis, Hierapolis, Laodikia
Agora F66	1	2HG	MÖ 1. yy.	MÖ 30/27-MS 23 arası	Batı Anadolu (özellikle Ephesos çevresi)

⁸⁴²S. Ladstätter (2005). Spätantike Keramik in Ephesos. *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*, 74, s. 123-141.

⁸⁴³K. W. Slane (1990). The Sanctuary of Demeter and Kore the Roman Pottery and Lamps. *Corinth XVIII/II*, Princeton. s. 202-204.

⁸⁴⁴J. Lemaire (2006). Imported Amphorae from Roman Paphos. *Report of the Department of Antiquities of Cyprus*, s. 133-146.

⁸⁴⁵C. Panella (1989). *Anfore tardo romane a Roma*. Roma: Quasar, s. 27-29.

⁸⁴⁶A. Opait (2004b). The eastern Mediterranean amphorae in the province of Scythia. J. Eiring ve J. Lund (Eds.). *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, Monographs of the Danish Institute at Athens Volume 5*, Athens: Aarhus University Press, s. 293-308.

Agora F65/66	1	5HG	MÖ 1. yy.-MS 1. yy. arası	MÖ 30/27-MS 23 arası	Aphorodisias, Lykos Vadisi: Laodikeia, Hierapolis, Tripolis
Agora F65/66	1	2HG	MÖ 1.yy-MS 1.yy. arası	MÖ 30/27-MS 23 arası	Batı Anadolu (özellikle Ephesos çevresi ve Aphorodisias).
Agora J46/47	12	2HG	MS 2.yüzyıl-Erken 3.yüzyıl	MÖ 30/27-MS 23 arası	Batı Anadolu üretim alanı (Ephesos olasılığı yüksek)
Agora J46/47	1	3HG	MS 2.yüzyıl-Erken 3.yüzyıl	MS 23-45 arası	Lykos Vadisi: Tripolis, Hierapolis, Laodikia
Agora J46/47	2	4HG	MS 2.yüzyıl-Erken 3.yüzyıl	MS 23-45 arası	Ephesos Fabric A
Agora M125	1	2HG	MS Geç 2.yy-Erken 3.yy	MÖ 30/27-MS 23 arası	Batı Anadolu (özellikle Ephesos çevresi)
Agora M255	4	1HG	MS 4.yy(?)	MS 23-45 arası	Ephesos Fabric A
Agora M255	4	2HG	MS 4.yy(?)	MÖ 30/27-MS 23 arası	Batı Anadolu (özellikle Ephesos çevresi)
Agora M255	1	6HG	MS 4.yy(?)	-	Gauloise ya da Van der Werff 3 tipi hamur (İspanyol benzeri) Batı Akdeniz kökenli amphora taklidi olabilir
Agora M255	1	7HG	MS 4.yy(?)	-	Brindisi hamur (İspanya ürünü benzeri) ithal olasılığı

Tablo 2 Liman Gümrük Yapısı, MR 3 Amphoraları hamur gruplarına göre morfolojik, tarihi ve olası üretim bölgelerini gösteren tablo

Yukarıdaki tabloya göre;

Hamur Grupları ve Dağılımı: 2HG ağırlıklı olup 17 bireyle en yaygın hamur grubu olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, özellikle Ephesos ve çevresinde yaygın üretim kalıplarının varlığına işaret eder.

Tipolojik Yoğunluk: Agora J46/47 formu, toplam 15 örnekle en baskın grubu oluşturur; bu da MS 1. yüzyıl sonu-3. yüzyıl başına tarihlenen bu formun Side gibi liman merkezlerinde yaygın dolaşıma sahip olduğunu göstermektedir.

İthal/Taklit Olgusu: Brindisi ve Gauloise ya da Van der Werff 3 tipi hamur örnekleri (7HG, 6HG), formun ithal değilse bile bölgesel pazarlar için taklit olarak üretildiği olasılığını gündeme getirmektedir. Bu da Side Limanı'nın sadece alıcı değil, yeniden dağıtım yapan bir merkez olduğunu ima eder.

Kronolojik Varyasyon: Formlar, MÖ 1. yüzyıldan MS 4. yüzyıla kadar uzanan geniş bir zaman dilimine yayılmıştır. Bu durum liman kullanımının sürekliliği açısından önemli

veriler sunmaktadır. Ayrıca, Geç Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri'nde Menderes Vadisi, Ephesos, Erythrai, Khios ve Kyme gibi bölgelerde benzer üretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği düşünülmektedir⁸⁴⁷.

3.6.3. Dressel 24

Roma İmparatorluk Dönemi'nin ekonomik ağırları içerisinde Batı Anadolu'nun taşıdığı stratejik rol, bu bölgedeki amphora üretim merkezlerinin çeşitlenmesi ve ticaret ağlarına entegre olmasıyla daha görünür hâle gelmiştir. Bu bağlamda öne çıkan form gruplarından biri olan Dressel 24 amphoraları, MÖ 1. yüzyıldan başlayarak MS 3. yüzyılın sonuna kadar uzanan geniş bir zaman dilimi içerisinde üretilmiş ve dağıtımı gerçekleştirilmiş önemli bir amphora türüdür. Özellikle Batı Anadolu'da, Büyük Menderes Nehri havzası çevresinde yoğunlaşan üretim merkezleri, formun köken bölgesine işaret etmekte olup, bu üretimin Doğu Akdeniz üzerinden tüm Akdeniz dünyasına ve hatta Karadeniz havzasına kadar yayıldığı arkeolojik buluntularla belgelenmiştir.

Dressel 24 amphora formu, ilk olarak H. Dressel tarafından tanımlanmış olup, özellikle Peacock ve Williams tipolojisinde Class 57⁸⁴⁸ olarak, Zeest sistematğinde Type 90, Hayes tarafından ise Knossos buluntuları arasında yer alan form, Knossos Type 18⁸⁴⁹ olarak adlandırılmıştır.

3.6.3.1. Tipolojisi

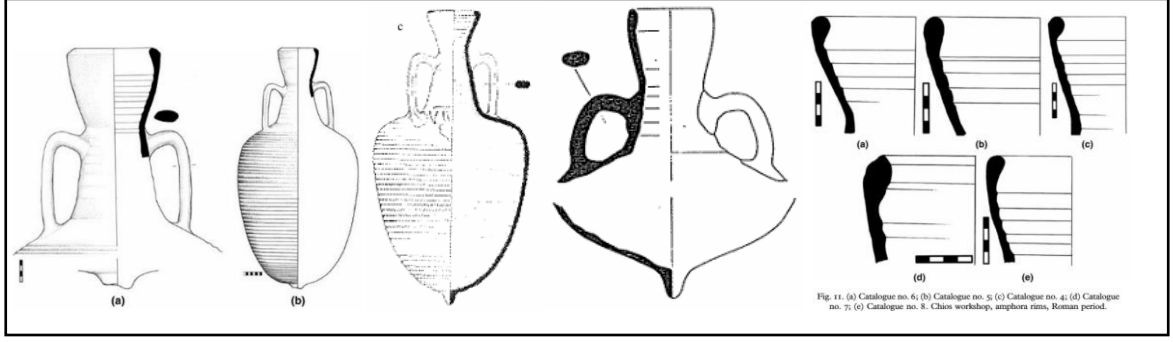
Dressel 24 amphoraları morfolojik açıdan incelendiğinde, dışa genişleyen ve huni biçiminde kavislenen ağız kenarına sahiptir. Ağızdan omuza doğru uzanan uzun ve dar boyun, gövdeye doğru konik biçimde genişlemektedir. Omuz üzerinde başlayan ve dik açıyla yukarıya doğru yükselen kulplar, omuz çizgisi üzerinde son bulur. Gövde ise oval hacimli olup, sivrilmiş bir dip yapısıyla sonlanmaktadır. Bu yapı, amphoranın taşınabilirliği ve istiflenebilirliği açısından fonksiyonel avantajlar sunmaktadır⁸⁵⁰.

⁸⁴⁷A. Opait (2009). Cilician LR Amphora 1?, *Arheologia Moldovei*, XXXII, s. 283-289.

⁸⁴⁸Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 213.

⁸⁴⁹J. W. Hayes (1983). The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The pottery. *Annual of the British School at Athens* 78 içinde, s. 97-169. fig. 22, A 49.

⁸⁵⁰Opait, 2004b, **a.g.k.**, 295; Opait, 2007b, **a.g.k.**, 635-643.

Şekil 39 DR 24 varyantları (A. Opait, 2007, 288; D. P. S. Peacock ve D. F. Williams, 1991, 213; P. Reynolds, 2021, fig .20, 328.)

Formun ağız ve boyun yapısı, geç dönem amphora tiplerinden Late Roman Amphora 2 (LRA 2) ile morfolojik benzerlikler göstermektedir. Bu durum, DR 24 formunun LRA 2 gibi geç dönem formlar için tipolojik bir geçiş evresi oluşturduğunu düşündürmektedir⁸⁵¹.

MS 2. yüzyıla gelindiğinde formda belirgin yapısal dönüşümler gözlenmektedir. Özellikle ağız ile boyun arasındaki geçiş daha keskin bir hâl almakta, ağız kenarlarında iç bükeyleşme başlamakta ve gövde yüksekliği artış göstermektedir. Bu değişim, DR 24 formunda taşınan içeriğin (içki, yağ vb.) değişimine bağlı lojistik taleplerle ilişkilendirilebilir.

Üretimin geç safhalarında, Dressel 24 amphoralarının morfolojik yapısında belirgin tipolojik dönüşümlerin en başında gözlemlenmektedir. MS 3. yüzyılın sonlarına doğru ağız kenarındaki iç bükey yapı daha belirgin hâle gelirken, dış yüzeyde kabartmalı yivlerin varlığı dikkat çekici hâle gelmiştir. Bu döneme ait örneklerde, ağız kısmı iç bükey form kazanırken, dış yüzeyde yer alan kabartmalı yivlerle dekoratif bir nitelik ön plana çıkmaktadır (**Kat.No.229**). Aynı zamanda, gövde formu, önceki evrelerdeki daha silindirik ve dik profilli yapıdan farklı olarak daha küresel ve elipsoidal bir görünüme evrilmiştir. Gövde, silindirik ya da tamamen yuvarlak olmayan ama ovalleşen, yani hem şişkin hem de yanlardan daha yumuşak konturlu bir görünüm kazanmıştır. Dip kısmı ise bu son evrede daha uzun ve silindirik bir yapı sergileyerek hem üretim tekniğindeki değişimlerin hem de kullanım ihtiyaçlarının yansımaları ortaya koymaktadır.

⁸⁵¹Bezeczky, 2013, a.g.k., 72-75.

Bu dekoratif unsurlar, işlevsel olmanın yanı sıra, üretici atölye ya da bölgesel kimliğin ayırt edilmesinde de ipuçları sunmaktadır. Zeest Type 90, Dressel 24 similis D varyantı olarak tanımlanmaktadır ve MS 150-200 arasına tarihlendirilmiştir⁸⁵².

3.6.3.2. Üretim alanları

Günümüze kadar yapılan arkeolojik araştırmalar sonucunda, Dressel 24 tipi Amphoralar'ın MÖ 1. yüzyıldan MS 3. yüzyılın sonlarına kadar üretildiği ve ticaretinin yapıldığı saptanmıştır.

Petrografik çalışmalar, bu amphora tipinin Menderes Vadisi ve Ephesos çevresinde üretildiğini ortaya koymuştur⁸⁵³. Ayrıca, Geç Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri'nde Menderes Vadisi, Ephesos, Erythrai, Khios ve Kyme gibi bölgelerde benzer üretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği düşünülmektedir⁸⁵⁴.

3.6.3.3. Kullanım alanları

Dressel 24 amphora formunun kesin içerik ve kullanım amacı arkeolojik açıdan henüz tam anlamıyla sabitlenmiş olmamakla birlikte, morfolojik özellikleri, yayılım coğrafyası ve özellikle üretim merkezleriyle ilişkili antik kaynaklar, bu formun içerdiği ürünler hakkında çeşitli hipotezlerin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle Batı Anadolu'daki üretim merkezlerinde ortaya çıkarılan bireyler ve bu bölgenin antik dönem tarım-ekonomi profili, formun büyük ölçüde şarap, balık ürünleri, tuzlanmış deniz mahsulleri ve yerel gıda maddeleri taşımada kullanıldığı yönündeki değerlendirmeleri güçlendirmektedir. Bunun diğer bir kanıtı olarak; Dressel 24 tipi için bilinen fırınların çoğunun, Klazomenai veya Erythrai gibi şarap üretimiyle ün yapmış şehirlerde keşfedilmesini gösterebiliriz. Bu nedenle, içerik olarak en olası ürün şarap gibi görünmektedir. Az sayıda amphora Monte Testaccio'da ele geçmiştir. Bu amphoraların üzerindeki boya yazıtlar düzenli olarak Yunanca yazılmıştır. Aynı yerde bulunan iki amphorada ise Latince yazıtlar görülmekte olup, bunlarda "oleum" (zeytinyağı) ifadesinin geçtiği belirtilmiştir⁸⁵⁵. Ancak bu Latince yazıtların birincil olmayıp, sonradan eklendiği düşünülmektedir. Söz konusu amphoraların Doğu Akdeniz'in Yunanca

⁸⁵²A. Opait (2007). From DR 24 to LR 2? In M. Bonifay and J.-C. Trégliat (Eds.), *LRCW 2. BAR Int Ser* 1662 (II), s. 627-643. England, Oxford, Archaeopress. fig. 8.42.

⁸⁵³Bezczky, 2013, 73-74.

⁸⁵⁴A. Opait (2009). Cilician LR Amphora 1?, *Arheologia Moldovei*, XXXII içinde, s. 283-289.

⁸⁵⁵C. Carreras-Monfort (1999). Miscelanea: las otras anforas del Monte Testaccio. En J. M. Blázquez Martínez ve J. Remesal Rodríguez (Eds.) *Estudios sobre el Monte Testaccio* (Roma) 1, Barcelona: Torricci, (s. 91-98), s. 97-98.

konusulan bölgelerinden gelmesi ve üzerlerinde genellikle Yunanca yazıtlar taşıması, içerik bağlamında şarabın öncelikli ürün olduğunu desteklemektedir.

Dressel 24'ün, içeriğinde taşınan ürünlerin (muhtemelen şarap, zeytinyağı veya balık ürünleri) yüksek talep gördüğünün de göstergesidir.

Bu bağlamda, Dressel 24 formu yalnızca bir taşıma kabı olarak değil, Batı Anadolu'nun zengin tarım ürünlerinin ve işlenmiş mallarının Akdeniz ve Karadeniz havzasına ihraç edilmesinde kullanılan stratejik bir araç olarak değerlendirilmelidir. Formun içeriği bağlamında şarap kadar balık ürünleri ve deniz mahsullerinin varlığı, formun çok amaçlı ve çok merkezli kullanım karakterine işaret etmektedir. Özellikle istiridye gibi hızlı bozulabilen gıdaların tuzlu soslar içinde korunarak gönderildiği bu sistem, amphora formunun hem lojistik hem de kültürel değerini artırmaktadır.

A. Opait'in, Dressel 24 tipi amphora grubunun kullanımı ile bağlantılı olarak değerlendirdiği farklı bir bakış açısı bulunmaktadır. Araştırmacı, minyatür amphoralar olarak tanımladığı bu kapları, Hellenistik Dönem'de Atina'da kullanılmış olan *ampullae* geleneğiyle ilişkilendirir⁸⁵⁶. Söz konusu bu küçük kaplar, genellikle oval gövdeli, uzun boyunlu ve genişleyen tabanlı form özellikleriyle, büyük amphoraların birer minyatür replikası görünümündedir. Ancak fonksiyonel açıdan incelendiğinde, bu formlar yalnızca içerik taşıma amacıyla değil, aynı zamanda mezar hediyesi olarak da kullanılmış olabilirler.

Bu bağlamda, Campus Martius'ta ele geçen ve yaklaşık MS 365 yılına tarihlenen bir yazıtta yer alan “*De ampullis placuit ut post degustationem possessori reddantur*” “*Ampullae'lerle ilgili olarak, içerik tadıldıktan sonra sahiplerine iade edilmelerine karar verilmiştir*” ifadesi, bu kapların taşınabilir örnek kaplar olarak kullanıldığını ortaya koyar⁸⁵⁷. Metinde geçen “degustatio” terimi, içeriklerin yalnızca ticari amaçla değil, aynı zamanda kalite kontrolü için test edildiğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, söz konusu minyatür kapların, örneğin düz tabanlı kavanozlar yerine, seçilmesinin nedeni hem amphora formunun taşıdığı anlam hem de kolay taşınabilirlik olabilir.

⁸⁵⁶A. Opait (2011). Amphorae Of Dressel 24 *Similis* Type In The Central Aegean Area (Chios-Erytraï-Kyme). The Annual of the British School at Athens, Vol. 106, (s. 275-323), 286, fig. II.

⁸⁵⁷J. Theodore Peña (2007). Roman Pottery in the Archaeological Record. Cambridge.

3.6.3.4. Yayılım alanları

Üretilen bu amphora türü, Doğu Akdeniz başta olmak üzere, Akdeniz'in genelinde ve Karadeniz Bölgesi'ne ihraç edilmiştir⁸⁵⁸. Özellikle liman kentlerinde ele geçen buluntular, formun ticaret gemileriyle taşındığını ve farklı bölgelere aynı anda ulaştığını göstermektedir.

Dressel 24 amphoralarının yayılım süreci, yalnızca üretim bölgelerinin değil, aynı zamanda formun ticaret güzergâhları üzerindeki etkisini ve Roma Dönemi'ne özgü ekonomik dinamikleri gözler önüne sermektedir. Arkeolojik kazılarda ele geçen kesin tarihli örnekler, bu formun MÖ 1. yüzyıl öncesinde şekillenmeye başladığını ve MS 3. yüzyıl ortalarına kadar kullanımda kaldığını göstermektedir. Buluntu kontektleri, yalnızca Akdeniz dünyasıyla sınırlı kalmayıp, Karadeniz havzası, Levant, Kuzey Afrika ve Tuna hinterlandı gibi farklı bölgelere uzanan geniş bir coğrafyaya işaret eder.

Dressel 24 amphoraları, üretim alanları olan Batı Anadolu'dan başta Doğu Akdeniz olmak üzere, Adriyatik, Ege, Güney İtalya, Kuzey Afrika ve Karadeniz havzalarına kadar geniş bir coğrafyada belgelenmiştir⁸⁵⁹. Bu yayılım, Roma'nın ekonomik merkezîleşme politikaları doğrultusunda, yerel üretimlerin imparatorluk genelinde dolaşıma girmesi sürecinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Batı Anadolu kıyılarındaki kentlerden başlayarak Kuzey Afrika, Batı Akdeniz ve Karadeniz gibi uzak coğrafyalara ihracat yapılmıştır⁸⁶⁰. Karadeniz kıyılarında ve Ege, Binhgazi ve Ostia'da yaygındır⁸⁶¹.

Kara Tobe, Kalos Limen, Kutlak, Chaika, Vani, Tanais, Miletos ve Pompeii gibi yerleşim alanlarında da benzer nitelikteki örneklerin bulunması ve bu buluntuların ait olduğu tabaka verileri, söz konusu amphoraların MÖ 1. yüzyıl sonu ile MS 1. yüzyıl arasına tarihlendirilmesini sağlamıştır⁸⁶².

⁸⁵⁸A. Opait (2018). Local and imported wine at Pompeiopolis, Paphlagonia, *RCRF Acta* (45) içinde, s. 701-713.

⁸⁵⁹Opait, 1980, 299, Pl. IV/3, 5; Dyczek, 1999, 136-152, Fig. 132/a; Suceveanu, 2000, 174-175, Pl. 85/LXI.

⁸⁶⁰Manacorda 1975, **a.g.k.**, 378-383, lev. XCVII-XCIX; Bruno, 1997, **a.g.k.**, 525; Rizzo 2003, **a.g.k.**, 156, 170; Auriemma-Quieri, 2004, **a.g.k.**, 50, fig. 10; Tomber, 2006, **a.g.k.**, 165, XX-XXII; Opait, 2009, **a.g.k.**, 157-158.

⁸⁶¹Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 213.

⁸⁶²Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 199.

3.6.3.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Liman Gümrük Yapısı'nda belgelenen minyatür amphora örneklerinden **Kat.No. 228** morfolojik özellikleri bakımından A. Opait'in tipolojik sistematigi çerçevesinde "e varyantı" ile uyum göstermektedir⁸⁶³. Diğer bir örnek olan **Kat.No.229** ise yine aynı sınıflandırmada "a varyantı"nı temsil etmektedir.

MS 50-100 yılları arasına tarihlenen "e varyantı", Atina Agora'da ele geçen ve Agora P 12467 envanter numarasıyla kayıtlı olan Dressel 24 *Similis* küçük varyantı ile tipolojik benzerlik göstermektedir⁸⁶⁴. Öte yandan, "a varyantı"na yakın bir örnek, Khios'ta bulunmuş olup, muhtemelen Kyme üretimi olan ve MS 254 yılına tarihlenen dipintolu bir amphora formu ile temsil edilmektedir⁸⁶⁵. Ayrıca, Atina Agorası'nda belgelenen ve MS 2. yüzyıl ile Erken 3. yüzyıl arasına tarihlendirilen Agora J50 kodlu amphoranın dudak morfolojisi, "a varyantı" ile dikkat çekici benzerlikler arz etmektedir⁸⁶⁶.

MS 1. yüzyılın ikinci yarısından MS 3. yüzyıl başlarına kadar tarihlendirilen Dressel 24 *Similis* Tip D varyantı amphora formu, Side Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen örneklerle Parion yerleşiminde belgelenen buluntular arasında dikkat çekici morfolojik benzerlikler sunmaktadır. Bu benzerlik temel alınarak, Side Limanı'nda belgelenen bir örnek **Kat. No. 228** olarak kodlanmış; Khios, Kyme ve Erythrai gibi Batı Anadolu üretim merkezleriyle ilişkilendirilen bu formun, Parion buluntularıyla paralellik gösterdiği değerlendirilmiştir⁸⁶⁷.

Parion yerleşiminde MS 2. yüzyıl ortalarından MS 3. yüzyılın ikinci yarısına kadar kullanımda olduğu saptanan bir başka varyant ile Side Liman Gümrük Yapısı'nda belgelenen ikinci örnek arasında da tipolojik düzeyde güçlü benzerlikler gözlemlenmiştir. Bu ikinci örnek, **Katalog No. 229**⁸⁶⁸ numarasıyla tanımlanmış olup Khios, Kyme, Erythrai ve olasılıkla Ephesos üretim merkezlerine ait formlarla örtüşen nitelikler

⁸⁶³Opait, 2011, **a.g.k.**, 286, fig. II/e; P. Reynolds (2021). *The oil supply in the Roman East: identifying modes of production, containers and contents in the eastern Empire*. D. Bernal-Casasola, M. Bonnifay, A. Pecci ve V. Leitch (Eds.), Roman and Late Antique Mediterranean Pottery 17, Authors and Archaeopress, (s. 307-354), s. 328.

⁸⁶⁴Reynolds, 2021, **a.g.k.**, 327; Opait, 2011, **a.g.k.**, 285 vd.

⁸⁶⁵Reynolds, 2021, **a.g.k.**, 327.

⁸⁶⁶H. S. Robinson (1959). Pottery of the Roman Period: Chronology. The Athenian Agora, *JSTOR* Vol. 5, Princeton: New Jersey, pl. 11

⁸⁶⁷Akkaş, 2020, **a.g.k.**, Kat. No.133, 216.

⁸⁶⁸Akkaş, 2020, **a.g.k.**, Kat. No. 125, 203.

taşımaktadır. Bu durum, söz konusu varyantın Side Limanı'nda da kullanıldığına işaret etmektedir.

Her iki buluntu da Side Liman Gümrük Yapısı'nda tespit edilen amphora repertuvarının Batı Anadolu'daki üretim merkezleriyle olan ticari ilişkilerini açıkça ortaya koymaktadır. DR 24 *Similis* varyantına ait örneklerin aynı yapısal bağlam içerisinde belgelenmiş olması ise bu amphora tipinin MS 1. yüzyıl sonlarından itibaren kullanıma girdiğini ve MS 3. yüzyılın ikinci yarısına dek Side'de varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu durum, Side Limanı'nın uzun süreli ithalat faaliyetlerine ev sahipliği yaptığını ve özellikle Batı Anadolu kökenli ürünlerin Doğu Akdeniz'e dağıtımında önemli bir rol üstlendiğini düşündürmektedir.

3.6.4. Knidos

Geç Knidos Amphoralar olarak sınıflandırılan bahsi geçen amphoraların bilinen diğer isimlendirmeleri, Pompeii 38⁸⁶⁹, Mau 38, Zeest 48⁸⁷⁰, Bezczy Type 3 ve Augst 50'dir⁸⁷¹.

3.6.4.1. Tipolojisi

Knidos amphoraları morfolojik yapısıyla hem üretim merkezlerinin karakteristik özelliklerini hem de tipolojik gelişimini yansıtan belirgin ayrıntılar sergiler. Ucu hafifçe yuvarlatılmış biçimde tasarlanmış ağız kenarına, ağız bölümünden itibaren gövdeye geçişi sağlayan dar ve silindirik yapıdaki boyuna, oval kesitli kulplara, plastik halka eklentili sivri kaideye ve ovoidal gövdeye sahiptir⁸⁷².

Formun en dikkat çekici unsurlarından biri, formun kendine özgü dip görünümüdür. Üretim süreçleri boyunca ağız, boyun ve gövde oranlarında olduğu gibi dip formu tipolojisinde de dikkat çekici bir evrim kendini göstermektedir. MÖ 4. yüzyılın sonlarından itibaren, bu amphoralarda gözlemlenen hafif konkav (oyuk) yüzeyli topaç biçimli kaide, formun ilk standartlaşmış dip varyantı olarak karşımıza çıkar. Bu erken

⁸⁶⁹Panella 1986, **a.g.k.**, 621.

⁸⁷⁰I. B. Zeest (1960). *Keramicheskaia tara Bospora*. Moskva: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 159, Taf. XXIII.

⁸⁷¹Martin-Kilcher 1994, **a.g.k.**, 439, Fig. 198, 1, 440; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 169; Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 160.

⁸⁷²Şenol, 2000, **a.g.k.**, 169.

evrede dip yapısı, görece kısa ve düşük profilli olup, üretim tekniği açısından basit bir dönüşle şekillendirilmiştir⁸⁷³.

MÖ 3. yüzyılda karınlı ve geniş boyunlu formda üretilen amphora form, MÖ 2. yüzyıla gelindiğinde boyca uzamakta, gövdeleri incelmekte ve kulplarında belirgin biçimde Rhodos karakteristikleri görülmektedir⁸⁷⁴. Bu morfolojik evrim, bölgenin MÖ 188-167 yılları arasında Rhodos'un siyasi ve ekonomik etkisi altında kalmasıyla doğrudan ilişkilendirilmektedir⁸⁷⁵. Rhodos'un bu dönemde Anadolu'nun güneybatısındaki bazı kıyı yerleşimlerinde kurumsallaşmış ticaret ağları ve üretim organizasyonu oluşturduğu, arkeolojik buluntularla da desteklendiği bilinmektedir.

Bu morfolojik ve siyasal dönüşüm süreci, Roma İmparatorluk Dönemi'nde daha karmaşık bir üretim yapılanmasına evrilmiş olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Reşadiye atölyeleri, bu dönemde yalnızca geleneksel Knidos formunun farklı tiplerini değil, aynı zamanda Dressel 2-4 ve Geç Rhodos tipi amphoralar gibi farklı bölgesel kökenlere ait form varyantlarını da ürettiği bilinmektedir.⁸⁷⁶ Aynı atölye yapısı içerisinde bu denli farklı form özellikleri taşıyan amphoraların bir arada üretilmesi hem yerel üretimin esnekliğini hem de bölgenin imparatorluk içi ekonomik düzenlemesini ortaya koymaktadır. Ancak bu durum, farklı isimlendirmelerle literatüre geçmiş amphora tiplerinin ayırt edilmesini güçleştirmekte ve özellikle form-analiz odaklı tipolojik sınıflandırmalarda karışıklıklara neden olabilmektedir.

Tipolojik evrim, MÖ 1. yüzyıldan itibaren, bu amphoraların hacimlerinde de gözlemlenebilmektedir. Küçük boyutlu amphora üretimine geçildiği anlaşılmaktadır. MÖ 2. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, plastik halka daha keskin hatlı ve belirgin bir yapıya dönüşmüş; bu halkanın altındaki çıkıntı, aşağıya doğru daha fazla uzatılarak form, görsel anlamda olgunlaşmış bir karakter kazanmıştır⁸⁷⁷.

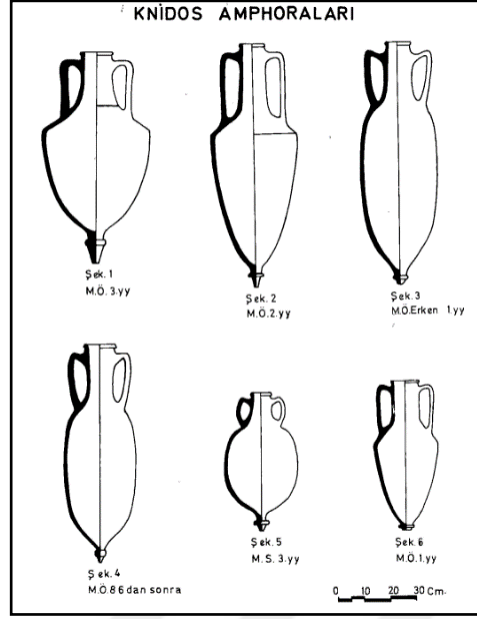
⁸⁷³Şenol, 2009, a.g.k., 126-130; Şenol, 2000, a.g.k., 169; Akkaş, 2020, a.g.k., 160-161.

⁸⁷⁴Bezeczy, 2013, a.g.k., 53.

⁸⁷⁵T. O. Alpözen (1975). Bodrum Müzesi Amphoraları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, *Belleten* XXII-2, (s. 5-32), levha 3, s. 9, 20; Şenol, 2000, a.g.k., 129-130.

⁸⁷⁶E. Dünder (2013). Remarks on the possible uses of a Late Cnidian stamped amphora from Patara. *Adalya*, 16 içinde, s. 167-175.

⁸⁷⁷U. Orhan (2023). *Amphora Buluntuları Işığında Phaselis'in Akdeniz Ticaretindeki Yeri*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, s. 104-107.

Şekil 40 Knidos Amphoraları tipo-kronolojik değişimleri (T. O. Alpözen, 1975, levha 3, 20.)

3.6.4.1.1. Küçük Knidos Amphoraları Tip B

Küçük Knidos Amphorası Tip B, ağız, boyun, kulp ve gövde oranları açısından, MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen klasik Knidos amphora formlarıyla tipolojik bir süreklilik sergilemektedir⁸⁷⁸. Bu tipolojik süreklilik, ağız, boyun, kulp ve gövde özellikleri bakımından hem standart Knidos amphoralarıyla hem de üretici mühürlerinden tanınan Zenon Amphoraları ile tipolojik benzerlikler taşıması ile kendini göstermektedir. Bununla birlikte, sahip oldukları küçük ebatlar, bu grubu gerek Knidos'un klasik form standartlarından gerekse Zenon üretimi amphoralardan ayırt edici kılmakta; bu varyantları özgün bir alt form olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır⁸⁷⁹. Morfolojik bakımdan, özellikle kısalmış boyun, kompakt gövde hacmi ve oranlı dip yapısı ile standart formların minyatürize edilmiş bir uyarlaması niteliğinde demek mümkün olmaktadır.

Küçük Knidos Amphorası Tip B'nin ticari işlevinin yanı sıra, ölçü kabı, örnek gönderimi ya da yüksek değerli içeriklerin taşınmasına özgü kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Bu özel form, Knidos amphoraları arasında alt tipolojik bir grup olarak

⁸⁷⁸C. Zoroğlu, E. M. Doksanaltı (2020). Yeni Bir Knidos Amphora Tipi: Küçük Knidos Amphoraları. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (TTK) *Belleten* Cilt 84, Sayı: 300 içinde, (s. 503-542), s. 511, 525, Katalog Numarası: 5 (fig.10).

⁸⁷⁹E. M. Doksanaltı, İ. Karaoğlu ve C. Zoroğlu (2019). The Small Knidian Amphora Types. D. Malfitana, J. Poblome ve J. Lund (Eds.), *HEROM Journal on Hellenistic and Roman Material Culture*, Volume 8, (s. 283-316), s. 285.

değerlendirilmiş hem morfolojik hem de işlevsel özellikleri itibarıyla bağımsız bir inceleme başlığı altında ele alınmayı gerekli kılmıştır. Bu durum, Knidos üretim repertuvarının ne denli çeşitlilik gösterdiğini ve standart form dışında özel amaçlı üretimlere de olanak tanıdığını ortaya koymaktadır.

3.6.4.1.2. Geç Knidos Amphoraları

Knidos amphora üretimi, Hellenistik Dönem boyunca belirgin bir biçimsel standartlık sergilerken, Roma İmparatorluk Dönemi'ne geçişle birlikte morfolojik açıdan önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönüşüm, “Geç Knidos Amphoraları” olarak adlandırılan ayrı bir tipolojik sınıflamanın oluşmasına yol açmıştır. Söz konusu formlar, klasik Knidos amphora prototiplerinden hem üretim tekniği hem de tipolojik yapı açısından ayrılmaktadır⁸⁸⁰.

Geç Knidos Amphoraları, tipolojik olarak ağız, boyun, gövde ve dip bileşenlerinde gözlemlenen karakteristik nitelikleriyle ayrıştırılmaktadır. Bu döneme tarihlenen örneklerin en belirgin özelliği, kanonik (içbükey kavisli) dışa çekik, ucu yuvarlatılmış ağız kenarı, uzun ve dar silindirik boyun yapısı ile son bulan ovoidal (yumurta biçimli) gövde formudur. Amphoranın alt bölümü ise genellikle plastik bir halka ile çevrili, içi dolu, üçgen kesitli ve karakteristik kaide elemanı ile son bulmaktadır. Bu morfolojik yenilikler, üretim merkezindeki teknik bilgi birikiminin değişen tedarik ve taşıma ihtiyaçlarına adaptasyonunu gösterdiği düşünülebilir.

Tip I Amphoraları

Geç Knidos sınıflamasının ilk grubu olarak değerlendirilen Geç Knidos Tip I örnekleri, Erken İmparatorluk Dönemi'nin morfolojik geçiş özelliklerini yansıtmaktadır. Tip I örneklerinde gövde, yüksek omuzlu, belirgin derecede ovoidal, yani yukarıdan aşağıya doğru genişleyip sonra sivrilen bir yapı sergiler. Tutamaklar ise içi dolu, uca doğru sivrilen ve omuzun hemen altından başlayarak boyun başlangıcına kadar uzanan bir düzenleme göstermektedir. Bu formda plastik halka eklentisi genellikle daha sade tutulmuş, ancak dip kaidesi belirgin biçimde kalıpla şekillendirilmiştir.

⁸⁸⁰Doğer, 1990, **a.g.k.**, 92; Tuna, Empereur-Picon, Doğer, 1987, **a.g.k.**, 48; Cankardeş-Şenol, 2006, **a.g.k.**, 70; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 126; Sakarya, 2016, **a.g.k.**, 56.

Tip II Amphoraları

Knidos üretiminin Roma Dönemi'ndeki asıl gelişimi, Geç Knidos Tip II grubu ile temsil edilmektedir. Gövde, alt bölüme doğru belirgin biçimde konikleşen, üst kısımlarda omuz geçişi zayıf, düzgün cidarlı ovoidaldır. Ağız ve boyun, dışa doğru genişleyen, kanonik profilli, dudak kısmı yuvarlatılmış ve kalınlaştırılmış kenarlı; dar, uzun ve silindirik görünümündedir. Kulplar, gövdeye hafif yukarıdan çıkan, içi dolu ve kalın kesitli; omuza birleşim yerinde belirgin bir kalınlaşma izlenir. Dip kısmı, Knidos amphoralarındaki en karakteristik özellik bu bölümde gözlenmektedir. Dip, gövdeye doğru genişleyen, plastik bir halka eklentisiyle çevrilidir. Bu halkanın merkezinde sık bir oyuk bulunur; dip ise genellikle konik ve sivrilen bir biçimde sonlanır. Bu yapı, bazı araştırmacılar tarafından "kozalak dipli" olarak adlandırılmaktadır⁸⁸¹.

3.6.4.2. Üretim alanları

Knidos Antik Kenti, güneybatı Anadolu kıyılarında, bugün Datça Yarımadası'nın Dalyan Burnu olarak adlandırılan noktada yer almaktadır. Knidos'un ticari limanı ve stratejik konumu, Antik Dönem'de deniz ticaretinin önemli bir merkezi haline gelmesini sağlamıştır. Bu bölgenin ticaretteki etkisi, özellikle kendi adını taşıyan ve üretimini gerçekleştirdiği amphoralar aracılığıyla takip edilebilmektedir.

Knidos amphoralarının üretim sürecine ilişkin erken dönem araştırmalar, bu formun kronolojisini genellikle MÖ 3. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir⁸⁸². Ancak, son yıllarda Datça Yarımadası'nın Reşadiye Bölgesi'nde, özellikle Hızırşah Köyü yakınlarındaki Kiliseyanı mevkiinde yürütülen yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazılar, bu varsayımı önemli ölçüde değiştirmiştir⁸⁸³. Söz konusu alanda tespit edilen yoğun miktarda amphora atölyesi kalıntısı, üretim süreciyle doğrudan ilişkili fırın yapıları ve seramik atıkları, Knidos amphora üretiminin sanıldığından çok daha erken bir tarihte, MÖ 6. yüzyılda başladığını ortaya koymaktadır⁸⁸⁴. Aynı zamanda bu üretim faaliyetlerinin MS

⁸⁸¹Sibella, 2002, **a.g.k.**, fig. 8.

⁸⁸²V. R. Grace (1934). Stamped Amphora Handles Found in 1931-1932. *Hesperia* 3/3 içinde, (s. 197-310), s. 241-242; Delos XXVII, 317; J. Y. Empereur ve A. Hesnard (1987). Les Amphores Hellénistiques, *Céramiques Hellénistiques et Romaines* II, Paris 1987, (s. 9-70), s. 17, 21; V. R. Grace (1979). Amphoras and the Ancient Wine Trade, Excavations of the Athenian Agora. Picture Book No. 6, Princeton: New Jersey, Fig. 64.

⁸⁸³J. Y. Empereur (1988). Producteurs d'amphores dans les ateliers de Reşadiye (Péninsule de Datça), *AST* 6 içinde, s. 159-163; N. Tuna (1987). İonia ve Datça Yarımadası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları, 1985-1986. *AST*, (V) 1, s. 303-357.

⁸⁸⁴Empereur, 1988, **a.g.k.**, 159.

7. yüzyıla kadar kesintisiz biçimde devam ettiğine dair bulgular, Knidos'un antik Akdeniz çerçevesinde yalnızca bir ticaret merkezi değil, aynı zamanda uzun ömürlü bir seramik üretim sahası olarak da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir⁸⁸⁵. Bu veriler ışığında Knidos, Akdeniz dünyasında en uzun süreli amphora üretimi gerçekleştiren merkezlerden biri olarak öne çıkmakta; üretim pratiğindeki süreklilik hem ekonomik hem de kültürel açıdan bölgenin istikrarlı yapısını yansıtmaktadır⁸⁸⁶.

Özellikle, Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri boyunca Rhodos ile birlikte şarap ve amphora üretiminde öne çıkmış ve pazarın en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Şüphesiz ki, Hellenistik Dönem'de şarap talebinin artması ile birlikte bağcılık faaliyetlerine verilen önem de artmış olmalıdır. Bu sebeple, kent, bu ticari etkinliğini düzenlemek amacıyla, MÖ 4. yüzyılın sonlarından itibaren ürettiği amphoraları mühürleme sistemiyle denetlemeye başladığı görülmektedir⁸⁸⁷. Formun, Knidos'ta ve Reşadiye Yarımadası'nın ortasında yer alan Kiliseyanı Mevkii'nde, Hellenistik Dönem'de yoğun olarak üretilmeye devam ettiği bilinmektedir⁸⁸⁸.

3.6.4.3. Kullanım alanları

Antik kaynaklarda sıkça değinilen, deniz suyu ile karıştırılmış Knidos şarabının taşınmasında kullanıldığı anlaşılmaktadır⁸⁸⁹. Bu karakteristik amphoraların büyük bir kısmı şarap taşımak için kullanılmış olsa da zeytinyağı ve çeşitli diğer ürünlerin de bu kaplar içerisinde taşındığı düşünülmektedir⁸⁹⁰.

3.6.4.4. Yayılım alanları

Bölgenin ünlü tatlı şarapları kadar, deniz suyu eklenerek daha uygun maliyetle üretilen şarapların da geniş bir coğrafyada talep görmesi, bu ürünlerin nakliyesi için kullanılan

⁸⁸⁵Tuna, 1988, **a.g.k.**, 141-158; N. Tuna, J. Y. Empereur, M. Picon ve E. Doğer (1987). Rapport Préliminaire de la Prospection Archéologique Turco-Française des Ateliers d'amphores de Reşadiye-Kiliseyanı, sur la Péninsule de Datça. B. Remy (Ed.), *Anatolia Antiqua/Eski Anadolu. Varia Anatolica* 1, Paris, (s. 47-52), s. 48.

⁸⁸⁶E. Dünder (2012b). *Patara Kazılarında Ele Geçen (1989-2010 Yılları) Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem Ticari Amphoralar ve Amphora Mühürleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 70.

⁸⁸⁷Şenol 2000, **a.g.k.**, 169.

⁸⁸⁸Şenol, 2000, **a.g.k.**, 169.

⁸⁸⁹Strabon, 1993, **a.g.k.**, 196, 14,1,15; I. K. Whitbread (1995). *Greek Transport Amphorae: A Petrological and Archaeological Study*. Athens: British School at Athens, s. 68.

⁸⁹⁰Hisarönü, Turgut ve Kallipolis'de birçok seramik üretim atölyelerine ve depozit malzemeye rastlanılmıştır bk. Empereur ve Picon, 1986, **a.g.k.**, 116-118; Tuna, 1988, **a.g.k.**, 141-158; Empereur, 1988, **a.g.k.**, 159-164; Empereur ve Tuna 1989; **a.g.k.**, 277-299; Tuna ve Empereur, 1990, **a.g.k.**, 155-179; Cankardeş-Şenol, Şenol ve Doğer, 2004, **a.g.k.**, 353-359.

amphoraların ticari açıdan önemini artırmıştır. Bu amphoralar, Doğu Akdeniz merkezleri başta olmak üzere, Batı Akdeniz, Ege ve Karadeniz Bölgeleri'ne yoğun şekilde ihraç edilmiştir⁸⁹¹.

Geç Knidos amphoralarının benzerleri, Pompeii'de⁸⁹² ve İskenderiye Müzesi'nde⁸⁹³ MS 1 ve 3. yüzyıla tarihlenmiş örneklerde rastlanmıştır⁸⁹⁴. Alanya Müzesi'nde ve Bodrum'da MS 1.-3. yüzyıllar arasına⁸⁹⁵, Al-Zarqa'da MS 2.-3. yüzyıla⁸⁹⁶, Patara'da MS 3. yüzyıla⁸⁹⁷ tarihlenmektedir. Ksanthos'ta MS 3.-4. yüzyıllar arasına⁸⁹⁸, Grado Batığı'nda MS 2.-3. yüzyıllar arasına⁸⁹⁹ ve Kythera'da MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁹⁰⁰.

3.6.4.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı Knidos amphora grubunda beş birey kulplu ağız boyun parçası, sekiz birey dip parçası yer almaktadır. Bunlar içerisindeki en erken örnek *Küçük Knidos Amphora Tip B* grubuna dahil edilen kulplu ağız boyun parçası ve dip parçaları mevcuttur (**Kat.No.231** ve **Kat.No.232**). Benzeri, Marmaris Kalesi ve Müzesi'nde bulunan N4 Mezar buluntusu *Küçük Knidos Amphora Tip B grubu* olarak tanımlanan amphora örneği, MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir⁹⁰¹. Ephesus'da MÖ 3. yüzyıldan itibaren görülen MÖ 30/27 ile MS 23 arasına tarihlendirilen Knidos amphoraları ile arasında hamur kompozisyonları bakımından benzerlikler olduğu görülmektedir⁹⁰² (**Kat.No.232**).

Side Liman Gümrük Yapısı'nda belgelenen Knidos menşeli amphora parçaları arasında yer alan **Kat.No.233** ve **Kat.No.234** numaralı örnekler, morfolojik bakımından Knidos üretimi Zenon A Tipi Amphora grubu ile yakın benzerlikler göstermektedir⁹⁰³. Bu form, tipolojik olarak MÖ 280-275 yıllarına tarihlenen erken Knidos amphora repertuarı

⁸⁹¹Cankardeş-Şenol, 2006, **a.g.k.**, 69-77; Grace, 1934, **a.g.k.**, 241-275; Cankardeş-Şenol, 2015, **a.g.k.**, 169-188.

⁸⁹²Panella, 1986, **a.g.k.**, 621, fig. 18.

⁸⁹³Şenol, 2018, **a.g.k.**, 402-405, fig. 335-338

⁸⁹⁴Empereur ve Hesnard, 1987, **a.g.k.**, 62-63, Pl. 4, 16; Şenol 2009, **a.g.k.**, 129; Şenol, 2000, 406, **a.g.k.**, fig. 339-340.

⁸⁹⁵Alpözen, Özdaş ve Berkaya 1995, **a.g.k.**, 91, env. no. 10.1.95

⁸⁹⁶Brun, 1994, **a.g.k.**, 12-13, fig. 6, Amphore de Cnide

⁸⁹⁷Dündar, 2013, **a.g.k.**, fig. 2-3, 7-8

⁸⁹⁸Lemaitre, 2006, **a.g.k.**, 389-398, Fig. 11.3.

⁸⁹⁹Auriemma, 2000, **a.g.k.**, 40, fig. 12

⁹⁰⁰Opait, 2018, **a.g.k.**, 441, 447, fig. 1-2

⁹⁰¹Zoroğlu ve Doksanaltı, 2020, **a.g.k.**, 508.

⁹⁰²Bezecky, 2013, **a.g.k.**, Ph 4/42, 53.

⁹⁰³Sezgin, Şenol ve Cankardeş-Şenol, 2022, **a.g.k.**, 27-28.

içerisinde yer almaktadır⁹⁰⁴. Söz konusu amphora grubu, MÖ 3. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmekte olup, Pergamon Müzesi amphoraları bağlamında ise MÖ Erken 1. yüzyıla kadar uzanan bir kullanım sürecine işaret etmektedir⁹⁰⁵.

Gümrük yapısında belgelenen diğer bazı örnekler de kronolojik olarak bu sürekliliği yansıtmaktadır. Örneğin: **Kat.No.235**, **Kat.No.236** ve **Kat.No.237** olarak kodlanan parçalar MÖ erken 1. yüzyıla tarihlendirilirken, **Kat.No. 238** olarak kodlanan örnek daha geç bir evreye, MÖ 86 sonrası bir döneme ait olarak değerlendirilmiştir. Buna karşılık, daha geç dönem Knidos amphoralarıyla uyumlu olan: **Kat.No.239**, **Kat.No.240**, **Kat.No. 241**, **Kat.No.242** ve **Kat.No.243** şeklinde kodlanan parçalar ise Geç Tip II sınıflandırması altında, MS 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir. Ephesus'ta hamur kompozisyonları bakımından bu örneklerin benzerleri MS 2. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmektedir⁹⁰⁶.

Bu buluntular, Side Limanı'nda Knidos üretimi amphoraların kullanım sürecine dair hem Hellenistik Dönem'e hem de Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar uzanan geniş bir kronolojik dağılımı yansıtmaktadır. Böylece Side Limanı'nda Knidos amphoralarının hem erken ticari ağlarda hem de daha geç dönem taşımacılık pratiklerinde etkin bir biçimde dolaşımda olduğu anlaşılmaktadır.

3.6.5. Rhodos

Rhodos amphoraları, literatürde farklı araştırmacılar tarafından çeşitli adlandırmalarla tanımlanmıştır. Bu formlar, Rhodian Tip⁹⁰⁷, Peacock ve Williams Class 9⁹⁰⁸, Ostia LXV⁹⁰⁹, Camulodunum 184⁹¹⁰, Callendar Tip 7⁹¹¹, Benghazi (Berenice) ERA 3⁹¹²,

⁹⁰⁴Sezgin, Şenol ve Cankardeş-Şenol, 2020, **a.g.k.**, 26-30.

⁹⁰⁵Alpözen, 1975, **a.g.k.**, levha 3/Şek.6, 9.

⁹⁰⁶Bezecky, 2013, **a.g.k.**, Ph 1b/37, Ph 3/43, pl. 59, 53.

⁹⁰⁷Sciallano ve Sibella, 1991, **a.g.k.**, 89.

⁹⁰⁸Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, fig.37, s. 102-103.

⁹⁰⁹Panella, 1973, **a.g.k.**, 555.

⁹¹⁰Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 131.

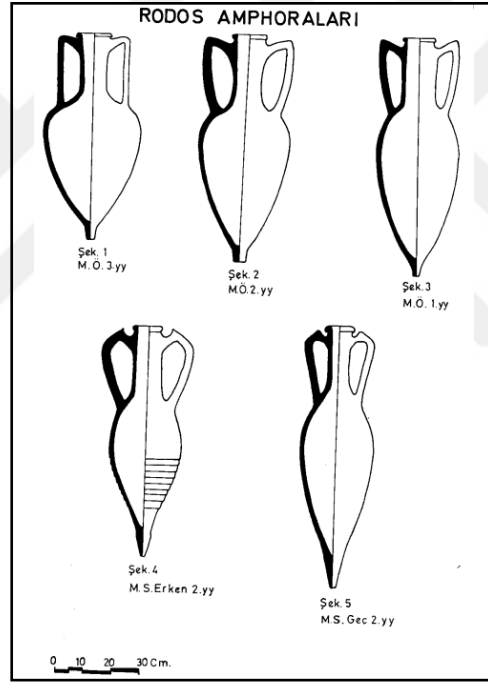
⁹¹¹J. A. Riley (1973) **a.g.k.**, sayfa 147-148'de formun geç örnekleri için bu adlandırmayı kullanmış ve aslında formun Benghazi (Berenike) ERA 3 olarak sınıflandırmayı önermiştir.

⁹¹²Riley, 1973, **a.g.k.**, 147.

Knossos 25⁹¹³, Kelemen 19⁹¹⁴, Dyczek Type 17⁹¹⁵ ve Bezeczky Type 1⁹¹⁶ gibi terminolojilerle eşleştirilmektedir.

3.6.5.1. Tipolojisi

Rhodos kökenli amphoralar, MÖ 4. yüzyıl sonlarında gelişmeye başlayan prototiplerden evrilerek, MÖ 1. yüzyıl sonlarından itibaren Roma İmparatorluk Dönemi'nin erken evrelerine, yani MS 2. yüzyıl başlarına dek uzanan geniş bir kronolojik aralıkta üretimde kalmıştır⁹¹⁷. Bu uzun süreli üretim süreci boyunca, form hem tipolojik hem de morfolojik açıdan belirgin bir gelişim göstermiştir. Özellikle kulplar üzerinde yer alan damgalı mühürler, Rhodos amphoralarının hem üretim merkezinin hem de kronolojisinin tespitinde belirleyici unsurlardan biri olmuştur.

Şekil 41 Rhodos Amphoraları tipolojik değişimleri (T. O. Alpözen, 1975, levha 2, 19.)

MÖ 2. yüzyılın sonu ile 1. yüzyılın başlarında gerçekleşen biçimsel dönüşüm sürecinde yalnızca amphoranın şekli değil, aynı zamanda hamur özellikleri ve kulp üzerindeki mühür uygulamaları da dikkate değer değişiklikler göstermiştir.

⁹¹³Hayes, 1983, **a.g.k.**, 151.

⁹¹⁴Kelemen, 1990, **a.g.k.**, 171-172.

⁹¹⁵Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 131.

⁹¹⁶Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, 35-50.

⁹¹⁷Panella, 1973, **a.g.k.**, 555-559.

MÖ 1. yüzyıla ait olduğu belirlenen bazı örneklerin MÖ 3. ve 2. yüzyıla tarihlenen Rhodos amphoralarına kıyasla daha özensiz bir işçilikle üretildiğini, yüzeyde pürüzlülük, boyun ve dip kısımlarının gövdeden belirgin şekilde ayrılmaması gibi nitelikler taşıdığı belirtilmiştir⁹¹⁸. Bu yeni dönemde amphora gövdeleri daha ince ve uzun bir form kazanırken, kulplar daha belirgin biçimde kıvrımlı hale gelmiştir.

MÖ 1. yüzyılın başlarında üretilen örneklerle, Augustus Dönemi'ne tarihlenen amphoralar karşılaştırıldığında, belirgin biçimde farklılık arz eder⁹¹⁹. MS 1. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren, amphora kulpları sıklıkla “boynuz biçimli” (horn-shaped) olarak tanımlanan bir forma evrilmiştir. Bu döneme ait örneklerde kulp üstünde mühürleme için ayrılan alan son derece daralmış, dairesel ya da dikdörtgen mühür uygulamaları için neredeyse hiç yer kalmamıştır. Bu tip amphoralara Ephesos gibi büyük liman kentlerinde yaygın olarak rastlanmaktadır⁹²⁰.

Neticede, Rhodos amphoralarının şekil, kapasite ve üretim standardizasyonu açısından geçirdiği başlıca dönüşümler, MÖ 2. yüzyıl sonu/MÖ 1. yüzyıl başı ile MS 1. yüzyıl başında yoğunlaşmaktadır. Bu değişimler, dönemin sosyo-ekonomik dinamikleri ve üretim merkezlerinin teknik adaptasyonları ile doğrudan ilişkilidir.

Bazı araştırmacıların çalışmaları, Rhodos amphoralarında gözlemlenen morfolojik ve tipolojik varyasyonlarla ilgili tipolojik gruplandırma ile ilgili, bu grubu “Geç Rhodos Tip I” ve “Geç Rhodos Tip II” şeklinde iki ana tip altında değerlendirmeyi mümkün kılmıştır⁹²¹.

Geç Rhodos Tip I, dışa doğru genişleyen ve ucu yuvarlatılmış bir ağız kenarına, silindirik kısa boyun yapısına, ince ovoidal bir gövdeye ve konik, içi dolu bir dip formuna sahiptir. Kulplar yuvarlak kesitlidir ve omuz kısmına bağlandığı noktada yukarıya doğru çekilmiş, sivrilen, hafif kalkık bir form kazanır⁹²².

Geç Rhodos Tip II ise, benzer şekilde dışa çekik ve yuvarlatılmış bir ağız kenarına sahip olmakla birlikte, Tip I'e kıyasla daha uzun silindirik boyun yapısı, daha ince ve zarif

⁹¹⁸V. R. Grace (1965). The commercial amphoras from the antikythera shipwreck. Transactions of the American Philosophical Society 55/3, 5-17. 6, fig. 3; V. R. Grace (1979a). Amphoras and Ancient Wine Trade, Excavations of the Athenian Agora, *Picture Book No. 6 Athens*, fig 62.

⁹¹⁹Bezczky, 2013, **a.g.k.**, 35.

⁹²⁰Bezczky, 2013, **a.g.k.**, 35.

⁹²¹Aslan, Orhan ve Kılıç, 2018, **a.g.k.**, 255, Fig. 4b (Geç Rhodos Tip I) ve 5b (Geç Rhodos Tip II).

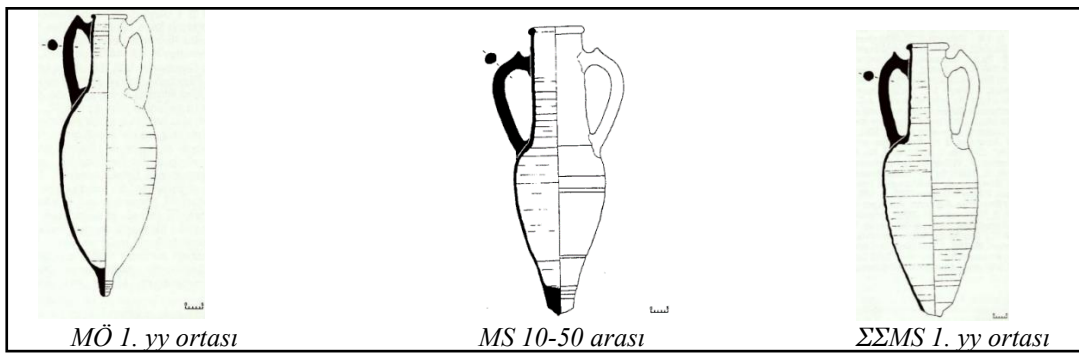
⁹²²Sezgin vd., 2022, **a.g.k.**, 35.

gövdesi ile ayırt edilmektedir. Dip formu yine konik ve içi doludur. Ancak bu formun en karakteristik özelliği, kulpların ağız kenarına bağlanmadan hemen önce topuz benzeri bir çıkıntı yaparak mahmuzlu ya da boynuzumsu bir görünüm kazanmasıdır. Bu nedenledir ki, Geç Rhodos Tip II zaman zaman “boynuz kulplu amphora” olarak da adlandırılmaktadır. Ayrıca, formun basit yuvarlatılmış ağız kenarı ve uzun silindirik boyun yapısı, tipolojik açıdan Kos amphoralarıyla benzerlikler taşımaktadır. Ancak Rhodos formu, Kos amphoralarından uzun ve yuvarlak kesitli kulpları ile daha sivri taban formu sayesinde ayrılmaktadır.

Geç Rhodos amphoralarının Tip 1 ve Tip 2 varyantları arasındaki yapısal farklılıklar, aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı biçimde gösterilmiştir.

Özellik	Geç Rhodos Tip I	Geç Rhodos Tip II
Ağız ve Ağız Kenarı	Kalınlaştırılmış, dışa dönük ve yuvarlatılmış bir ağız kenarına sahiptir.	Daha ince dışa yuvarlatılmıştır.
Boyun	Gövdeye oranla daha kısa ve geniş; keskin bir geçiş göstermez.	Boyun daha uzundur, gövdeyle belirgin bir geçiş hattı sunar.
Gövde Formu	Omuzdan itibaren yumuşakça daralan, konik profile sahiptir.	Daha iğ biçimli (fusiform), gövde dip kısmına kadar daralır.
Kulplar	Omuzdan ağıza doğru hafif yukarı yönelimlidir; daha kısa ve kalındır.	Boyundan omuza daha dik iner; daha uzun ve ince formudur.
Dip	Kalın, düzensiz kesilmiş bir dip formu mevcuttur; ayakta durması zordur.	İnce, uzun dip bölümüyle daha dengeli bir duruş sergiler.
Hamur ve Yüzey Rengi	Açık bej-krem hamurlu, dış yüzeyi zayıf astarlanmış veya astarsızdır.	Hamur genellikle daha koyudur (açık kahverengi); yüzeyde daha belirgin astar izleri görülür.

Tablo 3 Geç Rhodos Tip I ve Tip 2 tipolojik karşılaştırma

Şekil 42 Geç Rhodos amphoraları tipolojik değişimleri (A.K. Şenol, 2003, 25-32)

Geç Rhodos amphoralarının morfolojik yapısı kadar, hamur ve yüzey özellikleri de ayırt edicidir. Dış yüzey genellikle soluk, ince bir astarla kaplıdır. Hamur rengi çoğunlukla kırmızımsı-pembe tonlarda olup, oldukça sert ve ince yapılıdır. Katkı maddeleri içinde gözle fark edilebilecek düzeyde yuvarlak kırmızımsı kahverengi parçacıklar ile köşeli, beyaz kireçtaşı kırıntıları bulunur. Bu beyaz kireçtaşı katkısı, hamur içinde birbirine yakın konumlandığında, amphora yüzeyinde pullanma ve kalkmaların oluşmasına sebep olmaktadır⁹²³.

Bu teknik özellikler hem formun üretim merkezinin belirlenmesinde hem de üretim teknolojisinin anlaşılmasında önemli veriler sunmaktadır. Rhodos merkezli atölyelerin, özellikle mühürlü kulp kullanımı ve rafine hamur işçiliği ile öne çıktığı bilinmektedir. Bu bağlamda Geç Rhodos amphoraları, yalnızca içerdiği ürünün değil, aynı zamanda üretim merkezinin ekonomik ve teknik kapasitesinin de bir göstergesi niteliğindedir.

3.6.5.2. Üretim alanları

Rhodos Amphoraları'nın üretimi, birden fazla merkezde gerçekleşmiştir. Bunlardan bazıları, Kallipolis (Gelibolu) yakınlarındaki 3 atölyede, ayrıca, Geç Rhodos Amphora üretiminin olduğuna dair bothros çukurlarının keşfedildiği, MÖ 1. yüzyıl ve MS 2. yüzyıl arasında aktif olarak faaliyet gösteren Turgut Köy'de ve Çamlı Köy çevresinde, Marmaris Datça arası Hisarönü/Çubucak mevkiinde, Çamlı/Çınar mevkiinde, Sedir Adası yol üzerinde, MÖ 273 yılı ve MS 2. yüzyıla kadar aktif üretimin olduğu belgelenen atölyeler belirlenmiştir⁹²⁴.

Petrolojik analize dayalı Rhodos Amphoraları'nda farklı hamur grupları saptanmıştır⁹²⁵. Bu hamur gruplarından bazılarının Rhodos kökenli hamurlarla benzeştiği, diğerlerinin Batı Anadolu'da bulunan Rhodos Adası, Rhodos Peraiası⁹²⁶, Kos Adası ve Ephesos ya da

⁹²³Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 167-169; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 124-125; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 164.

⁹²⁴Empereur ve Picon 1986, 116-117; Doğer ve Şenol 1996, 60; Şenol, 1996: 165-169; Empereur ve Tuna, 1989: 277-289; Doğer, Tuna ve Gezgın, 1994: 188-191; Doğer, 1994: 195-201, 206; Doğer ve Şenol, 1996: 61-66, Fig. 1; Doğer ve Şenol, 1997: 33; Cankardeş Şenol, vd., 2004: 353.

⁹²⁵Peacock ve Williams 1986, s.103; Peacock 1977, s. 266-270; Şenol 2003a, **a.g.k.**, 26; Akkaş, 2020, **a.g.k.**, 168-169.

⁹²⁶Eskiçağ yazarlarının da başvurduğu bir terim olan Rhodos Peraiası'nın tam olarak nereyi karşıladığı ve nasıl bir yapısının olduğu açık değildir. Rhodos Peraiası'nın sınırları, yapısı, Rhodos'un Peraia dışındaki hâkimiyet ve etki alanı, bu etkinin biçimleri ve güneybatı Karia'nın politik ve sosyal yapısında yarattığı sonuçlar gibi konularda bilimadamları arasında görüş farklılıkları olduğu ifade edilmektedir. (Y. Gürer (2019). *Rhodos Peraiası ve Rhodos'un Karia Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Menderes Vadisi olabileceği öngörülmektedir⁹²⁷. Ancak, en yoğun üretimin Rhodos ve himayesindeki adalar, Rhodos Peraiası kentleri⁹²⁸, Ephesos, İtalya, Kıbrıs, Mısır ve Tuna Nehri civarında yer alan bölgelerde üretilmiş olabileceği belirtilmiştir⁹²⁹.

Ege Bölgesi'nde farklı merkezlerde bulunan örneklerin petrografik analizlerinden yola çıkarak tespit edilen farklı hamur grupları, formun Rhodos Adası dışında, taklitlerinin üretilmiş olabileceğini göstermektedir. Buna kanıt olarak, Kallipolis (Gelibolu) ve Bybassos Demesi'nde Geç Rhodos Amphoraları'na ait yoğun üretim atığına rastlanması gösterilebilir⁹³⁰.

3.6.5.3. Kullanım alanları

Rhodos Adası, limanları, donanması, yolları, surları ve devlet yönetimindeki üstün başarısıyla diğer adalardan farklı bir konumdadır. Bulunduğu konum sayesinde, Arkaik Dönem'in başlarından itibaren Akdeniz ticaretinde önemli bir yer edinmiştir⁹³¹. Hellenistik Dönem boyunca ise önde gelen şarap ve amphora üreticisi devletlerden biri olmuştur⁹³². Bu nedenle, ana içeriğin genellikle Rhodos şarabı olduğu düşünülmektedir. Ancak, başka şarap türleri de taşınmış olabileceği öne sürülmektedir⁹³³. Örneğin, MS 1. yüzyılın ortalarında Dramont D gemi enkazındaki bu formdaki bazı amphoralarla incir taşınmış olabileceği önerilmektedir⁹³⁴.

3.6.5.4. Yayılm alanları

Hellenistik Dönem boyunca Rhodos üretimi amphoralar, Doğu Akdeniz'in çeşitli liman kentlerinde ve hinterlandında yaygın şekilde ele geçmeleri bakımından, adanın bölgedeki ticari ve ekonomik etkinliğinin somut bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Rhodoslu şarap tüccarlarının başta Mısır olmak üzere Levant ve Kilikia'daki gelişmiş kentleri hedef pazarlar olarak benimsemeleri, erken Hellenistik Dönem'le karakterize olan rekabetçi ekonomik koşullar içerisinde adanın uyguladığı düşük fiyat

⁹²⁷ Bezczky, 2013, **a.g.k.**, s. 41-44.

⁹²⁸ Bu kentler harita üzerinde kuzeyden güneye doğru şu şekilde gösterilmiştir: Idyma, Kallipolis, Kedrai, Çamlık-Çınar, Çamlık, Karaca-Naltaş, Physkus, Çabucak, Bybassos, Tymnos ve Loryma olarak gösterilmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz İ. Akkaş (2020). *2008-2019 Yılları Arası Amphora Buluntuları Işığında Parion Antik Kenti Roma ve Erken Bizans/Geç Roma Dönemi Ticari İlişkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁹²⁹ Peacock 1974, **a.g.k.**, s. 268; Lund 1993, s. 119; Aslan vd. 2018, **a.g.k.**, s. 250-253.

⁹³⁰ Sezgin vd. 2022, **a.g.k.**, s. 34; Empereur ve Picon, 1986, **a.g.k.**, s. 116-117.

⁹³¹ E. Equini Schneider, Doğu ve Batı Arasında Bir Liman Kenti, Elaiussa Sebaste, 8.

⁹³² Şenol, 2009, **a.g.k.**, 122.

⁹³³ Fraser 1972, **a.g.k.**, 162-171.

⁹³⁴ Joncheray, 1974, **a.g.k.**, 31-33.

politikasıyla birleşerek, bu amphoraların Akdeniz havzasından Karadeniz limanlarına ve hatta Hindistan'a kadar geniş bir coğrafyada dolaşıma girmesine olanak tanımıştır⁹³⁵.

Bu bağlamda, MÖ 3. yüzyıl sonlarından MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğine kadar uzanan zaman dilimi, Rhodos'un ticari etkinliğinin zirveye ulaştığı bir dönem olarak dikkat çeker. Ancak, MÖ 167 yılında Roma'nın Delos'u serbest ticaret limanı ilan ederek Rhodos'un ekonomik ayrıcalıklarını sınırlandırması, adanın MÖ 2. yüzyılın ilk yarısındaki dış ticaret faaliyetlerinde belirgin bir duraklamaya neden olmuştur. Buna karşın, Roma ile siyasi ilişkilerin iyileşmesi ve yeniden kurulan diplomatik dengeler sayesinde, MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısında Rhodos ticaretinde yeni bir canlanma sürecine girilmiştir⁹³⁶. Ne var ki, MÖ 1. yüzyılın başlarında patlak veren Mithridates-Roma Savaşları hem Rhodos'un hem de Knidos, Kos ve Khios gibi diğer önde gelen amphora üreticilerinin dağıtım ağlarını olumsuz etkilemiş; bu durum, söz konusu merkezlerden ele geçen mühürlü amphora kulplarındaki sayısal düşüşle somut olarak izlenebilmektedir⁹³⁷.

Rhodos'un Hellenistik Dönem boyunca deniz ticaret rotasında önemli bir yer teşkil eden Kilikia Bölgesi, Rhodos amphoralarının arkeolojik bağlamda en yoğun şekilde belgelenebildiği alanlardan biridir. Nagidos⁹³⁸, Kelenderis⁹³⁹, Diokaisareia⁹⁴⁰, Soli⁹⁴¹, Tarsus⁹⁴², Sirkeli Höyük⁹⁴³ ve Kinet Höyük⁹⁴⁴ gibi kıyı ve iç bölgelerdeki merkezlerde

⁹³⁵Hellenistik Dönem Rhodos hakkında detaylı bilgi için bkz. R. M. Berthold, *Rhodes in the Hellenistic Age*, London 1984.

⁹³⁶G. Cankardeş ve Şenol (2005). Amphora Mühürlerinin Köken ve Sosyal Statünün Belirlenmesindeki Etkileri ve Kent Lokalizasyonunun Tespitine Katkıları, *OLBA* XII içinde, s. 139- 164.

⁹³⁷E. Alkaç (2011). Mithridates Savaşları Sırasında Khios'un Şarap İhracatı, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi* XVI içinde, 2011, s. 131- 141.

⁹³⁸G. Cankardeş Şenol-E. Alkaç (2007). Nagidos'da Ele Geçen Amphora Mühürleri: Rhodos, Knidos, Kıbrıs ve Lokal Üretimler. S. Durugönül (Ed.), *ADALYA* (6) içinde, s. 297- 344.

⁹³⁹M. Tekocak (2012). Kelenderis Batı Nekropolünden Bir Mezarın Buluntuları Üzerine Değerlendirmeler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 27, s. 308-309, no. 2, Res. 4.2; M. Tekocak (2013). Kelenderis'te Bulunan bir Grup Roma Dönemi Ticari Amphorası ve Düşündürdükleri, *OLBA* XXI içinde, s. 140, Fig. 3, Kat. No. 1.

⁹⁴⁰N. Kramer (2012). Diokaisareia in Kilikien (Ergebnisse des Surveys 2001-2006). Wannagat und K. Trampedach (Ed.), *Keramik und Kleinfunde aus Diokaisareia*. Berlin: De Gruyter, s. 36, no. 473.

⁹⁴¹R. Yağcı, "Soli/Pompeipolis Kazıları 1999", 22. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 2, 2001, 270, Res. 6.

⁹⁴²V. R. Grace (1950). "The Stamped Amphora Handles", H. Goldman (Ed.), *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, Volume I, The Hellenistic and Roman Periods*, New Jersey, 1950, s. 135- 148; E. Alkaç, S. Durugönül ve B. Gökçay (2013). Tarsus 'Köylü Garajı' Mezar Yapısı ve Jeofizik Çalışmaları. II. *Tarsus Kent Sempozyumu*, Tarsus, 15-17 Kasım 2012, 2013, s. 183, Res. 9.

⁹⁴³B. Horuda (1997). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungsergebnisse auf dem Sirkeli Höyük / Südtürkei von 1992-1995, 18. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, s. 295.

⁹⁴⁴M. H. Gates (1994). 1992 Excavations at Kinet Höyük (Dörtöl/Hatay), 15. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt:1, s. 195, Fig. 3.

yapılan kazılar, Rhodos üretimi amphoraların bu coğrafyadaki ticaret hacmini ve sürecini ortaya koymaktadır.

Özellikle Elaiussa Sebaste’de yürütülen kazılar sonucunda ele geçen mühürlü amphora kulpları ve gövde parçaları, bölgedeki Rhodos malı şarabın tüketimi ve dağıtımına dair önemli ipuçları sunmaktadır⁹⁴⁵. Aynı zamanda Kilikia kıyı şeridinde bulunan çeşitli müzelerde sergilenen Rhodos amphoraları da bu ticari ilişkinin maddi kalıntıları arasında yer almaktadır⁹⁴⁶.

Kilikia’daki Rhodos amphora buluntuları, MÖ 3. yüzyılın ilk yarısından itibaren bu bölgeyle ada arasındaki ticari bağların kurulduğunu, Hellenistik Dönem boyunca sürdüğünü ve erken Roma Dönemi’ne dek devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, söz konusu ticaretin ana maddesinin Rhodos’un ünlü şarabı olduğu düşünülmektedir. Rhodoslu üreticiler, MÖ 4. yüzyılın sonlarından itibaren amphora kulplarına sistematik biçimde mühür uygulamaya başlamışlardır. Bu mühürlerde, yöneticilerin (eponymos) ve üreticilerin isimlerinin yanı sıra üretim atölyelerine ait semboller ve adanın simgeleri olan Helios başı, gül ve çeşitli ikonografik öğeler yer almaktadır⁹⁴⁷.

Bu mühürlü örneklerden biri olan, Elaiussa Sebaste’de bulunmuş iyi korunmuş bir Rhodos amphorası ve ona ait mühürlü kulplar, MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmekte olup üretici olarak Σετᾱζ II adlı bir şahsın ismini taşımaktadır⁹⁴⁸. Mühürdeki yazım biçimi tek satır halindedir ve bu mühür tipinin benzerlerine

⁹⁴⁵A. Ferrazoli ve M. Ricci (2013). Production and Trade of a Cilician City from the Roman to Byzantine Age: The Case of Elaiussa Sebaste, s. 211-218.

⁹⁴⁶Şenol, 2009, **a.g.k.**, 202- 206.

⁹⁴⁷Doğar, 1991, **a.g.k.**, 87- 88; A. K. Şenol, F. Kerem (2000). İçel Müzesinde Bulunan Bir Grup Amphora, *OLBA III* içinde, 81-114.

⁹⁴⁸G. Finkielsztein (2001). Chronologie Détaillée et Révisée des Éponymes Amphoriques Rhodiens de 270 à 108 av. J. C. Environ: Premier Bilan, *BAR IntSer* 990, England: Oxford, Archaeopress, s. 196- 197, Tab. 22.1- 2; Rhodos amphora mühürlerinde Setaj ismine sahip iki üretici ismi tespit edilmiştir. Üretici Setaj I, MÖ 3. yüzyılın ortalarına tarihlenmiştir. Setaj I hakkında daha geniş bilgi için bkz. G. Cankardeş Şenol, İskenderiye (Mısır) Kurtarma Kazılarında Ele Geçen Hellenistik Dönem Amphora Mühürleri, s. 476- 477, no. 128; V. R. Grace (1963). “Notes on the Amphoras from the Koroni Peninsula”, *Hesperia*, Vol. 32, No. 3, Jul.-Sep., 1963, s. 333, no. 6b; V. R. Grace (1985). “The Middle Stoa Dated by Amphora Stamps”, *Hesperia*, Vol. 54, No. 1, 1985, 8, dn. 15.

İskenderiye⁹⁴⁹, Tel Anafa⁹⁵⁰ ve Samaria⁹⁵¹ gibi diğer Doğu Akdeniz merkezlerinde de rastlanmıştır⁹⁵². Elaiussa'daki örnekle Aleksandria Kriket kazı alanındaki mühür kalıbının aynı, Tel Anafa'dakinin ise farklı bir kalıptan yapıldığı anlaşılmıştır. Kulpların alt bölümlerinde sivrilme ve yuvarlak kesitli formlar, MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Rhodos amphoralarının karakteristik morfolojik bir özelliğidir⁹⁵³. Bu tip kulplar, makroskobik olarak değerlendirildiğinde Rhodos merkezli üretimle uyum göstermektedir⁹⁵⁴.

Söz konusu yuvarlak kesitli kulp tipine ait örnekler yalnızca Elaiussa ile sınırlı değildir. Kourion'da bir mezar bağlamında⁹⁵⁵, Atina Agorası'nda⁹⁵⁶, Lyon'da⁹⁵⁷ MÖ 1. yüzyıla ait tabakalarda; Side Müzesi⁹⁵⁸ ve Bozcaada'da⁹⁵⁹ ise MÖ 2. yüzyıl sonu ile MÖ 1. yüzyıl başı arasına tarihlenen kontekstlerde belgelenmiştir⁹⁶⁰. Ayrıca Bingazi (Berenice)⁹⁶¹ yerleşiminde de MÖ 1. yüzyıl bağlamlarında benzer örnekler saptanmıştır. Bu durum, Rhodos amphoralarının sadece Doğu Akdeniz ile sınırlı kalmayıp Ege'den Sirenayka'ya, İtalya, Fransa, Almanya ve Britannia gibi uzak pazarlara kadar geniş çaplı bir dağıtım ağına sahip olduğunu göstermektedir⁹⁶².

⁹⁴⁹G. Cankardeş-Şenol (2006b). İskenderiye (Mısır) Kurtarma Kazılarında Ele Geçen Hellenistik Dönem Amphora Mühürleri, s. 212, no. 130.

⁹⁵⁰D. T. Ariel, G. Finkielsztejn, D. T. Ariel ve G. Finkielsztejn (1994). Stamped amphora handles. S. C. Herbert (Ed.), Tel Anafa I, Final Report on Ten Years of Excavation at a Hellenistic and Roman Settlement in Northern Israel, *SAH* 84, s. 217.

⁹⁵¹G. M. Crowfoot (1957). The Objects from Samaria, s. 384

⁹⁵²H. A. Kızıarslanoglu ve E. Alkaç (2014). Elaiussa'da Ele Geçen Hellenistik Dönem Rhodos Amphora ve Amphora Mühürleri. K. Dörtlük, T. Kâhya, R. Boyraz-Seyhan ve T. Ertekin (Eds.), *ADALYA* (XVII), s. 55- 68.

⁹⁵³J. Y. Empereur ve A. Hesnard (1987). Les amphores hellénistiques, *Céramiques hellénistiques et romaine* II, s. 60,

⁹⁵⁴D. S. P. Peacock ve D.F. Williams (1991). Amphorae and the Roman Economy, s. 102- 103.

⁹⁵⁵V. R. Grace, "Wine Jars", 448, fig. 5-6.

⁹⁵⁶V. R. Grace (1953). "The Eponyms Named on Rhodian Amphora Stamps", *Hesperia*, Vol. 22, No. 2, 1953, 119, Plate 42, III.

⁹⁵⁷A. Desbat ve M. Picon, "Les Importations D'Amphores de Méditerranée Orientale Découvertes a Lyon (Fin du Ier siècle avant J.C. et Ier siècle après)", fig. 1/5, fig. 4/1, 8, 10, fig. 6/2.

⁹⁵⁸E. Dündar (2013). "A Group of Amphorae from Side Museum and a New Type of Amphora: The Lycian Amphora?", *Archäologischer Anzeiger (AA)* 2012/ 1, Deutsches Archäologisches Institut, 1. Halbband, 2013, 52, Fig. 15- 16.

⁹⁵⁹A. O. Bamyacı (2013). *Antik Dönem Denizciliğinde Tenedos / Bozcaada, Kıyusal Kullanım ve Ticaret*. Troia Vakfı Yayınları-4, Çanakkale, s. 121- 122, Kat. No. 10- 11.

⁹⁶⁰G. Finkielsztejn, 162, Tab. 15.

⁹⁶¹J. A. Riley (1979b). Typology of the Hellenistic and Roman Coarse Pottery of Berenice, Amphoras. J. A. Lloyd (Ed.). Excavations at Sidi Khrebish, Benghazi (Berenice), Vol. II, *Libya Antiqua* V, Tripoli, Fig. 69- 17, s. 112-236.

⁹⁶²Peacock, 1977; Zeest 1960, tip 67, no.107, 147-148; Şenol 2000, Kat.no.164, 362.

Bu yayılımın bir başka örneği, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen ve MÖ 2. yüzyıl sonu-MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen bir Rhodos amphorasıdır⁹⁶³. Kelenderis'te bir mezarda bulunan bir başka örnek ise kontekst verileriyle birlikte değerlendirildiğinde MS 1. yüzyılın erken evresine tarihlenmiştir⁹⁶⁴. Salla ve Savaria gibi Balkan coğrafyasındaki merkezlerde ele geçen bazı amphora parçalarının Rhodos üretimi olduğu, bazı örneklerin ise İtalya'da yapılmış Rhodos tipi taklitler (imitasyonlar) olduğu anlaşılmaktadır. Benzer biçimde Korinth⁹⁶⁵ kazılarında da Elaiussa'daki⁹⁶⁶ örneklerle tipolojik benzerlikler taşıyan amphora formları tespit edilmiştir.

Pamphylia Bölgesi'nin önemli liman kentlerinden biri olan Side'de gerçekleştirilen geçmiş dönem parsel kazılarında, tespit edilen mühürlü amphora kulpları arasında Rhodos menşeli örneklerin oranı %44 gibi dikkat çekici bir düzeye ulaşmıştır⁹⁶⁷. Bu durum, Side'nin Rhodos ile olan tedarik ilişkisini somut biçimde ortaya koymakta; aynı zamanda Rhodos amphoralarının Hellenistik Dönem Akdeniz ticaretindeki etkinliğini Pamphylia ölçeğinde de desteklemektedir.

3.6.5.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı'nda belgelenen Rhodos kökenli amphora parçaları, iki bireye ait kulplu ağız-boyun parçaları ile dört farklı bireyin sadece kulp parçalarından oluşmaktadır (**Kat.No.244-249**).

Söz konusu amphora parçalarının tipolojik sınıflandırması ve tarihlendirilmesinde, literatürde yaygın kabul gören A. K. Şenol ve T. O. Alpözen'in çalışmalarına başvurulmuştur⁹⁶⁸. Her bir buluntu, bu iki araştırmacının sunduğu varyant sınıflamaları ve kronolojik önerileri ışığında değerlendirilmiştir. Böylece, parçaların hem form

⁹⁶³T. O. Alpözen, A. H. Özdaş ve B. Berkaya (2013). Commercial Amphoras of the Bodrum Museum of Underwater Archaeology, Maritime Trade of the Mediterranean in Ancient Times, s. 93.

⁹⁶⁴M. Tekocak (2013). "Kelenderis'te Bulunan Bir Grup Roma Dönemi Ticari Amphorası ve Düşündürdükleri", OLBA XXI içinde, (s. 109-140), s. 111- 112, Fig. 3, Kat. No. 1.

⁹⁶⁵K. W. Slane (2004). Amphoras Used and Reused at Corinth. Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. J. Eiring ve J. Lund (Eds.), *Monographs of the Danish Institute at Athens*, Volume 5 içinde, s. 366.

⁹⁶⁶T. Bezczy (1987). Roman Amphorae from the Amber Route in Western Pannonia. *BAR IntSer* 386, 27, 146, England: Oxford, Archaeopress, Fig. 25, s. 236, 259.

⁹⁶⁷Söz konusu mühürlü örneklerin tamamı, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Erkan Dünder tarafından bilimsel yayına hazırlanmaktadır.

⁹⁶⁸Şenol, 2000, **a.g.k.**, 164-168; A. K. Şenol (2003). Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları. Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 1. Baskı içinde, s. 12-32; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 122-126; Alpözen, 1975, **a.g.k.**, 8-9.

özelliklerine dayalı tipolojik karakterizasyonu hem de tahmini üretim ve kullanım dönemleri belirlenmiştir.

Bu verilerden hareketle oluşturulan tablonun, erken tarihli örneklerden geç tarihli örneklerle doğru sıralanışı şu şekildedir:

Katalog No	Buluntu tanımı	Tahmini Tarih Aralığı	Kaynak (Tipoloji ve Tarihlendirme)
Kat. No. 244	Kulp parçası	MÖ 2. yy	T. O. Alpözen
Kat. No. 245	Kulplu ağız-boyun parçası	MS 10-50 arası	A. K. Şenol
Kat. No. 246	Kulplu ağız-boyun parçası	MS 1. yüzyıl ortası	A. K. Şenol
Kat. No. 247	Kulp parçası	MS erken 2. yüzyıl	T. O. Alpözen
Kat. No. 248	Kulp parçası	MS 1. yüzyıl ortası/II. yarısı- MS erken 2. yüzyıl	A. K. Şenol / T. O. Alpözen
Kat. No. 249	Kulp parçası	MS 1. yüzyıl ortası/II. yarısı- MS Erken 2. yüzyıl	A. K. Şenol / T. O. Alpözen

Tablo 4 Rhodos amphora örnekleri tarihlendirme tablosu

Bu örnekler, Side Liman Gümrük Yapısı'nda Rhodos kökenli amphoraların MÖ 2. yüzyıldan MS erken 2. yüzyıla kadar geniş bir zaman aralığında dolaşımda olduğunu göstermektedir. Özellikle MS 1. yüzyıl ve erken 2. yüzyıl buluntularının yoğunluğu, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Rhodos amphoralarının liman ticaretinde halen aktif biçimde kullanıldığını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Söz konusu parçalar, taşıma kaplarının üretim sürekliliği ve ticaret ağlarındaki dolaşımına ilişkin önemli arkeolojik veriler sunmaktadır.

Side Liman Gümrük Yapısı'nda belgelenen Rhodos kökenli amphora parçaları üzerinde yapılan hamur analizi, en az iki, muhtemelen üç farklı hamur grubuna işaret etmektedir. Bu farklılaşma üretim coğrafyasındaki çeşitliliğe ışık tutmaktadır. Rhodos amphoraları, her ne kadar adını Rhodos adasından alsalar da üretim faaliyetleri yalnızca merkezî Rhodos atölyeleriyle sınırlı değildir. Özellikle Hellenistik Dönem'den itibaren, Batı Anadolu'nun çeşitli kentlerinde Rhodos tipi amphora üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretim yayılımı hem siyasi hem de ticari ağların esnekliğini ve genişliğini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

Rhodos amphoralarının farklı üretim gruplarını temsil eden örneklerinin Side Limanı Gümrük Yapısı'nda belgelenmiş olması, kentin hem uzun mesafeli hem de bölgesel ticaret ağları ile entegre olduğunu göstermektedir.

3.6.6. Kapitan I

Kapitan I tipi amphoralar, literatürde farklı sınıflandırmalar altında yer almakta olup Peacock ve Williams Class 56, Ostia Tip 9 ve Pëna Class 14⁹⁶⁹ adlarıyla da tanımlanmaktadır⁹⁷⁰.

3.6.6.1. Tipolojisi

Kapitan I formu, tipolojik ve morfolojik olarak Pompei V amphora tipine yakınlık göstermektedir. Kapitan I amphoralarının en karakteristik unsurlarından biri, dudak bölümünün iç kısmında belirginleşen hafif bombe ve bununla uyumlu uzun sayılabilecek boyun yapısıdır. Kemerli formda biçimlenen kulplar, dudak altından başlayarak boyun boyunca omuzlara doğru eğimli bir şekilde uzanmaktadır. Gövde yapısı genellikle iç biçiminde olup tabana doğru kademeli biçimde daralır ve uç kısmında içi boş bir dip yapısına sahiptir.

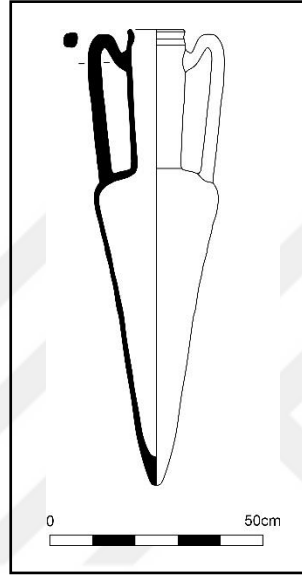
Bu morfolojik nitelikler, Kapitan I amphoralarının hem üretim teknikleri hem de kullanım amaçları açısından özgün bir form repertuarı sunduğunu göstermektedir. Açık bej ya da kırmızımsı hamur üzerine uygulanan ince kırmızı astarlıdır. Hamur yapısı az miktarda bitkisel boşluklar içermekle birlikte, baskın olarak beyaz renkli kireç taneciklerinden oluşmaktadır. Ayrıca kum ve nadir olarak mika katkılı bir içerik gözlemlenmiştir. Pişirimde çekirdek kısmın grileştiği ve genel olarak kırmızımsı kahverengi (Munsell 2.5YR 5/4) tonların egemen olduğu tespit edilmiştir.

Yüzeyleri genellikle açık bej ya da kırmızımsı hamur üzerine ince kırmızı astarla kaplanmış, oldukça düzgün şekilde işlenmiştir. Kil yapısı çok az miktarda bitkisel boşluklara sahip, kum, yoğun miktarda kireç taneciği olarak tanımlayabileceğimiz beyaz kalıntılar mevcuttur. Çok az mika miktarda mika katkılı ve ortası grileşmiş pişirimdir. Hamurun çekirdek rengi, kırmızımsı kahverengindedir (2.5YR 5/4).

⁹⁶⁹J. T. Pëna (1999). The Urban Economy during the Early Dominate, Pottery evidence from the Palatine Hill. *BAR IntSer* 784, England: Oxford, Archaeopress, fig. 15/033-034, s. 84.

⁹⁷⁰Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 212.

Kapitan 2 Amphorası ile ayırt edilemeyecek derecede benzer bir hamur yapısına sahip olması ve bu iki amphora sınıfının, biri ya da diğeri olmak üzere tespit edildiği 12 batık noktasının beşinde birlikte görülmesi, aralarında bir bağlantı olduğunu düşündürmektedir⁹⁷¹. Hamur yapısının Kapitan II formuyla olan benzerliği ve bu iki formun aynı batıklarda bir arada bulunması, söz konusu amphoraların aynı üretim merkezine veya en azından ortak üretim standartlarına sahip atölyelere ait olabileceğini akla getirmektedir.

Şekil 43 Kapitan I tipolojisi (C. Panella, 1973, 463-633).

3.6.6.2. Üretim alanları

Kapitan I amphoralarının kesin üretim yeri henüz netlik kazanmamış olmakla birlikte, arkeolojik ve petrografik bulgular bu tipin hem Ege havzasında hem de İtalya kıyılarında üretildiği yönünde yorumlara olanak tanımaktadır⁹⁷². Özellikle Roma ve Ostia gibi merkezlerde ele geçen örnekler, bu bölgelerin en azından tüketim sahaları olduğunu göstermektedir. Bazı araştırmacılar, bu formun Batı Anadolu kıyıları, Ege Adaları ve İtalya'nın güney kesimlerinde üretildiği yönünde değerlendirmelerde bulunmaktadır⁹⁷³.

Side Liman Gümrük Yapısı amphora form repertuarı içinde yer alan Kapitan I ağız-boyun parçası amphora, yüzey rengi ve katkı maddeleri açısından değerlendirildiğinde, beyaz kireç katkılı ve açık tonlu hamur yapısının, Kuzey Afrika kökenli, özellikle Tripolitania Bölgesi'nde üretilen, amphora tiplerinde yaygın olarak gözlemlenen

⁹⁷¹Pěna, 1999, a.g.k., 86.

⁹⁷²Peacock ve Williams, 1991, a.g.k., 213.

⁹⁷³Peacock ve Williams, 1991, a.g.k., 212-213.

örneklerle önemli benzerlikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu gözlem, Kapitan I formundaki amphoraların Side'ye ulaştırılmasında Kuzey Afrika'daki üretim merkezlerinde üretilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

3.6.6.3. Kullanım alanları

Kapitan I amphoralarına ait zift kaplamalı örnekler Marzamemmi A batığında ele geçirilmiş olup, şarap ya da balık ürünleri içeriğine işaret etmektedir⁹⁷⁴. Formun üretim ve kullanım süreci, MS 1. yüzyılın sonlarından itibaren başlamış ve MS 2. yüzyılın ortalarına kadar yoğun biçimde devam etmiştir. Özellikle Roma İmparatorluğu'nun merkez limanları olan Ostia ve Roma'da yaygın biçimde görülmektedir⁹⁷⁵. Bu formun kullanım süreci MS 3. yüzyıla kadar uzanmakta olup, söz konusu amphoraların taşıdığı içerikler hakkında kesin bilgi olmasa da muhtemelen sıvı gıda maddeleri (şarap veya zeytinyağı) taşımada kullanılmıştır.

Kapitan I ve Zeest 69 tipi amphoralar, genellikle MS 1. ve 2. yüzyıllara tarihlendirilmektedir⁹⁷⁶. Bununla birlikte, bu gruba ait temel tipin ilk örnekleri, MS 2. yüzyılın son çeyreğinde Ostia liman kenti bağlamında belgelenmiştir⁹⁷⁷. Her ne kadar daha önceki bazı çalışmalarda bu formların MS 3. yüzyıl başlarına ait olduğu ileri sürülmüş olsa da⁹⁷⁸, arkeolojik bağlamlar ve kronolojik veriler, bu tiplerin kullanımının MS 2. yüzyılın sonlarında başladığını göstermektedir.

3.6.6.4. Yayılım alanları

Bu sınıf ilk kez, Palestine'nin doğusunda, MS 2. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen bağlamlardan bilinmektedir. MS 3. yüzyılın son on yılından 4. yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan dönemlerde yoğun olarak karşılaşılan form, bu tarihten sonra ise indirgenmiş düzeylerde görülmektedir.

Akdeniz coğrafyasında nispeten mütevazı ancak belirgin bir dolaşıma sahiptir. Ege'den başlayarak, Sicilya, Roma ve Ostia gibi liman merkezlerine kadar uzanan bir dağılım göstermektedir. Ancak Karadeniz Bölgesi'nde bu formun varlığına dair herhangi bir

⁹⁷⁴Pěna, 1999, **a.g.k.**, 86.

⁹⁷⁵Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 213.

⁹⁷⁶I. B. Zeest (1960). Keramicheskaia tara Bospora. Moskva: Izd-vo Akademii nauk SSSR. s. 111.

⁹⁷⁷Panella 1973, 596, s. 616-617; Carandini, Panella 1981, s. 487-503; Panella 1986, 625; Sciallano ve Sibella, 1991, **a.g.k.**, 99.

⁹⁷⁸C. Panella (1973a). Appunti su un Gruppo di Anfore della Prima, Media e Tarda Età Imperiale. En Ostia III: *Le terme del Nuotatore: Scavo dell'ambiente V et di un saggio dell'area, Studi miscellanei*, 21, Roma: "L'Erma" di Bretschneider, (s. 463-633), s. 596-598.

buluntuya rastlanmamış olması, bu amphoranın yayılımının Batı ve Orta Akdeniz ile sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Bu amphora Akdeniz’de geniş bir alanda mütevazı bir dolaşıma sahipti, ancak Karadeniz Bölgesi’nde neredeyse bilinmemektedir.

3.6.6.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Limanı Gümrük Yapısı’ndaki buluntular arasında Kapitan I formuna ait bir adet ağız-boyun parçası belgelenmiştir (**Kat.No.250**). Belgelenen bu buluntu, formolojik açıdan bu tipin karakteristik özelliklerini taşıması nedeniyle Kapitan I amphorası olarak tanımlanmıştır. Ancak bu örnek, sadece tipolojik kriterlerle değil, aynı zamanda hamur yapısı bakımından da dikkat çekici bulgular sunmaktadır.

Özellikle, Tripolitania kökenli amphora gruplarında gözlenen beyaz kireç katkılı ve açık tonlu hamur yapısı ile paralellikler göstermektedir⁹⁷⁹. Bu durum, Side’ye ulaşan Kapitan I amphoralarının üretim merkezlerinden biri olarak Kuzey Afrika’nın olasılıkla devrede olduğunu ya da bölgesel üretimlerde benzer kil türlerinin kullanıldığını düşündürmektedir. Bu bağlamda, benzer hamur karakteristiklerinin, Akdeniz genelinde yer alan bazı bölgesel üretim merkezlerinde benzer kil türlerinin kullanımı sonucu ortaya çıkmış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

3.6.7. **Kapitan II**

Kapitan II amphoraları, literatürde farklı araştırmacılar tarafından çeşitli adlandırmalarla tanımlanmıştır. Bu adlandırmalar; Niederbieber 77⁹⁸⁰, Agora M303⁹⁸¹, Augst 54⁹⁸², Benghazi MRA 7⁹⁸³, Keay XII⁹⁸⁴, Ostia VI⁹⁸⁵, Peacock ve Williams Class 47⁹⁸⁶, Hallow

⁹⁷⁹https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/petrology.cfm?id=370 (Erişim Tarihi: 20.06.2025)

⁹⁸⁰F. Oelmann (1914). Die Keramik des Kastels Niederbieber, Frankfurt am Main, Orl Nr. 73, Taf. XI A, Fig. 25, 65.

⁹⁸¹Robinson, 1959, Pl. 15, küçük örnekleri; Pl. 28, Pl. 29, Pl. 31.

⁹⁸²Martin-Kilcher, 1994, **a.g.k.**, 440, 7/2.

⁹⁸³J. A. Riley (1979). Coarse Pottery, in: J. A. Lloyd (Ed.), Excavations at Sidi Khebish Benghazi (Berenice), Vol. II, *Libya Antiqua V Supp., Tripoli*, (s. 91-427), s. 189-192.

⁹⁸⁴Keay, 1984, **a.g.k.**, 136-139.

⁹⁸⁵Panella, 1973, **a.g.k.**, 596, 631, fig. 39.

⁹⁸⁶Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 193.

Foot⁹⁸⁷, Zeest 79⁹⁸⁸, Knossos 37⁹⁸⁹, Opait IV⁹⁹⁰, Egloff 168⁹⁹¹ ve Kuzmanov VII⁹⁹², Dyczek 18⁹⁹³, Bjelajac XII⁹⁹⁴ gibi adlandırmalardır.

3.6.7.1. Tipolojisi

Genelde yaklaşık 75 cm yüksekliğe ve 6.5-7 cm ağız çapına sahip olan bu formlar, kendilerine özgü tasarım detaylarıyla dikkat çeker⁹⁹⁵. Söz konusu amphoralar, özellikle ters koni biçimindeki gövdeleri ve yatay yivli, içi boş taban yapılarıyla ayırt edici morfolojik özellikler taşır. Boyun bölgesinde de benzer şekilde yivli süslemeler yer alır. Ağız kenarının hemen altında gözlenen derin ve dar oluk, muhtemelen kolay bozulur organik bir tıpa sistemini sabitlemeye yönelik işlevsel bir unsur olarak değerlendirilmiş olabilir. Formun en özgün karakteristiklerinden biri ise, ağız seviyesinin üzerine taşacak şekilde boyun ve omuz birleşim noktasına bağlanan uzun kulplardır. Bu kulpların dış yüzeylerinde, genellikle düzensiz ve sık yivlerle oluşturulmuş plastik bezemeler dikkat çekmektedir.

Tipolojik açıdan değerlendirildiğinde, Kapitan II amphora formları ile Karadeniz havzasına özgü Zeest 50 tipi amphoralar arasında dikkate değer benzerlikler bulunmaktadır⁹⁹⁶. Zeest 50 formları, MÖ 1. yüzyılın sonları ile MS 1. yüzyılın başlarına tarihlendirilmekte olup, konik gövde yapısı, biçimlendirilmiş taban bölümü, ince yapılı boyun formu ve kıvrımlı kulpları ile Kapitan II formlarıyla morfolojik düzeyde örtüşme göstermektedir. Benzer şekilde, Kapitan I tipi amphoralarla olan yapısal yakınlık da göz ardı edilemeyecek ölçüdedir.

Bu paralellikler, söz konusu formun üretim ve dağıtımında pazar koşullarına ve bölgesel taleplere göre şekillenen bir evrimin varlığına işaret etmektedir. Özellikle Pontus ve Balkan bölgeleri, bu amphora türünün başlangıçta hedeflediği ana pazarlar olarak

⁹⁸⁷Peacock, 1984, **a.g.k.**, 123, Fig. 35, no. 21.

⁹⁸⁸Zeest, 1960, **a.g.k.**, 114, tab. XXXIII, 79.

⁹⁸⁹Hayes, 1983, **a.g.k.**, 154, Fig. 25. 81-2, 86.

⁹⁹⁰Opait, 1980, **a.g.k.**, 298, 301, pl. V, 1-2.

⁹⁹¹Egloff, 1977, **a.g.k.**, 113, pl. 57,8.

⁹⁹²Kuzmanov, 1973, **a.g.k.**, 16-17.

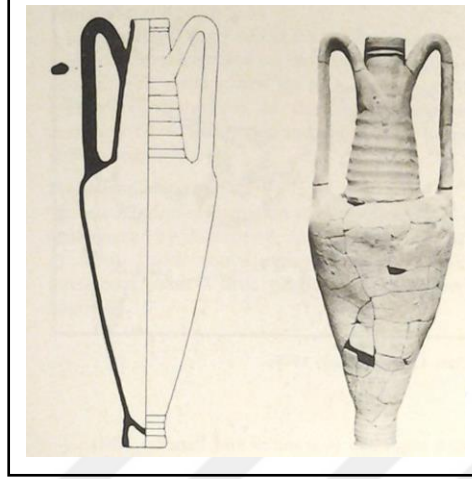
⁹⁹³P. Dyczek (2001). *Roman Amphorae of the 1st-3rd centuries AD found on the Lower Danube Typology*. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, s. 137.

⁹⁹⁴Bjelajac, 1996, **a.g.k.**, 40-41.

⁹⁹⁵P. Dyczek (2010). Kapitan II Amphorae From Novae-Between East And West. S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci ve G. Guiducci (Eds.), LRCW 3, *BAR IntSer* 2185 (II), England: Oxford, Archaeopress, (s. 993-999), s. 993.

⁹⁹⁶Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 137.

görülmektedir. Pontus'un, bölgedeki eski Yunan kolonilerinin etkisiyle, Kapitan II tipi amphoraların doğu Akdeniz'den kuzey Karadeniz'e doğru doğal bir yayılım güzergâhı oluşturduğu düşünülmektedir.

Şekil 44 Kapitan II amphora tipolojisi (D. P. S. Pecoock ve D. F. Williams 1985, fig. 112, 193)

Kapitan II grubu amphoralar, biçimsel ve petrografik özellikleri açısından Erken Tip ve Geç Tip olarak iki ana kategori altında değerlendirilmiştir⁹⁹⁷.

Erken Tip Kapitan II amphoralar, dikey olarak kademelenmiş ve derin yivlerle bezeli ağız kenarı dikkat çekmektedir. Üzeri yivli, silindirik yapıda bir boyun ve ağız seviyesinden aşağıya doğru uzanan, ağız altından başlayıp omuz hizasında sonlanan yassı kulplar mevcuttur. Oval bir omuz formu görülürken, gövde yukarıdan aşağıya daralan, üzeri yivli bikonik bir biçimdedir. Dip kısmı ise içi boş ve silindirik yapıdadır. Bu tip amphoraların kapasitesi 7 ila 15 litre arasında değişmektedir⁹⁹⁸.

Geç Tip Kapitan II amphoralar, erken tip formlara kıyasla daha kısa yapıya ve genellikle 42 ile 57 cm arasında değişen yüksekliklere sahiptir. Ağız kenarları dikey ve kademeli olarak derin yivlerle biçimlendirilmiş olup, çapları 5 ila 9 cm arasında değişmektedir. Boyun kısmı, yivli ya da yivsiz şekilde omuza doğru genişleyen silindirik bir formdadır. Ağız altından başlayarak yukarı doğru uzanan ve omuz üzerinde tutturulan, kalın ve yassı, yüzeyi geçişli kulplar dikkat çeker. Gövde, keskin omuzdan dip kısmına doğru daralan ve

⁹⁹⁷Dyczek, 2010, **a.g.k.**, 994-995, Fig. 6.

⁹⁹⁸A. Badescu (2013). Amfore orientale de tip Kapitan II descoperite la Histria în Sectorul Basilica extra muros. *Materiale Şi Cercetări Arheologice Serie Nouă*, IX, (s. 189-218), s. 192.

yivli ya da yivsiz bikonik bir yapıya sahiptir. Dip kısmı içi boş, silindirik biçimdedir. Bu formlar genellikle 3.3 ile 7 litre arasında değişen hacimlere sahiptir⁹⁹⁹.

Bu formun yapısal ve morfolojik özellikleri hem kullanım amacı hem de üretim teknikleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Örneğin, dikey yivler ve yassı kulplar, taşıma sırasında el tutuşunu kolaylaştırmak amacıyla tasarlanmış olabilir. Ayrıca bikonik gövde formu, yükleme ve istifleme sırasında mekanik dayanıklılığı artırmış olmalıdır. Petrografik analizler ise bu amphoraların üretildiği kil kaynaklarının coğrafi dağılımına ve üretim merkezlerine dair önemli veriler sunmaktadır.

3.6.7.2. Üretim alanları

Kapitan II amphoraları, kil yapılarından hareketle Batı Anadolu Bölgesi Kos Adası¹⁰⁰⁰ ve Samos Adası'nda¹⁰⁰¹ üretilen amphoralardan olduğu kabul edilmektedir. Üretim alanı önerileri arasında Ephesos, Novae'de (Aşağı Moesia) ve Rhodos'ta üretilmiş olabileceği öne sürülmektedir¹⁰⁰². MS 2. yüzyılın sonlarından MS 3. yüzyılın sonu ile 4. yüzyılın başlarına kadar uzanan bir dönemde üretilmiş ve geniş bir coğrafyada ticareti yapılmış önemli bir grup olarak öne çıkar.

Kapitan II amphoraları, genellikle iyi yoğrulmuş, homojen bir kıvam sunan ve renk skalası turuncu-kırmızıdan tuğla kırmızısına kadar değişebilen seramik hamurundan imal edilmiştir. Bu renk varyasyonları, hamurun içerdiği demir oksit oranına ve fırınlama atmosferine bağlı olarak çeşitlilik gösterebilir¹⁰⁰³. Kil yapısında yoğun şamot ve büyük kuvars parçacıkları bulunurken, yüzey renkleri turuncu-kırmızıdan tuğla kırmızısına kadar değişen tonlar sergiler (2.5 YR 5/8, 5 YR 6/6, 7.5 YR 7/6 gibi)¹⁰⁰⁴.

3.6.7.3. Kullanım alanları

Bugüne kadar yapılan araştırmalarda, söz konusu amphora tiplerinde damga, *tituli picti* veya graffiti gibi epigrafik unsurlara rastlanmamıştır. Bu durum, birçok araştırmacının ortak kanaatine göre, bu amphoraların temel kullanım amacının şarap taşımacılığı olduğunu desteklemektedir. Eğer Kos Adası, bu amphoraların üretim merkezi olarak kabul edilirse, söz konusu kullanım amacının doğruluğu daha da güçlenmektedir. Zira

⁹⁹⁹Badescu, 2013, **a.g.k.**, 192 vd.

¹⁰⁰⁰Panella, 1973, **a.g.k.**, 598; Panella, 1986, **a.g.k.**, 617; Keay, 1984, **a.g.k.**, 137, 461, 393.

¹⁰⁰¹Grace, 1971, **a.g.k.**, 72, dn. 51.

¹⁰⁰²Daszkiewicz, Bobryk, Equini Schneider ve Dyczek 2000, 24-39; Dyczek 2007, 828.

¹⁰⁰³Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 141.

¹⁰⁰⁴Riley, 1979b, **a.g.k.**, 189; Dyczek, 2010, **a.g.k.**, 993.

Kos, MÖ 4. yüzyıldan itibaren kaliteli şarap üretimiyle tanınmış bir merkez olup, bu şarapların ihracatı, ayırt edici ve özel kaplar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Roma Dönemi'nde ise, bu tip eski amphoraların yerini, muhtemelen benzer karakteristik biçime sahip yeni amphoraların aldığı söylenebilir.

Bu durum, söz konusu amphoralarda epigrafik işaretlerin neden bulunmadığını açıklama imkânı sunmaktadır. Çünkü amphoranın biçimi hem üretildiği coğrafi bölgeyi hem de taşıdığı ürünü ayırt edilebilecek derecede açık bir şekilde kendini ifade etmekteydi. Dolayısıyla, epigrafik unsurların yokluğu, üretim ve kullanım bağlamında fonksiyonel bir gereklilik olarak değerlendirilebilir.

3.6.7.4. Yayılım alanları

Kapitan II grubu amphoralarının dağılımına bakıldığında, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde ve özellikle Ege Havzası ile Karadeniz kıyılarında sıkça rastlandığı, Korinthos, Argos, Dacia, Ostia, Yukarı Moesia, Pannonia, İtalya, Dalmaçya ve Kuzey Afrika'da yaygın olarak bulunduğu görülmektedir. Buna karşın, Batı Akdeniz'de daha sınırlı bir dağılım sergilemiştir¹⁰⁰⁵.

Son yıllarda, Batı Anadolu Bölgesi'nde, özellikle Ephesos civarında yürütülen yüzey araştırmaları sırasında bu formların yoğun şekilde bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan petrografik analizler, bu amphoraların aynı yüzyılda üretilen MRA 3 amphoralarıyla benzer özellikler taşıdığını ortaya koymuştur. Bu veriler doğrultusunda, formların Ephesos civarındaki atölyelerde üretilmiş olabileceği düşünülmektedir¹⁰⁰⁶. Bunun yanı sıra, Novae (Aşağı Moesia) bölgesinde ele geçen örnekler üzerinde gerçekleştirilen kimyasal analizler, bu amphoraların Kos ve muhtemelen Rhodos adalarında da üretildiği yönünde bulgular sunmaktadır¹⁰⁰⁷.

¹⁰⁰⁵F. Vilvorder, R. P. Symonds ve S. Rekk (2000). Les amphores orientales en Gaule septentrionale et au sud-est de la Grande Bretagne. *RCRF Acta*, 36, 477-486. 481, fig. 3/1-2.

¹⁰⁰⁶Otschar 1993, 46-52; Opait 1996, 56-57; Ladstätter 1998, 42; Warner-Slane 2000, 303; Vilvorder et al. 2000, 481; Lund 2007, 184; Badescu, 2013, **a.g.k.**, 190; Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, 149.

¹⁰⁰⁷M. Daszkiewicz, E. Bobryk, G. Schneider ve P. Dyczek (2000). Chemical and mineralogical composition of Roman amphorae from Novae and some other sites in Bulgaria, first results. *Novensia*, 12, (s. 23-41), s. 24-39; Dyczek, 2007, **a.g.k.**, 828.

Enoşesti-Acidava¹⁰⁰⁸, Nea Paphos¹⁰⁰⁹, Romula¹⁰¹⁰ ve Novae¹⁰¹¹ gibi yerleşimlerde ele geçen benzer örnekler, MS 2. yüzyıl ortası ile MS 3. yüzyılın ilk yarısı arasında tarihlenmiştir. Butrint¹⁰¹², Ostia¹⁰¹³, Knossos¹⁰¹⁴, Bavay¹⁰¹⁵, Colchester¹⁰¹⁶, Capo Ongino¹⁰¹⁷, Potaissa¹⁰¹⁸, Dierna¹⁰¹⁹, Semenovska¹⁰²⁰, Romula¹⁰²¹, Phokaia¹⁰²², Histria¹⁰²³, Aquincum¹⁰²⁴, Tibiscum¹⁰²⁵, Atina¹⁰²⁶, Korinthos¹⁰²⁷, Olympia¹⁰²⁸, Constantinopolis¹⁰²⁹, Pompeiopolis¹⁰³⁰, Antandros¹⁰³¹, Alexandria Greco-Roman Müzesi¹⁰³² ve Kocaeli Müzesi¹⁰³³,ndeki buluntularla karşılaştırıldığında, MS 3. yüzyılın başı ile MS 4. yüzyılın ilk çeyreği arasında tarihlendirilmiştir.

Kapitan II tipi amphoralar, Almanya’da yer alan Niederbieber’daki buluntular temelinde MS 190-260 yılları arasında tarihlenmektedir¹⁰³⁴. Benzer şekilde, Suriye’deki Dura Europos yerleşiminde ele geçen örneklerin MS 215-216 yıllarına tarihlendiği belirtilmektedir¹⁰³⁵. Irak’taki Ain Sinu yerleşiminde ele geçen Kapitan II örnekleri ise,

¹⁰⁰⁸C. Preda ve A. Grosu (1993). Cercetările arheologice din aşezarea civilă a castrului roman de la Enoşesti-Acidava. *Arhivele Olteniei*, 8 içinde, (s. 43-55), s. 50, lev. VII,4.

¹⁰⁰⁹A. H. Rowe (2004). *Nea paphos: Reconsidering Late Roman Cyprus: Using New Material from Nea Paphos to Review Current Artefact Typologies*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, fig. 97/1-2.

¹⁰¹⁰Mircae, Badescu ve Avram, 2003, **a.g.k.**, fig. 1/3-4.

¹⁰¹¹Dyczek, 2010, **a.g.k.**, fig. 6.

¹⁰¹²Reynolds, 2019, **a.g.k.**, fig. 3.16/25.

¹⁰¹³Panella, 1970, **a.g.k.**, lev. XXXIX/544; Panella, 1973, **a.g.k.**, 596.

¹⁰¹⁴Hayes, 1983, **a.g.k.**, 155, fig. 25-26.

¹⁰¹⁵Vilvorder et al. 2000, 481, fig. 3,1.

¹⁰¹⁶Vilvorder et al. 2000, 481, fig. 3,2.

¹⁰¹⁷Kapitan, 1972, **a.g.k.**, 248, fig. 4.

¹⁰¹⁸Benea, 2000, **a.g.k.**, 435.

¹⁰¹⁹Benea, 1996, **a.g.k.**, 303, fig. 9A,1.

¹⁰²⁰Zeest, 1960, **a.g.k.**, 114, no. 79b, lev. XXXIII.

¹⁰²¹Mircae, Badescu ve Avram, 2003, **a.g.k.**, fig. 1/7.

¹⁰²²M. Fırat (2019). Phokaia Mozaikler Alanı’nda Ele Geçen Roma Dönemi Amphoraları. *Seramik Araştırmaları Dergisi (SRMK4)*, 1, 30-53, fig. 2.

¹⁰²³A. Suceveanu (2000). La céramique romaine des Ier-IIIe siècles ap. J.-C. Bucarest: CIMec-Institut de Mémoire Culturelle, *Histria X*, s. 173-174, lev. 84,7.

¹⁰²⁴M. H. Kelemen (1990). Roman amphorae in Pannonia III. *Acta Arch Hung*, 42/1-4, (s. 147-194) s. 178-179, fig. 7, 6-7.

¹⁰²⁵Benea, 2000, **a.g.k.**, 435, fig. 1,1.

¹⁰²⁶Robinson, 1959, 106, lev. 28, M237.

¹⁰²⁷Slane, 2000, **a.g.k.**, 311, fig. 14f.

¹⁰²⁸Martin, 2000, **a.g.k.**, 429, fig. 1,4.

¹⁰²⁹Asal, 2010, **a.g.k.**, kat. no. A2-A3.

¹⁰³⁰Opait, 2018, **a.g.k.**, fig. 18.

¹⁰³¹Aktaş, 2018, **a.g.k.**, kat. no. 615-616.

¹⁰³²Şenol, 2018, **a.g.k.**, kat. no. 348-351.

¹⁰³³K. Çibuk (2019). *Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kat. No. 22.

¹⁰³⁴Oelmann, 1914, **a.g.k.**, 65.

¹⁰³⁵S. L. Dyson (1968). Dura Europos, IV, New Haven, 19.

MS 3. yüzyılın erken dönemine, yani MS 237 yılı öncesine tarihlenmektedir¹⁰³⁶. Bu amphora formu, MS 3. yüzyılda Aşağı Moesia bölgesinde, özellikle Histria gibi kıyı yerleşimlerinde yaygın biçimde belgelenmiştir¹⁰³⁷.

3.3.7.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Son dönemde Kapitan II amphoraları üzerine yapılan araştırmalar, bu form grubunun morfolojik çeşitliliğine dair önemli bulgular ortaya koymuştur. Bu kapsamda gerçekleştirilen tipolojik sınıflandırmalarda, formun genel hatlarıyla iki ana tipe ayrıldığı gözlemlenmiştir. Söz konusu ana tipler, literatürde Tip A1 ve Tip A2 olarak tanımlanmakta olup, özellikle Tip A2 grubu kendi içinde detaylandırılarak üç alt varyanta (A2.1, A2.2.1 ve A2.2.2) ayrılmıştır. Bu alt varyantlar, Kapitan II amphoralarının üretim merkezleri, kullanım bağlamları ve kronolojik gelişimi açısından önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Tip 1A varyantı, Hayes tipolojisinde Batı Anadolu kökenli olarak, Hayes Tip 43 olarak sınıflandırılmıştır¹⁰³⁸.

Side Limanı'ndaki Gümrük Yapısı kazılarında, Kapitan II formuna ait toplam yedi birey tespit edilmiştir. Bu bireyler, yukarıda belirtilen tipolojiye göre tanımlanmış ve formun bölgedeki kullanım süreci ile yayılımı üzerine anlamlı veriler sunmuştur. Söz konusu buluntular şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- *Tip 1A varyantı:* 1 adet ağız-boyun parçası (MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyılın ilk yarısı) (**Kat.No.251**)
- *Tip 1B varyantı:* 2 adet dip parçası (MS 2. yüzyıl ortası-3. yüzyılın ilk yarısı) (**Kat.No. 252, 253**)
- *Tip 2A varyantı:* 1 adet dip parçası (MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyıl başı) (**Kat.No.254**)
- *Tip 2B varyantı:* 1 adet ağız kenarı ve 2 adet dip parçası (MS 3. yüzyıl başı-4. yüzyılın ilk çeyreği) (**Kat.No.255, 256 ve 257**)

¹⁰³⁶Riley, 1979, **a.g.k.**, 190.

¹⁰³⁷Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 143.

¹⁰³⁸J. W. Hayes (1983). The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The Pottery. *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 78 içinde, (s. 97-169), s. 156-157, fig. 26/108.

D. Şen tarafından, Patara-Hurmalık Hamamı kazılarında zemin altında bulunan Kapitan II ve MRA 5 formuna ait parçalar dışında Proto-Bizans Dönemi buluntu olmaması sebebiyle, Kapitan II ve MRA 5 buluntuları MS 3. yüzyıl ile 4. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir¹⁰³⁹. Benzer şekilde, H. S. Robinson'un incelediği örneklerden Kapitan II formuyla ilişkili olduğu düşünülen Agora K113, MS 3. yüzyıl ortalarına, Agora L33 MS 3. ile 4. yüzyıllara; Agora M237 olarak tanımlanan form ise MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir¹⁰⁴⁰. T. O. Alpözen ve çalışma arkadaşları, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi envanterinde yer alan Kapitan II formundaki bir amphorayı inceleyerek, bu formun MS 2. yüzyılın sonlarında ortaya çıktığını ve MS 3. ila 4. yüzyıllar boyunca kullanımda kaldığını; hatta bu süreçte Britannia'ya kadar ulaştığını ifade etmektedirler¹⁰⁴¹.

Bu bulgular ışığında, Side Limanı'nda Kapitan II tipi amphoraların MS 2. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlandığı ve MS 4. yüzyıl başlarına dek dolaşımda kaldığı söylenebilir. Söz konusu fragmanlar, bu formun farklı varyantlarının aynı dönem içinde eşzamanlı biçimde kullanımda olduğunu ve limanın bu süreçte yoğun bir ticaret faaliyetine ev sahipliği yaptığını göstermektedir.

3.6.8. LRA (late roman amphorae) 8

Agora M273 literatürde Late Roman Amphora 8 (LRA 8)¹⁰⁴², Bezeczky Type 50¹⁰⁴³ ve Opait C3-1¹⁰⁴⁴ gibi farklı adlarla da tanımlanan Geç Roma Dönemi amphora formudur. Bu formun ilk tipolojik tanımı H. S. Robinson tarafından yapılmış ve Atina Agora'sında ele geçen örnekler üzerinden "M273" olarak kodlanmıştır¹⁰⁴⁵.

3.6.8.1. Tipolojisi

Agora M273 formu, Geç Roma Dönemi amphora üretim repertuarı içerisinde hem biçimsel hem de teknolojik açıdan ayırt edici niteliklere sahip önemli bir örnek olarak kabul edilmektedir. Form, özellikle Akdeniz'in doğu kesimlerinde yaygın olarak

¹⁰³⁹D. Şen (2017). *La Ceramique ProtoByzantine De Lycie: Etude Du Mobilier Des «Bains Portuaires» (Hurmalık Hammam) De Patara.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Paris: Pantheon Sorbonne Ecole Doctorale D'Archeologie (ED 112) Universite Paris 1, s. 72.

¹⁰⁴⁰Robinson, 1959, **a.g.k.**, pl.15, 16 ve 28.

¹⁰⁴¹T. O. Alpözen, A. H. Özdaş ve B. Berkaya (1995). *Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları Eski Çağda Akdeniz Deniz Ticareti*, Muğla: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Yayınları 2, s. 100.

¹⁰⁴²Pieri, 2005, **a.g.k.**, 132 vd.

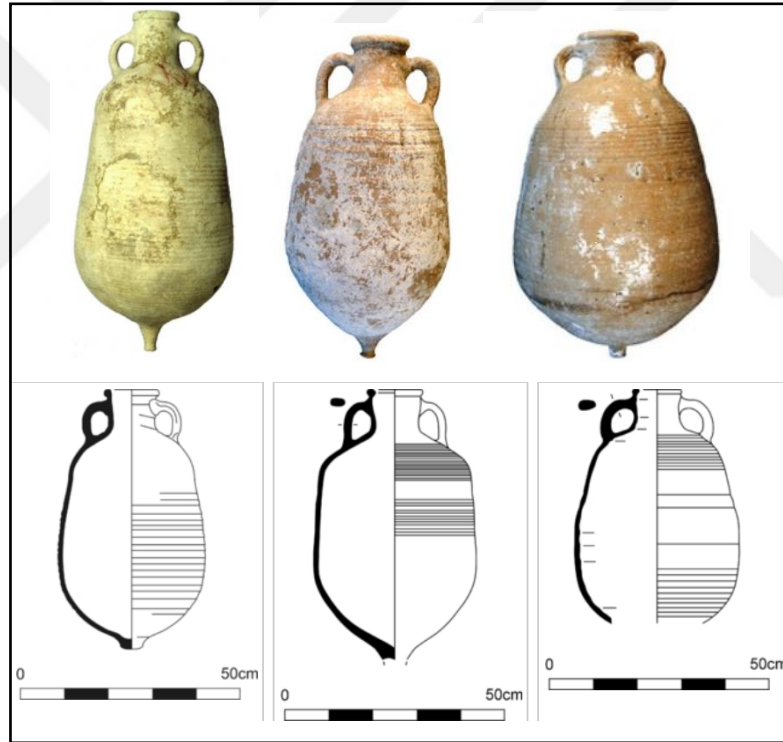
¹⁰⁴³Bezecky, 2013, **a.g.k.**, 156.

¹⁰⁴⁴Opait, 2004a, **a.g.k.**, 18; Opait, 2004b, **a.g.k.**, 303.

¹⁰⁴⁵Robinson, 1959, **a.g.k.**, 109-110, pl. 29

belgelenmiş olup hem taşıma kapasitesi hem de üretim kolaylığı açısından geliştirilmiş morfolojik bir yapıya sahiptir.

Formun tipik özellikleri arasında, dışa taşkın ve şişkin bir bant formu sergileyen ağız kenarı yer almakta; bu ağız yapısı, sade veya zaman zaman yivli biçimde biçimlendirilmiş silindirik ya da hafif bombeli boyun ile birleşmektedir¹⁰⁴⁶. Boyun, geniş omuz geçişi ile birlikte formun üst bölgesinde dengeli bir geçiş sağlamaktadır. Kulplar, çoğunlukla oval kesitli olup sade ya da yivli olarak tasarlanmış ve omuz bölgesine sağlam şekilde bağlanmıştır. Gövde yapısı armut biçiminde olmakla birlikte alt bölgelere doğru belirgin bir daralma gösterir. Gövde alt kısmı, yumuşak oluklarla bezeli olup, taşıma ve istifleme işlemlerinde fonksiyonelliği artıracak şekilde kompakt bir düzenleme sunar. Formun uç kısmı ise sivrileşen dip yapısıyla tamamlanır.

Şekil 45 Agora M273 Amphora tipolojisi¹⁰⁴⁷

Hamur yapısı, genel olarak çok miktarda mika içeren, açık bejden koyu kırmızıya kadar değişen ve zaman zaman parlak turuncu tonlara sahip renk skalasıyla dikkat çeker. Dokusu oldukça ince işlenmiş olup, içinde gözle görülebilir miktarda siyah mineral

¹⁰⁴⁶Pieri, 2005, **a.g.k.**, 132.

¹⁰⁴⁷https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=9
(Erişim Tarihi: 26.06.2025)

kapanımları ile kalsit parçacıkları yer almaktadır. Bu mikalı ve ince dokulu kil yapısı, amphoranın dayanıklılığını artırırken aynı zamanda üretildiği bölgenin hammadde kaynaklarına dair önemli petrografik ipuçları sunmaktadır.

Agora M273 formunun dikkat çeken bir diğer yönü de morfolojik bütünlüğü koruyarak taşıma ve depolama işlevini optimize edecek şekilde tasarlanmış olmasıdır¹⁰⁴⁸. Kompakt gövde yapısı, stabil bir taşıma ve istifleme kolaylığı sağlarken; iri kulplar, elle ya da iplerle taşımaya olanak verecek şekilde konumlandırılmıştır. Bu bütünsel tasarım, formun özellikle Geç Antik Dönem’de ticari taşımacılıkta etkin biçimde kullanıldığını göstermektedir.

Sonuç olarak Agora M273, özgün form özellikleri ve işlevsel tasarımı ile Geç Roma Dönemi amphora tipolojisi içerisinde hem üretim merkezlerinin teknik kapasitesine hem de dönemin ticari gereksinimlerine yanıt veren gelişmiş bir tip olarak öne çıkmaktadır.

3.6.8.2. Üretim alanları

Agora M273 amphoraları, MS 3. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak MS 5. yüzyıl sonuna kadar Ege Adaları (özellikle Samos) ve Batı Anadolu kıyılarında yoğun şekilde üretilmiştir¹⁰⁴⁹. Petrografik analizlerde bu formun üretiminde kullanılan kilin çok mikalı, ince dokulu ve iyi pişmiş olduğu; kilin renginin açık bejden koyu kırmızıya kadar değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir¹⁰⁵⁰. Mineral katkılar arasında altın-gümüş renkli mika, kalsit, kuvars, koyu renkli ince taş parçacıkları ve demir oksitli katkılar dikkat çekmektedir¹⁰⁵¹. Bu bağlamda, Maeandros Vadisi civarında üretilen LRA 3 ve Ephesos 56 amphoraları killeri ile benzerlikler taşımaktadır¹⁰⁵².

¹⁰⁴⁸Şenol, 2003a, **a.g.k.**, 90-94.

¹⁰⁴⁹P. Arthur (1990). Anfore dall’alto Adriatico e il Problema del Samos Cistern type. *Aquileia Nostra Anno*, LXI, (s. 282-294), s. 283; Pieri, 2005, **a.g.k.**, 134, fig. 89-90; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 155.

¹⁰⁵⁰M. Bonifay ve D. Pieri (1995). Amphores du Ve au VIIe s. à Marseille: nouvelles données sur la typologie et le contenu. *JRA*, 8 içinde, (s. 94-120), s. 114; P. Arthur (1998). Eastern Mediterranean amphorae between 500 and 700: A view from Italy. In L. Sagui (Eds.), *Ceramica in Itali: VI-VII secolo*, Florence: Setar, (s. 157-184), s. 167.

¹⁰⁵¹A. Opait (1996). *Aspecte Ale Vietii Economice din Provincia Scythia (secolele IV-VI p.Ch.) Productia ceramicii locale și d’import*, Institutul Roman de Tracologie Bibliotheca Thracologica XVI, București: Academiei Republicii Socialiste Romania, s. 211; Riley, 1979, **a.g.k.**, 227; Reynolds, 2004, **a.g.k.**, 223-224, Fab. 5B-5D; Pieri, 2005, **a.g.k.**, 132-133.

¹⁰⁵²Pieri, 2005, 136; Ladstätter 2008, 182; Bezeczky 2012, 5.

Agora M273 formlarına ait kil yapılarının petrografik açıdan gösterdiği çeşitlilik, bu amphoraların tek merkezli bir üretim modelinden ziyade çok merkezli bir üretim süreci içinde değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır¹⁰⁵³.

Son dönemlerde yapılan karşılaştırmalı analizler, Agora M273 formunun üretim merkezlerinin sanılandan daha geniş bir coğrafyaya yayılmış olabileceğini göstermektedir. Özellikle formun hamur yapısındaki mikalı, kalkerli ve kuvars katkılı kompozisyonun yalnızca Batı Anadolu kıyılarına değil, aynı zamanda Pamphylia Bölgesi'ne de işaret eden benzerlikler içerdiği gözlenmiştir. Side gibi Pamphylia'nın önemli liman kentlerinde ele geçen yerel üretim amphoraları üzerine yapılan petrografik çalışmalar, benzer mikalı, kalsitli ve kuvars katkılı kil özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle Agora M273 formunun Geç Antik Dönem'de Pamphylia kıyılarında da üretildiği hipotezini güçlendirmektedir¹⁰⁵⁴.

3.6.8.3. *Kullanım alanları*

Agora M273 formunun yayılımı, Geç Roma ve Erken Bizans ticaret ağlarının genişliğini yansıtmaktadır. Forma ait amphora örnekleri üzerinde gerçekleştirilen arkeometrik analizler ile epigrafik veriler (özellikle *tituli picti*), bu form grubunun başlıca şarap ve balık ürünlerinin taşınması ve depolanması amacıyla kullanıldığına işaret etmektedir¹⁰⁵⁵. Nitekim bu bağlamda, Arnavutluk'ta Onhezmi yerleşiminde MS 6. yüzyıla tarihlenen bir tabakada ele geçirilen örneğin iç yüzeyinde tespit edilen reçine kalıntıları, formun şarap taşımak için kullanıldığı yönündeki değerlendirmeleri desteklemektedir¹⁰⁵⁶.

Söz konusu amphoralarla taşınan şarabın, antik kaynaklarda “*vinum optimum*” olarak adlandırılan yüksek kaliteli bir içki türü olduğu ve bu bağlamda Ege Denizi'ndeki Samos Adası'nda üretildiği ileri sürülmektedir¹⁰⁵⁷. Bu özel şarap türünün, dönemin sosyal

¹⁰⁵³ Arthur, 1990, **a.g.k.**, 282.

¹⁰⁵⁴ 2009 yılından itibaren Side seramoloji çalışmaları kapsamında yürütülen gözlemler doğrultusunda, Dr. Dilek Şen ve Doç. Dr. B. S. Alptekin Oransay tarafından Agora M273 formunun Pamphylia Bölgesi'nde üretilmiş olabileceğine dair ilk değerlendirmeler ortaya konmuştur. Bu yöndeki ön bulgular, formun kil yapısına ilişkin yapılan petrografik incelemelerle desteklenmiştir. Söz konusu bu bulguları destekleyen çalışmalardan birisi de Doç. Dr. Serap Akca'nın kentin doğu nekropol üretim alanlarında gerçekleştirdiği çalışmalarla doğrulanır niteliktedir. Akca, çalışma alanından elde ettiği seramik parçaları ile alanın hemen yakınında tespit ettiği kil yatakları üzerinde yaptığı gözlemler Pamphylia'da olası yerel üretimi işaret ettiği ve bu verilerin yayın aşamasında olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, formun yalnızca Batı Anadolu'ya özgü bir üretimle sınırlı kalmadığı; Side başta olmak üzere Pamphylia kıyılarında da üretildiği yönünde yeni bir yorum ufku açılmaktadır. Ayrıca, bkz. Uysal-Tezer, 2024, **a.g.k.**, 261, dn. 63.

¹⁰⁵⁵ Opait, 1996, **a.g.k.**, 211; Arthur, 1998, **a.g.k.**, 167-168.

¹⁰⁵⁶ Pieri, 2005, **a.g.k.**, 134-135.

¹⁰⁵⁷ Pieri, 2005, **a.g.k.**, 110-114.

yapısında özellikle elit tabaka mensupları, ruhban sınıfı ve kimi dönemlerde dini gerekçelerle seyahat eden hacılar için ihraç edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu veriler, Agora M273 formlarının yalnızca bir ticari emtia taşıma aracı değil, aynı zamanda dönemin ekonomik ve sosyokültürel dinamiklerinin de bir göstergesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

3.6.8.4. Yayılım alanları

Agora M273 amphoralarının dağılım alanı geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Akdeniz Bölgesi dışında, bu amphoralar Karadeniz'in kuzey ve batı kıyılarında da bulunmuştur. Doğu Akdeniz, bu formların yoğun olarak üretildiği ve kullanıldığı bir bölge olmasına rağmen, Batı Akdeniz'de de Marsilya, Hispania, Gallia ve İtalya gibi bölgelerde yapılan kazılarda bu gruba ait örnekler bulunmuştur¹⁰⁵⁸.

Formun erken örneklerine MS 3. yüzyılın sonlarından itibaren, özellikle Doğu Akdeniz limanlarında (örneğin Tauaïs) rastlanmakta; dağılımı ise MS 4. yüzyıldan itibaren tüm Akdeniz havzasına yayılmaktadır. Erken evrelerde Aquileia, Atina, Bodrum, Chios, Kıbrıs, Korinthos, Roma ve Shikmona gibi birçok merkezde belgelenmiş, ayrıca Suriye-Filistin kıyılarında da yaygın biçimde kullanılmıştır¹⁰⁵⁹.

MS 6. yüzyıla gelindiğinde ise formun daha az sayıda ve sınırlı bağlamda kullanıldığı gözlemlenmektedir. Atina, Torino ve Tomis gibi yerleşimlerde ele geçen örnekler, bu formun üretiminin son evresine işaret etmektedir.

MS 3. yüzyılın sonlarından MS 7. yüzyılın sonlarına kadar etkin bir şekilde kullanılan LR 8 amphoraları Roma¹⁰⁶⁰, Ravenna¹⁰⁶¹, Tarragona¹⁰⁶², Marsilya¹⁰⁶³, Kartaca¹⁰⁶⁴,

¹⁰⁵⁸Scorpan, 1977, **a.g.k.**, 272, Type III, fig. 5/1; Bonifay ve Pieri, 1995, **a.g.k.**, 114; Arthur, 1998, **a.g.k.**, 157-184; Şenol 2003a, 92; Pieri, 2005, **a.g.k.**, 132-137; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 155-156.

¹⁰⁵⁹Pieri, 2005, **a.g.k.**, 133.

¹⁰⁶⁰C. Panella, L. Sagui, M. Casalini ve F. Coletti (2010). Contesti tardoantichidi Roma: Una rilettura alla luce di nuovi dati. In S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci ve G. Guiducci (Eds.). LRCW 3, *BAR IntSer* 2185, Oxford: Archaeopress, (s. 57-78), 57, 67.

¹⁰⁶¹E. Cirelli (2007). Ravenna e il commercio nell'Adriatico in età tardoantica. In A. Augenti ve C. Bertelli (Eds.). Felix Ravenna. La croce, la spada, la vela: l'alto Adriatico tra V e VI secolo, Catalogo della Mostra Ravenna, 10 marzo-7 ottobre 2007, (s. 45-50). Milano: Ferdis, s. 49.

¹⁰⁶²J. A. Remola-Vallverdu (1989). Les Amfores. En Instituto Nacional de Emple Un abocador del segle V D. C. en el forum provincial de Tarraco, (s. 249-323). Tarragone: Ajuntament de Tarragona, s. 279-280.

¹⁰⁶³M. Bonifay ve F. Villedieu (1989). Importations d'amphores orientales en Gaule (Ve-VIIe siècle). Dans la V. Déroche ve J. M. Speiser (Eds.). *Recherches sur la céramique Byzantine*, England: Oxford, Archeopress, s. 17-46.

¹⁰⁶⁴E. Garcia-Vargas (2011). Oriental trade in the Iberian Peninsula during late antiquity (4-7 centuries AD): An archaeological perspective. In D. H. Lafuente (Eds.). *New perspectives on the late Antiquity*, Cambridge: University Press. (s. 76-117), s. 87.

Saraçhane¹⁰⁶⁵, Yenikapı¹⁰⁶⁶, Antandros¹⁰⁶⁷, Thasos¹⁰⁶⁸, Butrint¹⁰⁶⁹, Durres¹⁰⁷⁰, Ephesos¹⁰⁷¹, Patara¹⁰⁷², Limyra¹⁰⁷³, Arykanda¹⁰⁷⁴, Beyrut¹⁰⁷⁵, Girit Adası¹⁰⁷⁶, Alexandria Gabbari Nekropolü¹⁰⁷⁷, Chernyakov Bölgesi¹⁰⁷⁸, Yassı Ada Batığı¹⁰⁷⁹, Alexandria Greco-Roman Müzesi¹⁰⁸⁰ ve Çanakkale Müzesi¹⁰⁸¹ gibi alanlarda ele geçen örnekler, formun uzun mesafe taşımacılığı içinde önemli bir rol oynadığını belgelemektedir.

3.6.8.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Limanı'ndaki gümrük yapısı kazılarında ele geçen Agora M273 formuna ait altı adet amphora parçası, formun geç dönem yayılımı ve tipolojik evrimi açısından dikkat çekici veriler sunmaktadır. Söz konusu örneklerin tamamı, ağız, boyun, kulp ve dip birleşim alanlarını içermekte olup, gövde kısımlarına ilişkin veri bulunmamaktadır. Ancak mevcut parçalar, formun morfolojik özelliklerinin değerlendirilmesi açısından yeterli tipolojik göstergeler taşımaktadır.

Belirtilen buluntular ışığında, Late Roman Amphora 8 (LRA 8) formuna ait parçaların tipolojik benzerlikleri ve stratigrafik bağlamları dikkate alındığında, bu formun Geç Roma Dönemi içinde Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaygın bir dolaşıma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Patara Hurmalık Hamamı, Parion Akropol ve Yamaç Hamamı kazılarında ele geçen örneklerin, katalogda **Kat.No.258**, **Kat.No.259**, **Kat.No.260** ve **Kat.No.263** ile uyum gösteren morfolojik özellikler sergilemesi; özellikle ağız formu,

¹⁰⁶⁵ Hayes, 1992, **a.g.k.**, 62-63, 223, fig. 22/2.

¹⁰⁶⁶ R. Asal (2010). Yenikapı Marmaray ve Metro Kurtarma Kazıları Buluntuları Işığında İstanbul'un Roma ve Bizans Dönemi Deniz Ticareti. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Kat. no. A1.

¹⁰⁶⁷ Açar, 2017, **a.g.k.**, 122, no. 69; Aktaş 2018, kat. no. 649.

¹⁰⁶⁸ Abadie-Reynal ve Sodini, 1992; **a.g.k.**, fig. 26/344-346.

¹⁰⁶⁹ Reynolds 2004, 233-234, fig. 13/199-201, 336b-e.

¹⁰⁷⁰ Shkodra 2003, 79-82, tab. 11/2-4, tab. 11/6-7, 9, tab. 16/1-2,4-5, 8, tab. 18/6, tab. 19/3-4, tab. 20/2-3.

¹⁰⁷¹ Ladstätter 2008, 116, 146, T303, T315, K290, K470; Bezeczky 2013, 156-157, tab. 48/619-620.

¹⁰⁷² Şen, 2017, **a.g.k.**, lev. 130, no. 990, 274.

¹⁰⁷³ Lemaitre 2007, **a.g.k.**, 399, fig. 12/9.

¹⁰⁷⁴ Yaman, 2018, **a.g.k.**, kat. no. 493-497.

¹⁰⁷⁵ Reynolds, 2010, **a.g.k.**, 94-96.

¹⁰⁷⁶ Gallimore, 2011, 339.

¹⁰⁷⁷ Şenol, 2000, **a.g.k.**, lev. 30, şek. 107; Şenol 2001, **a.g.k.**, 395, 10. 31; Şenol, 2007, **a.g.k.**, 66, 68.

¹⁰⁷⁸ Magomedov, 2010, **a.g.k.**, 77, lev. 41/5-8.

¹⁰⁷⁹ Bass-Van-Doorninck, 1971, **a.g.k.**, lev. 2/8.

¹⁰⁸⁰ Şenol, 2018, **a.g.k.**, kat. no. 354.

¹⁰⁸¹ Başdemir, 2019, **a.g.k.**, Env. no. 5927, 6185.

kulp yapısı ve gövde profilinde ortaya çıkan benzerlikler aracılığıyla, Agora M273 formu ile olan analogik ilişkiyi güçlendirmektedir¹⁰⁸².

Bu bağlamda, söz konusu formlar, standartlaştırılmış üretim teknikleri ile şekillendirilmiş olup, muhtemelen aynı üretim havzasına veya benzer teknolojik geleneklere işaret etmektedir. Analogik veriler doğrultusunda, bu amphora tipinin kronolojik olarak MS 3. yüzyılın ikinci yarısından MS 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmesi bilimsel açıdan isabetli görünmektedir. Bu durum, LRA 8'in yalnızca üretim merkezleriyle değil, aynı zamanda tüketim alanlarıyla da bağlantılı olarak, bölgesel ticaret ağları içinde aktif bir biçimde dolaşımda olduğunu ortaya koymaktadır.

Standart modüllerin üretimine paralel olarak, küçük boyutlu fakat benzer tipolojik özellikler taşıyan alt modüller de belgelenmiştir. Bu alt gruplar, temel olarak boyut küçüklüğüyle ayrılmakta; form, kulp yapısı ve ağız kenarı gibi diğer detaylarda standart modüllerle büyük benzerlik göstermektedir. Bu durum, üretimde kullanılan kalıpların farklı varyantlar yaratmaya uygun olduğunu ve formun ticari fonksiyonlara göre çeşitlendirilebildiğini düşündürmektedir.

Özellikle incelenen örnekler arasında, Agora M273 formunun alt modül varyantlarına işaret eden ve geç dönem form evrimini yansıtan parçalara rastlanmıştır. (**Kat.No.261, Kat.No.262**). Söz konusu örnekler, literatürde “Samos Cistern” tipi olarak tanımlanan ve Agora M273 formunun yerel üretime uyarlanmış, daha küçük boyutlu bir varyantı olarak ele alınan bir geçiş formunun özelliklerini yansıtmaktadır. Tipolojik karşılaştırmalar ve stratigrafik veriler doğrultusunda, bu geçiş formunun MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreği ile 6. yüzyılın ilk yarısı arasına tarihlenmesi mümkündür¹⁰⁸³.

Samos merkezli üretimle ilişkilendirilen bu tipin, Pamphylia Bölgesi gibi yerel üretim merkezlerinde de taklit edilmiş veya yerel ihtiyaçlara göre adapte edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu tür varyantlar, yalnızca form evrimi açısından değil, aynı zamanda bölgesel üretim dinamiklerini ve tedarik stratejilerini anlamada da önemli ipuçları sunmaktadır.

¹⁰⁸²Şen, 2017, **a.g.k.**, lev. 130, no. 990-996, 274; Akkaş, 2020, **a.g.k.**, Katalog No: 185-187, 189, 194, 287-289, 291.

¹⁰⁸³Şen, 2017, **a.g.k.**, 274, pl.132/1000-1004.

Bu durum, Side Limanı'nda Doğu Akdeniz kökenli olduğu düşünülen standart M273 modüllerinin ticarete dolaşımında olduğunu hem de formun daha küçük, muhtemelen yerel ya da bölgesel üretime uyarlanmış alt tiplerinin dolaşıma girdiğini göstermektedir. Ayrıca, bu örnekler üzerinden yapılacak petrografik ve makroskobik analizlerin, olası yerel üretim ihtimalini değerlendirmede önemli katkı sunacağı düşünülmektedir.

3.7. Karadeniz Bölgesi

Hellenistik Dönem'den itibaren Karadeniz'in güney kıyıları, özellikle kolonizasyon faaliyetleriyle gelişen liman kentleri çevresinde önemli amphora üretim merkezlerine ev sahipliği yapmıştır¹⁰⁸⁴. Bu süreçte üretilen amphoralar, yerel ihtiyaçların yanı sıra bölge dışına yönelik ticaretin de bir göstergesi olmuştur. Ancak Roma Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarına doğru ve İmparatorluk Dönemi boyunca bu üretim hem form hem de üretim organizasyonu açısından dikkate değer biçimde dönüşüm geçirmiştir.

Roma'nın Karadeniz havzasında siyasi ve askeri anlamda kalıcı hâkimiyet kurmaya başlamasıyla birlikte, bölgedeki bazı geleneksel amphora üretim merkezleri ya üretim faaliyetlerini durdurmuş ya da Roma ticaret ağına uygunluk arz eden yeni formların üretimine yönelmiştir. Bu bağlamda, amphora üretiminde bölgesel çeşitliliğin yerini, belirli ölçüde standartlaşmış ve birbirine benzer nitelikler taşıyan form grupları almıştır. Yapılan morfolojik ve petrografik incelemeler, Roma Dönemi'nde Karadeniz kökenli amphoraların genel hatlarıyla ortak bir şemaya sahip olduğunu, ancak detaylarda yerel teknik uygulamaların izlerinin sürdüğünü göstermektedir. Söz konusu bu "bölgesel Roma standardizasyonu", üretim merkezlerinin hem yerel geleneklerini koruma çabası hem de imparatorluk içi dolaşıma uygun ürünler sunma zorunluluğu arasında şekillenmiştir.

Side Limanı, Roma İmparatorluk Dönemi boyunca Doğu Akdeniz'in önemli ithalat ve dağıtım merkezlerinden biri olarak işlev görmüş gerek Anadolu iç bölgeleriyle gerekse kuzey ve doğu limanlarıyla kurduğu bağlantılar aracılığıyla karmaşık ve çok yönlü bir ticaret ağına entegre olmuştur. Bu bağlamda, Side Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen Karadeniz kökenli amphora formları, söz konusu limanın Karadeniz üretim merkezleriyle olan ilişkisini ortaya koyan önemli arkeolojik göstergelerdendir.

¹⁰⁸⁴H. A. Kızıllarslanoğlu (2022). Elaiussa Sebaste Amphoraları Işığında Geç Antik Dönem'de Karadeniz Bölgesi ve Kilikia İlişkileri, *OLBA XXX* içinde, (s. 159-180), s. 160.

MS 2.-3. yüzyıllar arasına tarihlendirilen Shelov Tip C formunun Side’de belgelenmiş olması, yalnızca ürün dolaşımını değil, aynı zamanda Karadeniz’in batı kıyıları ile Pamphylia sahilleri arasındaki ticari rotaların MS 2. yüzyıldan itibaren işlerlik kazandığını göstermektedir. Bu tip, özellikle şarap taşımacılığı ile ilişkilendirilmekte olup, Side’nin bu dönemde kuzey kaynaklı şarap ürünlerinin ithalatında rol oynadığını düşündürmektedir.

MS 2. yüzyıl sonları ile MS 4. yüzyıl başları arasına tarihlendirilen MRA 5 formunun, erken evreye ait örneğe ek olarak, aynı formun MS 5.-6. yüzyıllara tarihlenen dip parçaları, Side Limanı’nın Geç Antik Çağ boyunca Karadeniz kaynaklı ürünlerle bağlantısını sürdürdüğünü kanıtlamaktadır. MRA 5 amphoralarının içeriği kesin biçimde belirlenememiş olmakla birlikte, ziftli iç yüzeyler ve kap hacimleri temelinde şarap, tuzlu balık ürünleri ya da tahıl taşımacılığıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu durum, Side’nin farklı ürün taleplerine yanıt veren esnek bir ithalat politikası yürüttüğüne işaret etmektedir. MS 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen Sinope/Heraklia üretimi Varyant C altında SNP I üretimi formun Side Liman Gümrük Yapısı amphora buluntuları içinde yer alması ve gelen formların genel olarak şarap taşımacılığıyla ilişkilendirilmesi, Side Limanı’nın sadece Doğu Karadeniz limanlarının değil, Orta ve Kuzey Karadeniz hinterlandının da Side’ye ürün sağlayan bir hinterlant olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

3.7.1. Shelov tip C

Shelov Tip C, Zeest 94¹⁰⁸⁵ veya Dyczek Type 28¹⁰⁸⁶ olarak adlandırılan amphora formu, Güney Karadeniz kıyılarında, özellikle Herakleia Pontica (Ereğli) ve Sinope (Sinop) MÖ 1. yüzyılın ikinci çeyreğinden başlayarak MS 4. yüzyılın sonlarına kadar kesintisiz biçimde üretilmiş ve Karadeniz havzası başta olmak üzere birçok bölgeye ihraç edilmiştir¹⁰⁸⁷.

3.7.1.1. Tipolojisi

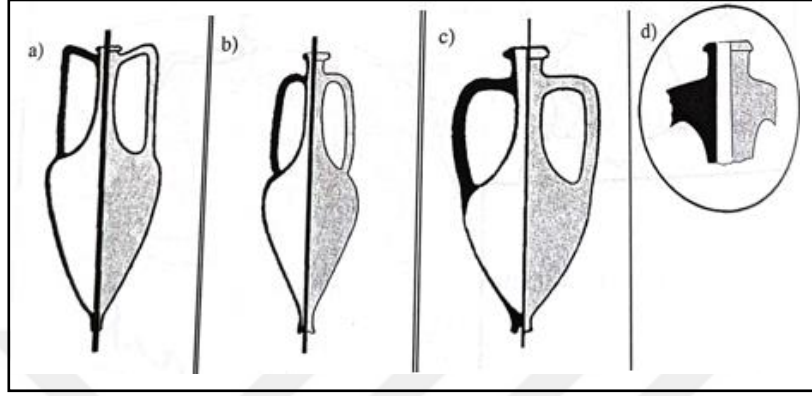
Genel morfolojik özellikler incelendiğinde, Shelov Tip C amphoraları; dar, bant formulu yuvarlatılmış ağız kenarı, silindirik ve yer yer yivli uzun boyun yapısı, boyunun üst

¹⁰⁸⁵Zeest, 1960, **a.g.k.**, 118, Pl. 38/94.

¹⁰⁸⁶Dyczek 2001, **a.g.k.**, 204, 220.

¹⁰⁸⁷Arseneva, Kassab-Tezgör ve Naumenko (1987). s. 187, 190; Vnukov (2017). s. 103-105; Shelov (1986). s. 395-400; Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 204, 220.

kısından başlayarak omuza bağlanan uzun ve yivli kulplar, dış yüzeyi yivli konik gövde formu ile silindirik halka formunda, girintili dip yapısıyla karakterize edilmektedir. Formun bu özgün morfolojisi hem taşıma hem de istifleme kolaylığı sağlayan fonksiyonel bir yapı sunmaktadır.

Şekil 46 Shelov Tip C varyantları a) Zeest 50, b) Zeest 64, c) Zeest 94 d) Zeest 104 ve 105 (Dyczek, 2001, 202, fig. 118)

3.7.1.2. Üretim alanları

Formun üretim merkezlerine ilişkin değerlendirmelerde, ilk etapta D. B. Shelov bu amphoraların Tanais veya Sinope’de üretildiğini öne sürmüştür¹⁰⁸⁸. Ancak daha sonraki çalışmalarda bu görüş revize edilmiş ve özellikle Herakleia Pontica hinterlandında, Ereğli’nin 12 km güneyinde yer alan Alaplı Bölgesi’nde bu tipe ait üretim atölyelerinin varlığı tespit edilmiştir. Alaplı’da ele geçen üretim hatalı örnekler, burada yerinde üretimin gerçekleştiğini kanıtlar niteliktedir¹⁰⁸⁹.

P. Dyczek’in gerçekleştirdiği kimyasal hamur analizleri, bu formun Herakleia Pontica’daki kil yataklarıyla yüksek benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur¹⁰⁹⁰. Buna paralel olarak S. Vnukov, 2016 yılında Shelov C amphoralarının yalnızca Herakleia Pontica’da değil, morfolojik ve mineralojik veriler doğrultusunda Sinope’de de üretildiğini ileri sürmüştür. Böylece Shelov C formu, Güney Karadeniz’in iki önemli liman yerleşimi olan Sinope ve Herakleia Pontica ekseninde çok merkezli bir üretim yapısına işaret etmektedir.

¹⁰⁸⁸ Shelov, 1986, **a.g.k.**, 397.

¹⁰⁸⁹ Arseneva, Kassab Tezgör ve Naumenko 1997, 187-198.

¹⁰⁹⁰ Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 204, 220.

3.7.1.3. *Kullanım alanları*

Shelov Tip C amphoralarının başta Sinope ve Herakleia Pontica olmak üzere Güney Karadeniz merkezlerinde üretilen şarapların taşınmasında kullanıldığı genel kabul görmektedir. Bu formun iç yüzeyinde Schela kazılarında tespit edilen organik kalıntılar, bazı örneklerin zeytinyağı depolamak amacıyla da kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Öte yandan, Nessebar yakınlarında ele geçirilen ve gövdesinde ahşap katranı izleri barındıran bir örnek, bu amphora tipinin katran taşımacılığında da yer alabileceğini ortaya koymaktadır¹⁰⁹¹.

Form üzerinde yer alan monogramlı *tituli picti* örnekleri, taşıma kaplarının içeriğiyle doğrudan bağlantılı yazıtlar olması bakımından, özellikle şarap taşımacılığı amacıyla kullanıldığını desteklemektedir¹⁰⁹². Nitekim antik kaynaklar da Herakleia Pontica Bölgesi'nde zengin tatlı şaraplık üzüm bağlarının varlığından söz etmektedir. Bu bağlamda, Herakleia şarabının MÖ 4.-3. yüzyıllarda Kuzey Karadeniz'e ihracat ürünü olarak ulaştığı, Roma Dönemi'nde ise Kos şarabı tarzında, deniz suyu ve üzümle üretilen formların yaygınlaştığı anlaşılmaktadır¹⁰⁹³. Dar boyunlu Herakleian amphoralarının, bu ürünlerin Karadeniz'in kuzey kıyılarına taşınmasında kullanıldığı düşünülmektedir.

3.7.1.4. *Yayılım alanları*

MS 1. ve 2. yüzyıllarda özellikle Aşağı Tuna ve Karadeniz'in batı kıyı şeridinde geniş bir dolaşıma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu formlar gerek morfolojik yakınlıkları gerekse üretim merkezlerine ilişkin tartışmalı yapıları nedeniyle genellikle karıştırılmış ve koleksiyonlarda sıklıkla Zeest 94 başlığı altında toplanmıştır¹⁰⁹⁴.

Dobruca ve Dacia'daki buluntular, bu amphoraların yalnızca ihracat kapları olarak değil, aynı zamanda yerel tüketimde de yoğun olarak kullanıldığını göstermekte; böylece Roma döneminde Tuna boyundaki ekonomik ilişkilerde bu taşıma kaplarının ne denli merkezi bir rol üstlendiği açığa çıkmaktadır.

¹⁰⁹¹Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 219.

¹⁰⁹²Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 219-220.

¹⁰⁹³Cankardeş-Şenol, 2006, **a.g.k.**, 36-39.

¹⁰⁹⁴Zeest, 1960, **a.g.k.**, fig. 118b, 118c, 118d, 64, 94, 103, 122, 105.

Karadeniz dışında pek yaygın olmayan formun yayılım alanı en yoğun Karadeniz’e kıyısı bulunan yerleşimlerdir¹⁰⁹⁵. Bunlardan bazıları Karadeniz Dobrogea¹⁰⁹⁶, Gabara¹⁰⁹⁷, Holboca¹⁰⁹⁸, Argamum¹⁰⁹⁹, Poiana¹¹⁰⁰, Aşağı Dacia¹¹⁰¹, Apsarus ve Dioskourias Sebastopolis’tir¹¹⁰². Karadeniz dışında, Ostia’da¹¹⁰³, Atina Agorası’nda¹¹⁰⁴, Knossos’ta¹¹⁰⁵, Capaclia’da bir villada¹¹⁰⁶ ve Akdeniz Terme del Nuotatore’de¹¹⁰⁷ MS 2.-3. yüzyıla tarihlenen depozitlerde bulunmuştur.

3.7.1.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Liman Gümrük Yapısı’nda ele geçen amphora buluntuları arasında, Shelov Tip C formuna ait bir ağız-boyun parçası tespit edilmiştir (**Kat.No.264**). Bu örnek, formun karakteristik dar boyun yapısı ve bant formu ağız kenarı ile tanımlanmış olup, morfolojik karşılaştırmalar doğrultusunda MS 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Söz konusu buluntu, Shelov Tip C amphoralarının yalnızca Karadeniz limanlarına değil, aynı zamanda Akdeniz ticaret ağına da dâhil olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu durum, Side’nin Roma Dönemi’nde Karadeniz kaynaklı ürünlerin dolaşımında bir ara durak veya tüketim noktası olabileceğine işaret etmektedir¹¹⁰⁸.

3.7.2. **MRA (middle roman amphorae) 5**

Formun bilimsel literatüre ilk sistematik tanıtımı, I. B. Zeest tarafından yapılmıştır. Zeest’in tipolojik sınıflaması, bu amphorayı “Zeest 80” kodlamasıyla tanımlamış ve formun karakteristik öğelerini detaylandırmıştır¹¹⁰⁹. Buna karşılık, H. S. Robinson, Atina Agorası’nda ele geçen benzer örnekler üzerine yaptığı değerlendirmede bu forma Agora K115 adı ile değinse de detaylı bir sınıflama sunmamış, dolayısıyla tanımlayıcı literatürün oluşması daha geç bir tarihte şekillenmiştir¹¹¹⁰. MRA 5, Zeest 80, Bosphor Amphoraları

¹⁰⁹⁵ Opait, 2010c, 110-111.

¹⁰⁹⁶ Opait 1980, 302, Pl. VII/3; Opait ve Paraschiv 2013, 319, Fig. 5

¹⁰⁹⁷ Bichir 1973, tipul a/1, Pl. CLVII/2.

¹⁰⁹⁸ Sanie 1968, 347- 349, Fig. 2.

¹⁰⁹⁹ Paraschiv 2006b, 336, table 5.

¹¹⁰⁰ Vulpe ve Teodor 2003, 725, Fig. 246/3.

¹¹⁰¹ Ardet 2006, 92-94, tipul 6b.

¹¹⁰² Khalvashi, 2002: 31.

¹¹⁰³ Panella 1986, 628, Fig. 27.

¹¹⁰⁴ Robinson 1959: 56, Pl. 11, J51.

¹¹⁰⁵ Hayes 1983, 147, Type 14, Fig. 21/32.

¹¹⁰⁶ Honcu ve Stanica 2017, 311, Fig. 4/3-5.

¹¹⁰⁷ Rizzo 2014, 562-563, Fig. 6.1-2.

¹¹⁰⁸ Akkaş, 2020, **a.g.k.**, Katalog No: 217, 321.

¹¹⁰⁹ Zeest, 1960, **a.g.k.**, 114-116.

¹¹¹⁰ Robinson, 1959, **a.g.k.**, 69, pl. 40.

ya da Anforezone¹¹¹¹ olarak da adlandırılan amphora formunu ilk çalışan araştırmacı Zeest'tir¹¹¹².

3.7.2.1. Tipolojisi

MRA 5 formu, kaba görünümlü, ağır yapılı ve taşıma kapasitesi yüksek amphora örneklerinden biridir. Ağız kısmı kalın ve üçgen biçimli bir çerçevede şekillenir; bu ağız formu, silindirik ya da konik boyun başlangıcında bir ya da birden fazla (genellikle iki ya da üç) yiv ile sınırlanır. Ağız kısmının hemen altındaki bu yivli kuşak hem dekoratif hem de işlevsel bir unsur olarak değerlendirilir. Kulplar oldukça kalındır ve çoğu zaman içbükey bir kanal formu taşır; bu kulplar ağız-boyun geçişinden başlayarak belirgin bir açıyla omuz üzerine bağlanır ve buradan gövdeye doğru dikey uzanır.

Gövde genel itibarıyla oval formludur ve bazı örneklerde dış yüzey boyunca düzenli aralıklarla çekilmiş ince yivlerle bezenmiştir. Bu yivli bezeme, amphoranın sadece dekoratif değil, aynı zamanda yapısal sağlamlığı açısından da katkı sağlayan bir teknik olabilir. Gövde alt kısmı, çoğu zaman konik dip ya da topuz biçimli bir bitişle sonlanır. Bu tip dip formu, amphoranın gemi ambarlarında ya da depolama alanlarında dik olarak yerleştirilmesini kolaylaştıracak biçimde işlevsel düşünülmüştür.

3.7.2.2. Üretim alanları

MRA 5 amphoralarının üretim merkezi kesin biçimde lokalize edilebilmiş değildir. Ancak, MRA 5 formu, dağılımları ve bulunduğu yoğunluktan hareketle Kuzey Ege ve Karadeniz kıyısındaki merkezlerde üretilmiş olduğu en güçlü görüş olarak kabul edilmektedir¹¹¹³.

Bazı araştırmacılar tarafından formun üretim yerinin Kuzey Karadeniz ile İstanbul Boğazı arasında bir yer olduğu düşünülmektedir¹¹¹⁴. Riley ise formun kökeninin Kuzey Ege veya Karadeniz olabileceği yönündedir¹¹¹⁵. Opait de formun üretim yerinin Karadeniz Bölgesi olabileceği yönünde bir açıklamada bulunur¹¹¹⁶.

¹¹¹¹Şenol, 2000, **a.g.k.**, 190; Zeest, 1960, **a.g.k.**, 114-116.

¹¹¹²Zeest, 1960, **a.g.k.**, 114-116, Type 80.

¹¹¹³Şenol, 2000, **a.g.k.**, 190.

¹¹¹⁴Zeest, 1960, **a.g.k.**, 114-115.

¹¹¹⁵Riley, 1979, **a.g.k.**, 188.

¹¹¹⁶Opait, 2004, **a.g.k.**, 26.

V. G. Swan, Ganos amphoralarına kil bakımından benzerliği nedeniyle üretim yerlerinin Marmara veya Çanakkale Boğazı yakınlarında bir yerde üretilmiş olabileceğini öne sürer¹¹¹⁷. J. W. Hayes, Constantinopolis'te üretilen tuğla killeri ile çok benzerliği nedeniyle Constantinopolis'te üretilmiş olabileceğini ifade eder¹¹¹⁸. Dyczek, formun Pamphylia Bölgesi'nde üretilmiş olabileceğini savunur ancak, yapılan kil analizlerini de göz önünde bulundurarak İstanbul Boğazı civarındaki atölyelerde taklit üretimin yapılmış olabileceğini de eklemektedir¹¹¹⁹. Slane'e göre Ege'de üretilen Kapitan II amphorasına benzemesi sebebiyle üretim yerinin burası olabileceğini ifade eder¹¹²⁰.

Tüm bu görüşler neticesinde kökeni belirlenemeyen MRA 5 formu, dağılımları ve bulunduğu yoğunluktan hareketle Kuzey Ege ve Karadeniz kıyısındaki merkezlerde üretilmiş olduğu en güçlü görüş olarak kabul edilmektedir¹¹²¹.

3.7.2.3. *Kullanım alanları*

Günümüze ulaşan arkeolojik buluntular ve sınırlı analitik veriler ışığında, bu amphora grubunun taşıdığı ürünlerin çeşitlilik göstermiş olabileceği düşünülmektedir. Bu konuda ilk dikkat çekici değerlendirmelerden biri V. G. Swan tarafından yapılmıştır¹¹²². Araştırmacı, Chersonesos'ta ele geçen ve iç yüzeyinde zift kalıntıları saptanan bir MRA 5 örneğinden yola çıkarak, bu tür amphoraların şarap veya muhtemelen balık ürünleri (balık ezmesi, salamura balık) taşımış olabileceğini ileri sürmüştür. Araştırmacı, ayrıca bu formun Batı Karadeniz kıyıları ile Marmara çevresinde üretildiği olasılığına da dikkat çekerek, üretim bölgesine bağlı olarak içeriğin bölgesel ürünlerle ilişkili olabileceğini öne sürmektedir. Bu görüş, Karadeniz'de güçlü bir balıkçılık ekonomisinin varlığıyla da örtüşmektedir.

¹¹¹⁷V. G. Swan (2010). Dichin (Bulgaria): The destruction deposits and the dating of Black sea amphorae in the fifth and sixth centuries A.D. In D. Kassab Tezgör ve N. Inaishvili (Eds.). PATABS I, Production and trade of amphorae in the Black Sea, *Varia Anatolica* XXI, İstanbul-Paris: Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil; De Boccard Edition-Diffusion, (s. 107-118), s. 114.

¹¹¹⁸Hayes, 1992, **a.g.k.**, 63.

¹¹¹⁹Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 157.

¹¹²⁰K. W. Slane (2000). East-West Trade in Fine Wares and Commodities: the View from Corinth. *RCRF Acta*, 36, (s. 299-311), s. 303.

¹¹²¹Şenol, 2000, **a.g.k.**, 190.

¹¹²²Swan, 2010, **a.g.k.**, 112.

3.7.2.4. *Yayılım alanları*

Bugüne kadar formun ulaştığı en uzak merkez Marsilya yakınlarındaki Fos Körfezi'dir¹¹²³. Bunun dışında Ostis'da¹¹²⁴, Kuzey Afrika'da Berenice'de, Apollonia ve İskenderiye'de¹¹²⁵ az sayıyla temsil edilmekle birlikte asıl yoğunluk Karadeniz'deki merkezlerde Phanagoria¹¹²⁶, İstanbul'da, Girit'de, Atina Agorası'nda¹¹²⁷ ortaya çıktığı bilinmektedir. Patara-Hurmalık Hamamı kazılarında MRA 5 buluntuları, Kapitan II amphora formu ile birlikte gelmiş ve MS 3. yüzyıl ile 4. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir¹¹²⁸.

3.7.2.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Liman Gümrük Yapısı'nda yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda, MRA 5 (Zeest 80) formuna ait toplam altı adet amphora parçası tespit edilmiştir. Bu buluntular, form repertuarı içerisinde nispeten sınırlı sayıda bireyle temsil edilse de tipolojik çeşitlilikleri ve kronolojik yayılımları bakımından dikkat çekici bir örneklem sunmaktadır.

Söz konusu buluntuların beş tanesi farklı varyantlara ait dip fragmanlarından, bir tanesi ise ağız-boyun parçasından oluşmaktadır. Bu durum, formun farklı üretim evrelerine ve varyantlarına ait örneklerinin Side Limanı'nda belgelenmiş olduğunu göstermektedir. Ele geçen dip parçaları, genellikle topuz formunda ya da küt konik dip karakteri gösteren türlere aittir. Morfolojik özellikleri itibarıyla bu dip formları, MRA 5 grubunun geç evre varyantlarıyla yakın benzerlik taşımaktadır¹¹²⁹.

Özellikle ağız-boyun parçası (**Kat.No.265**), form repertuarı içinde tipolojik açıdan en erken örnek olarak değerlendirilmektedir. Kulp bağlantısı taşıyan bu parça, genel yapısı itibarıyla Erken Tip B varyantına işaret etmekte ve benzer buluntularla karşılaştırmalı olarak MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile 3. yüzyıl ya da muhtemelen 3. yüzyıl sonları ile 4. yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir¹¹³⁰. Bu buluntu, MRA 5 formunun Side'ye ulaşmasının yalnızca geç dönemle sınırlı kalmadığını, erken örneklerinin de dolaşımda olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Buna karşılık, ele geçen beş dip örneği,

¹¹²³Şenol, 2000, **a.g.k.**, 190.

¹¹²⁴Panella 1968, **a.g.k.**, 112, Tav.XLV, No.582.

¹¹²⁵Şenol, 2000, **a.g.k.**, 191.

¹¹²⁶Zeest, 1960, **a.g.k.**, 114-115, Tip 60; Riley 1979, 188.

¹¹²⁷Robinson, 1959, **a.g.k.**, pl. 40, No.21330, K115.

¹¹²⁸Şen, 2017, **a.g.k.**, pl.9/110-111, 72. MRA 5 formu yayılım alanı ile ilgili bkz. Berenice harita.

¹¹²⁹Akkaş, 2020, **a.g.k.**, Katalog No: 220, 329.

¹¹³⁰Şen, 2017, **a.g.k.**, 112.

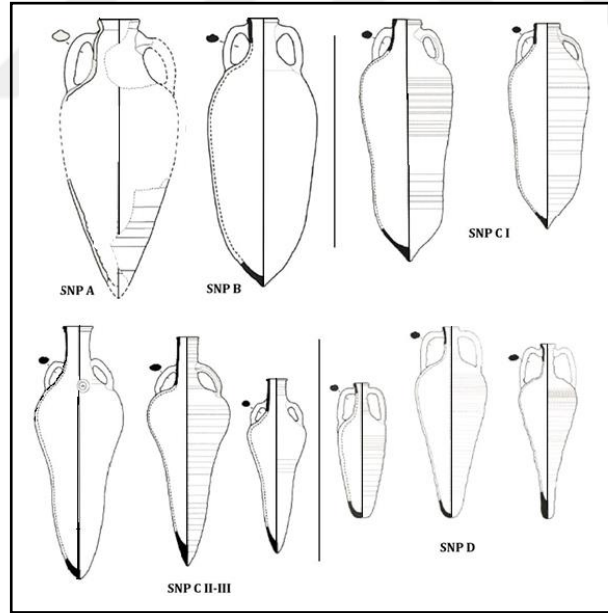
tipolojik benzerlikler temelinde MS 5.-6. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir¹¹³¹ (Kat.No.269).

Toplam buluntu sayısının sınırlı olmasına rağmen, bu altı bireyin sunduğu veriler, Side'nin MRA 5 (Zeest 80) amphoralarının hem erken hem geç evre dolaşımı içinde yer aldığını, dolayısıyla limanın uzun süreli kuzey bağlantılı tedarik zincirinin bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır.

3.7.3. Sinope

3.7.3.1. Tipolojisi

Günümüze kadar yapılmış en kapsamlı ve sistematik tipolojik sınıflandırma, D. Kassab-Tezgör tarafından çeşitli yayınlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, özellikle 2010 yılında Sinop Demirci atölyesinde ele geçen amphora buluntuları üzerinde yaptığı detaylı çalışmalar kapsamında, Sinop üretimi amphoraları genel tipolojik çerçevede değerlendirmiştir. Bu çerçevede formları, dört ana grup altında toplamış ve her birini sistematik biçimde alt tiplerine ayırmıştır.

Şekil 47 Sinop amphoraları tipolojik değişimleri (İ. Akkaş, 2020, 335)

D. Kassab-Tezgör'ün tipolojik şeması şu şekilde yapılandırılmıştır:

- Grup A: A Snp I,

¹¹³¹J. A. Riley (1979). The Coarse Pottery from Berenice. In J.A. Lloyd (Ed.) Excavations at Sidi Khrebish Benghazi-Berenice Tripoli, II. *Supplement to Libya Antiqua* V içinde, (s. 91- 443), s. 242, fig. 84/241; Kırkanlı, 2021, a.g.k., Levha 377-Kat. No. 377, 676.

- Grup B: B Snp I, II ve III,
- Grup C: C Snp I-1, I-1L, I-1M, I-1S, I-2, 2S, C Snp II-1, II-2, II-3, C Snp III-1a-1b, III-2a-2b,
- Grup D: D Snp I, II ve III.

Bu sınıflandırma sistemi içerisinde yer alan her ana grup, belirgin morfolojik karakteristikler açısından birbirinden ayrılmakta; buna karşın, tüm gruplar ortak kil hamuru ve yüzey rengi özelliklerini paylaşmaktadır¹¹³². Bu durum, üretim sürecinde aynı teknolojik alt yapının ve benzer hammaddelerin kullanıldığını göstermektedir.

Her ana grup, tipolojik açıdan sabit gövde formu, ağız yapısı, kulp biçimi gibi kriterlere göre tanımlanırken; bu ana tipler, kendi içinde daha ince morfolojik ayrıntılara göre alt tiplere bölünmüştür. Böylece, formun hem üretimsel hem de işlevsel çeşitliliği sistematik biçimde belgelenmesi sağlanmıştır.

Tipolojik tanımlamalarına bakmak gerekirse; A Snp I tipi, Sinope üretimi amphora grupları içinde erken ve belirleyici bir varyant olarak öne çıkmaktadır. Bu tipe ait formlar, ayrıntılı biçimsel öğeleriyle tanımlanabilir sabit bir morfoloji sunar. En dikkat çekici özelliklerden biri, dışa çekik ve oval profilli ağız kenarıdır. Bu ağız yapısı, genellikle düzgün biçimli ve simetrik bir hat izler. Ağız bölgesinin hemen altından başlayan şişkin ve belirgin boyun formu, formun üst kısmını hem işlevsel hem de estetik açıdan dengeli kılar.

Boyundan omuz üzerine doğru uzanan kulp yapısı, geniş açılı ve omuz hizasında gövdeye sabitlenmiş şekilde tasarlanmıştır. Gövde, çoğunlukla uzunlamasına uzanmış oval bir silindire benzer ve yüzeyinde belirgin yivli kanallar barındırır. Bu yivler, sadece dekoratif değil, aynı zamanda üretim tekniği açısından da önemli izler sunar. Taban kısmı, sivri ve içi dolu bir kaide ile sonlanır; bu da amphoranın taşıma ve depolama işlevleri açısından istikrarını artırır.

Sinope üretimi amphoraların en eski örneklerini temsil eden Grup A tipi, özellikle MS 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen buluntularla belgelenmiştir. Bu bağlamda, söz konusu formun Karadeniz'in doğu ve güney kıyılarındaki erken dolaşımı hem üretim başlangıcının kronolojik tespitine hem de dağılım ağına ışık tutmaktadır. Grup A tipinin

¹¹³²Kassab-Tezgör, 2010, **a.g.k.**, 121-140, Pl. 7-8, Pl. 15-48.

en belirgin örnekleri, Kharaks (Kırım yarımadası güney kıyısı) yerleşiminde ortaya çıkarılan erken tabakalarda saptanmıştır¹¹³³. Aynı şekilde, Lazika bölgesi kıyılarında yer alan Pityus (günümüzde Batum ile Sohum arasında lokalize edilmektedir) kazılarında ele geçen örnekler de 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir¹¹³⁴.

Bu buluntular, Grup A tipi amphoraların üretim başlangıcının en geç MS 4. yüzyılın başlarına kadar geri götürülebileceğini göstermektedir. Ayrıca bu amphoraların yalnızca yerel tüketimde değil, Karadeniz limanları arasında gelişen bölgesel ticaret sisteminde de aktif biçimde dolaşıma girdiğini kanıtlamaktadır. Üretim merkezinin Sinop olduğu düşünüldüğünde, bu bulgular erken dönem dağılım ağına ilişkin önemli ipuçları sunar ve Sinop'un MS 4. yüzyıldan itibaren Doğu Karadeniz liman kentleriyle ticari bağlarını ortaya koyar.

Sinope üretimi Grup B amphoraları, özellikle MS 2. ve 3. yüzyıllar arasında yoğun biçimde üretilmiş ve dağıtımı yapılmış formlar arasında yer almaktadır¹¹³⁵. Bu gruba ait amphoralar, öncelikle geniş hacimli ve büyük boyutlu olmalarıyla dikkat çeker. Formun karakteristik yapısı, tipik olarak üçgen halka biçiminde dışa taşkın ağız kenarı, onun altında yer alan silindirik ve genişleyen bir boyun ve devamında uzun, bazen omuz hizasında bazen de gövdenin orta bölümünde genişleyen bir gövde yapısı ile tanımlanır. Form, genellikle yuvarlatılmış ve sivri dipli geniş bir kaide ile sonlanmaktadır.

Grup B amphoraları, boyun formlarına göre üç alt tipe ayrılmaktadır:

- Tip B Snp I: Bu varyant, yüksek ve silindirik boyun yapısıyla tanımlanır. Gövdeye geçiş bölgesinde köşeli bir omuz profili dikkat çeker.
- Tip B Snp II: Orta yükseklikte, yine silindirik ve geniş bir boyun yapısına sahiptir. Bu tip, geniş ve gövde hatları yumuşatılmış bir formdadır.
- Tip B Snp III: Diğer iki tipe kıyasla, konik ve geniş boyunlu bir yapıyla ayrışır. Bu tipin boyun hattı yukarıdan aşağıya daralarak iner.

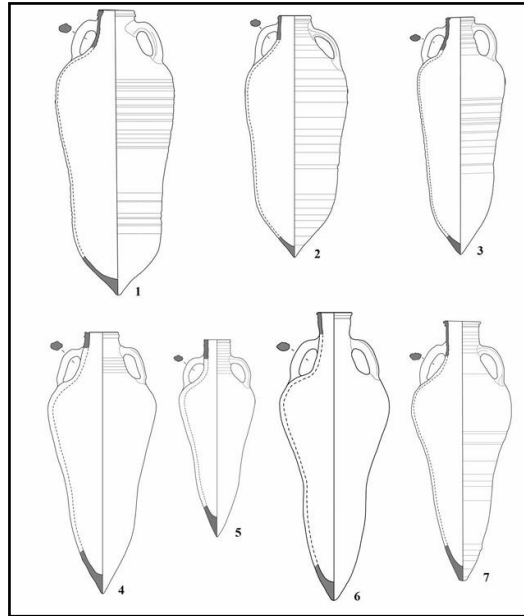
¹¹³³Zeest, 1960, **a.g.k.**, 121, 176, pl. XL, 102/b.

¹¹³⁴Apakidze, 1975, **a.g.k.**, 276, fig. 65/4148, pl. 61/4.

¹¹³⁵D. Kassab-Tezgör (2002). La production sinopeen et ses relations avec la Colchide a l'époque Romaine. Dans la M. Faudot, A. Frayssé ve E. Geny (Eds.). Pont-Euxin et commerce. La genèse de la "Route de la Soie". Actes du IXe Symposium de Vani, 1999, Paris: Besancon, fig. 4- 5 (B Snp II), (s. 199-218), s. 200-201, 211.

Tipler arasındaki fark, özellikle boyun ve gövde oranları üzerinden açık biçimde izlenebilmektedir. Örneğin, B Snp I ve B Snp III tipleri, morfolojik olarak birbirinden belirgin şekilde ayrılırken; B Snp I ile B Snp II arasında benzerlikler gözlemlenmektedir¹¹³⁶. Ancak bu iki tip arasındaki temel fark, B Snp I'in daha kısa ama aynı zamanda daha geniş bir gövdeye sahip olmasıdır.

C grubu tipolojileri de en karmaşık olanıdır, çünkü bu türlerin bazı türleri veya varyasyonları, boyutlarında sabit standartlara göre tasarlanmamış gibi görünmektedir¹¹³⁷. Bu gruba ait alt tipler; formun toplam yüksekliği, boyun uzunluğu, ağız kenarının yapısı ve gövde formlarındaki değişimler gibi temel kriterler dikkate alınarak sınıflandırılmıştır.

Şekil 48 Sinope C grubu tipolojisi. Varyant C Snp I-1; 2-3: Varyant C Snp I-1 module M; 4: Varyant C Snp I-2; 5: Varyant C Snp I-2 module S; 6-7: Variante C Snp II-1 (D. Kassab-Tezgör, 2009, pl. 18)

Sinope üretimi amphoralar arasında önemli bir yeri olan C Grubu, özellikle hacimsel kapasite farklılıkları üzerinden sınıflandırılan varyantlara sahiptir. Bu gruba ait formlar içerisinde, en belirgin alt tipler C I-1L, C I-1M ve C I-1S varyantları olarak belirlenmiştir. Bu varyantlar arasında temel fark, taşıma kapasitelerinden kaynaklanmakta olup; C I-1L formu grubun en büyük hacimli, C I-1S ise en küçük hacimli örneğini temsil etmektedir.

¹¹³⁶D. Kassab-Tezgör (2010). Le Réseau Commercial des Amphores Sinopeennes Entre les IIe-IIIe s. et le VIe s. de Notre Ere. In D. Kassab Tezgör ve N. Inaishvili (Eds.). PATABS I, Production and Trade of Amphorae in the Black Sea, *Varia Anatolica* XXI, İstanbul; Paris: Institut Français d'Études Anatolienne, (s. 167-173), pl. 15.

¹¹³⁷D. Kassab-Tezgör (2009). Les Fouilles Et Le Matériel De L'atelier Amphorique De Demirci Pres De Sinope, *Varia Anatolica* XX, 129.

Bu farklılaşma, yalnızca üretim estetiğine değil, aynı zamanda içeriğe bağlı kullanım amacına ve ticari ihtiyaçlara göre biçimlenen bir çeşitlenmeye işaret etmektedir.

Grubun en erken biçimini temsil eden C I-1 tipi, stratigrafik olarak ilk kez MS 3. yüzyılın ortalarına tarihlenen tabakalarda belgelenmiştir. Bu erken örnekler, özellikle Doğu Karadeniz'in önemli liman kentlerinden biri olan Gorgippia (günümüz Anapa, Rusya) yerleşiminde tespit edilmiştir. Gorgippia'da ele geçen buluntular, yalnızca bu formun kronolojik başlangıcını değil, aynı zamanda Sinop üretiminin kuzey Karadeniz kıyılarıyla olan erken ticaret ilişkilerini de belgelemektedir.

Bu bağlamda, C Grubu amphoraların varyantlara ayrılması, yalnızca biçimsel bir sınıflandırma değil, aynı zamanda Sinop'un üretim repertuarında işlevsel çeşitliliğin gelişimini de yansıtmaktadır. Erken örneklerin Gorgippia'da ortaya çıkması, bu formun Karadeniz içi ticaret sisteminde erken dönemden itibaren aktif biçimde kullanıldığını ve Sinope'nin bu dönemde kuzey limanlarıyla güçlü bağlantılar geliştirdiğini göstermektedir.

Diğer bir alt grup olan C Snp I-2 ve 2S, çift halkalı ağız kenarıyla ayırt edilir. Bu alt tiplerde gövde formu, kaideye doğru daralarak üçgenimsi bir şekil kazanır. 2S tipi, boyut bakımından 2 numaralı varyantın daha küçük ölçülü versiyonudur¹¹³⁸.

Daha gelişkin ve standardize edilmiş morfolojik detaylara sahip olan C Snp II grubu (II-1, II-2, II-3a-b) ise şu ayırt edici özelliklerle tanımlanır:

- Dışa taşkın, çift halkalı ağız yapısı
- Uzun ve silindirik boyun
- Keskin hatlı, yivli kulplar
- Geniş omuzlardan başlayıp kaideye doğru daralan, şişkin gövde yapısı
- Dar üçgen formda kaide

Bu seriler, özellikle üretim teknikleri açısından formun üst ve alt bölümlerinde kontrollü geçişler göstermesi bakımından önem taşır.

C Snp III (III-1a-b, III-2a-b) tipleri ise, II. gruba göre daha dar bir form sunar. Bunlarda:

¹¹³⁸O. Sharov (2007). Keramicheskiĭ kompleks nekropolia Chatyr-Dag. Khronologiya kompleksov s rimskimi importami: krasnolakovaia keramika. Peterburg: Sankt, fig. 48/2-3, s. 116.

- Dar ve dışa çekik ağız kenarı
- II. tipten daha uzun ve ince silindirik boyun
- Silindirik ama genel formu inceltilmiş, daralmış gövde yapısı
- Boynun altına veya omuz hizasına yerleştirilen köşeli ve belirgin kulplar
- Genellikle daha yüksek form oranları gözlenmektedir.

Bu varyant grubunda, özellikle III-1 ve III-2 formlarının gövde yapısı nedeniyle literatürde sıklıkla “*Carrot Amphora*” terimi kullanılmaktadır¹¹³⁹. Uzun, dar ve sivri gövde yapısı bu benzetmeyi destekler niteliktedir.

Özellikle C Snp II ve C Snp III tipleri, tipolojik yakınlıkları ve geçiş formları nedeniyle literatürde zaman zaman birlikte ele alınmakta ya da ayırım yapılmaksızın yayınlanmaktadır¹¹⁴⁰. Ancak morfolojik analizler, bu iki grubun kendi içlerinde biçimsel tutarlılıklara sahip bağımsız varyantlar olduğunu göstermektedir.

Grup D amphoraları, açık renkli hamurları ve belirgin biçimsel özellikleriyle dikkat çeken bir form grubudur. Bu gruba ait amphoralar, genel olarak şu morfolojik unsurlarla tanımlanır:

- Dışbükey ve badem formunu andıran ağız kenarı,
- Kısa ya da hafifçe uzamış silindirik boyun,
- Ağız kenarının hemen altından başlayarak omuz hizasında sonlanan, yüzeyi yivli kulplar,
- Omuzlardan tabana doğru daralan, çift konik (bikonik) gövde ve
- Gövdeyle bütünleşik, oval kesimli dip yapısı.

Bu genel form yapısına sahip amphoralar, özellikle ince cidarlı, dar ve yivli gövdeleri sayesinde taşıma ve istifleme açısından optimize edilmiş işlevsel tasarımlar sunar.

¹¹³⁹Kassab-Tezgör, 2009, **a.g.k.**, 169.

¹¹⁴⁰H. N. Erten, D. Kassab-Tezgör, I. R. Türkmen ve A. Zararsız (2004). The typology and trade of the amphorae of Sinope. Archaeological Study and Scientific Analyses. In J. Eiring ve J. Lund (Eds.). Transport amphorae and trade in the Eastern Mediterranean, *Monographs of the Danish Institute at Athens* Volume 5 içinde, Athens: Aarhus University Press, (s. 103-115).

Grup D amphoraları, boyun ve gövde formlarındaki morfolojik farklılıklara göre üç alt tipe ayrılmıştır¹¹⁴¹:

D Snp I: Bu alt tip, konik gövde yapısı ve daraltılmış dip bölgesiyle tanımlanır. Tip D Snp I, LRA 1 A tipi amphoraların karakteristik biçimsel özelliklerini taşıdığı için, D. Pieri tarafından LRA 1 A varyantının alt modülü olarak değerlendirilmiştir¹¹⁴². Bu durum, formun geç antik dönemdeki standartize şarap taşıma kaplarıyla doğrudan biçimsel bir ilişkisi olduğunu göstermektedir.

D Snp II: Tip D Snp II, form açısından D Snp I ile III tipleri arasında bir geçiş tipi olarak değerlendirilebilir. Bu alt tip, daha yuvarlak geçişli omuz yapısı, konik ancak görece daha küt gövde formu ve yuvarlatılmış dip kısmıyla ayırt edilir. Bu gruptaki örnekler arasında küçük boyutlu bireyler de yer almakta olup, bu varyantın daha küçük hacimli versiyonlarına işaret etmektedir¹¹⁴³. Bu da formun hem ticari hem de kullanım amaçlı farklılaşabileceğini göstermektedir.

D Snp III: Grubun en gelişkin ve belirgin formlarından biri olan D Snp III tipi, uzun, dar ve belirgin yivli konik gövdesi, geniş omuz açıklığı ve sivri dip formu ile tanımlanır. D Snp III, D grubu içindeki diğer varyantlara kıyasla daha zarif ve yüksek profilli bir silüet sunar. Formun bu özelliği hem istifleme kolaylığı sağlaması hem de uzun mesafeli taşıma işlevini desteklemesi açısından önemli olabilir.

3.7.3.2. Üretim alanları

Karadeniz'in güney kıyısında bulunan Sinope, bu amphora grubunun üretiminin başladığı ilk yer olarak bilinmektedir. Daha sonraki dönemde Herakleia Pontika'daki atölyelerde devam eden bu üretim süreci, MS 2. yüzyıldan MS 7. yüzyıla kadar kesintisiz şekilde sürdürülmüş ve bu ürünlerin ihracatı gerçekleştirilmiştir¹¹⁴⁴. Y. Garlan ve D. Kassab-Tezgör'ün araştırmaları, Sinope'ye yakın konumda yer alan Demirci atölyesinin, A, B, C ve D grubu amphoraların ana üretim merkezi olduğunu ortaya koymuştur¹¹⁴⁵. Özellikle C Grubu amphoraların bu atölyede üretildiği, yalnızca formların bölgede yüksek

¹¹⁴¹Kassab-Tezgör, 2002, **a.g.k.**, 202-204, 214, fig. 14-15 (D Snp I), 215, fig. 18-19 (D Snp II), 216, fig. 20-21 (D Snp III); Kassab-Tezgör, 2010, **a.g.k.**, 134-136.

¹¹⁴²Pieri, 2005, **a.g.k.**, 76-77.

¹¹⁴³D. Kassab-Tezgör, S. Lemaitre, D. Pieri (2003). La Collection D'Amphores D'İsmail Karakan a Sinop, *Anatolia Antiqua* XI içinde, (s. 169-200), 178, No. 19, pl. IV, X.

¹¹⁴⁴Kassab-Tezgör, 2010, **a.g.k.**, 121-140; Vnukov 2010, 362-364.

¹¹⁴⁵Y. Garlan ve D. Kassab-Tezgör (1996). Prospection D'Ateliers D'Amphores et de Ceramiques de Sinope. *Anatolia Antiqua*, IV içinde, (s. 325-334), s. 331, pl. 11.

yoğunlukta bulunmasıyla değil, aynı zamanda kil hamuruna yönelik yapılan petrografik analizlerle de desteklenmiştir.

Sinope/Herakleia amphoraları petrografik bir analizle incelendiğinde, bu amphoraların genel form özelliklerine göre üç farklı kil grubu içerdiği özellikle Demirci ve çevresindeki kil yataklarıyla uyumlu olduğu belirlenmiştir¹¹⁴⁶.

C Snp III-1a-b tipi ile benzerlik gösteren bazı amphora formlarının, günümüzde Seleucia Pieria (Antiocheia çevresi) olarak bilinen bölgede de üretildiği anlaşılmıştır. Bu durum, C grubu formların birden fazla üretim merkezinde benzer morfolojilerle ortaya çıkmış olabileceğini göstermektedir¹¹⁴⁷.

B Snp tipi örneklerinin bir kısmında ise, hamur yapısının Sinope karakteristiği taşımasına rağmen, formun doğrudan Demirci atölyesinde üretilmemiş olabileceği düşünülmektedir. Bu durum, bölgede henüz kazısı yapılmamış ikincil üretim atölyelerinin varlığına işaret etmektedir.

A. Opait'in çalışmaları, başta C Snp formları olmak üzere, Sinope dışında Herakleia Pontica ve Chersonesos Havzası gibi merkezlerde de benzer amphora üretimlerinin gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Formlar arasındaki kil kompozisyonu farklılıkları, üretim yerlerine bağlı varyasyonların izlenmesini mümkün kılmaktadır.

D Snp tipi formlar, Güney Karadeniz'e atfedilmekle birlikte, Sinope ve Herakleia Pontica'nın bu grup için önemli üretim merkezleri olduğu çeşitli bulgularla teyit edilmiştir¹¹⁴⁸.

3.7.3.3. Kullanım alanları

Karadeniz kıyısında stratejik bir liman konumunda yer alan Sinope, özellikle Hellenistik Dönem'den itibaren amphora üretimi ve dış ticaret bağlamında bölgesel bir merkez olarak

¹¹⁴⁶Kassab-Tezgör, 2010, **a.g.k.**, 125, 134, dn. 74.

¹¹⁴⁷J. Y. Empereur ve M. Picon (1989). Les régions de production d'amphores impériales en Méditerranée orientale. Dans l'École française de Rome, Amphores romaines et histoire économique: dix ans de recherche. Actes du colloque de Sienna, 22-24 mai 1986, organisé par l'Università degli studi di Siena, l'Università degli studi di Roma-La Sapienza, le Centre national de la recherche scientifique, (RCP 403), Rome: Ecole française de Rome, (s. 223-248), 232; A. Opait (1996). Aspecte Ale Vietii Economice din Provincia Scythia (secolele IV-VI p.Ch.) Productia ceramicii locale și d'import, *Institutul Roman de Tracologie Bibliotheca Thracologica* XVI, București: Academiei Republicii Socialiste Romania, s. 210.

¹¹⁴⁸Shelov, 1986 a.g.k., 400; S. Vnukov (2004). Pan-Roman Amphora Types Produced in the Black Sea Region. In J. Eiring ve J. Lund (Eds.). *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean*, Monographs of the *Danish Institute at Athens* Volume 5 içinde, Athens: Aarhus University Press, (s. 407-415), s. 124; Kassab-Tezgör, 2010, **a.g.k.**, 134, tab. 1-3.

ön plana çıkmıştır. Bu üretim merkezlerinden biri olan Herakleia Pontike, Sinop'un güneybatı hinterlandında yer almakla birlikte, amphoralarının form, hamur ve içerik izlerine dayanarak geniş çaplı bir dağılım ağı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Özellikle MS 1. yüzyıldan itibaren artan üretim hacmiyle birlikte, bu amphoraların Akdeniz havzasında pek çok liman kentinde tespit edilmesi, sistemli bir ihracat faaliyetini ortaya koymaktadır.

Antik coğrafyacı Strabon¹¹⁴⁹, Sinope'nin, Ephesos gibi batı Anadolu'daki önemli liman merkezleriyle doğrudan ticari ilişki kurduğunu belirtmiş, iki liman arasında işleyen bu hattın belli ürünlerin transferi açısından önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda, oluşturulan tipolojik analizler¹¹⁵⁰, Sinop menşeli amphora gruplarının özellikle Ephesos limanında ele geçtiğini ve bu bağın sadece seramik düzeyinde değil, ekonomik ürün transferi açısından da işlevsel olduğunu göstermiştir.

Tipolojik olarak, Sinope amphoralarının ağız açıklığı, dar boyun yapısı ve sağlam dip formları ile deniz yoluyla taşınacak sıvılar için oldukça elverişlidir. Özellikle şarap ve zeytinyağı gibi sıvı ürünlerin taşınmasında kullanılmış ve hem Karadeniz hem de Akdeniz ticaret ağlarına dâhil olarak, yaygın bir dağılım göstermiştir.

3.7.3.4. Yayılım alanları

A Snp formuna ait bilinen en erken buluntular, Kharaks ve Pityus gibi Karadeniz'in doğu sahilinde yer alan liman yerleşimlerinde MS 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen tabakalarda ele geçmiştir¹¹⁵¹. Bu durum, A grubunun Roma Geç Antik Çağı'ndaki ticaret yollarında aktif rol oynadığını ortaya koymaktadır.

B Snp grubu, MS 2.-3. yüzyıllarda yaygın şekilde üretilmiş ve kullanılmıştır. Bu formların Got istilasından önce (MS 240) birçok Karadeniz yerleşiminde (Gorgippia, Tanais, Panticapaeum, Chersonesos) geniş bir coğrafyaya yayıldığı tespit edilmiştir¹¹⁵². Doğu Karadeniz kıyısında Colchis bölgesi yerleşimlerinde MS 3. yüzyıla tarihlenen tabakalarda batıdaki istasyonlarda ise MS 5. yüzyıla kadar kullanımın sürdüğü anlaşılmaktadır¹¹⁵³.

¹¹⁴⁹Strabon, 1993, **a.g.k.**, XII.3.11.

¹¹⁵⁰A. Opait (2010b). Sinopean, Heraklean and Chersonesan "Carrot" Amphorae. BRILL, *Ancient Civilizations from Scythia to Siberia* 16 içinde, (s. 552-556), s. 371-401, Fig. 1-9.

¹¹⁵¹Zeest, 1960, **a.g.k.**, 121, 176, pl. XL, 102 b; A. Apakidze (1975). Didi pitiunt, The Great Pityus, I, Tbilisi: *FDR* 276, fig. 65/4148, pl. 61/4.

¹¹⁵²Apakidze, 1975, **a.g.k.**, 264, fig. 50, pl. 53/5-10, pl. 55/2, 6.

¹¹⁵³D. Kassab-Tezgör, N. Kebuladze, D. Lomitashvili ve M. Zamtaradze (2007). Les sites de Gudava et d'Ilori (Colchide): amphores de Sinope et amphores locales de l'époque romaine, *Anatolia Antiqua*, XV içinde, (s. 197-214), s. 200-201, 209, fig. 10-14.

En yaygın grubu temsil eden C grubuna ait en erken örnekler Gorgippia'da MS 3. yüzyıla; kesin tarihli örnekler ise MS 322 yılına tarihlenen Mihai Bravu ve Belinskoye buluntularına dayanır¹¹⁵⁴. Demirci atölyesi, C grubunun başlıca üretim merkezi olarak değerlendirilmiş ve üretimin MS 4. yüzyıl başından MS 6. yüzyıl başına kadar devam ettiği saptanmıştır¹¹⁵⁵.

D Snp formları (I, II, III) ise, MS 6. yüzyılda üretimi devam eden ve Akdeniz ticaretinde kendini daha çok gösteren varyanttır¹¹⁵⁶.

3.7.3.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Bu çalışmada, Sinope kökenli amphora üretimi, D. Kassab Tezgör tarafından geliştirilen sistematik tipoloji yaklaşımı temel alınarak değerlendirilmiş, form, varyant, modül ve alt varyant düzeyinde tanımlamalar yapılmıştır¹¹⁵⁷. Söz konusu sınıflama, özellikle SNP I üretimi kapsamında değerlendirilen ve Varyant C grubuna dâhil edilen örnekler üzerinden yürütülmüştür.

Side Liman Gümrük Yapısı'nda, Sinope üretimi olduğu tipolojik ve morfolojik özellikleriyle belirlenen toplam beş amphora bireyi tespit edilmiştir. Bu bireylerden iki tanesi kulplu ağız-boyun, üçü ise dip parçası niteliğindedir. Buluntular, Varyant C grubu altında, SNP I tipi üretim kapsamında tanımlanmıştır:

- **Kat.No.271:** Kulplu ağız-boyun parçası, *Varyant C, Snp I-1, Modül M* olarak belirlenmiştir¹¹⁵⁸. Bu örnek, formun omuz kesitinde belirgin bir oval geçiş ve kısa, silindirik boyun yapısı göstermektedir. Kulp bağlantısı tipik Snp I formunu yansıtır.
- **Kat.No.272:** İkinci kulplu ağız-boyun parçası, *Varyant C, Snp I-2* altında değerlendirilmiştir¹¹⁵⁹. Ağız kesimi daha kalın cidarlı olup, kulp başlangıç noktası daha yukarıda konumlanmıştır. Bu alt varyant, modüldeki morfolojik çeşitlenmenin göstergesi olarak kabul edilir.

¹¹⁵⁴E. M. Alexeeva (1997). Antichnyiy gorod Gorgippij. Moscow: Antičnyj. pl. 156.1, s. 271.

¹¹⁵⁵Kassab-Tezgör, 2010, **a.g.k.**, pl. 15.

¹¹⁵⁶Kassab-Tezgör, 2009, **a.g.k.**, 171-172.

¹¹⁵⁷Kassab-Tezgör, 2009, **a.g.k.**, 167-172; Kassab-Tezgör, 2010, **a.g.k.**, 121-140, lev. 7-8, lev. 15-48; Kassab-Tezgör, 2011, **a.g.k.**, 259-264.

¹¹⁵⁸Kassab-Tezgör, 2010, **a.g.k.**, 129, pl. 18/2.

¹¹⁵⁹Kassab-Tezgör, 2010, **a.g.k.**, 129, pl. 18/4.

- **Kat.No.273:** Son dip örneği ise, *Varyant C, Snp I-2* olarak tanımlanmıştır. Bu alt varyantta dip formu daha küt ve kalın cidarlı bir yapı sergilemekte, olasılıkla geç evre üretimine işaret etmektedir.
- **Kat.No.274:** Bu örnek de *Varyant C, Snp I-1* tipine dâhil olup, ince cidarlı dip yapısı ve yüzeydeki yatay tornalama izleriyle karakterizedir.
- **Kat.No.275:** Dip parçası, *Varyant C, Snp I-1* grubuna aittir. Dip kısmı, küt konik biçimli olup Snp I-1 formunun tipik kısa, dengeli kaide yapısını taşır.
- **Kat.No.276:** Kat. No. 278'e ait dip parçasının kil kompozisyonu, Syedra Tip 6 (**Kat.No. 5, 6, 7, 15**), pinched-handle (**Kat.No. 34, 36, 42**) ve Pompei V (**Kat. No. 95**) formlarına ait örneklerde gözlemlenen kil özellikleriyle yüksek oranda benzerlik sergilemektedir. Bu durum, söz konusu formların aynı üretim geleneği ya da benzer hammaddelerden faydalanılarak şekillendirildiğini düşündürmektedir.

Bu beş örnek, morfolojik açıdan Varyant C altında değerlendirilen Sinope Snp I grubu içerisinde yer almakta ve grubun en erken üretimlerini temsil etmektedir. Bu yorum, özellikle Tip C Snp I parçalarının MS 240 yılı öncesinde Bosporan Krallığı'na ait konut tabakalarında ele geçmiş olmasıyla desteklenmektedir¹¹⁶⁰. Bu bilgi doğrultusunda, söz konusu Side buluntuları da MS 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilebilir.

Tip C Snp I varyantlarının en eski üretimlerden biri olması, Side'de ele geçen erken evre örneklerinin Karadeniz-Akdeniz bağlantılarına ışık tutmaktadır. Bu durum, Side Limanı'nın MS 3. yüzyılın ortalarına kadar Karadeniz'in kuzey üretim bölgeleriyle doğrudan bağlantı kurduğunu, bu bağlantının Sinop gibi büyük üretim merkezleri üzerinden şekillendiğini düşündürmektedir.

Bu bağlamda, Karadeniz'in güney kıyılarındaki üretim merkezlerinin Roma Dönemi boyunca Akdeniz ticaret ağına entegre olması, bu bölgelere ait Shelov Tip C, MRA 5 (Middle Roman Amphora) ve Sinope/Herakleia amphora gruplarının Side gibi önemli bir liman kentinde, üstelik limanın kıyısında konumlanan gümrük yapısı istasyonunda, tespit

¹¹⁶⁰Kassab-Tezgör, 2010, a.g.k., 132.

edilmesiyle somut biçimde belgelenmiştir. Bu buluntular, bir yandan Karadeniz kaynaklı deniz ticaretinin Side üzerinden ne denli etkin yürütüldüğünü, diğer yandan da Side Limanı'nın geniş bir coğrafi ağı sahip, ithalat odaklı bir ticaret merkezi olarak rolünü açıkça ortaya koymaktadır.

Side Liman Gümrük Yapısı'nda tespit edilen Shelov Tip C, MRA 5 ve Sinope/Herakleia kökenli Karadeniz amphora formlarının tarihsel dağılımı, MS 2. yüzyıl sonlarından MS 6. yüzyıla kadar uzanmakta olup, bu durum Side ile Karadeniz arasındaki ticari ilişkinin uzun süreli ve kesintisiz bir devamlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Formların farklı kronolojik evrelere ait olması, Karadeniz Bölgesi'ndeki üretim merkezlerinin zaman içinde Roma ticaret sisteminin evrimine paralel olarak pazar stratejilerini yeniden yapılandırıldığını düşündürmektedir.

Side, yalnızca Akdeniz'in güneydoğu kıyılarına açılan bir liman değil, aynı zamanda Karadeniz ürünlerinin Pamphylia üzerinden Anadolu iç bölgelerine ulaştırıldığı önemli bir transit liman olarak işlev görmüş olmalıdır sonucunu çıkarabiliriz. Nihayetinde, gümrük yapısında belgelenen bu amphora örnekleri, Karadeniz'den gelen ürünlerin gümrük kontrolü ve vergilendirme süreçlerine tabi tutulduğunu, dolayısıyla devlet denetimli ticaretin bir parçası olarak bu ürünlerin resmi iktisadi sistemde yer aldığını göstermektedir.

3.8. İtalya ve Çevresi

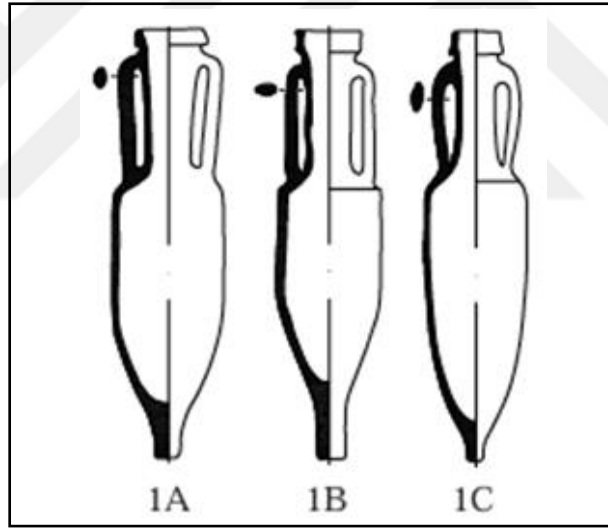
İtalya ve çevresinde amphora üretimi coğrafi olarak genellikle kıyı bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Toscana, Campania, Sicilya gibi bölgelerde amphora atölyelerine sıkça rastlanmaktadır. Özellikle bu bölgelerin deniz ticareti açısından önemli olması, burada amphora üretiminin yoğun olmasını sağlamıştır. Amphora üretiminin coğrafi dağılımı, deniz ticareti rotalarıyla da paralellik göstermektedir. Pompeii, Portus, Ostia gibi limanlar, amphora taşımacılığının merkezi konumundaydı. Bu limanlardan yüklenen amphoralar, diğer Akdeniz limanlarına ve şehirlerine naklediliyor ve ticaretin canlı olduğu bölgelere dağıtılıyordu.

3.8.1. Dressel 1

Dressel 1 Amphoraları, Geç Hellenistik- Erken Roma Dönemi'nin en bilinen amphora formlarındandır¹¹⁶¹. Form, Dressel 1A, 1B ve 1C olarak 3 tipe ayrılmaktadır¹¹⁶². Tip 1A, Peacock ve Williams Class 3 ve Ostia XX; Tip 1B, Peacock ve Williams Class 4, Ostia XX, Camulodunum 181 ve Callender 1; Tip 1C, Peacock ve Williams Class 5 ve Bezecky Type 27¹¹⁶³ olarak da adlandırılmaktadır¹¹⁶⁴.

3.8.1.1. Tipolojisi

Dressel 1 amphoraları, Geç Hellenistik ile Erken Roma dönemleri arasında, özellikle MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygın olarak kullanılan, erken Roma Dönemi amphora repertuarının en karakteristik örneklerinden biridir. Bu form, gelişimini Greko-İtalik amphoralardan alır ve morfolojik açıdan üç ana alt tipe ayrılmaktadır: Dressel 1A, 1B ve 1C.

Şekil 49 Dressel 1 amphora tipolojisi (T. Bezecky, 2013, s. 100)

Dressel 1A, formel olarak Peacock ve Williams sınıflandırmasında Class 3 ve Ostia XX tipleri ile ilişkilidir. Bu alt tip, yaklaşık olarak MÖ 130'lu yıllardan MÖ 1. yüzyıl ortalarına kadar kullanılmıştır¹¹⁶⁵.

¹¹⁶¹Tchernia, 1986, **a.g.k.**, 42; Bezecky, 2013, **a.g.k.**, 100.

¹¹⁶²Lamboglia, 1955, **a.g.k.**, 246-248.

¹¹⁶³Bezecky, 2013, **a.g.k.**, 100.

¹¹⁶⁴Peacock veWilliams 1991, **a.g.k.**, 86-92; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 116.

¹¹⁶⁵Peacock veWilliams 1991, **a.g.k.**, 86-92.

Dressel 1B, Peacock ve Williams Class 4, Ostia XX, Camulodunum 181 ve Callender 1 tipleriyle eşleştirilmektedir¹¹⁶⁶. Kullanım aralığı ise MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğinden aynı yüzyılın son çeyreğine kadardır.

Dressel 1C tipi ise Peacock ve Williams Class 5 olarak tanımlanmış olup, MÖ geç 2. yüzyıl ile erken 1. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir¹¹⁶⁷.

3.8.1.2. Üretim alanları

Dressel 1 amphoralarının başlıca üretim alanı İtalya yarımadasının batı kıyıları, özellikle Campania bölgesidir. Arkeolojik ve petrografik veriler, özellikle Albinia ve Latium bölgelerinde yoğun üretim olduğunu ortaya koymaktadır¹¹⁶⁸. Bununla birlikte, İspanya'nın güney kıyı kesimlerinde (özellikle Baetica) ve Narbonensis gibi Gallia eyaletlerinin kıyı şehirlerinde de benzer formların yerel versiyonlarının üretildiği bilinmektedir¹¹⁶⁹. Ayrıca Sicilya adası, bu formun üretiminin tespit edildiği diğer önemli merkezlerden biridir.

Petrografik analizler, Dressel 1 amphoralarının çoğunlukla siyah kum, yeşil ojit kristalleri, kuvars, biotit ve volkanik tuf parçacıkları içeren, mineraloji açısından zengin, volkanik orijinli killerden üretildiğini göstermektedir¹¹⁷⁰. Bu hamur özellikleri, özellikle Campania bölgesindeki volkanik alanlarla güçlü bir jeolojik uyum göstermektedir.

3.8.1.3. Kullanım alanları

Dressel 1 amphoraları, Akdeniz havzasındaki en yaygın şarap taşıma kapları arasında yer almaktadır. Formun bu denli yaygınlaşması, hem uzun mesafeli taşımaya uygun morfolojisine hem de İtalyan şarabına olan yoğun talebe bağlıdır. Arkeolojik bulgular, bu amphoraların başta İtalyan menşeli şarapların taşınması amacıyla kullanıldığını göstermektedir.

Bu bağlamda, Fransa kıyılarındaki Madrague de Giens Batığı, bu formun taşımacılık sistemindeki yerini anlamak açısından kritik önemdedir. Batıkta tespit edilen çok sayıda

¹¹⁶⁶Peacock veWilliams, 1991, **a.g.k.**, 89.

¹¹⁶⁷Peacock veWilliams, 1991, 87, 90, 94.

¹¹⁶⁸Empereur ve Hesnard, 1987, 31; Bezecky 2013, 100.

¹¹⁶⁹Despat 1987, 159, 161, Fig.1.1; Şenol 2018, 270, dp.319.

¹¹⁷⁰Callender 1965, 9-12, Fig. 12/21; Tchernia ve Zevi 1972, 35-67; Riley 1979, 149; Freed 2000, 459-466; Şenol 2000, 129; Dyczek 2001, 52; Williams 2004, 446; Bezecky 2004, 90, Fig. 2-13; Bezecky 2006, 289, 300-301, Fig. 3/21, 5/34, 8/61, 66, 67; Bezecky, 2008: 82-92.

iyi korunmuş Dressel 1 amphorası, gemi ambarında gerçekleştirilen yükleme düzenlemeleri, ürün tipine göre ayırım ve taşıma protokolleri hakkında detaylı bilgi sunmaktadır¹¹⁷¹.

Bazı örnekler üzerinde yer alan *tituli picti* uygulamaları, yalnızca ürünün içeriğini değil, aynı zamanda üretici, kalite, taşıma süreci ve hedef pazar gibi bilgileri de belgeleyerek bu formun ticaretin bürokratikleşmesi sürecindeki rolünü vurgulamaktadır¹¹⁷².

3.8.1.4. Yayılım alanları

İtalya Yarımadası'nda MÖ 2. yüzyılın son çeyreğinden itibaren villa tipi kırsal üretim komplekslerinin artışı, özellikle şarap üretiminde gözlemlenen yoğunlaşma ile eşzamanlı olarak gelişmiştir¹¹⁷³. Bu süreçte İtalyan şarabının hem miktar hem de kalite açısından üretimi artmış ve bu durum, Dressel 1 tipi amphoraların Batı Akdeniz havzasında Roma şarabının başlıca taşıma aracı olarak egemenliğini pekiştirmesine olanak tanımıştır¹¹⁷⁴.

Dressel 1 amphoraları, geniş dağılım alanı sayesinde Roma İmparatorluğu'nun ekonomik ve lojistik yapısı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Büyük kargo gemileriyle taşındığı anlaşılan bu form, Akdeniz boyunca Gallia, Hispania Baetica, Narbonensis, ve İtalya gibi bölgelerin yanı sıra, iç su yolları vasıtasıyla Rhone ve Ren Nehri sistemleri üzerinden Kuzeybatı Avrupa'ya, özellikle de Britannia'ya kadar ulaşmıştır¹¹⁷⁵. Ayrıca, bu amphoraların Doğu Akdeniz limanlarında, Kızıldeniz geçişli ticaret yolları üzerinden Hindistan'a kadar uzanan bir dağılıma sahip olduğu, çeşitli arkeolojik kazılarda belgelenmiştir.

Ancak, bu geniş coğrafi yayılım içinde Doğu Akdeniz'deki merkezlerde söz konusu amphoralara nispeten daha düşük oranlarda rastlanmaktadır¹¹⁷⁶. Bu durum, bölgedeki yerel üretim geleneklerinin güçlü oluşu ve Doğu Akdeniz'in tüketim kalıplarının Batı Akdeniz'den farklılaşması ile ilişkilendirilebilir. Aynı zamanda, Dressel 1 amphoralarının yayılımı, İtalyan şarap ticaretinin öncelikli olarak Batı Roma eyaletlerine yönelik olduğunu göstermekte ve şarap tüketiminin sosyal düzlemi ile taşımacılık altyapısının eşgüdümlü gelişimini yansıtmaktadır.

¹¹⁷¹ Done-Keay, **a.g.k.**, 1989, 36.

¹¹⁷² Tchernia 1986, 45; Beltran 1970, 70-75.

¹¹⁷³ Empereur-Hesnard, 1987, **a.g.k.**, 31.

¹¹⁷⁴ Şenol, 2000, **a.g.k.**, 117-118.

¹¹⁷⁵ Şenol, 2000, **a.g.k.**, 117-118.

¹¹⁷⁶ Riley, 1979, **a.g.k.**, 135.

3.8.1.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Limanı Gümrük Yapısı'nda gerçekleştirilen kazılarda, Dressel 1C varyantına ait olabilecek toplam altı amphora bireyi tespit edilmiştir. Bu bireylerden beşi dip, biri ise kulplu boyun parçası olarak belgelenmiştir. Buna ek olarak, Dressel 1 grubuna ait olduğu düşünülen başka bir dip parçası da repertuvara dahil edilmiştir. Bu yedi örnek, hamur yapıları ve petrografik özellikleri açısından farklılıklar sergilemekte olup, bu durum, söz konusu formların farklı üretim merkezlerine ait olabileceğini düşündürmektedir.

Yapılan makroskopik incelemeler sonucunda, Bezeczky'nin hamur gruplandırması sistemine göre¹¹⁷⁷:

- İtalyan fabrik olarak olarak gruplandırılan ve MÖ 2. yüzyılın sonları ile MÖ 60 civarı ve erken Augustus Dönem arasına tarihlendirilen, Ph 3 grubu örnekler¹¹⁷⁸:
Kat.No.277, Kat.No.278.

Bu bireylerden ilki, yumuşak dokulu, kireç tanecikli kapanımlı; ikincisi ise, sert dokulu, bol miktarda yuvarlak gri, çok az beyaz, kiremit kırmızısı ve renksiz mineral kapanımlarına sahip, yer yer kireç taşı izleri ve beyaz reaksiyon kenarları gösteren hamurlarla karakterize edilmiştir. Ayrıca bazı örneklerde 0,5 mm çapında demir oksit taneleri gözlemlenmiştir¹¹⁷⁹. Bu özellikler, söz konusu amphoraların Hispania Baetica kaynaklı olabileceğine işaret etmektedir.

Kat.No.279 ise Dressel 1C varyantı, İspanyol fabrik olarak gruplandırılan ve Ph 4 grubu, sert dokulu bir hamur olup bol miktarda yuvarlak beyaz ve renksiz taneler içeren, yer yer kireçtaşı parçacıkları veya beyaz reaksiyon kenarları gözlemlenmektedir¹¹⁸⁰. Ayrıca 0,5 mm'ye ulaşan nadir demir oksit taneleri mevcuttur¹¹⁸¹.

Dressel 1C varyantı, MÖ 2. yüzyılın sonlarından MÖ 1. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar üretilmiş olup, Ephesos Agorası'ndan ele geçen en erken Roma buluntuları arasında yer almaktadır¹¹⁸².

¹¹⁷⁷Bezeczky, 2008, 102.

¹¹⁷⁸Bezecky, 2013, **a.g.k.**, 100, 107vd.

¹¹⁷⁹Bezecky, 2013, **a.g.k.**, no. 246, 247, 248, 249, 250, 251 ve 252.

¹¹⁸⁰Bezecky, 2013, **a.g.k.**, 100, 107vd.

¹¹⁸¹Bezecky, 2013, **a.g.k.**, 100, 107vd.

¹¹⁸²Bezecky, 2013, **a.g.k.**, no.251, 106 vd.

3.8.2. Dressel 2-4

Formun bilinen diğer isimlendirmeleri, Greko-Roman Amphora, Koan Type, Peacock ve Williams Class 10, Bezecky Type 32¹¹⁸³, Augst 5, Ostia 51, Camulodunum 182-183, Callender 2, Benghazi ER Amphora 4¹¹⁸⁴ ve Dyczek Type 1¹¹⁸⁵, dir. DR 2-4 Amphoraları, Dressel'in tipolojik çalışmasında, 2, 3 ve 4 numaralı formlarla olan benzerlikleri nedeniyle araştırmacılar tarafından DR 2-4 grubu olarak tanımlanmıştır¹¹⁸⁶.

3.8.2.1. Tipolojisi

Yüzyıllar boyunca değişik etkenler nedeni ile geniş bir alanda birçok atölye tarafından yoğun miktarda imal edilen amphoralar, önceleri Yunan testilerinin etkisi altındaki Roma Amphoraları MÖ 2. yüzyıldan itibaren kendi formunu bulmuştur¹¹⁸⁷. Önceki dönemlerde üretilen, kaba ve hantal amphoralara kıyasla, artık ince cidarlı ve hafif yapısı sayesinde daha fazla şarap taşıma kapasitesine sahip ve çok daha kullanışlı olarak üretilmekteydi. Dressel 2-4 formu da bu değişimden nasibini almıştır. Bu özellikleri nedeniyle, Dressel 1 Amphoraları'nın üretildiği bölgeler başta olmak üzere birçok farklı yerleşimde taklit edilmiştir.

MÖ 1. yüzyılın sonlarından itibaren yaygınlaşmaya başlayan DR 2-4 formu, Batı Akdeniz'deki DR 1B formunun yerini almaya başlamıştır¹¹⁸⁸. Formun ön tipi Dodecanese Adaları'ndan Kos'ta üretilmiş ve ince cidarlı Yunan proto tiplerinden geliştirilmiştir. Proto tip örnekleri, MÖ 3. yüzyılda ince cidarlı, kısa boyunlu, dikey yerleştirilmiş ikiz kulplu, geniş gövdeli ve dip kısmı tutamak şeklinde sivrilen yapısıyla dikkat çeker. MÖ 2. yüzyılda bu formun boyun kısmı incelmış ve gövdesi daralmıştır. MÖ 1. yüzyılda gövde daha da uzamış; MS 1. yüzyıla gelindiğinde ise boyunda kademeli bir kalınlaşma meydana gelmiştir¹¹⁸⁹. Gövdeleri uzun ve silindirik, omuz kısmı belirgin, ağız kısmı geniş

¹¹⁸³Bezecky, 2013, a.g.k., 129.

¹¹⁸⁴D. S. P. Peacock ve D. F. Williams (1991). *Amphorae and the Roman Economy an Introductory Guide*. Published in the United States of America by Longman Inc., New York, s. 105.

¹¹⁸⁵P. Dyczek (2001). *Roman Amphorae of the 1st-3rd centuries AD found on the Lower Danube Typology*. H. Cieniuszek, K. P. Dabrowski (Eds.), Zakład Graficzny UW, s. 52.

¹¹⁸⁶M. Corsi-Sciallano ve B. Liou (). "Les Epaves de Tarraconaise a Chargement D'Amphores Dressel 2-4", 12; Şenol, 2009, a.g.k., 136.

¹¹⁸⁷T. O. Alpözen (1975). Bodrum Müzesi Ticari Amphoraları. *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı: XXII-2 içinde, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 5-32, 11.

¹¹⁸⁸P. Arthur (1986). *Roman Amphorae from Canterbury*, s. 242; J. P. Ballester (2009). *Puertos, Rutas y Cargamentos: El Comercio Marítimo en Epoca Republicana*. *Arqueologia Nautica Mediterranea*, Monografies del Casc 8, Girona, s. 562.

¹¹⁸⁹Zevi, 1996, a.g.k., 214-217.

ve düz kesitlidir. Kulplar ağız hizasından omuzlara kadar uzanır. Dip kısmı koniktir ve sıklıkla içbükey ya da düztabanlıdır. Formun farklı varyantları, üretim atölyelerinin yerel teknik ve estetik tercihlerine göre değişkenlik göstermektedir. Akdeniz'in çeşitli yerleşimlerinde üretilen ve basit, yuvarlaklaştırılmış ağız kenarına sahip, ayırt edici çift kulpları olan Dressel 2-4 Amphoraları'nın şekillerindeki belirgin farkların, muhtemelen tüketim alışkanlıklarının değişmesiyle ilgilidir.

DR 2-4 grubu, ilk olarak Heinrich Dressel'in Ostia kazılarında geliştirdiği tipolojik şema çerçevesinde tanımlanmış ve bu sınıflama içerisinde 2, 3 ve 4 numaralı formlar morfolojik olarak benzerliklerinden dolayı araştırmacılar tarafından ortak bir grup olarak değerlendirilmiştir¹¹⁹⁰.

1966 yılında Zevi, Dressel'in Roma amphoraları üzerine hazırladığı tipolojik tabloyu incelemiş ve DR 2-4 formunun kronolojisini yeniden değerlendirmiştir. Zevi'nin çalışması¹¹⁹¹, Doğu Yunanistan proto tipine dayanan ve özellikle Kos adasında üretilen DR 2-4 Amphorası'nın kronolojisini netleştirmeye yönelik ilk çalışmalardan biri olarak öne çıkmaktadır. Zevi, Dressel'in sınıflandırması üzerinden yaptığı değerlendirmede, 2 ve 3 numaralı formları bir grup, 4, 5, 36, 43, 44 ve 45 numaralı formları ise ayrı bir grup olarak ele almıştır. Araştırmacı, form 2, 3, 4 ve 5'in bazı köken özelliklerinin benzer olduğunu, ancak Augustus ve Tiberius Dönemi'nde kullanımlarının azaldığını belirtmiştir.

Form 2, 3 ve 4, pek çok ortak karakteristiğe sahip olmalarına rağmen, kil, boyut ve ağırlık bakımından farklılık göstermektedir. Rhodos ve Kos'ta üretilen Yunan proto tiplerinin ortak özellikleri arasında silindirik boyun, ovoid gövde ve ikiz (bifid) kulplar yer almaktadır¹¹⁹². DR 2-4 üzerine yapılan detaylı tipolojik, köken belirleme ve tarihlendirme çalışmaları arasında Panella'nın Ostia buluntuları üzerinden ve Panella ile Fano'nun Pompei buluntuları üzerinden gerçekleştirdiği araştırmalar bulunmaktadır¹¹⁹³.

¹¹⁹⁰H. Dressel (1899). *Corpus Inscriptionum Latinarum*, XV, Berlin: Reimer, s. 500-504.

¹¹⁹¹F. Zevi (1966). "Appunti sulle Anfore Romane, La Tavola Tipologia del Dressel", *Archaeologia Classica*, No. 18, s. 207- 247.

¹¹⁹²Zevi, 1966, **a.g.k.**, 214- 217.

¹¹⁹³C. Panella (1970). Anfore. En *OSTIA II: Le terme del Nuotatore: Scavo dell'ambiente I*, Roma: "L'Erma" di Bretschneider, s. 102-156; C. Panella (1973a). Appunti su un Gruppo di Anfore della Prima, Media e Tarda Età Imperiale. En *Ostia III: Le terme del Nuotatore: Scavo dell'ambiente V et di un saggio dell'area*, Studi miscellanei, 21, Roma: "L'Erma" di Bretschneider, s. 463-633; C. Panella ve M. Fano (2014). Le Anfore con anse Bifide Conservate a Pompei: Contributo ad una loro Classificazione, s. 133-178; G. Rizzo. Le Terme del Nuotatore le Anfore, Ostia e i Commerci Mediterranei. C. Panella ve G. Rizzo (Eds.), *OSTIA VI, Le Terme del Nuotatore, Studi Miscellanei* (38), Roma, s. 64- 442.

Tarraconensis ve Campania'daki DR 2-4 üretimlerine yönelik tipolojik ve sınıflandırma çalışmaları ise 1977 yılında Farinas ve diğerleri tarafından yapılmıştır¹¹⁹⁴. 2014'te Panella ve Rizzo editörlüğünde yayımlanan OSTIA VI cildi, DR 2-4 formunun üretim bölgeleri ve genel tipolojisi hakkında kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır¹¹⁹⁵.

Kos Amphoraları'nın taklidi olan çift kulplu formlar, bu adanın form çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturur. İlk örnekleri Arkaik Dönem'de Milet'te bulunan çift kulplu ticaret amphoraları, zamanla Kos biçimine evrilmiştir. Araştırmacılar, Kos amphoralarının şekli yerine içeriğinin daha önemli olduğunu vurgulamakla birlikte, çift kulpun tercih edilmesinin sebebi hakkında kesin bir açıklama getirememişlerdir. Ticaret hayatında amphoraların monotonluğunu kırmak ve formun zarif yapısıyla dikkat çekmesini sağlamak için çift kulpun seçilmiş olabileceği öne sürülse de bu özellikler formun farklı bölgelerde yaygın taklit edilmesini açıklamakta yetersiz kalmıştır¹¹⁹⁶. Çeşitli kaynaklarda¹¹⁹⁷, taklit üretimler DR 2-4 veya DR 4 başlığı altında incelenmiştir. Bir diğer görüş¹¹⁹⁸, üretim yapılan her şehrin kendi özgün formunu geliştirdiği yönündedir. DR 2-4 ile Kos Adası üretimi olan DR 5 amphoraları arasında belirgin benzerlikler olması nedeniyle, kazılarda bulunan parçaların DR 2-4 olup olmadığını kesin olarak tespit etmek genellikle zorlaşmaktadır.

Karadeniz Bölgesi'ndeki Roma amphora formlarının proto tipleri genellikle Korinth, Kos ve Rhodos gibi Doğu Akdeniz'in önemli şarap merkezlerinden gelmektedir. Bu amphoralarda, İtalya'da yaygın olarak bilinen ve sürekli talep gören içeriklerin taşındığı varsayılmaktadır. Bölgedeki Yunan amphoralarının ilk taklitleri, Greko-İtalik tipinde olduğu görülür. Bunlar, Cumhuriyet Dönemi'nde İtalya'da ortaya çıkmışlardır¹¹⁹⁹.

¹¹⁹⁴L. Farinas del Cerro, W. Fernandez de la Vega ve A. Hesnard (1977). Contribution a l'Etablissement D'une Typologie des Amphores Dites «Dressel 2-4». L. Rembart ve A. Waldner (Eds.), *Methodes Classiques et Méthodes Formelles Dans L'Étude des Amphores*, Collection de L'École Française de Rome 32, 27-29 Mai 1974, Rome, s. 179- 206.

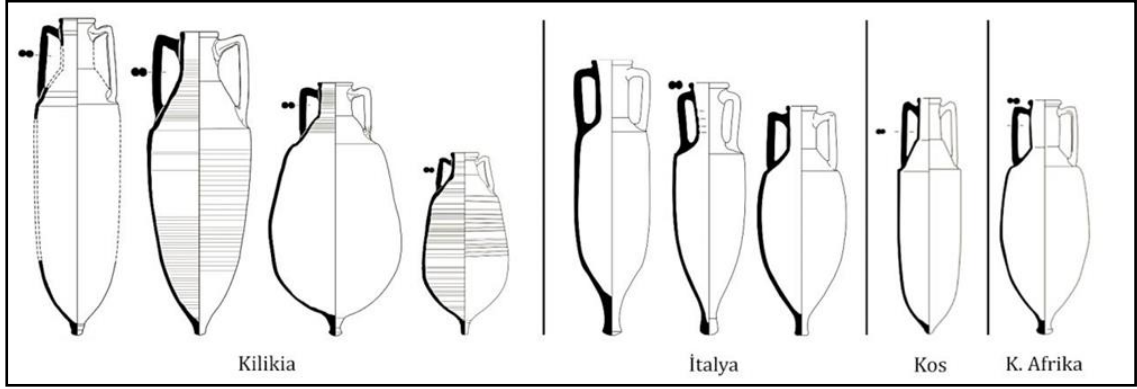
¹¹⁹⁵Panella ve Rizzo, **a.g.k.**, *OSTIA VI*.

¹¹⁹⁶V. Georgopoulos (2004). The Archaeological Evidence of Coan Amphorae from Kardamaina (Ancient Halasarna). K. Höghammar (Ed.), *The Hellenistic Polis of Kos, State, Economy and Culture* içinde, Uppsala, s. 129- 132.

¹¹⁹⁷Farinas del Cerro, Fernandez de la Vega ve Hesnard, 1977, **a.g.k.**, 180.

¹¹⁹⁸P. R. Sealey ve G. M. R. Davies (1984). Falernian Wine at Roman Colchester. *Britannia*, Vol. (15), s. 252; J. Freed, Adoption of the Form of the Koan Amphora to the Production of 'Dressel 2-4' Amphoras in Italy and Northeastern Spain, s. 459- 462.

¹¹⁹⁹Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 105.

Şekil 50 Dressel 2-4 üretildiği bölgeye göre tipolojik değişimi (İ. Akkaş, 2020, 18, şek. 3.1.2.)

3.8.2.2. Üretim alanları

Form, Erken Roma İmparatorluğu Dönemi'nin en sevilen amphora formlarındandır. Bu nedenle, birçok üretim yeri mevcuttur. Batı Akdeniz merkezlerinde, İtalya'da Campania, Latium, Baetica Tarraconensis, Lyon, Gallia, Britania, Dianium Bölgeleri'nde üretilmiştir¹²⁰⁰. Her ne kadar formun üretimi oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmış olsa da Batı Akdeniz Bölgesi'nde en yoğun üretildiği bölge, İtalya Campania Bölgesi'dir. Burası, aynı zamanda, Dressel 1 Amphoraları'nı üretmesi ile de bilinmektedir¹²⁰¹. Narbonensis'te tespit edilen atölyelerde ise, Dressel 2-4 Amphoraları'nın yanı sıra, Dressel 1, Pascula 1 ve Dressel 7-11 formlarını MÖ 1. yüzyıl ve MS 2. yüzyıl aralığında ürettiği bilinmektedir¹²⁰². Fransa'nın merkezi ve güneyi de bu üretime dâhil olup, Sainte-Cecile-les-Vignes (Vaucluse), Saint-Just (Ardèche), Montbazin ve Lyon gibi bölgeler öne çıkmaktadır¹²⁰³. Ayrıca, bu formun İngiltere'de Brockley Hill¹²⁰⁴ ve Britannia'da da üretilmiş olabileceği ileri sürülmüştür¹²⁰⁵.

DR 2-4 Amphoraları'nın üretim bölgelerindeki hamur analizleri sonucu; Campania hamurları, genellikle kalın ve kaba dokulu, bol miktarda siyah kum içeren yapılarıyla

¹²⁰⁰Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 105-107; Martin-Kilcher, 1994, **a.g.k.**, 667; Empereur ve Picon, 1989, **a.g.k.**, 225-226; Bezczy, 1997, **a.g.k.**, 163; Şenol, 2000, **a.g.k.**, 129; Panella, 2001, **a.g.k.**, 199; Şenol, 2003, **a.g.k.**, 22; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 137; Rizzo, 2014, **a.g.k.**, 223-228, 237-238.

¹²⁰¹Peacock, 1977, **a.g.k.**, 261-278; Rizzo, 2014, **a.g.k.**, 125- 126.

¹²⁰²C. Panella (2001). Le Anfore di Eta Imperiale del Mediterraneo Occidentale, *Céramiques hellénistiques et romaines III*, s. 196-199; Schmitt, 2009, **a.g.k.**, 167- 169.

¹²⁰³Üretim merkezleri hakkında detaylı bilgi için Bkz.: F. Laubenheimer-A. Schmitt (2009). "Amphores Vinaires de Narbonnaise. Production et Grand Commerce. Création d'une base de données géochimiques des ateliers", *Travaux de la Maison de L'Orient et de la Méditerranée*, N. 51.

¹²⁰⁴S. A. Castle, K. F. Hartley, C. Johns, S. A. MacKenna, R. White ve M. J. Hughes (1978). Amphorae from Brockley Hill 1975. *Britannia* içinde, Vol. (9), s. 383-392; Panella, 2001, **a.g.k.**, 177-275.

¹²⁰⁵C. Becker (1989). Production Régionale d'amphores de type Dressel 2-4 et de type Dressel 1, *Amphores Romaines et Histoire Economique* (A.R.H.E.), Collection de L'Ecole Française de Rome 114, Numero 1, s. 578.

dikkat çeker; bu hamurlar içerisinde sıklıkla biyotit, kuvars ve yeşil ojit kristalleri gözlemlenir. Renkleri açık pembeden (5YR 8/4) açık kırmızıya (2.5YR 6/8) kadar değişkenlik gösterir. Dressel 1 Amphoraları'nın da üretildiği Campania, Latium ve Etruria Bölgeleri volkanik karakterli alanlar üzerinde yer aldığı için, burada yapılan morfolojik analizler hamurların siyah kum açısından zengin olduğunu ortaya koymuştur¹²⁰⁶.

Katalonya kökenli üretimler, genel olarak sert ve kaba dokulu hamurlarıyla ayırt edilmekte olup, renkleri koyu kırmızıdan kırmızımsı kahverengiye (10R 4/4, 10YR 4/6) kadar değişkenlik göstermektedir. Bu gruba ait seramiklerin ince kesit analizlerinde, yaklaşık 1 mm boyutlarında iri beyaz kuvars inklüzyonlarının yanı sıra feldispat, granit kırıntıları ve az miktarda sarımsı-altın renkli mika minerallerine rastlandığı bilinmektedir¹²⁰⁷.

Pompei kökenli üretimler, Campania kökenli üretimler gibi siyah kum ve volkanik tüf içermektedir.

Kilikya kökenli üretimleri, genellikle daha ince taneli mineraller içerir; kuvars, feldispat ve mikadan oluşan inklüzyonlar belirgin olup, kırmızımsı kahverengi tonlarda görülürler. Bu bölgelerdeki petrografik analizler, özellikle yerel granit ve gnays kökenli minerallerin varlığını göstermektedir¹²⁰⁸.

Karadeniz Bölgesi amphoralarında ise petrografik çalışmalar; örneklerin mikroskobik incelemelerinde bol miktarda angüler kuvars, plajiyoklas feldispat, hornblend ve biyotit mineralleri ile birlikte bölgesel metamorfik kayaç kökenli klorit ve muskovit tanelerinin bulunduğunu ortaya koymuştur. Sinop ve Heraclea Pontica örnekleri, yerel jeoloji ile uyumlu hamur bileşimleri sunmaktadır¹²⁰⁹.

Doğu Akdeniz merkezlerinde ise, Kos Adası'nda, MÖ 5. yüzyıldan itibaren aktif olduğu düşünülen ve MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen amphora atölyesi kalıntıları tespit

¹²⁰⁶Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, s. 55-57; C. Panella (2001b). Late Republican and Early Imperial Dressel 1 Amphorae: A Production Model. *JRA Suppl. Series* 43, s. 13-17.

¹²⁰⁷J. T. Peña (2007). *Roman Pottery in the Archaeological Record*. Cambridge University Press, s. 102-104; A. López Mullor (2007). Producció i distribució de materials amfòrics a la Tarraconense. *Empúries* 58, s. 55-57.

¹²⁰⁸P. Mutafov ve V. Popov (2010). Petrographic Characteristics of Amphorae from Kilikia. *Archaeologia Bulgarica* 14 (3) içinde, s. 59-62.

¹²⁰⁹Y. Garlan (2004). Production et commerce des amphores en Mer Noire, Paris, Centre Pierre Paris, s. 88-91; H. Kögler (2012). Roman Amphorae from the Southern Black Sea Coast: Evidence of Local Production in Sinope and Heraclea Pontica. *Acta Archaeologica Carpathica* 47 içinde, s. 133-137.

edilmiştir. Burada üretilmiş DR 2-4 Amphora örnekleri, ince cidarlı Yunan proto tiplerinden geliştirilmiştir. Bulunan amphoralar, kırmızı veya kırmızımsı devetüyü renginde olup, altın mika, kum, beyaz ve siyah inklüzyonlarla karakterize edilmiş ve genellikle astarlı yüzeylerle kaplanmıştır¹²¹⁰. Kos Adası üretimi Dressel 2-4 Amphoraları, yine Kos Adası'nda üretilen proto tiplerinden esinlenilerek oluşturulmuştur. Bununla birlikte, Knidos, Rhodos, Aigeai (Yumurtalık Körfezi), Tarsus, Antiocheia, Kıbrıs ve Kuzey Mısır'da üretildiği bilinmektedir¹²¹¹.

DR2-4 Tipi Amphoralar'ın farklı coğrafyalarda geniş ölçekte üretilmiş olması, bu formun üretiminde kullanılan kil hamurlarında önemli çeşitliliklerin görülmesine neden olmuştur. Üretim yerlerinin çokluğu, tek tip bir kil kompozisyonundan söz etmeyi güçleştirmektedir. Aksine, bölgesel farklılıkları yansıtan çeşitli hamur özelliklerini ortaya koymaktadır.

MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Roma kökenli amphora grupları, Pontus Bölgesi'nde kullanılan taşınabilir kapların önemli bir bölümünü oluşturmaya başlamıştır. Son dönem araştırmaları, Karadeniz havzasının da Pan-Roma amphora tiplerinin üretim alanları arasında yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu bölgeden ele geçen amphoralar üzerinde gerçekleştirilen petrografik analizler, Heraclea Pontica, Sinop ve muhtemelen Batı Pontus'taki bazı merkezlerde Dressel 2-4 formunun da yerel olarak üretildiğini göstermektedir¹²¹².

Doğu Akdeniz kentlerinden bir diğeri olan Elaiussa Sebaste'de de, Agora M 54, Pompei V, LR 1 gibi amphora formlarının yanı sıra, Dressel 2-4 Amphoraları'nın üretilmiş olduğu ortaya çıkmıştır¹²¹³.

¹²¹⁰Kos Amphoraları'nın detaylı hamur özellikleri hakkında bkz.: I. K. Whitbread (1995). *Greek Transport Amphorae, A Petrological and Archaeological Study*: No.4, British School at Athens.

¹²¹¹Empereur ve Picon, 1986, **a.g.k.**, 103-126; Hayes, 1991, **a.g.k.**, 94, Fig. 70-17, 21; C. Abadie Reynal (2007). *La céramique Romaine D'Argos (fin du IIe siècle avant J.-C. - fin de l'IVe siècle après J.-C.)*. *Études Péloponnésiennes*, XIII, D'Athènes: Ecole Française, s. 239; Şenol, 2009, **a.g.k.**, 63-64; Kızıllarslanoglu, 2019b, **a.g.k.**, 39-70.

¹²¹²S. Y. Vnukov (2004). *Pan-Roman Amphora Types Produced in the Black Sea Region*. *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean*. J. Eiring ve J. Lund, (Eds.). Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002. Aarhus: Aarhus University Press, s. 407-415, (407-409); Y. Garlan (2004). *Production et commerce des amphores en Mer Noire*, Paris: Centre Pierre Paris, s. 88-91; A. Opaît (2006). *Amphorae from the Black Sea: Distribution and Economic Role, Pontica* 39, s. 97-100; H. Kögler (2012). *Roman Amphorae from the Southern Black Sea Coast: Evidence of Local Production in Sinope and Heraclea Pontica*, *Acta Archaeologica Carpathica* 47, s. 133-137.

¹²¹³A. F. Ferrazzoli ve M. Ricci (2009). *Cilician Ceramic Production from Roman to Byzantine Age New Data from Elaiussa Sebaste*. *OLBA XVII* içinde, s. 33-44.

Formun üretimi ile ilgili bu veriler, Dressel 2-4 Amphoraları'nın farklı coğrafi üretim merkezlerinde hem hammaddenin seçimi hem de üretim tekniklerinin çeşitlilik gösterdiğini kanıtlamakla birlikte Roma Dönemi ticaret ağlarının karmaşıklığına da ışık tutmaktadır.

3.8.2.3. *Kullanım alanları*

Dressel 2-4 Amphoraları üzerinde yer alan *tituli picti*'lerden edinilen bilgiye göre çeşitli şarapların taşındığı bilinmektedir¹²¹⁴. Campania Bölgesi üretimi, *Amineum*, *Falernia*¹²¹⁵, Hispanya üretimi *Tarraconense Lauronense* gibi İspanya'da yerel olarak üretilen şaraplar taşınmış olduğu ifade edilmektedir¹²¹⁶. Pompei ve Herculaneum'da, MÖ 1. yüzyılda en yaygın form olan DR 2-4, özellikle Campania üretimi İtalyan şarabının taşındığı en tipik form olmuştur¹²¹⁷.

Kos Adası ticareti için önemli bir gelir kaynağı olan tatlı beyaz şarap, sindirime yardımcı etkisi ile antik kaynaklarda övgüyle anılmıştır¹²¹⁸. MÖ 4. yüzyıldan kalma kaynaklarda bu şarabın müsil ve koruyucu özellikleri vurgulanırken, siyah şarabın tonik olarak kullanıldığı belirtilmiştir¹²¹⁹.

Deniz suyunun eklenmesiyle aromalandırılan Kos şarabına artan talep, bu amphoraların farklı bölgelerde yaygınlaşmasına sebep olmuştur. MÖ 5. yüzyıldan itibaren ihraç edilmeye başlanan Kos şarabı, ekonomik fiyatı ve kendine özgü aroması nedeniyle farklı bölgelerde yoğun ilgi görmüştür. Bu şarabı taşımak için kullanılan kapların formu, özellikle Roma İmparatorluğu Dönemi'nde birçok farklı merkezde örnek alınarak taklit edilmiştir¹²²⁰.

¹²¹⁴Şenol, 2000, **a.g.k.**, 130.

¹²¹⁵J. Freed (2000). Adoption of the Form of the Koan Amphora to the Production of Dressel 24 Amphoras in Italy and Northeastern Spain, *RCRF Acta* (36) içinde, s. 459-466.

¹²¹⁶F. Zevi (1966). Appunti sulle Anfore Romane, La Tavola Tipologia del Dressel. *Archaeologia Classica* 18 içinde, s. 207-247.

¹²¹⁷Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 122.

¹²¹⁸Plinius, 1938, **a.g.k.**, 14.10.

¹²¹⁹Bkz. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/> Demosthenes, Against Lacritus, 35.32; Athenaeus, 1.32 e. (Erişim Tarihi: 27.06.2025).

¹²²⁰A. K. Şenol (2000b). *İskenderiye Kazılarında Ele Geçen Amphoralar Işığında Kentin Roma Dönemi Şarap, Zeytinyağı, Salamura Balık ve Sos Ticareti*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 129.

3.8.2.4. Yayılım alanları

Erken Roma İmparatorluğu Dönemi'nin en çok sevilen ve en çok ihraç edilen amphora formlarından biridir. Formun üretimi de bu bilgiye paralel olarak çok fazla kentte gerçekleştirilmiştir. Batı Akdeniz'de, İtalya'da MÖ 1. yüzyılın II. yarısından itibaren üretimine başlandığı, MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl başları arasına kadar ise diğer bölgelerde üretildiği saptanmıştır¹²²¹. Ostia'da ve Berenike'de MS 1.-2. yüzyıllara tarihlendirilen tabakalarda, Slovenya-Ljubljana, Castle Hill kazılarında MÖ 1. yüzyıl sonu-MS 1. yüzyıl başı arasına tarihlendirilen tabakalarda çok miktarda bulunduğu bilinmektedir¹²²². Brescia'da MÖ 1. yüzyıla, Pisa'da MÖ 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl arasına tarihlendirilen Etruria Bölgesi üretimi Dressel 2-4 Amphora örneklerine rastlanmıştır¹²²³. Atina'da¹²²⁴ MS 1.-2. yüzyıla, Mydnos'ta¹²²⁵ MÖ 1. yüzyılın II. yarısı ile 3. yüzyıl başı arasına, Smyrna'da¹²²⁶ MS 1. yüzyıla, Ephesos'ta¹²²⁷ MÖ 1. yüzyılın son çeyreği ile MS 1. yüzyıl sonu arasına, Patara'da¹²²⁸ MS 1. yüzyıla, c¹²²⁹ MÖ 1. yüzyıl

¹²²¹Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 106; Panella, 1973, **a.g.k.**, s. 492-504; T. Bevezky (2005). Late Roman amphorae from the Tetragonos-Agora in Ephesus. Dans la F. Krininger (Eds.). *Spatantike und Mittelalterliche Keramik aus Ephesos Archäologische Forschungen*, (13), Paris: Sorbon, s. 203-230.

¹²²²A. Hesnard (1980). Un Depot Augustéen D'Amphores a la Longarina, Ostie (An Augustan Deposit of Amphorae at la Longarina, Ostia). *Memoirs of the American Academy in Rome* (36) içinde, s. 141-156, Pl. 1/1, 2, Pl. 2/1, Pl. 3/2; Riley, 1979a, **a.g.k.**, 151; B. Vicić (2002). Zgodujersko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani, Gornji trg 3. *Arheoloski Vestnik*, 53, s. 193-221.

¹²²³B. Bruno (1989). Lombardia: Ricerche amphores Romaines et Histoire Economique (A.R.H.E.). *Collection de L'Ecole Française de Rome 114* (1), s. 642-644, Fig. 1/7, 8. 159; A. Costantini (2011). Le Anfore. In A. Alberti & E. Paribeni (Eds.). *Archeologia in Piazza dei Miracoli, Gli Scavi 2003-2009*, Madrid: Madrid University, Fig. 3/5, 6, s. 393-430; A. Costantini (2014). Pisa: Importazioni tra Tarda Antichità e Altomedioevo da Piazza Duomo. N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.). *LRCW 4*, içinde, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 985-992.

¹²²⁴Robinson, 1959, **a.g.k.**, 85, Pl. 19, M13.

¹²²⁵G. Gülsefa (2015). *2006-2013 Myndos Kazılarında Ele Geçen Amphoralar ve Amphora Mühür Buluntuları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

¹²²⁶T. Bevezky (2008). Italian wine in the Eastern Mediterranean. Amphorae from Etruria, Latium, and Campania from the fourth century B.C. to the first century A.D. The Case of the Ephesian Amphorae. *Bollettino di Archeologia on Line, Volume Speciale, International Congress of Classical Archaeology Meetings Between Cultures in the Ancient Mediterranean*, Roma: Bulletin di Archeologia, s. 86 (s. 82-92).

¹²²⁷Bevezky, 2004, **a.g.k.**, 90, Fig. 2/13; T. Bevezky (2006). Consumer behaviour in Ephesus in the first century BC. In D. Malfitana, J. Poblome, J. Lund (Eds.). *Old Pottery in a New Century, Innovating Perspectives on Roman Pottery Studies*. Catania: University Press. s. 289-301, (s. 287-308). Fig. 3/21, 5/34, 8/61, 66, 67; T. Bevezky (2008). Italian wine in the Eastern Mediterranean. Amphorae from Etruria, Latium, and Campania from the fourth century B.C. to the first century A.D. The Case of the Ephesian Amphorae. *Bollettino di Archeologia on Line, Volume Speciale, International Congress of Classical Archaeology Meetings Between Cultures in the Ancient Mediterranean*, Roma: Bulletin di Archeologia, s. 82-92; T. Bevezky (2013). The Amphorae of Roman Ephesus. *FIE band XV/I*, Wien: FIE.

¹²²⁸E. Dündar (2018). Maritime trade of Roman Patara. Preliminary remarks on the amphorae. *Skyllis*, 18 (2), s. 168, (s. 166-173), Fig. 2-4.

¹²²⁹Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, 135, Kat. No. 22.

ile MS 1. yüzyıl arasına, Troia'da¹²³⁰, Kos üretimi olduğu belirlenen MS 1.-3. yüzyıl arasına tarihlendirilen tabakalarda rastlanmıştır.

3.8.2.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Side Liman Gümrük Yapısı'nda tespit edilen DR 2/4 (Dressel 2-4) tipi amphoralar, toplamda altı birey ile temsil edilmekte olup, her biri farklı hamur özellikleri sergileyen altı ayrı gruba ayrılmıştır. Bu çeşitlilik, formun üretiminde çok merkezli bir yapının varlığına ve dolayısıyla geniş bir ticari dolaşım ağına işaret etmektedir. Aşağıda bu hamur grupları makroskopik özellikleri doğrultusunda değerlendirilmektedir:

- *Birinci Hamur Grubu:* Kahverengi tonlarında kil matriksi, belirgin oranda kahverengi taşçık, kalker (?) ve kum katkıları ile karakterizedir. Sert ve sık dokulu yapısıyla dikkat çeken bu örnekler, orta-güçlü pişirim atmosferine işaret eder. Kahverengi taşçıkların varlığı, Campania Bölgesi üretimlerine benzerlik gösterme ihtimalini artırmaktadır¹²³¹.
- *İkinci Hamur Grubu:* Bitkisel kökenli boşluklar içeren bu grup, organik katkıların pişirme sürecinde yanarak yok olduğuna işaret etmektedir. İnce taneli kum, mika ve muhtemelen şamot katkılı kil bileşimi, ikinci kullanım kili ya da kırık parçaların öğütülerek katkılандığı bir üretim pratiğini düşündürmektedir¹²³².
- *Üçüncü Hamur Grubu:* Bu grupta kil, kuvars (?), kum ve az miktarda kahverengi taşçık ile çok düşük oranlı kireç tanecikleri içermektedir. Kuvars katkısı, dayanıklılık sağlarken, sınırlı kireç katkısı, kontrollü pişirim tekniğine işaret etmektedir. Hamur özellikleri, Adriyatik ya da alt-İtalya üretimleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir¹²³³.
- *Dördüncü Hamur Grubu:* Organik boşlukların yanı sıra belirgin taşçık, kireç, kum ve mika katkılı bu grup, heterojen katkı bileşimiyle ayırt edilebilmektedir. Özellikle mika ve kireç birlikteliği, Doğu Akdeniz havzasında, örneğin Suriye-Filistin kıyı üretimleriyle benzerlik gösterebilir¹²³⁴.

¹²³⁰S. Heath ve B. Tekkök (Eds.), (2007-2008). (2006-2009). *İlion'da (Troia) Yunan, Roma ve Bizans Seramikleri*, 119, No. 3. <http://classics.uc.edu/troy/grbpottery/> Erişim tarihi (28.06.2025)

¹²³¹Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 93-95.

¹²³²C. Panella (1990). Le Anfore di età imperiale: Produzione e Circolazione. *Studi sulla Campania romana*, Roma: L'Erma di Bretschneider, s. 233-238.

¹²³³Hayes, 1990, **a.g.k.**, 233-238.

¹²³⁴Reynolds, 2005, **a.g.k.**, 207-210.

- *Beşinci Hamur Grubu*: Gri kalker parçacıkları, mika ve ince kum katkılı kil yapısı, bu grubun hem mekanik hem de görsel olarak farklılaştığını ortaya koymaktadır. Renkli kalker taneleri, Kuzey Afrika üretimleriyle ilişkili olabilecek petrografik bir iz bırakmaktadır.
- *Altıncı Hamur Grubu*: Organik kalıntı izleriyle birlikte ince kum ve mika katkılı kil matriksi içermektedir. Mika oranının yoğunluğu, pişirim sonrası metalik parlaklık etkisi yaratabilir ve bu yönüyle Anadolu'nun güney sahilleri ya da Kilikya üretimleri ile karşılaştırmalı analizlere olanak tanır.
- *Yedinci Hamur Grubu*: Pudralı yüzeyi ile dikkat çeken bu örnek, yüksek oranda mika, kireç ve ince kum katkısı içermektedir. Mika katkısının yoğunluğu hem estetik hem de teknik nedenlerle tercih edilmiş olabilir. Yüzeydeki pudralı doku, muhtemelen ikinci bir yüzey işleme ya da üretim sonrası doğal ayrışmanın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu grup, özellikle Batı Anadolu veya Ege adaları üretimleri ile benzeşim gösterebilir¹²³⁵.

Liman gümrük yapısı amphora form repertuarı DR 2/4 amphoralarında yedi farklı hamur grubunun belgelenmesi, bu amphora formunun Side'ye tek bir merkezden ithal edilmediğini; aksine, çok sayıda bölgesel üretim merkezinden tedarik edildiğini açıkça göstermektedir. Bu durum, Side'nin Doğu Akdeniz'de yalnızca yerel değil, geniş kapsamlı dağıtım ağı içerisindeki bir liman işlevi gördüğünü göstermektedir. Amphoraların üretim yerlerine dair elde edilen morfolojik ve petrografik bulgular da bu çok kaynaklı yapıyı doğrular niteliktedir.

Morfolojik olarak liman gümrük yapısı DR 2/4 amphora repertuarı örnekleri **Kat.No.280** Kos¹²³⁶, **Kat.No.281** ve **Kat.No.285** Elaiussa Sebaste¹²³⁷, **Kat.No.282** Almadra üretili, **Kat.No.283** Catalan üretili¹²³⁸, **Kat.No.286** İtalyan¹²³⁹ örnekleri ile benzerlikler göstermektedir¹²⁴⁰. Ancak, farklı hamur kompozisyonları ve farklı üretim

¹²³⁵Y. Garlan (1997). Les amphores égéennes: typologie et circulation. *BCH Supplément*, 29, s. 89-93.

¹²³⁶https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/drawings.cfm?id=95

Erişim tarihi (15.06.2025)

¹²³⁷Kızıllarslanoglu, 2016, **a.g.k.**, Lev.61-64, Kat.No. 27-36, Lev. 68-70, Kat. No. 43-47, 466-468, 473-475.

¹²³⁸https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=94&CFID=91f61d3e-6eac-46fd-b824-eeaccd0a6b10&CFTOKEN=0 Erişim tarihi (16.06.2025)

¹²³⁹https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/drawings.cfm?id=102 (Erişim Tarihi: 15.06.2025)

¹²⁴⁰https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/cat_amph.cfm?l=D&CFID=91f61d3e-6eac-46fd-b824-eeaccd0a6b10&CFTOKEN=0 (Erişim Tarihi: 15.06.2025)

coğrafyalarıyla da çok merkezli ve çok katmanlı bir Roma Dönemi ticaret ağını belgelemektedir. Söz konusu farklı hamur grupları içinde özellikle İtalyan kökenli amphoralar dikkat çekicidir. Bu gruplar arasında morfolojik benzerliklerin yanı sıra, hamur-kil katkı malzemeleri düzeyinde yapılan gözlemler, Campania Bölgesi'ne ve muhtemelen Pompeii-Herculaneum havzasına kadar uzanan MS 23-46 arası aktif olan üretim alanlarına işaret etmektedir¹²⁴¹.

Bunun yanı sıra, MS 1.-2. yüzyıla tarihlendirilen İtalya üretimi Dressel 2-4 Amphoraları'nın dip formu da yine, Campania Bölgesi'ndeki Caserta'da tespit edilen amphora atölyesinde ortaya çıkan ve MÖ 1. yüzyılın ikinci çeyreği ile MS 1. yüzyılın ilk çeyreği arasına tarihlendirilen “*İtalik tip*” dip formuyla önemli ölçüde benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir¹²⁴².

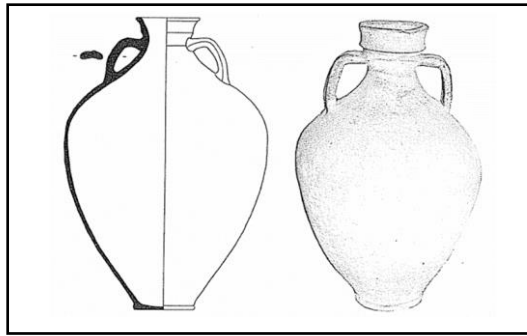
3.9. Güney Gallia

3.9.1. Gauloise 3

MS 1. yüzyıl amphora formlarından olan Gauloise 3 formu, Peacock ve William Class 29 şeklinde de sınıflandırılmıştır¹²⁴³.

3.9.1.1. *Tipolojisi*

Kalınlaştırılmış ağız kenarı, dışa doğru çift döndürülmüş kil uygulamasıyla kademeli bir form kazanırken; kulplar boyun ortasından omuza dikey biçimde bağlanırlar. Kulpların ortasında oluk bulunur. Küçük, halka biçimli, düz dip yapısı tipin karakteristik özelliklerini oluşturmaktadır.

Şekil 51 Gauloise 3 amphora tipolojisi
(D P. S. Peacock ve D. F. Williams, 1991, s.146, fig.73)

¹²⁴¹Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, Ph 5a 326, Ph 5c 322, 129-133.

¹²⁴²S. J. Keay (1984b). The Caserta Amphora Factory and the Dressel 2–4 Form. *Journal of Roman Archaeology (JRA)* 1 içinde, s. 35-56.

¹²⁴³Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 146.

3.9.1.2. Üretim alanları

Gallia Narbonensis'te formun üretimi ile ilgili çok sayıda atölye bilinmektedir. Formu üreten iki fırın Güney Fransa'da, Corneilhan ve Velaux'dadır; ancak, Marsilya'da Gauloise amphora çeşitlemelerinin üretildiği de tespit edilmiştir¹²⁴⁴.

3.9.1.3. Kullanım alanları

Gallia şarabının taşınmasına yönelik olup, antik kaynaklarda genellikle *picatum*, *passum* veya *mulsum* olarak adlandırılmaktadır¹²⁴⁵.

3.9.1.4. Yayılım alanları

Narbornensiye türü hem bölge içinde hem de bölge dışında dağılım gösterir, ancak bölge dışında dağılım seyrek. Başlıca Fransa'da, ancak Almanya ve İsviçre'ye de ulaşmış olup, muhtemelen Rhone üzerinden kuzey-güney dağılımının da yapılmış olduğu düşünülmektedir¹²⁴⁶.

3.9.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Formun dağılım alanından daha ziyade yakın coğrafyasında olmasıyla sınırlı olması nedeniyle, nadire Akdeniz coğrafyasının Doğu'sunda Pazar bulmuştur. Side Limanı buluntuları arasında Gauloise 3 formuna ait yalnızca tek bir örnek tespit edilmiştir (Kat.No.287).

3.9.2. Gauloise 4

Formun diğer isimleri arasında Bezczy Type 34¹²⁴⁷, Ostia LX, Pélichet 47, Callender 10, Niederbieber 76 Peacock ve Williams Class 27¹²⁴⁸ yer almaktadır.

3.9.2.1. Tipolojisi

Tipolojik olarak form, Portekiz'de üretilmiş olabilecek Class 23 (Almagro 51) ve Mauretania Caesariensis'in özelliği olan Class 38 (Dressel 30) ile ilişkili olduğu düşünülmektedir¹²⁴⁹.

¹²⁴⁴Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 146.

¹²⁴⁵Rizzo, 2023, **a.g.k.**, 212; C. Cerchiai (2013). *Nettare di Dioniso. La vite e il vino attraverso le parole degli autori antichi*. Rome, s. 273.

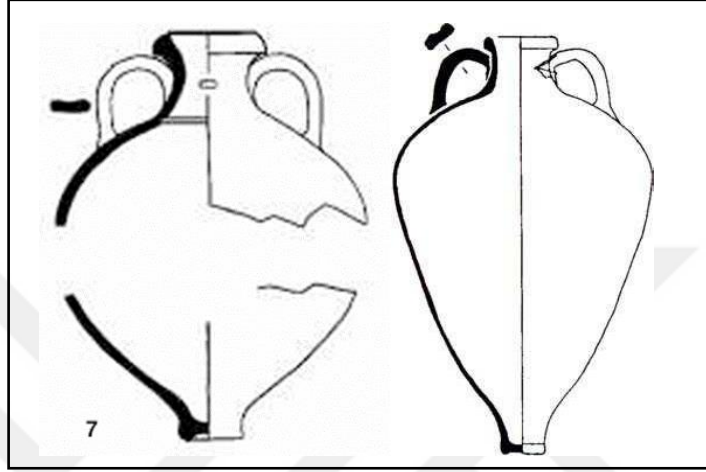
¹²⁴⁶Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 146-147.

¹²⁴⁷Bezczy, 2013, **a.g.k.**, 134.

¹²⁴⁸Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 142-143.

¹²⁴⁹Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 142-143.

Ayırt edici özellikleri; oldukça kalın yuvarlak ağız kenarlı ve kısa boyuna kabaca tutturulmuş kısa düz kulplara sahiptir. Geniş, yuvarlak omuzlar ve özellikle üst kısımda yüzeyi genellikle biraz oluklu olan alt kısımda süsleme izleri gösterebilen ince duvarlı, sivrilmiş bir gövdeye sahiptir. Dar düz kaidenin küçük bir içe girintisi yani çukuru mevcuttur. Kulplar üzerinde ara sıra damgalara rastlanır, ancak bu çok istisnai bir uygulamadır.

Şekil 52 Gauloise 4 amphora tipolojisi (A. L. Mullor, 2007, s. 81, fig. 17; A. Opat, 2010, s.1018, fig.2)

3.9.2.2. Üretim alanları

Bu form ağırlıklı olarak, özellikle Güney Fransa'da, Languedoc'da Rhone dağı civarında çok sayıda fırın bilinmektedir¹²⁵⁰. Aynı zamanda Crouzilles, Indre et Loire'da yakın zamanda kazılan fırınlarda ortaya çıkarılan kuzeyin ilginç örneğinden biridir¹²⁵¹.

MS 1. yüzyıl formlarından olan Gauloise 1, 2, 3 ve 5 tipleri farklı üretim atölyelerinde imal edilirken, Gauloise 4 formu Güney Fransa genelinde MS 1. yüzyılın ortalarından MS 3. yüzyıla kadar yaygın biçimde üretilmiştir¹²⁵². Formun taklitleri, Hispania Tarraconensis'te, özellikle Katalonya'nın kuzeydoğusundaki bazı merkezlerle Valensiya bölgesindeki diğer bazı merkezlerde üretilmiştir¹²⁵³.

Sert, orta derecede pürüzlü, genellikle ince dokulu, hafif mikalı hamur, normalde krem veya krem pembemsi (7.5YR 8/2-8/4) rengindedir. İnce kesitler, güney Fransa'da oldukça geniş bir alanda yapılmış bir amphora formundan bekleneceği gibi, hamurda bazı

¹²⁵⁰Widemann vd. 1978, a.g.k., 1979.

¹²⁵¹Peacock ve Williams, 1991, a.g.k., 142.

¹²⁵²S. Palamutçu (2014). *Ephesos Liman Alanı'ndan Ele Geçen LR 3 Tipi Amphoralar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 19.

¹²⁵³A. L. Mullor, A. M. Menendez (2007). *La Producció i El Comerç De Les Amfores De La Provincia Hispania Tarraconensis. Homenatge a Ricard Pascual Guasch*. Barcelona, s. 82-83.

farklılıklar göstermektedir. Ancak başlıca kapanımlar genellikle kuvars, mika, kireçtaşı ve daha nadir olarak kuvarsit, şist vb. metamorfik kayalardır¹²⁵⁴. Uzun ince taneli, sık mika, kuvars (beyaz) ve kireçtaşı lekelerini gösteren fotomikrograf çapraz kutuplar mevcuttur.

3.9.2.3. Kullanım alanları

Gauloise 4 amphoraları, Galli Bölgesi'nde üretilen şarapların taşınmasında, şarap taşımacılığına yönelik Gallialı kapların en tipik örneklerinden biri olarak kullanıldıkları bilinmektedir¹²⁵⁵.

3.9.2.4. Yayılım alanları

Yaygın olarak, Fransa, Britania, Almanya, Hollanda ve İtalya'da bulunur¹²⁵⁶. Rhone ve Ren nehir ağları üzerinden Kuzey Avrupa'daki merkezlere yoğun biçimde taşındığı anlaşılan bu amphoraların, Doğu Akdeniz'de ise daha sınırlı sayıda ele geçtiği bilinmektedir. Bu durum, bölgedeki varlıklarının esasen seçkin tüketici gruplarının özel taleplerini karşılamaya yönelik olduğunu düşündürmektedir. Doğu Akdeniz'deki merkezlerde söz konusu amphora tipine ait örneklerin azlığı, büyük olasılıkla aynı işlevi üstlenen ve bu amphoraların yerel taklitleri olarak değerlendirilen DR 30 tipinin, coğrafi yakınlığın sağladığı avantajla bölgesel pazarda hâkimiyet kurmuş olmasından kaynaklanmaktadır¹²⁵⁷.

3.9.2.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı Gauloise 4 amphora örnekleri arasında **Kat.No.288**, **Kat.No.289**, **Kat.No.290** ve **Kat.No.291**, **Kat.No.292** olarak kodlanan kulplu ağız-boyun ve ağız-boyun parçaları değerlendirilmiştir. Morfolojik açıdan değerlendirildiğinde, Side Liman Gümrük Yapısı'ndan ele geçen Gauloise 4 amphoraları arasında **Kat. No.288**'in Rhone Vadisi'nde üretilmiş bir örnekle, **Kat. No. 290**'nin Fréjus üretimiyle, **Kat.No.291** ve **Kat.No.292**'ün ise Akdeniz kıyısındaki bir üretim merkeziyle benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir¹²⁵⁸.

¹²⁵⁴Peacock, 1978, **a.g.k.**,148.

¹²⁵⁵Şenol, 2000, **a.g.k.**, 139; Mullor, Menendez, 2007, **a.g.k.**, 83.

¹²⁵⁶Panella, 1973, **a.g.k.**, 76-78; Peacock, 1978, **a.g.k.**, 147.

¹²⁵⁷Şenol, 2000, **a.g.k.**, 139.

¹²⁵⁸G. Rizzo (2018). Ostia, Le Anfore e I Commerci Mediterranei un Bilancio Preliminare, L'ERMA di Bretschneider Publisher since 1896, Vol.69, (pp.223-266), s. 240-241, fig.9; A. L. Mullor, A. M. Menendez, 2007, **a.g.k.**, s. 81, fig.17/7.

3.10. İber Yarımadası (İspanya ve Portekiz)

3.10.1. Beltran II

Monte Testaccio’da bulunan bu tip amphoralar Dressel 38 olarak sınıflandırılmıştır¹²⁵⁹. İspanya buluntularında bu tip Beltrán II A¹²⁶⁰ olarak adlandırılmıştır. Bilinen diğer adlandırmaları, Dyczek Type 12¹²⁶¹, Peacock ve Williams Class 18¹²⁶², Ostia’dakiler Ostia LXIII¹²⁶³, Roma Britanniası’ndakiler Camulodunum 186C¹²⁶⁴, Girit’tekiler Hayes tipleri 11 ve 12¹²⁶⁵, August 27, Pannonia’dakiler Kelemen 16 ve 12¹²⁶⁶, Singidunum (Üst Moesia) örnekleri Bjelajac VII¹²⁶⁷, Almanya’da bulunan örnekler Hofheim 7¹²⁶⁸, Gallia’da bulunanlar Pélichet 46 ve Callender 6¹²⁶⁹, tipolojik sınıflandırmasıyla örtüşmektedir.

3.10.1.1. Tipolojisi

Formun tipolojisi genel olarak, torba gövdeli, tabana doğru genişleyen uzun, içi boş sivri konik görünümünde bir dibe sahiptir. Dışa dönük ve taşkın ağız kenarı vardır. Badem formunda kulplar sade ve düzdür, gövdeye yakın şekilde konumlandırılmıştır. Kulplar bir ucu ağız kenarının hemen altına, diğer ucu ise gövdeye bağlanır. Belirgin boyun yoktur. Gövde, tabana doğru genişler. Dip kısmı gövdeden belirgin şekilde daha incedir ve yayılan bir koni biçimindedir.

Beltran IIA ve Beltran IIB varyantları olarak sınıflandırılmıştır. Beltran IIA Flaviuslar Dönemi ile erken 2. yüzyıl arası; Beltran IIB varyantı Tiberius-Cladius Dönemi’nden 2. yüzyıl ortasına kadar görülmektedir¹²⁷⁰. Novae’deki *valetudinariumun* 70 numaralı odasında bulunan iki amphora incelenmiştir; odanın MS 2. yüzyılın ikinci yarısından önce yenilenmediği, en geç MS 220’lerde olduğu anlaşılmıştır¹²⁷¹.

¹²⁵⁹Dressel, 1899, **a.g.k.**, sek. 52.

¹²⁶⁰Beltrán 1970, **a.g.k.**, 420-433.

¹²⁶¹Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 110, fig. 172.

¹²⁶²Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 122.

¹²⁶³Panella, 1973, **a.g.k.**, 510-513.

¹²⁶⁴Hawkes, Hull, 1947, **a.g.k.**, 252.

¹²⁶⁵Hayes, 1983, **a.g.k.**, 146, 148.

¹²⁶⁶Kelemen 1990, **a.g.k.**, 154-159.

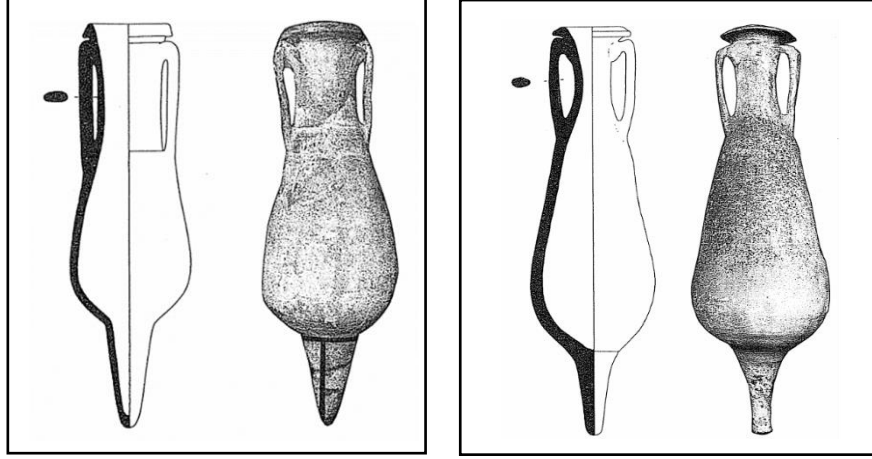
¹²⁶⁷Bjelajac, 1996, **a.g.k.**, 32

¹²⁶⁸Gose, 1950, **a.g.k.**, 37, Taf. 59, 435.

¹²⁶⁹Callender, 1965, **a.g.k.**, 14-16.

¹²⁷⁰Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 121, 125, Fig. 54-55; Sciallano, Sibella, 1991, **a.g.k.**, 64; Modrzewska, 1995, **a.g.k.**, 94.

¹²⁷¹Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 110-111.

Şekil 53 Beltran IIA varyantı

Beltran IIB varyantı

(D P. S. Peacock ve D. F. Williams, 1991, s. 122, 124, fig. 54-55.)

3.10.1.2. Üretim alanları

Beltran I ile Beltran IIB varyantının kil ve hamur içeriği bakımından benzerlik göstermesi nedeniyle üretim yerlerinin, Güney İspanya kıyıları, Katalonya olduğu düşünülmektedir¹²⁷². Ayrıca, formun Beltran IIB varyantının üretimi Puerto Real (Cadiz) ve Punta Umbria (Huelva) fırınlarında yapılmış olabileceği de öne sürülmektedir¹²⁷³.

3.10.1.3. Kullanım alanları

Beltran II amphoralarının balık ürünlerinin taşınmasında kullanılan İspanyol amphoraları olduğu bilinmektedir¹²⁷⁴.

3.10.1.4. Yayılım alanları

Batı Roma İmparatorluğu'nda ve ayrıca Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz'e yaygın olarak dağılmıştır¹²⁷⁵.

3.10.1.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen Beltrán II tipine ait toplam sekiz amphora örneği tespit edilmiştir. Bu örneklerden altısı Beltrán IIA varyantına, ikisi ise Beltrán IIB varyantına aittir. Söz konusu buluntuların kil kompozisyonlarında gözlenen farklılıklar, bunların standart üretimden ziyade yerel atölyelerde taklit biçiminde üretilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, ele geçen örnekler yerel üretim olasılığı

¹²⁷²Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 120.

¹²⁷³Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 125.

¹²⁷⁴Dyczek, 2001, **a.g.k.**, 111.

¹²⁷⁵Peacock ve Williams 1991, **a.g.k.**, 125.

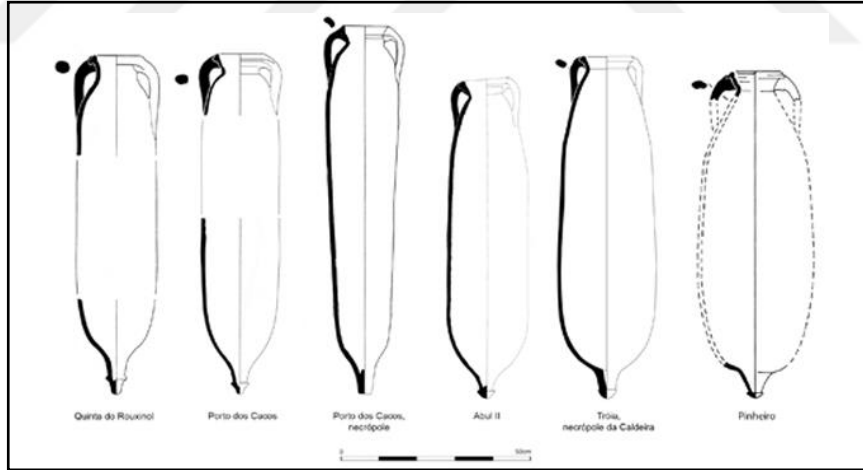
dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Beltran IIA varyantı **Kat.No.293**, **Kat.No.294**, **Kat.No.295**, **Kat.No.296**, **Kat.No.297** ve **Kat.No.298**; Beltran IIB varyantı **Kat.No.299** ve **Kat.No.300** olarak belgelenmiştir.

3.10.2. Almagro 50

Almagro 50 olarak adlandırılan form, ilk kez 1955'te M. Almagro tarafından Empúries Nekropolü buluntuları üzerinden tanımlanmıştır¹²⁷⁶. Daha sonra M. Beltrán Lloris, Tarragona örnekleri üzerinden bu sınıflamayı herhangi bir değişiklik yapmadan benimsemiştir¹²⁷⁷. A.J. Parker ise bu formları Lusitania üretimi olarak değerlendirmiş ve Beltrán Form II'nin geç varyantlarıyla ilişkilendirmiştir¹²⁷⁸. Ayrıca, birçok araştırmacı söz konusu grubun Keay Type XXII ve XVII ile tipolojik benzerlikler taşıdığını vurgulamaktadır¹²⁷⁹. Bilinen diğer isimleri Bevezky Type 66¹²⁸⁰, Keay XXII¹²⁸¹, Peacock ve Williams Class 22¹²⁸² ve Ostia VII¹²⁸³'dir.

3.10.2.1. Tipolojisi

Tipolojik olarak Portekiz'de yapılmış olabilecek Class 23 (Almagro 51) ve Mauretania Caesariensis'in özelliği olan Class 38 (Dressel 30) ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 54 Almagro 50 formu farklı tipolojileri (İ. Akkaş, 2020, s.30, şek.3.1.4.)

¹²⁷⁶Almagro, 1955, **a.g.k.**, 295, 302, Fig. 297.

¹²⁷⁷Beltran Lloris, 1970, **a.g.k.**, 541, Fig. 173-179, 220.

¹²⁷⁸Parker, 1977, **a.g.k.**, 39-40.

¹²⁷⁹Peacock ve Williams, 1986, **a.g.k.**, 130; Bevezky, 2013, **a.g.k.**, 179.

¹²⁸⁰Bevezky, 2013, **a.g.k.**, 179.

¹²⁸¹Keay, 1984, **a.g.k.**, 169, Fig. 68, 171.

¹²⁸²Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 130.

¹²⁸³Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 130.

3.10.2.2. Üretim alanları

Almagro 50 tipi, İber Yarımadası'nda üretilmiştir. Baetica bölgesinde üretilen (Tip 50A) örnekler, Lusitania'da üretilenlerden (Tip 50B) farklıdır. Portekiz'de Tejo ve Sado vadilerinde, ayrıca Algarve'de fırın alanları bilinmektedir¹²⁸⁴.

Batı Akdeniz menşeli Almagro 50 formu üretim yerleri ağırlıklı olarak, özellikle Güney Fransa'da, Languedoc'da Rhone Vadisi'ne bakan eteklerde çok sayıda fırın bilinmektedir¹²⁸⁵. Ayrıca, Portekiz'in güney batısında yer alan Lusitania, Tagus, Algarve Vadisi kil yataklarında ve Hispania Baetica Bölgesi'nde üretildiği düşünülmektedir¹²⁸⁶.

Formun erken tarihli örneklerine MS 255 civarına tarihlendirilen Canberra III Batığı'nda rastlanmış olup, Randello Batığı'nda ise MS 4. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen örneklerle rastlanmıştır¹²⁸⁷. Aynı zamanda Crouzilles, Indre et Loire'da yakın zamanda kazılan fırınlarda ortaya çıkarılan kuzeyin ilginç örneğinden biridir.

3.10.2.3. Kullanım alanları

Almagro 50 amphoraları ile balık sosları (*garrum*) taşındığı düşünülmektedir¹²⁸⁸. Temel olarak salamura balık ve balık ürünlerinin taşınmasında kullanıldığı kabul edilmektedir¹²⁸⁹. Nitekim Port-Vendres I/Anse Gerbal, Sud-Lavezzi 1 ve Planier VII batıklarından ele geçen Almagro 50 ve Almagro 51 örnekleri içinde sardalya ve uskumru kalıntılarının tespit edilmesi, bu görüşü desteklemektedir¹²⁹⁰.

3.10.2.4. Yayılm alanları

Yaygın olarak, Fransa, Britania, Almanya, Hollanda ve İtalya'da bulunur¹²⁹¹. Batı Akdeniz bölgelerinde Sado¹²⁹², Tarraco¹²⁹³, Troia¹²⁹⁴, Sevilla¹²⁹⁵, Porto dos Cacos

¹²⁸⁴Bezeczky, 2013, **a.g.k.**, 180.

¹²⁸⁵Widemann vd., 1978, **a.g.k.**, 1979.

¹²⁸⁶Mayet ve Silva, 2016, **a.g.k.**, 68-71; Etienne ve Mayet, 2002, **a.g.k.**, 138; Manacorda, 1977, **a.g.k.**, 121; Keay, 1984, **a.g.k.**, 169-172; Peacock ve Williams, 1986, **a.g.k.**, 130.

¹²⁸⁷Bost, Campo, Colls, Guerrero ve Mayet, 1992, **a.g.k.**, 149, Fig. 16/3; Parker, 1989, **a.g.k.**, 651, Fig. 2.

¹²⁸⁸Panella 2018, **a.g.k.**, 101; Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 131.

¹²⁸⁹Keay, 1984, **a.g.k.**, 170-172; Parker, 1989, **a.g.k.**, 650; Fabiao ve Arruda, 1990, **a.g.k.**, 220 222; Beltran Lloris, 2000, **a.g.k.**, 441-443.

¹²⁹⁰Keay, 1984, **a.g.k.**, 170-172; Fabiao ve Carvalho, 1990, **a.g.k.**, 53.

¹²⁹¹Panella, 1973, **a.g.k.**, 76-78; Peacock, 1978, **a.g.k.**, 147.

¹²⁹²Mayet ve Silva, 1998, **a.g.k.**, 144, Fig. 53/2.

¹²⁹³Mayet 1990, 31-32, **a.g.k.**, Fig. 1/2.

¹²⁹⁴Almeida 2008, **a.g.k.**, Fig. 8/29, 34.

¹²⁹⁵Garcia Vargas 2007, **a.g.k.**, 340, Fig. 5/5.

Nekropolü'nde¹²⁹⁶ yoğun olarak MS 3. yüzyıl ortası ile 5. yüzyılın ikinci çeyreği arasına tarihlendirilen depozitlerde, Taşucu Amphora Müzesi'nde bulunan örnek, MS 4. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen kırmızı astarlı örneklerle birlikte ele geçmiştir¹²⁹⁷. Ostia'da¹²⁹⁸ Alexandria'da¹²⁹⁹ MS 4.yüzyıl ortası depozitlerde bulunmuştur. Almagro 50, esas olarak Batı Akdeniz'de ve Mısır'da kullanıldığı bilinmektedir¹³⁰⁰.

3.10.2.5. Side liman gümrük yapısı örnekleri

Side Liman Gümrük Yapısı Almagro 50 amphora örnekleri 3 birey kulplu ağız kenarı (**Kat.No.301**, **Kat.No.302** ve **Kat.No.303**) 1 birey dip parçası (**Kat.No.304**) olmak üzere toplam 4 bireyden oluşmaktadır. Söz konusu örneklerin kil kompozisyonlarının birbirinden farklı olması, farklı üretim alanlarına işaret etmektedir.

3.10.3. Almagro 51

3.10.3.1. Tipolojisi

Formun bilinen diğer adlandırmaları, Bezczy Type 67¹³⁰¹, Pěna Class 25¹³⁰², Peacock ve Williams Class 23¹³⁰³, Keay Type XXIII¹³⁰⁴, Ostia IV, Beltran 51'dir.

Bu tipin en belirgin özelliklerinden biri kulpların doğrudan ağıza bağlanmasıdır. Çıkıntılı, üçgen görünümlü ağız, dar ve kısa bir boyun, dudak üzerinden başlayıp omuzlarda birleşen dikey, geniş iki kulp, kulpların orta kısmında dar bir oluk, boynun altında genişleyen piriform bir gövde ve sivri bir kaide görünümüne sahiptir.

Almagro 51 formunun iki ya da üç versiyonu vardır: A ve B versiyonlarında yuvarlak karın ve içi boş bir dip yer alırken, C versiyonunda uzun, badem biçiminde gövde ve sağlam bir taban görülür¹³⁰⁵.

Formun kullanımı, MS 2. yüzyılın sonundan başlanarak veya 3. yüzyılın başından, MS 5. yüzyılın ortalarına kadar uzamaktadır.

¹²⁹⁶Filipe ve Raposo, 1996, **a.g.k.**, 296, Fig. 8.

¹²⁹⁷Şenol, 2009, **a.g.k.**, 222, Kat. No. 46.

¹²⁹⁸Panella, 1972, **a.g.k.**, 100; Panella, 1973, **a.g.k.**, 605.

¹²⁹⁹Şenol, 2000, **a.g.k.**, Kat. No. 25-28.

¹³⁰⁰Bezczy, 2013, **a.g.k.**, 180.

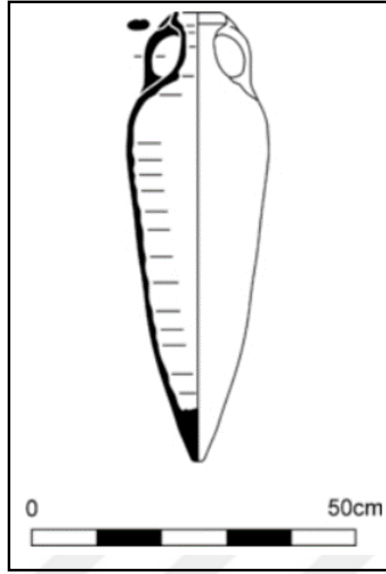
¹³⁰¹Bezczy, 2013, **a.g.k.**, 180.

¹³⁰²T. Pěna (1999). The Urban Economy during the Early Dominate Pottery Evidence from the Palatine Hill. England: Oxford, Archaeopress, *BARIntSer* 784, s. 93.

¹³⁰³Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 132, fig. 62.

¹³⁰⁴Keay, 1984, **a.g.k.**, 172, 175, fig. 70.

¹³⁰⁵Bezczy, 2013, **a.g.k.**, 180.

Şekil 55 Almagro 51C tipolojisi (Erişim Tarihi: 25.09.2024)

https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/drawings.cfm?id=15

3.10.3.2. Üretim alanları

Bu sınıf, Palatin Doğu Alanı dizilerinde MS 2. yüzyılın son on yılında küçük miktarlarda görülmeye başlar; MS 5. yüzyıl sonu/6. yüzyıl başına kadar az miktarda varlığını sürdürür. Bu sınıfa ait üretim merkezleri Portekiz kıyılarında üç bölgede tespit edilmiştir: Tagus Nehri Deltası, Sado Nehri Deltası ve Algarve A (105) serisinde görülen üç varyanttan en az birinin bu bölgelerden birinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir¹³⁰⁶.

3.10.3.3. Kullanım alanları

Almagro 50 amphorası gibi büyük olasılıkla balık ürünleri taşımakta kullanılmıştır. Balık ürünleri amphorası, Portekiz kıyılarında üretilmiştir¹³⁰⁷.

3.10.3.4. Yayılım alanları

Portekiz’de yaygındır ve orada üretilmiş olabilirler. Marateca’daki fırından yayınlanmış bir örnek mevcuttur, ancak orada üretilip üretilmediği kesin değildir¹³⁰⁸.

¹³⁰⁶Péna, 1999, **a.g.k.**, 93.

¹³⁰⁷Péna, 1999, **a.g.k.**, 93.

¹³⁰⁸Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**, 132-133.

3.10.3.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

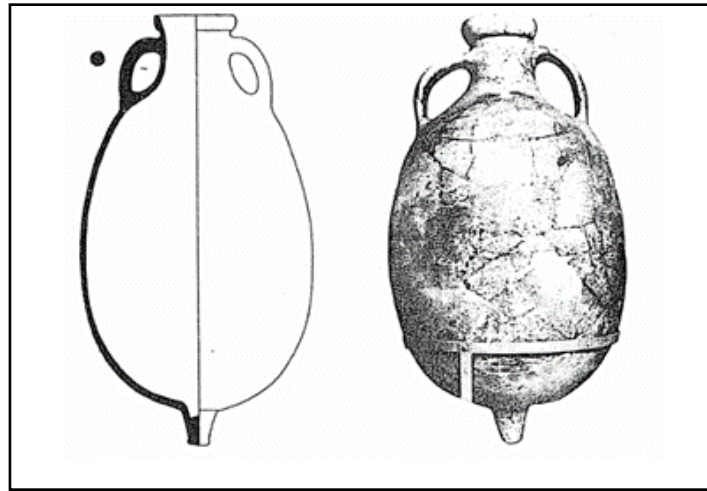
Liman Gümrük Yapısı buluntuları arasında Almagro 51 formunun C varyantına ait iki örnek tespit edilmiştir. Bunlardan ilki kulplu ağız-boyun parçası (**Kat.No.305**), diğeri ise dip parçası (**Kat.No.306**) olarak belgelenmiştir. Söz konusu iki buluntunun kil kompozisyonlarının gösterdiği benzerlik, bunların aynı üretim geleneğine sahip amphora olabileceğini düşündürmektedir.

3.10.4. Haltern 70

Formun bilinen diğeri isimlendirmeleri Callender Form 9¹³⁰⁹, Camulodunum Types 185a and b, Peacock ve Williams Class 15¹³¹⁰, dir.

3.10.4.1. *Tipolojisi*

Haltern 70 amphorası, tipolojik açıdan temel özellikleri bakımından Dressel 7-11 amphoralarıyla benzerlik göstermektedir. Ancak bu form, söz konusu DR 7-11 tipinden daha basık gövde yapısına sahip olup daha az zarif bir görünüme sahiptir; ayrıca ağız kenarları barok tarzda dışa açılmamaktadır. Literatürde sıklıkla tanımlanan Pascual 1 tipi İspanyol şarap amphoralarıyla da belirgin benzerlikleri bulunmaktadır¹³¹¹.

Şekil 56 Haltern 70 amphora tipolojisi

(D.rf S. P. Peacock ve D. F. Williams, 1991, s. 115, fig. 48.)

¹³⁰⁹M. H. Callender (1965). Roman Amphorae With index of Stamps. London: Oxford University Press, s. 18.

¹³¹⁰Peacock ve Williams, 1991, **a.g.k.**,115.

¹³¹¹M. Jurisic (2000). Ancient Shipwrecks of the Adriatic. Maritime transport during the first and second centuries AD. *BARIntSer* 828, England: Oxford, Archaeopress, s. 15.

3.10.4.2. Üretim alanları

İspanya'nın Baetica Bölgesi'nde MÖ 1. yüzyılın ortasından MS 1. yüzyılın ortalarına kadar üretildiği düşünülmektedir. Baetica eyaletinde üretim alanları, coğrafi ve ekonomik koşullara bağlı olarak üç ana bölgeye ayrılmaktadır: üst ve orta Guadalquivir Vadisi, Marismas ile Huelva çevresi ve kıyı şeridi. Her ne kadar bu bölgelerde çeşitli atölye yerleşimleri tespit edilmiş olsa da bunların yalnızca sınırlı bir kısmı sistematik olarak incelenebilmiştir. Nitekim Puente Melchor, Hospital de las Cinco Llagas ve Pinguele atölyeleri, tam anlamıyla kazılarak üretim süreçleri ve organizasyon yapısı hakkında ayrıntılı bilgi sağlayan az sayıdaki örnek arasında yer almaktadır.¹³¹²

Haltern 70 amphora formunun kil kompozisyonunun Dressel 20 ile gösterdiği benzerlik, üretim yerinin Guadalquivir Nehri havzasında aranması gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca her iki forma ait örnekler üzerinde tespit edilen benzer damgalar, bu kapların kimi zaman aynı atölyelerde üretilmiş olabileceğini düşündürmektedir.¹³¹³

3.10.4.3. Kullanım alanları

Haltern 70 tipi amphoraları, genellikle şarap amphorası olarak değerlendirilmektedir. Port Vendres II'deki Claudius Dönemi batığında ele geçen bu tip amphoraların üzerinde, içeriğin kaynatılmış şıradan elde edilen tatlı bir sıvı olan *defrutum* olduğunu belirten yazıtların yer aldığı tespit edilmiştir.¹³¹⁴

3.10.4.4. Yayılım alanları

Haltern 70 amphoraları, Batı Akdeniz ticaretinde geniş bir yayılım göstermiştir. Bu form, Britannia'dan Almanya ve Fransa'ya, İtalya'dan Kuzey Afrika ve İspanya'ya kadar uzanan coğrafyalarda belgelenmiş olup, Batı Akdeniz havzasında yaklaşık on beş farklı batıkta tespit edilmiştir. Adriyatik Denizi'ndeki varlığı ise oldukça sınırlıdır; şimdiye dek bilinen tek örnek, Palagruža açıklarında, çoğunluğu İspanyol kökenli yüklerin taşındığı Batı Akdeniz ticaret kargolarıyla birlikte doğrulanmıştır.¹³¹⁵ Bu buluntu, Haltern 70

¹³¹²Callender, 1965, **a.g.k.**, 18.

¹³¹³Peacock ve Williams, 1986, **a.g.k.**, 115; Colls vd., 1977, **a.g.k.**, 142-3.

¹³¹⁴Peacock ve Williams, 1986, **a.g.k.**, 115.

¹³¹⁵Jurisc, 2000, **a.g.k.**, 15.

amphoralarının bugüne kadar bilinen en doğudaki büyük ölçekli sualtı keşfi olarak dikkat çekmektedir.

3.10.4.5. *Side liman gümrük yapısı örnekleri*

Gümrük yapısının amphora repertuarı içerisinde yalnızca bir adet ağız-boyun parçası belirlenmiştir (**Kat.No.307**). Bu parçanın kil kompozisyonu, yapıdaki Haltern 70 örneğiyle birlikte Beltrán II, Almagro 50 ve Almagro 51C tipleriyle gösterdiği kil kompozisyonu bakımından benzerliği dikkat çekicidir. Söz konusu paralellikler, bu formların Portekiz ve İspanya başta olmak üzere Batı Avrupa'daki birbirine yakın kil yataklarıyla ilişkili olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

4. SIDE LİMAN GÜMRÜK YAPISI AMPHORALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Side Limanı'nda gerçekleştirilen amphora araştırmalarının ilki olan bu çalışma, Doğu Akdeniz bölgesindeki Side liman kentinin ekonomik bağlantıları hakkında yeni bilgiler sunmaktadır. Ele geçen amphoralara dair tipolojik, morfolojik, yoğunluk ve kil kompozisyonu bakımından karşılaştırmalı bilimsel bilgileri büyük ölçüde doğrulamakla birlikte, bazı buluntular yeni yorumlara olanak sağlamıştır.

Buna göre; çalışma verileri toplamda 50 farklı form tipine ve bu formların bazılarının 38 farklı alt varyantlarına ait 1831 parçaya ulaşılmış olup, bunların 309 adedi analitik değerlendirmeye olanak sağlayacak nitelikte kataloglanmıştır. Bu veriler hem bölgesel üretim merkezlerinin çeşitliliğini hem de Side'nin çok yönlü ticari ilişkilerini ortaya koymaktadır (**Grafik 1**). Buna göre; amphora buluntularının en yoğun dağılımı Kilikia (668 birey) ve Pamphylia (445 birey) bölgelerine aittir. Bu durum, Side Limanı'nın özellikle Doğu Akdeniz üretim merkezleriyle güçlü ticari bağlara sahip olduğunu göstermektedir. Kuzey Afrika kökenli amphoraların (215 birey) nispeten yüksek oranı, kentin Batı Akdeniz bağlantılarının da dikkate değer bir boyutta olduğunu ortaya koymaktadır.

Levant Bölgesi 66 birey ile daha sınırlı bir temsil sunarken, İtalya (33 birey), İber Yarımadası (İspanya ve Portekiz) (51 birey) ve Güney Gallia (30 birey) amphoraları, kentin Akdeniz'in batısına uzanan ticaret ağlarıyla ilişkisini göstermektedir. Mısır kökenli tek bir bireyin varlığı ise daha nadir ve özel ticari temasların bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Genel olarak veriler, 1831 parçadan 364'ünün analitik incelemeye uygun nitelikte kataloglandığını ve bu materyalin hem bölgesel üretim çeşitliliğini hem de Side'nin çok yönlü ve çok katmanlı ticari ilişkilerini gözler önüne serdiğini ortaya koymaktadır. Bu dağılım, Side'nin yalnızca Pamphylia ve Kilikia ile değil, aynı zamanda Batı Akdeniz'in farklı merkezleriyle de etkileşim halinde olduğunu kanıtlar nitelikte olduğunu göstermektedir.

4.1. Pamphylia formları genel değerlendirme

Pamphylia Bölgesi üretimi olarak belirlenen formlar arasında Pamphylia amphorası, Syedra Tip 6 ve Troesmis X amphora formları yer almaktadır.

Pamphylia bölgesi, toplam 445 form ile önemli bir yerel üretim merkezi görünümündedir. Özellikle Syedra Tip 6 formu bu bölgenin baskın tipi olarak öne çıkmakta; 37 parçası kataloglanarak incelemeye tabi tutulmuştur. Bu durum, Syedra kentinin amphora üretimi yoğunluğunun ve Side ile güçlü bağlantısını yansıtmaktadır.

Syedra'nın Pamphylia bölgesine dâhil bir kent olarak kabul edilmesi durumunda, Syedra Tip 6 amphora formunun yalnızca Syedra'da değil, aynı zamanda Side'de de üretilmiş olabileceği olasılığı da gündeme düşünülmelidir. Bu durum, Side'nin sadece dış kaynaklı ürünlerin ithal edildiği bir liman kenti olmanın ötesinde, aynı zamanda yerel üretim kapasitesine sahip bir ticaret merkezi olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim, "*Side Doğu Nekropol Üretim Alanları: Seramik Buluntular ve Kullanım Evrelerine Dair Ön Değerlendirmeler*" başlıklı çalışma, bu bağlamda önemli bir kanıt niteliği taşımaktadır. Söz konusu araştırma kapsamında belgelenen ve MS 1.-2. yüzyıllara tarihlenen, Alan 2'de ele geçmiş 74 numaralı bir masa amphorası parçası, Side'de yerel üretimin somut bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Bu amphoranın hamur ve kil kompozisyonu, Side Liman Gümrük Yapısı form repertuarında yer alan Agora G199 ile Syedra Tip 6 formlarının bazı örnekleriyle yüksek oranda benzerlik göstermekte olup, bu benzerlik, söz konusu formların Side'de üretildiğine işaret eden önemli bir bulgudur. Doç. Dr. S. Akca ve Dr. D. Şen tarafından yayına hazırlanan bu çalışmanın sonuçları henüz yayımlanmamış olmakla birlikte, Side'deki seramik üretim alanlarına yönelik kazı ve araştırmaların devam etmesi, kentteki yerel üretim potansiyelinin daha kapsamlı biçimde ortaya konulmasına olanak sağlayacaktır.

4.2. Kilikia formları genel değerlendirme

Kilikia bölgesi formları toplam 668 birery ile temsil edilmektedir. Bunlardan en baskın olan Agora G 199 serisi 294 birey sayısı ile temsil edilmektedir. Kataloğa 46 örnek alınmıştır. Agora G 199 serisi başta olmak üzere, Side'ye gönderilen en yüksek sayıda amphora formunu temsil eder. Ancak, formun baskın tipi olarak öne çıkması sebebiyle ve hamur çalışmaları sebebiyle bazı örneklerinin Side'de üretilmiş olabileceği düşünülmektedir. Agora G199 formu, bölgedeki zeytinyağı ve şarap ticaretinin en güçlü göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Agora G199 dışında, Agora L11, Agora M239, Agora M273 gibi geçiş formu (?) varyantlarının varlığı, Kilikia üretim repertuarının çeşitliliğini ortaya koymakla birlikte,

Pompei V, Proto-LRA 1 ve LRA 1 gibi formların da Side'ye ulaşmış olması, Kilikia ile Side'nin uzun soluklu ve yoğun ticari etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

4.3. Levant (Suriye-Filistin) formları genel değerlendirme

Levant kökenli Geç Antik Dönem amphora tiplerinden LRA 4 ile LRA 5/6 formları, Side genelinde oldukça yaygın olarak belgelenmiş olmakla birlikte, Liman Gümrük Yapısı'ndaki buluntu sayıları bu yaygınlığı yansıtmayacak düzeyde değildir. Yapılan sayısal değerlendirmede, LRA 4 tipi 42 birey ile temsil edilirken, LRA 5/6 tipi ise yalnızca 10 birey ile tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu yapı kompleksinde Levant kökenli amphora tüketiminin görece olarak sınırlı olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte, Side genelinde bu formların yaygın olarak bulunması, kentin özellikle geç Antik Dönem'de Levant Bölgesi ile güçlü ticari bağlar kurduğunu ve bu bağlantıların süreklilik arz ettiğini göstermektedir. Ayrıca, Carrot tipi ile Beyrut Tip 14 ve Tip 52 gibi daha az bilinen bazı formlar, Levant Bölgesi'ndeki üretim merkezlerinin spesifik dağılımını ya da kişiye/ürüne özel sipariş sistemine işaret edebilecek niteliktedir. Bu özel tiplerin varlığı, Side'nin sadece geniş ölçekli ticaretin değil, aynı zamanda daha seçkin veya sınırlı dağılıma sahip malların da dolaşımında rol oynayan bir liman kenti olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, LRA 4 ve 5/6 formlarının gümrük yapısında sınırlı sayıda bulunması, yapı kompleksinin kullanım süresi, işlevsel farklılığı ya da seçici depolama-tasnif pratiği gibi etkenlerle açıklanabilir.

4.4. Mısır formu genel değerlendirme

Oldukça sınırlı sayıda temsil edilen Egloff 172 formu Mısır ile olan daha seyrek, ancak nitelikli ticari ilişkileri yansıtmaktadır. Bu buluntular, Side'nin Mısır'dan daha zanaat ürünü bazlı ya da şarap ithalatına yöneldiğini düşündürmektedir.

4.5. Kuzey Afrika formları genel değerlendirme

İkinci Pön Savaşı'nın ardından, MÖ 2. yüzyılda Roma etkisinin artmasına karşın, Kuzey Afrika kökenli amphoralar Doğu Akdeniz'de görülmeye başlanır. Bu durum, Side gibi liman kentlerinin tedarik sistemlerini de etkilemiş; askeri ve idari ihtiyaçların karşılanmasında Kuzey Afrika menşeli ithalatın rolü giderek artmıştır.

Geç Pön (Punic) Dönemi'nde, özellikle Kartaca ve çevresinde geliştirilen silindirik gövde yapısına sahip Kuzey Afrika kaynaklı amphoralar, Side genelinde de yaygın olarak

kullanılmış ve işlevsellikleri nedeniyle İmparatorluk Dönemi amphoralarının biçimsel evrimini belirleyen bir unsur haline gelmiştir. Ancak, İmparatorluk Dönemi'nde yağ taşımacılığı için kullanılan bu amphoralar, yalnızca yerel biçimsel evrimlerin sonucu değil; aksine, İtalya'nın Geç Cumhuriyet geleneği ile Kuzey Afrika'nın Pön mirasının birleştiği çok katmanlı ve bölgesel etkileşimlere dayalı bir gelişim sürecinin ürünüdür. Bu durum, Roma amphora tipolojisinin tekil bir çizgide değil, çok merkezli ve dinamik bir kültürel ağ içerisinde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Side Liman Gümrük Yapısı Kuzey Afrika kaynaklı amphora repertuvarında da bölgesel etkileşimlere dayalı bir gelişim süreci kendini göstermektedir. Bu repertuvar hem form çeşitliliği hem de form sayısı açısından dikkat çekicidir. 215 birey sayısı belgelenmiş, 64 birey katalogda değerlendirilmiştir. Bunlar; Dressel 26, Tripolitania I-II-III, Africana I-II-III, Keay 3B similis/Keay tip 39, Keay Tip 27/Bonifay Type 35, Dressel 30, Binghazi 298-299 ve Hammamet Tip 2 gibi formlarıdır.

4.6. Batı Anadolu formları genel değerlendirme

Gümrük yapısında saptanan Hellenistik Dönem amphoralarının önemli bir bölümü bölgesel üretime işaret etmektedir. Rhodos, Knidos, Kos, Ege gibi klasik Yunan dünyasına ait bölgesel üretim merkezlerine dayanan örneklerin, üretildiği bölgenin kil kompozisyonu ile ilgili tutarlı özellikleri yansıttığı görülmüştür.

Toplamda 276 birey sayısı ile temsil edilen Batı Anadolu örneklerinin 81 bireyi kataloglanmıştır. Hem Geç Hellenistik hem de Geç Antik Dönem formlarıyla dikkat çekmektedir. Greko-İtalik, MRA 3, Dressel 24, Knidos, Rhodos, Kapitan I, Kapitan II ve LRA 8 gibi hem Helenistik hem de Roma kökenli tiplerin varlığı, bu bölgenin Side ile istikrarlı ticari bağlantılar içinde olduğunu göstermektedir. Özellikle MRA 3 formunun çokluğu tipik bir Batı Anadolu-Side bağlantısının tarihsel sürekliliğine işaret ettiği düşünülebilir.

4.7. Karadeniz formları genel değerlendirme

Karadeniz kaynaklı amphoralar az sayıda bulunsa da Sinop C Tipi ve MRA 5 gibi formların varlığı, Side'nin Karadeniz limanları ile zaman zaman bağlantı kurduğunu göstermektedir. Bu durum, Ege üzerinden dolaylı ticaret ilişkilerine işaret edebilir.

4.8. İtalya ve çevresi formları genel değerlendirme

Side Antik Kenti Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen amphora buluntuları, kentin Roma ve Geç Antik Dönemler boyunca Akdeniz'in batısıyla olan güçlü ticari bağlarını açıkça ortaya koymaktadır. Toplamda 2 farklı formda 33 birey amphora ile temsil edilen İtalya üretimli DR 1 ve DR 2-4 grupları, özellikle MÖ 2. yüzyıldan MS 3. yüzyıla kadar süren yoğun bir şarap ticaretinin izlerini taşımaktadır. Bu, Side'nin erken dönemlerde İtalyan şarap ticareti ağına entegre olduğunun kanıtı olarak gösterilebilir.

4.9. Güney Gallia formları genel değerlendirme

İtalya ve çevresi form repertuarı ile benzer şekilde, Güney Gallia üretimi Gauloise 3 ve Gauloise 4 tipleri de toplamda 30 örnekle belgelenmiş olup MS 1. yüzyıldan 3. yüzyılın sonlarına kadar devam eden bir bağlantıyı işaret eder. Bu durum, imparatorluğun Doğu'sundan yer alan önemli ticari limanlarında olduğu gibi, Side'nin Gallia üzerinden gelen ürünlere (özellikle şarap ve diğer tarımsal mallar) açık bir tüketim merkezi olduğunu düşündürmektedir.

4.10. İber Yarımadası (İspanya ve Portekiz) formları genel değerlendirme

İber Yarımadası ve Portekiz kökenli Beltran 2, Haltern 70, Almagro 50 ve Almagro 51C formları ise toplamda 51 örnekle temsil edilmektedir. Bu grupların varlığı, Side'nin hem erken dönemlerde (MÖ 2. yy-MS 1. yy) Baetica kökenli ürünleri aldığına hem de MS 3.-5. yüzyıllarda Portekiz kıyı bölgeleriyle süregelen geç dönem ticaret ilişkilerine sahip olduğuna işaret eder.

Bu veriler, Side Limanı'nın yalnızca Doğu Akdeniz değil, aynı zamanda Batı Akdeniz üretim merkezleriyle de sürekli ve çeşitlenen bir ticaret ağına entegre olduğunu hem erken hem geç dönemlerde bu hinterlanda aktif şekilde dâhil olduğunu göstermektedir. Özellikle liman gümrük yapısında bu kadar geniş coğrafyaya ait form çeşitliliğinin belgelenmesi, yapının dış ticaretteki kontrol ve depolama işlevini güçlü biçimde desteklemektedir.

Bu bağlamda, Side Liman Gümrük Yapısı'nda tespit edilen amphora form repertuarı, yalnızca bir tüketim göstergesi değil, aynı zamanda kentin ekonomik yönelimleri, Doğu-

Batı Akdeniz ticareti içindeki konumu ve geç dönemlerdeki yeniden yapılanma süreçleri hakkında da değerli ipuçları sunmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Erken Roma Dönemi ve Geç Antik Çağ'da, Doğu Akdeniz ve Batı Akdeniz ülkelerinin coğrafi konumları ve sınırları incelendiğinde, Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı sınırlarının çoğunlukla Akdeniz kıyıları boyunca çizildiği gözlemlenmektedir.

Doğu Akdeniz'in coğrafi alanı, Mezopotamya'nın batısından başlayıp Suriye ve Filistin'e kadar uzanırken; Batı Akdeniz'in coğrafi alanı, İtalya'nın güneyinden başlayarak İber Yarımadası'na kadar genişlemektedir. Bu dönemde, Doğu Akdeniz ve Batı Akdeniz ülkeleri arasındaki ilişkiler, ticaret, kültürel değişim ve diplomatik etkileşimler açısından büyük önem taşımaktaydı. Genel hatlarıyla, bu dönemdeki coğrafi konumlar ve sınırlar, Doğu ve Batı Akdeniz ülkelerinin siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerinin şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır. Dahası, antik Akdeniz'in politik manzarası bu etkileşimlerden nasibini almıştır. Şehir devletleri arasındaki ittifaklar ve rekabetler sıklıkla ticaret politikalarını ve uygulamalarını şekillendirerek dinamik bir ticari ortam yaratmıştır. Örneğin, barış dönemlerinde ticaret gelişmiş, paylaşımlı pazar yerleri ve işbirlikçi girişimlerin oluşumu desteklenmiş, huzursuzluk zamanlarında ise rotaların kapatılması veya tarifelerin uygulanması gibi durumlar gerçekleşmiştir. Bu karmaşık etkileşim dokusu, Side ve Kıbrıs'ın izole olmadığını, ekonomik dayanıklılığı ve kültürel zenginliği besleyen daha geniş bir Akdeniz ağının parçası olduğunu ve antik dünyayı tanımlayan karmaşık ilişki ağını yansıttığını göstermektedir.

Pamphylia Bölgesi kentlerinden Side Antik Kenti, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde bulunmaktadır ve bölgenin en önemli deniz ticaret merkezlerinden biridir. Side, Antik Dönem'de deniz ticaretinde önemli bir kent konumundaydı. Limanı sayesinde deniz ticaretinde oldukça etkili olan kent, Akdeniz'in doğu ve batı bölgeleriyle bağlantı halindeydi. Sahil şeridinde yer alması ve limanının korunaklı yapısı da deniz ticaretinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Side'nin limanı, çeşitli gemi tiplerinin yük boşaltma ve yükleme yapabildiği geniş bir alana sahipti. Ayrıca kentin, doğu ve batı arasında önemli bir ticaret rotası üzerinde bulunması, deniz ticaretinin gelişmesine ve kentin ticari önemini artırmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle Side, deniz ticaretinde aktif bir şekilde rol oynayarak bölgede ticari faaliyetlerin canlanmasına katkıda bulunmuştur.

Deniz ticareti, ekonomik, sosyal ve kültürel açılarından etkili bir rol oynamıştır. Ticaret yollarının ve rotalarının gelişmesiyle birlikte, deniz ticareti daha da yaygınlaşmış ve önem kazanmıştır. Gemilerin kullanımının artmasıyla ticaret hacmi genişlemiş, farklı kültürler

arasında ticari ilişkiler kurulmuş ve ürün alışverişi yapılmıştır. Deniz ticaretinin bu dönemdeki önemi, ekonomik büyümeye katkı sağlamış, liman kentlerinin gelişmesini teşvik etmiş ve ticari merkezlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca, deniz ticaretinin etkisiyle ticaret yoluyla gelen farklı kültürlerin yayılması, toplumlar arasında kapsamlı etkileşimlere yol açmıştır.

Elbette ki, Antik Çağ'da deniz ticaretinin vazgeçilmez taşıyıcı kapları amphoralar da bu tablodaki yerini almıştır. Side Antik Kenti'nde, Liman Gümrük Yapısı'nda ele geçen farklı amphora tipleri, kentin hem ticari çeşitliliğini hem de Akdeniz ticaret ağlarındaki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu buluntuların sistematik biçimde bu çalışma ile değerlendirilmesi, Side'nin yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda uluslararası ölçekte de bir ticaret merkezi olarak işlev gördüğünü göstermekte ve antik dünyadaki ekonomik konumunu bütüncül bir şekilde yansıtmaktadır.

Çalışma sonucunda, Pamphylia, Kilikia, Batı Anadolu ve çevresi, Karadeniz, Levant (Suriye-Filistin) ve Mısır gibi Doğu Akdeniz'in farklı bölgelerine ait özgün üretim geleneklerinin ve ticari ağların birbirine nasıl bağlandığını göstermektedir. Her bölgenin kendi içinde tipolojik, morfolojik ve teknolojik açıdan özgünlük taşıyan amphora formları, Side limanında bir araya gelerek bu antik limanın çok katmanlı ve çok merkezli ticaret ağındaki stratejik konumunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kilikia amphoralarının, Side ve Pamphylia limanlarına düzenli ve yoğun sevkiyatları, bu liman kentlerinin birbirini tamamlayan üretim ve tüketim merkezleri olduğunu göstermektedir. Buna paralel olarak, Batı Anadolu ve çevresi sahillerinde ise daha geniş bir form çeşitliliği dikkat çekmektedir. Pamphylia, Likya ve Karia gibi bölgelerde belgelenen amphora tipleri, farklı morfolojik özellikler ve üretim teknikleri ile çeşitlilik arz etmektedir. Örneğin, Pamphylia Bölgesi'nde yerel üretime ait varyantların bulunması, bölgenin yalnızca ithalatçı değil, aynı zamanda üretici olarak da aktif bir rol üstlendiğine işaret etmektedir. Bu çeşitlilik, Batı Anadolu'nun farklı ekonomik ve kültürel etkileşimlerinin liman kenti Side üzerindeki yansımalarını yansıtmaktadır. Batı Anadolu ve çevresi ile Hellenistik Dönem'den başlayarak Geç Antik Çağı da içine alacak şekilde daha uzun soluklu bir ticaret durumu söz konusudur.

Teknik açıdan ele alındığında, Kilikia ve Batı Anadolu menşeli amphoraların kil kompozisyonları arasında kayda değer benzerlikler tespit edilmiştir. Bu durum, üretim sahaları arasında hammadde kaynakları ve pişirme teknikleri bakımından ortak veya

benzer uygulamaların olduğunu göstermektedir. Özellikle Side örneklerinde gözlemlenen makroskobik ve petrografik özellikler, yerel üretim ile bölgesel ithalatın sıkı bir teknolojik etkileşim içinde gerçekleştiğine işaret etmektedir. Böylece, Side Limanı'nın üretim ve ticaret açısından yalnızca bölgesel bir merkez olmakla kalmayıp, farklı coğrafyalardan gelen üretim geleneklerini sentezleyen bir noktaya dönüştüğü ortaya konmaktadır.

Ayrıca, Pamphylia, Kilikia ve Levant arasında gözlenen tipolojik benzerlikler, bu bölgeler arasında hem doğrudan ticaret hem de karşılıklı teknik ve kültürel etkileşimlerin sürdüğüne işaret eder. Side, bu açıdan değerlendirildiğinde, farklı üretim merkezlerinden gelen ürünlerin buluştuğu, tüketildiği ve yeniden yönlendirildiği karmaşık bir ağ yapısına sahip, çok işlevli bir liman olarak ön plana çıkar.

Tüm bu farklı bölgelerden Side'ye ulaşan amphora tiplerinin Side Liman Gümrük Yapısı'nda bir arada bulunması, kentin hem üretim çeşitliliği hem de ticari çeşitlilik açısından benzersiz bir liman olduğunu ortaya koymaktadır. Bölgesel üretim tekniklerindeki farklılıklar, pişirme yöntemleri ve hamur bileşimleri, ticaretin sadece mal taşımakla kalmayıp, üretim tekniklerinin ve yerel kültürlerin de etkileşime girdiği bir platform olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Side Liman Gümrük Yapısı amphora repertuarı, Antik Dönem'de Doğu Akdeniz ticaret ağlarının çok merkezli ve dinamik doğasını somutlaştıran önemli bir arkeolojik kaynaktır. Bu buluntular, sadece bölgesel üretim ve tüketim kalıplarını değil, aynı zamanda ticaretin ekonomik, teknolojik ve kültürel boyutlarını da bütüncül bir perspektifle ortaya koymaktadır. Side, üretim merkezleri ile tüketim alanları arasında esnek, çok katmanlı ve geniş coğrafi etkileşimlere açık bir ticari hub olarak Akdeniz tarihindeki önemini doğrulamaktadır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Plinius *Naturalis Historia*, XIV.14.

Strabon *Geographika: Antik Anadolu Coğrafyası: XII-XIII-XIV*.

Modern Kaynaklar

A. Apakidze (1975). Didi pitunt, The Great Pityus, I, Tbilisi: *FDR* 276.

A. B. Biernacki ve E. Ju. Klenina (2010). Trade relations between the Lower Danube Region and Mediterranean in the Late Roman Period: The Ceramic Evidence from Novae (Moesia secunda). In S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci ve G. Guiducci (Eds.). *LRCW 3, BAR IntSer 2185* Oxford: Archaeopress, s. 983-992.

A. Badescu (2013). Amfore orientale de tip Kapitan II descoperite la Histria în Sectorul Basilica extra muros. *Materiale Şi Cercetări Arheologice Serie Nouă*, IX, s. 189-218.

A. Carignani ve F. Pacetti (1989). Le Importazioni di Anfore Bizantine a Roma fra IV e V Secolo: Le Evidenze di Alcuni Contesti Urbani, *Recherches sur la Céramique Byzantine, BCH Supple. XVIII*, s. 10-11.

A. Ceazzi-Brusco (2014). La Ceramica Comune, la Ceramica da Cucina Locale e Importata, e le Anfore dallo Scavo di via Bolivia, Aquileia (Udine-Italia), N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou-V. Kilikoglou (Eds.), *LRCW 4, BAR IntSer 2616*, England: Oxford, Archaeopress, s. 943-953.

A. Costantini (2011). Le Anfore. In A. Alberti & E. Paribeni (Eds.). *Archeologia in Piazza dei Miracoli, Gli Scavi 2003-2009*, Madrid: Madrid University, Fig. 3/5, 6, s. 393-430.

- A. Costantini (2014). Pisa: Importazioni tra Tarda Antichità e Altomedioevo da Piazza Duomo. N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.). LRCW 4, içinde, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 985-992.
- A. Contino (2015). Anfore africane tardorepubblicane e primoimperiali dal Nuovo Mercato di Testaccio a Roma (ipotesi di produzione, commercio e diffusione nel Mediterraneo), Tesi di dottorato presso Aix-Marseille Université e Università Cattolica di Milano, sotto la direzione di M. Bonifay e I. Romeo.
- A. Contino ve C. Capelli (2014). Nuovi dati archeologici e archeometrici sulle anfore africane tardorepubblicane e primo imperiali: rinvenimenti da Roma (Nuovo Mercato Testaccio) e contesti di confronto. In: *Amphorae ex Hispania*. Paisajes de producción y de consumo, Sociedad de Estudios de la Cerámica Antigua en Hispania III-ex officina hispana, Congreso de Tarragona (10-13 de diciembre de 2014).
- A. Desbat ve M. Picon, “Les Importations D’Amphores de Méditerranée Orientale Découvertes a Lyon (Fin du Ier siècle avant J.C. et Ier siècle après)”.
- A. F. Ferrazzoli ve M. Ricci (2009). Cilician Ceramic Production from Roman to Byzantine Age New Data from Elaiussa Sebaste. *OLBA XVII* içinde, s. 33-44.
- A. Ferrazzoli ve M. Ricci (2010). Un Centro di Produzione delle Anfore LR 1: Elaiussa Sebaste in Cilicia. Gli Impianti, Le Anfore. S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci ve G. Guiducci (Eds.), LRCW 3 içinde, *BAR IntSer* 2185 (II), England: Oxford, Archaeopress.
- A. Ferrazoli ve M. Ricci (2013). Production and Trade of a Cilician City from the Roman to Byzantine Age: The Case of Elaiussa Sebaste, s. 211-218.
- A. Ferrandes (2014). “Circolazione ceramica e approvvigionamento urbano a Roma nel I secolo a.C. Nuovi dati dall’area degli Horti Lamiani”, *RCRF Acta* (43) içinde, s. 353-366.
- A. Girard ve C. Raynaud (1982). Une nécropole du IVe siècle de notre ère à Lansargues (Hérault). *Documents d’Archéologie Méridionale*, 5 içinde, s. 159-167.

- A. H. M. Jones (1937). *The Cities of the Eastern Roman provinces*, Oxford, Chapter 10.
- A. H. Rowe (2004). *Nea paphos: Reconsidering Late Roman Cyprus: Using New Material from Nea Paphos to Review Current Artefact Typologies*. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- A. Hesnard (1980). Un Depot Augusteen D'Amphores a la Longarina, Ostie (An Augustan Deposit of Amphoras at la Longarina, Ostia). *Memoirs of the American Academy in Rome* (36) içinde, s. 141-156.
- A. K. Şenol (2009). "AETAM'da Bulunan Amphoraların Tipolojisi". Ed. A. K. Şenol, AETAM'da (Arslan Eyce Taşucu Amphora Müzesi) Bulunan Ticari Amphoralar ve Akdeniz'de Ticaretin İzleri. İzmir.
- A. K. Şenol (2000). *İskenderiye Kazılarında Ele Geçen Amphoralar Işığında Kentin Roma Dönemi Şarap, Zeytinyağı, Salamura Balık ve Sos Ticareti*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 494-496.
- A. K. Şenol (2001). Amphoras from the Necropolis of Gabbari. J. Y. Empereur ve M. D. Nenna (Eds.), *Nécropolis 1, Etudes Alexandrines* 5 içinde, Le Caire, s. 369-396.
- A. K. Şenol (2003). *Taşucu Aslan Eyce Amphora Müzesi*. Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları. Taşeli Matbaacılık, Mersin.
- A. K. Şenol (2008). Cilician Commercial Relations with Egypt due to the New Evidence of Amphora Finds, *OLBA XVI* içinde, s. 115-116.
- A. K. Şenol (2009). AETAM (Arslan Eyce Taşucu Amphora Müzesi)'da Bulunan Ticari Amphoralar ve Akdeniz'de Ticaretin İzleri.
- A. K. Şenol (2015). Smyrna Kazılarında 2007-2011 Yılları Arasında Bulunan Ticari Amphoralar/Commercial Amphorae Foun in the Excavations of Smyrna between 2007-2011 Excavation Seasons, *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları I. Çalıştay Bildirileri*, İstanbul 2015, s. 243-256.

- A. K. Şenol, F. Kerem (2000a). İçel Müzesinde Bulunan Bir Grup Amphora, *OLBA III* içinde, 81-114.
- A. K. Şenol (2000b). *İskenderiye Kazılarında Ele Geçen Amphoralar Işığında Kentin Roma Dönemi Şarap, Zeytinyağı, Salamura Balık ve Sos Ticareti*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- A. K. Şenol ve G. Cankardeş-Şenol (2003). Commercial Ties of Cilicia by Means of Hellenistic and Roman Amphorae. *OLBA VII* içinde, s. 114-147.
- A. L. Mullor, A. M. Menendez (2007). La Produccio I El Comerç De Les Amfores De La Provincia Hispania Tarraconensis. Homenatge a Ricard Pascual Guasch. Barcelona.
- A. López Mullor (2007). Producció i distribució de materials amfòrics a la Tarraconense. *Empúries* 58, s. 55–57.
- A. M. Mansel (1956). *İlkçağda Antalya Bölgesi*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası
- A. M. Menéndez (2008). Àmfores Tarraconenses i bétiques en els derelictes de mitjan segle I a.C. a la costa catalana. Marseille, Société Française d'Étude de la Céramique Antique en Gaule. In *SFECAG, Actes de Congrès de l'Escala Empúries*: s. 103-127.
- A. Naciri, F. Widemann (1986). Distinction par analyse par activation neutronique des amphores Gauloise 4 et de leurs imitations tardives en Mauretanie Césarienne: les Dressel 30, *Antiquités Africaines*, 16 içinde, s. 140.
- A. O. Bamyacı (2013). *Antik Dönem Denizciliğinde Tenedos / Bozcaada, Kıyusal Kullanım ve Ticaret*. Troia Vakfı Yayınları-4, Çanakkale.
- A. Opait (1980). Consideratii preliminare asupra amforelor romane și romano-bizantine din Dobrogea, *Peuce VIII* içinde, (s. 291-327), s 306-307.
- A. Opait (1996). Aspecte Ale Vietii Economice Din Provincia Scythia, (secolele IV-VI p. Ch.), Productia ceramicii locale și de import, Ministerul Învățământului, Institutul Român de Tracologie Bibliotheca Thracologica XVI, București.

- A. Opait (2004a). Local and Imported Ceramics in the Roman Province of Scythia (4th-6th centuries AD)”, *BAR IntSer* 1274, England: Oxford, Archaeopress, s. 121-190.
- A. Opait, (2004b). The eastern Mediterranean amphorae in the province of Scythia, Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, *Monographs of the Danish Institute at Athens*, 5, s. 294-298.
- A. Opait (2006). Amphorae from the Black Sea: Distribution and Economic Role, *Pontica* 39 içinde, s. 97-100.
- A. Opait (2007). From DR 24 to LR 2? In M. Bonifay and J.-C. Trégliat (Eds.), *LRCW* 2. *BAR Int Ser* 1662 (II), s. 627-643. England, Oxford, Archaeopress.
- A. Opait (2009). Cilician LR Amphora 1?, *Arheologia Moldovei*, XXXII içinde, s. 283-289.
- A. Opait (2010a). On The Origin Of Carthage LR Amphora 1. N. Poulou-Papadimitriou–E. Nodarou-V. Kilikoglou (Eds.), *LRCW* 4 içinde, *BAR IntSer* 2185 (II), England: Oxford, Archaeopress, s. 1017, 1020, 1021.
- A. Opait (2010b). Sinopean, Heraklean and Chersonesan “Carrot” Amphorae. BRILL, *Ancient Civilizations from Scythia to Siberia* 16 içinde, s. 552-556.
- A. Opait (2011). Amphorae Of Dressel 24 *Similis* Type In The Central Aegean Area (Chios-Erytraï-Kyme). The Annual of the British School at Athens, Vol. 106, (s. 275-323).
- A. Opait (2014a). Defining More Roman Amphora Types From The Athenian Agora: Too Much History, Too Little Typology (I). *RCRF Acta* (43) içinde, s. 43-54.
- A. Opait (2014b). The Mediterranean: A Market without Frontiers, The Baggy Amphora Shape: A New Fashion?. N. Poulou-Papadimitriou-E. Nodarou-V. Kilikoglou (Eds.). *LRCW* 4 içinde, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 441-450.

- A. Opait (2015). Noi considerații despre amphora de tip Aegyssus I / Troesmis X. C. Croitoru ve G. D. Hânceanu (Eds.). *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Vasile Ursachi Octogenarii* içinde Istros: Publicatii Editura Istros, s. 327-345.
- A. Opait (2018). Local and imported wine at Pompeiopolis, Paphlagonia, *RCRF Acta* (45) içinde, s. 701-713.
- A. Opait, D. David ve M. L. Brennan (2018). Roman Commerce And Elite Markets In The Eastern Mediterranean: A Case Study of Two 2nd Century Shripwrecks Off Knidos. *Pontica LI Supplementum* (V) içinde, s. 299-334.
- A. Opait, D. Davis, M. L. Brennan ve M. Kofahl (2019). The Sinop F Shipwreck In The Black Sea: An International Cargo From Late Antiquity. H. Kaba, G. Kan Şahin, B. M. Akarsu ve O. Bozoğlan (Eds.). *Sinop Üniversitesi Uluslararası Sinope ve Karadeniz Arkeolojisi Sempozyumu, 13-15 Ekim 2017 Bildiriler Kitabı* içinde. Sinop: Sinop Üniversitesi, s. 77-89.
- A. Opait, A. Barneat, I. Barnea, B. Grigoraş ve I. Potra (2020). Supplying Wine, Olive Oil And Fish Products To The Lower Danube Frontier (2nd-7th Century AD): The Case Of *Dinogetia*. *RCRF Acta* (46) içinde, s. 381-394.
- A. Sazanov (1997). “Les Amphores de L’Antiquité Tardive et du Moyen Age: Conti- nuité ou Rupture? Le Cas de la mer Noire”, *La Céramique Médiévale en Méditerranée, Actes Du VI E Congrès de L’aiecm 2, 13-18 novembre 1995*, (eds. G. D. Archimbaud), Aix-en-Provence, s. 87-88.
- A. Sazanov (1999). “Les Amphores “LA 1 Carthage” Dans La Region De La Mer Noire”, *Typologie et Chronologie: V e -VII e s. Apr. J.*, (ed. Y. Garlan), 265-279; F. Pacetti (1995). “Le Importazioni di Anfore Bizantine a Roma fra IV e V Secolo: Le Evidenze di Alcuni Contesti Urbani”, *Recherches sur la Céramique Byzantine*, Ed: V. Déroche-J.M. Spieser, BCH Suppl XVIII, s.10- 11.
- A. Sazanov (2000). “Les Ensembles Clos De Chersonese De La Fin Du VIe-Troi- sieme Quart du VIIe siecles: La Chronologie De La Ceramique”, *Les Sites*

Archéologiques En Crimée Et Au Caucase Durant l'Antiquité Tardive Et Le Haut Moyen-Age, (eds. M. Kazanski-V. Soupault), 123-149.

- A. Sazanov (2007). Les Amphores Orientales d'Epoque Protobyzantine Au Nord De La Mer Noire: Chronologie et Typologie. M. Bonifay ve J. C. Tréglià (Eds.), LRCW 2, *BAR IntSer* 1662, England: Oxford, Archaeopress, s. 803-815.
- A. Sazanov (2014). The Deposit Of The End Of The 6th Century AD From Chersonesos (Crimea), N. Pou-lou-Papadimitriou-E. Nodarou-V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 411-412.
- A. Suceveanu (2000). La céramique romaine des Ier-IIIe siècles ap. J.-C. Bucarest: CIMec-Institut de Mémoire Culturelle, *Histria X* içinde, s. 173-174.
- A. Wilson (2009a). Tripolitania and the Export of Olive Oil in Late Antiquity. *JRA Suppl.* 77, s. 237-248.
- A. Wilson (2009b). Approaches to Quantifying Roman Trade. Bowman ve Wilson (Eds.), In *Quantifying the Roman Economy*, Oxford University Press, s. 213-250.
- A. Zemer (1977). Storage jars in ancient sea trade. Haifa.
- B. Abed, M. Bonifay, G. Filantropi, F. Giomblanco vd. (2000). Une sépulture romaine tardive en milieu rural (jebel Harboun, région d'Hammamet, Tunisie). *AntAfr*, 36 içinde, 2000 (2002), s. 135-144.
- B. Bruno (1989). Lombardia: Ricerche amphores Romaines et Histoire Economique (A.R.H.E.). *Collection de L'Ecole Française de Rome* 114 (1) içinde, s. 642-644.
- B. Bruno (2002). Importazione e consumo di derrate nel tempio: l'evidenza delle anfore. F. Rossi (Ed.), nuove ricerche sul Capitolium di Brescia. Scavi, studi e restauri, s. 277-306.
- B. Böttger (1992). Die Kaiserzeitlichen und Spätantiken Amphoren aus dem Kerameikos, *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts*, 107.

- B. Gomez vd., (2002). The Source Provenance of Bronze Age And Roman Pottery From Cyprus, *Archaeometry*, 44 (1) içinde, s. 23-36.
- B. Horuda (1997). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungsergebnisse auf dem Sirkeli Höyük / Südtürkei von 1992-1995, 18. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, s. 295.
- B. L. Johnson (2008). The Pottery. (Ed.) J. Patrich. *Archaeological Excavation at Caesarea Maritima*. Vol. I.: The Objects. Jérusalem. 2008, fig.992, s. 14- 206.
- B. Tekkök, B. M. Akarsu, D. Tamer ve E. Tamer (2024). Sinop Müzesi'nden Bir Grup Roma Amphorası Üzerinden MÖ 1. Yüzyıl-MS 7. Yüzyıl Arası Karadeniz Ticaretine Genel Bir Bakış. *Arkhaia Anatolika* 7 içinde, s. 47-90.
- B. Vivic (2002). Zgodujerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani, Gornji trg 3. *Arheoloski Vestnik*, 53, s. 193-221.
- C. Abadie Reynal (1999). Les Amphores Romaines en mer Noire (Ier-IVe s.). Dans la Y. Garlan (Ed.), *Production et commerce des amphores Anciennes en mer Noire*, Provence: publications de l'Uni de Provence.
- C. Abadie Reynal (2007). La céramique Romaine D'Argos (fin du IIe siècle avant J.-C. - fin de l'IVe siècle après J.-C.). *Études Péloponnésienes*, XIII, D'Athènes: Ecole Française.
- C. Autret (2012). Cyprus and Cilicia: Amphora Production, Trade and Relations in the Early Roman Era. A. Georgiou (Ed.), *CYPRUS An Island Culture, Society and Social Relations from the Bronze Age to the Venetian Period* içinde, Oxbow Books.
- C. Autret (2015). *La Vigne, Vin Et Les Amphores En Cilicie À L'Époque Romaine. Production Et Diffusion Du Ier s. Au IVe s. apr. J.-C.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Paris: Sorbonne Üniversitesi.
- C. Autret ve N. K. Rauh (2008). Roman Amphora Production in Western Rough Cilicia. Ü. Aydınoglu ve A. Şenol (Eds.). *Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi Sempozyum Bildirileri* içinde, s. 109-122.

- C. Autret ve A. Marangou (2011). L'importation Des amphores ciliciennes à Chypre à l'époque impériale, A. Demetriou (Ed.), *ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ Δ' ΔΙΕΞΕΝΟΥΣ ΚΥΠΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ*, (29 Nisan- 3 Mayıs 2008) içinde, Lefkoşa: Antik Bölüm Yayın, s. 357-366.
- C. Autret (2012). Cyprus And Cilicia: Amphora Production, Trade And Relations In The Early Roman Era. A. Georgiou (Ed.), *An offprint from CYPRUS An Island Culture Society and Social Relations from the Bronze Age to the Venetian Period* içinde, s. 251-267.
- C. Autret, H. A. Kızıllarslanoğlu ve N. K. Rauh, (2016). Batı Kilikia Amphora Araştırmalarında Yeni Gelişmeler. *ANMED* (14) içinde, s. 333-337.
- C. Becker (1989). Types d'amphores en usage à Lugdunum du Ier au VIe siècle. *Amphores Romaines et Histoire Economique (A.R.H.E.)*, Collection de L'Ecole Française de Rome 114, 1 içinde, s. 656-678.
- C. Brixhe (2012). Timbres amphoriques de Pamphylie, (*avec la collaboration de Gonca Cankardeş-Şenol*) Études Alexandrines 23-2012 (AmphorAlex, 2), s.16.
- C. Carreras-Monfort (1999). Miscelanea: las otras anforas del Monte Testaccio. En J. M. Blazquez Martinez ve J. Remesal Rodriguez (Eds.) Estudios sobre el Monte Testaccio (Roma) 1, Barcelona: Torriccs, s. 91-98.
- C. Cerchiai (2013). *Nettare di Dioniso. La vite e il vino attraverso le parole degli autori antichi*. Rome, s. 273.
- C. Corti (2005). Anfore e Ceramiche D'Impasto Grezzo dal Sito Corte Vanina (Concordia Sulla Secchia/Modena/Italia): Importazioni e produzioni locali tra Tardoantico e Altomedioevo, J. M. Gurt-Esparraguera, J. Buxeda-Garrigós ve M.A. Cau-Ontiveros (Eds.), *LRCW 1, BAR IntSer 1340*, England: Oxford, Archaeopress, s. 355-367.
- C. Diamanti (2010). Local Production And Import Of Amphoras at Halasarna of Kos Island (5th-7th c.), *Athens*.

- C. Diamanti (2016). The Late Roman Amphora workshops Of Pa Ros Island In The Aegean Sea (Recent Results), *RCRF Acta* (44) içinde, s. 691.
- C. Panella (1970). Anfore. En *OSTIA II: Le terme del Nuotatore: Scavo dell'ambiente I*, Roma: "L'Erma" di Bretschneider.
- C. Panella (1973a). Appunti su un Gruppo di Anfore della Prima, Media e Tarda Età Imperiale. En *Ostia III: Le terme del Nuotatore: Scavo dell'ambiente V et di un saggio dell'area, Studi miscellanei*, 21, Roma: "L'Erma" di Bretschneider, (s. 463-633).
- C. Panella (1973b). Le anfore di età romana in Italia: tipologia e diffusione. *Archeologia Classica*, 25, s. 71-115.
- C. Panella (1974). Appunti su un Gruppo di Anfore della Prima, Media e Tarda Età Imperiale. *Ostia III: Le terme del Nuotatore: Scavo dell'ambiente V et di un saggio dell'area, Studi miscellanei*, 21 içinde, 1973, s. 463-633.
- C. Panella, (1977), *Anfore Tripolitane a Pompei*, Quaderni di Cultura Materiale 1, Roma, s. 135-149.
- C. Panella (1982). Le anfore africane della prima, media e tarda età imperiale, tipologia e problemi. In: *Actes du colloque sur la céramique antique* (Carthage, 23-24 juin 1980). Carthage, 1982, s. 171-186.
- C. Panella (1989). *Anfore tardo romane a Roma*. Roma: Quasar, s. 27-29.
- C. Panella (1990). Le Anfore di età imperiale: Produzione e Circolazione. *Studi sulla Campania romana*, Roma: L'Erma di Bretschneider, s. 233-238.
- C. Panella (2001a). Le Anfore di Eta Imperiale del Mediterraneo Occidentale, *Céramiques hellénistiques et romaines III*, s. 196-199.
- C. Panella (2001b). Late Republican and Early Imperial Dressel 1 Amphorae: A Production Model. *JRA Suppl. Series* 43, s. 13-17.

- C. Panella, L. Sagui, M. Casalini ve F. Coletti (2010). Contesti tardoantichidi Roma: Una rilettura alla luce di nuovi dati. In S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci ve G. Guiducci (Eds.). *LRCW 3, BAR IntSer 2185*, Oxford: Archaeopress, s. 57-78.
- C. Panella ve M. Fano (2014). Le Anfore con anse Bifide Conservate a Pompei: Contributo ad una loro Classificazione, s. 133-178.
- C. Preda ve A. Grosu (1993). Cercetarile arheologice din aşezarea civila a castrului roman de la Enoşesti-Acidava. *Arhivele Olteniei*, 8 içinde, s. 43-55.
- C. Raynaud (1984). Un atelier de potier du IVe s. ap. J.-C. à Générac, *Gard. RAN*, XV içinde, 1982, s. 325-350.
- C. Raynaud ve M. Bonifay (1993). Amphores africaines. In: M. Py, M. Adroher Auroux, C. Raynaud. *Dictionnaire des céramiques antiques (VIIe s. av. n.è.-VIIe s. de n.è.) en Méditerranée nord-occidentale (Provence, Languedoc, Ampurdan)*. Lattes, A.R.A.L.O., s. 15-22 (Lattara 6).
- C. Scorpan (1977). Contribution à la connaissance de certains types ceramiques romanobyzantins (IVe-VIe siècles) dans l'espace istro-pontique. *Dacia* 21, s. 269-297.
- C. Steckner (1989). Les Amphores LR 1et LR 2 En Relation Avec Le Pressoir Du Complexe Ecclésiastique Des Thermes De Samos, *Recherches Sur La Céramique Byzantine*. V. Derche ve J. H. Spieser (Eds.), *BHC Suppl.* 18, s. 58.
- C. Uysal-Tezer (2024). Side Liman Gümrük Yapısı Kilikya Tip 1 Amphorası Tipo-Kronolojik Değişimi. *SRMK (Seramik Araştırmaları Dergisi)* (6) içinde, s. 252-274.
- C. Zoroğlu, E. M. Doksanaltı (2020). Yeni Bir Knidos Amphora Tipi: Küçük Knidos Amphoraları. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (TTK) Belleten* Cilt 84, Sayı: 300 içinde, (s. 503-542), s. 511-525.
- D. E. W. Coulson, N. C. Wilkie, J. W. Rehard (1986). Amphoras from Naukratis and Environs. *BCH Supplement XIII*, Paris, s. 543-550.

- D. F. Williams (1980). The Petrology of Certain Byzantine Amphorae: Some Suggestions as to Origins, *Actes, Colloque sur la Ceramique Antique, Carthage* 1980.
- D. F. Williams ve J. Lund (2013). Petrological Analyses of “Pinched Handle” Amphorae from the Akamas Peninsula, Western Cyprus. M. L. Lawall ve J. Lund (Eds.). *The Transport Amphorae and Trade of Cyprus, Aarhus Universitetsforlag*, Vol. (3), s. 158.
- D. Kassab-Tezgör (2002). La production sinopeenne et ses relations avec la Colchide a l’époque Romaine. Dans la M. Faudot, A. Fraysse ve E. Geny (Eds.). Pont-Euxin et commerce. La genese de la “Route de la Soie”. Actes du IXe Symposium de Vani, 1999, Paris: Besancon, fig. 4- 5 (B Snp II), s. 199-218.
- D. Kassab-Tezgör (2009). Les Fouilles Et Le Materiel De L’atelier Amphorique De Demirci Pres De Sinope, *Varia Anatolica* XX, 129.
- D. Kassab-Tezgör (2010). Le Reseau Commercial des Amphores Sinopeennes Entre les IIe-IIIe s. et le VIe s. de Notre Ere. In D. Kassab Tezgör ve N. Inaishvili (Eds.). PATABS I, Production and Trade of Amphorae in the Black Sea, *Varia Anatolica* XXI, İstanbul; Paris: Institut Français d’Études Anatolienne, s. 167-173.
- D. Kassab-Tezgör, N. Kebuladze, D. Lomitashvili ve M. Zamtaradze (2007). Les sites de Gudava et d'Ilori (Colchide): amphores de Sinope et amphores locales de l'époque romaine, *Anatolia Antiqua*, XV içinde, s. 197-214.
- D. Kassab-Tezgör, S. Lemaitre, D. Pieri (2003). La Collection D’Amphores D’İsmail Karakan a Sinop, *Anatolia Antiqua* XI içinde, s. 169-200.
- D. L. J. Gibbins (2001). A Roman shipwreck at Plemmirio, Sicily; evidence for north African amphora production during the Severan period. *World Archaeology*, 32 (3) içinde, s. 311-334.
- D. Manacorda (1977). Anfore Spagnole a Pompei. Instrumentum Domesticum di Ercolano e Pompei. *Quaderni di Cultura Materiale*, 1, s. 121-133.
- D. Manacorda (1989). I materiali. In: L. Anselmino, M. Bouchenaki, A. Carandini, P. Leveau, D. Manacorda, C. Pavolini, G. Pucci, P. Salama-Il castellum del Nador,

Storia di una fattoria tra Tipasa e Caesarea (I-VI sec d. C.). Rome, L'Erma di Bretschneider, *Monografie di Archeologia Libyca*, XXIII, fig. 42, s. 227-229.

- D. Michaelides (1996). "The Economy of Cyprus During the Hellenistic and Roman Periods", *The Development of the Cypriot Economy, From the Prehistoric Period to the Present Day*, (eds. V. Karageorghis-D. Michaelides), s. 149.
- D. Piéri (1998). Les importations d'amphores orientales en Gaule méridionale durant l'Antiquité tardive et le haut Moyen Age (IVe-VIIe siècles après J.-C.) Typologie, chronologie et contenu. L. Rivet (Ed.), *Importations d'amphores en Gaule du sud, du règne d'Auguste à l'antiquité tardive: actualités des recherches céramiques* (S.F.E.C.A.G). Marseille, (s. 97-106
- D. Pieri (2005). Le Commerce du vin Oriental, A L'époque Byzantine (Ve-VIIe siècles), Le Témoignage des amphores en Gaule, IFPO Bibliothèque Archeologique et Historique- T.124, Beyrouth.
- D. Pieri (2007). Les centres de production d'amphores en Méditerranée orientale durant l'antiquité tardive: Quelques remarques. M. Bonifay-J. C. Tréglià (Eds.), *LRCW 2*, Vol. II, *BAR IntSer 1662* (II), Oxford, s. 611-625.
- D. Regev (2004). The Phoenician transport amphora. J. Eiring ve J. Lund (Eds.), *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens. (TATEM; Monographs of the Danish Institute at Athens Vol. 5)*. 26-29 September 2002. Aarhus, s. 337-352.
- D. S. P. Peacock (1984). The Amphorae: Typology and Chronology. In: Fulford, Peacock, s. 116-140.
- D. S. P. Peacock, F. Bejaoui ve N. Ben Lazreg (1990). Roman pottery production in central Tunisia. *JRA*, 3 içinde, s. 59-84.
- D. S. P. Peacock ve D. F. Williams (1991). *Amphorae and the Roman Economy an Introductory Guide*. Published in the United States of America by Longman Inc., New York

- D. S. Whitcomb (1982). Roman Ceramics. D. S. Whitcomb ve J. H. Johnson (Eds.). *Quseir Al-Qadim 1980. American Research Center in the Egypt Reports* (Vol. 7). Malibu: Undema Publication, pl. 15.a, s. 57-58.
- D. Syon (2004). A Winepress and Amphora Kilns at Horbat Eleq in the Western Galilee. *Atiqot*, 45, s. 157-180.
- D. Şen (2017). *La Ceramique Protobyzantine De Lycie: Étude Du Mobilier Des "Bains Portuaires" (Hurmalık Hamamı) De Patara*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Paris 1: Panthéon Sorbonne Universite, Paris.
- D. Şen-Yıldırım (2012). Hurmalık Hamamı Buluntuları Işığında Patara'nın Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kuzey Afrika Kökenli Seramikleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (4) içinde, s. 151-171.
- D. T. Ariel, G. Finkielsztejn, D. T. Ariel ve G. Finkielsztejn (1994). Stamped amphora handles. S. C. Herbert (Ed.), Tel Anafa I, Final Report on Ten Years of Excavation at a Hellenistic and Roman Settlement in Northern Israel, *SAH* 84, s. 217.
- D. Whitehouse, G. Barker, R. Reece ve D. Reese (1982). The Schola Praeconum I. The Coins, Pottery, Lamps and Fauna. *PBSR*, L, (s. 53-101), fig. 10, no. 131-132.
- E. Alkaç (2011). Mithridates Savaşları Sırasında Khios'un Şarap İhracatı, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi XVI* içinde, 2011, s. 131- 141.
- E. Alkaç (2012). Korykos (Kilikia) Yüzey Araştırmalarında Bulunan LR 1 Amphoraları. *OLBA XX* içinde, s. 323-344.
- E. Alkaç, S. Durugönül ve B. Gökçay (2013). Tarsus 'Köylü Garajı' Mezar Yapısı ve Jeofizik Çalışmaları. *II. Tarsus Kent Sempozyumu*, Tarsus, 15-17 Kasım 2012, 2013, s. 183.
- E. Alkaç, (2015). *Kanytellis Kazısından Late Roman I Amphoraları, Kanytellis-Kanlıdivane*. Dağlık Kilikia'da Bir Kırsal Yerleşimin Arkeolojisi, Ü. Aydınoglu (Ed.), İstanbul: Ege Yayınları.

- E. Arca, N. Gökalt ve N. Ören (2011). Pampyphlia Bölgesi'nin Mısır ve Kıbrıs ile olan ilişkileri. *OLBA* (XIX) içinde, s. 287-312.
- E. Aslan ve Y. Kılıç (2015). Kekova Adası Arkeolojik Yüzey/Sualtı Araştırması 2015, *AST* (34), 1. Cilt içinde, 23-27 Mayıs 2016, Edirne, s. 27-49.
- E. Campbell ve C. Bowles (2004). Byzantine Trade to the Edge of the World: Mediterranean Pottery Imports to Atlantic Britain in the 6th Century. Byzantine Trade, 4th-12th Centuries, The Archaeology of Local, Regional and International Exchange, Papers of the Thirty-Eighth Spring Symposium of Byzantine Studies, Marlia Mundell Mango (Ed.), St John's College, University of Oxford, March.
- E. Cirelli (2007). Ravenna e il commercio nell'Adriatico in età tardoantica. In A. Augenti ve C. Bertelli (Eds.). Felix Ravenna. La croce, la spada, la vela: l'alto Adriatico tra V e VI secolo, Catalogo della Mostra Ravenna, 10 marzo-7 ottobre 2007, (s. 45-50). Milano: Ferdis.
- E. Doğer (1991). *Antik Çağda Amphoralar*. İzmir: Sergi Yayınevi, s. 120-124.
- E. Dündar (2012a). A Group of Amphorae from Side Museum and a New Type of Amphora: The Lycian Amphora? *Archäologischer Anzeiger (AA) 1. Halbband, DAI*, s. 43-61.
- E. Dündar (2012b). *Patara Kazılarında Ele Geçen (1989-2010 Yılları) Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem Ticari Amphoralar ve Amphora Mühürleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- E. Dündar (2013a). "A Group of Amphorae from Side Museum and a New Type of Amphora: The Lycian Amphora?", *Archäologischer Anzeiger (AA) 2012/ 1*, Deutsches Archäologisches Institut.
- E. Dündar (2013b). Remarks on the possible uses of a Late Cnidian stamped amphora from Patara. *Adalya*, 16 içinde, s. 167-175.

- E. Dündar (2018). Maritime trade of Roman Patara. Preliminary remarks on the amphorae. *Skyllis*, 18 (2), s. 168, s. 166-173.
- E. Garcia-Vargas (2011). Oriental trade in the Iberian Peninsula during late antiquity (4-7 centuries AD): An archaeological perspective. In D. H. Lafuente (Eds.), *New perspectives on the late Antiquity*, Cambridge: University Press, s. 76-117.
- E. Kırkanlı (2021). *1977-1988 Erythrai Kazıları Ticari Amphora Buluntuları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- E. L. Will (1982). Greco-Italic Amphoras. *Hesperia* içinde, Vol. 51, No. 3. (Jul.- Sep., 1982), s. 338-356.
- E. M. Alexeeva (1997). *Antichnyiy gorod Gorgippij*. Moscow: Antičnyj.
- E. M. Doksanaltı, İ. Karaoğlu ve C. Zoroğlu (2019). The Small Knidian Amphora Types. D. Malfitana, J. Poblome ve J. Lund (Eds.), *HEROM Journal on Hellenistic and Roman Material Culture*, Volume 8, s. 283-316.
- E. Okan, C. Atila ve A. A. Akyol (2018). The Greco-Italic Amphorae Found On Malteme Tumulus in Phocaea. *OLBA XXVI* içinde, s. 165-214.
- E. Ritterling (1912). Das frühromische Lager bei Hofheim im Taunus, *Annalen des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung* 40, 302, Abb. 72.
- E. Yılmaz (2023). *Roma İmparatorluk Dönemi Kuzey Afrika Amphoraları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı.
- F. Alpi (2009). Palmyra's Amphorae: Imports and Local Productions. *Palmyra and the Silk Road*. Proceedings of the Conference, s. 97-120.
- F. Benoit (1961). 'L'épave du Grand Congloué à Marseille, Gallia, *Suppl.* XIV, 1961. s. 7-70.

- F. Ç. Özcan (2023). Side'den Bir Grup Kilikya Tip 1 (Agora G199/Zemer 41) Amphora. *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/International Journal of Historical Researches*, Vol. 8 içinde, Sayı No. 2, s. 1667-1692.
- F. Laubenheimer-A. Schmitt (2009). "Amphores Vinares de Narbonnaise. Production et Grand Commerce. Création d'une base de données géochimiques des ateliers", *Travaux de la Maison de L'Orient et de la Méditerranée*, N. 51.
- F. Oelmann (1914). Die Keramik des Kastels Niederbieber, Frankfurt am Main, Orl Nr. 73, Taf. XI A, Fig. 25, 65.
- F. Soykal-Alanyalı (2024). Side'nin Erken Dönemleri. A. Özdzibay ve İ Dağlı (Eds.) *Bereketli Ovada Halkların Ahengi Pamphylia içinde*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 424-441.
- F. Villedieu (1984). Turris Libisonis. Fouille d'un site romain tardif à Porto Torres, Sardaigne. *LRCW BAR IntSer*, 224, England: Oxford, Archaeopress.
- F. Vilvorder, R. P. Symonds ve S. Rekk (2000). Les amphores orientales en Gaule septentrionale et au sud-est de la Grande Bretagne. *RCRF Acta*, 36 içinde, 477-486.
- F. Zevi (1966). "Appunti sulle Anfore Romane, La Tavola Tipologia del Dressel", *Archaeologia Classica* 18 içinde, s. 207-247.
- F. Zevi ve A. Tchernia (1969). Amphores du Byzacene au Bas-empire. *Antiquités Africaines*, 13 içinde, s. 173-214.
- G. Cankardeş ve Şenol (2005). Amphora Mühürlerinin Köken ve Sosyal Statünün Belirlenmesindeki Etkileri ve Kent Lokalizasyonunun Tespitine Katkıları, *OLBA XII* içinde, s. 139- 164.
- G. Cankardeş-Şenol (2006a). *Klasik ve Hellenistik Dönem'de Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri*. İstanbul: Ege Yayınları.
- G. Cankardeş-Şenol (2006b). *İskenderiye (Mısır) Kurtarma Kazılarında Ele Geçen Hellenistik Dönem Amphora Mühürleri*, İstanbul: Ege Yayınları.

- G. Cankardeş Şenol-E. Alkaç (2007). Nagidos'da Ele Geçen Amphora Mühürleri: Rhodos, Knidos, Kıbrıs ve Lokal Üretimler. S. Durugönül (Ed.), *ADALYA* (6) içinde, s. 297- 344.
- G. Congès, M. Leguilloux (1991). Un dépotoir de l'Antiquité Tardive dans le quartier de l'Esplanade à Arles. *RAN*, 24, 1991, s. 201-234.
- G. Ercenk (1992). Pamphylia Bölgesi ve Çevresi Eski Yol Sistemi. *Belleten* içinde, Cilt LVI, Sayı: 216, s. 361-381.
- G. F. Bass ve F. H. Van Doorninck (1971). A Fourth-Century Shipwreck at Yassi Ada, *AJA*, 75(1), s. 27-37.
- G. F. Bass ve F. H. Van Doorninck (1982). Yassi Ada, I, A Seventh-century Byzantine Shipwreck, Texas, s. 155.
- G. Finkielsztejn (2001). Chronologie Détaillée et Révisée des Éponymes Amphoriques Rhodiens de 270 à 108 av. J. C. Environ: Premier Bilan, *BAR IntSer* 990, England: Oxford, Archaeopress.
- G. Gillet (2023). *A Petrographic Network Analysis of the Distribution of Late Roman I Amphorae in the Eastern Mediterranean*. M. A. Thesis. Tel Aviv University, Faculty of Humanitute of Humanities Sonia & Marco Nadler Institute of Archaeology, 62, fig. 23.
- G. Gülsefa (2015). *2006-2013 Myndos Kazılarında Ele Geçen Amphoralar ve Amphora Mühür Buluntuları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- G. Majcherek (1995). Gazan Amphorae: typology reconsidered. H. Meyza ve J. Mlynarczyk (Eds.). *Hellenistic and Roman Pottery in the Eastern Mediterranean- advances in scientific studies* içinde, Warsaw, s. 163-178.
- G. Majcherek (2007). Aegean and Asia Minor Amphorae from Marina el-Alamein. S. Marchand ve A. Marangou (Eds.), *Amphores d'égypte de la Basse époque à l'époque arabe Institut Français D'Archéologie Orientale* içinde, s. 9-31.

- G. Pascual Berlanga, A. Ribera Lacomba (2002). Las ánforas tripolitanas antiguas en el contexto del Occidente Mediterráneo: un contenedor poco conocido de la época republicana. (Eds.) L. Rivet, M. Sciallano. *Vivre, produire, échanger: reflets méditerranéens*. Mélanges offerts à Bernard Liou. Montagnac, EMM, *Archéologie et histoire romaine*, 8 içinde, s. 303-318.
- G. Rizzo (2018). Le Terme del Nuotatore le Anfore, Ostia e i Commerci Mediterranei. C. Panella ve G. Rizzo (Eds.), *OSTIA VI, Le Terme del Nuotatore, Studi Miscellanei* (38) içinde, Vol.69, Roma, s. 64- 442.
- J. A. Leonard (1995). The Ancohrage at Kioni, J. Feijfer Aarhus (Ed.). *Ancient Akamas I: Settlement and Enviroment* içinde s. 133-170.
- J. A. Remola-Vallverdu (1989). Les Amfores. En Instituto Nacional de Emple Un abocador del segle V D. C. en el forum provincial de Tarraco, (s. 249-323). Tarragone: Ajuntament de Tarragona.
- J. A. Remolà I Vallverdù, A. Abello I. Riley (1989). Les àmfores. In: Ted'a-Un abocador del segle V D. C. en el forum provincial de Tàrraco. Tarragone, Memories d'Excavacio, 2, s. 249-320.
- J. A. Riley (1979a). The coarse pottery from Berenice. J. A. Lloyd (Eds.), *Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice)*, Volume II. Tripoli: Dept. Of Antiquities, Secretariat of Education, London: Society for Libyan Studies, Libya, s. 91-443.
- J. A. Riley (1979b). Typology of the Hellenistic and Roman Coarse Pottery of Berenice, Amphoras. J. A. Lloyd (Ed.). *Excavations at Sidi Khrebish, Benghazi (Berenice)*, Vol. II, Libya Antiqua V, Tripoli.
- J. A. Riley (1981). The Pottery From The Cisterns 1977.1, 1977.2, 1977.3. H. Humphrey (Ed.), *Excavations at Carthage 1975-1979: Conducted by the University of Michigan*. Vol. 6, s. 120.
- J. A. Riley (1982). New Light on Relations Between the Eastern Mediterranean and Carthage In The Vandal and Byzantine Periods: The Evidence From the University of Michigan Excavations, l'Institut national d'archéologie et d'Art

- (Tunisie), Actes, Colloque Sur La Céramique Antique, s. 116; J. Lund (1993). Rhodian Amphorae as Evidence for the Relations between Late Punic Carthage and Rhodes". *ActaHyp* 5, s. 130.
- J. Freed (2000). Adoption of the Form of the Koan Amphora to the Production of Dressel 24 Amphorae in Italy and Northeastern Spain, *RCRF Acta* (36) içinde, s. 459-466.
- J. Lemaire (2006). Imported Amphorae from Roman Paphos. *Report of the Department of Antiquities of Cyprus*, s. 133-146.
- J. Nollé (1983). Zum Landbau von Side. *EA*, (1), s. 119-129.
- J. Nollé (1986). Die Blütezeit der Stadt Side in der 2. Hälfte des 3. Jhdts. n. Chr. *AST*, (4), s. 269-272.
- J. Nollé (1987). Pamphyliische Studien 6-10. *Chiron*, (17) içinde, (s. 235-276), s. 259; H. J. Drexhage (1991). Die Kontakte zwischen Side, Alexandria und Ägypten in der römischen Kaiserzeit (1.-3. Jh. n. Chr.). *AMS*, (3) içinde, (s. 75-90), s. 76.
- J. Nollé (1993). *Side im Altertum I. Inschriften Griechischer Städte Aus Kleinasien*. Bonn: Rudolf Habelt Yayinevi.
- J. P. Ballester (2009). Puertos, Rutas y Cargamentos: El Comercio Marítimo en Época Republicana. *Arqueologia Nautica Mediterranea*, Monografies del Casc 8, Girona.
- J. P. Bost, M. Campo, D. Colls, V. Guerrero, F. Mayet (1992). *L'épave Cabrera III (Majorque). Echanges commerciaux et circuits monétaires au milieu du IIIe siècle ap. J.-C.* Paris, De Boccard, Publications du Centre Pierre Paris.
- J. P. Brun, J.-P. (2004). *Archéologie du vin et de l'huile dans l'Empire romain*. Paris: Errance, s. 53-74.
- J. Piton (1998). Contexte amphorique du début du Ve s. à Arles (Bouches-du-Rhône). In: *SFECAG*, Actes du Congrès d'Istres (21-24 mai 1998). Marseille, 1998, s. 107-115.

- J. T. Pěna (1999). The Urban Economy during the Early Dominate, Pottery evidence from the Palatine Hill. *BAR IntSer* 784, England: Oxford, Archaeopress.
- J. T. Peña (2007). *Roman Pottery in the Archaeological Record*. Cambridge University Press.
- J. W. Hayes (1983). The Villa Dionysos Excavations. Knossos: The Pottery, *The Annual of the British School at Athens*, Vol.78, s. 97-169, 158.
- J. W. Hayes (1991). Commercial Amphorae: Hellenistic Types, Roman Types, The Hellenistic and Roman Pottery, *PAPHOS*, Volume III.
- J. Y. Empereur (1988). Producteurs d'amphores dans les ateliers de Reşadiye (Péninsule de Datça), *AST* 6 içinde, s. 159-163.
- J. Y. Empereur ve A. Hesnard (1987). Les amphores Hellénistiques. *Céramiques hellénistiques et Romaine* II, Paris, s. 17-71.
- J. Y. Empereur ve M. Picon (1989). Les Régions De Production D'Amphores Impériales En Méditerranée Orientale. Anfore Romane e Storia Economica: Un Decenio Di Richerce, *Collection De L'Ecole Française De Rome*, s.223-248.
- H. A. Kızırlanslanoğlu, 2019a, Fig. 5. Kat. 5 (E. Sebaste Pompei V.1), *SRMKA* 1 içinde, s. 54-71.
- H. A. Kızırlanslanoğlu (2019b). Elaiussa Sebaste'den Kos Origin Sorunsallı Dressel (DR) 2-4 Amphoraları. V. Keleş, H. Kasapoğlu, H. E. Ergürer, E. Çelikbaş ve A. Yılmaz (Eds.). *Cevat Başaran'a 60. yaş armağanı* içinde, Ankara: Bilgin Kültür Sanat, s. 39-70.
- H. A. Kızırlanslanoğlu (2016). *Antik Çağ'da Elaiussa Sebaste'nin Amphora Üretimi ve Ticari İlişkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- H. A. Kızırlanslanoğlu (2022). Elaiussa Sebaste Amphoraları Işığında Geç Antik Dönem'de Karadeniz Bölgesi ve Kilikia İlişkileri, *OLBA* XXX içinde, s. 159-180.

- H. A. Kızırlarslanoğlu (2023). Kilikia Bölgesi ve Mısır Ticari İlişkilerine Dair Yeni Veriler: Elaiussa Sebaste’de Ele Geçen Mısır Üretimi Ticari Amphoralar. G. Salı ve S. Batal (Eds.), *Sosyal & Beşerî Bilimlerde Güncel Araştırmalar II* içinde, s. 295-315.
- H. A. Kızırlarslanoğlu. (2023). Antiochia ad Cragum, Pinched Handle/Zemer 41/Agora M29 Amphora Üretimi: Tipolojik Özellikleri ve Varyasyonları, *Sosyal Bilimlerde Güncel Tartışmalar* (14) içinde, s. 1674-1705.
- H. A. Kızırlarslanoğlu ve E. Alkaç (2014). Elaiussa’da Ele Geçen Hellenistik Dönem Rhodos Amphora ve Amphora Mühürleri. K. Dörtlük, T. Kâhya, R. Boyraz-Seyhan ve T. Ertekin (Eds.), *ADALYA* (XVII) içinde, s. 55- 68.
- H. Dressel (1879). Di un grande deposito di anfore rinvenuto nel nuovo quartiere del Castro Pretorio. *BCAR VII*, II, 36-112, 143-196.
- H. Dressel (1899). *Corpus Inscriptionum Latinarum*, XV, Berlin: Reimer.
- H. Ghaly (1992). Pottery workshops of St. Jeremia (Saqqara). *CCE*, 3 içinde, s. 161-171.
- H. J. Drexhage (1991). Die Kontakte zwischen Side, Alexandria und Ägypten in der römischen Kaiserzeit (1.-3. Jh. n. Chr.). *AMS*, (3) içinde, (s. 75-90), s. 76.
- H. Kögler (2012). Roman Amphorae from the Southern Black Sea Coast: Evidence of Local Production in Sinope and Heraclea Pontica. *Acta Archaeologica Carpathica* 47 içinde, s. 133-137.
- H. N. Erten, D. Kassab-Tezgör, I. R. Türkmen ve A. Zararsız (2004). The typology and trade of the amphorae of Sinope. Archaeological Study and Scientific Analyses. In J. Eiring ve J. Lund (Eds.). Transport amphorae and trade in the Eastern Mediterranean, *Monographs of the Danish Institute at Athens* Volume 5 içinde, Athens: Aarhus University Press, s. 103-115.
- H. S. Alanyalı ve A. Yurtsever (2020). M. E. Altınsapan ve B. Y. Olcay Uçkan (Eds.). *Canan Parla Armağanı: Sanat Tarihi, Arkeoloji, Tarih ve Filoloji Araştırmaları*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

- H. S. Robinson (1959). Pottery of the Roman Period: Chronology. *The Athenian Agora: Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens* (5), New Jersey: Princeton.
- H. Y. Öztunç (2025). *Pamphylia Heykeltraşlığı ve Suriye ile Karşılıklı Etkileşimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- I. B. Zeest (1960). *Keramicheskaia tara Bospora*. Moskva: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 159, Taf. XXIII.
- I. K. Whitbread (1995). Greek Transport Amphorae: A Petrological and Archaeological Study, No.4, Athens: British School at Athens.
- İ. Akkaş (2020). *2008-2019 Yılları Arası Amphora Buluntuları Işığında Parion Kenti Roma ve Erken Bizans/Geç Roma Dönemi Ticari İlişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İ. Akkaş (2021). Kilikia Araştırmaları I. E. Alkaç (Ed.), Doruk Yayıncılık, İstanbul.
- K. Çibuk (2019). *Kocaeli Müzesi Amphora Koleksiyonu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- K. Panayotova (2010). Wine Trade in the Eastern Mediterranean. *JRA*, 23 içinde, s. 211-230.
- K. W. Jacobsen (2004). Regional Distribution of Transport Amphorae in Cyprus in the Late Roman Period. J. Eiring-J. Lund (Eds.), *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, Monographs of the Danish Institute at Athens Volume* (5) içinde, s. 145.
- K. W. Slane (1990). The Sanctuary of Demeter and Kore the Roman Pottery and Lamps. *Corinth XVIII/II*, Princeton. s. 202-204.
- K. W. Slane (2000). East-West Trade in Fine Wares and Commodities: the View from Corinth. *RCRF Acta*, 36 içinde, s. 299-311.

- K. W. Slane (2004). Amphoras Used and Reused at Corinth. Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean. J. Eiring ve J. Lund (Eds.), *Monographs of the Danish Institute at Athens*, Volume 5 içinde, s. 366.
- L. Farinas del Cerro, W. Fernandez de la Vega ve A. Hesnard (1977). *Contribution a l'Etablissement D'une Typologie des Amphores Dites «Dressel 2-4»*. L. Rembart ve A. Waldner (Eds.), *Methodes Classiques et Méthodes Formelles Dans L'Étude des Amphores*, Collection de L'École Française de Rome 32, 27-29 Mai 1974, Rome, s. 179- 206.
- L. Foxhall (2007). *Olive Cultivation in Ancient Greece: Seeking the Ancient Economy*. Oxford: Oxford University Press, s. 89-112.
- L. Long (2002). Prospections et sondages archéologiques dans le Rhône, à Arles et ses environs. In: *Histoire du Rhône en Pays d'Arles (Actes du colloque (7 novembre 1992). Arles, Groupe Archéologique Arlésien* içinde, s. 45-71.
- M. Aoyagi (1994). Le site romain de Cazzanello (Tarquinia). Recherches archéologiques. Rapport provisoire, 2. Tokyo, Université de Tokyo, *Annual Report of the Institute for the Study of Cultural Exchange*, No. 10, (en japonais), şek. 21.
- M. Bilgin (2021). Sillyon Territoriumu'nda Bulunan Kepez Yerleşiminin Kırmızı Astarlı Seramikleri Üzerine Ön Değerlendirmeler. *Arkhaia Anatolika* 4 içinde, s. 174-214.
- M. Bonifay (1986). Observations sur les amphores tardives de Marseille d'après les fouilles de la Bourse (1980-1984). *RAN*, XIX içinde, s. 269-305.
- M. Bonifay (2004a). Etudes sur la céramique romaine tardive d'Afrique. (CNRS, Aix Marseille Univ, CCJ, Aix-en-Provence, France).
- M. Bonifay (2004b). Observations préliminaires sur la céramique de la nécropole de Pupput. Griesheimer: *PRN*, s. 33-35.
- M. Bonifay (2005a). Dressel 2-4 African, Van der Werff type 1, 2, 3, Tripolitana 1 and 3; In: S. Keay ve D. F. Williams, *Roman amphorae. a digital resource*, University of Southampton 2005.

- M. Bonifay (2005b). Observations Sur La Typologie Des Amphores Africaines De L'antiquité Tardive, Turris Libisonis. Fouille d'un site romain tardif à Porto Torres, Sardaigne. LRCW I, *BAR IntSer*, 1340, England: Oxford, Archaeopress, s. 451-472.
- M. Bonifay ve D. Pieri (1995). Amphores du Ve au VIIe s. à Marseille: nouvelles données sur la typologie et le contenu. *JRA*, 8 içinde, 1995, s. 94-120.
- M. Bonifay ve F. Villedieu (1989). Importations d'amphores orientales en Gaule (Ve-VIIe siècle). Dans la V. Déroche ve J. M. Speiser (Eds.). *Recherches sur la céramique Byzantine*, England: Oxford, Archeopress, s. 17-46.
- M. Bonifay ve P. Reynaud (2004). La céramique. In: A. Ben Abed, M. Fixot, M. Bonifay, S. Roucole-Sidi Jdidi I. La basilique sud. Rome, *EFR*, sous presse (Coll. de l'Ecole française de Rome).
- M. Corsi-Sciallano ve P. Sibella, (1991). Amphores, Comment les Identifier? Aix-en-Provence.
- M. Daszkiewicz, E. Bobryk, G. Schneider ve P. Dyczek (2000). Chemical and mineralogical composition of Roman amphorae from Novae and some other sites in Bulgaria, first results. *Novensia*, 12, s. 23-41.
- M. E. Aubet (2001). *The Phoenicians and the West: Politics, Colonies and Trade*. Cambridge University Press, s. 55-97.
- M. Egloff (1977). La potterie copte. Quatre siècles d'artisanat et d'échanges en basse-Égypte. *Kellia III* içinde, s. 108-119.
- M. Fırat (2019). Phokaia Mozaikler Alanı'nda Ele Geçen Roma Dönemi Amphoraları. *Seramik Araştırmaları Dergisi (SRMKA)*, 1, 30-53.
- M. H. Callender (1965). Roman Amphorae With index of Stamps. London: Oxford University Press, s. 18.
- M. H. Gates (1994). 1992 Excavations at Kinet Höyük (Dörtyol/Hatay), 15. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt:1, s. 195.

- M. H. Kelemen (1990). Roman amphorae in Pannonia III. *Acta Arch Hung*, 42/1-4, (s. 147-194.
- M. Jurisic (2000). Ancient Shipwrecks of the Adriatic. Maritime transport during the first and second centuries AD. *BARIntSer* 828, England: Oxford, Archaeopress.
- M. L. Rautman (2000). The Busy Countryside of Late Roman Cyprus, *Report of the Department of Antiquities Cyprus*, 38, s. 321.
- M. Lawal (2005). Amphorae in Athens: Trade and Consumption in the Roman and Late Antique Periods, *Hesperia*, 74(1), içinde, s. 65-66.
- M. Py ve C. Raynaud (1982). Stratigraphie du Marduel (Saint-Bonnet-du-Gard), I. Les sondages préliminaires (zones 01, 03-09, 05 et 08). Documents d'Archéologie Méridionale, 5, s. 5-32, şek. 26.
- M. Py, A. Adroher Auroux, C. Sanchez (2001). Dicocer 2. Corpus des céramiques de l'Age du Fer de Lattes (fouilles 1963-1999). Lattes, *ADALR*, (Lattara, 14), s. 253-257.
- M. Sciallano ve P. Sibella (1991). *Amphores: comment les identifier?* Aix-en-Provence. Amphore Late Roman 4, Edisud, *Persée*; T. Bezeczky, P. Scherrer ve R. Sauer (2013). The Amphorae of Roman Ephesus. Wien.
- M. Tekocak (2012). Kelenderis Batı Nekropolünden Bir Mezarın Buluntuları Üzerine Değerlendirmeler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 27, s. 308-309.
- M. Tekocak (2013). Kelenderis'te Bulunan bir Grup Roma Dönemi Ticari Amphorası ve Düşündürdükleri, *OLBA XXI* içinde, s. 104-140.
- M. Touma (2001). Quelques Temoignages De La Ceramique Sur Les Echanges Syro-Chypriotes A La Periode Byzantine, *La Ceramique Byzantine et Proto-Islamique en Syrie-Jordanie (IVe-VIIIe siecles apr. J.-C.)*. E. Villeneuve ve P. M. Watson (Eds.), s. 53; G. Majcherek (2004). Alexandria's Long-distance Trade in Late Antiquity-the Amphora Evidence. J. Eiring-J. Lund (Ed.), Transport

Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, Monographs of the *Danish Institute at Athens*, 5, s. 235.

N. Ben Lazreg, M. Bonifay, A. Drine ve P. Trouset (1995). Production et commercialisation des salsamenta de l'Afrique ancienne. In: L'Afrique du Nord antique et médiévale. Production et exportations africaines. Actualités archéologiques. Actes du VIe colloque d'Histoire et d'Archéologie de l'Afrique (Pau, 25-29 octobre 1993). Paris, CTHS, s. 103-142.

N. K. Rauh (2003). The Economic Role of the Eastern Mediterranean Port Cities in the Roman Period. *AJA*, 107(4) içinde, s. 579-600.

N. K. Rauh ve K. W. Slane (2000). Possible Amphora Kiln Sites in Western Rough Cilicia. *JRA Supplement* (13) içinde, s. 319-330.

N. Kramer (2012). Diokaisareia in Kilikien (Ergebnisse des Surveys 2001-2006). Wannagat und K. Trampedach (Ed.), *Keramik und Kleinfunde aus Diokaisareia*. Berlin: De Gruyter.

N. Tuna (1987). Ionia ve Datça Yarımadası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları, 1985-1986. *AST*, (V) 1 içinde, s. 303-357.

N. Tuna, J. Y. Empereur, M. Picon ve E. Doğer (1987). Rapport Préliminaire de la Prospection Archéologique Turco-Française des Ateliers d'amphores de Reşadiye-Kiliseyanı, sur la Péninsule de Datça. B. Remy (Ed.), *Anatolia Antiqua/Eski Anadolu*. Varia *Anatolica* 1, Paris, s. 47-52.

O. Erdoğan (2019). *Pamphylia Lyrboton Kome Işığında Geç Antik Çağ'da Akdeniz Kırsalı*. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları No:64.

O. Sharov (2007). Keramicheskiĭ kompleks nekropolia Chatyr-Dag. Khronologija kompleksov s rimskimi importami: krasnolakovaia keramika. Peterburg: Sankt.

Ö. Çömezoglu (2012). Bizans Döneminde Günlük Kullanım Amaçlı Cam Objeler ve Kullanım Alanları Üzerine Düşünceler. *Sanat Tarihi Yıllığı*, (20), s. 17-49.

P. Arthur (1986). Roman Amphorae from Canterbury. *Britannia* Vol.XVII, s. 254.

- P. Arthur (1990). Anfore dall'alto Adriatico e il Problema del Samos Cistern type. *Aquileia Nostra Anno, LXI* içinde, s. 282-294.
- P. Arthur (1998) Eastern Mediterranean Amphorae between 500 and 700: A View From Italy. *Ceramica in Italia: 6-7 Secolo. Atti Del Convegno in Onore di J. W. Hayes*. L. Sagui (Ed.), Florence: All'Insegna del Giglio, s. 157-184.
- P. Arthur ve E. D. Oren (1998). The North Sinai survey and the evidence of transport amphorae for Roman and Byzantine trading patterns. *JRA*, 11 içinde, s. 193-212.
- P. Ballet (2005). Introduction à l'étude des échanges: la céramique. C. Saliou (Ed.), Gaza dans l'Antiquité Tardive. Archéologie, rhétorique et histoire, *Etudes et Textes pour l'Identité Culturelle de l'Antiquité Tardive, Cardo Salerno 2* içinde, Salerno, s. 41-50.
- P. Ballet, F. Mahmoud, M. Vichy, M. Picon (1991). "Artisanat de la céramique dans l'Égypte romaine tardive et byzantine. Prospections d'ateliers de potiers de Minia à Assouan", *CCE*, 2 içinde, s. 129 143.
- P. Ballet ve D. Dixneuf (2004). Ateliers D'Amphores de la Chora Egyptienne aux Epoques Romaine et Byzantine. In J. Eiring ve J. Lund (Eds.). *Transport amphorae and trade in the Eastern Mediterranean, monographs of the Danish Institute at Athens Volume 5* içinde Athens: Aarhus University Press.
- P. D. Wingo (2005). Liguria in Late Antiquity and in the Early Middle Ages: Its Trade Relations with the Western and Eastern Mediterranean Sea Through Transport Amphorae. In J. M. Gurt Esparraguera, J. Buxeda Garrigós ve M. A. Cau Ontiveros (Eds.). *LRCW I, BAR IntSer 1340* içinde, s. 341-353.
- P. Dyczek (2001). *Roman Amphorae of the 1st-3rd centuries AD found on the Lower Danube Typology*. H. Cieniuszek, K. P. Dabrowski (Eds.), Zakład Graficzny. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- P. Dyczek (2001). *Roman Amphorae of the 1st-3rd centuries AD found on the Lower Danube Typology*. UW

- P. Dyczek (2010). Kapitan II Amphorae From Novae-Between East And West. S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci ve G. Guiducci (Eds.), LRCW 3, *BAR IntSer* 2185 (II), England: Oxford, Archaeopress, s. 993-999.
- P. J. E. Mills ve P. Reynolds (2014). Amphorae and Specialized Coarsewares of Ras al Bassit, Syria: Local Products and Exports. N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.). LRCW 4 içinde, *BAR IntSer* 2616, Oxford: Archaeopress, s. 133-142.
- P. L. Gatier (2001). Mission de Yanouh et de la haute vall   du Nahr Ibrahim. Rapport pr  liminaire, *BAAL*, 5 içinde, (1999-2001), s. 93-152.
- P. Mutafov ve V. Popov (2010). Petrographic Characteristics of Amphorae from Kilikia. *Archaeologia Bulgarica* 14 (3) içinde, s. 59-62.
- P. R. Sealey ve G. M. R. Davies (1984). Falernian Wine at Roman Colchester. *Britannia*, Vol. (15) içinde, s. 252.
- P. Reynolds (1999). Trade in the Western Mediterranean, AD 400-700. The ceramic evidence. S. Y. Walksman, M. Roumi  , B. Nsouli, S. Lemaitre ve P. Reynolds (Eds.), *BAR IntSer*, 604, England: Oxford, Archaeopress.
- P. Reynolds (2003). Amphorae in Roman Lebanon: 50BC to AD 250, Archeology and History in Lebanon, formerly *National Museum News*, 17, 120-130.
- P. Reynolds (2005). Levantine amphorae from Cilicia to Gaza: a typology and analysis of regional production trends from the 1st to the 7th centuries. J.M. Gurt i Esparraguera, J. Buxeda i Garrigos ve M. A. Cau Ontiveros (Eds.), LCRW (1) 1340 içinde, *BAR IntSer* 1340, England: Oxford, Archaeopress, s. 563-611.
- P. Reynolds (2013). Transport Amphorae of the First to Seventh Centuries: Early Roman to Byzantine Periods. W. Aylward (Ed.), *Excavations at Zeugma*, Chapter Three, Conducted by Oxford Archaeology, California, s. 102, Pl. 67/AM327, Pl. 73/AM462-AM465.
- P. Reynolds (2021). *The oil supply in the Roman East: identifying modes of production, containers and contents in the eastern Empire*. D. Bernal-Casasola, M. Bonnifay,

- A. Pecci ve V. Leitch (Eds.), *Roman and Late Antique Mediterranean Pottery* 17, Authors and Archaeopress, s. 307-354.
- P. Reynolds ve E. Pavlidis (2014). "Nicopolis (Epirus Vetus): An Early 7th Century Pottery Assemblage from the 'Bishop's House' (Greece)", N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.), *LRCW 4, BAR IntSer 2616*, England: Oxford, Archaeopress, s. 451-467.
- R. Asal (2010). *Yenikapı Marmaray ve Metro Kurtarma Kazıları Buluntuları Işığında İstanbul'un Roma ve Bizans Dönemi Deniz Ticareti*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- R. J. A. Wilson (1999). *Sicily under the Roman Empire. The archaeology of a Roman province (36 BC-AD 535)*. Warminster, Aris and Philipp.
- R. Tomber (1998). *Laodician Wine Containers in Roman Egypt, Life on the Fringe, Living in the Southern Egyptian Deserts During the Roman And Early-Byzantine Periods*. E. Kaper (Ed.), *Proceedings of a Colloquium held on the occasion of the 25th Anniversary of the Netherlands Institute for Archaeology and Arabic Studies in Cairo, 9-12th December, 1996*, Research School CNWS, School of Asian, African and Amerindian Studies, Leiden, Fig. 1/5, s. 213-220.
- R. Tomber (1999). *Pottery from the sediments of the Inner Harbour (Area 114). Caesarea Papers* (2) içinde, s. 296-321.
- R. Tomber (2006). *Amphorae*. V. A. Maxfield ve D. P. S. Peacock (Eds.), *Survey and excavation. Mons Claudianus 1987-1993. Vol. 3: Ceramic vessels and related objects*. Fouilles inst. Français Caire 54 içinde, s. 142-217.
- R. Tomber (2007). *Rome and Mesopotamia-Importers into India in the First Millennium AD, Antiquity*, 81.
- R. Yağcı, "Soli/Pompeipolis Kazıları 1999", 22. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 2, 2001, 270.
- S. A. Castle, K. F. Hartley, C. Johns, S. A. MacKenna, R. White ve M. J. Hughes (1978). *Amphorae from Brockley Hill 1975. Britannia* içinde, Vol. (9), s. 383-392.

- S. Amari (2014). Observations on the Late Roman Coarse Wares Production from the Factory of Acium in Sicily (Italy). In N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou & V. Kilikoglou (Eds.). LRCW 4, *BAR IntSer* 2616 içinde, England, Oxford: Archaeopress.
- S. Antonelli ve O. Menozzi (2014). Late Roman Coarse Ware And Amphorae From Cyrenaica (Libya): The Case of Lamluda. N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou-V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress.
- S. Baylan (2008). *Tralleis Kazılarında Ele Geçen Amphoralar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sciallano ve Sibella (1991). Amphores: Comment les identifier? Aix-en- Provence, Edisud, *Persée*, s. 294; J. Y. Empereur ve M. Picon (1998). The production of Aegean amphorae: field and laboratory studies. *New Aspects of Archaeological Science in Greece: British School at Athens Occasional Paper* (3) içinde, s. 33-38.
- S. Heath ve B. Tekkök (Eds.), (2007-2008). (2006-2009). *İlion'da (Troia) Yunan, Roma ve Bizans Seramikleri*, 119, No. 3.
- S. L. Dyson (1968). Dura Europos, IV, New Haven.
- S. Ladstätter (2005). Spätantike Keramik in Ephesos. *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*, 74, s. 123-141.
- S. Ladstätter (2010). Amphorenproduktion in Ephesos. *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts* 79 içinde, s. 229-242.
- S. Lemaitre (1997). L'Amphore de Type Agora F65/66, Dite "Monoansee" Essai de synthese à partir d'exemplaires Iyonnaï. *SFECAG, Actes du Congrès Du Mans*, s. 311-320.
- S. Lemaitre (2001). *Les amphores du Bas-Empire en Méditerranée Occidentale*. Paris: CNRS Éditions, s. 133-137.

- S. Paksoy (2007). *Geç Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk Döneminde İtalya'da Üretilen Roma Amphoraları Işığında Doğu Akdeniz Ticareti*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- S. Palamutçu (2014). *Ephesos Liman Alanı'ndan Ele Geçen LR 3 Tipi Amphoralar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- S. Demesticha (2003) Amphora productions on Cyprus during the late Roman period, *VIIe congrés international sur la céramique médiévale en méditerranée*, Thessaloniki, 11-16 Octobre 1999, 2003, s. 470-71.
- S. F. Strzheletskiy, T. N. Vysotskaya, L. A. Ryzhova ve G. I. Zhestkova (2005). Naselenie okrugı Khersonesa v pervoy polovine I tysyacheletiya novoy ery (po materialam nekropolya «Sovkhoz № 10»). *Stratum plus* (4) içinde, Sankt-Peterburg; Kishinev, Odessa; Bucharest: Vysshaya antropologicheskaya shkola, Urn. (pp. 27-277). 46, Pl. 40.
- S. Isager ve J. E. Skydsgaard (1992). *Ancient Greek Agriculture: An Introduction*. London: Routledge, s. 101-117.
- S. J. Keay (1984a). A Typology And Economic Study: The Catalan Evidence, LRCW, *BAR IntSer* 196 (i), England: Oxford, Archaeopress.
- S. J. Keay (1984b). The Caserta Amphora Factory and the Dressel 2–4 Form. *Journal of Roman Archaeology (JRA)* 1 içinde, s. 35-56.
- S. Lemaitre (2002). Recherche Sur La Diffusion En Gaule Des Amphores Produites Dans Le Sudquest De l'Anatolie A l'Epoque Imperiale. *Ceramique Hellenistiques et Romaines TMO* 35, Maison de l'Orient, Lyon, 214.
- S. Lemaitre (2007). Mobilier Céramique Du Létoon de Xanthos, Céramiques Antiques En Lycie (VIIe S. a. C. – VIIe S. p. C.). S. Lemaître (Ed.), *Les Produits Et Les Marchés, Actes De La Table-Ronde de Poitiers*.
- S. Martin-Kilcher ve A. Tchernia (2021). Amphorae: typology and contents. Roman Amphora Contents Reflecting On The Maritime Trade Of Foodstuffs in 327

Antiquity. (Eds.) D. Bernal-Casasola, M. Bonifay, A. Pecci and V. Leitch. *Roman and Late Antique Mediterranean Pottery* 17, Archaeopress.

S. Mitchell (1993). *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor* (Vol. I). Oxford: Clarendon Press, s. 123-129.

S. Passi, M. C. Rothschild-Boros, M. Nazzaro-Porro ve D. Whitehouse (1981). An application of high performance liquid chromatography to analysis of lipids in archaeological samples. *Journal of Lipid Research*, 22, 1981, s. 778-784.

S. Vnukov (2004). Pan-Roman Amphora Types Produced in the Black Sea Region. In J. Eiring ve J. Lund (Eds.). *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean*, Monographs of the *Danish Institute at Athens* Volume 5 içinde, Athens: Aarhus University Press, s. 407-415.

S. W. Manning vd., (2000). Late Roman Type 1a Amphora Production At The Late Roman Site of Zygi-Petrini, Cyprus, *Report of the Department of Antiquities Cyprus*.

S. Ximénès ve M. Moerman (1991). Le matériel archéologique de l'épave Laurons II (Martigues, Bouches-du-Rhône). *Cahiers d'Archéologie Subaquatique*, X, s. 209-222.

S. Y. Vnukov (2004). Pan-Roman Amphora Types Produced in the Black Sea Region. *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean*. J. Eiring ve J. Lund, (Eds.). Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002. Aarhus: Aarhus University Press.

S. Y. Walksman, vd., (2014). Archaeological and Archaeometric Investigations of the Amphorae Cargo of a Late Roman Shipwreck Sunk Near the Cape of Plaka (Crimea, Ukraine). N. Poulou, Papadimitriou-E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, (I), I, England: Oxford, Archaeopress, s. 919-929.

S. Zachariadis (2014). Pottery From The Workshop Building, In The Early Byzantine City of Philippi, Greece. N. Poulou-Papadimitriou, E. Nodarou ve V. Kilikoglou (Eds.), LRCW 4, *BAR IntSer* 2616, England: Oxford, Archaeopress, s. 706-707.

- T. Bezeczky (1987). Roman Amphorae from the Amber Route in Western Pannonia. *BAR IntSer* 386, 27, 146, England: Oxford, Archaeopress.
- T. Bezeczky (2004). Early Roman Food Import in Ephesus: Amphorae from the Tetragonon Agora. J. Eiring ve J. Lund (Eds.), *Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean*.
- T. Bezeczky (2005). Late Roman amphorae from the Tetragonos-Agora in Ephesus. Dans la F. Krinzing (Eds.). *Spatantike und Mittelalterliche Keramik aus Ephesos Archäologische Forschungen*, (13), Paris: Sorbon.
- T. Bezeczky (2006). Consumer behaviour in Ephesus in the first century BC. In D. Malfitana, J. Poblome, J. Lund (Eds.). *Old Pottery in a New Century, Innovating Perspectives on Roman Pottery Studies*. Catania: University Press. s. 289-301, s. 287-308.
- T. Bezeczky (2008). Italian wine in the Eastern Mediterranean. Amphorae from Etruria, Latium, and Campania from the fourth century B.C. to the first century A.D. The Case of the Ephesian Amphorae. *Bollettino di Archeologia on Line, Volume Speciale, International Congress of Classical Archaeology Meetings Between Cultures in the Ancient Mediterranean*, Roma: Bulletino di Archeologia, s. 86 (s. 82-92).
- T. Bezeczky (2013a). Amphorae from the Cilician Coast. *Anatolian Studies*, 63 içinde, s. 91-110.
- T. Bezeczky (2013b). *The Amphorae Of Roman Ephesus*. P. Scherrer ve R. Sauer (Contributors), *Forschungen in Ephesos XV/1*, Wien: FIE, s. 65.
- T. Ghalia, M. Bonifay ve C. Capelli (2004). L'atelier de Sidi-Zahrani: mise en évidence d'une production d'amphores de l'Antiquité tardive sur le territoire de la cité de Neapolis (Nabeul, Tunisie). Archaeopress Archaeology and Archaeometry (Barcelone, 14-16 March 2002). LRCW I, *BAR IntSer*, 1340, England: Oxford, Archaeopress.

- T. O. Alpözen (1975). Bodrum Müzesi Ticari Amphoraları. *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı: *Belleten* XXII-2 içinde, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 5-32.
- T. O. Alpözen, A. H. Özdaş ve B. Berkaya (1995). *Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları Eski Çağda Akdeniz Deniz Ticareti*, Muğla: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Yayınları.
- T. O. Alpözen, A. H. Özdaş ve B. Berkaya (2013). *Commercial Amphoras of the Bodrum Museum of Underwater Archaeology*. Maritime Trade of the Mediterranean in Ancient Times.
- T. Péna (1999). The Urban Economy during the Early Dominate Pottery Evidence from the Palatine Hill. England: Oxford, Archaeopress, *BARIntSer* 784.
- U. Orhan (2023). *Amphora Buluntuları Işığında Phaselis'in Akdeniz Ticaretindeki Yeri*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü.
- V. G. Swan (2004). "Dichin (Bulgaria) and the Supply of Amphorae to the Lower Danube in the Late Roman-Early Byzantine Period", J. Eiring ve J. Lund (Eds.), Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, *Monographs of the Danish Institute at Athens*, 5, s. 372.
- V. G. Swan (2007). Dichin (Bulgaria): Interpreting the Ceramic Evidence in its Wider Context, *British Academy*, s. 251-280.
- V. G. Swan (2010). Dichin (Bulgaria): The destruction deposits and the dating of Black sea amphorae in the fifth and sixth centuries A.D. In D. Kassab Tezgör ve N. Inaishvili (Eds.). PATABS I, Production and trade of amphorae in the Black Sea, *Varia Anatolica* XXI içinde, İstanbul-Paris: Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil; De Boccard Edition-Diffusion, s. 107 118.
- V. Georgopoulos (2004). The Archaeological Evidence of Coan Amphorae from Kardamaina (Ancient Halasarna). K. Höghammar (Ed.), *The Hellenistic Polis of Kos, State, Economy and Culture* içinde, Uppsala, s. 129-132.

- V. R. Grace (1934). Stamped Amphora Handles Found in 1931-1932. *Hesperia* 3/3 içinde, s. 197-310.
- V. R. Grace (1950). "The Stamped Amphora Handles", H. Goldman (Ed.), Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, Volume I, The Hellenistic and Roman Periods, New Jersey, 1950, s. 135- 148.
- V. R. Grace (1953). "The Eponyms Named on Rhodian Amphora Stamps", *Hesperia*, Vol. 22, No. 2, 1953, 119, Plate 42, III.
- V. R. Grace (1963). "Notes on the Amphoras from the Koroni Peninsula", *Hesperia*, Vol. 32, No. 3, Jul.-Sep., 1963, s. 333.
- V. R. Grace (1965). The commercial amphoras from the antikythera shipwreck. Transactions of the american Philosophical society.
- V. R. Grace (1973). Imports from Pamphylia. *BHC Suppl.*, (1), s. 183-208.
- V. R. Grace (1979a). Amphoras and Ancient Wine Trade, Excavations of the Athenian Agora, *Picture Book No. 6 Athens*.
- V. R. Grace (1979b). Stamped Amphora Handles: Contributions to the Chronology of the Hellenistic and Early Roman Periods, *Hesperia Supplements*, Princeton: ASCSA, New Jersey.
- V. R. Grace (1985). "The Middle Stoa Dated by Amphora Stamps", *Hesperia*, Vol. 54, No. 1, 1985, 8.
- V. R. Grace ve J. Y. Empereur (1981). Un groupe d'amphores Ptolémaïques estampillées, *Bulletin Du Centenaire Supplément*, BIFAO 81 içinde, Kahire, s. 409-426.
- V. Spyros ve T. Elisavet-Bettina (2014). Late Roman Pottery from Recent Excavations at Cassandra Chalcidice, στο: Natalia Poulou-Papadimitriou, Eleni Nodarou and Vassilis Kilikoglou (Eds), LRCW 4. Volume I, *BAR IntSer* 2616, (I), England: Oxford, Archaeopress, s. 723-735.

Y. Garlan (2004). Production et commerce des amphores en Mer Noire, Paris, Centre Pierre Paris.

Y. Garlan ve D. Kassab-Tezgör (1996). Prospection D'Ateliers D'Amphores et de Ceramiques de Sinope. *Anatolia Antiqua*, IV içinde, s. 325-334.

Y. Garlan (1997). Les amphores égéennes: typologie et circulation. *BCH Supplément*, 29, s. 89-93.

İnternet Kaynakları

<https://www.levantineceramics.org/> (Erişim Tarihi: 28.04.2024)

https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/petrology.cfm?id=319 (Erişim Tarihi: 02.06.2024)

https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/zoom.cfm?id=304&img=PEC422&CFID=91f61d3e-6eac-46fd-b824-eeaccd0a6b10&CFTOKEN=0 (Erişim Tarihi: 17.06.2024)

https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/zoom.cfm?id=305&img=PEC414&CFID=91f61d3e-6eac-46fd-b824-eeaccd0a6b10&CFTOKEN=0 (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/petrology.cfm?id=305 (Erişim Tarihi: 20.06.2024)

https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=306 (Erişim Tarihi: 23.05.2025)

https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/pictures.cfm?id=56 (Erişim Tarihi: 30.05.2025).

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/> (Erişim Tarihi: 27.06.2025)

KATALOG

Pamphylia Amphoraları

Katalog No : 1
K. Envanter No : SD.780-11/S54/SB1/21
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tip 7'den Tip 8'e geçiş varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:16 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, bitkisel boşluklara sahip, kili kum ve kireç tanecığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl başı/ortası

Katalog No : 2
K. Envanter No : SD.780-11/S54/SB1/19
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tip 5 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, bitkisel boşluklara sahip, kili kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 50-75 arası

Katalog No : 3
K. Envanter No : SD.780-11/S36/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tip 2 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve sıkı dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kum ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı

Syedra Tip 6/Kilikia Tip 6

Katalog No : 4
K. Envanter No : SD.780-11/S33/SB2/07
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Proto tip olarak önerilen varyant
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:10 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda taşcık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : Geç Hellenistik (?)

Katalog No : 5
K. Envanter No : SD.780-11/S25/SB2/09
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Silindirik boyunlu erken varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:15,5 cm, h.:15,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 8/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın sonları ile 2. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 6
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/48
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Silindirik boyunlu erken varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:16 cm, h.:17 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 8/2
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın sonu/ 2.yüzyıl

Katalog No : 7
K. Envanter No : SD.780-11/S6/SB2/29
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Silindirik boyunlu erken varyantlar
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:2,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: Astarsız
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kireç, kum ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı/ 3.yüzyıl

Katalog No : 8
K. Envanter No : SD.780-11/S5/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Silindirik boyunlu erken varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:12,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kireç, taşcık ve kum katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı/ 3.yüzyıl

Katalog No : 9
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB3/49
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Silindirik boyunlu erken varyantlar
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:8,9 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 8/2
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/1
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, yoğun miktarda kireç, çok az miktarda mika ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın sonu/ 2.yüzyıl

Katalog No : 10
K. Envanter No : SD.780-11/S10/SB2/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Silindirik boyunlu erken varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:12,1 cm
Hamur Rengi : 10YR 8/3
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, taşcık, mika ve kireç katkılı

Katalog No : 11
K. Envanter No : SD.780-11/S10/SB2/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Silindirik boyunlu erken varyantlar
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:5,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, astarı yıpranmış, kili kum, taşcık, kalker ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 2.-3. yüzyıl

Katalog No : 12
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/11
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : İç bükey boyunlu varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:16,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve kireç tanecığı katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyıl arası

Katalog No : 13
K. Envanter No : SD.780-11/S1/SB2/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : İç bükey boyunlu varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:10 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kireç, taşcık, az miktarda mika ve kum katkılı
Tarih Önerisi : MS 2.-3. yüzyıl

Katalog No : 14
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/49
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : İç bükey boyunlu varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:13 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı/ 3.yüzyıl

Katalog No : 15
K. Envanter No : SD.780-11/S27/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : İç bükey boyunlu varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:10,8 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 8/4
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı/ 3.yüzyıl

Katalog No : 16
K. Envanter No : SD.780-11/S52/SB1/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : İç bükey boyunlu varyantlar
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:8,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın başı/ 4. yüzyılın ilk çeyreği

Katalog No : 17

K. Envanter No : SD.800-1/KS12/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : İç bükey boyunlu varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi : 5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı ve yıpranmış, kili ince kum, mika ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın sonu/ 5 yüzyıl

Katalog No : 18
K. Envanter No : SD.780-11/S9/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Geç varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:12,7 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 7/3
Yüzey/Astar Rengi : Yıpranmış
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kireç ve kum katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın sonu/ 5 yüzyıl

Katalog No : 19
K. Envanter No : SD.780-11/S54/SB1/16
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Geç varyantlar
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:6,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi : 2.5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, çok az miktarda kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın sonu/ 5 yüzyıl

Katalog No : 20
K. Envanter No : SD.800-1/KS12/SB1/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Geç varyantlar
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:1 cm, h.:6,5 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 8/2
Yüzey/Astar Rengi : 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı ve yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, çok az miktarda mika ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın sonu/ 5 yüzyıl

Troesmis X Aegyssus I

Katalog No : 21
K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/09
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Troesmis X / Aegyssus I
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:8,3 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi : 10YR 7/2
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, orta sıkı dokulu, astarı yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, kireç tanecikleri, taşcık, şamot (?) ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl

Katalog No : 22
K. Envanter No : SD.780-11/S25/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Troesmis X / Aegyssus I
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:5,5 cm, h.:12,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi : 2.5YR 5/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, astarı yıpranmış, kili kum, kireç tanecikleri ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl

Pinched handle (sıkıştırılmış kulplu)

Katalog No : 23
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/19
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:11,3 cm
Hamur Rengi : 10YR 8/4
Yüzey/Astar Rengi : 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 24
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB3/57
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:10,5 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi : 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, yoğun miktarda kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 25
K. Envanter No : SD.780-11/S67/SB1/13
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:12,6 cm

Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç ve taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 26
K. Envanter No : SD.780-11/S66/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:13,1 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 8/3
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç ve taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 27
K. Envanter No : SD.780-11/S68/SB2/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:17,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve çok az miktarda taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 28
K. Envanter No : SD.780-11/S30/SB2/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:12,4 cm
Hamur Rengi : 10YR 8/3
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 29
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/37
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:22 cm, h.:12 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, yoğun miktarda kireç ve taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 30
K. Envanter No : SD.780-11/S54/SB1/11
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:11,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 10R 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, yoğun miktarda kireç ve taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 31
K. Envanter No : SD.780-11/S66/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:10,5 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 8/3
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç ve beyaz taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 32
K. Envanter No : SD.780-6/S9/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:10,5 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 7/2
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı pürüzlü, kili yoğun miktarda kireç, mikro boyutlu taşcık parçacıkları ve gümüş mika (?) katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 33
K. Envanter No : SD.780-11/S8/SB2/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:6,7 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili

yoğun miktarda kireç ve çok az miktarda mika katkı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/
2.yüzyıl sonu

Katalog No : 34
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:20 cm, h.:3,6 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özensiz, kili kum ve çok az miktarda kireç katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/
2.yüzyıl sonu

Katalog No : 35
K. Envanter No : SD.780-6/S9/SB1/13
Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:6,7 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda kireç ve çok az miktarda mika katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/
2.yüzyıl sonu

Katalog No : 36
K. Envanter No : SD.780-6/S9/SB3/39
Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:8,3 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 8/2
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili yoğun miktarda kireç, taşcık ve kum katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/
2.yüzyıl sonu

Katalog No : 37
K. Envanter No : SD.780-11/S30/SB2/11
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 8/3
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç ve taşcık parçacığı katkı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/
2.yüzyıl sonu

Katalog No : 38
K. Envanter No : SD.780-11/S15/SB2/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:3 cm, h.:10,9 cm
Hamur Rengi : 5YR 8/3
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/
2.yüzyıl sonu

Katalog No : 39
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB1/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:4 cm, h.:8,9 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, yoğun miktarda kireç parçacığı, mika ve taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/
2.yüzyıl sonu

Katalog No : 40
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/41
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:6,7 cm
Hamur Rengi : 10YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili ince kum, kireç ve mika katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/
2.yüzyıl sonu

Katalog No : 41
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB3/63
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:6,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 8/2
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve yoğun miktarda taşcık katkı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/
2.yüzyıl sonu

Katalog No : 42
K. Envanter No : SD.780-11/S3/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11,5 cm, h.:14,1 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 7/4
Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç tanecığı ve çok az miktarda taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 43
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/17
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G199 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:11,8 cm
Hamur Rengi : 10YR 8/4
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyılın ortası/ 2.yüzyıl sonu

Katalog No : 44
K. Envanter No : SD.800-1/S14-15 Arası/SB2/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:6,8 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, kili çok az miktarda mika, kireç ve ince kum katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 45
K. Envanter No : SD.800-1/S8-17 Arası Duvar Üstü/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:7,4 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, kili çok az miktarda mika, kireç ve ince kum katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 46

K. Envanter No : SD.780-11/S34/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:10 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 47
K. Envanter No : SD.780-11/S53/SB1/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:8,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda kireç ve çok yoğun miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 48
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/25
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili ince kum, kireç parçacığı, mika ve çok az miktarda siyah taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 49
K. Envanter No : SD.780-11/S14/SB2/09
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:8,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili çok az miktarda kireç, kum ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 50
K. Envanter No : SD.780-11/S1/SB2/06

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, orta sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, mika ve şamot katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 51
K. Envanter No : SD.780-11/S6/SB2/26
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: Astarsız
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kireç, ince kum ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 52
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB3/60
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: -, h.:7 cm
Hamur Rengi : 10R 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, az miktarda mika, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 53
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB3/66
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: -, h.:9,6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, yumuşak dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç tanecığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 54
K. Envanter No : SD.780-11/S15/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:5,9 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 5/4
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, yumuşak ve az gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı sabunumsu, kili ince kum, kireç patlağı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 55
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/25
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:8 cm
Hamur Rengi : 10R 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve yoğun miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 56
K. Envanter No : SD.780-11/S25/SB2/07
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:7,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, çok az miktarda kireç ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 57
K. Envanter No : SD.780-11/S6/SB2/27
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:7,1 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: Astarsız
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kireç, çok az miktarda kırmızımsı taşcık, ince kum ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 58
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/31
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora L11 varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8,4 cm, h.:7,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 5YR 5/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili çok az miktarda kireç ve mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 59

K. Envanter No : SD.780-11/S1/SB2/05

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Agora L11 varyantı

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:7,4 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/8

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, mika ve şamot (?) katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 60

K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/28

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Agora L11 varyantı

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:8,5 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/8

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, mika ve şamot (?) katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Katalog No : 61

K. Envanter No : SD.780-6/S9/SB2/103

Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19

Form Adı : Agora L11 varyantı

Tanım : Dip parçası

Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:9,2 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kireç, ince kum ve çok az miktarda mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu/ 3.yüzyıl ortaları

Agora M239

Katalog No : 62

K. Envanter No : SD.780-11/S52/SB1/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Agora M239

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:6,8 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 4/8

Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/6

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, mika ve çok az miktarda kireç katkılı

Tarih Önerisi : MS.4. yüzyıl

Katalog No : 63

K. Envanter No : SD.780-11/S67/SB1/10

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Agora M239

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:5,3 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/6

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı

Tarih Önerisi : MS.4. yüzyıl

Katalog No : 64

K. Envanter No : SD.780-11/S67/SB1/08

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Agora M239

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:4,9 cm

Hamur Rengi : 5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç ve çok az miktarda taşçık katkılı

Tarih Önerisi : MS.4. yüzyıl

Katalog No : 65

K. Envanter No : SD.780-11/S47/SB2/04

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Agora M239

Tanım : Kulplu parçası

Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:8,5 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 6/8

Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve yumuşak dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, gümüş mika ve çok az miktarda kireç katkılı

Tarih Önerisi : MS.4. yüzyıl

Katalog No : 66

K. Envanter No : SD.780-11/S56/SB1/03

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Agora M239

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:9,5 cm, h.:8,2 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/8

Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, çok az miktarda kireç ve mika katkılı

Tarih Önerisi : MS.4. yüzyıl

Katalog No : 67

K. Envanter No : SD.780-11/S14/SB2/15
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M239
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:8,4 cm
Hamur Rengi : 10R 4/8
Yüzey/Astar Rengi: Yıpranmış
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve yumuşak dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç taneciği ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS.4. yüzyıl

Katalog No : 68
K. Envanter No : SD.780-11/S58/SB1/09
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M239
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:8,1 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, yoğun miktarda mika, siyah taşcık ve kireç taneciği katkılı
Tarih Önerisi : MS.4. yüzyıl

Agora M273 e geçiş (?) olarak düşünülen karakteristik varyant

Katalog No : 69
K. Envanter No : SD.780-11/S15/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pinched handle geç varyant
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:10,4 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, yumuşak dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, kili ince kum ve çok az miktarda kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS. Geç 4. yüzyıl

Katalog No : 70
K. Envanter No : SD.780-11/S28/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pinched handle geç varyant
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:8,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç taneciği ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS. Geç 4. yüzyıl

Katalog No : 71
K. Envanter No : SD.780-11/S40/SB1/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pinched handle geç varyant

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:11,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, çok az miktarda kireç ve yoğun miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS. Geç 4. yüzyıl

Katalog No : 72
K. Envanter No : SD.780-11/S10/SB2/07
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pinched handle geç varyant
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:13,5 cm, h.:14,6 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili tanecikli kum ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS. Geç 4. yüzyıl

Katalog No : 73
K. Envanter No : SD.780-6/S5/SB1/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19
Form Adı : Pinched handle geç varyant
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:9 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili ince kum, kireç taneciği ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS. Geç 4. yüzyıl

Agora 198 ve Agora M54

Katalog No : 74
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/33-35
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:27,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, şamot (?) ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 75
K. Envanter No : SD.780-11/S24/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, yumuşak dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum ve çok az miktarda mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 76
K. Envanter No : SD.780-11/S67/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:8,1 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda kireç ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 77
K. Envanter No : SD.780-11/S2/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:6,6 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 78
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/36
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:7,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık, çok az miktarda mika ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 79
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/32
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:8,7 cm
Hamur Rengi : 10YR 8/3
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, taşcık ve kireç katkılı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 80
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/31
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:11,2 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve çok az miktarda kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 81
K. Envanter No : SD.800-1/S4/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Agora M54
Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:4,6 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, mika ve kalsit (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 82
K. Envanter No : SD.780-11/S25/SB2/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:12 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 83
K. Envanter No : SD.780-11/S6/SB2/23
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:8,1 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: Astarsız
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda kireç, mika, taşcık ve kum katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 84
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB3/72
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:11,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve çok yoğun miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 85
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/17
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M54
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:9,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 86
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB4/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G198
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:7,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve ağır dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve yoğun miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Katalog No : 87
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/16
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora G198
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:2,4 cm, h.:9 cm
Hamur Rengi : 10YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası

Pompei V

Katalog No : 88

K. Envanter No : SD.780-11/S25/SB2/08
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pompei V
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12,5 cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl–erken 3. yüzyıl arası

Katalog No : 89
K. Envanter No : SD.780-11/S68/SB2/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pompei V
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:9 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl–erken 3. yüzyıl arası

Katalog No : 90
K. Envanter No : SD.780-11/S3/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pompei V
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:7,6 cm
Hamur Rengi : 10R 4/8
Yüzey/Astar Rengi: Yıpranmış
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, mika ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl–erken 3. yüzyıl arası

Katalog No : 91
K. Envanter No : SD.780-11/S45/SB3/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pompei V
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:5,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, taşcık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS Geç 1. yüzyıl ile 2. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 92
K. Envanter No : SD.780-11/S54/SB1/24
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pompei V

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:18,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili pirex, yoğun miktarda kireç, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS Geç 1. yüzyıl ile 2. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 93
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/19
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pompei V
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:8,5 cm
Hamur Rengi : 10YR 6/3
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, bitkisel boşluklara sahip kili kum, kireç, şamot (?) ve siyah taşcık parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl

Katalog No : 94
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB3/53
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pompei V
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:10,5 cm
Hamur Rengi : 10YR 6/3
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, bitkisel boşluklara sahip kili kum, kireç, şamot (?) ve siyah taşcık parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl

Katalog No : 95
K. Envanter No : SD.780-11/S27/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Pompei V
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:17,1 cm
Hamur Rengi : 10YR 6/3
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, bitkisel boşluklara sahip kili kum, kireç, şamot (?) ve siyah taşcık parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl

Proto LRA (late roman amphorae) 1

Katalog No : 96
K. Envanter No : SD.800-1/S6-7 Arası Duvar Üstü/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Proto LRA 1

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:6 cm, h.:8,1 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, kireç tanecığı, şamot (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın ikinci yarısı- 5. yüzyıl arası

Katalog No : 97
K. Envanter No : SD.800-1/S27-28 Arası Duvar Üstü/SB1/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Proto LRA 1
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:5 cm, h.:8,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, seyrek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç tanecığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 4.yüzyılın ikinci yarısı- 5. yüzyıl arası

Katalog No : 98
K. Envanter No : SD.780-11/S43/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Proto LRA 1
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:13,4 cm
Hamur Rengi : 10YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 4.yüzyılın ikinci yarısı- 5. yüzyıl arası

Katalog No : 99
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB1/07
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Proto LRA 1
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:11,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 4.yüzyılın ikinci yarısı- 5. yüzyıl arası

LRA (late roman amphorae) 1

Katalog No : 100
K. Envanter No : SD.800-1/S13-14 Arası/SB1/01

Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : LRA 1A varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:6,4 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kireç, kum ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl sonu-5. yüzyıl arası

Katalog No : 101
K. Envanter No : SD.780-11/S40/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 1A/B transition
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:9,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum ve kireç tanecikli katkılı
Tarih Önerisi : MS 5. yüzyıl sonu-6. yüzyıl başı

Katalog No : 102
K. Envanter No : SD.800-1/S23-27
Arası/SB2/03
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : LRA 1B varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:11,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/6
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, seyrek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, yoğun miktarda kireç, mika ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 6. yüzyıl ile 7. yüzyıl ortaları

Katalog No : 103
K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 1B varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 7/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 6. yüzyıl ile 7. yüzyıl ortaları

Katalog No : 104
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/14
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 1B varyantı

Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:5,7 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 6. yüzyıl ile 7. yüzyıl ortaları

Katalog No : 105
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/14
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 1B varyantı
Tanım : Kulplu Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:5,4 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 6. yüzyıl ile 7. yüzyıl ortaları

Katalog No : 106
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/15
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 1B varyantı
Tanım : Kulplu Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:10,4 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 6. yüzyıl ile 7. yüzyıl ortaları

Carrot

Katalog No : 107
K. Envanter No : SD.780-11/S36/SB1/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Carrot
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:10,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç tanecikli ve az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyılın son çeyreği MS 2.yy arası

Katalog No : 108
K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/08
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Carrot
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:2,8 cm, h.:21,7 cm

Hamur Rengi : 10R 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç, siyah taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyılın son çeyreği MS 2.yy arası

Beyrut tip 14

Katalog No : 109
K. Envanter No : SD.780-11/S54/SB1/22
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Beyrut
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:7 cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 5/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık ve yoğun miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın erken evreleri

Katalog No : 110
K. Envanter No : SD.780-11/S70/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Beyrut
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:6,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 5/8
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç tanecığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl sonu – 4. yüzyıl başları

Beyrut tip 52

Katalog No : 111
K. Envanter No : SD.780-11/S45/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Beyrut tip 52
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:17,5 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : Kötu pişmiş, sert ve gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıldan itibaren

Amrit/Tarsus

Katalog No : 112
K. Envanter No : SD.780-11/S53/SB1/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Amrit / Tarsus
Tanım : Dip parçası

Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:8,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/4
Hamur Tanımı : Kötu pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda kum, taşcık, kireç ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS erken 3. Yüzyıl

LRA (late roman amphorae) 4

Katalog No : 113
K. Envanter No : SD.800-1/KS13/SB3/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : LRA 4 A1 varyantı
Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:4 cm
Hamur Rengi : 5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pürüzlü, kili ince kum ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 325-375 arası

Katalog No : 114
K. Envanter No : SD.780-11/S8/SB2/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 A1 varyantı
Tanım : Kulplu parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:11,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/4
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve çok az miktarda taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 325-375 arası

Katalog No : 115
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/07
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 A1 varyantı
Tanım : Kulplu parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:8,6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 325-375 arası

Katalog No : 116
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 A2 varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:3,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyılın ikinci çeyreği arası

Katalog No : 117
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 A2 varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:7,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/6

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyılın ikinci çeyreği arası

Katalog No : 118
K. Envanter No : SD.780-11/S19/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 A2 varyantı
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:5,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç tanecik ve taşçık katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyılın ikinci çeyreği arası

Katalog No : 119
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/08
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 A2
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:3,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyılın ikinci çeyreği arası

Katalog No : 120
K. Envanter No : SD.800-1/S14-15
Arası/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : LRA 4 B1 varyantı
Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:8,2 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/4
Yüzey/Astar Rengi: -
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili çok az miktarda mika, kireç, ince kum ve taşçık katkılı

Tarih Önerisi : MS 480-550 arası

Katalog No : 121
K. Envanter No : SD.780-11/S40/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 B1 varyantı
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:8,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve çok az miktarda siyah taşçık katkılı
Tarih Önerisi : MS 480-550 arası

Katalog No : 122
K. Envanter No : SD.780-11/S53/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 B2 varyantı
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:11,4 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 480-550 arası

Katalog No : 123
K. Envanter No : SD.780-11/S6/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 B2 varyantı
Tanım : Amorf kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: -, h.- cm
Hamur Rengi : 10YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili çok yoğun miktarda kireç ve ince kum katkılı
Tarih Önerisi : MS 480-550 arası

Katalog No : 124
K. Envanter No : SD.780-6/S9/SB1/32
Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 B2 varyantı
Tanım : Amorf kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: -, h.:10,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: Yıpranmış
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kum, mika ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 480-550 arası

Katalog No : 125
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/13
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : LRA 4 B2 varyantı
Tanım : Kulp parçası

Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:4,8 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 8/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/6
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 6 yüzyıl ortası 7.yüzyıl başı arası

LRA (late roman amphorae) 5/6

Katalog No : 126
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/12
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tip 2A varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:5,8 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 8/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özensiz, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 5. yüzyılın ikinci yarısı ile 6. yüzyılın ortaları arası

Egloff 172

Katalog No : 127
K. Envanter No : SD.780-11/S11/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Egloff 172
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:8,2 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 5/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl sonrası

Dressel 26

Katalog No : 128
K. Envanter No : SD.780-11/S19/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 26
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:26 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç tanecığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası

Katalog No : 129
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 26

Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:4,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç, mika ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası

Katalog No : 130
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/10
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 26
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:7,1 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve kireç tanecığı katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası

Katalog No : 131
K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 26
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:8,6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası

Katalog No : 132
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/40
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 26
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:13 cm, h.:7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası

Katalog No : 133
K. Envanter No : SD.780-11/S45/SB3/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 26
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:16 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve kireç katkılı

Tarih Önerisi : MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası

Katalog No : 134

K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/39

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Dressel 26

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:16 cm, h.:5,6 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/6

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık, mika ve kireç katkılı

Tarih Önerisi : MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası

Katalog No : 135

K. Envanter No : SD.780-11/S45/SB3/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Dressel 26

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:6 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/8

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/6

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve kireç tanecığı katkılı

Tarih Önerisi : MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası

Katalog No : 136

K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/41

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Dressel 26

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:16 cm, h.:7,7 cm

Hamur Rengi : 5YR 7/6

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda kireç, taşcık ve çok az miktarda mika katkılı

Tarih Önerisi : MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası

Tripolitania I

Katalog No : 137

K. Envanter No : SD.780-11/S25/SB2/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Tripolitania I

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:13 cm, h.:9,6 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili taşcık, kum, kireç ve çok az miktarda mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 138

K. Envanter No : SD.780-11/S18/SB2/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Tripolitania I

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:11,5 cm

Hamur Rengi : 5YR 4/1

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 7/4

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert ve sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili ince kum, kireç, midye kabuğu (?) ve çok az miktarda mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 139

K. Envanter No : SD.780-6/S5/SB1/04

Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19

Form Adı : Tripolitania I

Tanım : Ağız kenar parçası

Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:4,6 cm

Hamur Rengi : 5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, yoğun kireç ve taşcık katkılı

Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 140

K. Envanter No : SD.780-11/S67/SB1/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Tripolitania I

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:7,8 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/8

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda kireç, taşcık ve mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 141

K. Envanter No : SD.780-11/S1/SB2/02

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Tripolitania I

Tanım : Dip parçası

Ölçüleri : D.Ç.:11 cm, h.:10,7 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 7/4

Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, çok az miktarda mika ve taşcık katkılı

Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 142

K. Envanter No : SD.780-11/S9/SB2/03

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Tripolitania I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:10 cm, h.:17,1 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 143
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/43
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tripolitania I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:12,6 cm
Hamur Rengi : 10R 6/3
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert ve kaba dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 144
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/44
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tripolitania I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:17,6 cm
Hamur Rengi : 10R 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 10R 6/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık ve şamot (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 145
K. Envanter No : SD.780-11/S36/SB1/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tripolitania I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:17 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve ağır dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, taşcık, az miktarda midye kabuğu parçacıkları ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 146
K. Envanter No : SD.780-11/S38/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tripolitania I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:13 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum katkılı
Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 147
K. Envanter No : SD.780-11/S38/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tripolitania I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:8,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Katalog No : 148
K. Envanter No : SD.780-11/S68/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tripolitania I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:16,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda mika, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl bağlamları

Tripolitania II

Katalog No : 149
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/08
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tripolitania II
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:14,8 cm
Hamur Rengi : 10R 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 10R 6/6
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonlarına tarihlenen tabakalarda

Tripolitania III

Katalog No : 150
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/38
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tripolitania III
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:11,6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili ince kum, kireç parçacığı ve taşcık katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıldan MS 4. yüzyılın ortalarına kadar

Africana tip I

Katalog No : 151
K. Envanter No : SD.780-11/S13/SB2/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : I A varyantı
Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:5,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kireç, ince kum tanecığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile MS 3. yüzyıl başı arası

Katalog No : 152
K. Envanter No : SD.780-11/S17/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : I A varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:7,4 cm
Hamur Rengi : 10R 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 6/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç, mika ve midye kabuğu (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile MS 3. yüzyıl başı arası

Katalog No : 153
K. Envanter No : SD.780-11/S37/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : I A varyantı
Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/4
Hamur Tanımı : Kötu pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, tuz, kireç, midye kabuğu parçacığı ve gümüş mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile MS 3. yüzyıl başı arası

Katalog No : 154
K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : I A/B geçiş varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:7,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu- MS 3. yüzyılın ilk çeyreği arası

Katalog No : 155
K. Envanter No : SD.780-11/S56/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : I B varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:10,2 cm
Hamur Rengi : 10R 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve midye kabuğu parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın ilk yarısı ile ortaları arası

Katalog No : 156
K. Envanter No : SD.780-6/S8/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19
Form Adı : I C varyantı (Yerel olabileceği düşünülen örnek ?)
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:11 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın ikinci yarısından MS 4. yüzyıla kadar

Africana tip II

Katalog No : 157
K. Envanter No : SD.780-11/S10/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : IIA/A2 alt varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:13 cm, h.:7,1 cm
Hamur Rengi : 10R 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, taşcık ve kireç parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 158
K. Envanter No : SD.780-11/S3/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : IIA/A3 alt varyantı
Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:13,6 cm
Hamur Rengi : 10R 4/2
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 5/2
Hamur Tanımı : Kötu pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortası ya da ikinci yarısı

Katalog No : 159

K. Envanter No : SD.780-11/S20/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : IIA/A3 alt varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:15,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, çok az miktarda kireç tanecığı, beyaz taşçık parçacıkları ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortası ya da ikinci yarısı

Katalog No : 160
K. Envanter No : SD.780-11/S67/SB1/09
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : IIA/A1/A2/A3 alt varyantlar (?)
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:9,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortası ya da ikinci yarısı

Katalog No : 161
K. Envanter No :SD.800-1/S18-19
Arası/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : II B (pseudo-Tripolitania) alt varyantı
Tanım : Ağzı boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:5,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 6/2
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili çok az miktarda mika, kireç, kum ve taşçık katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl bağlamları

Katalog No : 162
K. Envanter No :SD.800-1/S16-21
Arası/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : IIC/C1 alt varyantı
Tanım : Ağzı boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:14 cm
Hamur Rengi : 10R 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 5/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, mika, çok az miktarda taşçık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortası ile 4. yüzyıl başı arası

Katalog No : 163
K. Envanter No :SD.800-1/S23-27
Arası/SB2/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : IIC/C2 alt varyantı
Tanım : Ağzı kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:5,7 cm
Hamur Rengi : 10R 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 5/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, seyrek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda taşçık, mika ve kireç, katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl sonu-4. yüzyıl ilk yarısı)

Katalog No : 164
K. Envanter No : SD.800-1/S23/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : IIC/C2 alt varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:2,2 cm, h.:17 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 7/8
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili kum, çok az miktarda mika ve şamot (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl sonu-4. yüzyıl ilk yarısı)

Katalog No : 165
K. Envanter No : SD.800-1/KS3/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : IIC/C3 alt varyantı
Tanım : Ağzı kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 5/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç ve şamot (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl (?)

Katalog No : 166
K. Envanter No :SD.800-1/S19-30
Arası/SB2/03
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : II D/D1 alt varyantı
Tanım : Ağzı boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:9,7 cm
Hamur Rengi : 10YR 5/3 – 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili az miktarda mika, ince kum, taşçık katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortaları ile MS 4. yüzyılın ilk çeyreği arası

Katalog No : 167

K. Envanter No :SD.800-1/S21-22
Arası/SB1/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : II D/D1 alt varyantı
Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:4,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, seyrek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda mika ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortaları ile MS 4. yüzyılın ilk çeyreği arası

Katalog No : 168
K. Envanter No : SD.780-11/S40/SB1/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : II D/D1 alt varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:15,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortaları ile MS 4. yüzyılın ilk çeyreği arası

Katalog No : 169
K. Envanter No : SD.780-11/S2/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Yerel Taklit (Africana Tip IIA/A2 varyantı benzeri) (?)
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:16,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kum, kireç tanecikçi ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortaları ile MS 4. yüzyılın ilk çeyreği arası

Katalog No : 170
K. Envanter No : SD.780-11/S32/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Yerel Taklit (Africana Tip IIC/C1 varyantı benzeri) (?)
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:17,6 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, çok az miktarda taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortaları ile MS 4. yüzyılın ilk çeyreği arası

Katalog No : 171

K. Envanter No : SD.780-11/S2/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Yerel Taklit (Africana Tip IIA/A2 varyantı benzeri) (?)
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.: 15,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili gözenekli kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortaları ile MS 4. yüzyılın ilk çeyreği arası

Africana tip III

Katalog No : 172
K. Envanter No :SD.800-1/S13'ün Batısı/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : III A varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:1,4 cm, h.:14,3 cm
Hamur Rengi : 10R 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 7/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 173
K. Envanter No : SD.780-6/S9/SB2/89
Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19
Form Adı : III B varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:16 cm, h.:10,1 cm
Hamur Rengi : 10R 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili çok yoğun miktarda kireç, kum, mika ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 174
K. Envanter No : SD.780-11/S11/SB2/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : III B varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:22 cm, h.:7,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili beyaz tanecikli deniz kabuğu veya kireç parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 175
K. Envanter No : SD.780-11/S1/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : III C varyantı

Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:1,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, taşcık ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın sonu ile 5. yüzyılın ilk yarısı/ortası arası

Keay 3B similis/Keay 39 tipi

Katalog No : 176
K. Envanter No : SD.780-11/S19/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Keay 3B similis/Keay 39 tip
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:26 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç tanecığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl sonlarından 5. yüzyılın ilk yarısı

Keay 27/Bonifay Type 35

Katalog No : 177
K. Envanter No : SD.800-1/S6/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Keay 27/Bonifay tip 35
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:16 cm
Hamur Rengi : 10R 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, mika, çok az miktarda taşcık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın ikinci yarısı

Dressel 30

Katalog No : 178
K. Envanter No : SD.780-11/S13/SB2/07
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 30
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:11,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kireç tanecığı, çok az miktarda taşcık, mika ve kum katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başları

Katalog No : 179

K. Envanter No : SD.780-11/S11/SB2/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 30
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:5 cm, h.:6,6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 5/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özensiz, kili kum, kireç, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başları

Katalog No : 180
K. Envanter No : SD.780-11/S68/SB1/34
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 30
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:4,4 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, mika ve yoğun miktarda kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başları

Binghazi D299

Katalog No : 181
K. Envanter No : SD.780-11/S4/SB1/27
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Binghazi D299
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 10R 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, az miktarda midye kabuğu kırıkları ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arası

Katalog No : 182
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/45
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Binghazi D299
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:10 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı özensiz, kili kum, taşcık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arası

Katalog No : 183
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/02

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Binghazi D299
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 5/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç, taşcık ve çok az miktarda sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arası

Katalog No : 184
K. Envanter No : SD.780-11/S70/SB3/08
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Binghazi D299
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:9,3 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, mika, taşcık ve yoğun miktarda kireç tanecığı katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arası

Hammamet Tip 2

Katalog No : 185
K. Envanter No : SD.780-11/S10/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : B varyantı
Tanım : Ağız kenar parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:4,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kahverengi renkte taşcık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın sonundan 4. yüzyıl başına kadar

Katalog No : 186
K. Envanter No : SD.780-11/S24/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : C varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:4,8 cm
Hamur Rengi : 10R 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 7/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, taşcık ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl ortaları-4. yüzyıl

Greko-İtalik

Katalog No : 187
K. Envanter No : SD.800-1/S13'ün Batısı/SB2/04
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:7,2 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

Katalog No : 188
K. Envanter No : SD.780-11/S14/SB2/10
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:16 cm, h.:6,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

Katalog No : 189
K. Envanter No : SD.780-11/S24/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:6,4 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili ince kum, kireç ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

Katalog No : 190
K. Envanter No : SD.780-11/S20/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:4,4 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 8/3
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

Katalog No : 191
K. Envanter No : SD.780-6/S9/SB2/102
Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Ağız kenar parçası

Ölçüleri : A.Ç.: 16 cm, h.:5,8 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 8/3
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili yoğun miktarda kireç, ince kum ve çok az miktarda siyah taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

Katalog No : 192
K. Envanter No : SD.780-11/S54/SB1/08
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:16 cm, h.:7,1 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili şamot, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

Katalog No : 193
K. Envanter No : SD.780-11/S45/SB3/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:20 cm, h.:8,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve az miktarda taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

Katalog No : 194
K. Envanter No : SD.780-11/S36/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:16 cm, h.:13,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç taneciği ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

Katalog No : 195
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/28
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:5,2 cm, h.:14 cm
Hamur Rengi : 10YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, taşcık ve mika katkılı

Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

Katalog No : 196
K. Envanter No : SD.780-11/S26/SB2/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Greko-İtalik
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:-, h.:18,4 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/4
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, beyaz kireç, siyah taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 30/27-MS 23 yılları

MRA (middle roman amphorae) 3

Katalog No : 197
K. Envanter No : SD.780-11/S33/SB2/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora F65
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:8 cm, h.:4,6 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/1
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/1
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyıl

Katalog No : 198
K. Envanter No : SD.780-11/S33/SB2/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora F65
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:5 cm, h.:2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 6/4
Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyıl

Katalog No : 199
K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/14
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora F66
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6,4 cm, h.:4,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyıl

Katalog No : 200
K. Envanter No : SD.780-11/S7/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Agora F65-66
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:7 cm, h.:4 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: Astarsız
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşçık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyıl

Katalog No : 201
K. Envanter No : SD.780-11/S60/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora F65-66
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:4 cm, h.:9,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç tanecığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyıl

Katalog No : 202
K. Envanter No : SD.780-11/S18/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:7,7 cm, h.:6,4 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 203
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/50
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6,5 cm, h.:10 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda kireç ve taşçık katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 204
K. Envanter No : SD.780-11/S45/SB3/08
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:8 cm, h.:9,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç tanecığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 205
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/18
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6 cm, h.:5,1 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 206
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/19
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6,5 cm, h.:5,9 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 207
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/20
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6 cm, h.:12,1 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 208
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/21
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:7,2 cm, h.:7,5 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 209
K. Envanter No : SD.780-11/S51/SB1/22

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6,5 cm, h.:10,4 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 210
K. Envanter No : SD.780-11/S52/SB1/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6 cm, h.:8,9 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 211
K. Envanter No : SD.780-11/S52/SB1/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6,5 cm, h.:6,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili taşcık, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 212
K. Envanter No : SD.780-11/S54/SB1/17
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6 cm, h.:7,4 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 213
K. Envanter No : SD.780-11/S7/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:8,5 cm, h.:9,4 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: Astarsız

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, kili ince kum, kireç ve yoğun miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 214
K. Envanter No : SD.780-11/S65/SB1/24
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:7,6 cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, taşcık ve kireç tanecığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 215
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/20
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:5,6 cm, h.:13,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kum, kireç parçacığı, mika ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 216
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/09
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora J46-47 varyantları
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:4,2 cm, h.:21,6 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 217
K. Envanter No : SD.780-11/S22/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M125
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:3 cm, h.:5,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS Geç 2. yüzyıl – erken 3. yüzyıl

Katalog No : 218
K. Envanter No : SD.800-1/KS2/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Agora M255
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6 cm, h.:8 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: Yıpranmış
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, kireç tanecığı ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 219
K. Envanter No : SD.800-1/KS3/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Agora M255
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:3,4 cm, h.:9 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: Yıpranmış
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, kili ince kum, çok az miktarda kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 220
K. Envanter No : SD.800-1/KS3/SB2/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Agora M255
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:4,8 cm, h.:2,7 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: Yıpranmış
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, çok az miktarda kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 221
K. Envanter No : SD.800-1/KS2/SB1/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Agora M255
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6 cm, h.:3,5 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: Yıpranmış
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, kireç tanecığı ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 222
K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/13
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M255

Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:5,4 cm, h.:6,6 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum ve mika (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 223
K. Envanter No : SD.780-11/S3/SB2/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M255
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6 cm, h.:5,3 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, az miktarda taşcık ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 224
K. Envanter No : SD.780-11/S39/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M255
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6,5 cm, h.:12,8 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili ince kum ve kireç tanecığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 225
K. Envanter No : SD.780-11/S42/SB1/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M255
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6 cm, h.:6,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 226
K. Envanter No : SD.780-11/S43/SB1/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Agora M255
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6,4 cm, h.:6,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili

kum, çok az miktarda kireç ve çok az miktarda taşcık katkılı

Tarih Önerisi : MS 4. yüzyıl

Katalog No : 227

K. Envanter No : SD.780-11/S8/SB2/02

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Agora M255

Tanım : Dip parçası

Ölçüleri : D.Ç.:5,5 cm, h.:7,3 cm

Hamur Rengi : 2.5Y 5/1

Yüzey/Astar Rengi: 10Y 6/4

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık, çok az miktarda mika ve kireç parçacığı katkılı

Tarih Önerisi : MS 4 yüzyıl

Dressel 24

Katalog No : 228

K. Envanter No : SD.780-11/S67/SB1/05

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : E varyantı

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:15 cm, h.:5,9 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç ve sarı mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 50-100 yılları arası

Katalog No : 229

K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB1/03

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : A varyantı

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:6,8 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 4/6

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, yoğun miktarda kireç parçacığı ve taşcık katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl ile Erken 3. yüzyıl arası

Katalog No : 230

K. Envanter No : SD.780-11/S67/SB1/04

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : A varyantı

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:5,6 cm

Hamur Rengi : 5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve siyah küçük taşcık katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl ile Erken 3. yüzyıl arası

Knidos

Katalog No : 231

K. Envanter No : SD.780-11/S47/SB2/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Küçük Knidos Amphorası
Tip B

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:7 cm, h.:8,5 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 6/8

Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/6

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, yumuşak dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç tanecikleri ve altın mika katkılı

Tarih Önerisi : MÖ 3. Yüzyılın ikinci yarısı

Katalog No : 232

K. Envanter No : SD.780-11/S47/SB2/03

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Küçük Knidos Amphorası
Tip B

Tanım : Dip parçası

Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,7 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 6/8

Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/6

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kum, kireç parçacığı ve mika katkılı

Tarih Önerisi : MÖ 3. Yüzyılın ikinci yarısı

Katalog No : 233

K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/37

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Zenon A Tipi

Tanım : Dip parçası

Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:9,2 cm

Hamur Rengi : 5YR 7/6

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık, mika ve kireç katkılı

Tarih Önerisi : MÖ 3. Yüzyılın üçüncü çeyreği erken 1. yüzyıla kadar

Katalog No : 234

K. Envanter No : SD.780-11/S53/SB1/06

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : Zenon A Tipi

Tanım : Dip parçası

Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:11,7 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 4/8

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok az miktarda kireç ve yoğun miktarda sarı mika parçacığı katkılı

Tarih Önerisi : MÖ 3. Yüzyılın üçüncü çeyreği-erken 1. yüzyıla kadar

Katalog No : 235
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Zenon A Tipi
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:6 cm, h.:14,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve kireç parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MÖ Erken 1.yüzyıl

Katalog No : 236
K. Envanter No : SD.780-11/S47/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Zenon A Tipi
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:5 cm, h.:5,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, yumuşak dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum ve kireç tanecikleri katkılı
Tarih Önerisi : MÖ Erken 1.yüzyıl

Katalog No : 237
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/10
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Zenon A Tipi
Tanım : Kulplu Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:5 cm, h.:4,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ Erken 1.yüzyıl

Katalog No : 238
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Zenon A Tipi
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:5 cm, h.:15,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve kireç parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 86 sonrası

Katalog No : 239
K. Envanter No : SD.780-11/S33/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Geç Tip II

Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl başları

Katalog No : 240
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Geç Tip II
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, sarı mika ve kireç parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl başları

Katalog No : 241
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/07
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Geç Tip II
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, sarı mika ve kireç parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl başları

Katalog No : 242
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/38
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Geç Tip II
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,8 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl başları

Katalog No : 243
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/40
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Geç Tip II
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/8
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili mika, kireç ve kırmızı taşcık katkılı

Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl başları

Rhodos

Katalog No : 244
K. Envanter No : SD.780-6/S9/SB2/113
Buluntu Yeri : 780 Ada 6 Parsel/19
Form Adı : Rhodos
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:10,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: yıpranmış
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda mika, kireç parçacığı ve çok az miktarda taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 2. yüzyıl

Katalog No : 245
K. Envanter No : SD.780-11/S45/SB3/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Rhodos
Tanım : Kulplu Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:12,9 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 10-50 arası

Katalog No : 246
K. Envanter No : SD.780-11/S33/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Rhodos
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:15 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, taşcık, şamot (?) ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl ortası

Katalog No : 247
K. Envanter No : SD.780-11/S54/SB1/31
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Rhodos
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:12,3 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili iyi elenmiş ince kum, çok az miktarda kireç parçacığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS Erken 2. yüzyıl

Katalog No : 248

K. Envanter No : SD.780-11/S1/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Rhodos
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:11,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kireç, çok az miktarda mika ve kum katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl ortası/ikinci yarısı-MS Erken 2. yüzyıl

Katalog No : 249
K. Envanter No : SD.780-11/S52/SB1/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Rhodos
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert, orta sıkı ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl ortası/ikinci yarısı-MS Erken 2. yüzyıl

Kapitan I

Katalog No : 250
K. Envanter No : SD.780-11/S36/SB1/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Kapitan I
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:18 cm, h.:27,3 cm
Hamur Rengi : 10R 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10R 5/3
Hamur Tanımı : Ortası grileşmiş pişirim, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, çok yoğun miktarda kireç tanecığı ve az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın son çeyreği ile MS 3.yüzyıl sonu/4. yüzyılın ilk çeyreği arası

Kapitan II

Katalog No : 251
K. Envanter No : SD.800-1/S27-28 Arası
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Tip 1A varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:6,6 cm, h.:15,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/8
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, kili yoğun miktarda mika, ince kum, kireç ve taşcık katkılı

Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 252
K. Envanter No : SD.800-1/S9/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Tip 1B varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:6,6 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 5/8
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, kalsit (?) ve şamot (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl ortası-3. yüzyıl ilk yarısı

Katalog No : 253
K. Envanter No : SD.780-11/S71/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tip 1B varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:7,7 cm, h.:9,4 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 5/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyıl ortası-3. yüzyıl ilk yarısı

Katalog No : 254
K. Envanter No :SD.800-1/S16-23
Arası/SB2/04
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Tip 2A varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:8 cm, h.:11,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/8
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2.yüzyıl sonu 3. yüzyıl başı

Katalog No : 255
K. Envanter No : SD.800-1/KS10/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Tip 2B varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:6,5 cm, h.:4,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 5/3
Hamur Tanımı : Kötu pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, bitkisel boşluklara sahip, kili kum, kireç, çok az miktarda mika ve taşçık katkılı

Tarih Önerisi : MS 3.yüzyıl başı 4. yüzyılın ilk çeyreği

Katalog No : 256
K. Envanter No : SD.800-1/S20/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Tip 2B varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:7 cm, h.:12,1 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 5/6
Hamur Tanımı : Kötu pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı, kili kum, kireç, çok az miktarda mika ve taşçık katkılı
Tarih Önerisi : MS 3.yüzyıl başı 4. yüzyılın ilk çeyreği

Katalog No : 257
K. Envanter No : SD.780-11/S37/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Tip 2B varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:8 cm, h.:7,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 5/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3.yüzyıl başı 4. yüzyılın ilk çeyreği

LRA (late roman amphorae) 8

Katalog No : 258
K. Envanter No :SD.800-1/S13'ün
Batısı/SB2/03
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : LRA 8
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:8,6 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/4 – 2,5 YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı harçlı, kili ince kum, kireç tanecikleri ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 259
K. Envanter No :SD.800-1/S16-23
Arası/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : LRA 8
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:14 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 8/2

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, Orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum taneli, çok az miktarda kireç, taşcık ve şamot (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 260
K. Envanter No :SD.800-1/S16-23
Arası/SB2/03
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : LRA 8
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:7,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 4. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 261
K. Envanter No :SD.800-1/S21-22
Arası/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Samos Cistern tipi
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:6,1 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/8
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda mika, çok az miktarda kireç, kum ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreği ile 6 yüzyılın ilk yarısı arası

Katalog No : 262
K. Envanter No : SD.800-1/S8-17 Arası Duvar Üstü/SB1/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Samos Cistern tipi
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:10,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi pudralı, kili yoğun miktarda mika, ince kum, kireç ve şamot (?) katkılı
Tarih Önerisi : MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreği ile 6 yüzyılın ilk yarısı arası

Katalog No : 263
K. Envanter No : SD.780-11/S53/SB1/11
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Samos Cistern tipi
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:7,5 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3

Hamur Tanımı : Kötu pişmiş, sert ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili çok az miktarda kum, çok az miktarda kireç ve çok az miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın ikinci yarısı-4. yüzyılın ilk yarısı

Shelov Tip C

Katalog No : 264
K. Envanter No : SD.780-11/S31/SB1/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Shelov Tip C
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:6 cm, h.:5,3 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç, kuvars ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 2.- 3. yüzyıl

MRA (middle roman amphorae) 5

Katalog No : 265
K. Envanter No : SD.780-11/S11/SB2/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Erken Tip B varyantı
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:13 cm, h.:8,8 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/4
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/4
Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile 3.yüzyıl

Katalog No : 266
K. Envanter No :SD.800-1/S24'ün Batısı/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Erken Tip B varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:1,5 cm, h:11,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 7/8
Hamur Tanımı : İyi pişirim, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı pudralı ve yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, kireç tanecığı ve çok az miktarda taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile 3.yüzyıl

Katalog No : 267
K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/10
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Erken Tip B varyantı

Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:11,8 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, taşcık ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile 3.yüzyıl

Katalog No : 268
K. Envanter No : SD.780-11/S43/SB1/02
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Erken Tip B varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:0,8 cm, h.:8,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 10R 4/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek ve gözenekli dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç tanecığı, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile 3.yüzyıl

Katalog No : 269
K. Envanter No : SD.780-11/S59/SB1/08
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Erken Tip B varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:5 cm, h.:10,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: Astarsız
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, yoğun miktarda kireç tanecığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 5.-6. yüzyıllar

Katalog No : 270
K. Envanter No : SD.780-11/S57/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Erken Tip B varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:9,5 cm, h.:8,6 cm
Hamur Rengi : 5YR 4/1
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve yoğun miktarda kireç tanecığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 5.-6. yüzyıllar

Sinope Tip C

Katalog No : 271
K. Envanter No : SD.800-1/S19-30
Arası/SB2/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Varyant C, Snp I-1, Modül M
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:6 cm, h.:15,2 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı gözenekli, kili şamot (?), kireç ve koyu renk taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 272
K. Envanter No : SD.780-11/S40/SB1/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Varyant C, Snp I-2
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:7 cm, h.:12,2 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç tanecığı, siyah taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 273
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/30
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Varyant C, Snp I-2
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:11,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, siyah taşcık parçacığı ve sarı mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 274
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/29
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Varyant C, Snp I-I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:7,4 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 275
K. Envanter No : SD.780-11/S33/SB2/06
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Varyant C, Snp I-I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, taşcık ve şamot katkılı
Tarih Önerisi : MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No : 276

K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/39
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Varyant C, Snp I-I
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:10,9 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/3
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert ve gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, yoğun miktarda kireç, obsidien parçacığı ve taşcık katkılı **Tarih Önerisi** : MS 3. yüzyılın ilk yarısı

Dressel 1

Katalog No : 277
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB3/51
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : I B varyantı
Tanım : Kulplu boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.: - cm, h.:13,7 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : Sandwich pişirim, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç, mika ve kahverengi taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğinden aynı yüzyılın son çeyreğine kadar

Katalog No : 278
K. Envanter No : SD.780-11/S68/SB1/35
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : I B varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:4,4 cm, h.:16,8 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: Astarsız
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, mika, taşcık ve yoğun miktarda kireç katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğinden aynı yüzyılın son çeyreğine kadar

Katalog No : 279
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/48
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : I C varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.: 5,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert ve gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve çok yoğun miktarda taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 2. yüzyılın sonlarından MÖ 1. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar

Dressel 2-4

Katalog No : 280
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/34
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 2-4
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:13,3 cm
Hamur Rengi : 7.5YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert ve gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kahverengi taşcık, kireç ve kalker (?) katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1.yüzyıl-MS 1.yüzyıl

Katalog No : 281
K. Envanter No : SD.780-11/S42/SB1/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 2-4
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:5,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, şamot (?) ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1.yüzyıl-MS 1.yüzyıl

Katalog No : 282
K. Envanter No : SD.780-11/S42/SB1/04
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 2-4
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:6,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kuvars (?), çok az miktarda kireç ve az miktarda taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1.yüzyıl-MS 1.yüzyıl

Katalog No : 283
K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/05
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 2-4
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:11,4 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/8
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili kum, kireç, mika ve taşcık parçacığı katkılı **Tarih Önerisi** : MÖ 1.yüzyıl-MS 1.yüzyıl

Katalog No : 284
K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/24
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 2-4

Tanım : Kulplu parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:7,8 cm
Hamur Rengi : 10YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, gri renkte kalker parçacığı (?) ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1.yüzyıl-MS 1.yüzyıl

Katalog No : 285
Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/47
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 2-4
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:14,9 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum, kireç parçacığı ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1.yüzyıl-MS 1.yüzyıl

Katalog No : 286
K. Envanter No : SD.780-11/S69/SB3/67
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Dressel 2-4
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:10 cm, h.:10 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı orta gevşek dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum, kireç tanecığı ve yoğun miktarda mika katkılı
Tarih Önerisi : MÖ 1.yüzyıl-MS 1.yüzyıl

Gauloise 3

Katalog No : 287
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Gauloise 3
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14,5 cm, h.:8 cm
Hamur Rengi : 10YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 2.5Y 8/2
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum ve çok az miktarda kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 1.yüzyıl

Gauloise 4

Katalog No : 288
K. Envanter No : SD.780-11/S8/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Gauloise 4

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:10,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 5/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 7/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, taşcık, mika ve kireç katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar

Katalog No : 289
K. Envanter No : SD.780-11/S14/SB2/08
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Gauloise 4
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:10,1 cm
Hamur Rengi : 5YR 5/4
Yüzey/Astar Rengi: 5YR 6/3
Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kireç tanecığı, taşcık ve mika katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar

Katalog No : 290
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/09
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Gauloise 4
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:9,8 cm
Hamur Rengi : 10YR 7/4
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 7/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç tanecığı ve taşcık katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar

Katalog No : 291
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Gauloise 4
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:9 cm, h.:16,3 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6
Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili yoğun miktarda kum ve kireç parçacığı katkılı
Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar

Katalog No : 292
K. Envanter No : SD.780-11/S33/SB2/03
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Gauloise 4
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:10 cm, h.:10 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, çok az miktarda kireç ve mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar

Beltran II

Katalog No : 293

K. Envanter No : SD.780-11/S25/SB2/02

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : II A varyantı

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:18 cm, h.:11,6 cm

Hamur Rengi : 10YR 7/2

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili taşcık, kum ve kireç katkılı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl ortası ile erken 2.yüzyıl arası

Katalog No : 294

K. Envanter No : SD.780-11/S46/SB1/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : II A varyantı

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:19 cm, h.:20,3 cm

Hamur Rengi : 5YR 6/4

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/2

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili kum, kireç ve taşcık katkılı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl ortası ile erken 2.yüzyıl arası

Katalog No : 295

K. Envanter No : SD.780-11/S64/SB1/46

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : II A varyantı

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:12,7 cm

Hamur Rengi : 7.5YR 8/4

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili ince kum ve yoğun miktarda kireç katkılı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl ortası ile erken 2.yüzyıl arası

Katalog No : 296

K. Envanter No : SD.780-11/S68/SB2/02

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : II A varyantı

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:16 cm, h.:18,7 cm

Hamur Rengi : 10R 6/4

Yüzey/Astar Rengi: 5YR 7/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum ve çok az miktarda mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl ortası ile erken 2.yüzyıl arası

Katalog No : 297

K. Envanter No : SD.780-11/S68/SB2/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : II A varyantı

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:19 cm, h.:11,1 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/8

Yüzey/Astar Rengi: 7.5YR 7/6

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, sert dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili kum katkılı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl ortası ile erken 2.yüzyıl arası

Katalog No : 298

K. Envanter No : SD.780-11/S66/SB2/08

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : II A varyantı

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:18 cm, h.:9,8 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 6/6

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3

Hamur Tanımı : Kötü pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli, kili kum, kireç, kırmızı taşcık şamot(?) ve mika katkılı

Tarih Önerisi : MS 1. yüzyıl ortası ile erken 2.yüzyıl arası

Katalog No : 299

K. Envanter No : SD.780-11/S48/SB2/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : II B varyantı

Tanım : Kulplu ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:12 cm, h.:9 cm

Hamur Rengi : 10R 6/8

Yüzey/Astar Rengi: 2.5YR 6/4

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sert dokulu, yüzeyi/astarı özensiz, kili ince kum ve kireç tanecikleri katkılı

Tarih Önerisi : Tiberius-Cladius Dönemi ile erken 2. yüzyıl arası

Katalog No : 300

K. Envanter No : SD.780-11/S45/SB1/01

Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19

Form Adı : II B varyantı

Tanım : Ağız boyun parçası

Ölçüleri : A.Ç.:20 cm, h.:9,6 cm

Hamur Rengi : 2.5YR 5/8

Yüzey/Astar Rengi: 10YR 8/3

Hamur Tanımı : İyi pişmiş, sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum katkılı

Tarih Önerisi : Tiberius-Cladius Dönemi ile erken 2. yüzyıl arası

Almagro 50

Katalog No : 301
K. Envanter No : SD.800-1/S16-21
Arası/SB2/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Almagro 50
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:11 cm, h.:7,5 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 6/8
Yüzey/Astar Rengi : 5YR 8/4
Hamur Tanımı : İyi pişmiş iyi elenmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi pudralı astarı özenli, bitkisel boşluklara sahip, kili ince kum ve şamot (?) katkılı **Tarih Önerisi** : MS 3. yüzyıl başı/ortası ile 5. yüzyılın başı/ikinci çeyreği arası

Katalog No : 302
K. Envanter No : SD.800-1/KS8/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Almagro 50
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 10YR 5/3
Yüzey/Astar Rengi : Yıpranmış
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, orta sıkı dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili ince kum, çok az miktarda kireç ve az miktarda gümüş mika katkılı **Tarih Önerisi** : MS 3. yüzyıl başı/ortası ile 5. yüzyılın başı/ikinci çeyreği arası

Katalog No : 303
K. Envanter No : SD.780-11/S1/SB2/01
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Almagro 50
Tanım : Kulp parçası
Ölçüleri : A.Ç.:14 cm, h.:6 cm
Hamur Rengi : 5YR 7/6
Yüzey/Astar Rengi : 10YR 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi pudralı astarı yıpranmış, kili ince kum ve çok az miktarda mika katkılı **Tarih Önerisi** : MS 3. yüzyıl başı/ortası ile 5. yüzyılın başı/ikinci çeyreği arası

Katalog No : 304
K. Envanter No : SD.780-11/S35/SB2/46
Buluntu Yeri : 780 Ada 11 Parsel/19
Form Adı : Almagro 50
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.: - cm, h.:8,6 cm
Hamur Rengi : 2.5Y 8/2
Yüzey/Astar Rengi : 2.5Y 8/3
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı özenli ve pudralı, kili ince kum, çok az miktarda taşcık ve kireç katkılı

Tarih Önerisi : MS 3. yüzyıl başı/ortası ile 5. yüzyılın başı/ikinci çeyreği arası

Almagro 51

Katalog No : 305
K. Envanter No : SD.800-1/S16-23
Arası/SB2/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Almagro 51C varyantı
Tanım : Kulplu ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:7,5 cm, h.:14,2 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/8
Yüzey/Astar Rengi : 2.5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda mika, ince kum, çok az miktarda taşcık ve kalsit (?) katkılı **Tarih Önerisi** : MS 3. yüzyıl/5. yüzyıl ortası

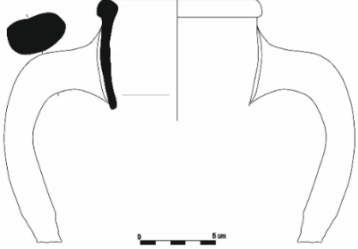
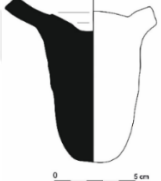
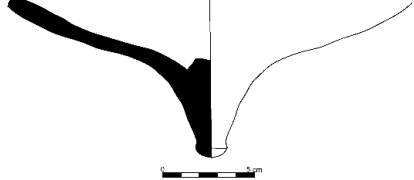
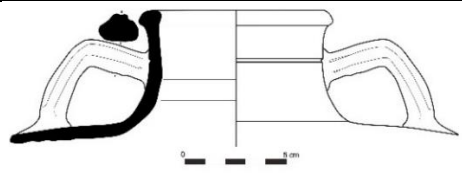
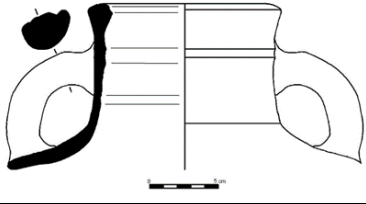
Katalog No : 306
K. Envanter No : SD.800-1/S18-19
Arası/SB2/02
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Almagro 51C varyantı
Tanım : Dip parçası
Ölçüleri : D.Ç.:5 cm, h.:5,7 cm
Hamur Rengi : 2.5YR 4/6
Yüzey/Astar Rengi : 5YR 6/6
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, gevşek dokulu, yüzeyi/astarı yıpranmış, kili yoğun miktarda mika, ince kum, çok az miktarda taşcık ve kalsit (?) katkılı **Tarih Önerisi** : MS 3. yüzyıl/5. yüzyıl ortası

Haltern 70

Katalog No : 307
K. Envanter No : SD.800-1/S3-11 Arası Duvar Üzeri/SB1/01
Buluntu Yeri : 800 Ada 1 Parsel/20
Form Adı : Haltern 70
Tanım : Ağız boyun parçası
Ölçüleri : A.Ç.:8 cm, h.:8,2 cm
Hamur Rengi : 5YR 6/4
Yüzey/Astar Rengi : 2.5YR 6/8
Hamur Tanımı : İyi pişmiş, yumuşak dokulu, yüzeyi/astarı yumuşak ve tozlu, kili kırmızımsı sarı renkte ince kumlu, çok az miktarda kuvars ve mika katkılı **Tarih Önerisi** : MÖ 1. yüzyılın ortasından MS 1. yüzyılın ortalarına kadar

EKLER

Ek 1 (Çizimler, Resimler ve Hamur Örnekleri)

Pamphylia Bölgesi		
Pamphylia Amphoraları		
<i>Tip 7'den Tip 8'e geçiş varyantı (MS 3. yüzyıl başı/ortası)</i>		
		
Kat.No.1		
<i>Tip 5 varyantı (MS 50-75)</i>		
		
Kat.No.2		
<i>Tip 2 varyantı (MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı)</i>		
		
Kat.No.3		
Syedra Tip 6/Kilikia Tip 6		
<i>Proto tip olarak önerilen varyant (Geç Hellenistik ?)</i>		
		
Kat.No.4		
<i>Silindirik boyunlu erken varyantlar (MS 1. yüzyılın sonları ile 2. yüzyılın ilk yarısı)</i>		
		
Kat.No.5		

İç bükey boyunlu varyantlar (MS 2. yüzyılın ikinci yarısı-3. yüzyıl arası)

Kat.No.12

Kat.No.13

Kat.No.14

Kat.No.15

Kat.No.16

Kat.No.17

Geç varyantlar (MS 4. yüzyıl)

Kat.No.18

Kat.No.19

Kat.No.20

Troesmis X/Aegyssus I

(MS 1. yüzyıl)

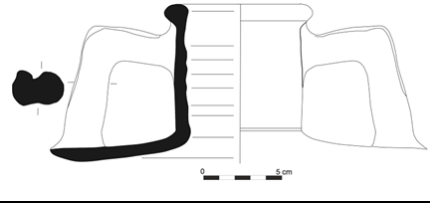
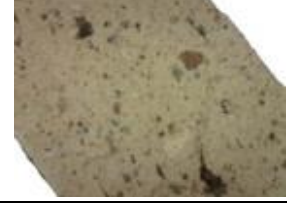
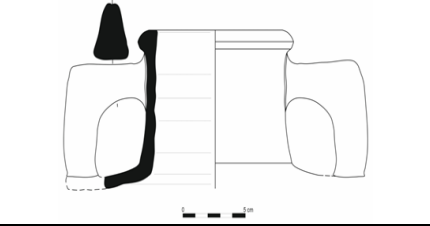
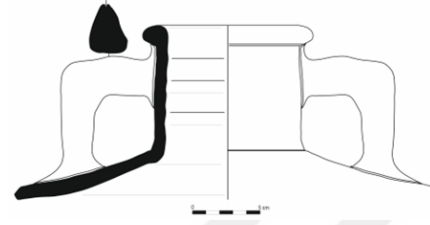
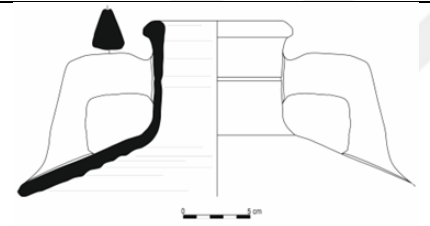
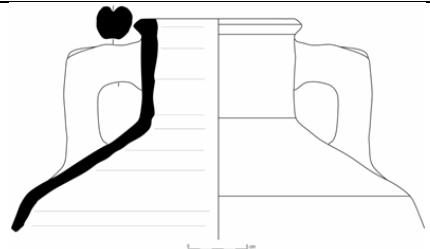
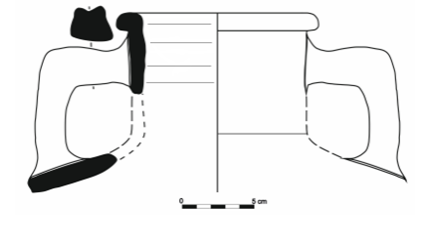

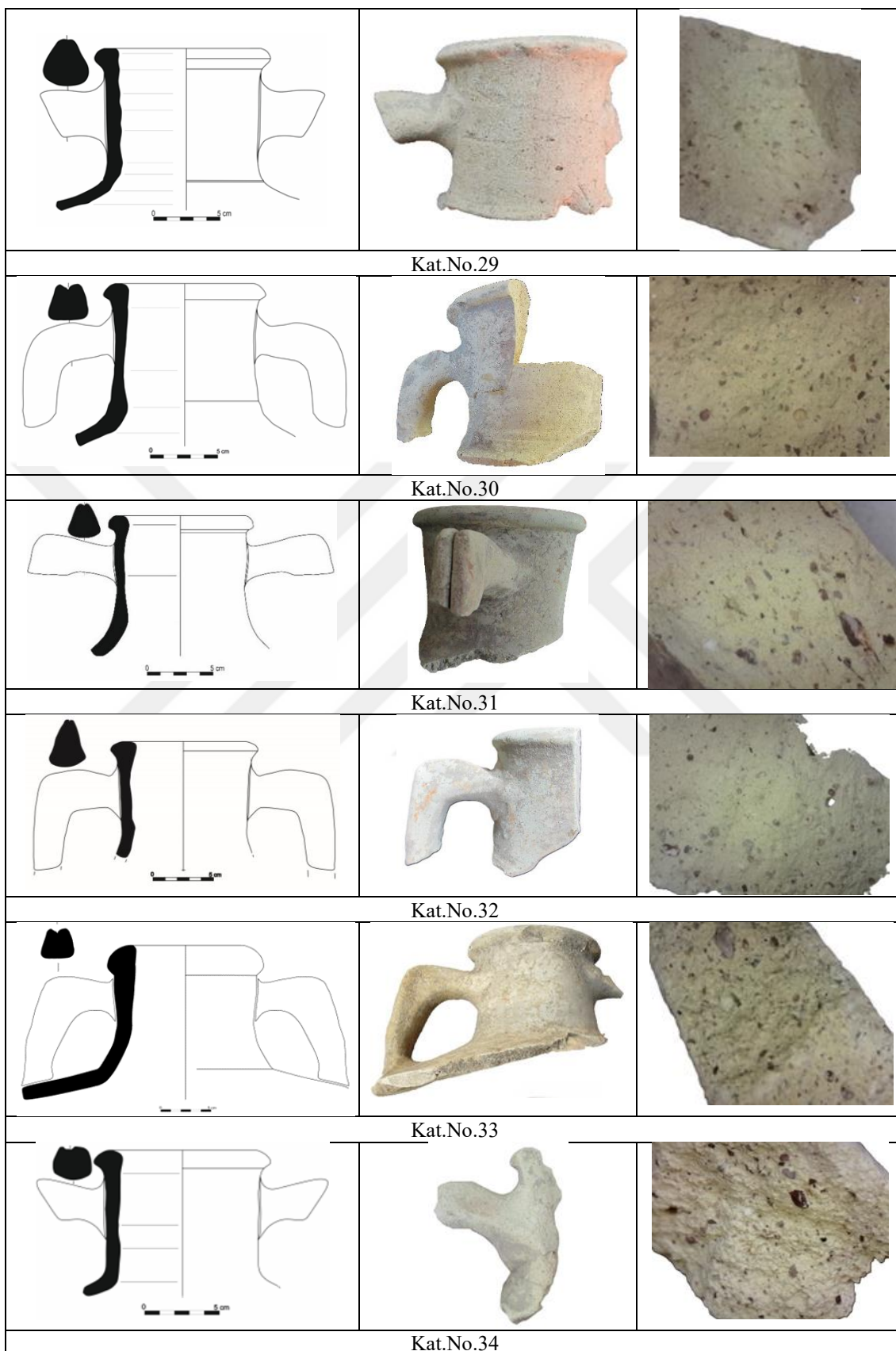
Kat.No.21

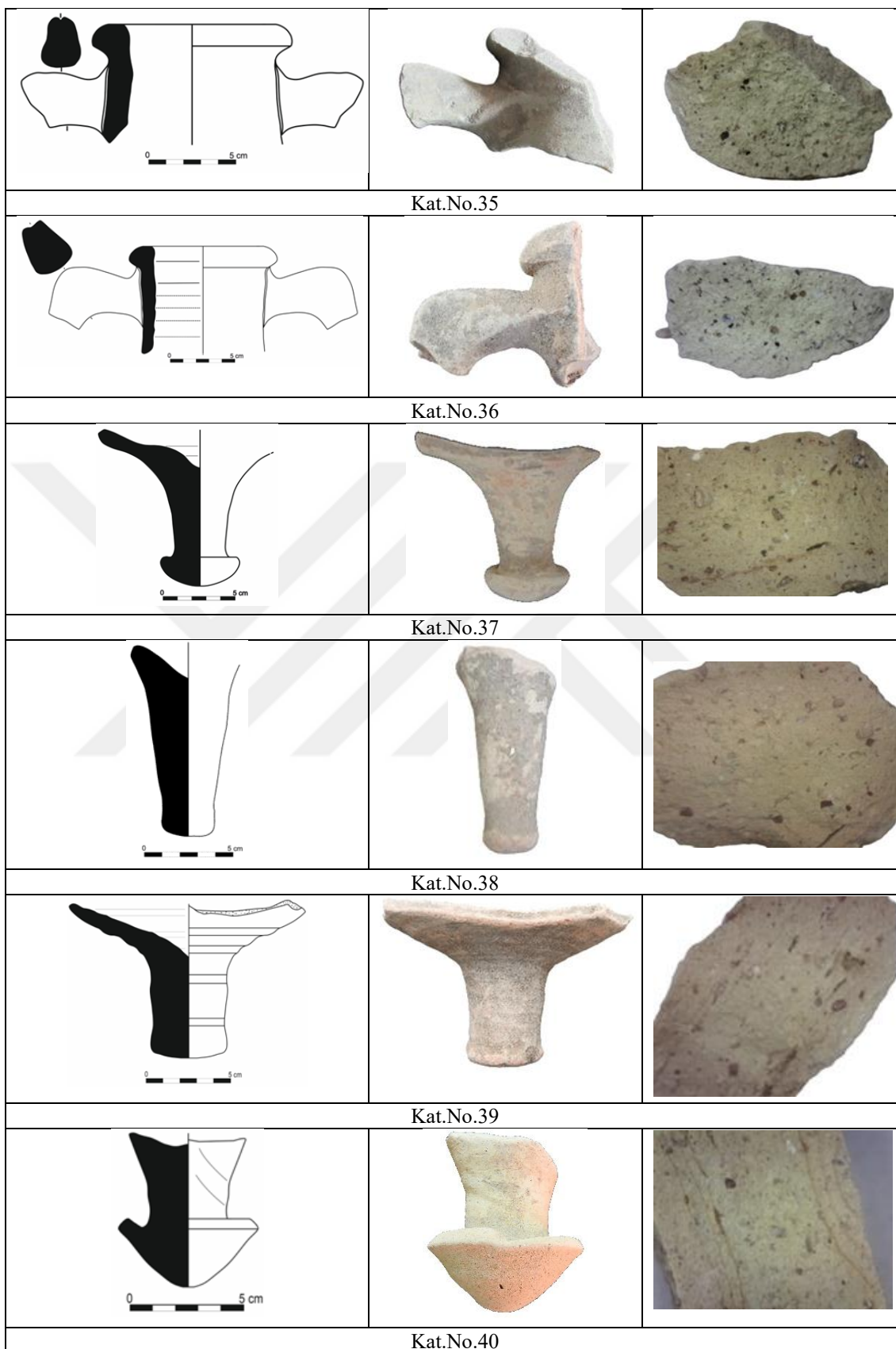
(MS 2. yüzyıl)

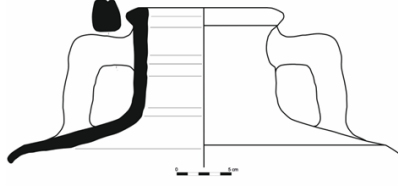
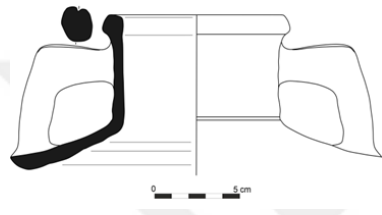
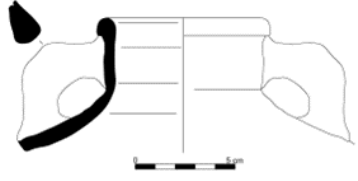
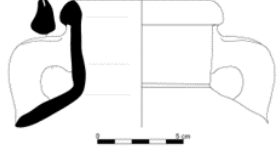
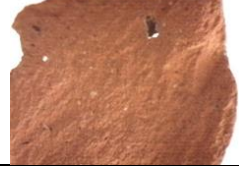
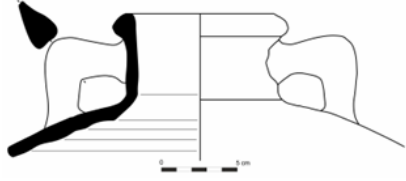
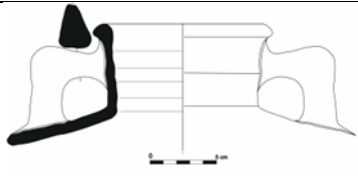

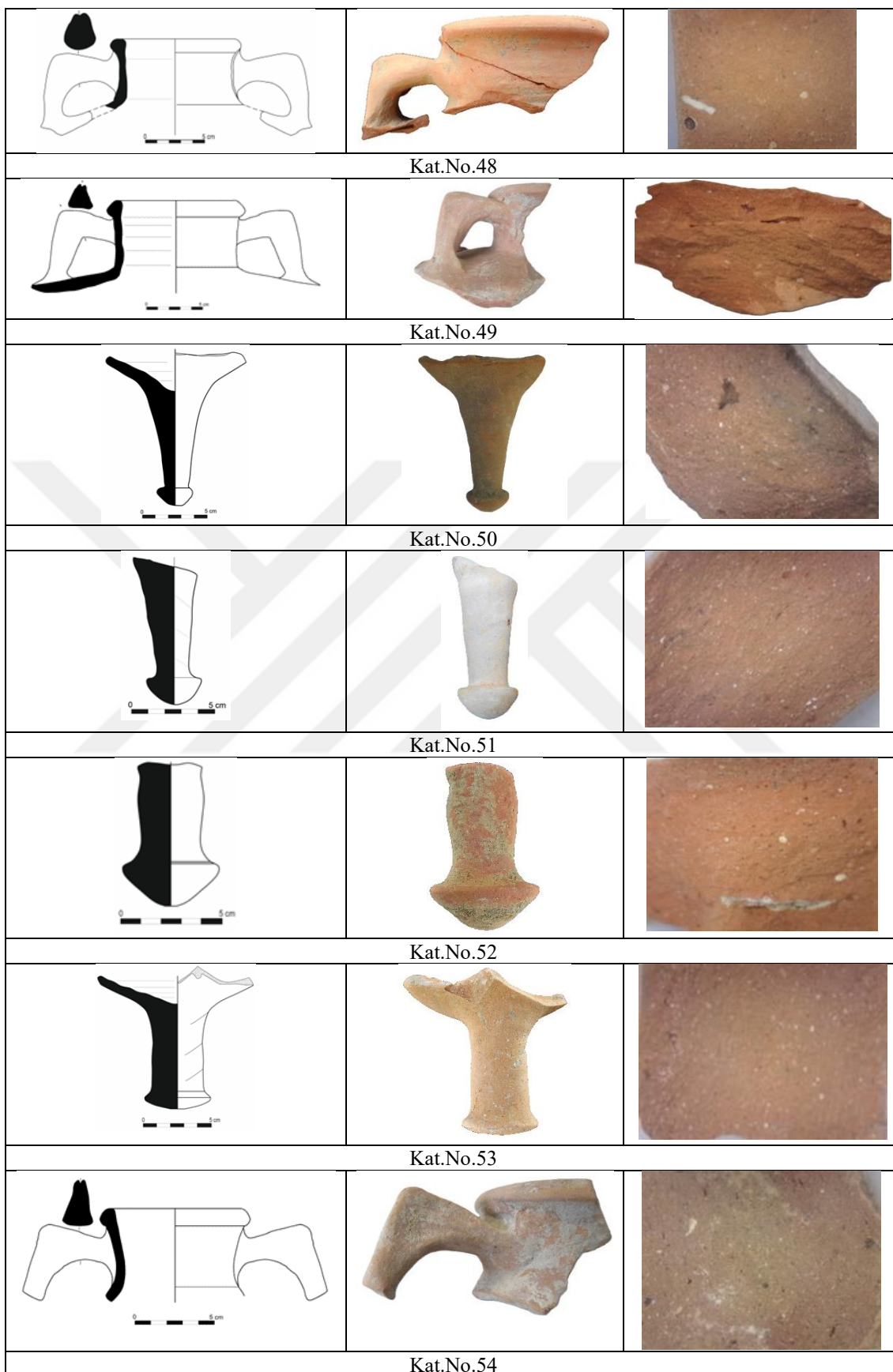
Kat.No.22

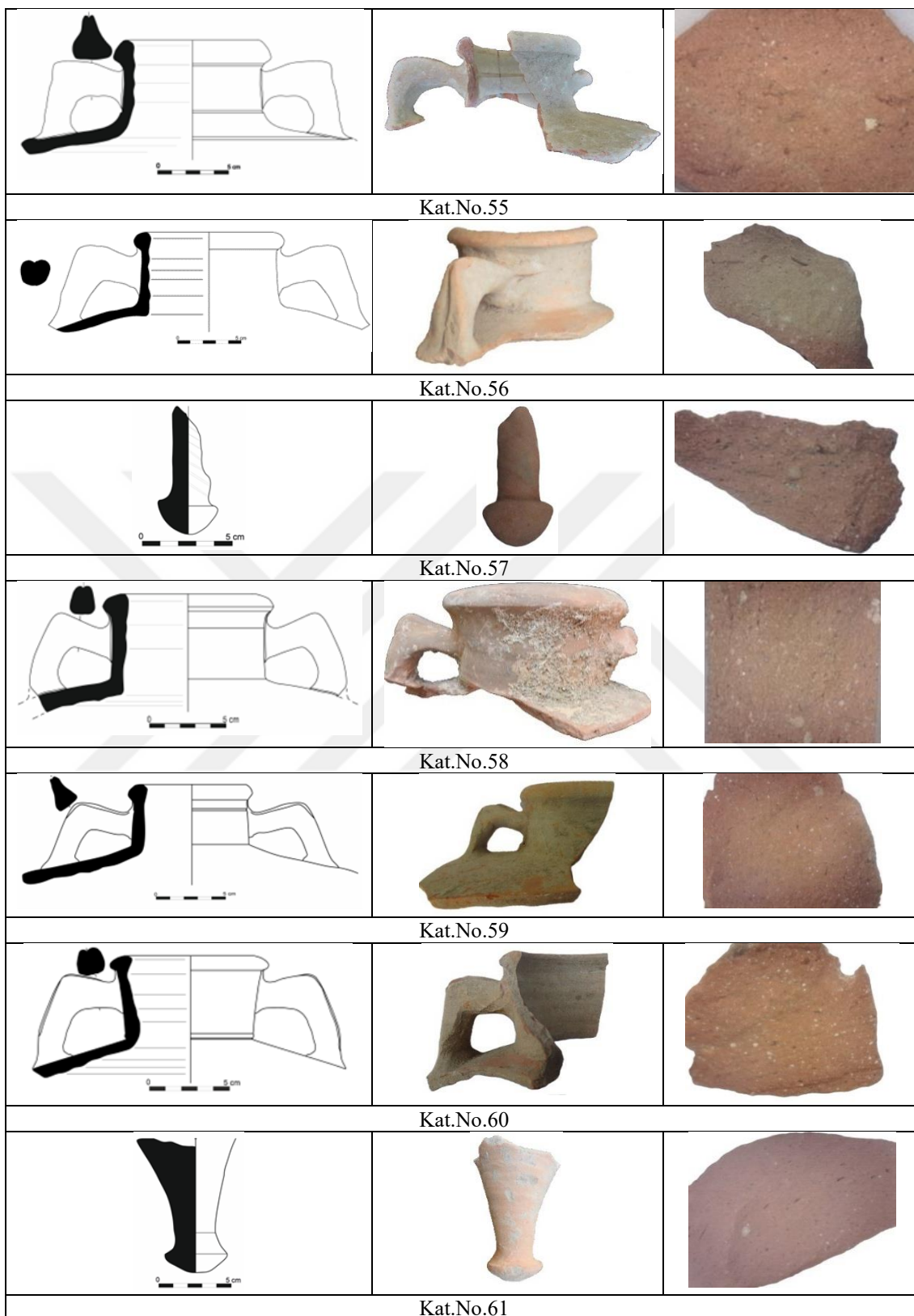
Kilikia Bölgesi		
Pinched handle (sıkıştırılmış kulplu)		
Agora G199 varyantı (MS 1. yüzyıl ortası-2. yüzyıl sonu)		
		
Kat.No.23		
		
Kat.No.24		
		
Kat.No.25		
		
Kat.No.26		
		
Kat.No.27		
		
Kat.No.28		

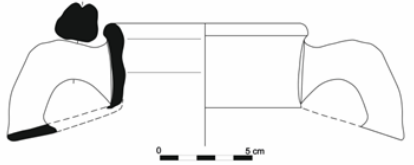
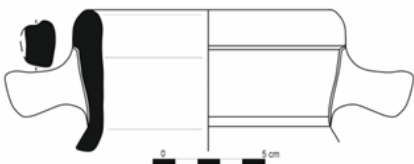
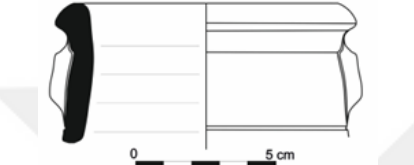
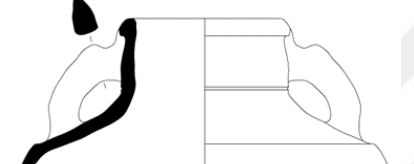
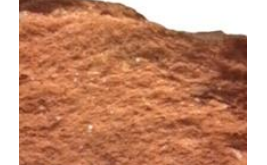

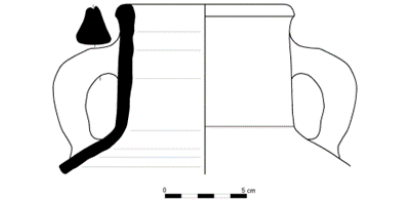
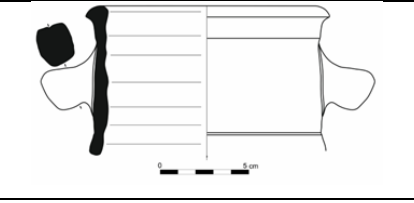
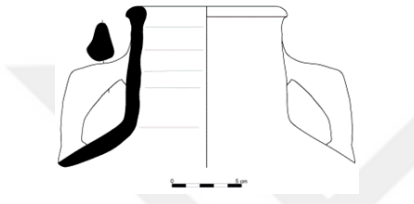
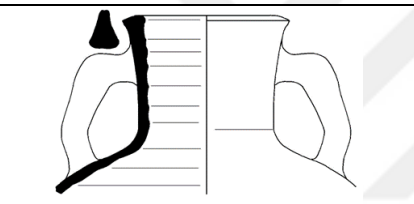
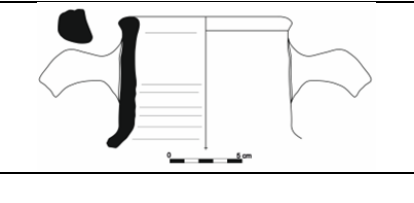
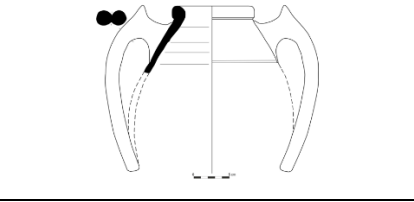
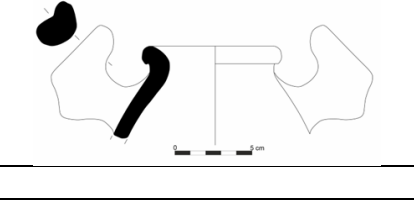

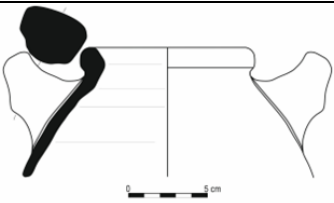
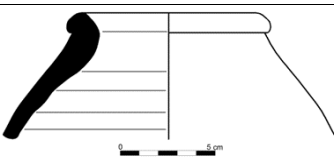
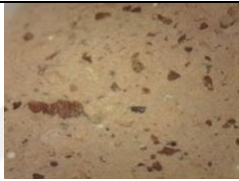
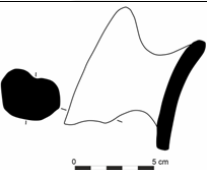
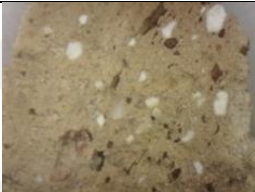
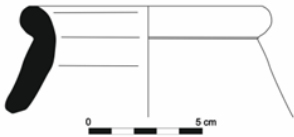
		
Kat.No.41		
		
Kat.No.42		
		
Kat.No.43		
<i>Agora L11 varyantı (MS 2. yüzyılın sonu ile MS 3. yüzyılın ortaları)</i>		
		
Kat.No.44		
		
Kat.No.45		
		
Kat.No.46		
		
Kat.No.47		

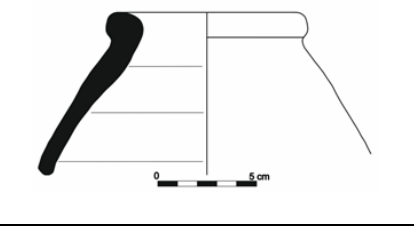
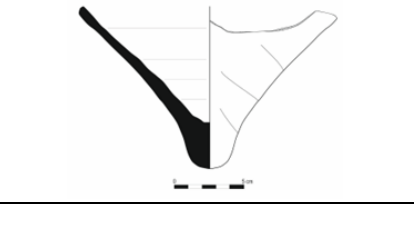
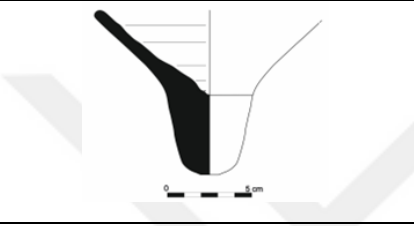
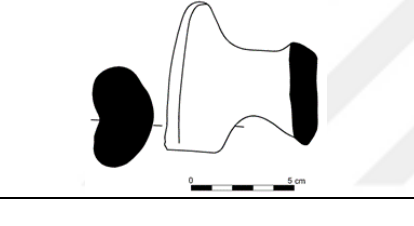
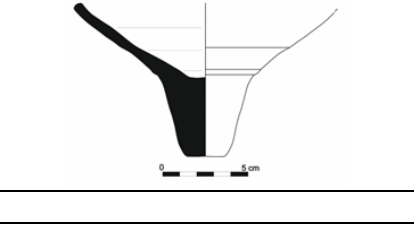
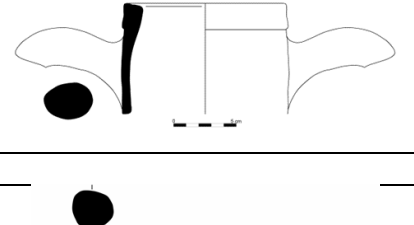
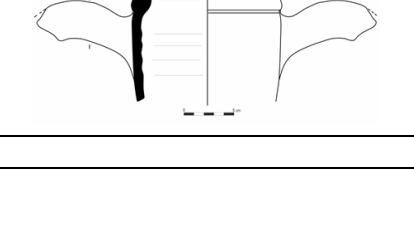

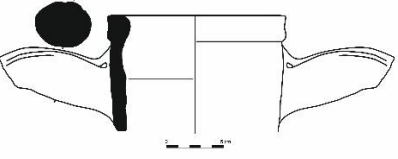
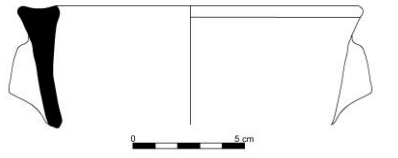
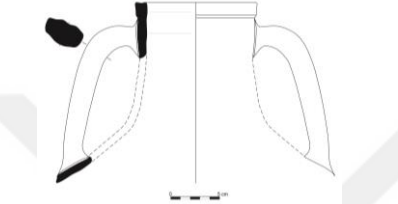
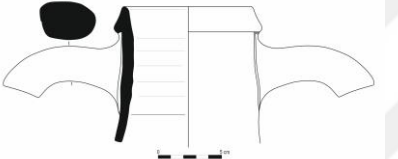
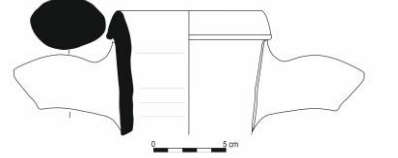
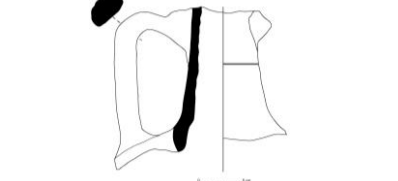
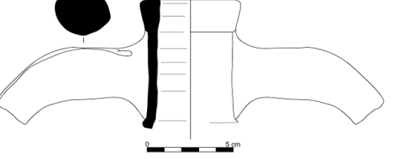

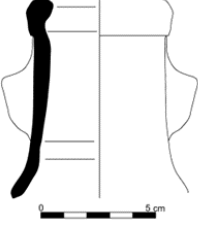
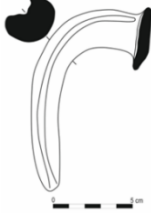
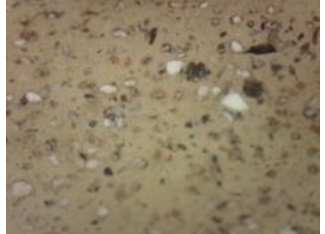
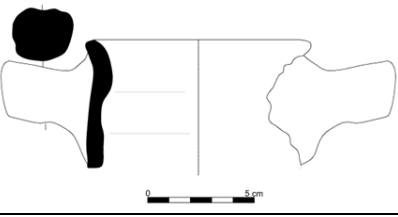
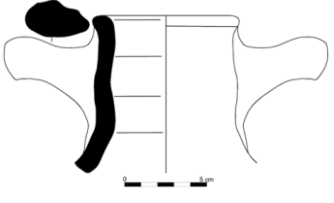
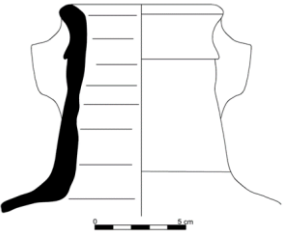
<i>Agora M239 (MS 4. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.62		
		
Kat.No.63		
		
Kat.No.64		
		
Kat.No.65		
		
Kat.No.66		
		
Kat.No.67		
		
Kat.No.68		

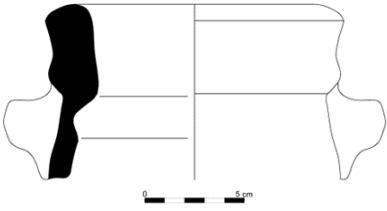
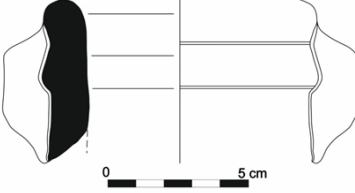
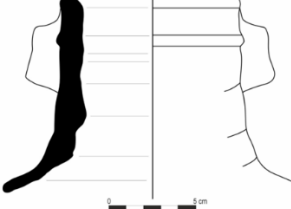
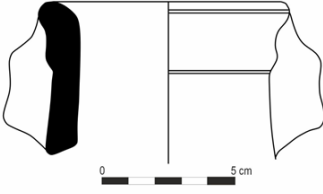
<i>Agora M273'e geçiş (?) olarak düşnlen karakteristik varyant (MS Geç 4. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.69		
		
Kat.No.70		
		
Kat.No.71		
		
Kat.No.72		
		
Kat.No.73		
Agora 198 ve Agora M54		
<i>(MS 1. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başı arası)</i>		
		
Kat.No.74		
		
Kat.No.75		

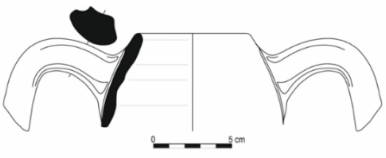
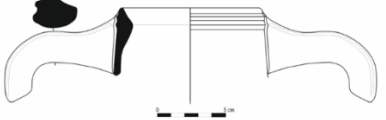
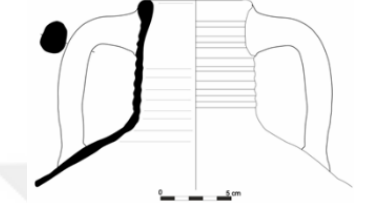
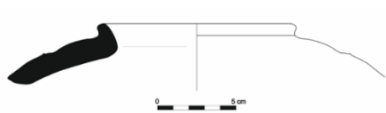
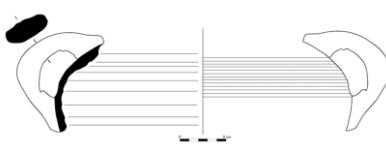
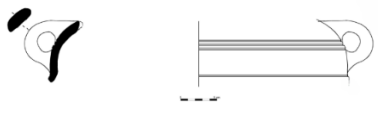
		
Kat.No.76		
		
Kat.No.77		
		
Kat.No.78		
		
Kat.No.79		
		
Kat.No.80		
		
Kat.No.81		
		
Kat.No.82		

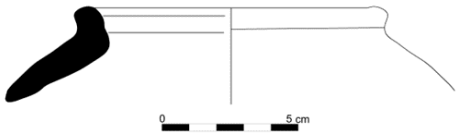
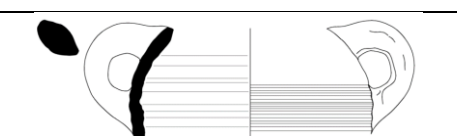
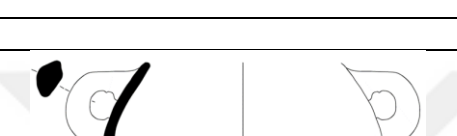
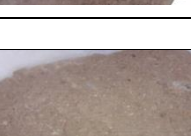
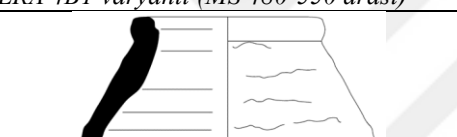
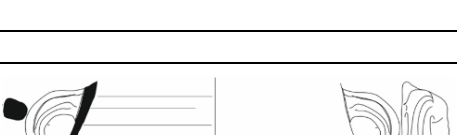
		
Kat.No.83		
		
Kat.No.84		
		
Kat.No.85		
		
Kat.No.86		
		
Kat.No.87		
Pompei V		
<i>(MS 1. yüzyıl ile erken 3. yüzyıl arası)</i>		
		
Kat.No.88		
		
Kat.No.89		

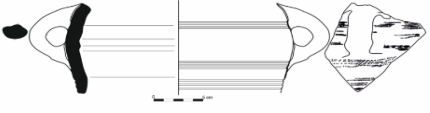
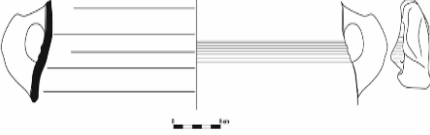
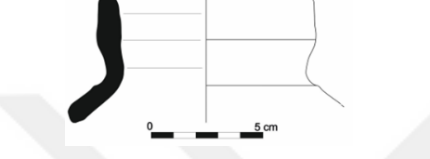
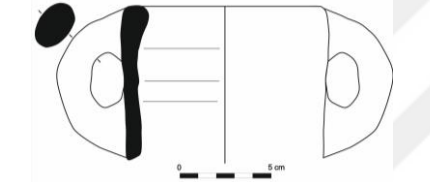
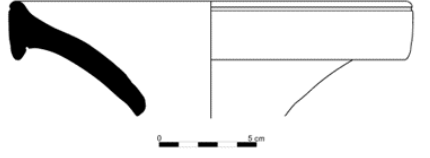
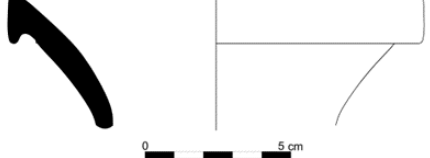
		
Kat.No.90		
<i>(MS Geç 1. yüzyıl ile 2. yüzyılın ilk yarısı)</i>		
		
Kat.No.91		
		
Kat.No.92		
<i>(MS 2. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.93		
		
Kat.No.94		
		
Kat.No.95		
LRA (late roman amphorae)		
<i>Proto-LRA 1 (MS 4. yüzyılın II. yarısı-5.yüzyıl arası)</i>		
		
Kat.No.96		

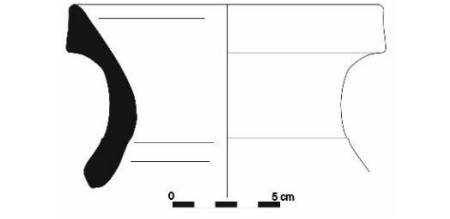
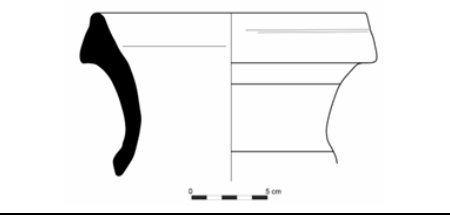
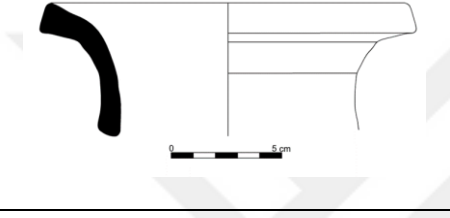
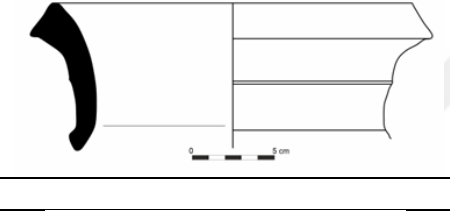
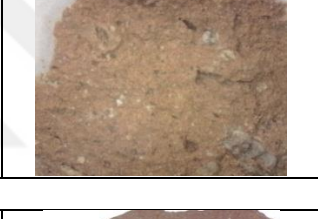
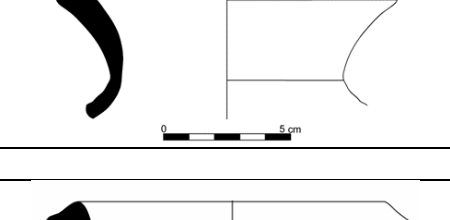
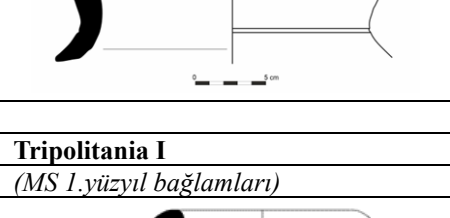
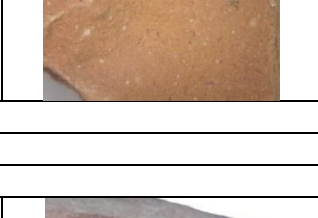
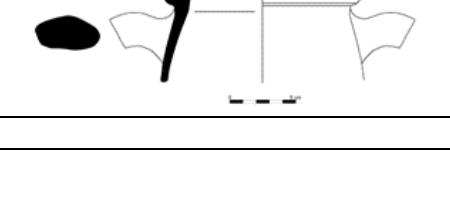
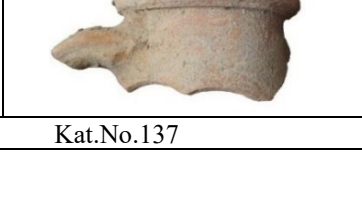
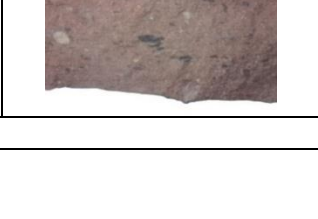
		
Kat.No.97		
		
Kat.No.98		
		
Kat.No.99		
<i>LRA (late roman amphorae) 1</i>		
<i>LRA 1A varyantı (MS 4. yüzyıl sonu-5. yüzyıl arası)</i>		
		
Kat.No.100		
<i>LRA 1A/B varyantı (MS 5. yüzyıl sonu-6. yüzyıl başı)</i>		
		
Kat.No.101		
<i>LRA 1B varyantı (MS 6. yüzyıl ile 7. yüzyıl ortaları)</i>		
		
Kat.No.102		

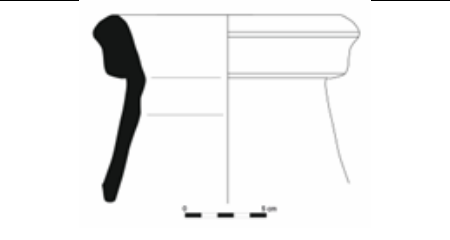
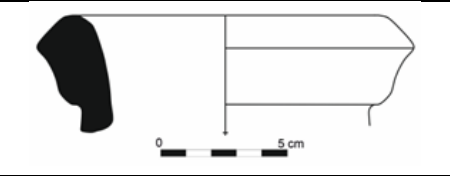
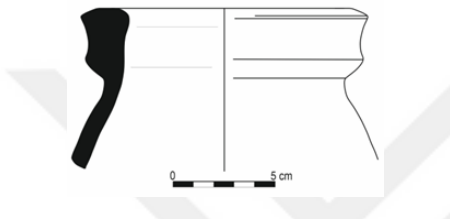
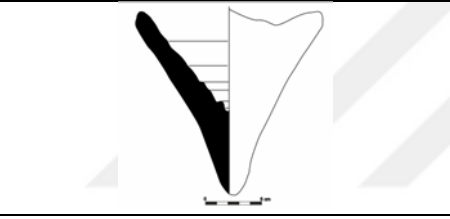
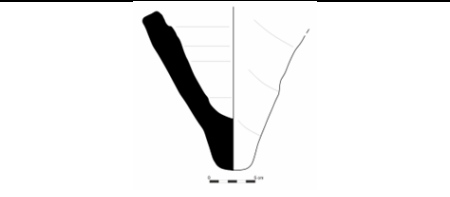
		
Kat.No.103		
		
Kat.No.104		
		
Kat.No.105		
		
Kat.No.106		
Levant (Suriye-Filistin) Bölgesi		
Carrot (MÖ 1. yüzyılın son çeyreği MS 2.yy arası)		
		
Kat.No.107		
		
Kat.No.108		

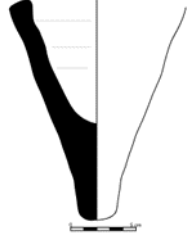
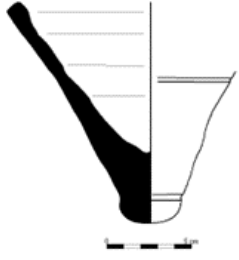
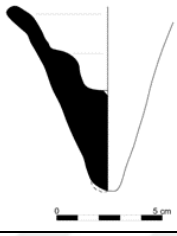
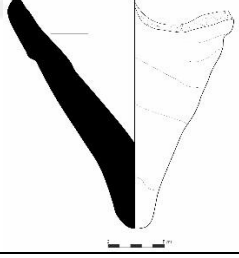
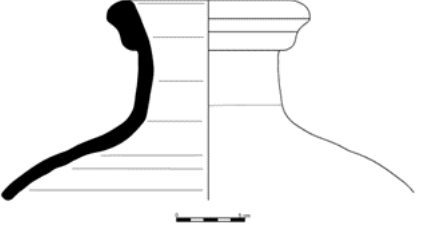
Beyrut tip 14		
<i>(MS 3. yüzyılın erken evreleri)</i>		
		
Kat.No.109		
<i>(MS 3. yüzyıl sonu ile 4. yüzyıl başları)</i>		
		
Kat.No.110		
Beyrut tip 52		
<i>(MS 1. yüzyıldan itibaren)</i>		
		
Kat.No.111		
Amrit/Tartus		
<i>(MS erken 3. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.112		
LRA 4		
<i>LRA 4A1 varyantı (MS 325-375 arası)</i>		
		
Kat.No.113		
		
Kat.No.114		
		
Kat.No.115		

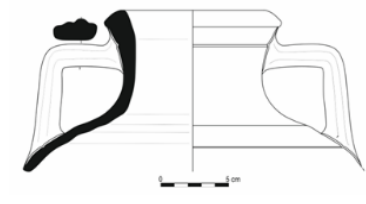
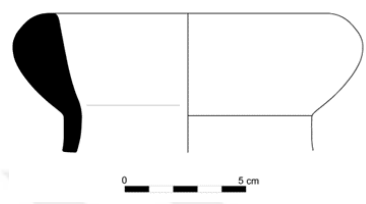
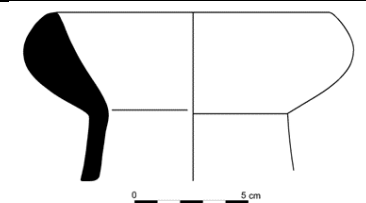
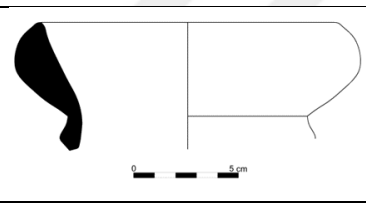
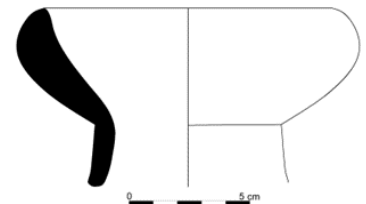
<i>LRA 4A2 varyantı (MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyılın ikinci çeyreği arası)</i>		
		
Kat.No.116		
		
Kat.No.117		
		
Kat.No.118		
		
Kat.No.119		
<i>LRA 4B1 varyantı (MS 480-550 arası)</i>		
		
Kat.No.120		
		
Kat.No.121		
		
Kat.No.122		
		
Kat.No.123		

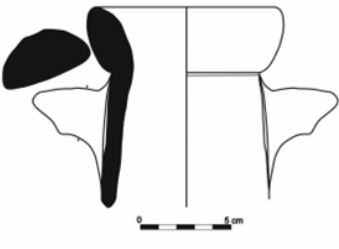
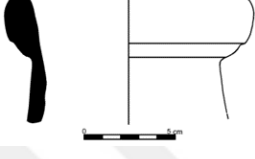
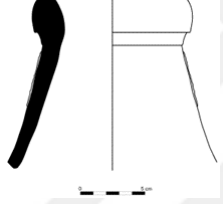
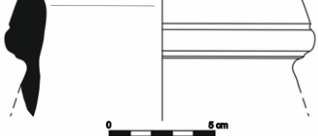
		
Kat.No.124		
<i>LRA 4B2 varyantı (MS 6.yüzyıl ortası 7. yüzyıl başı arası)</i>		
		
Kat.No.125		
LRA 5/6		
<i>Tip 2A varyantı (MS 5. yüzyılın ikinci yarısı ile 6. yüzyılın ortaları arası)</i>		
		
Kat.No.126		
Mısır Bölgesi		
Egloff 172		
<i>(MS 3. yüzyıl sonrası)</i>		
		
Kat.No.127		
Kuzey Afrika Bölgesi		
Dressel 26		
<i>(MÖ 50 yılı civarı-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı/ortası)</i>		
		
Kat.No.128		
		
Kat.No.129		
		
Kat.No.130		

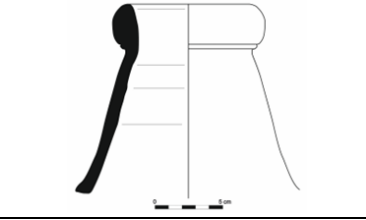
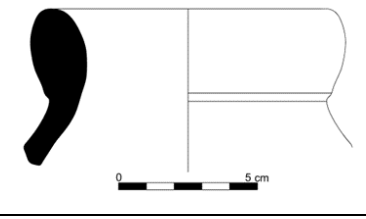
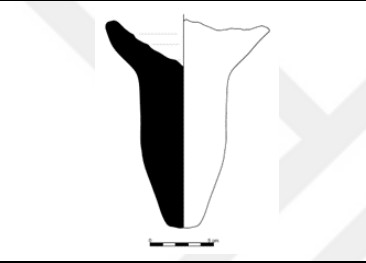
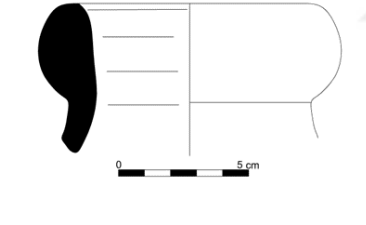
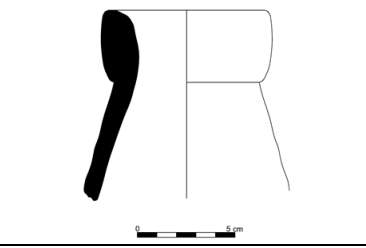
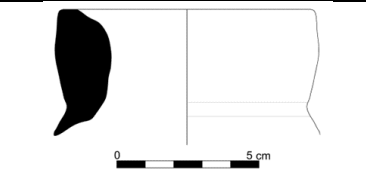
		
Kat.No.131		
		
Kat.No.132		
		
Kat.No.133		
		
Kat.No.134		
		
Kat.No.135		
		
Kat.No.136		
Tripolitania I		
<i>(MS 1.yüzyıl bağlamları)</i>		
		
Kat.No.137		

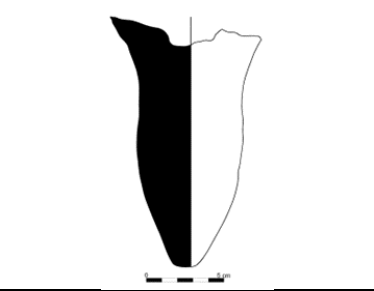
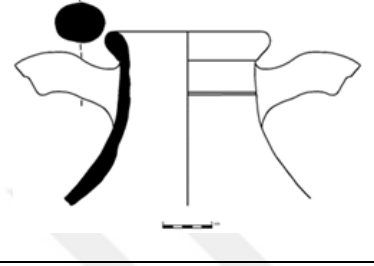
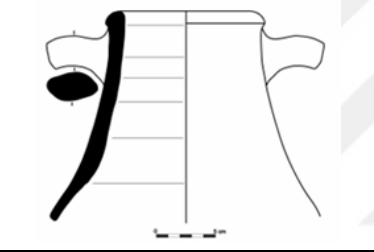
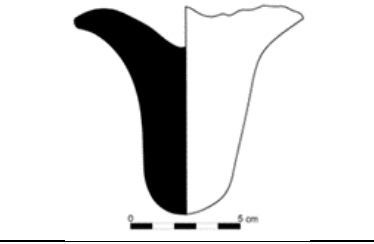
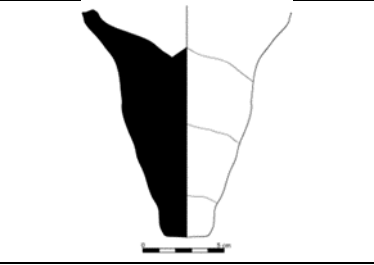
		
Kat.No.138		
		
Kat.No.139		
		
Kat.No.140		
		
Kat.No.141		
		
Kat.No.142		
		
Kat.No.143		
		
Kat.No.144		

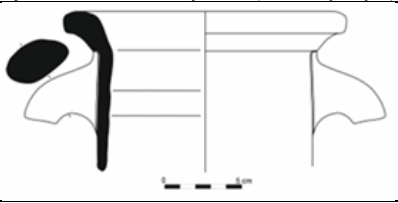
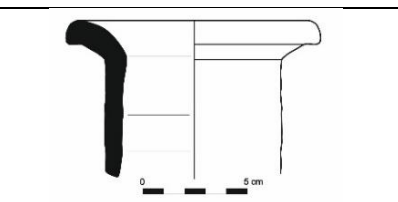
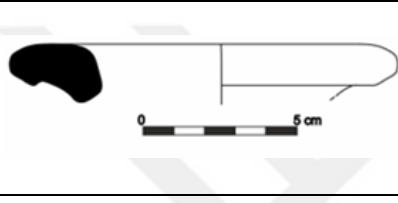
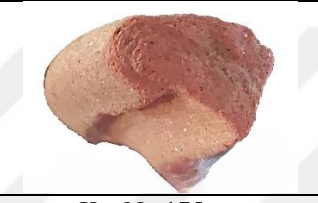
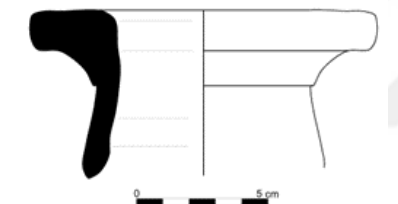
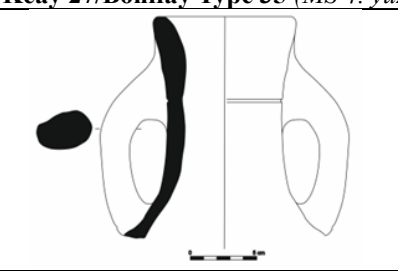
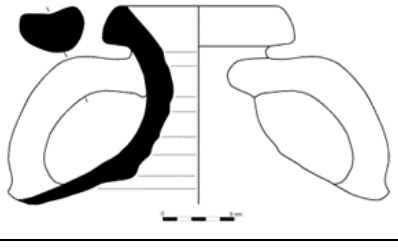
		
Kat.No.145		
		
Kat.No.146		
		
Kat.No.147		
		
Kat.No.148		
Tripolitania II		
<i>(MS 2. yüzyıl sonlarına tarihlenen tabakalarda)</i>		
		
Kat.No.149		

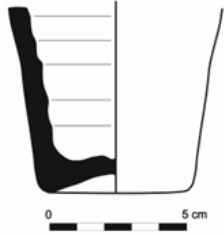
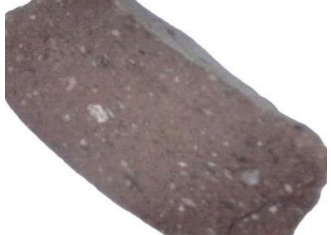
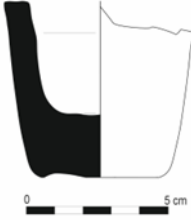
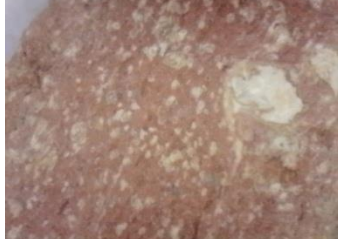
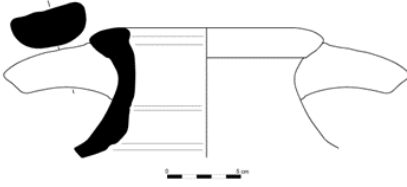
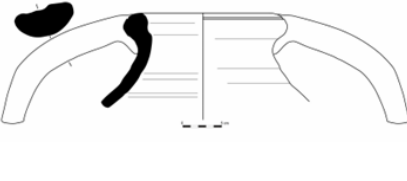
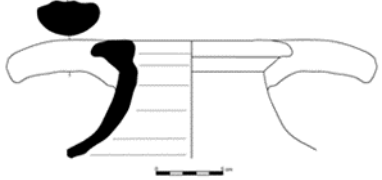
Tripolitania III		
<i>(MS 2. yüzyıldan MS 4. yüzyılın ortalarına kadar)</i>		
		
Kat.No.150		
Africana tip I		
<i>Africana I A varyantı (MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile MS 3. yüzyıl başı arası)</i>		
		
Kat.No.151		
		
Kat.No.152		
		
Kat.No.153		
<i>Africana I A/B geçiş varyantı (MS 2. yüzyıl sonu- MS 3. yüzyılın ilk çeyreği arası)</i>		
		
Kat.No.154		
<i>Africana I B varyantı (MS 3. yüzyılın ilk yarısı ile ortaları arası)</i>		
		
Kat.No.155		

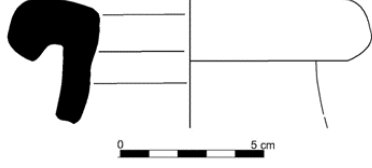
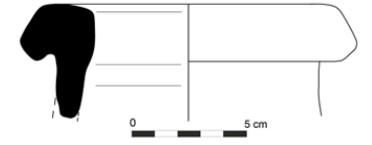
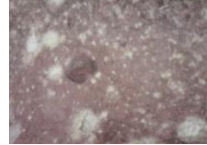
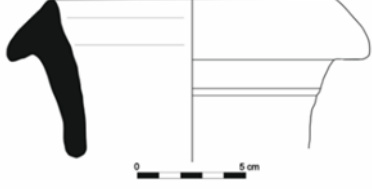
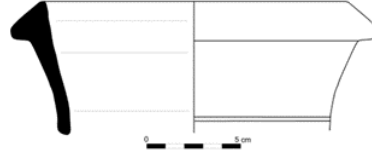
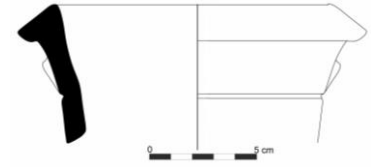
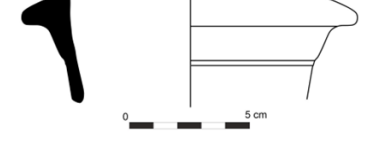
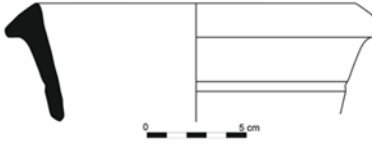
<i>Africana I C varyantı (Yerel olabileceği düşünülen örnek ?)</i> (MS 3. yüzyılın ikinci yarısından MS 4. yüzyıla kadar)		
		
Kat.No.156		
Africana tip II		
<i>Africana IIA/A2 alt varyantı (MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyılın ilk yarısı)</i>		
		
Kat.No.157		
<i>Africana II A/A3 alt varyantı (MS 3. yüzyıl ortası ya da ikinci yarısı)</i>		
		
Kat.No.158		
		
Kat.No.159		
<i>Africana Tip IIA A1/A2/A3 alt varyantlar(?)</i>		
		
Kat.No.160		
<i>Africana II B (pseudo-Tripolitania) alt varyantı (MS 3. yüzyıl bağlamları)</i>		
		
Kat.No.161		

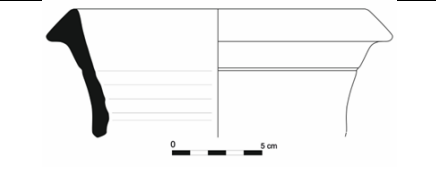
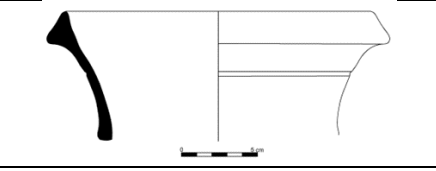
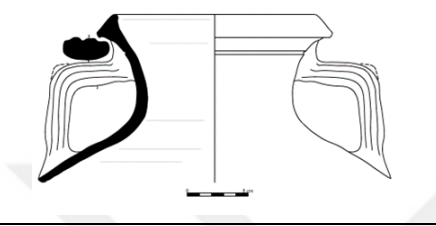
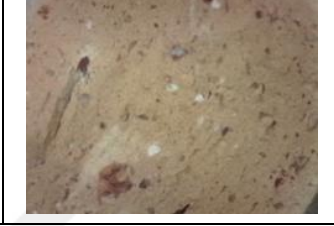
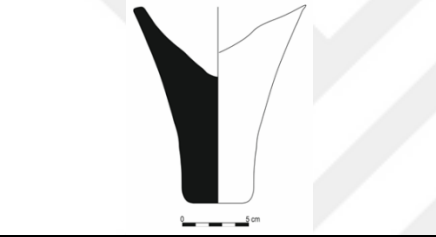
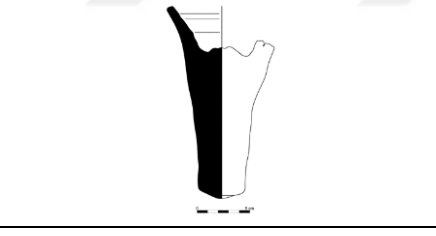
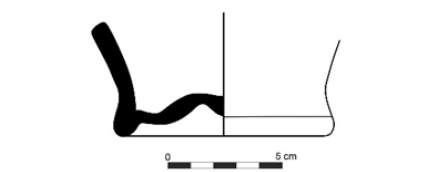
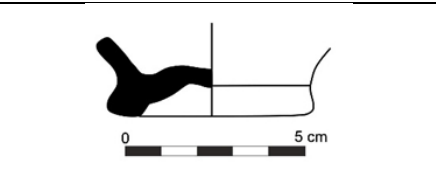
<i>Africana II C/C1 alt varyantı (MS 3. yüzyıl ortası ile 4. yüzyıl başı arası)</i>		
		
Kat.No.162		
<i>Africana II C/C2 alt varyantı (MS 3. yüzyıl sonu-4. yüzyıl ilk yarısı)</i>		
		
Kat.No.163		
		
Kat.No.164		
<i>Africana II C/C3 alt varyantı (MS 4. yüzyıl ?)</i>		
		
Kat.No.165		
<i>Africana II D/D1 alt varyantı (MS 3. yüzyıl ortaları ile MS 4. yüzyılın ilk çeyreği arası)</i>		
		
Kat.No.166		
		
Kat.No.167		

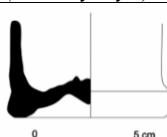
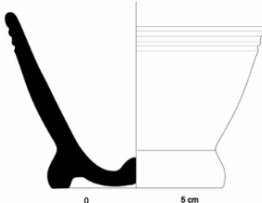
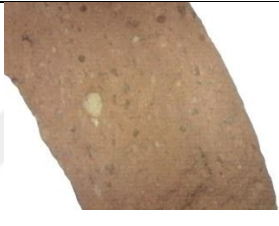
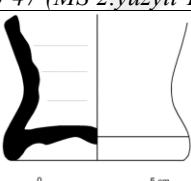
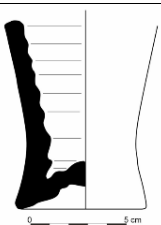
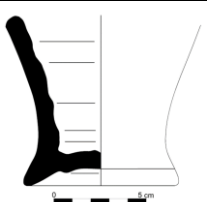
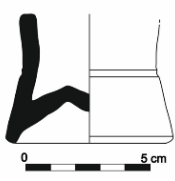
		
Kat.No.168		
<i>Yerel Taklit (Africana Tip IIA/A2 varyantı benzeri) (?)</i>		
		
Kat.No.169		
<i>Yerel Taklit (Africana Tip II C/C1 varyantı benzeri) (?)</i>		
		
Kat.No.170		
<i>Yerel Taklit (Africana Tip II A/A2 varyantı benzeri) (?)</i>		
		
Kat.No.171		
Africana tip III		
<i>Africana III A varyantı (MS 4. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.172		

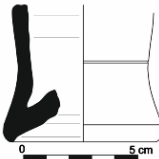
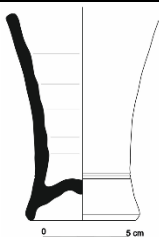
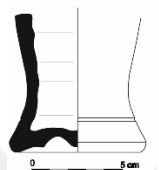
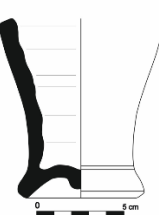
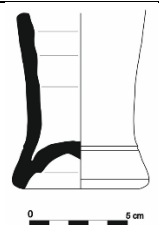
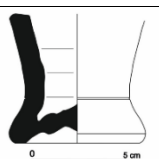
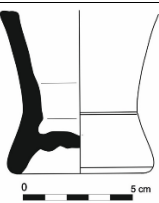
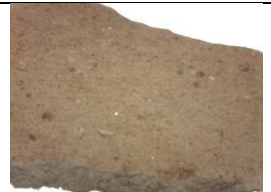
<i>Africana III B varyantı (MS 4. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.173		
		
Kat.No.174		
<i>Africana III C varyantı (MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyılın ilk yarısı/ortası arası)</i>		
		
Kat.No.175		
<i>Keay 3B similis/Keay 39 tipi (MS 4. yüzyıl sonlarından 5. yüzyılın ilk yarısı)</i>		
		
Kat.No.176		
<i>Keay 27/Bonifay Type 35 (MS 4. yüzyılın ikinci yarısı)</i>		
		
Kat.No.177		
<i>Dressel 30 (MS 2. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başları)</i>		
		
Kat.No.178		

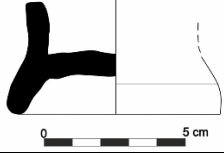
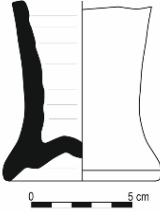
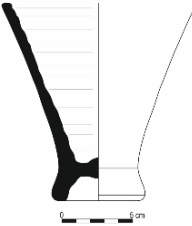
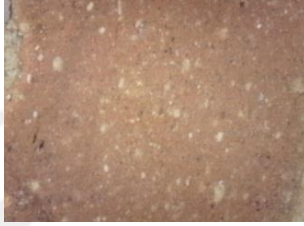
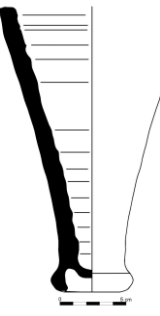
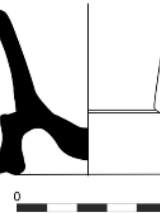
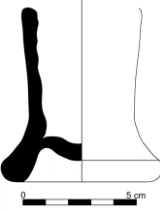
		
Kat.No.179		
		
Kat.No.180		
Binghazi D299 (MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arası)		
		
Kat.No.181		
		
Kat.No.182		
		
Kat.No.183		
		
Kat.No.184		

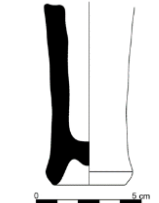
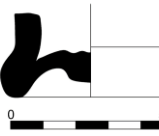
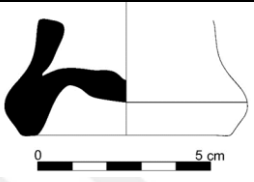
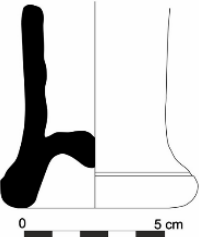
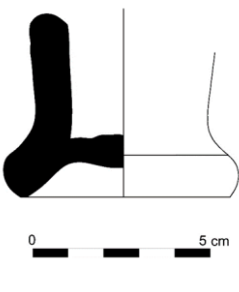
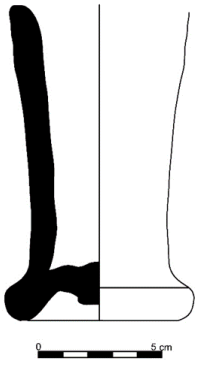
Hammamet tip 2		
<i>B varyantı (MS 3. yüzyılın sonundan 4. yüzyıl başına kadar)</i>		
		
Kat.No.185		
<i>C varyantı (MS 3. yüzyıl ortaları-4. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.186		
Batı Anadolu ve Çevresi		
<i>Greko-İtalik (MÖ 30/27-MS 23 yılları)</i>		
		
Kat.No.187		
		
Kat.No.188		
		
Kat.No.189		
		
Kat.No.190		
		
Kat.No.191		

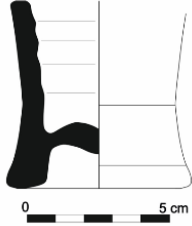
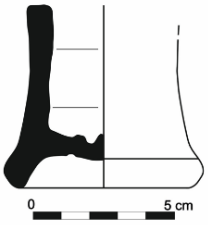
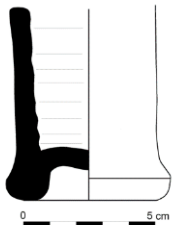
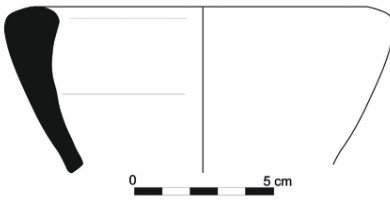
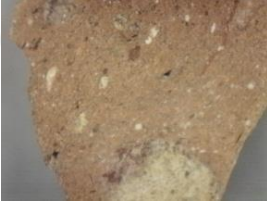
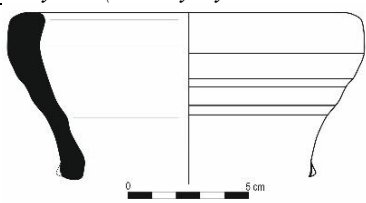
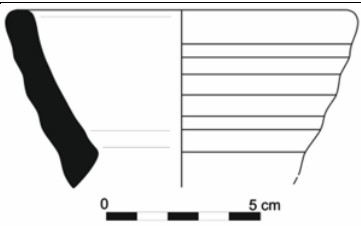
		
Kat.No.192		
		
Kat.No.193		
		
Kat.No.194		
		
Kat.No.195		
		
Kat.No.196		
MRA (middle roman amphorae) 3		
<i>Agora F65 (MÖ 1.yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.197		
		
Kat.No.198		

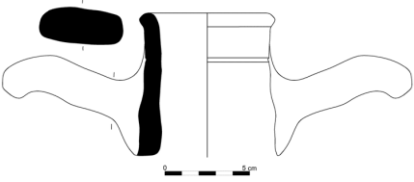
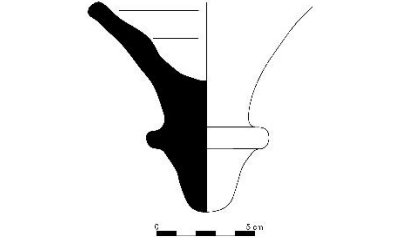
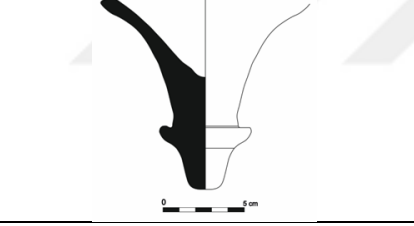
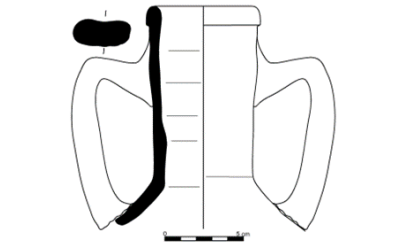
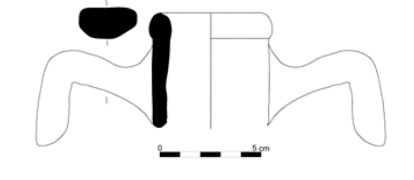
<i>Agora F66 (MÖ 1.yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.199		
<i>Agora F65-F66 (MÖ 1.yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.200		
		
Kat.No.201		
<i>Agora J46-47 (MS 2.yüzyıl-Erken 3.yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.202		
		
Kat.No.203		
		
Kat.No.204		
		
Kat.No.205		

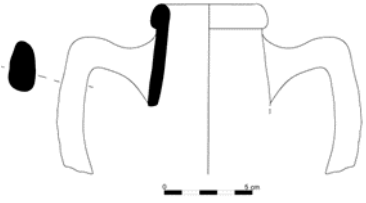
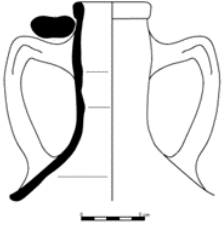
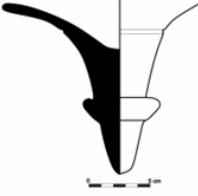
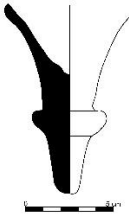
		
Kat.No.206		
		
Kat.No.207		
		
Kat.No.208		
		
Kat.No.209		
		
Kat.No.210		
		
Kat.No.211		
		
Kat.No.212		

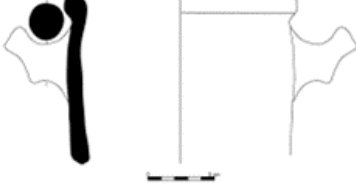
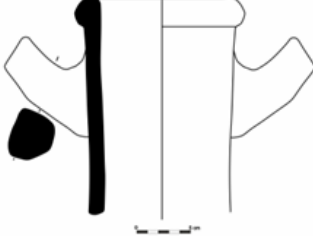
		
Kat.No.213		
		
Kat.No.214		
		
Kat.No.215		
		
Kat.No.216		
<i>Agora M125 (MS Geç 2.yüzyıl-Erken 3.yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.217		
<i>Agora M255 (MS 4. yüzyıl ?)</i>		
		
Kat.No.218		

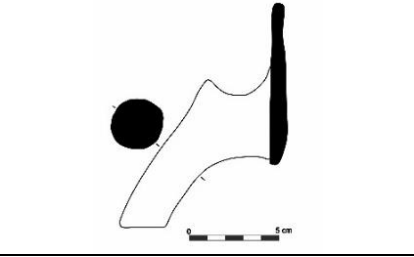
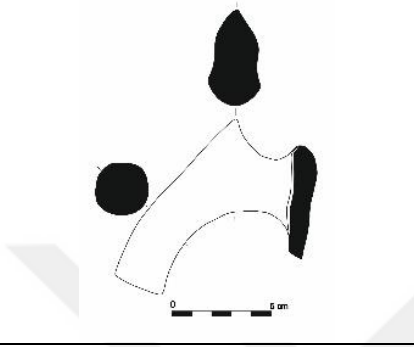
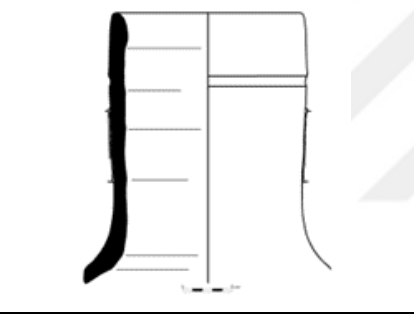
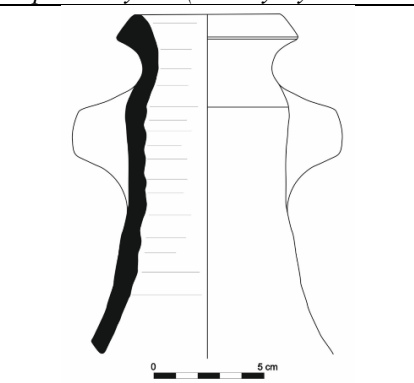
		
Kat.No.219		
		
Kat.No.220		
		
Kat.No.221		
		
Kat.No.222		
		
Kat.No.223		
		
Kat.No.224		

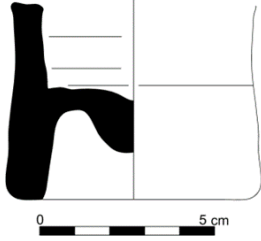
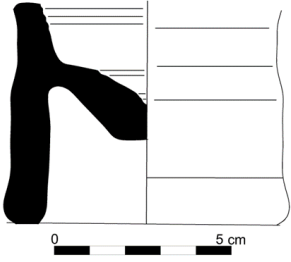
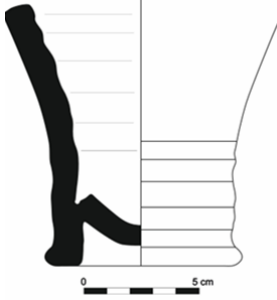
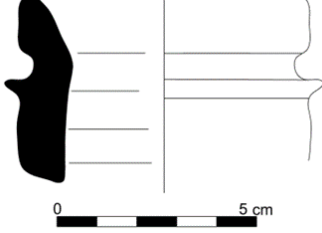
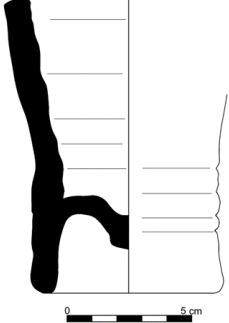
		
Kat.No.225		
		
Kat.No.226		
		
Kat.No.227		
Dressel 24		
<i>E varyantı (MS 50-100 yılları arası)</i>		
		
Kat.No.228		
<i>A varyantı (MS 2. yüzyıl ile Erken 3. yüzyıl arası)</i>		
		
Kat.No.229		
		
Kat.No.230		

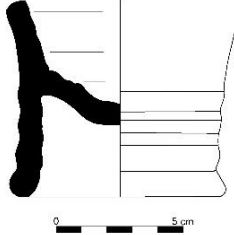
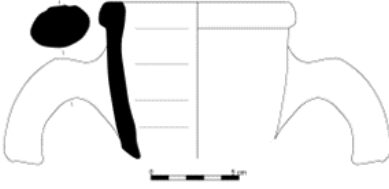
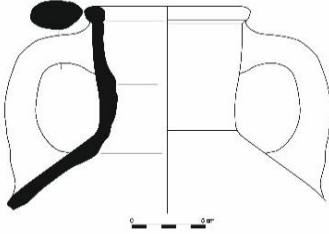
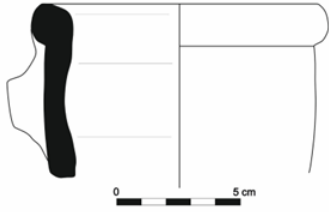
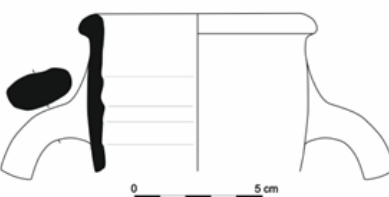
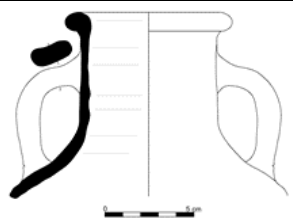
Knidos		
<i>Küçük Knidos Amphora Tip B (MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı)</i>		
		
Kat.No.231		
		
Kat.No.232		
<i>Zenon A Tipi (MÖ 3. yüzyılın üçüncü çeyreği-Erken 1. yüzyıla kadar)</i>		
		
Kat.No.233		
		
Kat.No.234		
<i>(MÖ Erken 1. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.235		
		
Kat.No.236		

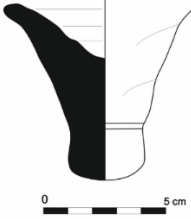
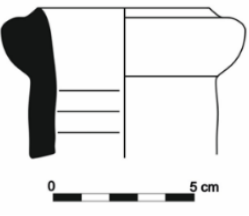
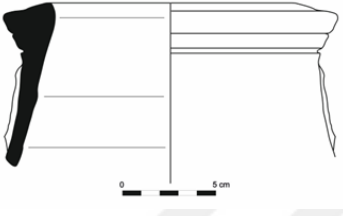
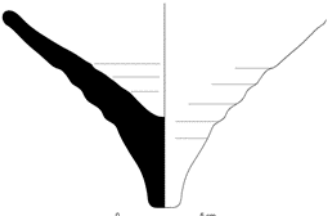
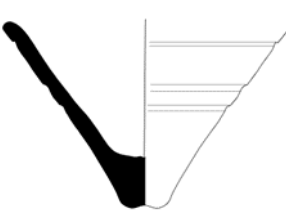
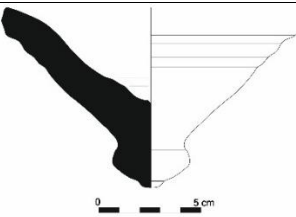
		
Kat.No.237		
<i>(MÖ 86 sonrası)</i>		
		
Kat.No.238		
<i>Geç Tip II (MS 3. yüzyıl başları)</i>		
		
Kat.No.239		
		
Kat.No.240		
		
Kat.No.241		
		
Kat.No.242		

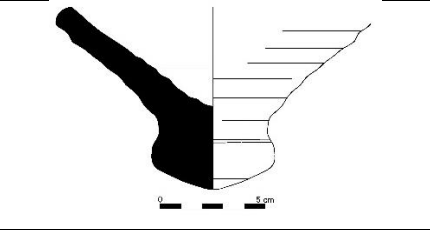
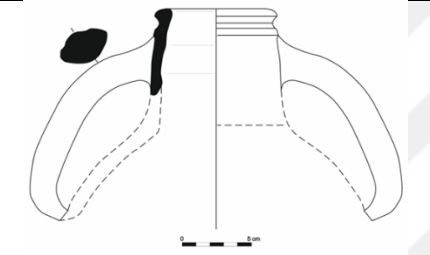
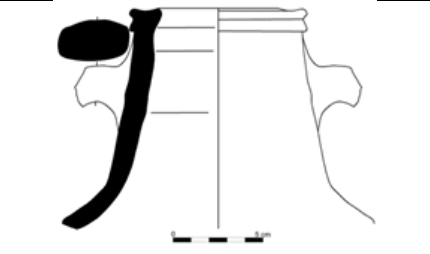
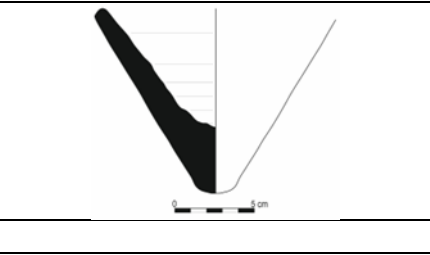
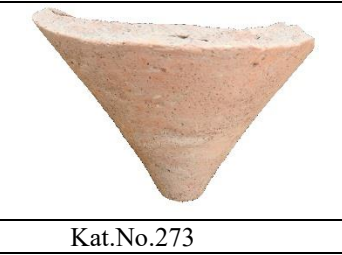
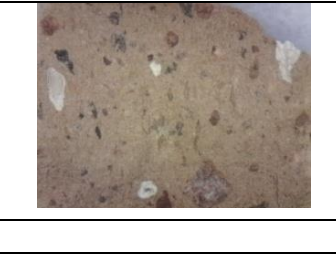
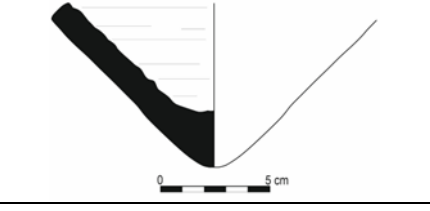
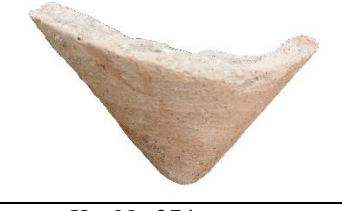
		
Kat.No.243		
Rhodos (MÖ 2. yy)		
		
Kat.No.244		
(MS 10-50 arası)		
		
Kat.No.245		
(MS 1. yüzyıl ortası)		
		
Kat.No.246		
(MS Erken 2. yüzyıl)		
		
Kat.No.247		

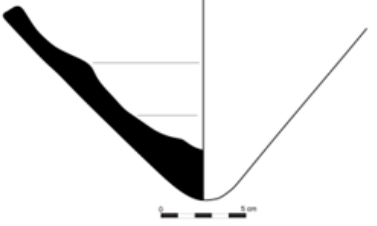
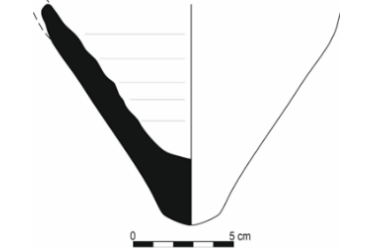
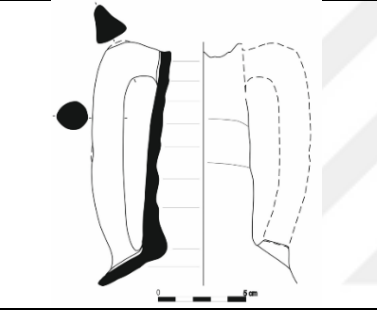
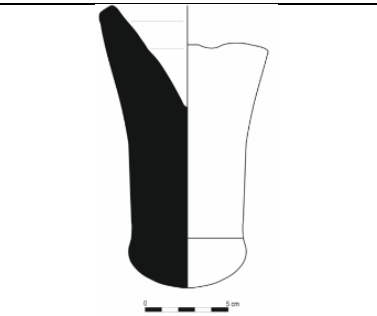
<i>(MS 1. yüzyıl ortası/II. yarısı-Erken 2. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.248		
		
Kat.No.249		
Kapitan I <i>(MS 1.-2.yüzyıllar)</i>		
		
Kat.No.250		
Kapitan II		
<i>Tip 1A varyantı (MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyılın ilk yarısı)</i>		
		
Kat.No.251		

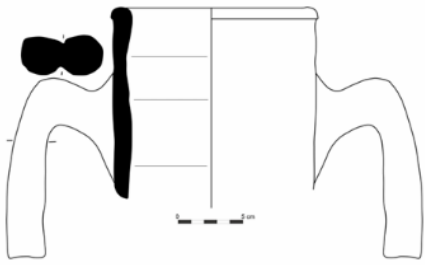
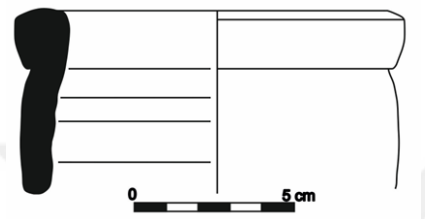
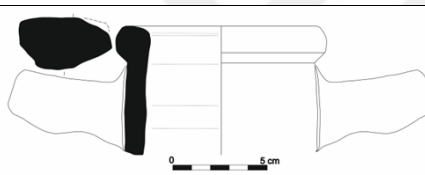
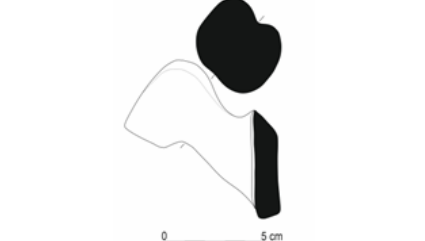
<i>Tip 1B varyantı (MS 2. yüzyıl ortası-3. yüzyılın ilk yarısı)</i>		
		
Kat.No.252		
		
Kat.No.253		
<i>Tip 2A varyantı (MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyıl başı)</i>		
		
Kat.No.254		
<i>Tip 2B varyantı (MS 3. yüzyıl başı-4. yüzyılın ilk çeyreği)</i>		
		
Kat.No.255		
		
Kat.No.256		

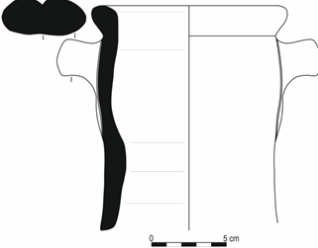
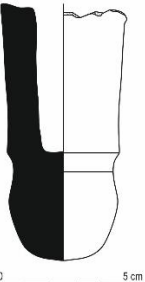
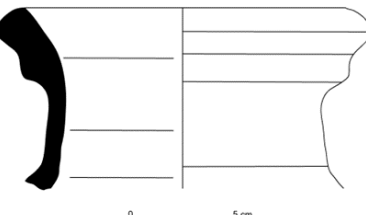
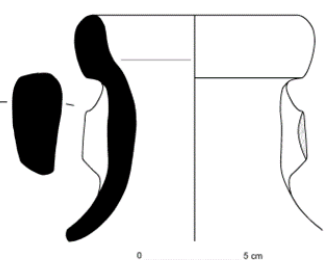
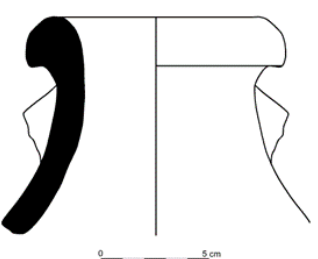
		
Kat.No.257		
LRA (late roman amphorae) 8 (MS 4. yüzyılın ilk yarısı)		
		
Kat.No.258		
		
Kat.No.259		
		
Kat.No.260		
Samos Cistern tipi (MS 5. yüzyılın üçüncü çeyreği ile 6. yüzyılın ilk yarısı arası)		
		
Kat.No.261		
		
Kat.No.262		

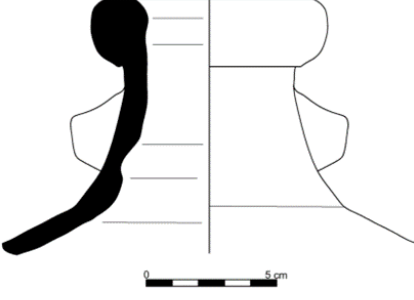
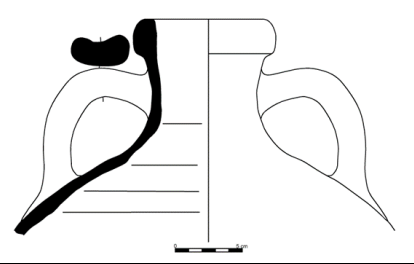
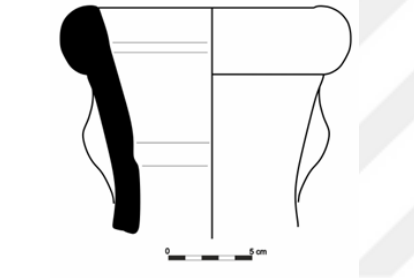
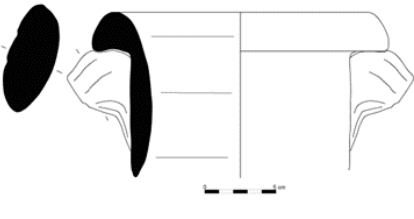
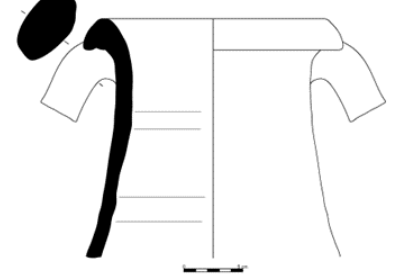
		
Kat.No.263		
Shelov tip C (MS 2.-3. yüzyıl)		
		
Kat.No.264		
MRA (middle roman amphorae) 5		
<i>MRA 5 Erken Tip B varyantı (MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ile 3. yüzyıl)</i>		
		
Kat.No.265		
		
Kat.No.266		
		
Kat.No.267		
		
Kat.No.268		

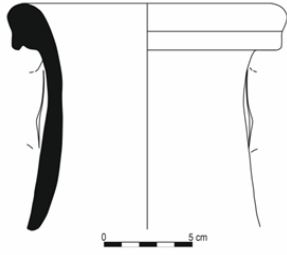
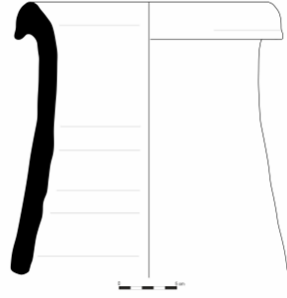
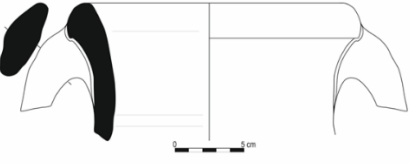
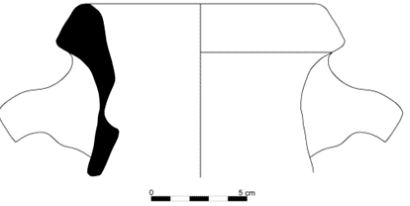
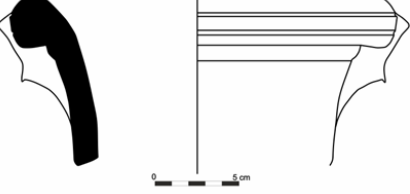
<i>(MS 5.-6. yüzyıllar)</i>		
		
Kat.No.269		
		
Kat.No.270		
Sinope (MS 3. yüzyılın ilk yarısı)		
<i>Varyant C, Snp I-1, Modül M</i>		
		
Kat.No.271		
<i>Varyant C, Snp I-2</i>		
		
Kat.No.272		
		
Kat.No.273		
<i>Varyant C, Snp I-1</i>		
		
Kat.No.274		

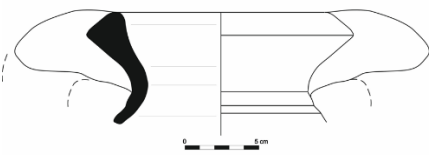
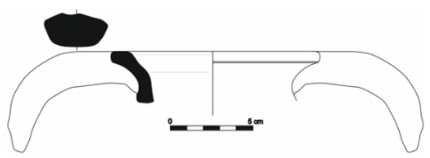
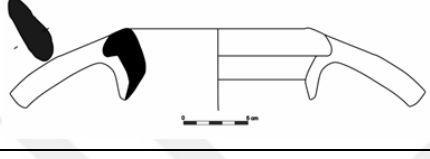
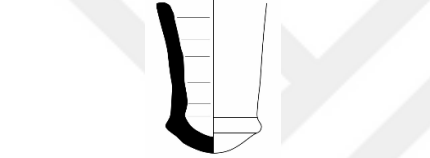
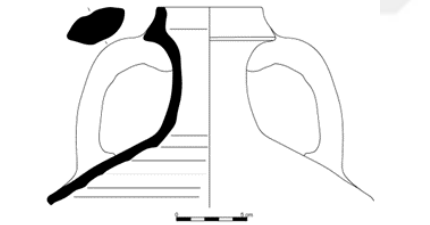
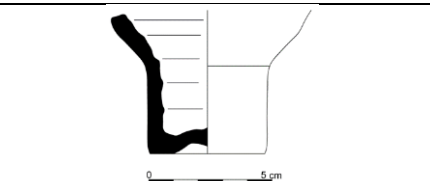
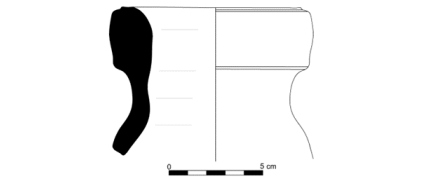
		
Kat.No.275		
		
Kat.No.276		
İtalya ve Çevresi		
Dressel 1		
<i>Dressel 1B varyantı (MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğinden aynı yüzyılın son çeyreğine kadar)</i>		
		
Kat.No.277		
		
Kat.No.278		
<i>Dressel 1C varyantı (MÖ 2. yüzyılın sonlarından MÖ 1. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar)</i>		
		
Kat.No.279		

Dressel 2-4 (MÖ 1.yüzyıl-MS 1.yüzyıl)		
		
Kat.No.280		
		
Kat.No.281		
		
Kat.No.282		
		
Kat.No.283		
		
Kat.No.284		

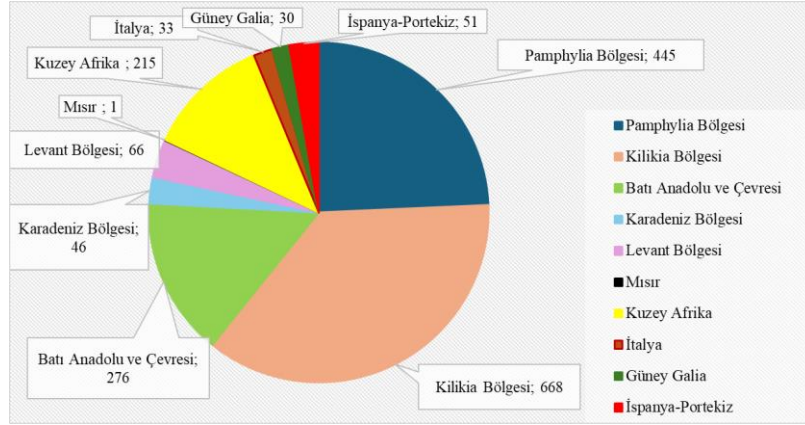
		
Kat.No.285		
		
Kat.No.286		
Güney Gallia		
Gauloise 3 (MS 1.yüzyıl)		
		
Kat.No.287		
Gauloise 4 (MS 1. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar)		
		
Kat.No.288		
		
Kat.No.289		

		
Kat.No.290		
		
Kat.No.291		
		
Kat.No.292		
İber Yarımadası (İspanya ve Portekiz)		
Beltran II		
<i>Beltran IIA varyantı (MS 1. yüzyıl ortası ile erken 2.yüzyıl arası)</i>		
		
Kat.No.293		
		
Kat.No.294		

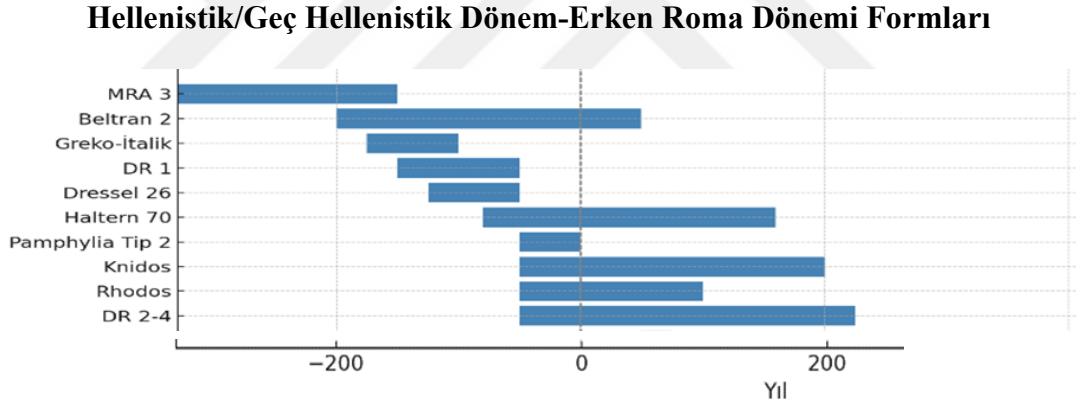
		
Kat.No.295		
		
Kat.No.296		
		
Kat.No.297		
		
Kat.No.298		
<i>Beltran IIB varyantı (Tiberius-Cladius Dönemi ile erken 2. yüzyıl arası)</i>		
		
Kat.No.299		
		
Kat.No.300		

Almagro 50 (MS 3. yüzyıl başı/ortası ile 5. yüzyılın başı/ikinci çeyreği arası)		
		
Kat.No.301		
		
Kat.No.302		
		
Kat.No.303		
		
Kat.No.304		
Almagro 51		
<i>Almagro 51C varyantı</i> (MS 3. yüzyıl/5. yüzyıl ortası)		
		
Kat.No.305		
		
Kat.No.306		
Haltern 70 (MÖ 1. yüzyılın ortasından MS 1. yüzyılın ortalarına kadar)		
		
Kat.No.307		

Ek 2 (Grafikler)

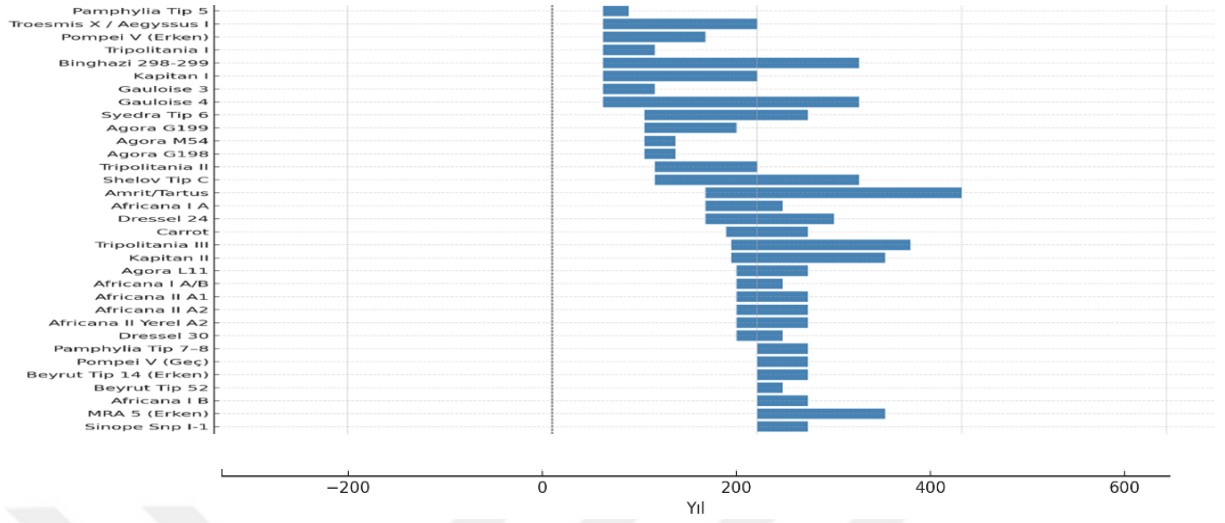

Grafik 1: Side Liman Gümrük Yapısı ticari amphoraları bölgesel dağılımı ve istatistiksel grafiği

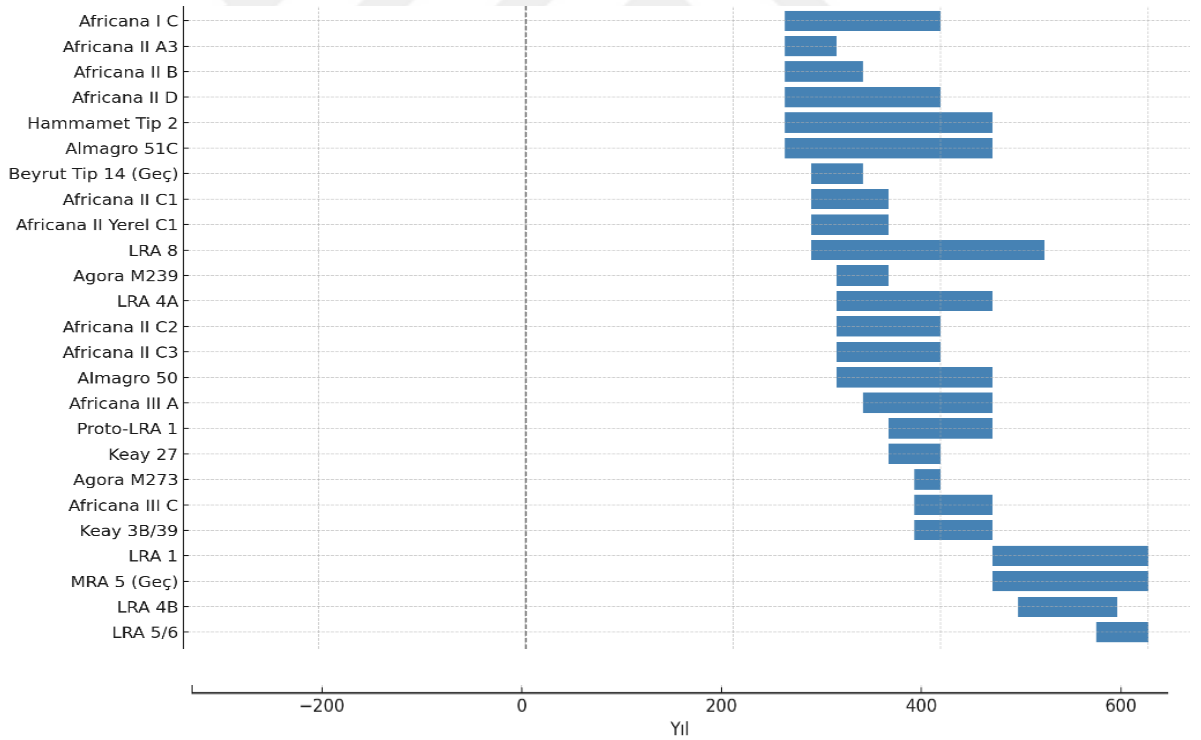
Grafik 2 Hellenistik/Geç Hellenistik Dönem-Erken Roma Dönemi amphora formları yüzyıl bazında kullanım aralığı

Orta Roma Dönemi Formları

Grafik 3 Orta Roma Dönemi amphora formları yüzyıl bazında kullanım aralığı

Geç Roma/Erken Bizans Dönemi Formları

Grafik 4 Geç Roma/Erken Bizans Dönemi amphora formları yüzyıl bazında kullanım aralığı